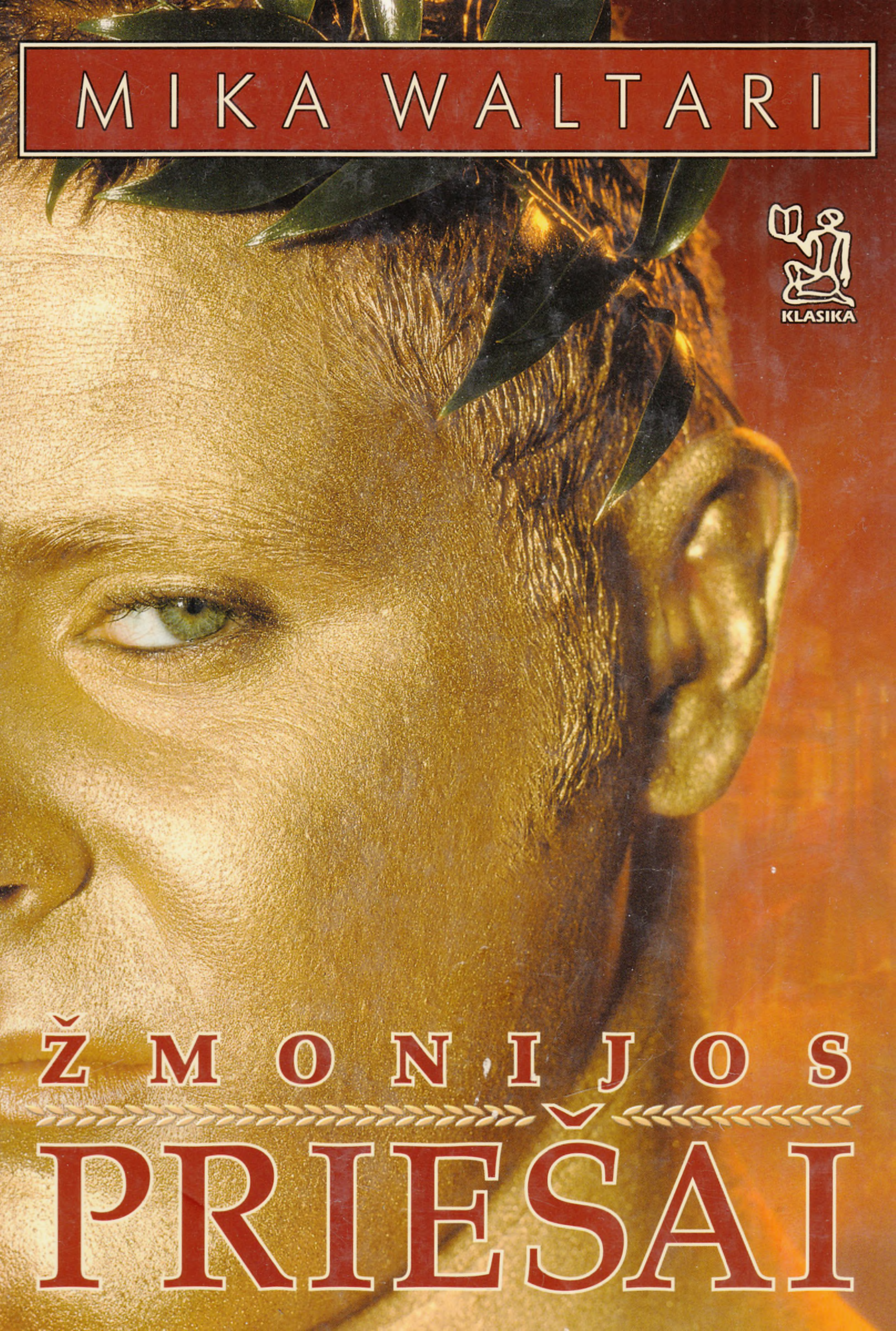
MIKA WALTARI

KLASIKA

ŽMONIJOS PRIEŠAI

MIKA WALTARI

ŽMONIJOS PRIEŠAI

Romos senatoriaus
Minuto Lauso Maniliano
atsiminimai
apie 46–79 Kr. m.

Iš suomių kalbos vertė
AIDA KRILAVIČIENĖ

VILNIUS

UDK 894.541-3
Va234

Mika WALTARI
IHMISKUNNAN VIHOLLISET
Rooman senaattori Minutus Lausus
Manilianuksen muistelmat ajalta
46–79 jKr.
Werner Söderström Osakeyhtiö, 1964

Education and Culture

Culture 2000

Knygos vertimą parėmė Europos Sąjungos programa
Kultūra 2000

ISBN 9986-16-281-5

TURINYS

PIRMA DALIS
Minutas Romietis

ANTRA DALIS
Sūnus Julijus

PIRMA DALIS

Minutas Romietis

Žydus, kurie, Chrestaus kurstomi, tolydžio kėlė neramumus, jis išvarė iš Romos.

Svetonijus, „Cezarių gyvenimas. Klaudijus"

Jaunumėj, per pirmuosius penkerius valdymo metus, jis buvo toks didis ir taip daugeriopai išplėtojo Romą, kad Trajanas tikrai pelnytai tebetikina Nerono penkmetį suvis šešėliu užgulant visų kitų cezarių pasiekimus.

Aurelijus Viktoras, „Apie cezarius, 5"

PIRMOJI KNYGA

Antiochija

Buvau septynerių, kai veteranas Barbas išgelbėjo man gyvybę. Puikiai prisimenu, kaip nuklaidinau savo žindyvę Sofroniją, įsigeidęs pasiekti Oronto upės pakrantę. Mane magino tos veržlios upės verpetai ir aš nusisvėriau nuo prieplaukos pažiūrėti jaučiaakių burbulų. Barbas tuosyk priėjo prie manęs ir bičiuliškai paklausė:

– Ar nori išmokti plaukti, berniuk?

Atsakiau norįs. Jis apsižvalgė, čiupo mane už sprando ir tarpkojo ir bloškė toli į upę. Tada klaikiai suriko, šaukdamasis Herkulio ir Romos Jupiterio Nugalėtojo pagalbos, ir, prieplaukoje numetęs nudryžusį apsiaustą, nėrė man pridurmais.

Į Barbo šauksmą subėgo žmonės. Visi matė ir vienu balsu paliudijo, kad Barbas, nepaisydamas pavojaus savo gyvybei, išgelbėjo mane – parplukdęs į krantą, paridinėjo ant žemės, o tada išvimdė nurytą vandenį. Kai atlėkė Sofronija, klykdama ir raudamasi plaukus, Barbas jau kėlė mane stipriomis rankomis, o paskui taip parnešė iki namų, nors aš spyriojausi, šlykštėdamasis jo nešvariu drabužiu ir vyno dvoku iš burnos.

Tėvas manęs nemylėjo, vis dėlto jis pavaišino Barbą vynu ir patikėjo jo aiškinimu, esą aš paslydęs nuo kranto ir įpuolęs upėn. Neginčijau jo pasakojimo, nes buvau įpratęs prie tėvo nepraverti burnos. Priešingai, susižavėjęs klausiausi Barbo drovaus pasakojimo, kaip jis, tarnaudamas legione, su visa ginkluote perplaukė ir Tonavą, ir Reiną, ir dar Eufratą. Malšindamas išgąstį tėvas irgi gėrė vyną ir pats užsidegė pasakoti, kaip jaunystėje, mokydamasis Rodo filosofijos mokykloje, susilažinęs nuplaukė nuo Rodo iki žemyno. Juodu su Barbu tvirtai nusprendė, jog laikas ir man išmokti plaukti. Tėvas davė Barbui naujus drabužius, tad jais persirengdamas Barbas gavo progą parodyti apstybę randų. Labiausiai jais buvo nusėta jo nugara, ir Barbas papasakojo tuos randus likus nuo partų nelaisvės Armėnijoje. Partai jį nuplakę, ketindami paskui romėnų papročiu nukryžiuoti, bet ištikimi karo draugai puolę paskutinę akimirką ir jį išgelbėję.

Nuo tol Barbas likosi mūsų namuose ir pradėjo vadinti mano tėvą šeimininku. Jis lydėdavo mane į mokyklą ir parsivesdavo iš mokyklos namo, kai nepersigerdavo. Jis augino iš manęs pirmiausia romėną, nes tikrai pats buvo gimęs bei užaugęs Romoje ir ištisus trylika metų ištarnavęs 15-ame legione. Mano tėvas tuo nė kiek neabejojo: nors buvo

išsiblaškęs ir užsisklendęs, vis dėlto ne toks kvailys, kad savo namuose būtų priglaudęs pabėgusį legionierių.

Barbo dėka aš išmokau ne tik plaukti, bet ir joti. Jo reikalavimu, tėvas atidavė man savo arklį, kad sukakusį keturiolikos mane priimtų į Antiochijos jaunųjų raitiją. Tiesa, imperatorius Gajus Kaligula savo rankom kitados išbraukė mano tėvo vardą iš Romos raitijos sąrašo, tačiau Antiochijoje jam tai veikiau teikė garbę nei nešlovę, nes daugelis tenykščių gerai prisiminė, koks piktadarys Kaligula buvo dar mažystėj. Vėliau jį ir nužudė Romos didžiajame cirke, kai pasikėsino pakelti į senatorius savo mylimą žirgą.

Tuolaik Antiochijoje mano tėvas, visai to nesiekdamas, jau buvo iškopęs į tokias pareigas, kad būtų galėjęs kakti su būriu miesto pasiuntinių sveikinti Klaudijaus, tapusio imperatoriumi. Tuomet tikrai būtų atgavęs ir raitelio titulą. Tačiau tėvas griežtai atsisakė vykti į Romą, kaip vėliau paaiškėjo, dėl visai pagrįstų priežasčių. Bet jis pats sakėsi tenorįs ramybės ir būti nuolankus, o Romos raitelio titulo netroško.

Taip pat netikėtai, kaip kad Barbas atsirado mūsų namuose, pagausėjo ir mano tėvo turtai. Jis turėjo papratimą niurzgiai tikinti neturįs laimės, nes man gimstant netekęs vienintelės moters, kurią tikrai mylėjęs. Bet dar Damaske jis buvo įpratęs mano motinos mirties dieną turguje nusipirkti kokį paliegusį vergą. Kiek palaikęs jį savo namuose ir išslaugęs, tėvas sumokėdavo pareigūnams reikiamą atleidimo mokestį ir vergą išlaisvindavo. Savo atleistiniams jis leido vadintis Marcijaus, o ne Maniliano vardais ir skirdavo jiems daug lėšų, kad šie galėtų verstis kokiu norėjo amatu. Taigi vienas jo atleistinis tapo šilko pirkliu Marcijum, o kitas – žveju Marcijum. Kirpėjas Marcijus sukaupė turto įpratinęs moteris nešioti perukus, tačiau pačiu lobingiausiu tapo kalnakasys Marcijus, mat jis kitados privertė mano tėvą nusipirkti apleistą vario kasyklą Kilikijoje.

Tėvas dažnai aimuodavo, kad jam nelemta parodyti nė kiek gailiaširdystės, juolab pelnyti iš to kokios naudos ar bent garbės. Vis dėlto neva slapta jis daugeriopai gelbėjo visiems aplink – tiek doriems, tiek nedoriems – ir visados buvo dosnesnis kiekvienam svetimajam, nei kad man, savo sūnui.

Po septynerių metų, praleistų Damaske, jis apsigyveno Antiochijoje ir čia, šnekąs keliomis kalbomis ir būdamas teisingas vyras, kurį laiką dirbo prokonsulo patarėju žydų klausimais, kuriuos permanė kitados keliaudamas po Judėją ir Galilėją. Būdamas nuolaidus ir geraširdis, jis visuomet siūlydavo geruoju susitarti, o ne imtis griežtų veiksmų. Šitaip jis pelnė Antiochijos gyventojų prielankumą. Nors ir nebeturėjo raitelio titulo, vis dėlto po kiek laiko buvo išrinktas į miesto tarybą, – ir visai ne už veržlumą ir valios stiprybę, o tik todėl, kad kiekviena partija manė išpešianti iš jo naudos.

Kai Kaligula pareikalavo pastatyti jo paties – sudievintojo – statulas Jeruzalės šventykloje ir visų provincijų sinagogose, mano tėvas tuoj sumetė, jog šitai gali pakurstyti ginkluotą maištą, ir patarė žydams, užuot bergždžiai ir kiršiai priešinusis, gaišinti laiką. Ir tada Antiochijos žydai leido Romos senatui suprasti patys seniai norėję pastatyti tas brangias imperatoriaus Gajaus statulas sinagogose, tik, deja, statulos gal gaminant buvusios apgadintos, o gal ir nelemti ženklai sukliudę jas pastatyti anksčiau. Po imperatoriaus Gajaus nužudymo mano tėvas nepaprastai išgarsėjo toliaregiškumu. Vis dėlto aš netikiu, jog jis iš anksto žinojo apie rezgamą žmogžudystę – kaip visada, tenorėjo laimėti laiko, kad nekiltų žydų bruzdėjimų, kurie būtų tik sutrikdę miesto prekybą.

Tačiau mano tėvas turėjo ir gana užsispyrimo. Būdamas miesto tarybos narys, jis griežtai atsisakė remti pinigais laukinių žvėrių ir gladiatorių pasirodymus liaudžiai, neparėmė nė teatro vaidinimų. Atleistinių patartas, tiktai pastatydino mieste arkadą, ir ši buvo pavadinta jo vardu. Arkados parduotuvės mokėjo tokius didelius nuomos mokesčius, kad ir šis sumanymas tėvui atnešė ne tik nemenką šlovę, bet ir piniginės naudos.

Mano tėvo atleistiniai niekaip nepermanė, kodėl jis taip šiurkščiai elgiasi su manimi ir nori, kad pasitenkinčiau jo teikiamu kukliu gyvenimu. Taigi atleistiniai, rungtyniaudami vienas su kitu, duodavo man gana pinigų mano reikmėms, dovanodavo gražių drabužių, pirkdavo papuošalus mano arklio balnui bei kamanoms ir kaip įmanydami dangstė visas mano valiūkystes. Buvau jaunas, nieko neišmaniau ir mane kamavo noras sumanumu nenusileisti, dar daugiau – net pranokti kilminguosius miesto jaunikaičius, o neįžvalgūs atleistiniai manė, jog tai kelia juos pačius ir didina mano tėvo šlovę.

Barbo dėka tėvas suprato, jog aš turiu dar mokytis ir lotynų kalbos. Bet primityvios legionieriškos Barbo lotynų kalbos ištekliai pernelyg greitai išseko. Taigi mano tėvas privertė mane skaityti Vergilijų ir Tito Livijaus istorinius veikalus. O pats Barbas ištisus vakarus man pasakodavo apie Romos kalvas, įžymybes bei papročius, dievus ir karo vadus, todėl mane veikiai apniko karštligiškas Romos ilgesys. Juk tikrai buvau ne siras, o romėnas, iš Manilijų ir Mecenatų giminės, nors mano motina ir graikė. Žinoma, graikų kalbos irgi neužmečiau ir būdamas penkiolikos jau galėjau deklamuoti nemaža poetų. Dvejus metus mane mokė pats Timajas iš Rodo, kurį tėvas nupirko po ten įvykusių riaušių ir gal būtų net išlaisvinęs, bet anas pats pagiežingai atsisakė tvirtindamas, jog vergas ir laisvasis mažai kuo skiriasi – mat laisvę kiekvienas žmogus nešiojąs savo širdyje.

Suirzėlis Timajas mokė mane ne tik poezijos, bet ir stoikų filosofijos ir niekino mane už lotynų kalbos mokymąsi, nes romėnai, jo gal-

va, buvo tik barbarai ir jis griežė dantį ant Romos už tai, kad ji atėmė iš Rodo paprotinę laisvę. Juk Rodas kitados buvo savarankiška valstybė – atleista nuo mokesčių, mat garsėjo filosofijos mokyklomis, tačiau įžūlėliai jos valdovai nukryžiavo porą Romos piliečių ir tuo galutinai perpildė senato pakantos taurę.

Nelabai paisiau Timajo filosofijos, nes jis pats savojo mokymo nesilaikė, tiktai mėgavosi gardžiu valgiu bei minkštu guoliu ir, nors būdamas vergas mano tėvo namuose, ko gera, turėjo daugiau teisių, nei kitados turėdamas laisvę Rode ir pasinėręs į sofistiką. Deja, jis nebuvo nei įkvepiantis, nei šlovingas filosofas.

Tuo laiku mūsų, miesto jaunųjų jojimo žaidynių dalyvių, kurie rungdavomės tarpusavyje nutrūktgalviškais pasirodymais bei siutingomis išdaigomis, gal visa dešimtis susibūrė krūvon. Buvome net sudarę savitarpio sutartį ir aukodavome medžiui. Sykį, grįždami iš pratybų, nusprendėme išdidžiai galvotrūkčiais perlėkti per miestą, kėsindamiesi kiekvienas nusičiupti po vainiką nuo parduotuvių durų. Aš netyčia pasičiupau gedulingą ąžuolo lapų vainiką, nors mes ketinome tik paerzinti prekiautojus. Turėjau pats suprasti, kad tai negerai, ir širdies gilumoje tikrai sudrebėjau, bet vis tiek pakabinau vainiką ant aukojimo medžio.

Kiekvienas, kuris bent kiek pažįsta Antiochiją, supras, kokią maišatį užvirė toji mūsų išdaiga, nors tvarkdariai mūsų pačių ir nesučiupo. Vis dėlto turėjome prisipažinti kalti, antraip būtų buvę nubausti visi jojimo varžybų dalyviai. Išsisukome pernelyg lengvai – baudomis, nes teisėjai nenorėjo pernelyg skaudinti mūsų tėvų. Paskui jau dūkdavome tiktai užmiestyje.

Kartą upės pakrantėje pastebėjome būrį mergaičių kažin ką slaptinga darant. Palaikėme jas kaimietėmis ir man pirmam šovė į galvą mintis jas pagrobti, kaip kad senovės romėnai grobdavo sabines. Papasakojau tą legendą priesaikos broliams ir ji nepaprastai juos susmalsino. Taigi nujojome visu būriu į pakrantę ir kiekvienas, pasičiupęs po pirmą kliuvusią mergaitę, pasisodinome priešais save ant arklio. Vis dėlto šitai lengviau buvo sumanyti, nei padaryti, o dar sunkiau buvo išturėti tas mergaites – klykiančias ir besispyriojančias. Po teisybei, nė neišmaniau, ką su savąja veikti, tik kutenau, norėdamas prajuokinti, ir, mano galva, ganėtinai suprantamai parodęs, jog ji suvis mano valioje, grįžau atgal ir paleidau. Lygiai taip pasielgė ir mano bičiuliai. Tos mergaitės mus nujojančius niršiai apmėtė akmenimis ir tada mus persmelkė kuo blogiausia nuojauta, nors jau glėbdamas mergaitę mačiau, kad ji jokia kaimietė.

Iš tikrųjų tos mergaitės buvo padorių šeimų dukterys, atkakusios iš miesto prie upės apsišvarinti ir atlikti tam tikrų lytinės brandos aukojimo apeigų. Turėjome šitai permanyti jau iš tų spalvotų kaspinų, ku-

riais mergaitės įspėdamos buvo apkarsčiusios krūmus. Bet ar kuris iš mūsų tuomet ką nors išmanė apie slaptas mergaičių apeigas!

Gal mergaitės, rūpindamosi savo garbe, būtų viską laikiusios paslaptyje, tačiau su jomis buvo žynė, ir ši, apimta įkarščio, pamanė mus tyčiomis šventvagiaujant. Taigi dėl tos mano užgaidos kilo baisus triukšmas. Kažkas net mestelėjo mintį, kad mes turime išpirkti savo kaltę – privalome vesti tas mergaites, kurių dorą suteršėme per varžliausias aukojimo apeigas. Laimė, nė vienas iš mūsų tuomet dar nevilkėjome vyro togos.

Mano mokytojas Timajas tada taip įtūžo, kad trenkė man lazda, nors buvo vergas. Barbas atėmė iš jo lazdą ir patarė man kuo greičiau sprukti iš miesto. Būdamas prietaringas, jis dar baiminosi ir savųjų – Sirijos – dievų. O Timajas dievų nebijojo – jis visus dievus laikė tik įvaizdžiais, vis dėlto ir jis pamanė, jog mano poelgis jam, kaip mokytojui, užtraukė gėdą. Pikčiausia, kad šito jau neįmanėm nuslėpti nuo tėvo.

Buvau nenuovokus ir jauslus. Matydamas aplinkinių pasibaisėjimą bei sumišimą, pats irgi ėmiau laikyti mūsų poelgį tikrai nederamu. Timajas, tas senyvas žmogus ir dar stoikas, turėjo susitvardyti ir verčiau padrąsinti mane, patyrusį likimo išmėginimą, o ne dar labiau gniuždyti. Tačiau jis tada atgręžė man savo tikrąjį veidą – išliejo visą pagiežą taip prabildamas į mane:

– Kas iš tiesų tariesi esąs tu, tuščiagarbi išpuikėli, atkarus pagyrūne? Ne veltui tėvas davė tau Minuto – menkaverčio – vardą. Tavo motina tebuvo lengvabūdė graikė, šokėja ir užvis baisiausia – ar tik ne vergė. Štai kokia tavo kilmė! Visiškai teisėtai, o ne iš žiaurumo imperatorius Gajus išbraukė tavo tėvo vardą iš raitelių sąrašo, nes jį iš Judėjos išvijo vietininko Poncijaus Piloto laikais, mat įsivėlė į žydų prietarą. Jis net ne Manilijus vadinasi, o tik Manilianas – įsūnytasis. Romoje jis negarbingu testamentu paveldėjo turtą ir įsipainiojo į gėdingą istoriją su ištekėjusia moterimi, todėl niekuomet nebegalės grįžti į tą miestą. Taigi esi nieko vertas, o ir dar niekingesnis tapsi tu, sūnau nedorėlio godūno!

Ir dar jis būtų malęs liežuviu, jeigu nebūčiau skėlęs jam antausio. Aš pats bemat pasibaisėjau savo poelgiu, nes mokiniui nedera mušti mokytojo, net jeigu šis – tik vergas. Bet jis pirmas man tvojo lazda, o aš tik nenorėjau leisti jam niekinti motinos atminimo, nors ir niekada nebuvau jos matęs. Apie tėvą tariau jį meluojant tik iš apmaudo.

Timajas patenkintas nusišluostė kraują nuo lūpų ir, grasiai nusišiepęs, pasakė:

– Dėkui, sūnau Minutai, už šitą ženklą. Pasviręs medis neatsities, o prastakilmis niekad netaps kilmingas. Žinok, tavo tėvas slapta su žydais geria kraują ir savo kambaryje garbina Laimės deivės taurę. Tik šitaip tarpstama ir lobstama – nė piršto neprikišant. Ir man jau pakyrėjot jūs

abu ir visas šitas neramus pasaulis, kur neteisybė pergali teisingumą, o išmintis padury nedrąsiai žiūri, kai begėdystė aplinkui staipos.

Nepaisiau jo žodžių, nes išgyvendamas savo nelaimę turėjau gana ką apmąstyti. Ir tada mane apsėdo vien aklas troškimas kokiu nors žygdarbiu įrodyti, kad nesu menkas, ir kartu išpirkti nedorą pasielgimą. Su priesaikos broliais prisiminėme tas naujas karštas kalbas apie liūtą, kuris sudraskė gyvulį už pusės dienos kelio nuo miesto ir kurį buvo ruošiamasi sugauti. Retas dalykas, kad liūtas įsidrąsino prieiti prie pat didmiesčio, tad miestiečiai apie tai nepaliovė kalbėję. Pamaniau: jei sugautumėm su draugais tą liūtą gyvą ir padovanotumėm jį miesto amfiteatrui, tai ne tik išpirktumėm savo niekšybę, bet dar ir nusipelnytumėm didvyrių šlovės.

Mintis buvo tokia beprotiška, kokią gali sukelti tik graužatis penkiolikmečio sužeista širdim, tačiau kvailiausia, kad pavakare Barbas buvo girtas kaip pėdas ir jam pasirodė, jog tai tikrai puikus sumanymas. Be to, ar jis galėjo man prieštarauti – juk buvo visas ausis užkūlęs apie savo žygdarbius. Taigi ir jis su legionieriais daugybę kartų gaudęs liūtus tinklais, kiek prisidurdamas prie menkos kareivio algos.

Turėjome kuo greičiau sprukti iš miesto, nes, galimas daiktas, tvarkdariai jau traukė manęs suimti, ir aš buvau tikras, jog kitą rytą arkliai iš mūsų bus atimti visiems laikams. Susiieškojau šešis savo draugus, nes tiktai trys turėjo proto išsyk pasipasakoti tėvams apie ištikusią nedalią ir šie skubinai juos išsiuntė iš miesto.

Baisiausiai persigandę bičiuliai taip susiviliojo mano mintimi, kad net pradėjome puikuotis vienas prieš kitą. Slapta išsivedėme arklius iš arklidžių ir išjojome iš miesto. O tuo laiku Barbas parnešė maišelį sidabrinių iš Marcijaus, šilko prekiautojo, nuėjo į amfiteatrą ir papirko patyrų žvėrių gaudytoją. Jiedu prisikrovė vežimą tinklų, ginklų bei odinių šarvų ir susirado mus užmiestyje prie aukojimo medžio. Barbas dar net buvo paėmęs ir mėsos, duonos bei porą didelių vyno ąsočių. Vynas sugrąžino man apetitą, nes aš tikrai buvau taip įbūgęs ir nusiminęs, kad kąsnis nelindo burnon.

Mėnesienoje leidomės į kelią. Barbas su žvėrių tramdytoju narsino mus pasakojimais apie visokiausių kraštų liūtų gaudynių papročius. Liūtų gaudymą jie apsakinėjo taip paprastai, kad mes su draugais, padrąsinti vyno, vis persergėdavom juodu, kad mažiau veltųsi į gaudynes ir nepaveržtų tos garbės iš mūsų. Šitai jie maloniai pažadėjo ir patikino, jog apžiūriai laikydamiesi nuošalėj gelbės mums tik patarimais ir patirtimi. Amfiteatre buvau matęs, kaip mikliai patyrių vyrų būrys tinklu sugauna liūtą ir kaip dar lengviau vyras, ginkluotas tik dviem ietim, geba jį nugaluoti.

Nurodytą kaimą pasiekėme priešaušriu, kai gyventojai dar tik kaitė puodus. Gandai pasirodė buvę neteisingi: kaimo žmonių nekaustė siau-

bas, priešingai – jie nepaprastai didžiavosi savo liūtu. Tas laikėsi siaurukalnėje netoliese ir buvo išsimynęs takelį prie upelio. Naktį žvėris buvo papjovęs ir suėdęs ožką, kurią kaimiečiai pririšo prie medžio palei takelį, idant nepapjautų vertesnio gyvulio. Liūtas nėsyk neužpuolė žmonių. Priešingai, išeidamas iš siaurukalnės, pranešdavo apie tai pora duslių urgztelėjimų. Buvo nereiklus ir, stokodamas geresnio ėdesio, tenkindavosi stipena, likusia nuo šakalų. Po teisybei, kaimiečiai jau buvo net surentę didžiulį medinį narvą, kuriuo ketino gabenti liūtą į Antiochijos turgų, – tinklu sugautas liūtas veržiamas taip tvirtai, kad sužalojamos jam galūnės, arba jis skubinai įvejamas į narvą ir atpančiojamas.

Mūsų užmačia kaimiečiai visai nesusižavėjo, bet, laimė, dar nebuvo pardavę liūto ir, permanę mūsų nelaimę, mus taip spustelėjo, kad Barbas buvo priverstas pakloti už liūtą visus du tūkstančius sestercijų. Už tą pačią kainą jie pažadėjo mums ir suręstąjį narvą. Kai sudarėme sandorį ir suskaičiavome pinigus, Barbas staiga ėmė tirtėti iš šalčio ir pasiūlė visiems verčiau gultis miegoti, o liūto gaudynes atidėti rytojui. Gal ir Antiochija nurimsianti po mūsų sukelto triukšmo. Čia ir žvėrių gaudytojas supratingai tarstelėjo, kad geriausia vyti liūtą iš guolio rytą, mat tada jis jau paėdęs, atsigėręs, vangus ir mieguistas.

Taigi juodu su Barbu apsivilko odinius šarvus ir mes, kaimo vyrų vedami, nujojome prie kalno. Kaimiečiai parodė mums liūto takelį ir vietą, kur jis laka, didžiulių letenų pėdsakus bei šviežio mėšlo krūvelę. Užuodėme liūto kvapą ir mūsų arkliai pradėjo baidytis. Tykinant prie liūto siaurukalnės, dvėsenos dvokas ėmė stiprėt, arkliai drebėjo, vartė akis, kol sustojo it įkasti. Labai tuo stebėjomės, nes arkliai buvo pripratę prie trimitų ir dar kitokių muzikos instrumentų barškesio, o pratybų lauke net šokinėdavome jais per ugnį.

Iš anksto tikriausiai taip visi galvojome, – jeigu išvis ką nors galvojome, – kad liūtui puolant būsime ganėtinai saugūs, nes sėdėsime ant arklių. Tačiau turėjome nusėsti nuo balnų ir pavesti arklius į šoną – taip jie įbūgo vien liūto kvapo. Sutrikę sėlinome prie siaurukalnės, kol išgirdome griausmingą liūto knarkimą. Jis knarkė taip šiurpiai, kad žemė po kojomis drebėjo. Tiesa, gal tik drebėjo mūsų pačių kinkos, mat pirmą sykį gyvenime artinomės prie liūto guolio.

Kaimiečiai visai nebijojo savojo liūto, net tvirtino jį miegosiant iki vakaro, – juk jie, girdi, jau įpratę prie vienodų liūto įpročių. Dar jie pasakė žvėrį taip aptingus ir įsipenėjus, kad mums sunkiausia bus jį pažadinti ir išvyti iš tarpeklio.

Tarp siaurukalnės krūmų liūtas buvo išmynęs platų taką, o pačios įkalnės stūksojo tokios aukštos ir skardingos, kad Barbas su žvėrių gaudytoju ropšte užsiropštė, idant patarinėtų mums iš abiejų pusių. Jie parodė, kaip išskleisti sunkų tinklą ties siaurukalnės anga, tad po tris

laikėme jį iš abiejų pusių. Septintasis turėjo rėkauti ir šokinėti priešais tinklą, kad pabudęs ir dienos šviesos apžilpintas liūtas pats pultų ir įšoktų tiesiai į jį. Tinklu mes turėjome apraizgyti liūtą kuo standžiau ir tiktai saugotis besipriešinančio žvėries nasrų bei letenų. Pamąstę supratome, jog tai nėra taip paprasta, kaip kad tiedu aiškina.

Susėdome ant žemės pasitarti, kuris iš mūsų eis žadinti liūto. Barbas patarė pirmiausia bakstelėti ietimi žvėriui į pasturgalį, kad suirztų, bet šiukštu nesužaloti. Žvėrių gaudytojas tikino mielai norįs mums pagelbėti, tik kad jam kelius sausgėla sustingdė, be to, jis nenorįs atimti iš mūsų garbės.

Mano draugai ėmė šnairuoti į mane ir patikino iš geros širdies perleisią garbę man. Juk tai aš viską sumanęs, tai aš sugundžiau juos žaisti sabinių grobimą, nuo kurio ir prasidėjo šis nuotykis. Traukdamas šnervėmis aitrų liūto kvapą, irzliai priminiau draugams, jog esu vienturys tėvo sūnus. Dar pamąstę supratome, kad iš tikrųjų penkiese buvome vienturiai sūnūs. Ši smulkmena, beje, gal padės suprasti mūsų poelgį. Vienas mūsų turėjo tik seserų, o jauniausiasis iš visų, Charizijas, puolė aiškinti, kad jo brolis mikčioja ir šiaip turi kūno kliaudų.

Žvėrių gaudytojas, pradėjęs nerimauti, pasiūlė įkaitinti geležinius smaigus, uždegti deglus ir ugnimi bei dūmais išvyti liūtą iš guolio. Tačiau sirai, kurie buvo žemdirbiai, karštai paprieštaravo, girdi, krūmynas per užtrukusią sausrą visiškai išdžiūvęs, todėl ugnis galinti sukelti gaisrą, kuris išplis iki pat Antiochijos, o ką jau kalbėti, kad sunaikins pasėlius ir kaimus.

Supratęs, jog draugų spiriamas aš nori nenori turėsiu eiti, Barbas užsivertė vyno ąsotį, drebančiu balsu pašaukė pagalbon Herkulį ir patikino myląs mane labiau už savo sūnų, nors niekados neturėjo sūnaus. Ne tau šis darbas, sakė Barbas, tačiau esą jis, senas veteranas, nuolankiai žengsiąs siaurukalnėn ir pažadinsiąs liūtą. Jeigu jis, vykdydamas šią priedermę, padėsiąs galvą dėl prasto regėjimo ar nusilpusių kojų, tai tenorįs, kad aš užmokėčiau ir jam pagerbti sukrautų didžiulį mirties laužą ir dar pasakyčiau giriamąją kalbą, idant visi sužinotų apie jo šlovinguosius žygius. Mirtimi jis paliudysiąs, kad viskas, ką per tuos metus pasakojo apie savo žygdarbius, turi bent krislą tiesos.

Kai jis tikrai leidosi kepėstas nuoskardžia atšlaite žemyn ir siektelėjo ieties, aš irgi sugrudau ir abu apsipylėme ašaromis karštai glėbesčiuodamiesi. Negalėjau leisti jam, seniui, mirti už mane ir dėl mano suklydimo. Užtat paprašiau jį perduoti tėvui, kad bent jau kritau didvyriškai ir kad šitai viską atperka, mat visados jam tik apmaudą kėliau, nes ir motina mirė gimdydama mane, ir nūnai, kai neturėdamas piktų kėslų apjuodinau jo gerą vardą visoje Antiochijoje.

Barbas reikalavo, kad bent vyno trūktelėčiau, nes niekas neskaudina, kai vyro pilve kliuksi ganėtinai to labo, tvirtino jis. Išgėręs pareika-

lavau draugų bent jau tvirtai laikyti tinklą ir nieku gyvu jo nepaleisti. Tada čiupau abiem rankom ietį ir, sukandęs dantis, nutykinau liūto takeliu siaurukalnėn. Klausydamasis griausmingo knarkimo įžiūrėjau gulinčio liūto pavidalą, nesitaikydamas smeigtelėjau ietimi, išgirdau urgztelėjimą, pats irgi surikau ir sparčiau nei per gimnasijo varžybas puoliau tiesiai į tinklą, kurį mano bendrai iškėlė nepalaukę, iki perbėgsiu.

Kol aš, mirtinos baimės pagautas, painiojausi tinkle, liūtas inkšdamas atraišavo iš siaurukalnės ir sustojo apstulbintas mano blaškymosi tinkle. Liūtas stovėjo toks didžiulis ir baugus, kad mano bičiuliai, neištvėrę to reginio, išmetė tinklą ir bliaudami leidos į kojas. Žvėrių gaudytojas stūgavo, ką šie turį daryti, rėkė, kad greitosiomis mestų tinklą ant liūto, kol jo akys neapsiprato su šviesa, antraip mums blogai baigsis.

O tuolaik Barbas dar garsiau šaukė man tvardytis ir neužmiršti, jog esu romėnas, ir dar iš Manilijų giminės. Jei man kilsiąs pavojus, jis pats nusileisiąs žemyn ir perversiąs liūtą kalaviju, tik aš pirmiau turįs jį gyvą sugauti. Nežinau, kurio patarimo paklausiau, bet, draugams paleidus tinklą, galėjau greičiau iš jo išsipainioti. Vis dėlto bičiulių bailumas mane taip įsiutino, kad, vilkdamas tinklą, atsigręžiau pažvelgti liūtui į akis. Nepaprastai nusiminęs ir įžeistas liūtas išdidžiai stebeilijo į mane ir palengva kilsčiojo kraujuojančią užpakalinę leteną. Iškėlęs tinklą pavilkau, – vienam jis buvo sunkokas, – ir mečiau ant liūto. Tas puolė pirmyn ir, susipainiojęs tinkle, parvirto ant šono. Kraupiai riaumodamas žvėris raičiojosi ant žemės ir pats apsivyniojo tinklu, tik vieną vienintelį sykį kepštelėjęs man letena. Pajutau liūto galią: kūliavirsčias nuskridau gana toli ir, matyt, todėl likau gyvas.

Barbas su žvėrių gaudytoju šauksmais ragino vienas kitą. Gaudytojas medine šake prirėmė liūto galvą prie žemės, o Barbas įkišo jo užpakalinę leteną į lyno kilpą. Sirai, žemdirbiai, šoko pagelbėti, bet aš puoliau rėkti, burnoti ir uždraudžiau pareikalavęs, kad žvėrį surištų bailūnai mano draugai. Antraip visas mūsų sumanymas nueis perniek. Galų gale jie ryžosi, nors liūtas juos ir draskė nagais. Žvėrių gaudytojas veržė virves ir kilpas, kol liūtas bemaž nepakrutėjo. Tuo metu aš sėdėjau ant žemės tirtėdamas iš įsiūčio – išties buvau taip įsiutęs, kad susivėmiau tiesiai tarpkojin.

Sirai, žemdirbiai, įkišo ilgą medinę kartį liūtui tarp letenų ir patraukė su juo į kaimą. Kabantis ant karties liūtas jau neatrodė toks didžiulis ir gražus, kaip išėjęs iš siaurukalnės į dienos skaistį. Po teisybei, jis buvo iškaršęs, nusilpęs, blusų sukandžiotas, išplikusiais karčiais, o žiodiklis rodė nudilusius dantis. Labiausiai nuogąstavau, kad nešamas į kaimą jis dar ims ir pasismaugs pančiais.

Nors užsikirsdamas, pakeliui vis tiek suspėjau bičiuliams nuodugniai išdėstyti, ką manau apie juos ir ką apskritai manau apie amžiną

draugystę. Jeigu aš ko išmokau, pasakiau, tai bent jau to, kad mirčiai gresiant nevalia kliautis jokiu žmogum. Susigėdę dėl savo elgesio, bičiuliai nukentė priekaištus, tačiau priminė man draugystės priesaiką ir tai, kad visi kartu sučiupome liūtą. Didžiausią garbę jie su mielu noru suteiksią man, bet parodė brėžius ir ant savo rankų bei kojų. O aš atkišau savo ranką, kuri taip kraujavo, kad man keliai linko. Galiausiai nusprendėme, jog šis mūsų žygdarbis mums visiems paliko amžinus randus.

Kaime suruošėme šventę ir pagarbiai paaukojome liūtui, parnešę jį gyvą ir sėkmingai uždarę į tvirtą narvą. Barbas su žvėrių gaudytoju nusigėrė, o kaimo mergaitės mūsų garbei pašoko rateliu ir papuošė mus vainikais. Kitądien nusisamdėme jaučių kinkinį narvui gabenti ir vainikuoti patraukėme garbinga eisena į Antiochiją, rūpestingai žiūrėdami, kad kruvini tvarsčiai gražiai dengtų kautynių žaizdas.

Prie miesto vartų tvarkdariai ketino mus iškart sulaikyti ir atimti arklius, vis dėlto jų sargybos vadas buvo išmintingesnis ir pats mus palydėjo, nes pasisakėme savo noru einą į miesto rūmus. Du tvarkdariai lazdomis skynė mums kelią, nes, kaip visada, dykaujanti Antiochijos liaudis, pasklidus žiniai, kad nutiko kas nors nepaprasta, puolė lėkti krūvon. Iš pradžių minia šaukė mums prakeiksmus, apmėtė mėšlo gurvoliais ir supuvusiais vaisiais, nes, pasak išpūsto gando, mes išniekinę visas miesto mergaites ir dievus. Tačiau minios ir šauksmų sukiršintas liūtas dusliai suriaumojo ir, sakytum savo paties balso suerzintas, nepaliovė maurojęs, todėl mūsų arkliai vėl pradėjo šokčioti ir apsiputoję kragino galvas.

O gal liūtas nirčiau suriaumojo, patyraus žvėrių gaudytojo paakintas. Šiaip ar taip, tingi ir gąsli minia noringai prasiskyrė, o kai kurios moterys, pamačiusios kruvinus mūsų tvarsčius, ėmė jaudriai šūkčioti, pasrūdamos ašaromis.

Tas, kuris bent sykį savo akimis matė mylios platumo Antiochijos kelią su begale kolonadų, turbūt supras, jog mūsų eitynės pamažu ėmė panėšėti į triumfo, o ne į gėdos eiseną. Netrukus susijaudinusi minia puolė barstyti gėles mums po kojų. Mūsų savimeilė plūdo perviršt, mat jauni buvome, tad miesto rūmus pasiekėme veikiau kaip didvyriai, o ne kokie nusikaltėliai.

Valdžios vyrai pirmiausia leido mums padovanoti miestui sugautąjį liūtą ir paaukoti globėjui Jupiteriui, kuris Antiochijoje įprastai vadinamas Baalu. Tik tuomet mus nuvedė pas teisėjus. Tačiau su jais jau tarėsi tėvo nusamdytas garsus teisininkas, be to, savanoriškas mūsų atvykimas padarė teisėjams irgi nemenką įspūdį.

Pirmiausia teisėjas pareikalavo atidėti bylos svarstymą, kad bylą būtų galima išnagrinėti visapusiškai. Paskui jis užginčijo teismo nusimanymą bylos atžvilgiu įrodydamas, jog tai civilinė byla, nieku gyvu ne

baudžiamoji. Tada jis kreipėsi į Dafnės orakulą, kaip į aukščiausiąjį teisėją, kilus klausimui dėl senojo tikėjimo apeigų bei jų paniekinimo. Įtikinamo šventvagystės įkalčio, jo manymu, vis dėlto nesą, vien tik apkalbos.

Klausydamiesi jo galingo balso pasijutome saugūs, ir mūsų net neįmetė belangėn, tad visi pargrįžome namo gydytis žaizdų. Tiesa, arklius atėmė be gailesčio, – čia jau nieko negalėjome pakeisti, – ir išklausėme rūsčius žodžius apie jaunimo nepaklusnumą, o ko dar, girdi, laukti ateityje, jei geriausiųjų miesto šeimų sūnūs rodo nederamą pavyzdį, ir kad mūsų tėvų bei protėvių jaunystėje viskas buvę kitaip.

Bet kai parėjome su Barbu namo, ant durų kažkodėl kabojo laidotuvių vainikas ir iš pradžių niekas mums nė žodžio nepratarė – net Sofronija. Pagaliau, apsipylusi ašaromis, ji išpasakojo mano mokytoją Timają vakare paprašius atnešti jam statinaitę karšto vandens ir persipjovus venas. Tik kitos dienos rytą jį rado negyvą. Mano tėvas užsidaręs savo kambaryje ir nepriimąs net savo atleistinių, kurie veržėsi jo guosti.

Po teisybei, niekas nemėgo grizlaus ir pagiežingo Timajo, mat jam niekuomet niekas netiko, vis dėlto mirtis lieka mirtim, ir todėl aš negebėjau nusikratyti kaltės. Juk trenkiau mokytojui ir savo elgesiu užtraukiau jam gėdą. Mane suėmė siaubas, užmiršau pats žvelgęs liūtui į akis ir man iškart kilo mintis visiems laikams sprukti iš tėvo namų, išplaukti jūron, tapti gladiatoriumi arba parsisamdyti į toliausią Romos legioną ledinuotoje šalyje ar prie Partijos karštosios sienos. Deja, pamėginęs bėgti iš miesto, veikiai būčiau atsidūręs kalėjime, todėl sumaniau verčiau ir pats ant patyčių iškrėsti šunybę kaip Timajas ir šitaip išvaduoti tėvą nuo atsakomybės bei erzinančio savo buvimo.

Ir Barbas, nors labai įbūgęs, man pritarė:

– Minutai, kai visa pražuvę ir nebelieka jokios vilties, geriausia pačiam griebti jautį už ragų.

– Parodyk man tą jautį, – pareikalavau piktai.

Barbas paaiškino kalbąs palyginimais. Jis manė, jog aš turįs drąsiai eiti pas tėvą – ir verčiau tuojau pat, nei paskui.

– Bet jei bijai, – pasiūlė, – nueisiu pirmas ir atlaikysiu smarkiausią jo pykčio pliūpsnį. Bent jau papasakosiu, kaip tu vienas plikomis rankomis sučiupai įnirtusį liūtą. Jeigu jis dar turi bent kiek tėviškų jausmų, jo širdis gal atlėgs.

Pamąsčiau.

– Jeigu reikia eiti, tai aš pats eisiu, – pagaliau nusprendžiau. – Tu – mano mokytojas, kaip ir Timajas. Gana, kad per mane tas niekingas stoikas atėmė sau gyvastį. Tėvas gali užduoti tau širdį, tad dar šoksi ant kalavijo, o tai kvaila. Be to, mano tėvas nepatikės nė puse tavo pasakojimo, o aš neketinu nė žodeliu jam užsiminti apie liūtą, jeigu pats nepaklaus, kur buvau.

– Jei būčiau tavo tėvas, – tarė Barbas, – turbūt liepčiau tave gerai išplakti, o paskui visą save tau pakločiau. Po teisybei, negerai, kad tėvas niekad tavęs neplakė. Nepamiršk įsikąsti odos skiautelės ir vis prisimink, kokie šit garbingi randai puošia mano nugarą.

Jis meiliai mane apkabino ir ėmė krautis savo menką mantą, būdamas tikras, kad tėvas jį išvarys.

Tačiau tėvas priėmė mane visai kitaip, nei maniau, nors turėjau tai nujausti – juk jis beveik visados elgdavosi kitaip nei visi. Nemigos iškamuotas ir apsiverkęs, jis pripuolė prie manęs, apglėbė, stipriai priglaudė sau prie krūtinės, išbučiavo man skruostus, plaukus, išmylavo apkabinęs. Šitaip, ir dar taip lipšniai, jis niekuomet manęs nebuvo apglėbęs, nes kai buvau mažas ir meilijau glamonių, jis prie manęs neprisiliesdavo, nė nedvilktelėdavo į mane.

– Mano sūnau Minutai, – šnibždėjo jis. – Tariau amžiams tavęs netekęs ir kad išsitrenkei su tuo girtuokliu veteranu į pasaulio kraštą, nes pasiėmėt dar ir pinigų. Išmesk iš galvos Timają. Jis tetroško atkeršyti mudviem už savąjį – vergo – likimą ir savosios filosofijos silpnumą. Nėra pasaulyje tokios piktybės, kurios neįmanu išpirkti ir gauti atleidimą.

Dar jis pridūrė:

– Oi, Minutai, aš visai netikęs auklėtojas – juk nė pats deramai neišsiauklėjau. O tu – tu`esi paveldėjęs savo motinos kaktą, akis, nedidelę tiesią noselę ir dailias lūpas. Ar kada atleisi man už širdies kietumą ir aplaidumą?

Nepermanomas jo švelnumas mane taip sugraudino, kad subliuvau balsu, nors jau penkiolika buvau sukakęs. Parklupau priešais tėvą, apkabinau jam kelius ir meldžiau atleisti už užtrauktą gėdą, žadėdamas pasitaisyti, jei tik jis šįsyk man atleis. Bet čia ir tėvas puolė keliaklupsčias prieš mane, apkabino, bučiavo, tad vienas per kitą maldavome atleidimo. Pajutau tokį palaimingą, begalinį palengvėjimą, kad tėvas prisiėmė kaltę ir už Timajo mirtį, ir už mano nusikaltimą, jog pradėjau dar garsiau staugti.

Ir čia Barbas, išgirdęs mano bliovimą, nebeišturėjo. Braškėdamas žvangėdamas įsiveržė į kambarį su pliku kalaviju ir skydu pamanęs, jog tėvas mane muša. Paskui jį raudodama įpuolė Sofronija, išplėšė mane iš tėvo rankų ir paskandino savo tukliam glėby. Ir Barbas, ir ji meldė žiaurųjį mano tėvą verčiau mušti juodu, nes veikiau jie kalti, o ne aš. Juk aš dar vaikas ir nekaltomis savo išdaigomis tikrai nenorįs nieko tyčia įskaudinti.

Tėvas suglumo, atsistojo ir nirčiai atrėmė kaltinimą žiaurumu tikindamas, jog visai manęs nemušė. Permanęs jo nusiteikimą, Barbas visu garsu ėmė šauktis Romos dievų, prisiekdamas pulsiąs ant kalavijo, kad atpirktų savo nusižengimą lygiai kaip Timajas. Jis taip įsijautė, kad, ko gera, tikrai būtų susižalojęs, jei mes visi trys – tėvas, Sofronija ir aš –

nebūtumėm atėmę iš jo kalavijo ir skydo. Ką jis darė su skydu – nesupratau. Vėliau jis prisipažino bijojęs mano tėvą trenksiant jam per galvą, mat jo sena galva smarkių smūgių būtų nepajėgusi atlaikyti, kaip kitados Armėnijoje.

Tėvas liepė Sofronijai parnešti geriausios mėsos ir paruošti šventinius pietus, mat tikriausiai mes pargrįžome alkani, o ir jis pats kąsnio nenurijo suvokęs, kad aš pabėgau iš namų, nes jis pasirodęs labai prastas sūnaus auklėtojas. Ir pasiuntė sušaukti puoton tuolaik visų mieste buvusių savo atleistinių, nes jie visi dėl manęs nemenkai sielvartavo.

Tėvas pats apiplovė man žaizdas, patepė vaistiniais tepalais ir perrišo drobės tvarsčiais, nors aš meilijau dar kiek paturėti anuos, kruvinus. Barbas gavo progą papasakoti apie liūtą ir tėvas dar labiau suniuro ir susikrimto dėl to, kad jo paties sūnus turėjo verčiau ieškotis mirties liūto nasruose, nei prašyti tėvą pagalbos vaikiškai išdaigai išpirkti.

Galų gale nuo ilgų kalbų Barbą pradėjo kamuoti troškulys ir mudu su tėvu likome dviese. Tėvas atsigodėjo ir pasakė supratęs, jog privalo su manim pasikalbėti apie ateitį, kadangi netrukus aš apsisiausiu vyro toga. Tačiau jam buvo sunku parinkti žodžius ir pradėti kalbą, nes niekuomet nebuvo kalbėjęsis su manim kaip tėvas su sūnum. Jis tik stebeilijo nerimastingomis akimis į mane, bergždžiai ieškodamas žodžių, tinkamų rasti kelią į mano širdį.

Aš irgi įsižiūrėjau į jį ir pastebėjau, kad jo plaukai išretėję, veidą vagoja raukšlės. Tėvui jau buvo veikiau arti penkiasdešimties, o ne keturiasdešimties, ir man jis atrodė tarytum senstantis vienišius, kuris nemoka džiaugtis gyvenimu nė savo atleistinių turtais. Nuvedžiau akimis knygų ritinius ir pirmą sykį man dingtelėjo, kad jo kambaryje nėra nieko – nė vienos dievo statulos, net dvasios globėjos. Prisiminiau iškart visus bjaurius Timajo kaltinimus.

– Tėve Markai, – tariau, – mokytojas Timajas prieš mirtį prišnekėjo bjaurių žodžių apie judu – mano motiną ir tave. Tik todėl sušėriau jam per veidą. Neteisinu savo niekšybės, bet papasakok vienąkart man apie jus – motiną ir save. Juk ir aš turiu žinoti viską – net ir tai, kas bloga. Antraip subrendęs net elgtis nemokėsiu, kaip dera tikram vyrui.

Sumišęs tėvas trynė delnus, vengstėsi mano žvilgsnio. Išsisukinėdamas jis atsakė:

– Tavo motina mirė tave gimdydama ir negalėjau už tai atleisti nei tau, nei sau iki pat šios dienos, kai ūmai išvydau tavyje motinos atvaizdą, nors tu už ją ir pečiuitesnis. Tik nuogąstaudamas, kad praradau tave, aš praregėjau ir supratau nedaug gyvenime ką turįs dar vertesnio už tave, mano sūnau Minutai.

– Ar mano motina buvo šokėja, ištvirkėlė, vergė, kaip tvirtino pykčio perimtas Timajas? – paklausiau stačiai.

Įširdęs tėvas užriko:

– Kaip drįsta tavo lūpos tarti tokius žodžius, Minutai! Tavo motina – garbingiausia iš visų mano pažintų moterų, bent jau nebuvo vergė, nors, davusi įžadą, kuriam laikui įsišventė Apolonui. Kitados mudu abu klajojom po Galilėją ir Jeruzalę, ieškodami žydų karaliaus ir jo karalystės.

Jo žodžiai sustiprino mano baisius įtarimus. Drebančiu balsu ištariau:

– Timajas dar sakė tave įsivėlus į slaptą žydų sąmokslą, todėl vietininkas ir išvaręs tave iš Judėjos. Todėl esą tu ir netekai raitelio titulo, o visai ne dėl imperatoriaus Gajaus įgeidžio.

Tėvas irgi pradėjo drebėti ir paaiškino:

– Atidėliojau šitai, laukiau, kol išmoksi galvoti savo galva ir aš jau nevaliosiu priversti tavęs mąstyti apie tai, ko nė pats gerai nesuvokiu. Vis dėlto šiokios tokios naudos tavo auklėjimas turėjo, o iš Sofronijos netgi patyrei švelnumo, kurio aš negebėjau duoti. Barbas išgelbėjo tave skęstantį ir padėjo man suvokti, kad turi teisę užaugti kaip romėnas. Nupirkau Timają, idant jis padėtų perprasti tau visų žemiškų dievų tuštybę šiame gūrančiame pasaulyje ir net filosofijos tuštybę. Pats Timajas šitai puikiai įrodė savo kvaila mirtimi. Prieš tai leidau tave į mokyklą, idant labiau priprastum prie kitų vaikų draugijos. Ir arklį tau daviau, nes teisiškai esi senos romėnų giminės. Tačiau šiandien atsidūrei kryžkelėje ir turi pats galiausiai pasirinkti, kuriuo keliu eisi. Aš galiu tik sielvartingai grąžyti rankas ir viltis, kad pasirinksi teisingą kelią. Tikrai tavęs neversiu – juk ką galiu tau pasiūlyti – nebent tai, ko nė pats gerai nepermanau.

– Tėve, – nusigandau, – juk slapta neatsivertei į žydų tikėjimą, tvarkydamas galybę žydų reikalų?

– Bet, Minutai, – apstulbo tėvas, – juk lankeisi su manim maudyklėse ir gimnasijo pratybose. Ir turėjai matyti, kad ant kūno neturiu jų bendrystės ženklo. Juk maudyklėse mane išjuoktų.

– Neneigiu, – tęsė jis, – kad ilgai skaičiau žydų šventraščius, nūsdamas geriau juos permanyti. Bet iš tiesų žydams jaučiu veikiau pagiežą, nes tai jie nukryžiavo savo karalių. Ir dėl tavo motinos sopulingos mirties griežiau ant žydų, netgi ant jų karaliaus, kuris trečiąją dieną prisikėlė iš numirusiųjų ir įkūrė neregimą karalystę. Tiesa, jo mokiniai žydai tebetiki vieną dieną jį sugrįšiant kurti ir tos – regimos – karalystės, bet visa tai taip pinklu ir prieštarauja sveikam protui, kad aš negebu tau tinkamai paaiškinti. O tavo motina būtų galėjusi, nes, būdama moteris, geriau už mane permanė karalystės būtį, o aš nė iki šiol nesučiuopiu, kodėl ji turėjo dėl tavęs save atiduoti.

Mane apniko abejonės dėl tėvo dvasinės būklės, bet ūmai prisiminiau, jog jis visur kur elgiasi kitaip nei visi. Niršiai paklausiau:

– Tai vis dėlto gėrei kraują su žydais per jų slaptas apeigas?

Tėvas, visai susierzinęs, taip atsikirto:

– Šito tu nesuprasi, nes dar suvis nieko neišmanai.

Ir jis atrakino skrynią, išėmė iš jos aptrintą medinį puodelį, meiliai paturėjo jį saujoj ir, parodęs man, tarė:

– Tai jos, tavo motinos Myrinos, puodelis. Vieną naktį be mėnulio ant Galilėjos kalno iš šio puodelio mudu gėrėme amžinatvės vaistą. Ir šis puodelis neištuštėjo, nors mudu abu iš jo gėrėme. Ir dar mums pasirodė pats karalius ir kreipėsi į kiekvieną, nors mūsų skaičius viršijo penkis šimtus. Tavo motinai karalius pasakė, kad ji daugiau niekuomet nebejausianti troškulio. Bet jo mokiniams paskui turėjau duoti priesaiką niekados nepasakoti to, ką regėjau, nes, jų manymu, karalystė esanti jų, žydų, o aš, romėnas, čia niekuo dėtas.

Supratau žvelgiąs į stebuklingąjį puodelį, kurį Timajas minėjo esant Fortūnos taurę. Paėmiau ją, tačiau mano rankoms ir akims tai tebuvo aptrintas medinis puodelis, nors širdį jaudrino mintis, kad mano motina jį laikė rankose ir tausojo. Gailiai pažvelgęs į savo tėvą tariau:

– Nesmerkiu tavęs už prietarą, nes žydų kerai sujaukė protus daugiui išmintingesnių vyrų. Neabejotinai šis puodelis atnešė tau sėkmę ir turtus, bet dėl nemirtingumo verčiau patylėsiu – nenoriu tavęs įžeisti. Jeigu šneki apie naująjį Dievą, tai ir anksčiau dievai mirdavo ir prisikeldavo – kad ir Ozyris, Tamūzas, Atis, Adonis ir Dionisas, kitų nė nevardysiu. Bet tai tik gražios pasakos, kurias garbstė įsišventinusieji į slaptas apeigas. Žmonės jau išprusę ir negeria kraujo, o ir man jau per akis visokiausių slaptų apeigų dėl tų kvaišų mergaičių, prikarsčiusių krūmuose spalvotų kaspinų.

Tėvas papurtė galvą ir, sudėjęs delnus, suaimanavo:

– O, kad tu mane suprastum!

– Kuo puikiausiai suprantu, nors esu dar berniukas, – patikinau. – Kai ką ir aš, užaugęs čia, Antiochijoje, žinau. Tu kalbi apie Chrestų, arba Kristų, vis dėlto šis naujas tikėjimas dar pražūtingesnis ir gėdingesnis už kitus žydų mokymus. Tiesa, Chrestus buvo prikaltas prie kryžiaus, tačiau joks jisai karalius ir neprisikėlė, tik mokiniai išvogė jo kūną iš kapo, idant neužsitrauktų gėdos žmonių akyse. O ir išvis bergždžia apie jį kalbėti. Nors žydai, aišku, nepaliaus kalbėt.

Mano tėvas puolė ginčytis:

– Jis tikrai buvo karalius. Tai net trimis kalbomis buvo užrašyta ant jo kryžiaus. Jėzus Nazarietis, žydų karalius. Pats mačiau. Jeigu netiki žydais, tai patikėk bent Romos vietininku. Ir mokiniai jo kūno neišvogė, tik žydų aukščiausioji taryba papirko sargus, kad šitaip liudytų. Žinau – juk mačiau savo akimis. Jį, prisikėlusįjį, pats sutikau Galilėjos jūros pakrantėje, – bent jau tebetikiu, kad ten buvo jis. Tai jis nuvedė mane pas tavo motiną, kuri tada labai skurdo Tiberijaus mieste. Tiesa,

nuo šių įvykių praėjo jau visi šešiolika metų, nors, suerzintas tavo nesupratingumo, dar tikrai įmanau juos atgaivinti atminty.

Nedrįsau toliau širdyti tėvo.

– Tikrai nesiginčysiu su tavimi dėl dieviškų dalykų, – skubinai patikinau. – Tiktai vieną dalyką noriu sužinoti: ar gali kada panorėjęs grįžti Romon? Timajas tvirtino, jog dėl savo praeities nebegalėsi sugrįžti.

Tėvas atstatė krūtinę ir rėžė:

– Aš esu Markas Mezencijus Manilianas ir, žinoma, galiu grįžti Romon, kai tik pats panorėsiu. Manęs tikrai neištrėmė, o Antiochija – ne tremties vieta, – turėtum ir pats tai suprasti. Bet į Romą vis negrįžau dėl asmeninių priežasčių. Dabar jau galėčiau grįžti, jei reikalas spirtų – juk esu senyvo amžiaus ir jau ne toks jauslus kaip anksčiau. Tačiau apie priežastis bergždžiai klausinėtum. Tu nesuprasi.

Apsidžiaugęs jo patikinimu šūktelėjau:

– Kalbėjai apie kryžkelę ir mano ateities kelią, kurį pats galiu pasirinkti. Ką turi galvoje?

Suglumęs tėvas persibraukė kaktą, kurį laiką rinko žodžius ir galų gale prabilo:

– Šiais laikais čia, Antiochijoje, tiems, kuriems svarbiausia atrasti kelią, pamažu aiškėja, jog karalystė ne vien tik žydų. Numanau, o, tiesą sakant, ir žinau, kad jie krikštijo ir priimdavo į savo puotas taip pat neapipjaustytus graikus bei sirus. Tai sukėlė dideles rietenas, bet šiandien čia karštai darbuojas vienas Kipro žydas, kurį pats buvau sutikęs Jeruzalėje, kai ant jų nusileido dvasia. Jis pasikvietė pagalbon žydą iš Tarso, vardu Saulius, kurį pats kadaise mačiau Damaske, kai jį atvedė į miestą. Dėl dieviškojo apreiškimo galios jis buvo netekęs regėjimo, bet paskui jį atgavo. Kad ir kaip viskas klostėsi, verta jį pamatyti. Karščiausiai viliuosi, kad nueisi pasikalbėti su tais žmonėmis ir paklausysi jų mokymo. Jeigu jais patikėsi, tai pakrikštys tave kaip Kristaus karalystės valdinį ir galėsi lankytis jų slaptose puotose. Taigi nebijok, tavęs neapipjaustys ir tu neprivalėsi paklusti žydų Įstatymui.

Savo ausimis netikėdamas sušukau:

– Nejau išties tiki mane įsišventinsiant į slaptas žydų apeigas ir tarnausiant kažkokiam nukryžiuotam karaliui ir karalystei, kurios nėra? Kaip dar įmanu pavadinti tai, kas nematoma?

Tėvas tada neištvėrė ir pratrūko:

– Aš kaltas ir turbūt nerandu tinkamų žodžių tave įtikinti. Bent jau nieko neprarasi pasiklausęs, ką tie žmonės kalba.

Bet vien tik šitokia mintis kėlė šiurpą.

– Niekuomet nesileisiu žydų apliejamas šventu vandeniu, – sušukau, – ir negersiu kraujo su žydais! Pamesčiau paskutinį garbės trupinį.

Tėvas dar sykį pamėgino kantriai paaiškinti, jog Saulius – išsilavinęs ir Tarso retorių mokyklą lankęs žydas, kurio slapta klausėsi ne tik ver-

gai bei amatininkai, bet ir daugybė Antiochijos kilmingų moterų. Bet aš užsikimšau ausis ir, treptelėjęs koja, suspigau visai netekęs kantrybės:

– Ne, ne, ne!

Tėvas atitoko, atvėso ir tarė:

– Tebūnie taip, kaip pats pasirinksi. Imperatorius Klaudijus, mokytas vyras, tiksliai apskaičiavo, jog kitą pavasarį sukanka aštuoni šimtai metų nuo miesto įkūrimo. Tiesa, dieviškasis Augustas jau atšventė šimtmečio sukaktį, bet daugis jos dalyvių tebėra gyvi, dar pačiame žydėjime. Tad artėjanti – naujojo šimtmečio šventė – puiki dingstis nukeliauti į Romą.

Jis nespėjo net pabaigti: puoliau ant kaklo, bučiavau, šaukiau iš džiaugsmo, laksčiau po kambarį – juk buvau dar vaikas. Podraug jo atleistiniai pradėjo rinktis šventinės vakarienės, tad tėvui teko eiti į prieangį sutikti jų su atsineštosiom dovanom. Aš turėjau stovėti greta tėvo rodydamas, jog tėvas visais atžvilgiais mano pusėje. Didžiai tuo apsidžiaugę jie glostinėjo man plaukus, guodė netekus arklio ir gėrėjosi mano tvarsčiais.

Jiems įsitaisius ant gultų, o man sėdint ant pakojos tėvo kojūgalyje, nes dar buvau berniukas, tėvas paaiškino, jog susirinkta pasitarti šeimoje ir nulemti mano ateitį.

– Bet tegul tai negadina jums apetito, – nusišypsojo jis. – Pirmiau atsigaivinkime vynu. Nuo vyno liežuvis atsipalaiduoja, o gerų patarimų mums dabar tikrai prireiks.

Tėvas nenuliejo vyno, tačiau Barbo šitoks nedievobaimingumas nenugąsdino. Jis paaukojo dievams ir garsiai pasveikino, aš pasekiau jo pavyzdžiu ir tada visi atleistiniai suėmę pirštų galiukais nuvarvino ant grindų bent po lašelį vyno, nors balsu nepasveikino. Mano širdis į visus žvelgiant paplūdo meile – juk kiekvienas jų kaip įmanydamas mane lepino ir karštai tikėjo, jog tapsiu vyru, kurio garbė didins jų pačių garbę. O iš mano tėvo jie nieko kita ir nesitikėjo – jau buvo pripratę prie jo įpročių.

Iš pradžių jie aptarė mano nelaimę, – aš, girdi, tik per savo naivumą pažeidęs slaptas apeigas miesto mergaičių, sulaukusių lytinės brandos. Tačiau gynėjas išmanė savo darbą ir jau pasistengė, kad bylą atidėtų. Jeigu jam iš tikrųjų pavyks bylą perduoti Dafnės orakului, tai man nėra ko rūpintis, sutartinai tikino jie. Taigi lieka tik pinigų klausimas. O dar derėtų nepamiršti ir to, kad kiti devyni jauni raiteliai irgi įsivėlę į tą istoriją, o jų tėvai taip pat gana įtakūs.

Tuo metu man atnešė krepšį obuolių ir gražų našlaičių vainiką. Su siuntiniu atėjo laiškas, parašytas ant vaškuotos lentelės negrabiomis raidėmis:

„Admetė sveikina liūtų viešpatį Minutą liūdžiu kad dėl manęs netekai arklio gražusai Minutai man nebuvo bloga tavo glėbyje deivės

valia tau teks vėl mane apglėbti ir aš neprieštarauju ir mano tėvai taip pat".

Nustebęs perskaičiau laišką garsiai, tačiau tėvo atleistiniai sušuko baisiausiai pasipiktinę ir griežtai uždraudė puoštis galvą našlaičių vainiku, nes šitai, girdi, reikštų sutikimą. Jie sakė, jog tai klasčiausia gudrybė, siekiant nutekinti netikusias mergeles į geriausias miesto šeimas. O mano tėvas taip tarė:

– Supraskit, aš pats tvirtai kliaujuosi Apvaizda – žmogus patiria tik tai, kas turi tikslą. Didelė patirtis nuostabiai paliudija šį mano tikėjimą: juk aš nesyk mačiau, kaip bloga išeina į gera, o tai, kas iš pradžių atrodė gera, pavirsta į bloga. Tik štai kas žlugdo mano tikėjimą, – tai sakau norėdamas būti teisingas. Vis dėlto nesuprantu ir netikiu, kad tikslas – Minuto santuoka su visai nepažįstama mergaite tik dėl to, kad pasisodino ją į savo balną ir akimirką paturėjo glėby. Tiesa, gal mergaitė nuoširdžiai tiki, jog tikslas šitoks. Visai nenoriu nieko bloga sakyti apie jos bei jos tėvų akstinus. Vis dėlto man rodos, kad šio grasinimo tikslas vienas – paskubinti mane apsispręsti. Minuto pasirinktas kelias veda į Romą, todėl jis taip pat turės gerai pasvarstyti apie vedybas, kai ateis laikas.

Atleistiniai, išgirdę mane rengiantis į Romą, pratrūko tokiu karštu džiaugsmu, kad tėvas nusiminė, atsiduso ir ištarė:

– Ak, vargas jums – laimėjote jūs, o ne aš. Patys puikiai prisimenat, kaip karštai su kiekvienu jūsų kalbėjausi apie naująjį kelią ir kiekvienas jūsų dar karščiau maldavo manęs tuo keliu neiti, o kalnakasys Marcijus net privertė mane savaitę gydytis vandeniu ir šaltais pavilgais, kad išmesčiau tas pašėliškas mintis iš galvos.

Kalnakasys Marcijus susigėdo, tačiau šilko pirklys Marcijus puolė tikinti, jog gydymas vandeniu į sveikatą kiekvienam, ypač po besaikio vyno gėrimo. Mano tėvas tęsė:

– Nupirkęs kiekvienam jūsų atleistinio lazdą, girdydavau amžinatvės vaistu iš mirusios žmonos medinio puodelio. Tačiau veikiai jūs pradėjote kaupti gėrybes susirūpinę tiktai šiais, žemiškais, dalykais, nors laikai dabar tokie, kai viskas kiekvieną akimirksnį gali baigtis. Bet gal toks ir buvo tikslas – kad būčiau gundomas turtu, ištaiga ir bergždžiais darbais, kuriems neteikiu nė menkiausios vertės. Aš tenoriu viena – likti visados ramus ir nuolankus.

Atleistiniai puolė tikinti, jog ir jie kaip įmanydami stengiąsi likti ramūs ir nuolankūs, kaip tik gali tokie likti visi klestintys verslininkai. Ėmus puikuotis turtais, tuoj tenka mokėti didesnius mokesčius ir skirti privalomąsias aukas miesto labui. O nė vienas jų negalėjo pasigirti savo praeitimi, nugramzdinusia juos į vergiją, tad jie verčiau prilaikė liežuvį už dantų.

Tada prabilo tėvas:

– Tik per jus ir savo sūnų Minutą negaliu žengti naujuoju keliu, kuris plačiai nusidriekė neapipjaustytiesiems – tiek graikams, tiek romėnams. Jeigu prisipažinčiau esąs krikščionis, – kaip kad vadina šiuo keliu einančius, atskirdami nuo tikrųjų judėjų, – jūs su visais mano šeimynykščiais irgi turėtumėt pasekti mano pavyzdžiu, bet nemanau, kad prievarta ką nors gera pasiekčiau. Ne, aš tikrai netikiu, kad štai Barbas įgytų dvasios, kad ir kas, uždėjęs jam ant galvos delną, pūstų dvasią. O ką jau kalbėti apie Minutą, kuris nesusitvardė ir, vien šią mano mintį išgirdęs, pagavo šaukti.

– Todėl, – tęsė tėvas, – pats laikas papasakoti tiesą apie savo giminę. Jeigu ką darau – padarau iki galo. Keliausime su Minutu į Romą ir aš per visuotinį šimtmečio šventės malonės teikimą susigrąžinsiu raitelio titulą. Minutas teužsivelka ten, Romoje, vyro togą giminės supamas. Šitaip jis gaus Romoje dar ir arklį mainais už tą, kurį šičia prarado.

Man tai buvo didžiausia staigmena. Daugių daugiausia galvojau, jog kada nors savo paties narsa bei gabumais sugrąžinsiu imperatoriaus įgeidžiu atimtą tėvo garbę. Tačiau atleistiniams tai nebuvo naujiena. Iš jų elgsenos supratau, kad jie jau seniai spyrė tėvą šitai padaryti, nes iš tėvo raitelio titulo patys tikėjosi gauti garbės ir naudos. Linkčiodami jie dėstė jau susisiekę su imperatoriaus Klaudijaus atleistiniais, kurie eina svarbias valstybės tarnautojų pareigas. O ir pats tėvas turėjo gana nuomojamų daugiabučių namų ant Aventino kalvos bei žemės naudmenų Cerėje, taigi perviršvykdė raitijos luomo metinių pelno įplaukų sąlygą.

Juos nutildęs, tėvas paaiškino:

– Tatai mažesnės svarbos dalykas. Svarbiausia, kad pagaliau gavau teisingus Minuto kilmės dokumentus. Jiems gauti prireikė didžiulio teisinio išmanymo. Iš pradžių ketinau tiesiog jį įsisūnyti pilnametystės dieną, tačiau mano teisininkas įtikinamai įrodė, jog toks žingsnis ne visai tinkamas.

Išskleidęs galybę dokumentų, tėvas juos balsiai perskaitė ir paaiškino:

– Svarbiausia štai kas: romėnų valdininko patvirtinta mudviejų su Myrina santuokos sutartis. Be abejonės, tai tikras, nesuklastotas – teismo – liudijimas, mat kai Damaske žmona pastojo nuo manęs, nesitvėriau laime ir nūdau iš anksto įteisinti būsimojo įpėdinio padėtį.

Metęs žvilgsnį į lubas, tėvas tęsė:

– Minuto motinos kilmę išsiaiškinome su didesniu vargu, mat aš kitados neteikiau tam svarbos ir mudu abu net nesikalbėdavom apie tai. Po ilgų tyrimų galiausiai paaiškėjo, kad jos giminė kilusi iš Myrinos miesto Azijos provincijoje, netoli Kumų. Teisininko patarimu, miestą vienu vardu kaip jos laikėme tyrimų atsparos tašku. Paaiškėjo, kad jos šeima, netekusi visų turtų, persikėlė į jūros salas, bet vis dėlto jos visa giminė yra nepaprastai aukštos kilmės, tad aš, šitai patvirtindamas,

pastatydinau savajai žmonai Myrinai paminklą priešais Myrinos miesto rūmus ir visaip kitaip aukojau jos atminčiai. Po teisybei, mano patikėtinis perstatydino visus to miesto rūmus – jie nedideli, – o miesto taryba dar pasisiūlė atsekti seniausius Myrinos giminės, – net vieno upės dievo laikus, bet aš pamaniau, kad neverta. Juolab kad Koso saloje vienas mano patikėtinis rado seną didžiai gerbiamą Eskulapijaus žynį, kuris puikiai dar minė Myrinos tėvus ir galėjo prisiekti esąs tikras Myrinos dėdė. Po garbių, nors neturtingų, tėvų mirties Myrina su savo broliais atsidavė Apolono tarnystei ir iškeliavo iš salos.

– Ak, kaip norėčiau sutikti tą savo motinos dėdę, jeigu jis tikrai vienintelis gyvas motinos giminaitis, – paprašiau užsidegęs.

– Neverta, – skubriai atsakė tėvas. – Tai iškaršęs, atmintį praradęs seniokas ir aš pasirūpinau, kad jis ligi mirties turėtų stogą virš galvos, valgio kąsnį ir vedlį. Tik neužmiršk, kad iš motinos pusės tu esi kilmingas graikas. Suaugęs kada nors derama auka pagerbk tą skurdų Myrinos miestelį – ir visa tai neliks užmaršty.

– O aš, tavo tėvas, – suskubo tęsti jis, – esu įsūnytas Manilijų, taigi Manilianas. Mano įtėvis, o tavo tikras senelis, buvo garsusis astronomas Manilijus. Jis parašė astronomijos veikalą, kuris iki šiol skaitomas visose pasaulio bibliotekose. Bet tu tikriausiai stebėjaisi mano antruoju vardu – Mezencijus. Jis, tik jis byloja tikrąją mano kilmę. Garsusis Mecenatas, dieviškojo Augusto bičiulis, buvo tolimas mano giminaitis ir gyvas būdamas rūpinosi mano seneliais, nors testamente juos paminėti užmiršo. O jis buvo kilęs iš Cerės valdovų, karaliavusių gerokai anksčiau, nei Enėjas pabėgo iš Trojos. Taigi tavo romėniško kraujo ištakos – senovės etruskai. Tačiau teisiškai turėtumėm laikytis Manilijų giminės. Romoje apie etruskus geriau nutylėti, nes romėnai nenoriai prisimena, kad juos kitados valdė etruskų karaliai.

Mano tėvas kalbėjo taip pakiliai, kad klausėmės nė nekrustelėdami, tiktai Barbas vis gurkštelėdavo vyno.

– Mano įtėvis Manilijus buvo neturtingas, – tęsė tėvas. – Turtą švaistė knygoms ir žvaigždžių tyrinėjimams, užuot rūpinęsis prasimanyti pinigų pranašystėmis. Veikiau dėl dieviškojo Tiberijaus išsiblaškymo nei palankumo jis išsaugojo raitelio titulą. Pernelyg ilgu pasakoti, kaip aš, dirbdamas raštininku, nugyvenau alkaną jaunystę čia, Antiochijoje. Arklio negavau pirmiausia dėl Manilijų skurdumo. Tačiau grįžus Romon man pasisekė pelnyti vienos kilmingos moters, – nutylėsiu jos vardą, – palankumą. Ta išmintinga ir patyri moteris supažindino mane su viena sena ir ligota, bet kilniaširde našle. Testamentu ši paliko man visą turtą, todėl galėjau įtvirtinti teisę mūvėti aukso žiedą, tačiau tuomet jau buvau bemaž trisdešimties ir nebenūdau siekti aukštesnių pareigų. Be to, našlės giminaičiai užginčijo testamentą, net pateikė grasų kaltinimą, neva senoji šeimininkė, surašiusi testamentą, buvusi nunuo-

dyta. Teisingumas buvo mano pusėje, tačiau dėl apgailėtinos teisenos ir kitų priežasčių iškeliavau tada iš Romos ir nukakau į Aleksandriją mokytis. Nors Romoj nuolat verda apkalbos, man rodos, kad jau niekas nebeprisimena tos bylos, iškeltos godūnų ir piktavalių. Šitai pasakoju tik norėdamas Minutui įrodyti, jog ta byla anaiptol negėdinga – taigi niekas man nekliudo grįžti Romon. Taip pat manau, jog dėl to, kas nutiko, turėtumėm geriausiu laivybos laikotarpiu nieko nelaukę plaukti Romon. Tuomet per žiemą iki šimtmečio sukaktuvių gal dar spėsiu sutvarkyti tą savo reikalą.

Atleistiniai šokosi karštai siūlyti mudviem deramą palydą, idant kiekvienas tiek kelionėje, tiek Romoje matytų mus esant turtingus ir kilmingus. Tačiau tėvas irzliai atmetė visus siūlymus ir tarė:

– Jeigu keliausiu, tai keliausiu nuolankus, kuklus ir nesieksiu susigrąžinti titulo naudodamasis jūsų turtais: remsiuosi tik teisėta sena kilme. Imperatorius jau susirūpino senųjų Romos giminių nykimu, tačiau jis gerbia senatą, taigi tik cenzorius, šiaip ar taip, turi galutinę bylos sprendimo teisę, tad pinigų man dar tikrai prireiks. Tikriausiai į palydovus pasiimsiu Barbą – kapšeliui saugoti. Juk jis visada svajojo baigti dienas kaip kuklus Romos užeigos šeimininkas. Pirmiausia susisieksiu su paskutiniais gyvais Manilijais ir atsiduosiu jų globai. Tačiau, mano galva, jie neturėtų numanyti jus esant turtingus. Juk aš pats nesu lobingas ir vos vos pasiekiu cenzoriaus nustatytą nuosavybės reikmę. Tikiu, jog nepriekaištingumu ir kuklumu nueisiu toliau, nei dėdamasis tuo, kas nesu.

Atleistiniai tikino, kad mano tėvas prastai pažįsta pasaulį, bet, žinoma, jis norėjo ir šį reikalą sutvarkyti kitaip negu visi. Atleistiniai buvo pripratę prie šito ir jiems beliko tiktai kliautis tėvą lydinčia sėkme.

Paskui valgėme, gėrėme. Deglai prie mūsų namų gesdami suruseno, lempų aliejus nuseko. Aš stengiausi tylėti ir nesidraskyti rankų brėžių, kuriuos pradėjo smarkiai peršėti. Prie mūsų namų susirinko būrelis Antiochijos elgetų ir tėvas, senu sirų papročiu, paliepė išdalyti jiems valgių likučius.

Atleistiniams jau beišeinant, prie namų prasibruko du žydai, kuriuos anie iš pradžių palaikė išmaldos prašytojais ir mėgino pavaryti. Tačiau tėvas išpuolė jų pasitikti ir, pagarbiai pasveikinęs, tarė:

– Ne, ne, pažįstu šiuos žmones – tai aukščiausiojo Dievo pranašai. Sugrįžkite visi ir paklausykime, ką jie mums bylos.

Vienas, garbesnis, buvo stotingas ir žilabarzdis. Paaiškėjo, jog jis – Kipro žydų pirklys. Jis, o gal tik jo giminaičiai turėjo namus Jeruzalėje – ten tėvas ir sutiko jį dar prieš mano gimimą. Jis buvo vardu Barnabas. Kitas atrodė gerokai jaunesnis. Šis vilkėjo sūdraus audimo juodų ožkų vilnos apdarą, buvo jau pliktelėjęs, atlėpusių ausų ir tokių dygių akių,

kad atleistiniai vangstėsi jo žvilgsnio ir saugodamiesi narstė sau pirštus. Tai buvo Saulius, apie kurį tėvas man pasakojo, bet jis buvo išsižadėjęs savojo vardo ir tvirtino jį pasikeitęs į „Paulių". Šitaip jis pasielgęs iš nuolankumo, o dar ir dėl to, kad ankstesnis jo vardas buvo prastai pagarsėjęs tarp Kristaus ištikimųjų. Paulius reiškia „mažasis" – visai kaip mano vardas Minutas. Tai mane susmalsino. Jis nebuvo dailus vyras, užtat jo akys ir veidas švytėjo tokia aistra, kad tuoj prapuldavo noras su juo kivirčytis. Supratau: kad ir ką sakyčiau tam vyrui – niekas jo nepaveiks. Užtat jam labai magėjo paveikti kitus. Barnabas, lyginant su juo, atrodė, – dar ir dėl savo amžiaus, – ganėtinai išmintingas vyras.

Jiems pasirodžius, tėvo atleistiniai pasijuto nesmagiai, tačiau savo išėjimu būtų įžeidę tėvą. Iš pradžių Barnabas ir Paulius elgėsi santūriai, kalbėjo pakaitom ir tikino savo bendruomenės vyresniuosius patyrus apreiškimą, kuris ir paakinęs juos leistis į kelią Gerosios naujienos skelbti – iš pradžių žydams, o paskui ir pagonims. Dar jie nugabenę pinigų Jeruzalės šventiesiems, o šių vyresnieji tada rankų sukirtimu ir patvirtino jų įgaliojimus.

Šitai išgirdę atleistiniai nepaprastai nudžiugo ir palinkėjo jiems laimingos kelionės tikindami, jog jiems tikrai pats laikas palikti Antiochiją, kur jie tiktai kelią žydų rietenas bei kivirčus. Matyt, krikščionių apreiškimai turėjo išminties, nors iki tol atleistiniai manė, jog krikščionys tik glumina žmones beprasmiais šauksmais bei pranašystėmis. Atleistiniai maloniai pažadėjo jiems net pinigų kelionei duoti ir garbstė juos sakydami:

– Tikrai esate narsūs vyrai ir nekvaili. Bet vis tiek saugokit galvas, kai graikams kalbate, nusiteikę prieš akmenines bei medines dievų statulas, o žydams – prieš jų Įstatymą. Mažieji krašto gilumos miesteliai juk ne tokie kultūringi ir pakantūs kaip Antiochija.

Paulius atsisakė atleistinių paramos tikindamas, jog laikosi žydų mokytojų papročio ir prasimaitinąs tik iš savo prakaito. Ne pralobti trokšdamas jis esą skelbiąs mokymą apie nukryžiuotąjį Kristų, kuris greitai ateis gyvųjų ir mirusiųjų teisti ir kurį tikintieji pelnys sau amžinąjį gyvenimą.

Atleistiniai atrėžė:

– Sakyk tai kitiems, o ne mums! Bereik virpini mums širdis.

Tačiau Barnabas taikiai paaiškino, kad jie jau anksčiau keliavę drauge ir numaną kelionės vargus bei pavojus. Dievo stebuklus jiedu skelbią su tokia galia, kad net ligoniai pagyjantys. Kažkuriame krašto gilumos mieste jį palaikė įsikūnijusiu Jupiteriu, o Paulių – Merkurijumi, tad miesto šventikas išginė apvainikuotus jaučius aukoti juodviem. Tik vargais negalais jie atrėmę tokią baisią nepagarbos dievams išdavą. Tiesa, paskui žydai išvijo Paulių už miesto ir apmėtė akmenimis,

bet, įbūgę pareigūnų, spruko tardami šįjį jau išleidus dvasią. Vis dėlto jis atsigavęs.

Atleistiniai nustebę klausė:

– Kas jums darosi, kad nesitenkinat paprastu gyvenimu, o sava valia lendat į pavojus, liudydami Dievo Sūnų ir nuodėmių atleidimą.

Barbas pratrūko juoktis, kad kai kas palaikęs šiuos du žydus dievais. Tėvas subarė jį ir, susiėmęs galvą, suaimanavo.

– Eidamas pareigas miesto taryboje tyrinėjau jūsų kelią ir mėginau sutaikyti žydus tarpusavyje. Norėčiau tikėti jus sakant tiesą, tačiau net ir dvasia jūsų nesutaikys. Priešingai, vaidijatės tarp savęs: vieni sakot viena, o kiti – kita. Šventieji Jeruzalėje pardavė visa, ką turėjo, ir dabar laukia vienądien sugrįšiant jūsų karalių. Bet jau pralaukė daugiau nei šešiolika metų, pinigai baigėsi ir jie jau gyvena vien iš išmaldos. Ką apie tai pasakysite?

Paulius patikino, kad jis bent jau nemokęs mesti sąžiningo darbo ir išdalyti visus savo turtus skurdžiams. Kai šventuosius Jeruzalėje pradėjo persekioti ir žudyti, daugis jų pabėgo į kitus kraštus, taip pat į Antiochiją, pradėjo verstis prekyba bei amatais ir suklestėjo – kas geriau, kas prasčiau.

Norom nenorom Paulius man ėmė patikti. Užsidegęs pasiūliau:

– Jei jau turite Dievo galios, tai mūsų akivaizdoje parodykite kokį stebuklą, idant patikėtumėm.

Tėvas rėžė:

– Liaukis, Minutai, nepiktžodžiauk!

Tačiau atleistiniai mane palaikė tvirtindami, kad būtų teisinga ir suprantama, jei tie vyrai kokiu nors stebuklu, – kad ir menku, – paremtų savo didžius žodžius. Pauliaus veidas pradėjo trūkčioti, akys sutvisko salės apytamsoj. Man pasirodė, jog jį suėmė aistri pagunda parodyti mums stebuklą. Nusigandau, nes, žvelgdamas į jį, susivokiau tikįs, kad jis moka daryti stebuklus, nors taip pat jaučiau, jog vis tiek juo nepatikėčiau. Juk stebuklus įmanė rodyt kiekvienas klajojantis burtininkas ar pokštininkas.

Ir mano tėvas tada taip tarė:

– Jūsų karalius Jėzus Nazarietis klajodamas padarė begalę stebuklų, net iš mirusiųjų prikėlė, bet žydai vis tiek juo nepatikėjo. Priešingai, jie privertė Romos prokuratorių prikalti Jėzų prie kryžiaus. Nepermanau tikėjimo dovanos. Man jos duota tik perpus, todėl visada abejoju ir jaučiuosi nelaimingas.

Barnabas su Pauliumi kalbėjo ir apie kitus dalykus, kol suirzę atleistiniai nutraukė:

– Jau gana apie Dievą. Nelinkim judviem pikta, bet ko norit iš mūsų šeimininko trukdydami jį vėlų vakarą? Jis turi ir kitų rūpesčių.

Jie papasakojo, kad jų veikla gadinanti kraują Antiochijos žydams,

todėl fariziejų ir sadukėjų partijos net susivienijusios su krikščionimis ir eina išvien prieš juos. Juk judėjai stengiasi atversti kitatikius Jeruzalės šventyklos labui ir gavo apstybę dovanų iš dievobaimingųjų. Tačiau žydiškoji krikščionių atskala atsivertėlius patraukė savo pusėn, patikinusi, kad jiems visos nuodėmės bus atleistos ir nebereikės laikytis žydų Įstatymo. Užtat žydai ketina pateikti ieškinį krikščionims ir kreiptis į miesto tarybą. Tiesa, Barnabas su Pauliumi rengiasi iškeliauti iš miesto, kol nesubjuro orai, nes būgštauja, kad taryba persekios, siekdama patraukti juos į teismą.

Mano tėvas nudžiugo galėdamas juos nuraminti ir tarė:

– Visaip taikydamas abi puses pasiekiau, kad miesto taryba nesikištų į žydų tikybos reikalus. Žydai patys turi spręsti savo atskalų kivirčus. Suprantame, kad teisiškai krikščionių atskala yra viena iš daugelio žydų atskalų, nors ji nebereikalauja apsipjaustyti ir griežtai laikytis Mozės Įstatymo. Todėl miesto tvarkdarių pareiga ir yra ginti krikščionis, jeigu kiti žydai jėga juos pultų. O mūsų visų pareiga – ginti kitus žydus, jeigu krikščionys keltų erzelį prieš juos.

Labai susirūpinęs Barnabas tarė:

– Mudu abu esame žydai, bet tik apipjaustymas yra tikrojo judaizmo ženklas. Todėl Antiochijos žydai sumąstė, jog neapipjaustyti krikščionys teisiškai nėra žydai ir todėl juos galima teisti už žydų tikėjimo įžeidimą bei paniekinimą.

Tačiau, jei kas šaudavo į galvą, mano tėvas užsispirdavo, todėl tuojau paprieštaravo:

– Kiek žinau, vienintelis krikščionių ir žydų skirtumas, kad krikščionys – tiek apipjaustyti, tiek neapipjaustyti – tiki žydų pateptąjį Mesiją, arba Kristų, Jėzaus Nazariečio pavidalu jau atėjus į žemę kaip žmogų, prisikėlus iš mirusiųjų ir anksčiau ar vėliau sugrįšiant kurti tūkstantmetės karalystės. Žydai šituo netiki ir tebelaukia savojo Mesijo. Tačiau teisiškai juk nesvarbu, ar jie tiki Mesiją jau atėjus ar dar ateisiant, kad tik Juo tiki. Antiochijos miestas nenori, o gal net ir nepajėgia spręsti, ar Mesijas atėjo. Todėl judėjai su krikščionimis turi viską išsiaiškinti taikiai, vieni kitų nepersekiodami.

Tada Paulius įsikarščiavo:

– Taip buvo ir toliau turėtų būti, jeigu apipjaustyti krikščionys nebūtų bailiai, kaip kad Kefas, kuris iš pradžių puotaudavo su apipjaustytaisiais, o paskui atitolo nuo jų, bijodamas Jeruzalės šventųjų labiau nei Dievo. Išbariau jį už bailumą, bet jau buvo po visam ir dabar apipjaustytieji krikščionys vis dažniau ruošia meilės puotas savitarpyje, o neapipjaustytieji – atskirai. Todėl pastarųjų net teisiškai nebegaliu vadinti žydais. Ne, tarp mūsų nėra žydų nei graikų, nėra laisvųjų nei vergų, visi mes vienodi – Kristaus kariai.

Mano tėvas priminė, kad neprotinga dėstyti teismui tokį liudijimą.

Šitaip tvirtindami krikščionys prarastų svarbias lengvatas, kurios jiems teikia saugumo. Protingiau vadintis judėjais ir naudotis visomis lengvatomis, kurias valstybė teikia žydams, nors niekina apipjaustymą ir judėjų Įstatymą.

– Jeigu ganėtinai stipri bendruomenė tikins mokymą apie Mesiją esant judaizmo branduoliu, tai nesvarbu, ar Mesijas jau atėjo, ar ne, – pasakė tėvas, – miesto taryba supras, jog apipjaustymas – pasenęs mažmožis judaizme, ir tikrai parems krikščionis, jeigu šie savo ruožtu parems miesto tarybą.

Ta mintis jį uždegė: iškalbingai dar kelis kartus pakartojo, kad krikščionims tikrai praverstų valstybės teikiamos ypatingos lengvatos judėjams ne tik Antiochijoje, bet ir kitose Romos provincijose.

Vis dėlto tų dviejų žydų jis neįtikino. Jiedu laikėsi savojo nikio. Manė, kad tik judėjas yra judėjas, o visi kiti pagonys, nors pagonis ir gali tapti krikščionimi, o judėjas lygiai gali tapti krikščionimi, ir tada jiedu nesiskirs, bet bus viena Kristuje. Vis dėlto judėjas, net ir pakrikštytas, liks judėjas, tačiau krikštytas pagonis gali tapti judėju tik apipjausčius, o šito nereikia ir net neleistina, idant visas pasaulis suprastų, kad krikščionis neturi būti judėjas.

Tėvas kandžiai atrėžė, jog tokią filosofiją jam per sunku suprasti. Kitados jis nuolankiai būtų tapęs Jėzaus Nazariečio valstybės valdiniu, tačiau jo nepriėmė, nes nebuvo žydas. Nazariečio atskalos vyresnieji jam netgi uždraudę kalbėti apie savąjį karalių. Iš visa ko sprendžiant jam išmintingiausia toliau laukti, iki paaiškės karalystės reikalai, kad paprastas žmogus galėtų juos perprasti. Tikriausiai pati Apvaizda jį siunčianti į Romą, nes Antiochijoje laukiama neramumų – tiek judėjų, tiek krikščionių, tad nė geriausias taikytojas nieko čia nepakeisiąs.

Tačiau jis pažadėjo pasiūlyti miesto tarybai, kad neteistų krikščionių už judėjų tikėjimo niekinimą, nes jie, priimdami žydų sumanytą krikštą ir pripažindami judėjų Mesiją savo karaliumi, bent jau *de facto*, nors ne paraidžiui – *de jure,* – yra lyg ir žydai. Laikydamasi šitokio požiūrio taryba turėtų bent jau atidėti bylą ir kurį laiką atmesti žydų ieškinius.

Barnabas su Pauliumi tokiu aiškinimu pasitenkino – kas kita jiems beliko. Tėvas tvirtino, kad, šiaip ar taip, jis palankesnis krikščionims nei judėjams. Atleistiniai savo ruožtu reikalavo, kad mano tėvas pasitrauktų iš miesto tarybos, nes jam esą pakanka rūpesčių tvarkant savus reikalus. Bet tėvas visiškai pagrįstai atrėžė, jog kaip tik dabar jis negalįs šitaip pasielgti, nes viešai išeidamas visiems parodytų mane iš tiesų šventvagiavus.

Atleistiniai ne juokais subūgo, kad akivaizdus tėvo prielankumas krikščionims sukels žmonėms įtarimų, jog jis pakurstęs mane, savo

sūnų, tyčia paniekinti nekaltas mergaičių apeigas, nes tiek krikščionis, tiek žydus smelkė nenumaldomas pasibjaurėjimas Dievo statulomis, šventomis aukomis ir slaptomis paprotinėmis apeigomis.

Atleistiniai sakė:

– Priėmę krikštą ir drauge išgėrę su bendratikiais kraujo, krikščionys verčiau sudaužo ir sudegina namų dievus, sunaikina brangias savo pranašysčių knygas, nei parduoda už nedidelę kainą tam, kuris dar galėtų jais pasinaudoti. Šitoks nepakantos įkarštis pavojingas. Gerasis ir kantrusis mūsų šeimininke, nesusidėk daugiau su jais. Antraip tavo sūnui bloguoju baigsis.

Tėvo garbei reikia pasakyti, kad po tų dviejų žydų apsilankymo jis daugiau nebesiūlė man klausytis jų mokymo. Pasirieję su kitais žydais, jiedu susiriejo net ir tarp savęs ir iškeliavo iš Antiochijos skirtingais keliais. Jiems išsinešdinus, judėjai nurimo, nes krikščionys saugojosi viešai kelti kivirčus ir laikėsi tik savo slaptose draugijose.

Mano tėvui pasiūlius, miesto taryba atsisakė nagrinėti žydų ieškinį prieš Paulių ir Barnabą dėl žydų tikėjimo paniekinimo, mat žydai patys turį išsiaiškinti mokymo ginčus. Remiantis tuo pačiu sprendimu, buvo paprasta mano bei mano draugų bylą perduoti nagrinėti Dafnės orakului. Mūsų tėvai sumokėjo didžiules baudas, o mes Dafnės giraitėse tris dienas ir tris naktis atlikome apsivalymo apeigas. Įžeistų mergaičių tėvai daugiau nedrįso mūsų trikdyti vedybų siūlymais. Per apsivalymo apeigas privalėjome duoti tam tikrą įžadą Mėnulio deivei, tačiau tėvui šito pasakoti negalėjau, o ir jis pats nieko manęs neklausinėjo.

Sulaužęs savo žodį, tėvas atėjo į amfiteatrą, kada mus, septynis berniukus, susodino į garbingas vietas už nugarų valdininkų, kurie rėmė spektaklį. Sulysusiam ir įkiršintam mūsiškiam liūtui ant arenos smėlio sekėsi geriau, nei kad mes galėjome tikėtis. Jis lengvai išvilko nuteistąjį piktadarį, įkando pirmajam gladiatoriui į kelį ir narsiai kovojo ligi savo galo. Žiūrovai staugė iš džiaugsmo, o liūtą ir mus pagerbė atsistodami ir plodami katučių. Tikriausiai tėvas manimi didžiavosi, nors neišsidavė.

Po kelių dienų atsisveikinome su verkiančiais tarnais ir iškeliavome į Seleukijos uostą. Visi tėvo atleistiniai mus palydėjo. Uoste sulipome į laivą – mudu su tėvu, pasiėmę Barbą – ir išplaukėme į Neapolį, o iš ten – į Romą.

ANTROJI KNYGA

Roma

Kažin ar gebėsiu apsakyti, ką pajunta į rudens nutviekstą Romą atkakęs penkiolikmetis, nuo vaikystės visus giminės prisiminimus siejęs su jos šventomis kalvomis bei slėniais. Sakytum pati žemė drebėjo po kojom sveikindama savo sūnų ir kiekvienas nuvaikščiotas grindinio akmuo pasakojo man aštuonių šimtų metų istoriją. Net drumzlus Tiberis man rodės toks šventas, kad galva kvaito.

Tiesa, gal dar buvau ilgos kelionės įtampos ir nemigos iškamuotas, tad mane ir smelkė toks palaimingas svaigulys, malonesnis už vyno svaigulį. Tai buvo mano ir mano protėvių miestas, valdęs visą kultūringą pasaulį lig Partijos ir Germanijos. Nuo manęs paties, mano valios, mano stiprybės bei gabumų priklausys, mąsčiau, įeisiu į miesto istoriją ar užmaršty užgesiu podraug su mirties laužo liepsnom. Bet, – jaučiau tai, – kaip romėnas, niekuomet nebūsiu užmirštas. Šiose rudens nuspalvintose raudonų plytų sienose, auksu žėrinčiose marmuro kolonose aš amžinai gyvensiu.

Barbas aistriai traukė orą, kai ėjome tėvo tetos Manilijos Laelijos namų link.

– Daugiau nei keturiasdešimt metų ilgėjausi Romos kvapo, – pasakė jis. – Tai kvapas, kurio niekuomet negali užmiršti. Ak, aštriausiai jį suuodi vidur miesto Suburoje kaip tik pavakare, kai viralo ir karštos dešros kvapsniai sumyšta su įprastu ankštos gatvės dvoku. Kai susimaišo česnako, čirškiančio aliejaus, prieskonių, saldžiarūgštis išmatų ir šventyklų smilkalų dvelksmas. Bet užvis stipriausias – tai tas savitas kvapas, kurio niekaip kitaip nepavadinsi, kaip Romos aromatu, nes šitokio niekur kitur neteko užuost. Vis dėlto per tuos keturiasdešimt metų kvapas tarytum ir pakito, o gal mano nosis jau persenus. Vargiai atpažįstu tą nepaprastą vaikystės ir jaunystės dvelksmą.

Į miestą atėjome pėsti, nes Romoje draudžiama dieną naudotis vežimais bei neštuvais. Antraip veikiai susitvenktų kamšatis – visi įstrigtų. Dėl manęs, o gal ir dėl savęs tėvas į Aventino kalvą ėjo apylanka per Forumą. Mano galva gręžiojosi čia į vieną, čia į kitą pusę, tėvas kantriai bėrė šventyklų ir pastatų pavadinimus, o Barbas stebėjosi naujaisiais puošniais Forumo pastatais, kurių jo laikais dar nebuvo. Pėsčiuodamas tėvas prakaitavo ir duso. Pagailiai pagalvojau, kad jis jau pasenęs, nors jam dar nė penkiasdešimt nebuvo sukakę.

Tačiau jis stabtelėjo atsipūsti tik prie Vestos apskritos šventyklos.

Nuo stogo angos kilo Romos šventosios židinio ugnies lengvas dūmelis ir tėvas nuolaidžiai pažadėjo nors ir rytoj leisti mudviem su Barbu pažiūrėti olos, kurioje vilkė žindė Romulą ir Remą ir kurią viešpats Augustas pavertė viso pasaulio įžymybe. Šventasis brolių medis tebevešėjo priešais olą. Apie Romos kvapą tėvas tada taip pasakė:

– Man Romos kvapsnis – tai rožių ir tepalų, švarių drobių ir išplautų akmeninių grindų neužmirštamas dvelksmas, kuris niekur kitur nesusikuria, nes į jį įsilieja Romos oras ir dirvos aromatas. Bet vien apie jį pagalvojus suima toks graudulys, kad verčiau būčiau miręs, nei dar sykį sugrįžęs paklajoti šiomis neužmirštamomis gatvėmis. Todėl nesustokim, idant pernelyg nesijaudinčiau ir nepraraščiau savitvardos, kurios mokiausi visus penkiolika metų.

Tačiau Barbas gailiai suvaitojo:

– Mano gyvenimo patirtis rodo, kad po poros vyno gurkšnelių siela ir visa esybė jauslesnė kvapams bei garsams. Skaniausios mano burnai buvo Romos skrudintos dešrelės su prieskoniais. Sustokim nors karštos dešros paragauti. Bent gal jos skonis bus nepakitęs, kad jau pačios Romos kvapas taip pasikeitė.

Tėvui tai išspaudė šypseną. Sustojome prie galvijų turgaus ir įžengėme į nedidelę užeigėlę, tokią seną, kad pamatas buvo susmegęs gerokai žemiau grindinio. Mudu su Barbu godžiai traukėme orą, persmelktą vyno ir karštų valgių kvapų. Susižavėjęs Barbas šūktelėjo:

– Palaimintasis Herkuli, šis tas iš Romos praeities dar likę. Prisimenu šią vietą, nors, mano galva, ji tada buvo gerokai didesnė ir erdvesnė. Uosk dėmesingai, Minutai, – juk tu už mane jaunesnis. Ar nejauti – čia juk žuvies ir dumblo, nendrių ir galvijų mėšlo, prakaito ir cirko smilkalų krautuvėlių kvapas?

Jis paskalavo burną vynu, purkštelėjo auką ant grindų, paskui prisikimšo karštos dešros, kramtė, skanavo, pakreipęs galvą, ir galų gale tarė:

– Šis tas iš praeities ir užmaršties tikrai sugrįžta atmintin. Bet gal jau ir mano burna perseno, kad nebejaučiu tokios palaimos, kaip kitados kramsnodamas dešrą, parankiui pasistatęs vyno puodelį.

Raukšlių išvagotuose jo akių kampučiuose sublizgo ašaros ir jis suaimanavo:

– Aš lyg praeities šešėlis, atklystantis Romon per pat šimtmečio šventę. Neturiu čia jau nė vieno pažįstamo, giminaičio ar globėjo. Nauja karta pakeitė manąją, užmiršusi praeitį, todėl ta gardžioji dešra jau ir praradusi skonį, o vynas išsivadėjęs. Tikėjausi sutikti kokį kovos draugą iš imperatoriaus pretorionų būrio ar bent iš Romos ugniagesių, bet dabar tikriausiai jau nė nebepažintumėm vieni kitų iš veido. Vargas nugalėtiesiems! Aš – lyg Priamas ant Trojos griuvėsių.

Užeigos šeimininkas riebiu veidu atskubėjo klausti, kas atsitiko. Jis patvirtino, jog geriausiomis dienomis dar tikrai galėtume jo namuose

pamatyti visko – cirko lenktynininkų, valstybės archyvo tarnautojų, aktorių bei architektų, tvarkančių senąsias Romos įžymybes šimtmečio šventei. Po jo stogu galėtume ir su gražutėmis vilkiukėmis susipažinti. Tačiau Barbas buvo nepaguodžiamas ir niūriai atsakė nė nenorįs galvoti apie vilkiukes, nes ir šitai, ko gera, jaustų kitaip nei anksčiau.

Užkopėme ant Aventino kalvos ir tėvas pradėjo dūsauti, kad vis dėlto nevertėjo sukti į užeigą, nes nuo česnakinės dešros jam tik pilvą diegia ir net nuo vyno nepalengvėjo. Jį kamavo sunkulys krūtinėje ir bloga nuojauta. Šitai dar labiau sustiprino varnas, kuris praskrido pro mus iš kairės.

Žingsniuodami pro naujus ir senus daugiaaukščius nuomojamus namus praėjome kelias senas šventyklas, smengančias į žemę tarp didžiulių pastatų. Kitoje kalvos atšlaitėje tėvas pagaliau aptiko Manilijų giminės namą. Lyginant su mūsiškiu Antiochijoje, tai buvo menkas apšiuręs statinys, kitados padidintas vienu aukštu. O patį namą supo mūro tvora ir sulaukėjęs sodas. Pastebėjęs niekinamą mano veido išraišką, tėvas griežtai rėžė, jog vien sklypo ir sodo vertė liudija, kokie tai seni ir didūs namai.

Nešikai jau seniai buvo sunešę mūsų daiktus nuo Kapujos vartų, todėl teta Laelija mūsų laukė. Ji delsė, kol tėvas sumokės nešikams, o paskui nusileido takeliu tarp lauro krūmų pasitikti mūsų. Tai buvo aukšta, prakauli moteris. Raukšlėtus skruostus rūpestingai paskaistinusi, o akis pajuodinusi. Pirštą puošė žiedas, o varinė grandinėlė – kaklą. Jos rankos drebėjo, kai, tramdydama džiaugsmo šūksmus, atsargiai strapinėjo takeliu pas mus.

Tikrai, teta Laelija apsiriko, nes nuolaidusis mano tėvas buvo pasilikęs sumokėti nešikams, o ji, sustojusi priešais Barbą, pasilenkė, prisidengė galvą tarytum melsdamasi ir šūktelėjo:

– Oi, Markai, kokia džiugi diena! Bemaž nepasikeitęs – toks kaip ir jaunystėj. Tik laikysena oresnė ir kūnas sustambėjęs.

Tėvas pratrūko juoktis ir sušuko:

– Oi, teta Laelija, tu tokia pat trumparegė ir išsiblaškiusi kaip anksčiau! Tai aš esu Markas. Šitas senas garbingas veteranas – mūsų palydovas Barbas, mano klientas.

Teta Laelija širstelėjo dėl savo suklydimo, priėjo prie tėvo, pasaliai dirstelėjo į jį, drebančiom rankom apčiupinėjo jo pečius, pilvą ir tarė:

– Nenuostabu, kad jau nepažinau tavęs iš stoto. Tavo veidas išburkęs, pilvas sudribęs ir man sunku patikėti savo akimis – juk kadaise tu buvai pažiūrėti dailus vyras.

Tėvo neįskaudino tas priekaištas. Priešingai, jis tarė:

– Dėkui už šitokius žodžius, brangi teta Laelija. Lyg akmuo nuo širdies nusirito, nes dėl išvaizdos kitados tik nemalonumus kęsdavau. Kad jau manęs nepažinai, tai vargu ar kiti mane atpažins. Bet tu pati

visai tokia kaip anksčiau – liekna ir taurių bruožų. Metai tavęs nė kiek nepakeitė. Taigi apkabink mano sūnų Minutą ir būk jam tokia pat gera ir maloni, kaip kitados man jaunystės ir lengvapėdystės dienomis.

Teta Laelija džiugiai mane apglėbė, siauromis lūpomis pabučiavo kaktą, akis, apčiupinėjo virpančiais pirštais skruostus ir šūktelėjo:

– Bet, Minutai, tau jau barzdos pūkučiai želia – tu jau nebe kūdikėlis, sūpuojamas ant rankų!

Suėmusi delnais man veidą, atidžiai į jį įsižiūrėjo ir tarė:

– Tu panašesnis į graiką nei romėną, bet tos tavo žalios akys ir šviesūs plaukai išties ypatingi. Jeigu būtum mergaitė, sakyčiau, kad graži, bet ir šitoks tu tikrai gausi puikią žmoną. Tavo motina juk graikė, kiek prisimenu.

Šnekėdama ji užsikirsdavo tarsi pati nevokdama, ką išties kalba, ir aš tik tada supratau, kad ji labai išsigandusi. Prie namo durų mus pasveikino plikas bedantis vergas, šalia jo stoviniavo vienaakė raiša moteris. Jiedu abu keliaklupsti puolė prieš tėvą ir sušuko sveikinimą, kurį veikiausiai buvo išmokiusi teta Laelija. Mano tėvas suirzo, patapšnojo per pečius tetai Laelijai ir paragino vidun žengti pirmą – juk tai ji šių namų šeimininkė. Ankštas kambarys buvo pilnas dūmų, todėl ėmėme kosėt vienas už kitą garsiau, – teta Laelija buvo liepusi mūsų garbei įkurti aukuro ugnį. Pro dūmus įžvelgiau mūsų giminės dvasias globėjas iš degto molio. Tarp dūmų kamuolių tos pageltusios vaškinės kaukės sakytum juduliavo.

Nervingai straksėdama, kosėdama ir mostaguodama rankomis teta Laelija daugžodžiaudama šokosi aiškinti, kad, po teisybei, Manilijų giminės papročiu, turėtume tučtuojau paaukoti paršelį. Tačiau nežinodama tikslios atvykimo dienos ji nenupirkusi paršelio ir galinti patiekti mums tiktai alyvuogių, sūrio ir daržovių viralo. Ji pati jau kadai nustojusi valgyti mėsą.

Apžiūrėjome namo kambarius: išvydau voratinklius kampuose, varganas lovas, keletą palaikių baldų ir staiga suvokiau, jog kilmingoji ir garbioji teta Laelija gyvena kuo didžiausiai skursdama. Iš žvaigždžių tyrėjo Manilijaus bibliotekos tebuvo likę keletas žiurkių apgraužtų ritinių ir teta Laelija turėjo prisipažinti pardavusi net jo biustą viešajai bibliotekai Palatino kalvos papėdėje. Galų gale teta Laelija prapliupo gailiai verkti ir sušuko:

– Kaltink tiktai mane, Markai! Prasta aš ūkvedė – juk jaunystėje pripratau prie labo. Net ir šio namo nebūčiau įstengusi išlaikyti, jei tu nebūtum siuntęs pinigų iš Antiochijos. Kur dingsta pinigai – negaliu paaiškinti, bet nešvaisčiau jų brangiems valgiams, vynui ir kvapniesiems aliejams. Vis dėlto viliuosi, jog vieną dieną mano likimas persimainys. Šitaip man išpranašavo. Todėl nepyk ant manęs ir nereikalauk tiksliai atsiskaityti už siųstus pinigus.

Tačiau tėvas tik nuliūdo ir patikino atvykęs į Romą ne kaip koks tikrintojas. Priešingai, jis labai apgailestaująs, kad nesiuntęs daugiau pinigų namui išlaikyti ir taisyti. Bet dabar viskas pasikeis, kaip kad tetai Laelijai išpranašauta. Tėvas liepė Barbui iškrauti daiktus, patiesė ant grindų brangių rytietiškų audinių, tetai Laelijai padovanojo šilkinį apdarą bei šilkinę skarelę, užkabino ant kaklo brangakmenių vėrinį ir liepė pasimatuoti minkštus raudonos odos batus. Net vešlų peruką padovanojo, tad teta Laelija, dar garsiau žliumbdama, sušuko:

– Ak, Markai, nejau iš tikrųjų esi toks turtingas? Juk sąžiningai įsigijai šiuos daiktus? Tariau tave apsileidus ir įklimpus į rytietiškas nedorybes, į kurias romėnai įpuola ten pernelyg ilgai užtrukę. Todėl susirūpinau, išvydusi papurtusį tavo veidą, bet, ko gera, ašaros buvo aptraukusios man akis. Pakančiai žiūrėsiu į tave, kol vėl priprasiu prie tavo veido, ir gal neatrodysi taip prastai, kaip iš pradžių.

Iš tikrųjų teta Laelija bijojo ir tikėjosi, kad tėvas atkeliavo tiktai atsiimti namo ir išsiųsti ją skursti į kokį kaimą. Šią mintį ji buvo tvirtai įsikalusi į galvą, todėl be paliovos aiškino, jog tokia moteris kaip ji kitur neapsipras. Įsidrąsinusi teta priminė, kad vis dėlto ji – senatoriaus našlė ir kad ją vis dar mielai priima daugelyje senųjų Romos namų, nors jos vyras Gnėjus Laelijus neteko gyvasties ir turto dar imperatoriaus Tiberijaus laikais.

Paprašiau jos papasakoti apie senatorių Gnėjų Laelijų, tačiau Laelija tik išklausė mano prašymą nulenkusi galvą ir paklausė:

– Kaip čia dabar, Markai, nutiko, kad tavo sūnus lotyniškai kalba su baisia siriška tartimi? Šitai reikia ištaisyti, antraip jį užjuoks visa Roma.

Mano tėvas nerūpestingai atsakė, jog jam pačiam teko tiek daug šnekėti graikų ir aramėjų kalbomis, kad ir jo paties tartyje turbūt jau radosi svetimas atspalvis. Tačiau teta Laelija atkirto:

– Tau juk leistina, nes tu pagyvenęs žmogus ir kiekvienas supras tave karo arba valstybės tarnyboje persiėmus svetimo užkrato. Bet Minuto tarsenai taisyti vis dėlto turi nusamdyti sumanų retorių arba aktorių. Jis turi lankyti teatrą ir klausytis viešo rašytojų veikalų skaitymo. Imperatorius Klaudijus griežtai reikalauja, kad kalba būtų gryna, nors atleistiniams apie valstybės reikalus jis ir leidžia kalbėti graikiškai, o savo žmonai teikia dar ir kitokių laisvių, kurių net mano lūpos nedrįsta čia minėti.

Paskui ji kreipėsi į mane ir paaiškino:

– Nelaimėlis mano vyras senatorius Laelijus nebuvo kvailesnis nei žioplesnis už Klaudijų. Kitados Klaudijus net sužadėjo savo mažametį sūnų Druzą su prefekto Sejano dukterimi, o pats vedė jo netikrą seserį Aeliją. Sūnus buvo kvaišas kaip tėvas ir užspringo kriauše. Noriu štai ką pasakyti: kad mano velionis vyras Laelijus siekė Sejano palankumo tardamas, kad per jį bus naudingas valstybei. Juk ir tu, Markai, vienu metu buvai įsipainiojęs į Sejano pinkles, nes taip ūmai dingai iš Romos –

prieš atskleidžiant sąmokslą. Daugybę metų niekas apie tave negirdėjo. Po teisybei, imperatorius Gajus, tas mielas berniukas, išbraukė tave iš raitelių sąrašo tiesiog dėl to, kad niekas nieko apie tave nežinojo. Aš irgi nežinau, tada linksmai pasakė jis ir išbraukė tavo vardą. Bent jau šitaip man pasakojo, bet, galimas daiktas, tie, kurie pasakojo, nenorėjo įžeisti manęs ir neatskleidė visko, ką žinojo.

Mano tėvas sausai atsakė ketinąs iškart rytojaus dieną valstybės archyve patyrinėti, kodėl jo vardą išbraukė iš raitelių sąrašo. Tetos Laelijos tai nenudžiugino. Priešingai, ji suabejojo, ar verta kapstyti pagaliu seną krūvą. Nusikaušęs imperatorius Klaudijus būdavo kivirčnus ir užgaidus, nors būtent jis ištaisė daugybę imperatoriaus Gajaus valdymo klaidų.

– Bet dėl Minuto mes turime visokeriopai stengtis sugrąžinti giminės garbę, – sutiko ji. – Paprasčiausia būtų aptaisyti Minutą vyro toga ir pasiųsti pas Valeriją Mesaliną. Jaunąją imperatorienę traukia berniukai, ką tik apsisiautę vyro toga, ir ji mielai vedasi juos į savo kambarius, nūsdama iškamantinėti apie giminę bei ateitį akis į akį, idant pašaliečiai nevaržytų. Jeigu nebūčiau tokia išdidi, galėčiau pati prašytis priimama pasikalbėti su ta kale apie Minutą. Bet nuogąstauju, kad manęs ji nepriims. Ji gerai žino, jog jaunystėje buvau imperatoriaus Gajaus motinos geriausia draugė. Po teisybei, aš buvau viena iš tų kelių kilmingų Romos moterų, kurios padėjo iš tremties pargrįžusioms Agripinai su jaunąja Julija palaidoti vargšo brolio palaikus bent su šiokia tokia pagarba. Nelaimėlį Gajų nužudė nepaprastai žvėriškai, o paskui žydai davė pinigų, kad Klaudijus taptų imperatoriumi. Agripinai pasisekė ištekėti už turtingo vyro, bet Juliją vėl ištrėmė iš Romos, nes ji, Mesalinos manymu, ėmė suktis apie savo dėdę Klaudijų. Per šias gyvastingas merginas ištremta daugybė vyrų. Prisimenu tokį Tigeliną – neišsilavinusį, tačiau dailiausio stoto jauną romėną. Jis nelabai krimtosi dėl tremties, o apsisukęs netgi įkūrė žvejybos verslovę ir, sakoma, dabar augina lenktyninius žirgus. Kažkoks iberas filosofas Seneka, išleidęs keletą knygų, buvo suėjęs į tam tikrus santykius su Julija, nors sirgo džiova, – taigi tas Seneka... Ak, Korsikos tremtyje jis praleido daugel metų. Mesalinai rodės nepadoru, jog Klaudijaus brolio dukterys ištvirkauja – kad ir slapta. Iš jų gyva palikusi tik Agripina.

Jai stabtelėjus įkvėpti oro, tėvas gavo progą įsiterpti ir papasakojo sutikęs Anėjų Seneką kitados Aleksandrijoje, o gal tiktai girdėjęs jį tuo metu bibliotekoje ieškojus medžiagos veikalui apie Indiją. Apie Valeriją Mesaliną, jaunąją Klaudijaus sutuoktinę ir pusseserę, jis taip pat buvo girdėjęs ir todėl ketinąs laikytis atstu nuo tos moters. Dar jis mandagiai pridūrė, kad tetai Laelijai kol kas nederėtų nieko imtis mano labui. Tėvas norįs pats, be moterų įsikišimo, sutvarkyti savo reikalus. Jis apmaudžiai patikino, jog nuo jaunystės jam pakyrėjęs moterų kišimasis.

Teta Laelija ketino piktai atrėžti, bet, mestelėjusi akį į mane, nutylėjo. Galų gale paragavome alyvų, sūrio, pasrėbėme daržovių viralo. Tėvas žiūrėjo, kad nesuvalgytume visko, tad kumščio didumo sūrio gabalą atidėjome, antraip tie abu nukaršėliai vergai būtų likę alkani. Aš pats to nebūčiau sumojęs, nes Antiochijoje visados atidėdavo gardžiausius kąsnelius man, nors valgio, žinoma, likdavo sočiai ir kitiems namiškiams bei neturtėliams, besispietusiems apie tėvą.

Kitą dieną tėvas nusamdė architektą, kad iš pagrindų pataisytų giminės namą, ir sodininkus – kad sutvarkytų apleistą sodą. Sode augo šimtametis sikomoras, pasodintas dar Manilijaus, kurį vidur gatvės nužudė kažkoks Marijus. Namą supo taip pat keletas kitokių, man nepažįstamų senų medžių ir tėvas uoliai žiūrėjo, kad jų nesužalotų. Ir žemėn smengančio namo išvaizdos jis, kiek galėjo, stengėsi nepakeisti. Man jis paaiškino:

– Tau pasitaikė proga išvysti Romos marmurą ir kitokią ištaigą, nors tau nė motais, nes tik užaugęs suprasi, jog tai, ką dabar darau, ir yra didžiausia ištaiga. Tokių senų medžių prie namų neturės nė lobingiausias iškilėlis, o pastato senoviniai bruožai daugsyk vertesni už visokias puošnias kolonas.

Mintimis jis vėl nuklydo praeitin ir paniuręs tęsė:

– Kadaise Damaske rengiausi statytis paprastą namą, prisodinti aplinkui medžių ir nugyventi ramų gyvenimą su tavo motina Myrina. Tačiau po jos mirties nugrimzdau į tokią gilią neviltį, kad daugybę metų man visa rodės vis tiek. Gal būčiau nusižudęs, bet pareigos tau verčiamas tęsiau bergždžią gyvenimą. Be to, toks žvejys Galilėjos ežero pakrantėje vieną naktį davė man pažadą, kuris man ligi šiol maga, nors prisimenu tą pažadą tik lyg kokį sapną.

Tėvas nenorėjo daugiau pasakoti apie pažadą, tik kartojo, jog jam ganės šitų senų Aventino medžių, nes nebuvo skirta patirti medžių sodinimo ir jų augimo džiaugsmo.

Kol statybininkai su architektu siautėjo po namus, o tėvas nuo ryto lig vakaro mieste tvarkydavo savo reikalus, mudu su Barbu be perstogės klajojome po Romą, apžiūrinėdami žmones bei įžymybes. Imperatorius Klaudijus buvo įsakęs šimtmečio šventei sutvarkyti visas senąsias Romos šventyklas bei paminklus ir uoliai rūpinosi, kad šventikai bei tyrinėtojai sužinotų senovės legendas, pasakojančias apie juos, ir pritaikytų tas legendas nūdienai. Antraip apie vieną kurią vietovę, medį, akmenį, požemį ar atminimo koloną bus rezgamos visokiausios istorijos, kurios tik klaidins keliauninkus, atvykstančius į Romą. Patys miesto gyventojai didelio dėmesio seniesiems paminklams bei žinioms apie paveldą nerodė, o kur kas mieliau aptarinėjo būsimuosius pavasario vaidinimus bei rungtynes.

Imperatoriškieji Palatino pastatai, Kapitolijaus šventyklos, Romos

maudyklės ir teatrai manęs nesužavėjo, nes buvau užaugęs Antiochijoje ir ten matęs kur kas prabangesnių ir net didesnių statinių. Iš tikrųjų Roma su kreivomis gatvelėmis bei skardingomis kalvomis buvo ankštas miestas tam, kuris pripratęs prie erdvios Antiochijos, kur gatvės tiesios. Turiu galvoje Antiochijos centrą, apie kurį be galo, be krašto plyti metropolijos neturtėlių gyvenvietės. Tačiau į miesto pakraščius padoriam žmogui nėra jokio reikalo kojos kelti. O Romoje ant kiekvienos kalvos ir slėniuose rasi savų atmintinų vietų, tad didingiausias istorinis pastatas dažnai glaudžiasi prie svaiginamo aukščio nuomojamo namo.

Vis dėlto vienas statinys užbūrė mane didybe ir atminimu. Tai didžiulis apvalus dieviškojo Augusto mauzoliejus Marso lauke. Jis pastatytas apvalus, nes garbingiausios Romos šventyklos apvalios, – nelyg prisiminimas praėjusių laikų, kai pirmieji Romos gyventojai kūrėsi apvaliose trobelėse. Paprasta mauzoliejaus didybė, manding, tikrai buvo verta to dieviško ir garsiausio visų laikų valdovo. Man nepabosdavo skaityti antkapio įrašą, kuriame buvo išvardyti svarbiausi Augusto darbai, nuveikti stiprinant valstybę. Barbą tas įrašas ne taip žavėjo. Jis sakė, jog tarnaudamas legione liovėsi tikėjęs visokiais antkapių įrašais, nes juose dažnai suminimi istoriškai menkesni įvykiai, o tie – svarbesnieji – nutylimi. Šitaip pralaimėjimai pavirsta pergalėmis, o politinės klaidos – toliaregiška politika. Tarp eilučių ant dieviškojo Augusto antkapio jis tvirtino galįs įskaityti daugybės legionų pražūtį, šimtų karo laivų skendimą bei galybę pilietinio karo žūčių.

Tiesa, jis gimė laikais, kai Augustas jau buvo sugrąžinęs taiką ir tvarką valstybėn ir sustiprinęs Romos didybę, tačiau jo tėvas mieliau prisimindavo ne skrupulingąjį Augustą, o Marką Antonijų, kuris pakildavo į Forumo tribūną toks girtas, kad įsikarščiavęs vis turėdavo išsivemti į kibirą, pastatytą šalimais. Tais laikais dar tartasi su liaudimi. Per nepaprastai ilgą valdymo laikotarpį Augustas pelnė Romos senato bei liaudies pagarbą, tačiau, pasak Barbo tėvo, gyvenimas mieste pasidarė daug nuobodesnis nei anksčiau. Atsargaus Augusto niekas iš tiesų nemylėjo, o nutrūktgalvis Antonijus buvo mylimas kaip tik už klaidas ir vėjavaikiškumą.

Bet aš jau buvau pripratęs prie Barbo istorijų, kurias mano tėvas, ko gera, būtų palaikęs žalingomis, jeigu būtų jas išgirdęs. Augusto mauzoliejus užbūrė mane dieviškai paprasta didybe ir mudu vis pėsčiuodavom per Romą jo pažiūrėti. Nors į Marso lauką mane, žinoma, traukė ir Romos berniukų bei jaunuolių jojimo arena, kurioje senatorių ir raitelių sūnūs stropiai lavinosi, ruošdamiesi šimtmečio šventės jojimo žaidimams. Pavydžiai stebėdavau, kaip skardint trimitui jie buriasi į grupes, skirstosi ir vėl susitelkia. Jaučiau ir žinojau, kad ir aš galiu taip pat ar net geriau valdyti arklį.

Jojimo žaidimus visados stebėdavo būrelis rūpestingų motinų, nes tie kilmingi berniukai buvo nuo septynerių iki penkiolikos metų amžiaus. Aišku, jie dėdavosi net nepažįstą savo motinų ir piktai niurzgėdavo, kai kuris iš mažųjų nukrisdavo nuo arklio, ir persigandusi motina, plevėsuodama skvernais, atpuldavo jo traukti iš po arklio kanopų. Tiesa, mažiausieji jodinėdavo romiais ir mokytais arkliais, kurie bemat sustodavo ir saugodavo nupuolusį. Šitie Romos kilmingųjų žirgai tikrai neprilygo nežabotiems karo arkliams. Antiochijoje būta nirtesnių.

Kartą mokymo aikštėje tarp žiūrovų pamačiau Valeriją Mesaliną su prašmatnia svita ir smalsiai ją apžiūrėjau. Arti, žinoma, negalėjau prasibrauti, o iš tolo ji man nepasirodė taip kerimai daili, kaip kalbėjo žmonės. Septynmetis jos sūnus, kuriam imperatorius Klaudijus davė Britaniko vardą po Britanijos pergalių bei triumfo, buvo išblyškęs, gležnas ir tikrų tikriausiai gąsčiojo savo arklio. Po teisybei, kilmė jį įpareigojo vadovauti šioms jaunimo rungtynėms, bet tai buvo neįmanomas dalykas, nes vos užsėdus ant arklio jo veidas paburkdavo, o iš akių pasrūdavo ašaros. Po jojimo pratybų jo vaikišką veidelį raudonai nuberdavo ir užtinusiomis akimis jis maža ką beįžiūrėdavo.

Susirinkusi dyka liaudis net nedrąsindavo jo šauksmais, nes jis niekuo nepasižymėjo. Galų gale Mesalina įsakė pretorionų sargybai nuvyti visus žioplius atokiau. Žmonės kalbėjo, kad imperatorius Klaudijus net nedrįsta žiūrėti sūnaus jojimo, nes myli savo vienturį kvaila seniokiška meile ir baiminasi, jog neteks savitvardos, pamatęs jį krintant nuo arklio. Juk net Augustas, Tiberijus ir Kaligula neturėjo tikro sosto įpėdinio.

Teisindamasis, jog berniukas per mažas, Klaudijus paskyrė jaunimo vadu savo dukterėčios Domicijos Agripinos sūnų Liucijų Domicijų. Liucijus neturėjo nė dešimties, bet šiaip buvo visai kitokio molio nei gąslusis Britanikas – ne pagal metus stiprus ir narsus raitelis. Po pratybų jis pats vienas imdavosi nutrūktgalviškų išdaigų, trokšdamas pelnyti žiūrovų palankumą. Kaip visi Domicijai, jis turėjo rusvus plaukus. Todėl per pratybas mielu noru nusimaudavo šalmą, rodydamas liaudžiai tą senos smurtingos giminės žymę. Bet liaudis juo žavėjosi ir šlovino ne dėl Domicijų kilmės, o už tai, kad buvo imperatoriaus Gajaus sūnėnas. Taigi jo gyslomis tekėjo ne tik Julijaus Cezario sesers Julijos, bet ir Marko Antonijaus kraujas. Barbas įprato šaižiu balsu jam laidyti malonius, nors nešvankius, juokus, kuriuos girdėdama liaudis imdavo kaukti iš juoko.

Žmonės kalbėjo, kad jo motina Agripina nedrįsta žiūrėti jojimo pratybų, kaip kitos motinos, nes baiminasi liguisto Valerijos Mesalinos pavydo, be to, prisimindama savo sesers likimą, visaip vangstosi viešumos. Tačiau Liucijui Domicijui motinos globos ir nereikėjo. Savo vaikėzišku mitrumu jis pelnė žiūrovų susižavėjimą. Liucijus Domicijus

buvo lavaus kūno ir gražių judesių, jo akys žibėjo drąsa, ir vyresnieji berniukai sakytum visiškai jam nepavydėjo, bet mielai paklusdavo per pratybas.

Įsisvajojęs pasiremdavau alkūnėmis ant nugludinto medinio turėklo ir stebėdavau pratybas. Tačiau mano dykavimas ūmai liovėsi. Tėvas nusamdė man niūrų bambeklį iškalbos mokytoją, kuris pašaipaudamas taisė kiekvieno mano žodžio tarimą ir gal tyčia parinkdavo skaityti tik nuobodžius veikalus, mokančius savitvardos, susitaikymo su likimu bei vyriškų dorybių. Atrodė, kad tėvas turi nepaprastą gebėjimą surasti man grasius mokytojus.

Per namo taisymo darbus mudu su Barbu gyvenome viršutinio aukšto kambaryje, kurio visos kertės buvo prisigėrusios smilkalų kvapo, o sienas puošė magiški marginiai. Nekreipiau į juos dėmesio, nes maniau juos atsiradus astronomo Manilijaus laikais. Tačiau dėl jų pradėjau prastai miegoti, sapnuoti blogus sapnus, tad pabusdavau nuo savo paties šauksmo arba Barbas pažadindavo mane, kai suaimanuodavau kamuojamas slogučio. Mano retoriui irgi pakyrėjo poškėjimas bei plaktukų taukšėjimas namuose ir jis ėmė tampytis mane po maudykles bei visokiausias skaityklas.

Šlykštėdavausi jo liesomis galūnėmis ir apvaliu gelsvu pilvu. Dar didesnį pasidygėjimą jausdavau, kai jis, šaipydamasis iš mano tarsenos, pradėdavo meiliai glostinėti man rankas ir kojas ir aiškinti, jog Antiochijoje aš, žinoma, turėjęs perprasti graikišką meilę. Jis geidavo, kad per mūsų namų taisymo darbus persikraustyčiau gyventi pas jį į Suburą – bjauraus nuomojamo namo viršutinį aukštą, kur įmanu užsikeberioti tiktai kopėčiomis, – idant jis neva netrukdomas galėtų mane mokyti bei pratinti prie išmintingo gyvenimo.

Barbas greitai sumetė, kas jis per paukštis, ir griežtai jį įspėjo. Jis nepaklausė, todėl Barbas galų gale jį išplakė. Išminčius taip išsigando, kad prapuolė ir net tėvo mokamos algos nedrįso pasiimti. O mes nedrįsome tėvui pasakyti tikrosios jo dingimo priežasties. Tėvas pamanė, kad tai aš savo atšakumu įsipykau tam išmaniam mokytojui.

Mudu susivaidijome, ir aš prieštariai sušukau:

– Verčiau nupirk man arklį, tada susipažinsiu su Romos jaunikaičiais, turėsiu sau lygią draugiją ir išmoksiu deramų papročių!

Tėvas priminė:

– Dar Antiochijoje arklys tau pakenkė. Imperatorius Klaudijus išleido naują išmintingą įstatymą, kuris sako, jog per luomų apžiūrą bei eitynes nusenęs ar šiaip mažajėgis senatorius arba raitelis gali arklį vestis ir juo nejoti. Siekiantieji valstybinių pareigybių karinę tarnybą dabar irgi gali atlikti liktinai.

Surikau ant patyčių:

– O laikai, o papročiai! Bent pinigų duok tiek, kad galėčiau susirasti

draugų aktorių, muzikantų ar lenktynininkų. O tada galėsiu jau susipažinti ir su tais išlepusiais Romos jaunikaičiais, kurie tik ir vangstosi karo tarnybos.

Ir šitai mano tėvui labai nepatiko.

– Teta Laelija irgi jau įspėjo, kad tokiam jaunuoliui žalinga per ilgai likti be bendraamžių bičiulių, – sutiko jis. – Tvarkant verslo reikalus man teko susipažinti su kai kuriais laivų savininkais bei grūdų pirkliais. Pasitraukus badui, imperatorius Klaudijus pradėjo statyti Ostijoje naują uostą ir apmokės už visus sudužusius laivus, kurie gabeno grūdus. Žvejo Marcijaus patartas, tapau kai kurių laivų dalininku, nes laivyba nūnai visai nenuostolingas verslas, o kai kurie net praturtėjo, pusėtinai susitaisę nebenaudojamus laivus. Bet prasisiekėlių gyvenimo būdas toks, kad aš nenoriu tavęs pažindinti su jų sūnumis.

Man pasirodė, kad tėvas pats nesupaiso, ko nori.

– Tai pralobti atkeliavai į Romą? – tiesiai paklausiau.

Tėvas užrėkė:

– Pats puikiausiai žinai, jog man pačiam užtenka tik ramybės ir kuklaus gyvenimo! Tačiau atleistiniai mane įtikino, kad krauti auksinius į maišelius skrynios dugne – nusikaltimas valstybei ir bendram labui. Taigi ketinu nupirkti žemės Cerėje, iš kurios kilusi tikroji mano giminė. Niekuomet neužmiršk, kad tik per įvaikinimą esame Manilijai.

Jis liūdnai pažvelgė man į akis ir tęsė:

– Tau raukšlė tarp antakių lygiai tokia pat kaip man – tai mūsų kilmės žymė, ir to nepaneigsi. O ir tyrinėdamas valstybės archyvą savo akim mačiau imperatoriaus Gajaus laikų raitelių sąrašą ir jame prie mano vardo nėra jokio ženklo – tik linija, it gyvatė ringuojanti per mano vardą. Gajaus ranka labai drebėjo dėl ligos. Taigi jokio teismo sprendimo nei ieškinio prieš mane nėra. Nežinau, kodėl, gal dėl to, kad buvau iškeliavęs. Pats prokuratorius Poncijus Pilotas, patekęs į nemalonę dar prieš dešimtį metų, prarado tarnybą ir buvo perkeltas į Galiją. O slaptąjį archyvą tada ėmėsi prižiūrėti imperatorius Klaudijus ir jame, žinoma, gali būti likęs koks nepalankus įrašas apie mane. Sutikau jo atleistinį Feliksą, kuris domisi Judėjos reikalais. Jis pažadėjo pasitaikius progai apie tai pasiteirauti imperatoriaus asmeninio sekretoriaus Narcizo. Labiausiai norėčiau pats susitikti su tuo įtakingu žmogum, bet sakoma, jis toks išdidęs, kad vien apsilankymas pas jį kainuoja dešimt tūkstančių sestercijų. Vengiu tiesioginio papirkinėjimo saugodamas gerą vardą, bet tikrai ne iš šykštumo.

Tėvas dar papasakojo atidžiai klausęsis ir įsiminęs visa, kas gera ir bloga kalbama apie imperatorių Klaudijų. Juk mūsų vardo sugrąžinimas į raitelių sąrašą priklausys nuo paties imperatoriaus. Į senatvę imperatorius pasidaręs toks aikštingas, kad vien iš užgaidos ar dėl kokio ženklo galįs atmesti net pamatuotą sprendimą. Jis užmingąs per sena-

to posėdį ar teismą ir užmirštąs, kodėl byla svarstoma. Tėvas, laukdamas sprendimo, pasinaudojo proga ir perskaitė visus išleistus imperatoriaus Klaudijaus veikalus, net kauliukų žaidimo vadovą.

– Imperatorius Klaudijus yra vienas iš tų retų romėnų, kurie dar moka etruskų kalbą ir perskaito jų raštą, – paaiškino tėvas. – Būk geras, nueik į viešąją biblioteką prie Palatino ir paprašyk Klaudijaus parašytos etruskų istorijos. Yra keletas jos ritinių ir tai nenuobodi knyga. Joje taip pat paaiškinta daugybė žynių apeiginių tekstų, kuriuos ligi šiol reikėjo mokytis atmintinai. Paskui tave nusivešiu į Cerę pažiūrėti mūsų žemių, kurių dar nė pats nesu matęs. Ten galėsi pajodinėti.

Tačiau tėvo patarimai tik dar labiau mane prislėgė, tad sukandau dantis smaugiamas ašarų. Tėvui išėjus Barbas gudriai pasižiūrėjo į mane ir tarstelėjo:

– Nuostabu, kad dažnas vyras, sulaukęs pusamžio, užmiršta, ką reiškia būti jaunam. Aš pats gerai prisimenu, kaip būdamas tavo metų be jokios dingsties susigraudindavau ir sapnuodavau slogius sapnus. Kuo puikiausiai vokiu, kaip tave numaldyti ir sugrąžinti ramų miegą, bet, varžydamasis tavo tėvo, nesurengiu tau šito.

Teta Laelija irgi susirūpino manimi, o kartą pasišaukė, atidžiai apsižvalgė, būgštaudama, kad kas neišgirstų, ir tarė:

– Pažadėk ir prisiek, kad nesakysi tėvui, tai atskleisiu tau paslaptį.

Vien iš mandagumo pažadėjau ir prisiekiau, nors širdyje juokiausi manydamas, jog teta Laelija neturi jokių baisių paslapčių. Vis dėlto klydau, nes štai ką ji papasakojo:

– Kambaryje, kuriame miegi, ilgai gyveno pas mane viešėjęs žydas – Simonas Burtininkas. Jis tvirtino esąs samarietis, betgi samariečiai – juk tie patys žydai. Tikriausiai jo smilkalai ir stebuklingi ženklai ir trikdo tau miegą. Prieš keletą metų jis atkako į Romą ir išgarsėjo kaip ligonių gydytojas, pranašas bei stebukladarys. Senatorius Marcelas buvo jį priėmęs gyventi ir liepė pastatyti Simono garbei statulą tikėdamas, jog šis turįs dieviškos galios. Jo galią išmėgino. Iš pradžių jis numarino jauną vergą, o paskui prikėlė iš mirusiųjų, nors vaikinas jau buvo atšalęs ir niekas neįžiūrėjo jokių gyvybės ženklų. Mačiau tai savo akim.

– Kaipgi, kaipgi, – pasakiau, – bet žydai dar Antiochijoje man atsipyko.

– Bet tai tiesa, – užsidegė teta Laelija. – Tik paklausyk. Kitus žydus, – tuos, kur anapus upės, ir tuos, kurie gyvena čia, ant Aventino kalvos, suėmė juodas pavydas Simonui Burtininkui. Mat šis gebėjo virsti nematomu ir skraidyti. Todėl žydai pasikvietė kitą burtininką, taip pat vardu Simonas. Tada abu burtininkus jie išmėgino, taigi Simonas, – maniškis Simonas, – liepė miniai žmonių atidžiai žiūrėti į mažą debesėlį, kol dingo iš akių. Paskui išniro iš debesies viršum Forumo, o tas kitas žydas garsiai pašaukė pagonių Dievą Chrestų, todėl Simonas nukrito iš dangaus ir nusilaužė koją. Užtat jis įsižeidė, liepė nešti jį už-

miestin ir, pasislėpęs kaime, vaistėsi koją, kol tas kitas Simonas, kurį laiką dar gydęs ligonius, prapuolė. Simonas Burtininkas sugrįžo į miestą su dukteria ir aš leidau jam pas mane apsigyventi, nes jis jau nebeturėjo turtingesnių globėjų. Gyveno, kol nestokojau pinigų, o paskui persikėlė prie Mėnulio šventyklos ir dabar ten priima lankytojus. Jau nebeskraido ir neprikelia iš mirusiųjų, tik jo duktė dabar Mėnulio šventyklos žynė ir daug kilmingųjų prašo jos nuspėti ateitį, o Simono – sugrąžinti prapuolusius daiktus.

– Kodėl man tai pasakoji? – paklausiau įtariai.

Suirzusi teta Laelija ėmė grąžyti rankas ir atsakė:

– Labai ilgiuosi Simono Burtininko, bet jis manęs nepriima, nes nebeturiu pinigų, ir dėl tavo tėvo nedrįsau su juo susitikti. Bet jaučiu, kad jis tikrai galėtų išsklaidyti tavo blogus sapnus ir išvyti nerimastį. Bent jau dukters padedamas nuspėtų tau ateitį ir patartų, ką valgyti ir nuo ko susiturėti, kurios dienos laimingos, o kurios pražūtingos. Sakykim, man jis uždraudė valgyti žirnius ir nuo tol aš išties subloguoju vos pamačiusi džiovintus žirnius.

Tėvas buvo davęs man keletą aukso monetų, trokšdamas mane paskatinti perskaityti etruskų istoriją. Pamaniau, jog teta Laelija yra kuo didžiausia kvailė, pasikliaujanti prietarais bei kerais, nes gyvenime patiria nekiek džiaugsmo, tad bent suteiksiąs jai šiokią tokią pramogą, juolab kad samarietis burtininkas su savo dukteria man buvo įdomesni už dulkiną biblioteką, kur seniokai be perstogės šiugždena senus knygų ritinius. Be to, man jau artėjo laikas susipažinti su Mėnulio šventykla, nes buvau davęs pažadą Dafnės orakului.

Kai prižadėjau nuvesti tetą Laeliją pas burtininką, ji nepaprastai nudžiugo, apsitaisė šilkais, išsitrynė aliejumi ir išsidažė suvytusį veidą, užsimovė mano tėvo dovanotąjį peruką ir pasipuošė liesą kaklą brangakmenių vėriniu. Barbas jos paprašė vardan dievų bent galvą apsigobti, nes žmonės dar ims ir palaikys ją viešųjų namų šeimininke. Teta Laelija nesupyko, tik bakstelėjo Barbui pirštu, uždrausdama mus lydėti. Tačiau Barbas buvo tėvui šventai pažadėjęs Romoje nepaleisti manęs iš akių. Galų gale susitarėme, kad jis tik nulydės mus ligi Mėnulio šventyklos, o pats tačiau liks laukti už durų.

Mėnulio šventykla ant Aventino kalvos tokia sena, kad neišliko net jokių legendų, – ne taip, kaip naujesnės, Dianos šventyklos. Šią apvalią šventyklą iš didžiulių stačių sienojų kadaise surentė karalius Servijus Tulijus. Šventyklos sienojai vėliau buvo apmūryti akmenimis. Jos vidus toks senas ir šventas, kad ten nebuvo nė akmeninių grindų – tik suplūkta žemė. Be įšventinimo dovanų, ten neišvysi kokių nors kitų garbinimo daiktų – tiktai didžiulį akmeninį kiaušinį, kurio paviršius nujuodęs ir nugludęs nuo tepimo aliejumi. Įžengiant į pastato prietemą, supurto pagarbus virpulys – kaip kad nutinka tik labai senose šven-

tyklose. Toks virpulys mane supurtė tik Romos Saturno šventykloje, kuri užvis seniausia, brangiausia ir švenčiausia visame mieste. Tai Laiko šventykla ir vyriausiasis žynys – paprastai pats imperatorius – kiekvienais metais nustatytą dieną smeigia šventą varinę vinį į ąžuolo koloną, stovinčią jos vidury.

Mėnulio šventykloje šventos kolonos nebuvo – tiktai tas akmens kiaušinis. Todėl Barbas mielai likosi lauke, nepanoręs žengti vidun.

Prie akmens kiaušinio ant trikojo blyški it mirtis stingsojo moteris – tamsumoj iš pradžių pamaniau, jog ten statula. Bet teta Laelija nuolankiai suniauzgė jai „Helena" ir nusipirko iš jos aliejaus akmeniniam kiaušiniui patepti. Lašindama aliejų ji sumurmėjo užkalbėjimą, kurio mokomos tik moterys. Vyrui bergždžia tam kiaušiniui aukoti. Kol ji aukojo, aš apžiūrėjau įšventinimo dovanas ir nudžiugau pastebėjęs tarp jų keletą apvalių sidabro dėželių. Mane nusmelkė gėda, kai pagalvojau, ką žadu paaukoti Mėnulio deivei. Todėl man pasirodė geriausia į šventyklą tai nešti uždarytoje dėželėje.

Tuo metu ta blyški, sakytum po akmeniu gyvenanti moteris, pagręžė veidą ir baugiai juodas akis į mane, nusišypsojo ir tarė:

– Nesigėdyk savo minčių, dailusis berniuk. Mėnulio deivė galingesnė, nei atrodo. Jeigu pelnysi jos palankumą, įgysi galios, kuri daugeriopai žiauresnė už Marso galią ir didesnė už nevaisingą Minervos išmintį.

Lotyniškai ji kalbėjo netaisyklingai. Regėjos, šneka kažin kokia sena užmiršta kalba. Jos veidas mano akyse išdidėjo lyg tvieksdamas slaptinga mėnulio šviesa, o kai nusišypsojo, pamačiau, jog ji daili, nors išblyškus. Teta Laelija tebekalbino ją niauzgiamu balsu, tad staiga man pasidingojo, kad ten tarytum kokia perkarus katė, kuri, nuolankiai suglaudusi ausis, tik vis suka ir suka ratus apie akmeninį kiaušinį.

– Ne, tai ne katė, – tebešypsodama tarė žynė. – Čia liūtė. Nejau nematai? Kas tave sieja su liūtais, berniuk?

Jos žodžiai mane išgąsdino, nes po akimirkos tikrai tariausi tetos vietoje regįs sulysusią, nusiminusią liūtę, kurios akys mane smerkė lygiai kaip to senojo liūto Antiochijos kaime, smeigtelėjus ietimi į užpakalinę leteną. Tačiau ta regimybė, kai delnu persibraukiau kaktą, akimoju prapuolė.

– Ar tavo tėvas namie? Kaip manai, ar jis priims mudu? – paklausė teta Laelija.

– Mano tėvas Simonas pasninkavo ir keliavo po daugybę šalių, nelauktai pasirodydamas žmonėms, kurie gerbia jį kaip Dievo galybę, – atsakė žynė Helena. – Bet žinau, kad jis jau atsigodęs ir laukia judviejų.

Pro užpakalines šventyklos duris ji nuvedė mus į netoliese stūksantį daugiaaukštį nuomojamą namą su šventų atminų krautuve apatiniame aukšte. Buvo ten pigių ir brangių mėnulio bei Zodiako ženklų atvaizdų ir glotniai nuzulintų akmeninių kiaušinėlių. Žynė Helena tie-

siog akyse ėmė menkti: jos liesas veidas tik nugelto, o baltas apsiaustas – nušiuro, ir visa ji bjauriai padvokė smilkalais. Jau neatrodė jauna ir savo išvaizda tik pagailą kėlė. Net juodos akys apsiblausė, kai atsainiai ėmė kilnoti vieną atminą po kito ir siūlyti juos mums taip abejingai, tarsi gerai vokdama, jog vis tiek nepirksime.

Pro parduotuvę ji mus nusivedė į apšiurusį galinį kambarį, kur ant kilimo sėdėjo juodabarzdis vyras stambia nosimi. Jis pakėlė į mus blandžias akis, rodės, grimzdėdamas kitame pasaulyje, bet paskui sunkiai prišlubčiojo pasisveikinti su teta Laelija.

– Kaip tik kalbėjausi su vienu etiopu burtininku, – pasakė keistai dusliu balsu. – Bet nujaučiau, kad tu ateisi. Ko trukdai mane, Laelija Manilija? Iš šilkinės skaros ir vėrinio matau tave jau gavus viską, ką išpranašavau. Ko dar nori?

Teta Laelija nedrąsiai paaiškino, jog aš miegu kambaryje, kuriame ilgai gyvenęs Simonas Burtininkas. Naktimis sapnuoju slogius sapnus, griežiu dantimis ir šaukiu pro miegus. Teta Laelija norėjo sužinoti, kodėl ir, jeigu įmanu, kaip mane pagydyti.

– Taip pat likau tau skolinga, brangus Simonai, juk tu sugruzdęs išėjai iš mano namų, – paaiškino teta Laelija ir paliepė man duoti burtininkui tris auksines monetas.

Tačiau pats Simonas Burtininkas jų neėmė – tik linktelėjo savo dukteriai, – jeigu žynė Helena iš tikrųjų buvo jo duktė, – ir ši abejingai pasiėmė pinigus. Trys romėniški auksiniai vis dėlto prilygo trims šimtams sestercijų, arba septyniasdešimt penkiems sidabriniams, tad aš širstelėjau dėl jos išdidumo.

Burtininkas vėl atsisėdo ant kilimo, o mane pasisodino priešais. Žynė Helena įbėrė į žarijų puodą kelis žiupsnelius smilkalų.

– Girdėjau, kad mokydamasis skraidyti susilaužei koją, – pagaliau mandagiai pratariau, nes burtininkas tik spoksojo į mane tylomis.

– Turėjau bokštą anapus jūros, Samarijoje, – prašneko jis bejausmiu balsu.

Tačiau teta Laelija ėmė nekantrauti ir strikinėdama nuolankiai paprašė:

– Ai, Simonai, valdyk mane taip kaip anksčiau.

Burtininkas iškėlė smilių. Teta Laelija apmirė, įbedusi į jį akis. Net nežvilgtelėjęs į ją Simonas Burtininkas patikino:

– Tuojau galvos nebepasuksi, Laelija Manilija. Netrukdyk mums, eik maudytis į savo šaltinį. Įbridusi vandenin patirsi malonumą ir atjaunėsi.

Tačiau teta Laelija nė nekrustelėjo iš vietos – tik stovėjo, paikai stebeilydama priešais save ir kilnodama rankas, lyg vilkdamasi drabužius. Simonas Burtininkas tebežiūrėdamas į mane tęsė:

– Turėjau akmeninį bokštą. Man paklūsta Mėnulis ir visos penkios planetos, taigi aš tikrai turiu dieviškos galios. Mėnulio deivė įsikūnijo

į Heleną ir tapo mano dukteria. Jos padedamas pranašaudavau, regėjau praeitį ir ateitį. Bet paskui iš Galijos atkeliavo burtininkų, turėjusių didesnės galios. Jie tik uždėdavo delną kam nors ant galvos, ir tas pradėdavo kalbėti, pagautas dvasios. Buvau dar jaunas ir troškau išmokti visokių galių. Todėl jų paprašiau uždėti delną ir man ant galvos, pažadėdamas apstą pinigų, idant, perėmęs jų galią, gebėčiau daryti tokius pat stebuklus. Bet jie šykštavo atskleisti savo galias, o mane patį prakeikė ir griežtai uždraudė net minėti savo Dievo vardą. Pažvelk man į akis, berniuk. Kuo tu vardu?

– Minutas, – atsakiau nenoriai, nes mane suglumino veikiau vienodas jo balsas, nei pasakojimas. – Juk turi žinoti mano vardą, kad jau esi toks didis magas, – šaipiai pasakiau.

– Minutas, Minutas, – pakartojo jis. – Mano galia sako, kad gausi kitą vardą greičiau, nei mėnulis tris kartus suapvalės. Bet aš nepatikėjau tais Galilėjos burtininkais. Priešingai, gydžiau ligonius jų Dievo vardu, iki jie ėmė mane persekioti ir Jeruzalėje apkaltino auksinės Eroto statulėlės vagyste, nors man ją savo noru buvo padovanojusi viena turtinga moteris. Žiūrėk man į akis, Minutai. Tačiau jie užbūrė tą moterį savąja galia, kad toji užmirštų pati man ją davusi. Esą aš, pasivertęs nematomu, pavogiau iš jos tą statulėlę. Juk tiki, jog panorėjęs galiu virsti nematomu. Skaičiuoju iki trijų, Minutai. Vienas, du, trys. Jau nebematai manęs.

Jis iš tikrųjų valandėlę pradingo man iš akių – tariausi regįs tik spinduliuojantį rutulį, sakytum mėnulio skritulį. Tačiau aš nirčiai papurčiau galvą, užsimerkiau, paskui atsimerkiau ir jis vėl sėdėjo priešais mane kaip sėdėjęs.

– Tebematau tave, Simonai Burtininke, – nepatikliai pasakiau. – Daugiau nebenoriu tau į akis žiūrėti.

Jis maloniai šyptelėjo, sumosavo abiem rankom tarytum vaduodamas mane ir pasakė:

– Esi priešgyna ir aš tavęs neversiu – juk iš to nieko dora. Tik pažiūrėk į Laeliją Maniliją.

Žvilgtelėjau į tetą Laeliją. Palaimos apimta, ji stypsojo aukštielninka išsirietusi lanku. Raukšlės aplink lūpas ir akis išsilyginusios, o kūnas vėl buvo toks pat jaunatviškai lavus.

– Kur tu dabar, Laelija Manilija? – įsakmiai paklausė Simonas Burtininkas.

Švelniu jaunos merginos balsu teta Laelija bemat atsakė:

– Maudausi tavo šaltinyje. Supstoma malonaus vandens visa net virpu.

– Nepalik savo dieviškos maudynės, Laelija, – paragino burtininkas, o man pridūrė: – Šitokie kerai – mažmožis ir niekam nekenkia. Galėčiau ir tave užburti, kad klupiniuotum po brūzgyną, žaizdodamasis

kojas ir rankas už tai, kad esi toks priešgyna. Bet kam švaistyti galią dėl tavęs? Vis dėlto apsakysiu tau ateitį, kad jau tu čia. O tu, Helena, pamiegok.

– Miegu, Simonai, – kaipmat klusniai atsakė žynė Helena, nors akių neužmerkė.

– Kokį regi šįjį berniuką, vardu Minutas? – paklausė burtininkas.

– Jo gyvis – liūtas, – atsakė žynė. – Tačiau liūtas įniršęs eina manęs link ir aš negaliu su juo prasilenkti. Liūtui iš paskos seka vyras su pražūtingomis strėlėmis, aš jo bruožų neįžiūriu – pernelyg dar toli. Užtat aiškiai matau Minutą dideliame kambaryje, kur sieninės lentynos pilnos knygų ritinių. Kažin kokia moteris paduoda jam atvyniotą ritinį. Ta moteris jauna, bet rankos jau nujuodusios, o jos tėvas – ne jos tėvas. Saugokis tos moters, Minutai. Vėl matau Minutą, jojantį ant palšo eržilo. Jis vilki žibančius šarvus. Girdžiu minios ūžesį. Bet liūtas šit jau puola mane. Turiu bėgti. Simonai, Simonai, gelbėk mane!

Surikusi ji užsidengė delnais veidą. Simonas paliepė jai tučtuojau pabusti, paskui tiriamai nužvelgė mane ir paklausė:

– Juk tu nesiverti kerėjimu, nors liūtas taip pavydžiai tave saugojo? Nusiramink. Daugiau nesapnuosi slogių sapnų, jei tik neužmirši sapne pasišaukti liūto. Ar išgirdai, ką norėjai?

– Išgirdau tai, kas svarbiausia, – patvirtinau. – Man tai patiko, – nesvarbu, ar tai tiesa. Bet tikrai neužmiršiu tavęs ir tavo dukters, jei kada nors, ūžiant miniai, josiu ant palšo eržilo.

Simonas Burtininkas kreipėsi į tetą Laeliją vardu ir paliepė:

– Laikas išnirti iš šaltinio. Tegul dieviškasis draugas įžnybia tau rankon, palikdamas ženklą. Neskaudės, tik maloniai peršės. Taigi pabusk.

Teta Laelija pamažu atsipeikėjo iš kerų ir, palaimos dar nutviekstu veidu, pasičiupinėjo kairę ranką. Susmalsęs dirstelėjau į jos liesą ranką – ant odos tikrai plėtėsi didžiulė mėlynė. Teta Laelija pasitrynė tą vietą, visa taip virpėdama iš malonumo, kad turėjau nusigręžti. Žynė Helena, geidulingai pravėrusi lūpas, nusišypsojo. Bet ir į ją nevaliojau žiūrėti. Buvau suglumęs, visą kūną daigstais daigstė. Todėl aš atsisveikinau, o tetą Laeliją turėjau net už rankos sugriebti ir jėga išsivesti iš burtininko kambario. Tokia sukvaišusi dar buvo.

Krautuvėje žynė paėmė mažą juodą akmeninį kiaušinėlį, ištiesė jį man ir pasakė:

– Dovanoju jį tau. Tesaugo jis tavo miegą plieskiant pilnačiai.

Mane supurtė baisus pasidygėjimas – kad ir ką ji būtų dovanojusi. Todėl pasakiau:

– Pirksiu jį. Kiek nori?

– Tik vieną šviesų plaukelį, – atsakė žynė Helena ir jau tiesė ranką, kėslaudama išrauti man plauką. Tačiau pasibaisėjusi teta Laelija neleido, o man sušnibždėjo, kad verčiau duočiau tai moteriai pinigų.

Neturėjau smulkių, todėl padaviau visą auksinį – juk ji to pinigo nusipelnė pranašavimu. Žynė abejingai paėmė monetą ir nusišaipė:

– Labai brangiai įkainoji savo plaukelius. Bet gal tu ir teisus. Deivė tai geriau žino.

Priešais šventyklą susiradau Barbą, kuris visaip stengėsi nuslėpti, kad nutaikęs tokią gerą progą išgėrė vyno, todėl atsilikęs kinkavo iš paskos. Pagyvėjusi teta Laelija, glostinėdama mėlynę ant rankos, tarė:

– Simonas Burtininkas man buvo palankesnis nei anais laikais. Visokeriopai atsigavau, pažvalėjau ir nebejaučiu nė menkiausio kūno skausmelio. Ir gerai, kad nedavei plauko tai jo įžūlėlei dukteriai. Turėdama plauką, ji sapne būtų įsigavusi pas tave lovon.

Išgąstingai užsiėmusi delnu burną, ji dvilktelėjo į mane ir tarė:

– Juk tu jau didelis. Tėvas tikriausiai tau paaiškino apie tuos dalykus. Gerai žinau, kad Simonas Burtininkas kartais paliepdavo apkerėtam vyrui pergulėti su savo dukteria. Tuomet tas vyras visiškai pakliūdavo jų valion, nors už tai jam būdavo atlyginta visokeriopa sėkme. Privalėjau iš anksto tave perspėti, bet man nė į galvą nešovė, juk tu dar nesubrendęs. Permaniau tą Helenos užmačią tik tada, kai paprašė tavo galvos plauko.

Po susitikimo su Simonu Burtininku išties nustojau sapnuoti blogus sapnus. Užgulant slogučiui, prisimindavau Simono Burtininko patarimą ir pasišaukdavau liūtą. Jis atsirasdavo akimoju, globėjiškai įsitaisydavo šalia – būdavo kuo tikriausias – galėdavau ranka paglostyti jam kailį, nors pakirdęs iš tokio sapno sumodavau glostąs tik minkšto apkloto raukšlę.

Liūtas teikė man tiek džiaugsmo, kad retsykiais jį pasikviesdavau grimzdamas į miegus. Net vaikščiodamas po miestą gebėjau pats įsivaizduoti liūtą saugiai žengiant man iš paskos. Tuo metu susivokiau, jog Antiochijoje gyvenau linksmai ir visur vaikščiojau su savo bičiuliais. O čia, Romoje, pirmus mėnesius buvau labai vienišas ir nusiminęs. Todėl vaizduodavausi turįs liūtą šalimais. Pilnaties naktimis dėl tikrumo dar gniauždavau delne juodą akmeninį kiaušinį ir jau nebijodavau, nors mėnulis ir spigindavo tiesiai man į veidą.

Praėjus porai dienų nuo susitikimo su Simonu Burtininku, prisiminiau tėvo patarimą ir nuėjau į viešąją biblioteką Palatino papėdėje. Irzlų bibliotekininką paprašiau imperatoriaus Klaudijaus parašytos etruskų istorijos. Iš pradžių jis suniekino mane dėl berniukiško drabužio, bet man jau buvo įkyrėjusios romėnų užgaulės, tad aš įsiutęs subliuvau parašysiąs skundą pačiam imperatoriui, kad jo veikalų neleidžia skaityti bibliotekoje. Bibliotekininkas skubinai pašaukė vergą mėlynu apdaru ir šis nuvedė mane į salę, kur stovėjo didžiulė Klaudijaus statula, mostelėjo į knygų lentynas ir pasiūlė pačiam pasiimti, ko noriu.

Apstulbęs įsispoksojau į imperatoriaus Klaudijaus statulą, nes valdovas buvo liepęs pavaizduoti jį kaip Apoloną, tačiau skulptorius nepagražino jo liesų rankų bei kojų ir klastingo išpurtusio veido, tad statula veikiau rodės juokinga nei iškilni. Tariau sau, kad imperatorius bent jau nėra tuščiagarbis, jeigu viešoje bibliotekoje pajuokai leidžia statyti savo statulą.

Iš pradžių tariausi esąs vienas salėje ir pamaniau, jog romėnai nelabai gerbia Klaudijų kaip rašytoją, kad jo veikalai dulka lentynose. Bet paskui pastebėjau, kad prie siauro šviesos langelio nugara į mane jauna moteris skaito knygos ritinėlį. Paieškojau etruskų istorijos. Klaudijaus parašytą Kartaginos istoriją suradau, tačiau tos lentynos, kuriose tikriausiai turėjo gulėti etruskų istorija, buvo tuščios. Vėl dirstelėjau į tą skaitančią moterį ir pastebėjau ją šalia susikrovus šūsnį ritinių.

Nuobodžiam darbui buvau pasiskyręs visą dieną, mat dėl gaisro pavojaus bibliotekoje nevalia skaityti prie lempos, o aš nenorėjau išeiti nepabaigęs knygos. Todėl pasiryžau ir, – nors drovėjausi užkalbinti nepažįstamą moterį, – priėjau prie jos ir paklausiau, ar ji tikrai skaito etruskų istoriją ir ar jai reikalingi visi tie ritiniai išsyk. Kalbėjau šaipiai, nors puikiai vokiau, kad daugis išsilavinusių moterų būna tikros knygės. Tiesa, jos neskaito istorijų, o tik Ovidijų, išgalvotus pasakojimus apie meilę bei kelionių nuotykius.

Moteris smarkiai krūptelėjo, tarytum ką tik mane pastebėjusi, ir pakėlė laukines akis. Buvo jauna ir, kaip sprendžiau iš šukuosenos, netekėjusi. Veidas nedailus – veikiau netaisyklingas, stambių bruožų. Glotni oda nudegusi saulėje, kaip vergės, burna didelė, lūpos storos.

– Mokausi šventųjų apeigų žodžių ir lyginu juos sklaidydama visokias knygas! – riktelėjo ji. – Nėra čia ko juoktis.

Nors ji rūstavo, tačiau man pasirodė, jog drovisi manęs taip kaip aš jos. Pastebėjau, kad ji susitepliojusi rankas rašalu ir kad nendriniame popieriuje rašo liejančia plunksna. Iš braižo mačiau, kad ji įgudusi rašyti – tik tie prasti reikmenys terlioja užrašus.

– Aš visai nesijuokiu, – karštai patikinau ir jai nusišypsojau. – Priešingai, gerbiu tave, nes dirbi mokslo darbą. Tikrai nedrįsčiau tavęs trukdyti, bet pažadėjau tėvui perskaityti kaip tik šį veikalą. Žinoma, nesuprasiu jo taip gerai kaip tu. Tačiau pažadas lieka pažadu.

Tikėjausi, jog ji paklaus mane tėvo vardo, kad pats galėčiau paklausti jos. Tačiau ji nesmalsavo. Priešingai, pasižiūrėjo į mane lyg į įkyrią musę, išrinko ritinį iš šūsnies palei kojas ir padavė man pirmąją istorijos dalį.

– Prašau, – pasakė, – imk ir palik mane ramybėje.

Nuraudau taip, kad veidas degte degė. Mergina tikrai klydo, jei tarė mane ieškant dingsties susipažinti su ja. Pasiėmiau ritinį, nuėjau prie skaitymo langelio kitoje salės pusėje ir nusigręžęs pradėjau skaityti.

Skaičiau kuo greičiausiai, nesidėdamas galvon vardų, o knygoje jų buvo begalė. Klaudijus tikriausiai manė, jog privalu išvardyti, kas ir kaip pateikė kurį nors duomenį, ką apie tai rašė kiti ir ką jis pats apie tai mano. Smulkmeniškesnės ir nuobodesnės knygos, rodės, nebuvau skaitęs. Tačiau Timajas kitados man liepdavo skaityti jam patinkamas knygas, tad mokėjau skaityti greitai ir įsiminti tik vertą dalyką ar įvykį. Paskui, kai Timajas manęs klausinėdavo knygos turinio, kietakaktiškai įsikibdavau tos įdomybės. Ketinau tik akimis permesti ir šią knygą.

Tačiau mergina neleido man ramiai skaityti. Ji šūkčiojo pati sau ir burnojo, čežindama knygų ritinius. Pagaliau jai nusibodo smailinti prastą plunksną, tada sulaužė ją, treptelėjo koja ir įniršusi riktelėjo:

– Gal tu kurčias ir aklas, bjaurybe? Tučtuojau atnešk man padorią plunksną! Ar tu visai neišauklėtas – nematai, kad man reikia plunksnos?

Vėl nukaitau ir įsiutau, nes jos pačios elgesys rodė prastą išsiauklėjimą. Bet nenorėjau su ja susipešti – juk teks prašyti dar ir antrosios knygos. Todėl susitvardęs nuėjau pas bibliotekininką naujos nendrinės plunksnos. Šis suburbėjo, jog, pagal bibliotekos nuostatus, nendrinių plunksnų bei popieriaus užrašams galima gauti už dyką, bet nė vienas pilietis nėra toks skurdžius, kad išdrįstų imti veltui. Įpykęs pakišau jam sidabrinį ir tuomet jis nudžiugęs įdavė man ryšelį plunksnų ir ritinį paties prasčiausio popieriaus. Sugrįžau į Klaudijaus salę ir tylomis ištiesiau merginai plunksnas bei popierių. Ta išplėšė juos man iš nagų ir net nepadėkojo.

Perskaitęs pirmąją knygą prisiartinau prie jos ir paprašiau antrosios dalies. Nustebusi ji paklausė:

– Nejau išties taip greitai skaitai? Ar tau kas liko atminty?

– Prisimenu bent tai, kad etruskų žyniai turėjo bjaurų papratimą per kautynes priešą apmėtyti nuodingosiomis gyvatėmis, – atsakiau. – Visai nesistebiu, kad iš šios knygos mokaisi jų papročių.

Man pasirodė, kad ji susigėdo dėl savo elgesio, nes po įgėlios mano užuominos susitvardė, lyg maža mergaitė nuolankiai ištiesė man nendrinę plunksną ir paklausė:

– Gal galėtum pasmailinti man plunksną? Matyt, nemoku smailinti, kad visos bemat pradeda lieti.

– Dėl prasto popieriaus, – paaiškinau. Paėmęs peilį nupjoviau plunksnos galiuką šiek tiek įkirsdamas. – Nespausk jos, – patariau, – antraip iškart paliks dėmę. Jei tik apmaldysi šėlą, galėsi net ant tokio prasto popieriaus dailiai rašyti.

Staiga ji akinamai man nusišypsojo – rodės, žaibas tvykstelėjo pro audros debesį. Jos stambūs veido bruožai, didelė burna ir įkypos akys tą akimirksnį mane pakerėjo, nors vargu ar būčiau tuo patikėjęs. Stovėjau įbedęs į ją akis, o ji bjauriai nusiviepė, parodė man liežuvį ir užriko:

– Pasiimk knygą ir eik skaityti, kad tau ji taip patinka!

Vis dėlto kartkartėmis ji man sutrukdydavo – prieidavo ir pareikalaudavo nusmailinti dar vieną nendrinę plunksną, tad netrukus mano pirštai nujuodo kaip jos. Ir jos rašalas buvo taip susigumuliavęs, kad ji vis svaidėsi keiksmais – kaip lietus lijo.

Vidurdienį ji išsitraukė iš po drabužio ryšulėlį, išsivyniojo ir įžūliai pradėjo šlemšti, laužydama dideliais gabalais duoną ir visa burna kąsdama sūrio.

Pastebėjusi priekaištingą mano žvilgsnį, ji pasiteisino:

– Pati žinau, kad bibliotekoje valgyti nevalia, bet nieko negaliu pakeisti. Gatvėje žmonės mane stumdo, o dykaujantys vyrai kabinėjasi blevyzgodami, kada vaikštau viena. – Po valandėlės, nudelbusi akis į grindis, pridūrė: – Vergas pasiima mane tik pavakare, kai biblioteką uždaro.

Tačiau aš išsyk sumečiau, kad ji neturi jokio vergo. Valgis jos buvo prastas ir tikriausiai ji neturėjo nė pinigų rašikliams bei popieriui. Todėl taip įžūliai paliepė atnešti plunksną. Jaučiausi nesmagiai, nes nenorėjau jos skaudinti. Jai bevalgant ir aš pats pajutau alkį.

Tikriausiai nugurkiau seiles, nes staiga ji sušvelnėjo ir šūktelėjo:

– Vargšeli, juk tu alkanas!

Ji dosniai perlaužė duoną perpus ir ištiesė man apvalų sūrį, taigi pamainais kąsniavom ir akimirksniu pabaigėm užkandą. Jaunam viskas skanu. Todėl pagyriau jos duoną ir pasakiau:

– Juk tai tikra kaimiška duona ir tavo sūris šviežias, kaimiškas. Ne kasdien tokio gausi Romoje.

Nudžiuginta mano padėkos, ji atsakė:

– Gyvenu už miesto sienos. Jeigu žinai, kur Gajaus cirkas, kapinės ir orakulas, taigi apytikriai ten, už Vatikano.

Tačiau savo vardo ji vis dar nesakė. Skaitėme toliau. Ji užsirašinėjo ir murmėjo, mokydamasi atmintinai senuosius tekstus, kuriuos Klaudijus buvo perrašęs į savo istoriją iš etruskų šventųjų knygų. Skaičiau vieną dalį po kitos ir įsiminiau pasakojimus apie Cerės miesto karus bei laivyną. Vakarop salę užtamsino Palatino šešėlis, įsigavęs pro langelius. Ir dangus naktėjo.

– Negadinkim akių, – tariau galų gale. – Rytoj vėl išauš diena, be to, man jau atsipyko ta priplėkusi istorija. Po teisybei, tu, mokyta mergina, galėtum man padėti ir trumpai papasakoti likusias dalis ar bent tai, kas svarbiausia. Mano tėvas turi žemių prie Cerės. Todėl numanau, kad jis klausinės visko, ką imperatorius Klaudijus rašo apie Cerę.

– Noriu pasakyti, – tęsiau susidrovėjęs, – tik nepamanyk nieko bloga, kad mielai sukirsčiau karštų dešrelių. Žinau vieną vietelę ir su malonumu tave pavaišinčiau, jeigu man pagelbėtum.

Ji suraukė antakius, atsistojo ir įsižiūrėjo man į akis, prisikišusi taip arti, kad pajutau jos karštą alsavimą.

– Nejau išties manęs nepažįsti? – paklausė nepatikliai, tačiau bemat pridūrė: – Ne, nepažįsti ir nieko bloga nemanai. Juk tu dar vaikas.

– Jau greitai apsisiausiu vyro toga, – pabrėžiau įsižeidęs. – Šitai užtruko dėl tam tikrų šeimyninių aplinkybių. Tu juk neką vyresnė už mane. O aš net ir aukštesnis už tave.

– Mielas berniuk, – erzino ji. – Man jau sukako dvidešimt metų ir aš jau sena, lyginant su tavim. Ir kur kas stipresnė už tave. Nejau nebijai vaikštinėti su nepažįstama moterim?

Vis dėlto ji paskubomis sukrovė knygų ritinius į lentynas, susirinko daiktus, pasitaisė drabužį ir sparčiai – tarsi baimindamasi, kad imsiu gailėtis savo siūlymo, – išpėdino iš salės. Kai išėjome, ji, mano nuostabai, prisiartino prie imperatoriaus Klaudijaus statulos ir spjovė į ją, man nė nesumojus jos sulaikyti. Pastebėjusi mano nuogąstį, garsiai nusijuokė ir darsyk spjovė į statulą. Ji tikrai buvo neišauklėta.

Mergina įžūliai įbruko ranką man po pažasčia ir trūktelėjo taip, kad iš tikrųjų pajutau, kokia ji drūta. Ne bereik gyrėsi. Mergina išdidžiai atsisveikino su bibliotekininku – šis atėjo pažiūrėti, ar nepasikišom knygų ritinių po drabužiais. Vis dėlto rankomis mudviejų neapčiupinėjo, kaip kad sykiais daro įtarūs bibliotekininkai.

Apie savo vergą mergina daugiau neužsiminė. Pavakare po Forumą vaikštinėjo daugybė žmonių ir mergina įsigeidė, kad mudu pavaikštinėtumėm pirmyn atgal tarp šventyklų ir kurijos, savininkiškai įsitvėrusi mano rankos – tarytum rodydama žmonėms pasigriebtą laimikį. Keletas dykūnų šūktelėjo jai lyg senai pažįstamai, ir mergina nesidrovėdama atsiliepė. Į mus ėjo senatorius ir pora raitelių su palydom. Pastebėję merginą, jie kaipmat nusigręžė. Bet mergina nepaisė.

– Kaip supratai, manęs nelaiko dorybinga, – nusijuokė ji. – Bet nesu perdėm sugedusi. Nebijok.

Pagaliau įžengėme į užeigą prie galvijų turgaus. Drąsiai užsakiau mudviem karštų dešrelių, dubenį kiaulienos ir vyno. Mergina rijo kaip vilkė, riebaluotus pirštus šluostydamasi į drabužio skverną. Ji nemiešė vyno vandeniu, tad ir aš nemiešiau. Įkaušau, nes nebuvau pratęs gerti gryno vyno. Valgydama mergina niūniavo, tapšnojo delnu man skruostą, turgaus kalba apibūdino šeimininką ir staiga trenkė geležiniu kumščiu man per ranką už tai, kad netyčia palytėjau jos kelį. Norom nenorom pradėjau manyti, jog ji ne viso proto.

Į užeigą priplūdo žmonių. Vidun prigarmėjo muzikantų, dainininkų ir juokdarių, kurie ėmė linksminti lankytojus ir, barškindami ąsotį, prašinėti variokų. Vienas nuskuręs dainininkas sustojo priešais mudu ir, virpindamas citrą, uždainavo:

– Štai vilko duktė nudribtskruostė,
ant akmeninių laiptų gimusi,
jos tėvas girtuoklis, jos motina kekšė,
o pusbrolis mergystės garbę nuplėšė.

Daugiau padainuoti jis nespėjo. Mergina pašoko, skėlė jam antausį ir prapliupo:

– Verčiau gyslose vilko kraujas, nei šlapalas, kaip tavo.

Šeimininkas suskubo vyti lauk dainininką, pats įpylė mums dar vyno ir paprašė:

– *Clarissima,* tavo apsilankymas man visuomet teikia garbę, vis dėlto šis berniukas dar nesubrendęs. Primygtinai prašau judviejų: išgerkit puodelius ir eikit sau. Antraip užsitrauksiu edilių nemalonę.

Jau temte sutemo, be to, mane trikdė merginos palaidūniškas elgesys. Gal ji tikrai buvo ištvirkusi vilkiukė, o šeimininkas tik pasišaipė, pavadindamas ją kilmingąja? Mano džiaugsmui, mergina neprieštaravo šeimininkui, tačiau mudviem išėjus į gatvę ji vėl tvirtai įsikibo man į parankę ir paprašė:

– Palydėk mane iki Tiberio tilto.

Virš krantinės lėkė neramūs žemi debesys, nurausvinti miesto deglų. Rudens įaudrintas vanduo dūsavo neįžvelgiamas po kojų. Šnerves virpino dumblo ir supuvusių nendrių kvapas. Mergina nusivedė mane ant tilto, siekiančio Tiberio salą. Negailestingi šeimininkai salos Eskulapijaus šventykloje palikdavo mirti sergalingus vergus, iš kurių jau nepešė naudos, o nuo kito salos kranto tiltas rėmėsi į keturioliktąją miesto dalį – žydiškąjį Transtiberiną. Taigi vakaro juodumoj tiltas nebuvo smagiausia vieta. Vis dėlto debesų properšose žibėjo kelios rudens žvaigždės, žvilgėjo juoda upė, o vėjas nešė ligonių ir mirštančiųjų dejones nuo salos nelyg iš požemio karalystės.

Mergina persisvėrė per tilto turėklą ir spjovė į Tiberį, rodydama kuo didžiausią panieką.

– Spjauk ir tu, – paragino, – o gal bijai upės dievo?

Neturėjau nė menkiausio noro įžeisti Tiberį, bet, jos kiek paerzintas, spjoviau ir aš, mat buvau dar berniukas. Tą akimirką virš Tiberio tvaskiu lanku nuskriejo žvaigždė. Manau, kad lig mirties neužmiršiu to upės čiurlenimo, nerimastingų rausvuojančių debesų, vyno svaigulio ir skaistaus žvaigždės skrydžio viršum juodo žvilgančio Tiberio.

Mergina stipriai prisiglaudė man prie šono, tad pajutau jos stamantrų kūną, nors buvo per pusę galvos už mane žemesnė.

– Žvaigždė tau nuskriejo iš rytų į vakarus, – sušnibždėjo ji. – Aš prietaringa. Slapta nužiūrėjau, kad ir tavo delnuose yra laimės ženklų. Ar galėtum suteikti laimės man?

– Pasakyk pagaliau bent savo vardą, – suirzęs paprašiau. – Aš jau pasisakiau ir apie savo tėvą papasakojau. Namie mane tikrai išbars, kad taip ilgai užtrukau.

– Taip, taip, tu dar berniukas, – atsiduso mergina, nusiaudama kojas. – Eisiu basa. Batai skaudžiai pritrynė kojas, todėl klupinėdama ir griebiausi tau į parankę. Bet daugiau man tavo pagalbos nereikia. Eik namo, kad per mane negautum barti.

Bet aš vis maldavau ją pasakyti savo vardą. Pagaliau ji, giliai atsidususi, paklausė:

– Ar pažadi mane pabučiuoti nekaltom savo lūpom ir nenusigąsti, kai pasisakysiu vardą?

Patikinau, jog nesu palietęs ir negaliu paliesti jokios merginos, iki neišpildysiu pažado, duoto Dafnės orakului. Susmalsusi ji pasiūlė:

– Bent pabandykim. Aš vardu Klaudija Plautija Urgulanila.

– Klaudija, – pakartojau. – Bene tu Klaudijų giminės?

Ji apstulbo, kad, išgirdęs vardą, nesupratau, kas ji.

– Nejau tikrai nieko nežinai apie mane? – nesiliovė kartojusi ji. – Dabar tikiu, kad gimei Sirijoje. Mano tėvas išsiskyrė su motina, o aš gimiau praėjus penkiems mėnesiams po skyrybų. Tėvas nėkart nepaėmė manęs ant rankų, o paskui paliepė kuo skubiausiai nunešt nuogą prie mano motinos durų slenksčio. Verčiau būtų liepęs įmesti mane kloakon. Kas, kad aš turiu teisę vadintis Klaudija – juk nė vienas garbingas vyras nenorės manęs vesti, nes mano tėvas tokiu pasielgimu parodė įstatymiškai nepripažįstąs manęs dukteria. Ar dabar supranti, kodėl jo veikalus skaitau, tikindama save, koks tai kvailas senis, supranti, kodėl spjaudau į jo statulą?

– Vardan visų dievų – tiek žinomų, tiek nežinomų! – šūktelėjau nustėręs. – Nejau sakaisi esanti paties imperatoriaus Klaudijaus duktė, kvaišele?

– Romoje visi tai žino, – atšovė ji. – Todėl senatoriai ir raiteliai nedrįsta sveikintis su manimi. Todėl ir slepia mane kaime už Vatikano. O tu tesėk pažadą, nes išdaviau savo vardą, nors, aišku, neturėjau jo atskleist.

Ji numetė šalin batus ir apsikabino mane, nors aš spyriojausi. Priglaudžiau ją tvirtai ir pabučiavau jos šiltas lūpas tamsyje. Ir nieko man nenutiko, nors sulaužiau pažadą, duotą orakului. Bet gal deivė neįsižeidė – Klaudiją bučiuodamas nė kiek nebedrebėjau. O gal kaip tik dėl įžado ir sudrebėjau bučiuodamas merginai lūpas. Nesupaisiau.

Klaudija laikė rankas man ant pečių ir, karštai alsuodama man į veidą, paklausė:

– Ar pažadi, Minutai, kad, apsivilkęs vyro togą, mane susirasi?

Pralemenau, jog ir tada viską už mane spręs tėvas. Tačiau Klaudija ryžtingai atrėžė:

– Pabučiavęs, šiaip ar taip, man įsipareigojai.

Pasilenkusi ji viena ranka tamsumoj susigrabaliojo apavą, kita paplekšeno per šaltą mano skruostą ir nubėgo. Šaukiau jai pavymui, nūsdamas paaiškinti, kad nieku gyvu nesijaučiu jai įsipareigojęs, nes ji pati prievarta mane pabučiavo, tačiau Klaudija prapuolė juodumoj. Vėjas nešė iš salos ligonių aimanas, negandingai čiurleno vanduo ir aš kiek įkabindamas nuskuodžiau namo. Barbas, bergždžiai manęs ieškojęs bibliotekoje bei Forume, supyko ant manęs, tačiau neišdrįso pasakyti tetai Laelijai, jog pradingau. Laimė, tėvas savu papratimu užtruko ligi vėlumos.

Kitą dieną apylankomis ėmiau klausinėti tetos Laelijos apie Klaudiją. Papasakojau sutikęs Klaudiją Plautiją bibliotekoje ir davęs jai nendrinę plunksną. Nušiurpusi teta Laelija pareikalavo:

– Nieku gyvu nesusidėk su ta įžūlėle. Verčiau spruk, kai vėl ją pamatysi. Imperatorius Klaudijus daugsyk pasigailėjo jos nenuskandinęs, bet tuo metu jis dar nedrįso šitaip pasielgti. Mergaitės motina buvo ūmi moteris. Klaudijus baiminosi dėl savo kailio, todėl ir nenustojo rūpintis mergaite. Erzindamas Klaudijų, imperatorius Gajus vadindavo ją pussesere ir, regis, buvo net įtraukęs į savo paleistuvystes. Vargšelis Gajus miegodavo net su seserimis, nes tarėsi esąs dievas. Klaudijos nepriima jokiuose padoriuose namuose. Jos motiną iš netyčių užmušė vienas žymus gladiatorius ir nebuvo už tai apkaltintas, nes sugebėjo įrodyti tiktai savo garbę gynęs. Ilgainiui meilės reikaluose Urgulanila darėsi vis karštesnė.

Greitai užmiršau Klaudiją, nes tėvas nusigabeno mane į Cerę ir vieną žiemos mėnesį praleidome ten apžiūrėdami jo žemes. Didžiuliai senovės etruskų karalių bei kilmingųjų kapų kauburiai abipus šventojo kelio padarė man nepaprastą įspūdį, o jų ten buvo devynios galybės. Tiesa, prieš šimtus metų, nukariavę Cerę, romėnai išgrobstė kapų brangenybes, tačiau palei šventąjį kelią kūpsojo jau ir naujų didžiulių kauburių. Pajutau pagarbą savo padermei. Juk niekuomet, – kad ir ką tėvas šnekėdavo, – nenutuokiau senovėje etruskus buvus tokius galingus. Imperatoriaus Klaudijaus istoriją skaitydamas nė nenumaniau apie niūrią šių karališkų kapų didybę. Turėjau išvysti juos savom akim.

Nuskurdusio miesto gyventojai naktimis lenkdavosi mirusiųjų miesto tikindami, jog tenai vaidenasi. Tačiau dienomis daugybė keliauninkų traukdavo pažiūrėti senų kauburių, o apiplėštuose kapuose – rūsių bareljefų ir reljefų. Tėvas, nutaikęs progą, įsigijo rinkinį senovinių bronzos dirbinių bei šventų juodojo molio indų, kuriuos vietos žemdirbiai aptiko ardami laukus ar kasdami namų rūsius. Tiesa, kolekcininkai geriausius bronzos dirbinius išvežė dar Augusto laikais, kai buvo įprasta rinkti etruskų bronzos dirbinius. Pažaliavusios varinės statulėlės nuo urnų dangčių taip pat seniai buvo nudraskytos.

Žemdirbystė manęs nedomino. Nuobodžiavau lydėdamas tėvą, kai

jis traukdavo tikrinti laukų, alyvmedžių sodinių bei vynuogynų. Tiesa, poetai į padanges kelia paprastą kaimo gyvenimą, tačiau aš, kaip ir jie, nepanūdau apsigyventi kaime. Cerės apylinkėse buvo galima susimedžioti tiktai lapių, kiškių bei paukščių, be to, manęs nežavėjo medžioklė, kurioje labiausiai praverčia raizgai, spąstai ir smaigai, ištepti klijais, bet niekados vyriška narsa.

Iš tėvo elgesio su vergais bei atleistiniais, prižiūrėjusiais jo naudmenas, supratau, kad miestiečiui žemdirbystė – brangi pramoga, daugiau atimanti, nei duodanti. Tik didžiuliai žemės plotai, tinkamai apdirbami vergų, būna derlūs, tačiau mano tėvas vergyste dygėjosi.

– Man mielesni valdiniai, kurie gyvena viskuo patenkinti ir gimdo sveikus vaikus, – sakydavo jis. – Su malonumu leidžiu jiems turtėti mano sąskaita. Smagu žinoti, jog visada rasi kur pasitraukti, kai tave patį laimė apleis.

Priminiau jam, kad žemdirbiai niekuomet nesijaučia laimingi – veikiau linkę skųstis visa kuo. Tai per daug lyja, tai per sausa, tai kenkėjai nuniokojo vynuogienojus, tai alyvuogių derlius per gausus ir aliejaus kaina krito. Vergai tėvo, manding, net negerbė, tik įžūlavo, permanę jį esant geraširdį, tolydžio verkšlendami dėl skurdžių būstų, prastų įrankių ir darbinių jaučių negalių.

Kartais tėvas įsiusdavo ir prieš savo prigimtį prikalbėdavo jiems piktų dalykų, bet tada jam skubinai dengdavo stalą ir patiekdavo šalto baltojo vyno. Vaikai nupindavo jam vainiką ir eidavo rateliu aplinkui, kol tėvas atlyždavo ir suteikdavo žemės nuomininkams bei savo atleistiniams dar daugiau nuolaidų. Cerėje tėvas iš tiesų maukė tiek daug vyno, kad kažin ar per tą laiką pasitaikė jam bent viena šviesi diena.

Cerės mieste sutikome kažkokių pilvotų žynių bei pirklių, kuriems tarpuakyje brėžėsi raukšlės ir kurių kilmė siekė tūkstantį metų. Jų padedamas, mano tėvas sudarė mūsų giminės kartų eilę, kuri siekė tuos laikus, kai Sirakūzai sutriuškino Cerės laivyną ir sugriovė uostą. Tėvas taip pat nusipirko kapo vietą palei šventąjį Cerės kelią.

Pagaliau iš Romos atėjo skubi žinia, kad viskas sutvarkyta. Cenzorius patenkino mano tėvo reikalavimą grąžinti raitelio titulą. Bet kurią dieną šis klausimas galėjo būti pateiktas imperatoriui Klaudijui, tad mes turėjome grįžti vėl atgal į Romą. Ten keletą dienų pratūnojome namuose, nes kiekvieną akimirką galėjome būti pakviesti į Palatiną. Klaudijaus sekretorius buvo pažadėjęs rasti palankią valandėlę klausimui teikti.

Žiema buvo rūsti, romėniškos akmeninės grindys smelkė šalčiu ir nuomojamuose namuose dėl blogos krosnelių priežiūros kasdien smalkėmis troškinosi žmonės. Tiesa, dienomis praspisdavo saulė, pranašaudama pavasarį, tačiau net senatoriai nesigėdijo gabentis į kuriją krosnelių šildyti dramblio kaulu puoštų krėslų. Teta Laelija vis dejavo, kad

senųjų romėniškų dorybių jau maža belikę. Dar Augusto laikais dažnas pagyvenęs senatorius verčiau gaudavo plaučių uždegimą ar amžiną sausgėlą, nei šitaip moteriškai lepino kūną.

Teta Laelija įsigeidė verktinai pamatyti Luperkalijas ir luperkų eiseną. Ji tikino, kad pats imperatorius Klaudijus, kaip vyriausiasis žynys, stebės apeigas, todėl Luperkalijų dieną vargu ar kvies mus į Palatiną. Vasario idų paryčiu palydėjau ją ir padėjau jai prasibrauti kuo arčiau senojo figmedžio. Oloje luperkai fauno Luperko garbei pjovė ožį. Kiekvieno luperko kaktoje žynys kruvinu peiliu įbrėždavo ženklą, o jie vienu sykiu nusibraukdavo jį pienuota drobės skiaute, prapliupdami apeiginiu juoku. Šventasis juokas, atsklidęs iš olos, buvo toks garsus ir kraupus, kad minia vaitojo, o kelios pamišusios moterys išbėgo į kelią, kurį šventais virbais eisenai buvo atitvėrę sargybiniai. Oloje žyniai aukojimo peiliu suraižė oženą į diržus, o paskui, šokdami šventąjį šokį, pasileido keliu. Visi buvo nuogutėliai, kratėsi šventuoju juoku ir diržais mušė moteris, prasibrukusias ant pat kelio, todėl ant jų drabužių bolavo kruvinos dėmės. Šitaip šokdami jie apėjo visą Palatino kalvą.

Teta Laelija liko patenkinta ir tvirtino daugybę metų negirdėjusi tokio pakilaus apeiginio juoko. Kruvinais diržais luperkų mušta moteris per metus pastoja, paaiškino ji. Tai esąs patikimas vaistas nuo nevaisingumo. Ji gailestavo, kad kilmingos moterys jau nebenori vaikų, o mušamos leidžiasi tik paprastos pilietės. Šventajame kelyje ji nemačiusi nė vienos senatoriaus žmonos. Kai kurie tvirtino tirštoje žiūrovų minioje matę patį jo didenybę Klaudijų, nuogą šokčiojimais ir rėkalojimais prie olos akstinantį luperkus plakti. Bet mes jo nematėme. Kai iškilminga eisena apėjo kalvą ir sugrįžo į olą aukoti šuningos kalės, mes parėjome namo ir pagal paprotį sėdome vaišintis virta ožiena bei falo pavidalo kvietiniais paplotėliais. Teta Laelija, gerdama vyną, džiūgavo, kad po šaltos žiemos pagaliau aušta nuostabusis Romos pavasaris.

Tėvui paraginus ją eiti pokaičio, kol neprišnekėjo tokių dalykų, kokių nedera girdėti mano vaikiškoms ausims, uždusęs atlėkė imperatoriaus sekretoriaus Narcizo pasiuntinys ir pareikalavo, kad bežiūrint kaktume į Palatiną. Išėjome pėsti, tiktai Barbo lydimi, ir pasiuntinys tuo labai stebėjosi. Laimė, mudu abu pagal paprotį buvome šventiškai pasipuošę.

Baltais ir auksuotais apdarais apsitaisęs vergas paaiškino, jog visi ženklai buvo geri ir šventinės apeigos praėjo sklandžiai. Todėl imperatorius Klaudijus esąs kuo geriausios nuotaikos. Pasipuošęs vyriausiojo žynio ženklais jis tebevaišinąs luperkus savo kambariuose. Prie Palatino vartų mus apieškojo ir Barbo vidun neįleido, nes turėjo kalaviją. Tėvas labai stebėjosi, kad patikrino ir mane, nors buvau berniukas ir nevilkėjau vyriškų drabužių.

Narcizas, imperatoriaus atleistinis ir asmeninis sekretorius, buvo rūpesčių susendintas ir besaikio darbo išvargintas graikas. Jis mus pri-

ėmė nelauktai maloniai, nors tėvas nebuvo nusiuntęs jam dovanos. Visiškai atvirai jis pasakė, jog valstybei dabar, kai gresia visokiausiomis permainomis, kur kas naudingiau pakelti į raitelių luomą patikimus vyrus, kurie voks ir prisimins, kam turi likti dėkingi už savo rangą. Pasitikrindamas jis pavartė mano tėvo dokumentus, išėmė vieną suglamžytą pažymą ir, padavęs tėvui, tarė:

– Verčiau pasiimk šią slaptą Tiberijaus laikų pažymą apie savo būdą bei gyvenseną. Šitai užmiršta – mūsų dienomis jau nebeturi reikšmės.

Tėvas perskaitė dokumentą, nuraudo ir skubinai paslėpė jį po drabužiais. Narcizas, lyg nieko nebūtų buvę, tęsė:

– Imperatorius didžiuojasi savo žiniomis bei žmonių pažinimu, bet kimba prie smulkmenų ir gali paistyti apie būtus dalykus visą dieną rodydamas, jog turi gerą atmintį, užmiršęs tai, kas svarbiausia.

Suglumęs mano tėvas tarė:

– Kas jaunas naktimis nėra užkliuvęs Bajų rožynuose? Man tai praeitis. Vis dėlto neišmanau, kaip tau atsidėkoti. Juk man pasakojo, kad imperatorius Klaudijus ir ypač Valerija Mesalina griežtai sergi raitelių luomą – kad jie būtų nepriekaištingos doros.

– Kada nors pasakysiu, kaip man atsidėkoti, – atsakė Narcizas graudžiai šypsodamas. – Mane vadina godūnu, tačiau nesiūlyk man pinigų, Markai Manilianai. Aš – imperatoriaus atleistinis. Todėl mano nuosavybė – imperatoriaus nuosavybė ir visa darau pagal savo protą ir patyrimą imperatoriaus bei valstybės labui. Verčiau paskubėkim, nes palankiausias dienos metas – po nusisekusių aukojimo pietų, kai imperatorius ruošiasi pogulio.

Jis nuvedė mus į pietinę priėmimo salę, kurios sienos buvo išpuoštos Trojos karą vaizduojančiais tapiniais. Pats nuleido užlaidą, kad saulė nespigintų. Imperatorius Klaudijus įėjo prilaikomas dviejų tarnų. Narcizui mostelėjus, vergai jį pasodino į imperatoriaus sostą. Tyliai dainuodamas Fauno himną jis trumparegėmis akimis dirsčiojo į mudu. Sėdėdamas Klaudijus atrodė oresnis nei stačias, nors jo galva lingavo į šonus. Jį galėjai greit atpažinti iš statulų ir atvaizdo ant auksinių monetų, nors valgydamas buvo apsivarvinęs krūtinę vynu ir padažu. Matyt, nuo vyno jis buvo kuo geriausiai nusiteikęs ir užsidegęs kibti į valstybės reikalus, kol nesuėmė miegas.

Narcizas pristatė mudu ir greitosiomis išbėrė:

– Reikalas aiškus. Štai čia – giminės kilmės, turto liudijimas ir cenzoriaus teikimas. Markas Mezencijus Manilianas pasižymėjo Antiochijoje būdamas miesto tarybos nariu ir nusipelnė būti atlygintas už patirtą skriaudą. Jis pats netrokšta valdžios, bet gal jo sūnus užaugęs bus tikra parama valstybei.

Pusbalsiu prisimindamas astronomą Manilijų iš jaunystės laikų, imperatorius Klaudijus išvyniojo popierius ir mestelėjo akį šen bei ten.

Jį sudomino mano motinos kilmė ir jis nugrimzdo į moksliškas mintis.
– Myrina, – tarė jis. – Šita amazonių karalienė kovojo su gorgonėmis, tačiau toks trakietis Mopsas, kurį ištrėmė Likurgas, ją galiausiai nužudė. Po teisybei, Myrina – tai juk dieviškas vardas. Pasaulietiškas vardas – Batiėja. Verčiau tavo žmona būtų vadinusis pasaulietišku vardu. Narcizai, užrašyk ir ištaisyk dokumentuose vardą.
Tėvas pagarbiai padėkojo imperatoriui už tą pataisą ir pažadėjo nedelsdamas sutvarkyti, kad ant mano motinos paminklo Myrinos mieste būtų įrašytas ir Batiėjos vardas. Imperatorius sumojo, jog mano motina turėjo būti viena iš Myrinos garsenybių, kad miestas jai pastatė paminklą.
– Tavo graikiška kilmė puiki, berniuk, – pasakė jis ir geraširdiškai pasižiūrėjo į mane paraudusiomis akimis. – Taigi Graikijos kultūra, o Romos išmintingas valstybės valdymas. Tu skaistus ir gražus, kaip mano auksinas, kurio tekstą vienoje pusėje nukaldinau lotyniškai, o kitoje – graikiškai. Kam atėjo į galvą tokiam dailiam ir stotingam vaikinui duoti Minuto vardą? Pernelyg kuklu!
Tėvas tučtuojau atsakė atidėliojęs mano žengimo į vyrus dieną, kol mano vardą bus galima įtraukti į raitelių sąrašą Kastoro ir Polukso šventykloje. Jam būsianti didžiausia garbė, jeigu pats imperatorius Klaudijus parinks man tinkamą vardą.
– Turiu žemių Cerėje, – pasakė jis. – Mano giminės šaknys siekia laikus, kai Sirakūzai sužlugdė Cerės jūrinę galybę. Bet šias smulkmenas tu geriau už mane žinai, *clarissimus*.
– Ne bereik tavo veidas man pasirodė kažin kuo pažįstamas! – susižavėjęs šūktelėjo Klaudijus. – Pažįstu tavo veidą ir tavo akis iš senovės etruskų kapų tapinių, kuriuos tyrinėjau jaunystėje, nors drėgmė ir piktadarystės juos jau ir sugadino. Jei tavo vardas Mezencijus, tai tavo sūnui tiktų... Lausas. Ar žinai, kas buvo Lausas, berniuk?
Papasakojau, kad Lausas buvo karaliaus Mezencijaus sūnus, kuris kartu su Turnu ėjo prieš Enėją.
– Taip tu pats rašei etruskų istorijoje, – pridūriau naiviai, – antraip šito nežinočiau. Prisiminiau tave pastebėjus, jog tas pats vardas minimas ir Albos karalių kronikoje – juo vadinęsis Numitoro sūnus. Todėl numanai, kad Albos karaliai giminiavosi su Cerės karaliais, nors tai tokie seni dalykai, kad apie juos nieko tikra nežinoma.
– Nejau toks dar jaunas iš tikro perskaitei mano kuklų veikalą, Minutai? – paklausė Klaudijus ir pradėjo žagsėti iš susijaudinimo.
Narcizas švelniai paplekšnojo jam per nugarą ir įsakė vergams atnešti dar vyno. Klaudijus liepė įpilti vyno ir mums, vis dėlto tėviškai įspėjo mane negerti nemiešto vyno nesulaukus jo amžiaus. Gurkšnodamas vyną, jis įsakė atnešti lentą bei lošimo kauliukus ir pasiūlė:
– Man atrodo, kad šios vasario idos bus man laimingos. Tiesa, nega-

liu lošti iš didelių sumų: pats esu neturtingas, už mane kur kas turtingesni mano atleistiniai. Tad gal Narcizas paskolins man tiek, kad pasiryšiu lošti su tavim, Markai Mezencijau.

Tėvas perspėjo Klaudijų, kad šis su juo neloštų.

– Aš turėjau gerą lošimo mokytoją, – pasakė.

Tačiau Klaudijus kikendamas tikino, jog neturtas ir rūsti patirtis daug ko jį išmokė tada, kai pasiimdavo valgį iš prastuomenės virtuvės ir užsidirbdavo gyvenimui lošdamas iš smulkių varinių.

Jiedu pradėjo mėtyti kauliukus ir mano tėvas, žinoma, meilijo pralošti, bet jam, kaip visados, sekėsi. Savo nelaimei, jis išlošė tris sykius iš eilės, kad ir kaip Klaudijus jį kalbino vis kerėdamas kauliukus. Imperatorius vis labiau niuro, galva pradėjo kuo smarkiausiai kretėti. Pagaliau jis neiškentęs paklausė:

– Kas tave išmokė lošti kauliukais, prakeiktasai? Šiandien kauliukai mano rankos neklauso.

Mano tėvas nuolankiai atsakė, kad pats imperatorius Klaudijus išmokė jį lošti kauliukais ir tiksliai apskaičiuoti visokias tikimybes, mat lošėjas, pasikliaujantis vien tik sėkme, ilgainiui pralošia daugiau, nei kad išlošia. Tad mano tėvas turėjo daug naudos iš Klaudijaus žinyno apie lošimą kauliukais.

– Verčiau nebūčiau jo išleidęs, – niurnėjo Klaudijus, akivaizdžiai didžiuodamasis.

Jis pradėjo žiovauti, jo galva nukuko, todėl mano tėvui pasisekė apversti kauliukus savo nenaudai ir imperatorius atgavo trigubai tiek, kiek pralošęs. Narcizas, nutaikęs progą, paprašė Klaudijų parašu patvirtinti mano tėvo priklausymą raitelių luomui. Jis noriai išraitė savo vardą, nors, man rodos, iš susijaudinimo jau užmiršęs dėl ko.

Tėvas paklausė:

– Ar tikrai tavo ypatinga valia turėčiau duoti sūnui Lauso vardą? Jeigu taip, laikysiu didžiausia garbe, kad pats imperatorius Klaudijus taps mano sūnaus krikštatėviu.

Kretančia galva Klaudijus nugėrė vyno ir atsakė:

– Narcizai, užrašyk ir šitai. Tu, Mezencijau, tik pranešk man, kada berniukui kirps plaukus, – ir aš pas jus atkaksiu, jeigu nesukliudys svarbūs valstybės reikalai.

Jis ryžtingai pakilo ir kone parkniubo, bet vergai sugriebė jį už parankių. Garsiai atsiriaugėjęs jis priminė:

– Nuo daugybės mokslinių tyrimų pasidariau išsiblaškęs, todėl senus dalykus prisimenu geriau nei naujus. Tad patikimiausia iškart užsirašyti viską, ką pažadėjau ir ką uždraudžiau. Dabar man praverstų gerai išsivemti ir eiti pokaičio. Antraip nuo diržingos ožio mėsos paskaus pilvą.

Vergams jį išvedus iš salės, Narcizas patarė:

– Apvilk sūnų vyro toga pirmą palankią kalendorinę dieną ir pranešk man. Tikrai įmanu, kad imperatorius prisimins pasižadėjęs tapti jo krikštatėviu. Bent jau priminsiu jam apie vardą ir pažadą. Tada jis dėsis prisimenąs, nors ir bus pamiršęs.

Teta Laelija gerokai pavargo, kol sukvietė į šeimos šventę tuos kelis garbingus žmones, kuriuos buvo galima laikyti Manilijų giminaičiais. Ji pasikvietė nusenusį konsulą, ir šis maloniai prilaikė mano ranką, kai aukojau paršelį. Tačiau diduma svečių buvo tetos Laelijos amžiaus moterys, atėjusios į mūsų namus tikėdamosi sočiai pavalgyti. Jos gagėjo lyg pulkas žąsų, kada kirpėjas pagal tuometinę madą trumpino man plaukus ir nuskuto kelis barzdaplaukius. Vos ištrūkau iš jų nagų, kai, rengdamos toga, glostinėjo mane ir plekšnojo skruostus. Jos vargiai maldė smalsumą, kai aš, tesėdamas pažadą, vedžiausi kirpėją į miegamąjį viršutiniame aukšte, idant šis nuskustų ir vyriškumą liudijančius mano kūno gyvaplaukius. Tuos gyvaplaukius su barzdaplaukiais skubinai uždariau paruošton sidabrinėn dėžutėn, kurios dangtelį puošė mėnulis ir liūtas. Darbuodamasis reikmenimis kirpėjas visaip paikiojo, bet patikino, jog dažnas kilmingas jaunikaitis, gaudamas vyro togą, aukoja savo gėdos plaukelius Venerai, siekdamas jos palankumo.

Imperatorius Klaudijus į mūsų pobūvį neatkako, tik įsakė Narcizui perduoti raitelio aukso žiedą ir leidimą įrašyti į raitelių sąrašą, jog jis pats davęs man Lauso vardą. Svečiai palydėjo mudu su tėvu į Kastoro ir Polukso šventyklą. Jos archyve tėvas sumokėjo reikiamą įrašymo mokestį, o tada galėjau užsimauti ant nykščio auksinį žiedą. Mano šventinę togą jau puošė siauras raudonas apvadas. Beje, galėjau vilkėti ją tik ant marškinių. Daugiau nieko šventiška nenutiko. Iš archyvo patraukėme į raitelių luomo susirinkimų salę ir nusipirkome leidimą rinktis arklius Marso lauko arklidėje.

Žinoma, galėjome luktelti iki šimtmečio šventės, kai per iškilmingas apeigas į raitelių luomą bus priimtas visas būrys naujų narių, tačiau tėvas laikė garbingesniais šiuos paprastus veiksmus, nes tai tebuvo titulo susigrąžinimas. Taigi jis sugrąžino mūsų vardus į ankstesnę sąrašo vietą, o ne į pabaigą. Man tai turėjo išeiti į naudą, jei stočiau tarnybon arba raitelių luomas rinktų atstovus šventinėms apeigoms.

Kai sugrįžome namo, tėvas man padovanojo Romos raitelio reikmenis: sidabru puoštą skydą, sidabruotą šalmą su raudonu plunksnų papuošalu, ilgą kalaviją ir ietį. Senutės ragino mane tuoj pat vilktis aprangą ir aš, žinoma, neatsispyriau pagundai. Barbas padėjo man apsitaisyti minkštais odiniais šarvais ir netrukus aš, apsiavęs raitelio batus, puikuodamasis kaip gaidys, nužygiavau per salę su šalmu ant galvos ir pliku kalaviju rankoje.

Užslinko vakaras. Mūsų namai buvo šventiškai apšviesti ir dyka liau-

dis pulkavosi prie jų pasižiūrėti ateinančių ir išeinančių sveikintojų. Dykūnai prielankiai pasveikino prašmatnius dengtus neštuvus, kuriuos į mūsų kiemą atnešė juodi it degutas vergai. Teta Laelija, kliūdama už skvernų, nulėkė sutikti vėlyvojo svečio. Iš dengtų neštuvų išlipo nedidukė įkūni moteris, kurios šilkinis apdaras pernelyg aiškiai rodė kūno apvalumus. Ji buvo prisidengusi veidą rausvai mėlyna skraiste, tad dabar nusitraukė ją ir leidosi tetos Laelijos pabučiuojama į abu skruostus. Viešnios veidas buvo švelnių bruožų, dailiai padažytas.

Susijaudinusi teta Laelija veriamu balsu suriko:

– Brangus Minutai, tave sveikina kilnioji Tulija Valerija! Ji našlė, o paskutinis jos sutuoktinis buvo pats Valerijus.

Stulbinamai daili, nors jau brandaus amžiaus, ta moteris ištiesė baltas rankas ir apkabino mane, pasipuošusį kario apranga ir kalaviju.

– Oi, Minutai Lausai! – šūktelėjo ji. – Girdėjau, jog pats imperatorius tau davė vardą, ir, regėdama tavo veidą, nesistebiu. Jeigu būčiau turėjusi laimės ir tavo tėvas nebūtų buvęs toks išrankus, gal būtum mano sūnus. Mudu su tavo tėvu kitados buvome geri draugai, bet tikriausiai jį vis dar kaitina gėda už tai, ką padarė, jei atvykęs Romon vis dar neatėjo manęs pasveikinti.

Stipriai mane apkabinusi, – jaučiau jos minkštą krūtinę po šilku ir svaigius kvapniuosius aliejus, – ji priekabiai dairėsi aplinkui. Ją pamatęs tėvas nustėro, nupilko ir, rodės, ketina apsigręžęs strimgalviais sprukti. Paėmusi mane už rankos, gražioji Tulija žavingai šypsodama žengtelėjo tėvo linkui ir tarė:

– Nebijok, Markai. Šitokią dieną viską atleidžiu. Kas buvo – pražuvo, daugiau nesielvartaukime. Tiesa, aš daug ašarų dėl tavęs išliejau, tu akmenširdi.

Ji paleido mane, apsivijo rankomis tėvo kaklą ir švelniai pabučiavo į lūpas. Tėvas jėga atplėšė jos rankas ir visas drebėdamas sumikčiojo iš nuostabos:

– Tulija, Tulija, norėčiau, kad susiprastum. Šįvakar savo namuose mieliau matyčiau Gorgonės galvą nei tave.

Tačiau Tulija užėmė delnu jam burną ir kuo linksmiausiai priminė tetai Laelijai:

– Markas nė kiek nepasikeitęs. Kas nors turėtų juo pasirūpinti. Matydama jį šitaip sutrikusį ir vėl sapaliojantį niekus, nesigailiu įveikusi savo išdidumą ir pati atėjusi į jo namus, kad pats gėdijosi pas mane ateiti.

Mane sužavėjo toji šilkuota daili aukštuomenės moteris, nors jau sukakusi nemažai metų, ir aš piktdžiugiavau, kad tėvas, ją pamatęs, visiškai neteko savitvardos. Ponia Tulija nukreipė dėmesį į kitus svečius, pasveikindama vienus maloniai, kitus – išdidžiai. Galvas suglaudusios senutės be perstogės šnibždėjosi apie ponią Tuliją, tačiau ši nepaisė pikto jų dėbčiojimo.

Ji valgė tik saldumynus ir išgėrė vos šlakelį vyno, užtat pareikalavo, kad aš atsisėsčiau šalimais ant gulto, ir tada pasakė:

– Čia nieko bloga, nors tu jau vyras. Juk aš tau į motinas tikčiau.

Švelnia ranka ji paglostė man sprandą ir atsidūsėjusi pažvelgė į akis taip, kad visą mane nudilgė. Tėvas šitai pastebėjo, priėjo prie mudviejų sugniaužęs kumščius ir paliepė:

– Palik mano sūnų ramybėje. Jau aš ganėtinai prisikamavau per tave.

Ponia Tulija liūdnai papurtė galvą ir atsiduso:

– Jei vyrystės dienomis kas padarė tau gera ir visokio labo linkėjo, Markai, tai, ko gera, aš. Net į Aleksandriją nukeliavau iš paskos, bet nemanyk, kad ir toliau lakstysiu tau įpėdžiui. Tik dėl sūnaus atėjau tavęs įspėti. Valerija Mesalina užsigavo, kad Klaudijus be jos leidimo davė tavo sūnui vardą ir nusiuntė raitelio žiedą. Todėl tu ir tavo sūnus smalsinat kitus asmenis, kurie mielai globoja tokius, ant kurių toji begėdė dantį galanda. Tau bus sunku pasirinkti, Markai.

Mano tėvas kandžiai atrėžė, kad jam, sulaukusiam tokio amžiaus, gana moterų kivirčų ir pinklių.

– Nepakrutinsiu nė piršto, idant suminkštinčiau Valerijos Mesalinos širdį, – patikino mano tėvas. – Apie ją daug bloga kalbama. Man pasirodė, kad visokie negražūs dalykai tyčia skleidžiami ir perdedami.

– Ne, ne, štai čia tu klysti, – patikino Tulija veidmainiškai atsidusdama. – Toji moteris jauna, bet tokia ištvirkusi, kad palaidžiausia vaizduotė nesugalvotų to, ko ji dar nėra patyrusi. Jeigu netiki, galiu tau papasakoti, ką ji veikė prieš keletą dienų, per Luperkalijas, kai imperatorius Klaudijus turėjo eiti žynio pareigas.

Tėvas užsikimšo ausis rodydamas, jog nenori klausytis. Tulija tęsė:

– Man patinka tavo drąsa, Markai. Dažnas bijotų tos nedorėlės apmaudo. Tačiau net Klaudijus kada nors praregės. Tad, galimas daiktas, politiškai naudingiau būti Mesalinos nemalonėje, nei patirti trumpalaikę jos malonę.

– Nenoriu kištis, nenoriu nė girdėti apie moterų pinkles! – nusiminęs suriko tėvas. – Niekuomet nebūčiau patikėjęs, kad po šitiekos metų pirmučiausia šoksi painioti mane į savo pinkles ir aš vėl neteksiu ką tik susigrąžintos garbės. Ak, Tulija!

Tačiau pašaipingoji Tulija linksmai nusijuokė ir, palytėjusi tėvui ranką, šūktelėjo:

– Dabar vokiu, kodėl kadaise buvau taip sukvaišusi dėl tavęs, Markai! Nė vienas vyras nemoka taip švelniai ištarti mano vardo.

Ir tikrai: tėvui tariant jos vardą balse pasigirsdavo graudulio gaidelė. Tiesa, niekaip nesupratau, ką tokia puiki ir kilminga moteris įžvelgė mano tėvo asmenyje. Teta Laelija priėjo prie mūsų smagiai kikendama, juokomis kepštelėjo tėvui ir perspėjo:

– Tikiuosi, nesiginčijate kaip jauni įsimylėjėliai? Pats laikas tau nu-

rimti, brangioji Tulija. Juk jau pergyvenai keturis sutuoktinius ir ką tik paskutinį garbingai nulydėjai į kapus.

– Tikrai, mieloji Laelija, laikas nurimti, – sutiko Tulija. – Todėl nepaprastai džiaugiuosi vėl susitikusi su Marku. Jo artumas nuostabiai mane ramina. – Kreipdamasi į mane, ji tęsė: – Tačiau tavo, naujasis Achilai, jaunas kalavijas mane kaitina. Jeigu būčiau bent dešimčia metų jaunesnė, tikrai vesčiausi drauge pasigrožėti mėnuliu. Bet šitaip nusenusi nesiryžtu. Taigi eik pasiieškoti sau linksmybių. Mudu su tavo tėvu turime daug ką tarp savęs išsiaiškinti.

Jai paminėjus mėnulį, mane pagavo nerimas ir aš užlipau į viršutinį aukštą nusivilkti šarvų. Persibraukiau delnu trumpai kirptus plaukus, glotnius skruostus ir mane ūmai suėmė nuovylis ir liūdesys. Taip ilgai aš laukiau šios dienos, svajojau apie ją, o še tau – niekas nesusiklostė taip, kaip tikėjausi. Vis dėlto turėjau išpildyti Dafnės orakului duotąjį pažadą. Tad pašaukiau Barbą, bet šis buvo taip nusikaušęs, kad įstengė tik urgztelėti nuo gulto.

Susigėdęs prisiminiau, kad jau esu vyras ir apsaugos palydos man nebereikia. Net pamaniau galįs veikiai užmiršti savąjį pažadą ir kur nors nugrūsti sidabrinę dėželę. Juk širdyje netikėjau pažado tesėjimo svarba. Pagarba dievams buvo veikiau vien senas geras paprotys. Žemiškieji dievai – tiktai prilyginimai. Jie nieko juk nevaldo, o žmogaus gyvenimą lemia tik atsitiktinumai. Valandėlę šitaip liūdnai pamąstęs, pasiėmiau dėželę ir nusprendžiau, kad protingiau padarysiu pažadą ištesėdamas, negu netesėdamas.

Išėjau pro galines duris, išklausęs virtuvėje prakaitą liejančių vergų palaiminimų ir paraginęs juos valgyti bei gerti kiek valioja, nes daugiau svečių neateisią, o ir susirinkusieji jau beišeiną. Kaip tikras šeimininkas, pataisiau bebaigiančius smilkti deglus ant varčių ir graudžiai pagalvojau, jog tai turbūt didingiausia mano gyvenimo šventė. Juk gyvenimas lyg deglas – iš pradžių plėvoja skaisčiai ir galiausiai užgęsta smilkdamas ir rūkdamas.

Iš mūro tamsaus šešėlio prieš mane išniro mergina, apsigaubusi rudu apsiaustu.

– Minutai, Minutai, – sušnibždėjo ji, slopindama balsą. – Linkiu tau laimės, o dovanų atnešiau savo keptų pyragėlių. Ketinau jau palikti juos vergams, bet likimas man palankus – štai ir susitikau tave.

Persigandęs atpažinau Klaudiją, dėl kurios teta Laelija mane įspėjo. Bet kartu man širdį paglostė, kad ta keistuolė išsišniukštinėjo mano vyriškumo dieną, idant galėtų mane pasveikinti. Kai išvydau jos tankius juodus antakius, didelę burną ir saulėj nudegusią odą, širdis netikėtai sukunkuliavo karštu džiuguliu. Ji buvo kitokia, nei tie nukriošę surūgėliai, dabar susirinkę į mūsų namus. Gyva ir tikra – ir neapsimetinėjo. Ji buvo mano draugė.

Kai užuodžiau mėtų gaivą, dvelktelėjusią nuo jos plaukų, gražioji ponia Tulija su savo kvapniaisiais aliejais kaipmat pasirodė netikra ir saldi, nors glostydama man sprandą dilgiai įkaitino kūną.

– Klaudija, Klaudija! – šūktelėjau. – Džiaugiuosi tave matydamas. Nejau iš tikrųjų, norėdama mane pasveikinti, pati iškepei šiuos pyragėlius?

Klaudija droviai palytėjo man skruostą – jau nebuvo tokia smarki ir pasipūtusi kaip pirmąsyk susitikus.

– Minutai, – sušnibždėjo ji. – Tikriausiai tau pripasakojo negerų dalykų apie mane, bet aš nesu tokia nedorėlė, kaip šneka. Priešingai, kai tave sutikau, į galvą lenda tiktai geros mintys. Taigi atnešei man laimę.

Abudu leidomės Mėnulio šventyklos link. Klaudija pataisė togos klostes man ties pat sprandu ir mudu suvalgėme jos iškeptą pyragaitį kąsdami paeiliui – taip kaip bibliotekoje kandome jos sūrio. Pyragėlis buvo pagardintas medumi ir kmynais. Klaudija pasakojo pati medavusi, rinkusi kmynus ir sumalusi kviečių grūdus senomis girnomis.

Eidama ji nesitvėrė mano rankos, veikiau droviai vangstėsi mane paliesti. Įsijautęs į savo vyrystę, pats pačiupau jos ranką ir vedžiau, kad nesukluptų lygioje gatvėje. Iš laimės ji atsidūsėjo. Savikliovos pagautas, išsipasakojau jai apie pažadą ir tai, kad privalau nunešti į Mėnulio šventyklą įšventinimo dovanų – mažą sidabrinę dėžutę.

Klaudija suriko:

– Oi, tai juk prastos šlovės šventykla! Už užrakintų durų ten naktimis vyksta nepadorios slaptos apeigos. Gerai, kad sutikau tave dar prie namų. Vienas ten nuėjęs, būtum ne tiktai įšventinimo dovanos netekęs.

Ji tęsė:

– Aš jau nebepaisau net valstybinių aukojimo apeigų. Juk kas yra dievai – jie tik akmuo ir medis. Tas iškaršęs Palatino juokdarys vis kartoja senas apeigas, kad tik supančiotų žmones praeities grandinėmis. Aš pati turiu sau šventą medį ir skaidrų šaltinį. Kai smelkia liūdesys, užkopiu prie Vatikano orakulo pažiūrėti paukščių skrydžio.

Pasakiau:

– Šneki kaip mano tėvas. Jis nenorėjo net žynių kviesti, kad pažiūrėtų man kepenis. Bet galios ir kerai veikia. Šitaip byloja išmintingi žmonės. Todėl verčiau tesėsiu savo pažadą.

Klaudija dvejodama žvilgtelėjo į mane.

– Žydai turi Dievą – jis be atvaizdo, niekas jo nematęs, – pasakė. – Tiesa, tai ūmus ir kerštingas Dievas, bet ir gerų dalykų apie jį pasakoja šventos žydų knygos. Daug kilmingų moterų klausosi tų knygų skaitymo Julijaus Cezario sinagogoje ir siunčia pinigų jo šventyklai Jeruzalėje, meilydamos sulaukti jo malonės.

– Tikrai, – pasišaipiau. – Visa tai žinau dar iš Antiochijos. Girdėjau ir tai, kad tas neregimas žydų Dievas pasiuntė savo sūnų karaliauti į Ju-

dėją. Jį nukryžiavo kaip maištininką, bet jis prisikėlė iš mirusiųjų, trokšdamas išlaisvinti žmones iš senųjų dievų valdžios. O gal ir tu nuklydai į tas žydų šventvagystes, Klaudija?

Ji suraukė kaktą ir, skaudžiai įgnybusi man ranką, atrėžė:

– Bent jau tas mokymas naujas, o aš, to Palatino girtuoklio apmaudui, palaikysiu bet kokį naują dalyką.

Priėjome žemėn smengančią Mėnulio šventyklą. Mano džiaugsmui, durys buvo atlapos, o viduje žybsėjo kelios spingsulės, nors žmonių nesimatė. Pakabinau savo sidabrinę dėželę prie kitų įšventinimo dovanų. Gal turėjau paskambinti varpeliu ir pašaukti žynę, bet, tiesą sakant, bijojau jos ir kaip tik tąnakt nenorėjau išvysti jos veido, blyškaus it mirtis. Skubinai suvilgęs šventame aliejuje pirštą, palytėjau galiuku juodą kiaušinį. Klaudija šelmiškai nusišypsojo ir ant tuščio žynės krėslo dovanų padėjo pyragėlį. Tada išbėgome iš šventyklos lyg išdaigininkai vaikai.

Prie šventyklos mudu pasibučiavom. Klaudija suėmė delnais mano degančius skruostus ir pavydžiai paklausė:

– Ar tėvas tave jau sužadėjo? O gal leido pasirinkti vieną iš būrelio tų neūžaugėlių romėnių? Juk šitaip daroma pilnametystės dieną.

Nė nenutuokiau, kodėl tetos Laelijos senosios bičiulės atsivedė porą mažų mergyčių, kurios čiulpdamos pirštus spoksojo į mane. Pamaniau, kad jos atsivestos tik dėl pyragaičių bei saldumynų. Išsigandęs atrėmiau:

– Ne, ne, mano tėvas nė neketino manęs su kuo nors sužadėti.

Klaudija liūdnai tarė:

– O, kad galėčiau sutramdyti savo karštą širdį ir ramiai tau išdėstyti, ką noriu pasakyti. Nesusisaistyk pirm laiko. Tai tik sielvartą neša. Pernelyg dažnai romėnai laužo santuokinę ištikimybę. Šiandien mudviejų amžiaus skirtumas tau tikriausiai atrodo labai didelis. Juk aš penkeriais metais už tave vyresnė. Bet metai bėga, tu baigsi karo tribūno tarnybą ir skirtumas tarp mudviejų vis mažės. Suvalgei mano iškeptą pyragėlį ir sava valia mane pabučiavai į lūpas. Šitai tau neuždeda jokios pareigos, bet, tikiuosi, rodo, jog manimi nesibjauri.

Ji liūdnai tęsė:

– Skaičiau daugį poetų. Net Cintiją. Suprantu, kad turėčiau dėtis tau sunkiai pasiekiama, kad vaitotum meilės kamuojamas ir lakstytum po miškus šaukdamas mano vardą. Ir dar turėčiau tau parodyti, kad manęs aistriai siekia kitas, sumanesnis už tave, ir, kad net nesusituokusi su juo, galiu pabėgti į Bajas ar į tamsiausią Galiją, bet manau, jog tapęs vyru tu Romoje turėsi galybę kitokių rūpesčių bei pramogų, tad vargu ar dėl manęs lėksi į miškus aimanuoti. Todėl man belieka tik primygtinai prašyti, kad prisimintum mane kada nors ir neįsipareigotum kitai, iki man neišsipasakosi.

Aš nė nesvajojau apie vedybas, todėl palaikiau jos prašymą suprantamu. Juk mielai bučiavau ir įkaitau ją apglėbęs. Todėl atsakiau:

– Tvirtai pasižadu, jei tik nepradėsi kartoti: kur tu, ten ir aš. Po teisybei, man niekuomet nepatiko prunkščiojančios bendraamžės, užtat man patinki tu, nes esi brandesnė ir skaitai knygas. O kad jau prakalbai apie poetus, tai žinok: neprisimenu iš meilės lyrikos nieko apie tuoktuves. Priešingai, poetai vaizduoja meilę laisvą ir nežabotą. Nemini namų židinio, bet tik rožių kvapsnį ir mėnesienos taką.

Sunerimusi Klaudija atsitraukė nuo manęs.

– Nežinia ką kalbi, – supyko. – Kodėl negaliu svajoti apie liepsnos spalvos šydą, geltoną apsiaustą ir dviem mazgais surištą drobinį diržą? Tikra moteris, glostydama vyrui skruostus ir bučiuodama jam lūpas, pirmiausia puoselėja šią svajonę.

Jos priešgynumas mane sujaudrino, todėl jėga apkabinau ją, nūsdamas pabučiuoti jos lūpas ir šiltą kaklą. Tačiau Klaudija ištrūko iš mano glėbio, skėlė skaudų antausį ir atgalia ranka ėmė šluostytis paplūdusias ašaras.

– Tariau tave kitaip apie mane galvojant, – verkšleno ji. – Štai kaip tu atsidėkoji už tai, kad tramdžiau savo karštą prigimtį, galvodama apie tave tik gera. Bet tu tetrokšti parsigriauti mane aukštielninką ant šito mūro krašto ir, praskėtęs kelius, patenkinti savo smilią aistrą. Bet aš ne tokia.

Jos ašaros mane taip sugraudino, kad aistra nuslopo. Atšiauriai rėžiau:

– Tu išties stipri ir gali apsiginti, o aš net nevokiu, ar gebėčiau padaryti tai, ką turi galvoje. Net su vergėmis nesu žaidęs, ir žindyvė manęs negundė. Bereik ašaras lieji, nes šiuos dalykus tikrai geriau už mane išmanai.

Klaudiją mano žodžiai nustebino ir ji, užmiršusi ašaras, klausiamai įsibedė į mane:

– Sakai tiesą? O aš visuomet maniau, kad berniukai elgiasi kaip beždžionės. Kuo kilmingesni, tuo daugiau turi beždžioniškų įpročių. Bet jei sakai tiesą, tai aš juo labiau turiu tramdyti savo virpantį kūną. Jeigu įtaikausiu, paskui mane niekinsi. Po trumpalaikio džiaugsmo netrunka užslinkti užmarštis.

Man peršėjo skruostą ir aš, kęsdamas kūno nuovylį, atrėžiau:

– Manding, pati kuo puikiausiai viską voki.

Ir neatsigręžęs leidausi namų link. Kiek padvejojusi, ji pamažėle atsekė iš paskos ir mudu ilgokai tylėjome. Bet galų gale aš pratrūkau linksmu juoku. Juk man buvo išties smagu, kad Klaudija taip nuolankiai atsekė iš paskos.

Ji tučtuojau nutaikė progą ir, uždėjusi delną man ant peties, paprašė:

– Dar šį tą pažadėk, brangus Minutai. Neik iškart į viešuosius namus

ar aukoti Venerai, kaip elgiasi dažnas vaikinas, gavęs togą. Jei tave suims nenumaldomas potroškis, – aš žinau, kad vyrai nesutramdomi, – pažadėk, kad pirmiau šitai pasisakysi man, kad ir sužaizdodamas man širdį.

Viską jai pažadėjau, nes prašė primygtinai. O aš mintyse jau spėliojau, kokį arklį gausiu. Tokio amžiaus man nė pati Kleopatra nebūtų nurungusi gero arklio. Juokdamasis pažadėjau ir pavadinau ją miela, bet keista mergina. Išsiskyrėme šypsodami ir bičiuliškai. Buvau puikios nuotaikos. Kai pargrįžau namo, tėvas kaip tik sėdosi į dengtus neštuvus prie ponios Tulijos, susiruošęs mandagiai ją palydėti, nes ponia Tulija gyveno kitoje miesto pusėje, ant Viminalio kalvos, ties Altasemito ir Eskvilino riba. Stebeilydamas apvaliomis akimis tėvas neklausinėjo, kur buvau, tik paliepė laiku atsigulti. Įtariau jį kaip reikiant išgėrus, nors ir nepastebėjau, kad šlitiniuotų.

Miegojau kietai ir ilgai, bet labai nusivyliau, kai rytą tėvo neaptikau namie. Tikėjausi, jog iškart eisime į Romos raitelių arklides išrinkti man arklio. Po puotos vergai kuopė namus, teta Laelija aimanavo ir skundėsi galvos skausmu. Paklausiau, kur tėvas, tačiau ji tik piktai man atkirto:

– Tavo tėvas įamžėjęs ir žino, ką daro. Jis turi daug šnekos su savo jaunystės drauge. Gal nakvojo pas Tuliją. Vietos ten ne vienam vyrui užtektų.

Mudu su Barbu leidome laiką sodo krūmyne mėtydami kauliukus, kol namuose nertėjo valytojai su šepečiais ir vandens kibirais. Ore tvyrojo pavasaris. Pagaliau apie pusiaudienį lyg pašėlęs parlėkė tėvas – nesiskutęs, paraudusiomis akimis. Jis dangstėsi veidą nešvarios togos skvernu, o su juo atėjęs teisininkas turėjo popieriaus ritinėlį bei rašymo reikmenis. Barbas kumštelėjo man į šoną, duodamas ženklą tylėti.

Lyg atmainytas malonusis mano tėvas išspardė valytojų geldas ir paliepė vergams greičiau už žaibą dingti jam iš akių. Skubomis pasitaręs su teisininku, jis pasikvietė mane. Teta Laelija paplūdo ašaromis, todėl vos vos išmiksėjau klausdamas, ar mudu jau galime eiti rinkti man arklio.

– Tu su savo arkliu mane visai nugaluosi! – įniršo tėvas. Jo veidas buvo taip persikreipęs, kad pažvelgus išsyk buvo aišku, jog jaunystėje tėvas ne vienerius metus klajojo glumo suimtas. Tačiau beregint pasigailėjo subliuvęs ir prisipažino:

– Ne, ne, tai aš dėl visko kaltas. Turbūt per savo silpnumą pražūsiu. Piktas likimas sugriovė visus mano ketinimus. Turiu negaišuodamas grįžti į Antiochiją. Todėl paskyriau tau kelerių Cerės naudmenų bei tenykščių nuomojamų namų pelną. Iš jų gausi daugiau nei dvidešimt tūkstančių sestercijų metinio pelno, reikalaujamo iš raitelio. Tetai Laelijai palieku tvarkyti namą. Tai bus tavo namai. Ir pensiją paskyriau tetai Laelijai. Nėra čia ko žliumbti. Savo teisininką skiriu tau globėju.

Jis iš senos raitelių giminės. Kad ir tuojau pat galite eiti arklio, tačiau aš pats, negaišuodamas nė valandėlės, turiu keliauti į Antiochiją.

Jis buvo taip sukvaišęs, kad ketino susyk sprukti iš namų ir traukti Antiochijon. Tačiau teisininkas, o ir teta Laelija užgaišino, kraudama jam kelionės drabužius, daiktus bei valgį, nors jis nekantraudamas tikino išsinuomosiąs prie miesto vartų vežimą ir keliausiąs į Puteolius, o pakeliui nusipirksiąs visko, ko pristigsiąs. Liūdnas sąmyšis siautė mūsų namuose po vakarykščio šventės džiugulio. Ir vergai vienas paskui kitą pradėjo bliauti bei rėksmingai aimanuoti įsitikinę, jog namus ištiko netikėta baisi neganda.

Tėvas nei valgė, nei gėrė – taip skubėjo Antiochijon. Bet kodėl – nepaaiškino, tik pasakė pats turįs ganėtinai proto tvarkyti savo reikalus ir pažadėjo, laimingai pasiekęs Antiochiją, parašyti man visas reikiamas gyvenimo nuostatas. Negalėjome jo išleisti iš namų lyg kokio bėglio, prisidengusio akis apsiausto skvernu. Todėl teta Laelija, teisininkas ir mudu su Barbu išlydėjome jį. Iš paskos sekė vergai, nešdami daiktus, greitosiomis į ryšulį surištus.

Kai priėjome Celijaus kalvą prie Kapujos vartų, tėvas su dideliu palengvėjimu atsiduso ir apsikabino atsisveikinti su mumis tikindamas, kad jau regi laisvę auksu šmėkšant anapus vartų ir kad jam amžindien nereikėjo iškeliauti iš Antiochijos. Tačiau ties vartais prie mūsų priėjo vienas iš miesto edilių su savąja lazda ir dviem jėgingais tvarkdariais įdurmu.

– Ar tu esi Romos raitelis Markas Mezencijus Manilianas? – paklausė jis tėvo. – Jeigu taip, – viena kilminga moteris turi į tave svarbų reikalą.

Iš pradžių tėvo veidas nutvisko raudoniu, o paskui nupilko. Nukukinęs sprandą, jis tvirtino neturįs reikalų su jokia moterimi ir ketino jau žengti pro vartus. Tačiau edilis jį perspėjo:

– Jeigu žengsi už mūrų, duosiu tau šaukimą pas miesto prefektą ir privalėsiu sulaikyti tave, kad nepabėgtum.

Teisininkas pripuolė prie tėvo, pareikalavo edilio nuvyti šalin smalsią minią ir paklausė, kuo kaltinamas mano tėvas. Edilis atsakė:

– Tai nemaloni ir negarbinga istorija. Norėčiau, kad šalys pačios susitartų. Kilnioji senatoriaus našlė Valerija Tulija tvirtina, jog praeitą naktį ji su Manilianu prie liudytojų vienas kitam davė teisiškai įpareigojančius santuokos įžadus, o paskui Manilianas *de facto* su ja permiegojo. Kažkodėl abejodama Maniliano ketinimų dorovingumu Valerija Tulija liepė savo vergams jį sekti, kai šis neatsisveikinęs paspruko iš jos namų. Įsitikinusi, jog jis ketina pabėgti, ponia Tulija kreipėsi į miesto prefektą. Jeigu Manilianas išeis už mūrų, bus apkaltintas ne vien apgaulingu santuokos įžadu, išprievartavimu, bet ir ponios Tulijos brangaus vėrinio vagyste, o šitai raiteliui tikrai užtraukia didesnę gėdą, nei santuokos įžado sulaužymas.

Nutirpusiom rankom tėvas apsičiupinėjo kaklą, slepiamą drabužių, išsitraukė vėrinį su įvairiaspalviais brangakmeniais ir lūžiu balsu patikino:

– Ponia Tulija pati užkabino šitą prakeiktą grandinę man ant kaklo. Per skubą užmiršau ją grąžinti. Dėl būtinų verslo reikalų privalau grįžti Antiochijon. Žinoma, aš grąžinsiu vėrinį ir laiduosiu bet kuo, nes turiu tučtuojau palikti miestą.

Edilį suėmė gėda dėl mano tėvo ir jis paklausė:

– O gal judu iš tikrųjų pasikeitėte vėriniais, laiduodami sužadėtuvių bei santuokos įžadus?

Tėvas atrėmė:

– Buvau girtas kaip pėdas ir nesuvokiau, ką darau.

Edilis juo suabejojo:

– Priešingai, daugžodžiaudamas rėmeisi pavyzdžiais, rodančiais, jog filosofai gali sudaryti teisiškai galiojančią santuoką tiktai duodami įžadus prie liudytojų. Taip man pasakojo. Nori pasakyti, kad būdamas girtas tik juokus krėtei, užsigeidęs įsivilioti garbingą moterį lovon? Jeigu taip, tai už šitokį poelgį juolab esi nusipelnęs bausmės. Suteiksiu tau progą susitarti, bet jeigu žengsi pro vartus, įsakysiu tave suimti ir tada tavo bylą nagrinės miesto baudžiamasis teismas.

Teisininkas pareikalavo, kad tėvas bent jau tylėtų, ir pažadėjo jį palydėti į Valerijos Tulijos namus susitarti. Išvargęs ir pagiringas mano tėvas apsipylė graudžiomis ašaromis ir paprašė:

– Palikite mane vieną šioje nelaimėje. Verčiau sėsiu į kalėjimą, atsisakysiu raitelio titulo ir sumokėsiu baudas, nei vėl turėsiu žiūrėti į tą baisiąją klastūnę. Ji tikrai mane apnuodijo – įmaišė į vyną gėdingo vaisto, kad šitaip sukvailėjau. Dievaži, veik nebeprisimenu, kas atsitiko.

Viską galima išsiaiškinti, tikino teisininkas ir pažadėjo ginti mano tėvą teisme. Tuomet įsikišo teta Laelija – raudonom dėmėm išmuštais skruostais, ji treptelėjo koja ir užriko:

– Antrąkart teismu nesuterši garbingo Manilijų vardo, Markai! Bent vieną sykį būk vyras ir atsakyk už savo darbus.

Verkdamas pritariau tetos Laelijos reikalavimui ir sušukau, kad šitoks teismas apjuoktų mane per visą Romą ir sugriautų mano ateitį. Paprašiau, kad tučtuojau eitume pas ponią Tuliją, ir pažadėjau kartu su tėvu pulti ant kelių prieš tą dailią bei kilmingą moterį ir maldauti atleidimo.

Tėvas nevaliojo mums prieštarauti. Edilio ir tvarkdarių lydimi, patraukėme į Viminalio kalvą, o vergai iš paskos nešė daiktus, nes niekas nesusivokė pasiųsti jų namo. Valerijos Tulijos valdos – namas su sodu – buvo nepaprastai didelės ir ištaigingos. Prieangy, supamam kolonados, mus pasitiko stambus tarnas, apsitaisęs žaliais apdarais ir sidabru. Jis pagarbiai pasveikino mano tėvą ir sušuko:

– Oi, pone, sveikas sugrįžęs namo! Mano šeimininkė nekantrauja tavęs laukdama.

Paskutinį sykį beviltiškai apsižvalgęs, tėvas slopiu balsu mūsų visų paprašė palūkėti prieangyje, o pats įžengė vidun. Visas būrys vergų skubinai puolė vaišinti mus vaisiais ir vynu iš sidabro indų. Pažvalėjusi teta Laelija apsidairė ir tarstelėjo:

– Matyt, vyrai dažnai nesupranta, kokia laimė juos ištiko. Kuo dar neįtinka šitas namas Markui.

Vos po valandėlės mūsų pasveikinti atbėgo ponia Tulija vienais permatomais šilko marškiniais, tačiau dailiai susišukavusi plaukus ir gražiai pasidažiusi veidą. Spinduliuodama džiaugsmu, ji sušuko:

– Netveriu smagumu, kad Markas taip veikiai pas mane sugrįžo, atsinešdamas ir savo daiktus. Daugiau jam nereikės kelti kojos iš mano namų – mudu juk laimingai nugyvensime kartu lig mirties.

Ji paliepė savo iždininkui duoti ediliui pinigų kapšelį iš minkštos raudonos odos, norėdama atlyginti už vargą, ir apgailestaudama tarė:

– Žinoma, širdyje nė akimirkos nesuabejojau Marku, tačiau vieniša našlė turi būti apžiūri, juolab kad Markas jaunystėje tikrai elgėsi gana lengvabūdiškai. Džiaugiuosi matydama, jog jis atsivedė teisininką, tad galėsime tuoj pat pasirašyti santuokos sutartį. Nenumaniau tave šitaip subrendus, brangusis Markai, – tu praeitą naktį mano lovoje buvai pernelyg smarkus.

Mano tėvas kosčiojo, rijo seiles, bet nepratarė nė žodžio. Ponia Tulija vedžiojo mus po didžiulius kambarius, leisdama gėrėtis grindų mozaikomis, sienų tapiniais bei puikiais sienų lipdiniais. Ir į miegamąjį net būtų leidusi žvilgtelėti, bet paskui apsimetė susidrovėjusi ir, prisidengusi atpakalia ranka veidą, šūktelėjo:

– Ne, ne, vidun neikit! Po praeitos nakties ten viskas sujaukta.

Pagaliau prasižiojęs, tėvas irzliai užriko:

– Vardan vienintelio visagalio Dievo, tu laimėjai, Tulija, o aš, aš atsiduosiu likimui! Bet nors ediliui leisk eiti, kad jis nebematytų mano nuopuolio.

Prašmatniai apsitaisę vergai bruzdėjo aplinkui visaip mums patarnaudami ir įtaikaudami. Du maži berniukai zujo nuogi po namus, vaizduodami amūrus. Nuogąstavau, kad jie peršals, iki supratau, kad karšto vandens vamzdynas šildo prabangaus namo akmenines grindis. Edilis su tėvo teisininku dar pasitarė tarp savęs ir pareiškė, kad santuokos įžadas, duotas liudytojų akivaizdoje, juridiškai galioja ir be viešos vestuvių ceremonijos. Edilis su tvarkdariais išėjo įsitikinę, jog mano tėvas neprieštaraudamas pasirašys vedybų sutartį. Teisininkas pareikalavo, kad edilis neskleistų kalbų, tačiau net ir aš savo menku proteliu suvokiau, jog jis – žmogus kaip visi, todėl neįstengs nutylėti tokios gėdingos istorijos.

Tik ar ta istorija buvo gėdinga? O gal tėvui glostė savimeilę, kad tokia kilminga ir, be abejonės, didžiai turtinga moteris jėga veržėsi už jo ištekėti. Kad ir koks kuklus ir neva nuolankus, mano tėvas turbūt turėjo savybių, apie kurias aš nenutuokiau ir kurios galėjo susmalsinti visą Romą – tiek jo paties, tiek mano atžvilgiu. Po teisybei, ši santuoka galėjo būti man visokeriopai naudinga. Dėl šios santuokos mano tėvas bent kol kas neiškeliautų iš Romos, tad nepalikčiau vienas likimo valiai didmiestyje, kurio vis dar vangsčiausi.

Bet ką įžvelgė tėvo esybėje toji graži ir išpaikinta ponia Tulija? Valandėlę mano galvoje šmėsčiojo įtarimas, kad ji gyveno lengvabūdiškai ir dabar buvo prasiskolinusi iki ausų, todėl tik mano tėvo pinigų godisi. Tačiau matuojant Romos matu, tėvas tikrai nebuvo turtingas, nors daugybė jo atleistinių Antiochijoje bei kituose Rytų kraštuose klestėjo. Mano įtarimas dingo, kai jie, svarstydami vedybų sutartį, sutartinai nusprendė ir toliau kiekvienas skyrium valdyti savo turtą.

– Bet tikiuosi, brangus Markai, – lipšniai tarė ponia Tulija, – kad turėdamas laiko ir noro kreipsies į mano iždininką, peržiūrėsi mano nuosavybės sąrašus ir duosi man patarimų, kaip tvarkyti verslo reikalus. Ką aš, vargšė našlė, apie tai nutuokiu? Man pasakojo, kad tu tapai sumaniu verslininku, nors jaunystėje šito niekas nė nenujautė.

Mano tėvas irzliai tarstelėjo, jog dabar, kai imperatoriaus Klaudijaus bei jo atleistinių dėka valstybėje įsivyravo taika ir tvarka, protingai įdėtas turtas auga pats.

– Be to, ir mano galva tuštut tuštutėlė – nė vienos protingos minties, – pasakė jis, kasydamasis smakrą. – Turiu nueiti pas barzdaskutį ir į maudykles, laikas man pailsėti ir susikaupti.

Ir netrukus Tulija mus jau vedė pro didžiulio kiemo marmuro skulptūras bei fontanus į užpakalinę namo dalį ir parodė maudykles su karštomis bei šaltomis voniomis, garinėmis bei atsivėsinimo kambariais. Ten jau laukė kirpėjas, masažuotojas bei vonioje patarnaujantis vergas.

– Tau niekuomet neteks nė denarijaus mokėti drabužių saugotojams viešosiose maudyklėse ir leistis stumdomam prastuolių bendroj prakaito smarvėj, – paaiškino ponia Tulija. – Jei išsimaudęs panorėsi pasiklausyti knygos skaitymo, poezijos ar muzikos – yra atskira salė. Jeigu įsimanysi draugijos – galėsime kartu nutarti, ką pasikviesti. Kad greičiau įsigyventum, mielai išsimaudysiu su tavim. Aš taip pat subjaurota – kūnas sėte nusėtas mėlynių nuo tavo aistrumo.

Didžiai suglumęs tėvas jai atkirto:

– Tegul Minutas maudosi su manimi. Net neprisimenu, kada paskutinį kartą maudžiausi su moterimi.

Žėrinčiomis akimis gražioji Tulija tarė:

– Prieš daugį metų juk nebuvai toks drovus, Markai. Bet dieviškas

tavo drovumas tiktai dar labiau traukia mane. Praeitą naktį puikiai mačiau, jog tu neturi jokios didesnės kūno kliaudos, nors suglebai ir dusna pasidarei. Bet eikit išsimaudyti, Markai, ir tu, Minutai. Tuo laiku mudvi su brangia bičiule Laelija pasitarsime, kaip nuo šiol tvarkysimės gyvenimą. Mes, moterys, tokius dalykus išmanome geriau už jus, nenuovokas.

Ponios Tulijos maudykles puošė gražios, nors ir lengvapėdiškos, marmurinės graikų darbo statulų kopijos. Gulbės galvos pavidalo vandens čiaupai tviskėjo sidabru. Vergai buvo mitrūs, o barzdaskučiui tėvas turėjo pasakyti, kad jo skustuvo prisilietimas švelnus kaip pats vėjo dvelktelėjimas.

– Tik nesuprantu, kodėl našlė Tulija laiko namuose barzdaskutį, – pridūrė tėvas.

– Šitokia moteris turėjo daug gerbėjų, – tarstelėjo barzdaskutys. – Aš tarnavau šiuose namuose dar prieš liūdną senojo senatoriaus Valerijaus mirtį. Jis buvo griežtas ir užgaidus šeimininkas. Todėl visi nudžiugome į naujus šeimininkus gavę tokį minkštaširdį kaip tu.

– Kodėl jo mirtis buvo liūdna? – paklausiau aš.

Raupuotas masažuotojas, stipriais pirštais minkęs mano raumenis, liūdnai atsiduso ir pasakė:

– Dieve gink nuo nelaimių, tačiau tas senis buvo iškaršęs ir irzlus, ir taip rūpinosi savo turtais, kad perrašinėjo kas savaitę testamentą. Galiausiai štai šiame kambaryje paslydo ir, prasiskėlęs galvą, priburbuliavo karšto vandens baseine – niekas nė nepastebėjo.

Išmintingai atsakiau, jog nelaimė visuomet ištinka netikėtai ir niekas nuo jos neapsaugotas: kas lemta – būtinai išsipildo. Masažuotojas nuolankiai pritarė. Tačiau tėvas niūriai atrėžė:

– Bent jau lengva buvo mirtis – geriau už visokeriopas apgailėtinos senatvės kančias.

Pagaliau jis įmigo ir pradėjo vaitoti bei krūpčioti pro miegus. Barzdaskutys, pastebėjęs, kad neužmigau, šnibždomis pasisiūlė pakviesti man kokią dailią šių namų vergę. Paprašiau verčiau duoti ką nors paskaityti. Jis atnešė iš bibliotekos porą meilės romanų graikų kalba, bet jie tiktai nuobodį sukėlė. Mieliau būčiau pasiskaitęs apie arklių veislių tobulinimą didžiuosiuose Romos žirgynuose.

Tėvas miegojo iki saulės laidos. Kai apsivilkome naujus drabužius, kuriuos mums paliko drabužinės prižiūrėtojas, visas didžiulis namas staiga priplūdo svečių. Diduma jų buvo dar jauni, linksmi, juokėsi, tačiau tarp jų buvo pora nutukusių ir, sakyčiau, patvirkusių senių, nevertų pagarbos, nors vienas net senatorius. Su vienu tokiu pretorionų centurionu galėjau bent jau apie arklius pasikalbėti, tačiau, mano nuostabai, jį labiau domino moterys, kurios, vyno įgėrusios, įžūliai nusirenginėjo drabužius, kad galėtų laisviau įkvėpti oro.

Supratęs, kuo virsta šios vedybos, ėmiau dairytis Barbo, kurį tų namų tarnai buvo apsčiai privaišinę. Susiėmęs galvą, jis tarė:

– Mane čia neregėtai pamylėjo ir bemat būtų apvesdinę, jeigu aš, senas veteranas, būčiau nesisaugojęs. Šitie namai netinkami tau, Minutai, ir net man, nors aš – užsigrūdinęs karys.

Muzikos instrumentams žvangant ir nuogoms šokėjoms bei akrobatams kvailiojant, puoliau ieškoti tėvo. Suniukęs ir nekalbus jis drybsojo ant gulto šalia ponios Tulijos. Pasakiau:

– Gal Romos papročiai ir tokie – gražios moterys vemia pasieniais, o vyrai rodo man nepadorius gestus, bet aš tikrai nepakęsiu, kad kiekvienas savininkiškai čiupinėtų bet kurią mano kūno vietą. Aš ne koks vergas ar išdaras. Noriu namo.

Tėvas neprieštaravo:

– Aš per silpnos dvasios ir pernelyg mėgstu ištaigą, tad nesivangstau pagedimo, bet tu užauk tvirtesnis už mane. Džiaugiuosi tavo sprendimu, nes pats jį priėmei. Tačiau aš turiu likti čia, mat nuo likimo nepabėgsi, o tau geriau gyventi su teta Laelija, juolab kad jau turi savo turto. Pamotės namuose tau nebus gera.

Ponia Tulija jau nebežiūrėjo į mane taip meiliai kaip praeitą vakarą. Paklausiau, ar galiu rytą vestis tėvą išrinkti arklio, bet ponia Tulija atšiauriai kirto:

– Tavo tėvas per senas jodinėti. Dar nupuls nuo arklio ir susimuš brangią galvą. Per šimtmečio šventės apžiūrą arklį galės vestis.

Tėvui ji tarė:

– Suprask pagaliau: Minutas jau dėvi vyro togą ir jam jau nedera slapstytis už tėvo pečių. Jeigu jis nė arklio išsirinkti nemoka, tai iš jo nieko dora ir nebus. Dėl kivirčų su Marso lauko raitijos vadais bei arklininkais kojos iš namų nekelsi.

– Gerai, – sutiko tėvas. – Daugiau nebegalėsiu globoti tavęs, Minutai. Eik namo su teta Laelija. Ji per sena ir pernelyg dora, tad neįstengs permanyti nūdienos. Eik, kol nepamatei manęs persigėrusio. Būgštauju, kad nuo šiandienos vynas bus vienintelė man paguoda šiame gyvenime.

Supratau netekęs tėvo. Slogi vienystė persmelkė mane. Labai trumpai mėgavausi jo palankumu. Bet kartu vokiau, kad man pačiam naudingiau sušiurkštinti širdį ir gyventi savo galva. Susiradau tetą Laeliją, o paskui iš visų jėgų plojau per užpakalį pusnuogei moteriškei drumstomis akimis, kai ta kabinosi man ant kaklo. Tačiau mano pliaukštelėjimas tiktai paakstino ją, tad Barbas turėjo ją plėšte atplėšti nuo manęs.

Ponia Tulija taip džiaugėsi be vargo mūsų atsikračiusi, kad paslaugiai davė mums savo dengtus neštuvus. Juose sėdėdama teta Laelija pasitaisė drabužius ir sukudakavo:

– Daug girdėjau apie Romos naujųjų namų papročius ir vis dėlto negalėjau patikėti savom akim. Valerija Tulija laikoma gana padoria moterimi. Gal po sąvaldaus našlavimo ją įdūkino santuoka, nors diduma išvaizdžių vyrų ėjo pas ją tartum į savo namus. Tavo tėvas turės gerokai paplušėti, kol ją pažabos.

Kitą rytą, dažydamas duoną į medų, aš tariau Barbui:

– Turiu eiti išsirinkti arklio – eisiu vienas, nes aš jau vyras ir man nebereikia palydovo, kaip berniukui. Tu dabar turi progą įkūnyti savo svajonę – tapti užeigos šeimininku.

Barbas visai rimtai atsakė:

– Iš tikrųjų dairiausi jaukios užeigėlės keletoje Romos miesto vietų ir tavo tėvo dėka galėčiau ją nusipirkti. Bet nūnai tokia mintis manęs nevilioja taip kaip kadaise, gulint ant kietos žemės ir geriant rūgštų legiono vyną. Aš pats smilus prie vyno ir įkaušęs su malonumu vaišinu juo kitus. Užeigai reikia ne tik šeimininko, bet ir šeimininkės, tačiau mano liūdna patirtis rodo, jog mitrios užeigų šeimininkės būna kietaširdės. Po teisybei, mieliau likčiausi tau tarnauti. Aišku, mano globos tau jau nebereikia, tačiau aš pastebėjau, jog kiekvienas raitelis, kuris bent kiek rūpinasi savo garbe, turi palydovą, o kai kurie po miestą vaikštinėja net su dešimčia ar šimtu. Tad dėl garbės tau išmintingiausia turėti sau palydovu randuotą veteraną.

– Dėl raitijos, žinoma, – kita šneka, – tęsė jis, – tik labai baiminuosi, kad tavęs laukia sunkios savaitės. Kitiems tu – tik naujokas. Tiesa, pasakojau tau, kaip legionuose auklėjami naujokai, bet gal ne viskuo patikėjai, be to, aš persūdžiau, norėdamas tave pralinksminti. Pirmiausia susiimk, sukąsk dantis ir nepyk ant vyresniojo. Eikim drauge. Galbūt galėsiu tau patarti.

Mudviem einant per miestą į Marso lauką Barbas liūdnai priminė:

– Po teisybei, turėčiau teisę puoštis jaunesniojo centuriono skiriamaisiais ženklais, net mūro sienos vainiku, tačiau aš pasigėręs visados susipliekdavau. Net tą vėrinį, kurį prisiminimui gavau iš karo tribūno Liucijaus Porcijaus už tai, kad paplūdusį krauju perplukdžiau jį per yžtančią Tonavą, man teko užstatyti vienoje varganoje Moezijos barbarų užeigoje ir aš nesuspėjau jo išpirkti, nes mus permetė kitur. Bet galėtume užsukti į kokią ginklų krautuvėlę ir tu man nupirktum padėvėtą atminimo grandinėlę. Gal tave labiau gerbs, jeigu tavo palydovo kaklą puoš tokia grandinė.

Atrėžiau, jog jam ant liežuvio mataruoja ganėtinai garbės ženklų, tačiau Barbas pasiekė savo – užsukęs nusipirko varinę triumfo adatą, kurios užrašas buvo taip nuzulintas, kad nesimatė, kuris triumfatorius tokias dalijo seniems karo veteranams. Įsismeigęs adatą ant peties, Barbas pasakė saugiau jausiąsis tarp raitelių.

Didžiuliame lauke koks šimtas jaunų raitelių kaip tik mokėsi šimt-

mečio šventės jojimo rungčių. Vyresnysis arklininkas buvo augus storžievis ir, skaitydamas raitelių luomo kvestoriaus pažymą arkliui gauti, prapliupo kvatoti.

– Tikrai rasime tau tinkamą arklį, jaunuoli! – sušuko jis. – Didelio ar mažo nori, smarkaus ar romaus, balto ar juodo?

Jis nusivedė mudu į arklidę, kur buvo dar laisvų arklių. Parodžiau porą man patikusių, tačiau jis, pasklaidęs popierius, atžariai paaiškino, jog tie arkliai jau užsakyti.

– Jei rengiesi dalyvauti šimtmečio šventės apžiūroje, tai tau geriausiai tiktų romus arklys, kuris pripratęs prie pratybų bei Didžiojo cirko triukšmo ir pažįsta trimito garsus, – pasiūlė jis. – Ar esi kada jodinėjęs?

Kukliai patvirtinau šiek tiek lavinęsis Antiochijoje, nes Barbas buvo uždraudęs man girtis. Pridūriau manąs, jog visi raitijos arkliai pripratę prie trimitų.

– Nors mielai prasijodyčiau ir nemokytą arklį, – išdrįsau užsiminti. – Vis dėlto suprantu, kad, ko gera, nebespėsiu jo išmokyti šimtmečio šventei.

– Puiku, puiku! – šūktelėjo plyšdamas juokais vyresnysis arklininkas. – Retas jaunikaitis susivokia pats išmokyti arklį. Herkulavita, kad tik nesprogčiau! Pas mus šitai daro mokovai.

Vienas mokovas kaip tik priėjo prie mūsų ir, gudriai mane nužvelgęs nuo galvos iki kojų, pasiūlė:

– Juk turime Arminiją. Ji pripratusi prie cirko triukšmo ir nesukrutės net ir akmenų maišą užkrovus.

Jis parodė stambią palšą kumelę, kuri pasigręžusi nepatikliai pasižiūrėjo į mane iš aptvaro.

– Ne, ne, tik ne Arminiją, – pasibaisėjo vyresnysis arklininkas. – Per gera tokiam jaunam vyrui. Juk ji daili ir romi kaip avis. Turime palikti ją kokiam nukaršusiam senatoriui, kuris panorės joti per apžiūrą.

Barbas užsidegęs man pašnibždėjo, kad pamėginčiau gauti tą patikimą ir nepavojingą kumelę. Iš Arminijos ausų ir akių sprendžiau, kad ji nėra labai romi, kaip kad manė vyresnysis arklininkas. Pasakiau:

– Aš, žinoma, nemanau gausiąs arklį veltui, nors parodžiau pažymą. Jeigu leisi, su malonumu pamėginsiu šita kumele pajodinėti.

– Pamėgins pajodinėti ir dar užmokės už ją, – stulbo mokovas.

Kiek pasispyriojęs, vyresnysis arklininkas galų gale sutiko:

– Arklys per geras tokiam jaunikaičiui kaip tu, bet apsiauk batus ir apsivilk šarvuotę. O aš liepsiu pabalnoti arklį.

Susirūpinęs atsakiau, jog nepasiėmiau šarvuotės, tačiau vyresnysis arklininkas pasižiūrėjo į mane lyg į kvailį ir subarė:

– Nejau manai jodinėsiąs su šventine šarvuote? Pratybų apdarą tau duoda valstybė.

Jis nusivedė mane į ginkluotės sandėlį ir paslaugūs vergai, užvilkę

man šarvus, suveržė dirželius taip standžiai, kad vos galėjau kvėpuoti. Gavau apdaužytą šalmą ir senus trumpaaulius batus. Skydo, kalavijo ir ieties man jie nedavė, tik paragino iš pradžių pamėginti pajodinėti.

Palša kumelė noringai išpuolė pro arklidės vartus ir sužvingo, tačiau vyresniojo arklininko įsakymas ją sustingdė. Užsėdau ant kumelės ir, laikydamas vadeles, pasitaisiau po užpakaliu avikailį, kad būtų patogu. Vyresnysis arklininkas pagarbiai tarė:

– Matyti, jog esi sėdėjęs ant arklio. – Paskui sugriaudėjo: – Raitelis Minutas Lausas Manilianas išsirinko Arminiją ir rengiasi ja joti!

Besilavinantis raitijos būrys išsklido į lauko pakraščius, trimitas paskelbė puolimą ir prasidėjo toks žaidimas, kad veikiau tik sėkmė, o ne patirtis mane išgelbėjo. Suspėjau išgirsti vyresniojo arklininko įspėjimą, kad saugočiau jautrius kumelės žabtus ir netrūkčiočiau vadelių per smarkiai, tačiau Arminijos nasrai buvo nelyg geležim aplieti. Vadelių ir žąslų ji nepažino. Pirmiausia ji atsispyrė užpakalinėmis kojomis, mėgindama mane permesti sau per galvą. Kai nepavyko, pradėjo šokčioti, blaškytis stodama piestu, o paskui nepažabojama leidosi šuoliais, išdaigaudama taip, kaip daro nartus ir mokytas cirko arklys, stengdamasis išmesti nepatyrų jojiką iš balno. Puikiai supratau, kodėl, Arminijai veržiantis į lauką, raitijos būrys išsisklaidė į lauko pakraščius.

Man beliko tik iš visų jėgų timpčioti vadeles – pasukti jos galvą į kairę, nes ji šoko lėkti tiesiai į stačiatvorę ir ūmai sustojo, kėslaudama telžti mano galvą į tvorą. Išsilaikiau balne, tad ji visiškai įnirto ir nulėkė, grakščiai peršokdama per krūmų užtvarą. Iš tikrųjų tai buvo nepaprastai stipri ir gudri kumelė, todėl, atitokęs iš nuostabos, tiesiog mėgavausi jojimu ir, garsiai surikęs, ėmiau daužyti kulnais jai šonus, leisdamas išlieti niršulį ir ją alsindamas.

Apstulbusi ji mėgino pasižiūrėti į mane ir pakluso vadelėms – nušuoliavo tiesiai į tuodu – vyresnįjį arklininką ir mokovą. Šie liovėsi juoktis ir puolė slėptis už arklidės vartų. Įraudęs iš įniršio vyresnysis arklininkas bliūvojo įsakymus raiteliams. Suskardo trimitas, raitijos būrys išsirikiavo gretomis ir, didindamas greitį, pasileido manęs link.

Tačiau Arminija nė nekrustelėjo, kad ir kaip timpčiojau vadeles. Drabstydama putas ir nirtulingai kragindama galvą, ji pati strimgalviais nunešė mane glaudaus raitijos būrio link. Buvau tikras, kad nudribsiu, bet gal pirmoji greta prarado savitvardą, o gal taip turėjo būti, kad paskutinę akimirką gretos prasiskyrė, praleisdamos mus kiaurai. Kiekvienas siekė medine ietimi smeigtelėti, kad iškrisčiau iš balno, arba trenkti ieties kotu per nugarą, tačiau įsisiautėjusi Arminija, kandžiodama, šokčiodama ir spardydamasi, nunešė mane pro raitelių būrį, tad man neatsirado nė didesnės mėlynės.

Tas niekšingas ir apgalvotas puolimas mane taip įkiršino, kad iš visų jėgų trūktelėjęs vadeles apsukau Arminiją ir pats pasileidau į raitelius.

Tik paskutinę akimirką prisiminęs Barbo patarimą susitvardžiau ir nujojau prošal šaukdamas, juokdamasis ir mojuodamas jiems.

Ganėtinai pasiautėjusi, Arminija galų gale nurimo ir nuolankiai pakluso vadelėms. Tiesa, kai prie arklidės išlipau iš balno, ji mėgino man įkąsti į petį, nors turbūt tik žaidė, todėl pakako trinktelėti jai alkūne į snukį.

Vyresnysis arklininkas su mokovu dėbtelėjo į mane lyg į pabaisą, ir pirmasis, dėdamasis įniršęs, subarė:

– Nuvarei, kad net apsiputojo, ir kruvinai išdraskei brangaus arklio snukį! Ne taip reikėjo elgtis.

Nerūpestingai atšoviau:

– Tai mano arklys ir mano reikalas, kaip juo joti.

– Labai klysti, – įsiuto jis. – Per pratybas šia kumele nevalia joti – ji juk nesilaiko gretos ir įsakymų, o papratusi visuomet risčia bėgti pirm kitų.

– Taigi aš josiu priekyje, – drąsiai pasakiau. – Pats tokią vietą man skyrei, duodamas man šį arklį.

Daugis raitelių, palikę savo arklius, apsupo mus. Jie narsino, šaukė mane esant šaunų raitelį ir vienu balsu paliudijo, jog vyresnysis arklininkas pats paskyrė arklį, paskelbdamas visiems mano vardą.

– Nejau nesuvoki, kad aš tik juokavau, – galų gale nusileido vyresnysis arklininkas. – Kiekvienas naujokas, jeigu nėra per silpnas, iš pradžių gauna išbandyti Arminiją. Arminija – tikras karo žirgas, o ne klusnus šventinių apžiūrų arklys. Amfiteatre ji net su žvėrimis kovojo. Kas iš tiesų manai esąs, įžūlėli?

– Juokai juokais, – ginčijausi. – Aš išsilaikiau ant arklio, o tu įkliuvai į savo spąstus. Gėda, kad toks arklys ištisas dienas laikomas tamsiame aptvare naujokams gąsdinti. Susitarkim. Aš jodinėsiu šia kumele kasdien, bet rungčių pratyboms pasiimsiu kitą arklį, jeigu šitas nesilaikys gretos.

Vyresnysis arklininkas šaukė Romos dievus paliudyti, kad aš iš jo reikalauju jau dviejų arklių, tačiau kiti raiteliai buvo mano pusėje ir ėmė rėkti, kad jis jau ganėtinai ilgai krėtė juokus su Arminija. Visi jie turėjo po gumbą, randą ar laužtą kaulą, kaip naujoko prisiminimą nuo Arminijos, nors dar berniukai būdami jodinėti pradėjo. Jeigu aš pats esąs toks kvailas, kad trokštu nusisukti sprandą, tai turiu teisę gauti Arminiją. Šiaip ar taip, toji kumelė – raitelių luomo nuosavybė.

Nenorėjau kivirčytis su vyresniuoju arklininku. Todėl pažadėjau jam tūkstantį sestercijų arbatpinigių ir pasakiau nupirksiąs būriui keletą ąsočių vyno aplaistyti raitelio batams, kad apglustų kojas. Šitaip įstojau į Romos raitiją ir susiradau savo amžiaus bei vyresnių draugų. Netrukus mane išrinko į vietą raitelio, kuris nusilaužė koją. Jis buvo iš būrio tų patyriųjų, kurie atsidėję rengėsi šimtmečio šventės žaidynėms. Tie žaidimai ant arklių buvo nepaprastai pavojingi, todėl tinkamus jo-

jikus atrinkdavo ne vien tik pagal aukštą kilmę ar turimus turtus, bet ir pagal gebėjimus bei pasirengimą. Didžiavausi pakliuvęs tarp jų.

Tačiau pratybos vykdavo ne kasdien. Sąžiningiausieji mano draugai, kurie uoliai rengėsi valstybės tarnybai, laisvomis dienomis stebėdavo tiek civilinių, tiek baudžiamųjų bylų nagrinėjimą, siekdami teisinio išsilavinimo. Pasekiau jų pavyzdžiu, nes romėnų raitelis, dar eidamas karo tribūno pareigas, prireikus turi tapti teisėju ar teismo nariu. Du sykius pasitaikė proga stebėti net aukščiausiojo teismo posėdžius, kai imperatorius Klaudijus sprendė svarbiausias civilines bylas tų, kurie į jį kreipėsi. Žinoma, jis pats vienas nepajėgė išspręsti visų bylų, pasiekdavusių imperatorių, – tai iš tikrųjų neįmanu, nes kiekvienas pinigingas pilietis turėjo teisę galiausiai pasiskųsti imperatoriui. Paprastai miesto prefektas pristatydavo arba pats, įgaliotas imperatoriaus, spręsdavo Romos gyventojų bylas, o pretorionų dalinio prefektas – provincijose gyvenančių Romos piliečių bylas.

Tačiau Klaudijus, kai tik galėdavo, sėsdavosi į teisėjo krėslą. Tai sužinoję žmonės dar priešaušriu sugužėdavo ir šūkaudami užimdavo visas vietas teismo salėje, nes kiekvienas tikėdavosi išvysti ir išgirsti ką nors smagaus. Teismo metu Klaudijus su malonumu dėstydavo liaudžiai gyvenimiškas nuostatas, išeidavo, viską pametęs, valgyti ir vėl grįždavo, – mat rajūnas buvo, – kartais taip nusikaušęs, kad užmigdavo per posėdį, o pabudęs nebeprisimindavo, apie ką kalbama.

Aš susidariau nuomonę, jog Klaudijus vis dėlto stengdavosi paskelbti kuo teisingesnį nuosprendį. Tačiau minkštaširdis nebuvo. Vieną sykį, mums kaip tik stebint teismo eigą, jis nuteisė nukryžiuoti du valkatas, kurie atkliuvo į miestą, gyveno kaip Romos piliečiai ir sumanė pasipelnyti iš grūdų davinių, duodamų piliečiams veltui. Abudu sakėsi gavę pilietybę per Numidijos karą už nuopelnus Romai, bet negalėjo to įrodyti. Tankiai mirksėdamas Klaudijus liepė senatui parengti nuostatas įstatymo, skelbiančio, jog tuos, kurie savavališkai prisiėmė Romos pilietybę, nuo tol tvarkdariai galės nukryžiuoti be jokio teismo.

Nagrinėjant įstatymo nuostatas senate susivienijo keletas senų pažiūrų senatorių, pareiškusių, kad Romos pilietybę galima nusipirkti iš iždininko Palanto arba dar pigiau – per Valeriją Mesaliną. Jie net paminėjo sumokėtas sumas. Kretančia galva Klaudijus pašoko įsižeidęs ir prisiekė senatui, kad jo valdymo laikais be svarių nuopelnų joks asmuo ar miestas nėra gavęs pilietybės teisių. Šitai papasakojo senatorių sūnūs, kurie patys, sulaukę tam tikro amžiaus, turėjo gauti platų raudoną tunikos apvadą.

Neverta man girtis pasižymėjimu per Romos šimtmečio šventės raitelių žaidynes. Mūsų buvo du būriai, parodę Didžiajame cirke taisyklingą raitijos mūšį. Tai nebuvo vien tik žaidimas, nors, pagal įsakymą, nė viena pusė negalėjo likti nugalėtoja ar pralaimėjusia. Išsilaikiau ant

Arminijos ligi galo, bet paskui mane parnešė namo ir aš nedaug galiu pasakyti apie kitus amfiteatro vaidinimus bei cirko šventes, kurios, sakė, buvusios prašmatniausios ir surengtos puikiausiai iš visų Romos švenčių. Per patį šventimą diduma draugų teikėsi aplankyti mane, gulintį lovoje, ir patikino, jog be manęs nebūtų nusipelnę tokios šlovės bei garbės. Paminėsiu tik tai, kad jojau ant palšos kumelės, poros šimtų tūkstančių miniai ūžiant iš įtampos ir šaukiant man pagyras, iki man lūžo šonkauliai ir kairys šlaunikaulis. Bet, kaip minėjau, ant Arminijos išsilaikiau ligi galo.

Valstybiniu požiūriu, per šimtmečio šventę svarbiausia buvo tai, kad liaudis parodė didžiulį prielankumą imperatoriaus Gajaus sesers sūnui – tam dešimtmečiui Liucijui Domicijui, kuris gražiai ir narsiai vadovavo nekaltiems berniukų raitijos žaidimams. Paties Klaudijaus vienturys sūnus Britanikas suvis paliko šešėlyje. Tiesa, imperatorius pasikvietė jį į ložę ir visaip rodė liaudžiai, bet žmonės šaukė tik Liucijų Domicijų, o šis taip gražiai ir kukliai priėmė plojimus, kad liaudis dar labiau įsismarkavo. Manau, kad perdėtas liaudies prielankumas jam buvo savotiška vieša prieštara Valerijai Mesalinai, kuri per šventinę eiseną įžūliai atsisėdo į vestalių vežimą – sakytum įsigeidusi bent taip susigrąžinti šlovę.

Būčiau likęs luošiu visam gyvenimui, jeigu raitijos gydytojas Kastoro ir Polukso šventykloje nebūtų buvęs toks išmanus. Jis manęs negailėjo ir aš iškentėjau siaubingus skausmus. Du mėnesius gulėjau įtvaruose. Paskui turėjau mokytis vaikščioti su ramentais, tad ilgai neiškėliau kojos iš namų.

Sopuliai, amžino luošumo baugulys ir supratimas, kaip greitai nuščiūva šlovės liaupsės, tikrai išėjo man į gera. Bent jau neįsivėliau į muštynes, kurias naktimis Romos gatvėse, apsvaigę nuo pergalės, kėlė dūkiausi mano bičiuliai. Tiesa, per šventę už daug ką buvo atleista, tačiau du mano draugus amžiams ištrėmė iš Romos už tai, kad bemaž mirtinai sumušė seną raitelį, gynusį savo jauną žmoną nuo jų. Tariausi supratęs, jog priverstinį gulėjimą bei nepakeliamus skausmus man likimas lėmė prigimčiai sustiprinti. Likau vienišas, nes tėvas dėl savo santuokos vėl mane atstūmė. Pats turėjau išsiaiškinti, ko trokštu iš gyvenimo.

Pratysojau ligi kaitrios vasaros ir mane suėmė skaudi širdgėla, tad viskas, kas man iki tol buvo nutikę, atrodė bergždžia. Geras ir maistingas tetos Laelijos valgis man neskonėjo. Prisiminiau tulžingąjį Timają, kuris per mane nusižudė. Pirmą sykį supratau, kad geras arklys vis dėlto ne svarbiausias dalykas gyvenime. Aš pats turėjau atrasti, kas man svarbiausia ir mieliausia – sąžininga dora ar patogumai ir malonumai. Filosofų raštai, kurie kadaise kėlė nuobodulį, man sušvito netikėta svarba. Ir neilgtrukus supratau, jog drausmė bei savitvarda teikia man daugiau malonumo negu vaikiškas priešgyniavimas.

Ištikimiausias mano draugas pasirodė esąs Liucijus Polionas, vieno senatoriaus sūnus. Tai buvo vos pora metų už mane vyresnis jaunuolis, liesokas ir mažajėgis, kuris vargiai ištverdavo jojimo pratybas. Aš jam patikau, nes buvau visiškai kitokio būdo nei jis: karštas, savimi pasitikintis ir įžūlus, bet vis dėlto niekuomet neištariau jam pikto žodžio. Tikriausiai iš tėvo nesąmoningai buvau išmokęs su silpnesniais elgtis mandagiau ir maloniau negu su lygiais. Visuomet su pasidygėjimu mušdavau net įžūlų vergą.

Polionų giminėje buvo įprasta domėtis knygomis bei mokslu. Liucijus buvo veikiau knygius nei raitelis. Raitijos pratybos jam tebuvo nuobodi pareiga, kurią privalėjo perkęsti dėl būsimosios tarnybos, o kūno grūdinimas jam neteikė malonumo. Iš savo tėvo bibliotekos jis man skolindavo veikalus, kurie, jo galva, turėjo man praversti. Liucijus pavydėjo man nepriekaištingos graikų kalbos. Slapta jis net troško tapti rašytoju, nors Liucijaus tėvas senatorius Mumijus Polionas laikė akivaizdžiu dalyku, kad sūnus atsiduos valstybės tarnybai.

– Kas man iš to, kad švaistysiu laiką bergždžioms jojimo pratyboms ir klausydamasis teismo bylų, – maištingai kalbėjo Liucijus. – Kada nors tapsiu manipulo vadu ir man bus pavaldi patyrusi centurija, paskui gausiu vadovauti raitijos daliniui kokioj provincijoj ir galiausiai žemės pakrašty tiesiu kelius tapęs legiono karo tribūnu. Tiktai trisdešimties sulaukęs, galėsiu prašyti kvestoriaus pareigų, nors, žinoma, nuo nustatyto amžiaus teikiamos ypatingos lengvatos už paties ar giminės nuopelnus. Gerai žinau, kad būsiu netikęs karys ir niekus pareigūnas, nes tokie darbai manęs iš tikrųjų netraukia.

– Gulėdamas lovoje sumąsčiau, jog vargu ar išmintinga dėl laikinos garbės luošintis rankas ir kojas, – sutikau. – Bet ko tu iš tikro nori?

Liucijus atsakė:

– Roma valdo pasaulį ir jai jau nebereikia naujų žemių. Dar dieviškasis Augustas išmintingai sumažino legionų skaičių iki būtinųjų dvidešimt penkių. Dabar svarbiausia įgyti Graikijos išsilavinimą, kad galėtumėm sutaurinti barbariškus Romos papročius. Knygos, poezija, teatras, muzika, šokis, grakštus judesys – štai kas daug svarbiau negu tie visi kruvini amfiteatro vaidinimai.

– Vis dėlto neatimk iš manęs cirko lenktynių, – paprašiau liūdnai. – Ten nors gali pamatyti įspūdingų arklių.

– Lažybos, ištvirkavimas ir gėdingos gėrynės – tai dar ne tikroji kultūra, – niūriai tęsė Liucijus. – Jeigu sušaukiu simposiją, panūdęs pasišnekėti graikiškai, kaip senovės filosofai, visuomet viskas baigiasi nešvankiomis istorijomis ir sunkiomis pagiriomis. Nė su žiburiu nerasi Romoje draugijos, kurią stulbintų dermingas grojimas ir dainavimas arba kuri vertintų klasikines tragedijas, o ne plėšikų nuotykius bei nešvankius juokus. Mieliau keliaučiau mokytis į Atėnus ar Rodą, bet tė-

vas neleidžia. Jam atrodo, kad graikų kultūra tik silpnina vyriškas jaunų romėnų dorybes. Tarytum senovės Romos dorybės dar gyvuoja! Belikę tik tuščias apsimetinėjimas ir giži širdgėla.

Bet iš Liucijaus turėjau ir naudos: jis su malonumu aiškindavo man apie Romos valdymą bei jos vyresnybę. Jo naiviu supratimu, senatas panorėjęs galėjo atmesti imperatoriaus parengtas įstatymo nuostatas, o imperatorius – amžinas liaudies tribūnas – veto teise galėjo uždrausti senato siūlomą įstatymą. Didžiausią Romos valstybės dalį sudarė senato prokonsulų valdomos provincijos, o kita dalis buvo tarsi ir asmeninė imperatoriaus nuosavybė ir jis pats sprendė, kaip jas valdyti. Svarbiausia imperatoriaus provincija buvo Egiptas. Dar šalys sąjungininkės bei daugybė karalysčių, kurių valdovai nuo vaikystės Palatino mokykloje buvo auklėjami Romos papročių dvasia. Anksčiau nepermaniau, kokia aiški ir išmintinga šita tariamai sudėtinga valdymo sistema buvo iš tikrųjų.

Pasakiau Liucijui, jog aš norėčiau tapti raiteliu. Drauge apsvarstėme mano galimybes. Į Romos pretorionų dalį aš, žinoma, negalėjau pakliūti. Laisvas karo tribūnų vietas ten užimdavo senatorių sūnūs. Prie Mauritanijos man būtų tekę medžioti liūtus. Britanijos pasienyje be atvangos vyko susirėmimai. Germanai draskėsi dėl ganyklų.

– Tikrai karo šlovę vargu ar pelnysi net mūšin pakliuvęs, – patikino mane Liucijus. – Apie susirėmimus pasieniuose kartais net nepranešama, nes legionų vadams svarbiausia tik išsaugoti taiką ten. Pernelyg veiklus ir karingas legiono vadas nė nepajunta, kaip netenka pareigų. Po teisybei, sveikam vyrui puikiausios galimybės iškilti tik laivyne. Laivyno vadui net nereikia būti tikru raiteliu. Juk Romoje nė Neptūno šventyklos nėra. Gautum gana pajamų ir turėtum patogų gyvenimą. Ir iškart taptum karo laivo vadu. Sumanus vairininkas, žinoma, rūpinasi laivavimu. Kilmingųjų, kurie veržiasi į laivyną, beveik nėra.

Atsakiau esąs tikras romėnas, todėl bergždžias plaukiojimas iš vienos vietos į kitą, manding, ne vyriškas darbas – niekas jau net jūrų plėšikų nebeprisimena. Naudingiausiai darbuočiausi Rytuose, mat, kaip visi, užaugę Antiochijoje, moku aramėjų kalbą. Tačiau manęs netraukė kelių tiesimas ir gyvenimas miestuose su karinėm įgulom, kur legionieriai sukuria šeimas ir ima verstis amatais, o centurionai tampa pirkliais. Nenorėjau į Rytus.

– Kam tau išvis prapulti kažkokiam pasaulio pakrašty? – paklausė Liucijus. – Nepalyginti geriau liktis Romoje, kur anksčiau ar vėliau tave pastebės. Turėdamas tokius jojimo įgūdžius, dailų kūną ir gražias akis per metus galėtum nueiti toliau, nei per dešimtį metų barbarų krašte vadovaudamas kohortai.

Priminiau, kad sėkmė, pelnyta vien už gražias akis, užtraukia priklausomybę nuo geradario, o ir greitai gali suvis pražudyti.

– Aš savanaudis, – tęsiau, – pirmiausia pats sau turiu įrodyti, kam tinku. Vis dėlto Roma taip pagedusi, kad sumanus vyras nė savo gabumais negali pasiekti tokios tarnybos, kokios vertas.

Liucijus nuolaidžiai sutiko ir pritarė, kad Romai visados trūko gabių vyrų.

– Bet tai ilgas kelias, – tikino jis. – Negana įrodyti sau, ką sugebi. Ir kiti turi pastebėti tavo talentą. – Dar jis pridūrė: – Pasaulyje romėnui tėra tik Romos miestas. Nors mane traukia į Atėnus ar Rodą, anksčiau ar vėliau aš vis tiek sugrįšiu Romon.

Priverstinio tysojimo ir priešgynumo kaitinamas atrėžiau:

– Kas Roma vasaros kaitryje – tik troškus ir dvokus miestas, pilnas atgrasių musių. Net Antiochija atgaivesnė.

Liucijus tiriamai pasižiūrėjo į mane pamanęs, jog noriu pasakyti dar kai ką daugiau.

– Be abejonės, Romoje pilna atgrasių musių – tikrų mėsinių musių. Galbūt turėčiau laikyti liežuvį už dantų, gerai žinodamas, kad tavo tėvas susigrąžino raitelio titulą tiktai išpuikusio imperatoriaus atleistinio dėka. Turbūt žinai, kad prieš Narcizą keliaklupsčiauja miestų bei karalysčių pasiuntiniai ir kad jis susikrovė poros dešimčių milijonų sestercijų turtą pardavinėdamas piliečių teises bei tarnybos vietas. Dar godesnė yra Valerija Mesalina. Nužudžiusi vieną tauriausių Romos vyrų, ji užgrobė Lukulo sodus ant Pincijaus kalvos. Savo kambarius Palatine ji pavertė viešaisiais namais, bet ir to jai negana – prisidengusi svetimu vardu, ji ištisas naktis leidžia Suburos viešnamiuose ir už kelis variokus smaginasi su bet kuo.

Užsikimšau ausis ir pasakiau, kad Narcizas – nepriekaištingos doros graikas, ir aš negaliu patikėti dailią, užgaidžią, dainingai kvatojančią imperatoriaus sutuoktinę esant tokią blogą, kaip šneka.

– Juk Mesalina tik septyneriais metais už mus vyresnė, – priminiau. – Ir turi du gražučius vaikus, o per šventinius vaidinimus gali sėdėti šalia skaisčiųjų Vestos mergelių.

– Apie imperatoriaus Klaudijaus guolio gėdą žinoma net priešiškose šalyse – Partijoje ir Germanijoje, – patikino Liucijus. – Paskalos paskalomis, bet aš pats pažįstu jaunų raitelių, kurie giriasi su ja pergulėję imperatoriui paliepus. Klaudijus įsako visiems paklusti Mesalinai, kad ir ko ji įsigeistų.

Pamąstęs atrėžiau:

– Pats puikiausiai išmanai, kokie pagyringi jaunuoliai, Liucijau. Kuo drovesnis tarp moterų, tuo labiau giriasi ir prisigalvoja istorijų apie nebūtus užkariavimus, vos vynas trenkia galvon. Mano nuomone, tai, kad tos paskalos pasiekia užsienio šalis, rodo, jog kai kas jas skleidžia

tyčia. Juo įžūlesnė melagystė, juo lengviau ja patikima. Juk žmogus turi prigimtinį polinkį tikėti tuo, ką jam sako. Kaip tik tos melagystės, kurios pakutena ištvirkusią sielą, greičiausiai ir įtikina.

Liucijus nuraudo.

– O aš kitaip manau, – sušnibždėjo drebančiu balsu. – Gal Valerija Mesalina iš tikrųjų buvo nekalta mergaitė, kai keturiolikos metų ją ištekino už penkiasdešimtmečio girtuoklio ir ištvirkėlio Klaudijaus, kurį niekina net giminaičiai. Kaip tik Klaudijus ištvirkino Mesaliną ir girdė ją mira, iki ta pasidarė nimfomanė. Dabar Klaudijus susenęs ir galbūt jis tyčia užmerkia akis. Bent jau tikra, kad jis reikalauja Mesalinos atsiųsti jam į lovą jaunų mergaičių – kuo jaunesnė, tuo geriau. Kitas reikalas – ką jis su tais vaikais daro. Pati Mesalina verkdama prisiekė, jog tai tiesa, asmeniui, – jo vardo neminėsiu, – kuriuo aš visiškai pasikliauju.

Pasakiau:

– Mudu draugai, Liucijau, bet tu esi iš puikios giminės, senatoriaus sūnus, todėl tau lengva kalbėti. Aišku, aš žinau, kad senatas sugrąžino respubliką po imperatoriaus Gajaus nužudymo. Plėšdami Palatiną pretorionai netyčia užtiko jo dėdę Klaudijų, pasislėpusį už užuolaidų, ir sušuko jį esant imperatorių, nes buvo vienintelis, kuriam kilmė teikė šitokią teisę. Ta istorija tokia sena, kad net nekelia juoko. Užtat aš ir nesistebiu, jog Klaudijus labiau kliaujasi atleistiniais ir savo vaikų motina nei senatu.

– Pamišęs tironas tau mielesnis už laisvę? – apmaudžiai paklausė Liucijus.

– Senato ir konsulų vadovaujama respublika – tai dar ne demokratinė laisvė, o tik kilmingųjų valdžia, – tikinau. – Provincijų plėšimas bei nauji pilietiniai karai, – tiek suprantu iš perskaitytos istorijos. Pasitenkink tuo, kad kilninsi Romą graikiška kultūra, ir nebepaistyk niekų.

Liucijų suėmė juokas.

– Keista, kai sakoma, kad su motinos pienu širdin įsigauna respublikos idealas, – pripažino jis. – Man dėl to gėda. Gal tai iš tikro tėra kruvinos praeities nuolieka valstybės ir visuotinės gerovės kūne. Sėsiu verčiau prie knygų. Tada niekam nepakenksiu. Net sau.

– Nesvarbu, kad Roma pilna mėsinių musių, – nusileidau ir aš. – Mudu su tavim jų neišnaikinsim.

Netikėčiausią pagarbą savo apsilankymu man, iškamuotam dyko buvimo ir niūrių minčių apsėstam, parodė aukštuomenės berniukų vadas dešimtmetis Liucijus Domicijus. Kuo kukliausiai ir iš anksto apie tai nepranešę jiedu su motina Agripina atkako į mūsų namus. Dengtus neštuvus ir palydovus palikę prie namų, jie užsuko tik trumpą valandėlę pareikšti man užuojautos dėl ištikusios nelaimės. Barbas, kuris saugojo vartus, kol aš sirgau, žinoma, girtutėlis kietai miegojo. Domi-

cijus juokais stuktelėjo kumščiu Barbui į galvą ir suriko karišką įsakymą, ir šis promiegiais pašoko, sveikindamas iškėlė rankas ir subliuvo:

– *Ave, caesar imperator!*

Agripina pasmalsavo, kodėl jis pasveikino berniuką kaip imperatorių. Barbas atsakė kaip tik sapnavęs, jog centurionas trenkė jam per galvą lazda. Atmerkęs akis saulėkaitos šviesoj jis išvydęs nežemiškai didžiulę deivę Junoną ir tviskančiais šarvais apsitaisiusį imperatorių karių apžiūroje. Tik tada, kai jiedu prakalbo, Barbui akyse nušvito ir jis pažvelgęs atidžiau atpažino Domicijų, o iš dieviško Agripinos gražumo ir stoto spėjo šiąją esant Domicijaus motiną.

– Ir nelabai suklydau, – įtaikiai teisinosi jis. – Juk tu esi imperatoriaus Gajaus sesuo, o imperatorius Klaudijus – tavo dėdė. Iš viešpaties Julijaus Cezario pusės kilusi iš pačios Veneros, o iš Marko Antonijaus – iš Herkulio. Taigi nenuostabu, kad pasveikinau tavo sūnų su didžiausia pagarba.

Teta Laelija visiškai sumišo dėl tokio garbingo apsilankymo, nusismaukusiu peruku šoko taisyti mano lovos apklotų, kudakavo priekaištaudama, kad Agripina iš anksto nepranešė apie atvykimą, – būtų galėjusi apkuopti namus, laukdama šitokių garbių žmonių.

Agripina į tai liūdnai atitarė:

– Gerai žinai, brangioji Laelija, jog po sesers Julijos mirties man verčiau vengti viešų apsilankymų. Tačiau sūnus panūdo būtinai pamatyti savąjį didvyrį – Minutą Lausą. Tad užsukome palinkėti jam kuo greičiau sveikti.

Gyvastingas, kerimo žavesio, nors rusvaplaukis, dailus berniukas prišokęs droviai pabučiavo mane, o paskui atsitraukė pasigrožėti mano veidu.

– Oi, Minutai, – šūktelėjo jis, – veikiau tu nusipelnei Magnaus vardo, ne kuris kitas, vadinamas šitaip tik dėl kilmės! Kad žinotum, kaip aš žavėjausi tavo beprotiška narsa ir tuo, kad nė vienas žiūrovas nenujautė, jog tau lūžo kaulai, nes iki galo išsilaikei ant arklio.

Jis išties elgėsi taip žaviai, kad negalėjo nepatikti, nes stengėsi kaip įmanydamas. Aš taip pat mandagiai atsakiau:

– Tavo pasirodymas dar buvo gražesnis ir mitresnis, kai važiavai kinkiniu ir karo vežimu pirm kitų berniukų. Aš pats, deja, nemačiau, nes ruošiausi kautynėms, bet girdėjau žmones šaukiant tavo vardą ir taip griausmingai tave šlovinant, kad pabūgau tuoj sugriūsiant cirko mūrus.

Jo motina man priminė:

– Gal nelabai išmintinga lįsti į pavojų vien tik dėl žaidimo. Kada nors Romai gali prireikti tavo drąsos ir išmanumo tikrame mūšyje. Todėl atnešiau tau dovanų nedidelę knygelę, iš kurios gal pasimokysi savitvardos.

Domicijus paėmė iš jos knygos ritinį ir padavė man. Kreipdamasi į tetą Laeliją, Agripina lyg atsiprašydama paaiškino:

– Tai mano seno bičiulio Senekos knyga apie dvasios ramybę – ją jis parašė Korsikoje. Ją skaityti pravartu jaunikaičiui, kamuojamam savo narsos vaisių. Gal jis ir stebėsis, kad toks kilniadvasis vyras turi gyventi tremtyje nelyg kokiam kape, bet tai juk nūdienės Romos, o ne mano kliauda.

Tačiau teta Laelija jos nesiklausė. Ji tik šokinėjo siūlydama vaišes. Girdi, sudegsianti iš gėdos, jei tokie kilnūs svečiai išeis iš namų nieko neparagavę. Paprieštaravusi Agripina nusileido:

– Kad sektųsi tavo namams, paragausime to žvalinančio citrinų gėrimo iš ąsočio, stovinčio prie negaluojančio narsuolio lovos. Mano sūnus pasidalys su juo vieną pyragaitį.

Teta Laelija įsistebeilijo į ją išplėtusi akis ir, siaubo pagauta, paklausė:

– Nejau viskas taip toli nuėjo, brangioji Agripina?

Agripinai tuolaik sukako keturiasdešimt ketveri. Buvo aukšta ir dailaus kūno sudėjimo, taurių veido bruožų, nors šaltų, bet didelių ir žėrinčių akių. Persigandau išvydęs ašaras suplūdus į tas skaisčias akis, o ji, nunarinusi galvą, tyliai pravirko ir pagaliau prisipažino:

– Atspėjai, Laelija. Turėčiau savo rankom samstyti iš vandentiekio geriamą vandenį sūnui, rinktis turguje valgį, sau ir jam duotiną. Per šimtmečio šventę žmonės pernelyg atvirai parodė prielankumą mano sūnui. Prieš tris dienas jį, atsigulusį pokaičio, mėgino nužudyti. Pats papasakok, Liucijau.

Berniukas įbedė akis į lubas ir išbėrė tarytum išmokęs atmintinai:

– Po pietų buvau atsigulęs pokaičio. Pabudau, kai staiga prasivėrė durys ir į kambarį įsiveržė du bjaurūs vyrai. Jie baisiausiai persigando, kai aš atsisėdau, nes staiga išvydo gyvatę ant mano kaklo. Ten buvo visai ne gyvatė – tik jos išnara, kurią buvau radęs sode ir dėl smagumo užsimetęs ant kaklo. Tačiau tiedu pamanė, jog ji gyva, ir spruko taip ūmai, kad jų nevaliojo sučiupti, kai išpuoliau iš paskos šaukdamasis pagalbon tarnus.

– Jau nebepasitikiu net savo tarnais, – pridūrė Agripina. – Keista, kad nė vieno jų arti nebuvo ir kad svetimi vyrai nepastebėti įsigavo į namus. Todėl man blykstelėjo mintis... bet nesvarbu, verčiau nutylėsiu. Man belieka tik įdėti tą gyvatės išnarą į auksinę žasto apyrankę, kad mano sūnus visuomet mūvėtų ją kaip apsaugos ženklą.

Teta Laelija, žinoma, susmalso, – tikriausiai šito anoji ir siekė, – ir ėmė prieštariai klausinėti, ką Agripina sumaniusi. Padvejojusi ši atskleidė:

– Manau, Liucijų turėtų nuolat lydėti pora jaunų kilmingų raitelių, kurių ištikimybe galima pasikliauti ir kurių elgesys būtų jam tinkamas pavyzdys. Bet ne, ne, tai tik pakenktų tiems jaunikaičiams. Jie juk turėtų palaidoti visas ateities svajones.

Tetos Laelijos ši užuomina nesužavėjo, o ir aš per menkai pasitikėjau savimi, kad pamanyčiau jį turint galvoje mane. Tačiau Liucijus, droviai palytėjęs man ranką, šūktelėjo:

– Jei mano palydovas būtum tu, Minutai, nieko nebijočiau!

Teta Laelija ėmė miksėti, jog žmonės neteisingai supras: esą Liucijus Domicijus jau pradeda rinktis raitelių palydą. Tačiau aš noringai pasakiau:

– Aš jau gebu vaikščioti su ramentais. Netrukus mano šlaunis pagis. Gali būti, kad visam gyvenimui liksiu raišas, bet, jei tai nesukels pajuokos, mielai tapsiu Liucijaus palydovu ir saugosiu, kol užaugs ir pats sugebės apsisaugoti. Tai netruks daugybę metų. Juk pagal metus jis augus, moka joti ir naudotis ginklais.

Teisybę sakant, jis tais grakščiais judesiais ir dailia šukuosena mano miegamajame labiau panėšėjo į mergaitę negu į vyrą. Šitą įspūdį dar sustiprino pieno baltumo oda, būdinga rusvaplaukiams. Bet sumečiau, kad jam dar tik dešimt metų, o vis dėlto jau moka valdyti arklį ir per žaidynes važiuoti karo vežimu. Toks berniukas negalėjo būti labai vaikiškas.

Dar pasikalbėjome apie arklius, graikų poetus bei dainininkus, kuriais jis lyg ir žavėjosi, bet nieko tvirtai nesutarėme. Tiktai tiek supratau, jog esu bet kada laukiamas Agripinos namuose. Jiedu paliko mane, o Agripina, išeidama pro vartus, liepė savo pinigų kapšelio saugotojui duoti Barbui auksinį.

– Ji, vargšelė, labai vieniša, – paskui pasakė teta Laelija. – Aukšta kilmė ją atskiria nuo paprastų žmonių, o ir lygūs nedrįsta su ja bendrauti, bijodami užsitraukti nemalonę. Liūdna, kad tokia kilni moteris turi prašinėti jauno luošo raitelio draugystės.

Neįsižeidžiau, nes ir pats tuo stebėjausi.

– Ar jis tikrai bijo, kad jį nužudys? – atsargiai paklausiau.

Teta Laelija prapliupo:

– Dedasi svarbesnė, negu yra, – paaiškino. – Juk vidury dienos žmonių pilname name Romoje niekas nežudo. Berniuko istorija man pasirodė išgalvota. Tu verčiau į tai nesikišk. Žinoma, tiesa, kad imperatorius Gajus, tasai didis palaidūnas, laikė bandymams pilną dėželę nuodų. Tačiau imperatorius Klaudijus, kalbama, juos sunaikinęs, o ir patys nuodytojai šiais laikais žiauriai baudžiami. Turbūt žinai, kad Agripinos sutuoktinis, Liucijaus tėvas Domicijus, – tikras Domicijos Lepidos, Mesalinos motinos, brolis. Būdamas trejų metų, Liucijus tapo jo turto paveldėtoju, tačiau viską pasiglemžė Gajus. Agripina buvo ištremta ir laukinėje saloje turėjo misti, ieškodama po vandeniu pinčių. Liucijumi rūpinosi teta Domicija. Jo mokytojas buvo kirpėjas Anicetas. Juk tai matyti iš jo plaukų. Tačiau Domicija Lepida dabar susipykusi su savo dukteria Mesalina ir yra viena iš tos saujelės, ku-

rie drįsta atvirai bendrauti su Agripina ir paikina Liucijų. Mesalina naudojasi savo senelio Valerijaus Mesalos vardu, rodydama esanti tikra dieviškojo Augusto palikuonė. Motina pyksta ant jos, kad bemaž neslepia savo meilės Gajui Silijui, visur su juo rodosi, vaikštinėja po jo namus su savo vergais bei atleistiniais lyg po nuosavu stogu, netgi baldus iš Palatino ten pergabeno. Kita vertus, jos susižavėjimą gali suprasti: juk Silijus – gražiausias Romos vyras. Bet gal tai tik nekalti žaidimai – viskas vyksta per daug atvirai. Jauna moteris neturi jėgų kęsti vien tik to ūmaus senio ir dar girtuoklio draugiją. Klaudijui ji nerūpi, nes jis eina savo pareigas, o laisvu laiku verčiau lošia kauliukais, nei lankosi teatre. Jam labiausiai patinka žiūrėti nusikaltėlių draskymą amfiteatre, o tokiai jaunai išsilavinusiai moteriai juk tai ne pats maloniausias reginys.

Susiėmęs galvą sušukau:

– Ganėtinai prisiklausiau apie Mesaliną! Šių dieviškų giminių tarpusavio santykiai suvis temdo man protą.

Tačiau teta Laelija, kilnaus apsilankymo sujaudinta, nesiliovė kudakavusi:

– Viskas labai paprasta. Argi dieviškasis Augustas – ne dieviškojo Julijaus Cezario sesers dukters sūnus? Pagal pirmąją jo sesers Oktavijos santuoką, Mesalina yra Oktavijos dukters sūnaus duktė, o, pagal antrąją Oktavijos santuoką su Marku Antonijum, imperatorius Klaudijus yra Oktavijos dukters sūnus. Taigi Agripina yra jo brolio duktė, bet kartu kito Oktavijos dukters sūnaus – Gnėjaus Domicijaus našlė, tad Liucijus Domicijus, – paklausyk, – taip pat yra Oktavijos pirmosios dukters vaikaitis ir vaikaitis kitos dukters sūnaus, taigi iš tiesų jis yra Mesalinai antrosios eilės pusbrolis.

– Tad imperatorius Klaudijus trečią sykį vedė savo motinos įseserės dukraitę, kuri vadina save Valerija Mesalina, jeigu teisingai supratau, – pasakiau. – Vadinasi, iš tiesų ir pati Mesalina yra tokios pat kilmingos giminės kaip Agripina.

– Lyg ir taip, – sutiko teta Laelija. – Tačiau ji neturi Marko Antonijaus sugadinto kraujo, dėl kurio visi kiti artimieji baisiausiai kenčia. Jos sūnus Britanikas, žinoma, turi jo per Klaudijų, jeigu...

– Jeigu?.. – pakartojau klausiamai.

– Na taip, juk iš ankstesnių laikų Klaudijus turi vieną išperą, – atsakė teta Laelija. – Nesu tikra, kad Britanikas tikrai jo sūnus, prisiklausiusi tiek daug, kas kalbama apie Mesaliną. Anksčiau žmonės šnekėjo, kad juodu prievarta apvesdino imperatorius Gajus, gelbėdamas merginos garbę.

– Teta Laelija, – tariau iškilmingai. – Iš ištikimybės imperatoriui turėčiau tave įduoti už tokias apšmeižas.

– Tarytum Klaudijus patikėtų kokia pikta apšneka apie savo dailiąją

lėlytę, – suirzusi atrėmė teta Laelija. Vis dėlto pasaugiai apsižvalgė, ar niekas neišgirdo mudviejų šnekų.

Vėliau paklausiau Barbo, ar jis iš tikrųjų sapnavo tokį pranašišką sapną, kai nusikaušęs saugojo vartus. Barbas kietakaktiškai tvirtino išties kai ką panašaus sapnavęs, bet šitaip esą galėję nutikti ir vien tik nuo vyno bei ūmios staigmenos.

– Nuo vyno vasaros kaitryje vyras sapnuoja tokius nuostabius sapnus, kad sykiais net baugu, – pasiteisino jis.

Kurį laiką man pakibildavus su ramentais raitijos gydytojas atvedė gabų masažuotoją, kuris taip gerai išmaigydavo man šlaunį bei ilgo gulėjimo nusilpnintus raumenis, kad netrukus galėjau pats vaikščioti. Suluošintą koją įkišdavau į storapadį batą, tad raišavau jau visai nepastebimai.

Vėl pradėjau jodinėti, vis dėlto veikiai pastebėjau, kad labai nedaug jaunų raitelių lanko jojimo pratybas. Daugis jų jau nė nesvajojo apie kario tarnybą. Jiems ganėjo, kad kitąmet per raitelių apžiūrą gebės išsilaikyti ant arklių. Keletas vyresnių jaunikaičių, kurie tingėjo tarnybiniams egzaminams mokytis įstatymų, kilmingų globėjų dėka stojo į imperatoriaus asmeninės apsaugos dalį karo tribūnais arba vyresniaisiais centurionais. Juk pretorionų stovykloje prie miesto nuolatos laikėsi du asmens sargybos legionai. Kareivinių pratybų lauke jie puikuodavosi sidabruota šarvuote, raudonais apsiaustais, tačiau iš pavaldžių centurionų varė kruviną prakaitą. Kohortai – pačiam mažiausiam vienetui – galėjo vadovauti kiekvienas kilmingas patricijus.

Vasaros kaitrumoj mane pagavo kibirkščiuojantis nerimas ir veiklos potroškis. Porą sykių nuėjau pasveikinti Liucijaus Domicijaus, tačiau jis man pasirodė per daug vaikiškas. Užsidegęs aistra rašyti jis man paskaitė iš vaškuotos lentelės eilių ir paprašė jas pataisyti. Jis taip pat stulbinamai dailiai iš molio lipdė gyvių bei žmonių pavidalus. Liucijus Domicijus labai nudžiugdavo giriamas, tačiau nuo menkinamos pastabėlės skaudžiai užsigaudavo, nors ir stengdavosi tai nuslėpti. Visiškai rimtai jis pasiūlė man lankyti pamokas pas jo šokių mokytoją, kad išmokčiau grakščios eigasties ir lavių judesių.

– Iš šokio juk menka naudos, jei ketini išmokti naudotis kalaviju, ietimi bei skydu, – tarstelėjau.

Liucijus atkirto, jog bjaurisi kautynėmis su kalavijais amfiteatre, kur storžieviai gladiatoriai žaizdoja ir skerdžia vienas kitą.

– Neketinu tapti gladiatoriumi, – įsižeidžiau. – Romos raitelis privalo mokėti kariauti tikrą karą.

– Karas – kruvinas ir bergždžias reikalas, – tikino jis. – Tačiau mano velionio tėvo giminaitis Gnėjus Domicijus Korbulas, sakoma, anapus Reino pešasi su germanais, trokšdamas pelnyti triumfą. Jeigu tikrai nori, galiu jam parašyti ir pasiūlyti tave į karo tribūnus. Tačiau jis griežtas

vyras ir vers tave gerokai prakaituoti, jei tik jo paties netrukus neatšauks. Mano galva, dėdė Klaudijus neleis pelnyti didelės karo šlovės nė vienam mano tėvo giminaičiui.

Pažadėjau apie tai pamąstyti, tačiau Barbas, paklausinėjęs apie Korbulą, tikino jį pasižymėjus veikiau kaip kelių tiesėją Galijoje, nei kaip karį miškingoje Germanijoje.

Žinoma, aš perskaičiau dovanotąją knygelę. Filosofas Seneka rašė gražia šiuolaikiška kalba, nurodydamas, kaip išmintingajam išlaikyti dvasios ramybę apnikus visokiems likimo išmėginimams. Manding, jis rašė nuobodžiai, nes pateikė nedaug pavyzdžių, o tik filosofavo, todėl mano galvoje išliko nekiek jo minčių.

Mano bičiulis Liucijus Polionas man dar paskolino jo parašytąjį paguodos laišką imperatoriaus atleistiniui Polibijui. Seneka maldė Polibiją, kai mirė šio brolis, ir įrodinėjo, kad, po teisybei, neverta sielvartauti, nes broliui tekusi didi laimė tarnauti pačiam imperatoriui.

Romos literatūrinę visuomenę nepaprastai smagino tai, kad Polibijas neseniai buvo nuteistas myriop už piliečių teisių pardavinėjimą tiems, kurie siūlė daugiausia. Pasak Poliono, jis su Mesalina susiriejo dalydamiesi pinigus. Mesalina jį įdavė, ir kiti imperatoriaus atleistiniai dėl to labai krimtosi. Tad filosofui Senekai vis nesisekė.

Mane stebino, kad Klaudija per ilgą negalią nė sykio nesusisiekė su manim. Tai žeidė mano savimeilę, nors tikinau save, jog dėl jos patirčiau daugiau apmaudo nei džiaugsmo. Vis dėlto nevaliojau užmiršti jos juodų antakių, drąsių akių ir storų lūpų. Pagijęs leisdavausi į ilgus pasivaikščiojimus, norėdamas sustiprinti lūžusią koją ir nuramdyti savo nerimastį. Kaitino šiltas Romos ruduo. Netverdamas togos šilumos, nusivilkau marškinius su raudonu apvadu, idant miesto pakraščiuose neatkreipčiau pašalinių akių.

Perėjau upę, trokšdamas išsiveržti iš miesto dvoko, paskui žingsniavau pro imperatoriaus Gajaus amfiteatrą, kurio vidury jis už didelius pinigus buvo pastatydinęs Egipto obeliską, ir užkopiau ant Vatikano kalvos. Ten stūksojo senasis etruskų orakulas, kurio ręstines sienas imperatorius Klaudijus apmūrijo plytomis. Karšus auguras kilstelėjo lenktą lazdą, norėdamas atkreipti mano dėmesį, tačiau nepanūdo manęs šaukti. Toldamas nuo miesto vis leidausi kalvos atšlaite į daržus. Sudūlavo daugybė sodybų. Iš čia ir iš toliau kasnakt į daržovių turgų išdardėdavo begalinė kaimiečių vežimų vilkstinė iškrauti važtos ir parduoti jos turgaviečių urmininkams. Paryčiu visi vežimai turėdavo vėl grįžti užmiestin.

Nenorėjau apie Klaudiją klausinėti daržuose triūsiančių vergų, saulės juodai nusvilintų, todėl traukiau toliau nesupaisydamas kur. Leidau pačioms kojoms mane vesti, vis dėlto ūmai prisiminiau Klaudiją pasakojus apie šaltinį bei senus medžius. Todėl apsižvalgiau aplinkui

ir pagal išdžiūvusio upelio vagą nuojauta nuvedė mane teisingu keliu. Netoli didžiulės sodybos, senų medžių ūksmėje, stovėjo mažas namelis. Šalimais darže linksojo Klaudija žemėtom rankom ir kojom, vienais šiurkščiais apatiniais, galvą nuo saulės prisidengusi didele smailiagale šiaudine skrybėle. Iš karto ji man pasirodė lyg ne ta. Bet ji buvo tokia pažįstama, – nors praėjo keletas mėnesių nuo mudviejų susitikimo, – kad pažinau ją iš rankos mosto ir judesių.

– Sveika, Klaudija! – šūktelėjau. Kunkuliuojantis džiaugsmas užliejo man širdį ir aš pritūpiau priešais, norėdamas pažvelgti į jos veidą po šiaudine skrybėle.

Klaudija krūptelėjo ir įsibedė į mane išgąsčio išplėstomis akimis. Veidą užliejo raudonis. Staiga ji metė kuokštelį žirnių stiebų man į veidą ir pašokusi tekinom pasileido už trobelės. Šitoks sutikimas mane pribloškė ir, šluostydamasis iš akių žemes, aš tyliai keiksnojau.

Dvejodamas nusekiau iš paskos ir pamačiau ją už namelio šaltinyje nirčiai prausiantis veidą. Ji piktai sušuko, kad palaukčiau anapus trobelės. Tiktai susišukavusi plaukus ir apsivilkusi švarius drabužius, ji sugrįžo ir vis dar širsdama riktelėjo:

– Išauklėtas žmogus iš anksto praneša apie viešnagę! Bet ar gali tikėtis gražaus elgesio iš siro lupikautojo sūnaus! Ko nori iš manęs?

Šitaip skaudžiai ji įžeidinėjo mane. Nukaitau ir užsigavęs tylomis apsigręžiau eiti. Tačiau vos paėjau kelis žingsnius, ji pasivijo ir, sugriebusi man ranką, šūktelėjo:

– Nejau tu iš tikrųjų toks ūmus, Minutai? Palauk. Atleisk man už piktumą. Įsiutau, nes užklupai mane bjaurią ir purviną.

Ji noringai nusivedė mane į paprastą trobelę, kvepiančią moliu, žolėmis bei švariais skalbiniais.

– Matai, aš irgi moku verpti ir austi kaip tikra senovės romėnė, – pasakė. – Neužmiršk, jog kadaise net didžiuoklis Klaudijus, mindamas paskui jaučių porą, pats arė laukus.

Taip ji mėgino pateisinti savo neturtą. Mandagiai pasakiau:

– Klaudija, kaip tik į šitokią tave – šaltinio vandens atgaivintu veidu – man žiūrėti mieliau, nei į tas visas dažytas, šilkais apsitaisiusias miestietes.

Bet ji nuoširdžiai prisipažino:

– Aš irgi norėčiau, kad mano oda būtų pieno baltumo, veidas gražiai padažytas, plaukai dailiai sugarbanoti prie kaktos, apdaras parodytų daugiau, nei kad pridengtų, ir kvepėti rytietiškais balzamais. Tačiau šito nepakenčia mano dėdės žmona, teta Paulina Plautija, kuri po mano motinos mirties leido man čia apsigyventi. Ji pati visados dėvi gedulo drabužius, mieliau tyli, negu šneka, ir šalinasi sau lygių. Pinigų ji turi užtektinai, bet mieliau švaisto juos labdarai ir dar nežinia kam, nei leidžia man nusipirkti skaistalų ir akių dažų.

Mane suėmė juokas, nes Klaudijos veidas buvo toks sveikas, tyras ir skaistus, kad jai tikrai nereikėjo dirbtinių puošmenų. Jau laikiau ją už rankos, tačiau ji ištraukė savo delną iš manojo ir suriko, kad vasarą jos rankos taip sušiurkštėjo, kaip vergo. Man pasirodė, jog ji nuo manęs kai ką slepia. Paklausiau, ar nieko negirdėjusi apie mane ištikusią nelaimę, bet ji vangstydamasi atsakė:

– Tavo teta Laelija nebūtų įsileidusi vidun tavęs pasveikinti. Aš su tuo susitaikiau ir suprantu, kad tau nebus jokios naudos iš draugystės su manimi, vien tik žala. Gera tau linkiu, Minutai.

Nirčiai išrėžiau pats lemiąs savo gyvenimą ir pats pasirenkąs draugus.

– Be to, netrukus manęs atsikratysi, – pasakiau. – Man pažadėjo parašyti siūlomąjį laišką, tad galėsiu kariauti su germanais, vedamas didžiojo Korbulo. Mano koja jau išgijo – gal tik šiek tiek sutrumpėjo.

Klaudija patikino nė nepastebėjusi mane šlubčiojant. Kiek pamąsčiusi, ji nusiminė ir sutiko:

– Po teisybei, man būtų ramiau, kad išeitum į karo žygį, nei liktum čia, Romoje, kur kiekviena gali tave paveržti iš manęs. Mažiau suteiktum liūdesio žuvęs kare iš kvailos garbėtroškos, nei susižavėjęs kita. Bet kodėl tu turi kovoti su germanais? Jie juk kraupiai dideli ir jėgingi kariai. Jei gražiai paprašysiu, teta Paulina tikrai parašys siūlomąjį laišką mano dėdei Aului Plautijui į Britaniją. Jis ten vadovauja keturiems legionams ir jam taip gerai sekasi – britai tikriausiai daug silpnesni priešininkai už germanus. Dėdė Aulas juk ne toks jau ir gabus karo vadas. Triumfą Britanijoje net Klaudijus užpelnė. Tad vargu ar britai – garbingi priešininkai.

Aš šito nežinojau ir puoliau visko klausinėti. Klaudija paaiškino, kad jos motina buvo Plautijų giminės. Kai Paulina ėmėsi globoti savo vyro Aulo Plautijaus sesers dukterį našlaitę, jis, geraširdis, su Klaudija elgėsi kaip su šeimynykšte, nes savų vaikų jiedu neturėjo.

– Dėdė Aulas nemėgo mano motinos Urgulanilos, – pasakojo Klaudija, – bet, šiaip ar taip, ji buvo Plautija, be to, dėdę skaudžiai žeidė, kad Klaudijus melagingomis dingstimis išsiskyrė su mano motina ir paliko mane nuogą prie motinos durų slenksčio. Iš tikrųjų dėdė Aulas gal mane net įsivaikintų, bet aš pati per daug išdidi. Juridiškai esu ir liksiu imperatoriaus Klaudijaus duktė, nors jis – tik bjaurus ištvirkėlis.

Man buvo nuobodu kalbėtis apie jos kilmę, tačiau mintis apie karą Britanijoje mane sudomino.

– Tas tavo tikras tėvas Klaudijus juk dar neparklupdė Britanijos, nors ir atšventė jau triumfą, – tariau. – Priešingai, ten nesiliauja karas. Sako, tavo dėdė Aulas po ilgamečių kovų jau gali suskaičiuoti penkis tūkstančius kritusių priešų, taigi ir jis nusipelnė triumfo. Britanijos gentys ištvermingos ir klastingos. Nuramdžius vieną krašto dalį, karas tuoj įsiliepsnoja kitoje. Tučtuojau eikiva pas tavo tetą Pauliną.

– Skubi pelnyti karo šlovę, – pasijuokė Klaudija. – Bet teta Paulina griežtai uždraudė man vienai vaikščioti į miestą ir spjaudyti ant imperatoriaus statulų. Jei mane palydėsi, mielai eisiu, nes jau kelios savaitės jos nemačiau.

Drauge patraukėme į miestą ir aš užsukau į namus persirengti tinkamais drabužiais. Tetos Laelijos pabūgusi, Klaudija neužėjo vidun, o mieliau pasiliko prie vartų paplepėti su Barbu. Kopiant į Celijaus kalvą Plautijų namų link Klaudijos akys kibirkščiavo pykčiu.

– Tai bičiuliaujiesi su ponia Agripina ir prakeikta jos išpera? – pratrūko ji. – Toji gašlūnė pavojinga. Pagal amžių ji tau į motinas tiktų.

Apstulbęs puoliau gintis ir sakyti, jog Agripina, žinoma, daili, vis dėlto per daug sąvaldi moteris, o jos sūnus per jaunas ir per vaikiškas man į draugus. Bet Klaudija atkirto:

– Per daug žinau apie visus Klaudijus, pagedusius iki kaulų smegenų. Agripina miega su bet kuo, jei tik mano išpešianti iš to naudos. Imperatoriaus iždininkas Palantas – nuolatinis jos meilužis. Bergždžiai ji dairosi naujo sutuoktinio. Kilmingesni vyrai pernelyg atsargūs ir nepakliūva į jos žabangus, bet tave, nepatyrusį, žinoma, gundo kiekviena patvirkusi romėnų našlė.

Niaudamiesi ėjome per miestą, bet iš tikrųjų Klaudija liko patenkinta, kai patikinau ją, jog niekas manęs nesugundė ir kad tvirtai laikiausi pažado, duoto mudviem grįžtant iš Mėnulio šventyklos tada, kai gavau vyro togą.

Plautijų atrijuje stovėjo daugybė protėvių biustų, pomirtinių kaukių bei karo atminų. Paulina Plautija buvo didžiaakė sena moteris, kuri, įsibedusi į mane, rodės, kiaurai perskrodžia ir žiūri kažin kur toli. Iš akių matei, kad ji gana prisiverkusi. Išgirdusi mano vardą ir apie mudviejų reikalą, ji apstulbo ir, liesa ranka palytėjusi man skruostą, ištarė:

– Tai nuostabu – turbūt vienatinio Dievo nepermanomas ženklas man. Iš kur tu, Minutai, gali žinoti, jog mudu su tavo tėvu kadų kadai susipažinom ir vienas kitą apdovanojom šventu bučiniu, drauge sulaužę duoną ir išgėrę vyno per meilės puotą. Tačiau tada kaip tik ir nutiko kai kas baisaus. Ponia Tulija liepė sekti tavo tėvą. Turėdama gana įrodymų ji ką tik įdavė mane už tai, kad įsivėliau į gėdingas rytiečių apeigas.

Akimoju suvokiau, iš kur Klaudija sužinojo apie žydų klaidatikystes. Nustėręs šūktelėjau:

– Ak, visi šventieji Romos dievai, nejau mano tėvas ir čia įsivėlė į krikščionių sąmokslą?! Tariau jį išsivadavus iš savo kliedesių, kai palikome Antiochiją.

Senutė pasižiūrėjo į mane keistai blizgančiomis akimis.

– Minutai, tai ne kliedesiai, o vienintelis kelias į tiesą ir amžinąjį gyvenimą. Nesigėdiju tikėjimo, kad žydas Jėzus Nazarietis buvo ir te-

bėra Dievo Sūnus. Jis apsireiškė tavo tėvui Galilėjoje ir šis gali papasakoti apie jį daugiau už daugį čiabuvių. Santuoką su valdžiotroška Tulija jis laiko Dievo bausme už nuodėmes. Todėl, pamynęs išdidumą, čia priėmė šventąjį krikštą kaip ir aš. Nė vienas mudviejų šito nesigėdijame, nors tarp krikščionių maža turčių ir kilmingųjų.

Šiurpi naujiena atėmė man žadą. Pamačiusi niūrų ir smerkiamą mano žvilgsnį, Klaudija tuoj pasiteisino:

– Aš, nors ir nekrikštyta, bet klausiausi jų mokymo anoje Tiberio pusėje, žydų miesto dalyje. Per tas slaptas apeigas bei šventas vakarienes jiems atleidžiamos visos nuodėmės.

– Jie mušeikos! – sušukau įširdęs. – Amžinai kelia kivirčus, sėja nerimą, drumsčia ramybę. Pats mačiau tai dar Antiochijoje. Tikrieji žydai nekenčia jų labiau nei maro.

– Nereikia būti žydu, kad įtikėtum Jėzų Nazarietį esant Dievo Sūnų, – paaiškino Paulina.

Bet aš nejaučiau noro veltis į ginčus dėl tikėjimo. Priešingai, protas man aptemo iš piktumo pagalvojus, kad tėvas galutinai pavirto niekingųjų krikščionių šalininku.

– Mano tėvas nusikaušęs, žinoma, vėl ėmė gailėtis savęs, – rūsčiai tariau. – Jis naudojasi bet kokia dingstimi, kad tik išsivaduotų iš ponios Tulijos priespaudos. Bet juk apie apverktiną dalią jis visados gali išsipasakoti man, savo sūnui.

Mane labiausiai pribloškė, kad tas naujasis pragaištingas prietaras jau įsigavo net į pergalingiausio Romos karo vado namus. Antiochijoje tėvo kalbų neėmiau galvon. O Klaudija neturėjo ko prarasti, tad galėjo trumpai įsitraukti į guodžiojantį prietarą. Vis dėlto pirmą sykį mane nusmelkė neįtikima pagarba prietaro galiai supratus, kad šio prietaro auka tapo net ir tokia kilminga moteris kaip Paulina Plautija.

Ši didžiaakė moteris tik papurtė galvą, kai aš nepagarbiai prašnekau apie savo tėvą.

– Kaip tik prieš jums ateinant, – pasakojo ji, – gavau žinią, kad imperatorius, gelbėdamas mano vyro garbę, nesutinka atiduoti manęs viešam teismui. Mudviejų su Aulu Plautijum santuoka ilga. Todėl imperatorius paliks mane vyrui teisti šeimos teisme, kai Aulas sugrįš iš Britanijos. Iki jums ateinant aš vis svarsčiau, kaip nulakinti šią žinią vyrui į Britaniją, kol jo dar nepasiekė išpūsti gandai ir neužgavo jam širdies. Mano sąžinė tyra, nes nieko gėdinga nei bloga aš nepadariau. Minutai, ar iš tikrųjų nori skubinai keliauti į Britaniją ir nugabenti mano laišką vyrui?

Aš neturėjau nė menkiausio noro gabenti liūdnos naujienos tam garsiam Romos karo vadui. Puikiausiai supratau, kad šituo žygiu jo palankumo tikrai nepelnysiu. Tačiau švelnios senutės akys mane užkerėjo. Pamaniau, kad, galimas daiktas, esu jai mažumą skolingas, nes kaip tik

per mano tėvą ji pakliuvo į keblią padėtį. Tarp kitko, Aulas Plautijus, remdamasis senąja ilgos santuokos šeimos teise, galėjo netgi nužudyti žmoną. Išdidžiai atsakiau:

– Ko gera, toks jau mano likimas. Aš pasirengęs iškeliauti rytoj, jei tik laiške patvirtinsi, jog bent jau aš nesu įsivėlęs į tavo prietarą.

Šitai ji pažadėjo ir taisėsi iškart sėstis rašyti laiško. Tačiau man šovė į galvą mintis, kad, pasiėmęs kumelę Arminiją, pernelyg užtrukčiau kelionėje, nes turėčiau sykiais pailsinti arklį. Paulina taip pat pažadėjo gauti man legiono vado pirmos svarbos pasiuntinio skydą, kuris suteiks man teisę, kaip kad visiems keliaujantiems senatoriams, naudotis imperatoriaus pašto stočių arkliais bei vežimais. Juk Paulina buvo Britanijos vyriausiojo vado sutuoktinė. Tačiau už šią paslaugą iš manęs ji dar šio to pareikalavo:

– Aventino atšlaitėje gyvena toks palapinių meistras Akvilas. Užslinkus vakarui, nueik pas jį ir pranešk jam bei jo žmonai Priskilei, jog mane įdavė. Tuomet jie labiau pasisaugos. Jei kas svetimas tavęs ko klaustų, gali sakyti, kad tai aš tave pasiunčiau atšaukti palapinsiaustės užsakymo, kurį mano vyras atsiuntė iš Britanijos. Savo tarnų ten siųsti nesiryžtu, nes mano namai dabar stebimi.

Nusikeikiau mintyse pagalvojęs, kad šitaip mane įvels į bjaurias krikščionių pinkles, tačiau Paulina palaimino mane vardan Jėzaus Nazariečio, pirštų galiukais švelniai palytėdama man kaklą bei krūtinę, todėl neišdrįsau prieštarauti. Pažadėjau viską padaryti ir kitądien, susiruošęs į kelią, sugrįžti jos laiško.

Kai išėjome iš jos namų, Klaudija pradėjo dūsauti, tačiau mane žvalino netikėtas apsisprendimas ir ilga kelionė, kuri turėjo išspręsti visus man iškilusius sunkumus. Žinoma, aš turėjau užsukti gal dar ir į Herkulio šventyklą ir duoti auką, kad sektųsi kelionė, bet vien šitokia mintis man kėlė pasidygėjimą. Man nelabai rūpėjo įprasti Romos dievai. Net nenusiduodavau esąs dievobaimingas, nors būdamas romėnas turėjau didžiuotis, kad priklausau dievočiausiai pasaulio tautai. Guodžiausi mintimi, jog ne vienam padėjo gyventi ir mirti kaip vyrui tikras mokslas – filosofija – neįklimpus į prietarą. Prietaru mintyse aš vadinau žydų bei krikščionių tikėjimą. Žinoma, kad ne senuosius Romos dievus.

Nepaisydamas Klaudijos dvejonių, pareikalavau užeiti į mano namus, kad galėčiau pristatyti ją kaip savo draugę tetai Laelijai.

– Mano tėvui tapus niekingu krikščionimi, – pasakiau, – tau tikrai nėra ko gėdytis mūsų namuose. Juk esi *de jure* imperatoriaus duktė ir didžios giminės.

Patyrioji teta Laelija tokiame kebliame reikale dėjosi gerutėlė. Atitokusi iš nuostabos, ji apkabino Klaudiją ir, atidžiai į ją įsižiūrėjusi, tarė:

– Užaugai į sveiką ir mitrią jauną moterį. Mažą mačiau tave ne sykį ir gerai prisimenu, kaip imperatorius Gajus – tas žavus jaunuolis – vi-

sados tave vadindavo pussesere. Tėvas su tavimi pasielgė nedorai, bet kaip dabar gyvuoja Plautija Paulina? Nejau tu iš tikrųjų savo rankom kerpi avis jos dvare anapus mūrų, kaip kad man pasakojo?

Nesumečiau nieko, kaip tik pasiūlyti:

– Judvi pasišnekučiuokite. Kiek esu patyręs, moterims niekuomet negana šnekų. O aš turiu dar susitikti su savo teisininku ir su tėvu, nes jau rytojaus rytą iškeliauju į Britaniją.

Apsipylusi ašaromis teta Laelija ūmai surypavo, kad Britanija – tik drėgna ūkanų sala, ir jos baisios sąlygos visam laikui atima sveikatą iš tų, kurie dar išneša kailį iš kautynių su mėlynmargiais britais. Per imperatoriaus Klaudijaus triumfą ji pati mačiusi amfiteatre britus klastingai ir žiauriai kertantis ant smėlio. Visas britų miestas, pastatytas Marso lauke, buvo apiplėštas ir sugriautas. Po teisybei, turbūt bemaž nėra vilčių parsigabenti iš Britanijos karo grobio, jeigu net per triumfo vaidinimą palapinių miestas buvo pastatytas nusižiūrėjus į britus.

Palikau Klaudiją guosti tetos Laelijos, o pats, pasiėmęs iš teisininko pinigų, nuėjau į ponios Tulijos namus ieškoti tėvo. Ponia Tulija priėmė mane išdidžiai ir tarė:

– Tavo tėvas užsidarė savo kambaryje, saviškos nuoliūdos ištiktas, ir nenori nieko matyti. Man jis seniai neprataria nė žodžio. Tarnams įsakinėja tiktai galvos linkčiojimais bei rankų mostais. Pamėgink bent tu jį prakalbinti, kol jis suvis neprarado žado.

Paguodžiau ponią Tuliją pasakydamas, jog ir Antiochijoje tėvui užeidavo panašių nuovylio priepuolių. Išgirdusi, jog iškeliauju į Britaniją stoti kariuomenėn, ponia Tulija pagyvėjo ir iškart pritarė mano ketinimui:

– Protinga mintis. Tikiuosi, tuo suteiksi garbės savo tėvui. Bergždžiai mėginau priversti jį domėtis valstybės reikalais. Jaunystėje jis mokėsi teisės, nors, žinoma, jau viską kadai užmiršęs. Tavo tėvas pernelyg tingus ir nerangus, todėl ir negauna seniai nusipelnytų pareigų.

Užėjau į tėvo kambarį. Jis sėdėjo susiėmęs galvą, gurkšnojo pamaži vyną iš savo brangaus medinio puodelio, o pamatęs mane įsibedė krauju pasruvusiomis akimis. Sandariai uždaręs duris pasakiau:

– Linkėjimai nuo bičiulės Paulinos Plautijos. Per tavo šventus bučinius ji pakliuvo į bėdą ir kaltinama už pragaištingą prietarą. Turiu šitą žinią nulakinti į Britaniją jos sutuoktiniui. Atėjau prašyti, kad palinkėtum man laimingos kelionės – gal niekuomet nebesugrįšiu. Britanijoje ketinu stoti į kariuomenę ir atlikti karo tarnybą.

Tėvas sumiksėjo:

– Nesitikėjau, kad tapsi kariu, bet gal ten gyventi bus ir geriau nei šitame kekšių Babilone. Žinau, kad mano žmona Tulija vien iš kvailo pavydo įklampino Pauliną į bėdą, bet verčiau mane patrauktų į teismą. Juk tai aš buvau pasinėręs vandenin jų baseine ir jie dėjo delnus man

ant galvos, nors dvasia vis tiek į mane neįėjo. Daugiau nė žodžio Tulijai nesakysiu.

– Tėve, – paklausiau, – ką, po teisybei, ponia Tulija nori iš tavęs padaryti?

– Senatorių, – švelniai atsakė tėvas. – Štai ką toji pabaisa įsikalė galvon. Turiu pakankamai žemės Italijoje ir esu ganėtinai kilmingas, todėl galiu tapti senato nariu. Ir Tulija, būdama trijų vaikų motina, turi lengvatinių teisių, nors ji niekados negimdė. Kitados, jaunystėje, ją mylėjau. Ji atsekė mane iki pat Aleksandrijos ir niekuomet man neatleido, kad pasirinkau Myriną, tavo motiną, o ne ją. Nūnai ji diena iš dienos skaudžiausias vietas bedžioja man lyg jaučiui badikliu, iškalbinėja stokojant tikros garbėtroškos ir pavers mane nepataisomu girtuokliu, jeigu nepaklusiu jai ir nesiveršiu į senatą. Bet, sūnau Minutai, aš neturiu vilko kraujo, nors, tiesą sakant, daugybė menkesnės doros vyrų su raudonais batais sėdi dramblio kaulu puoštuose krėsluose. Atleisk man, sūnau. Turbūt supranti, kad tokiomis aplinkybėmis man jau nieko kita neliko, kaip tik tapti krikščionimi.

Nė sapnuoti nebūčiau sapnavęs savo tėvą vilkint tuniką su plačiu purpuriniu apvadu. Apmaudžiai išdaužiau:

– Suprantama, imperatorius Gajus paskyrė savo arklį senatoriumi, o imperatoriui Klaudijui taip stinga senatorių, kad jis, sakoma, ketina skirti senatoriais net Galijos barbarus, nes Romos senosios giminės nyksta viena po kitos. Bet nesuprantu, kam tokį romų vyrą versti senatorium? Pats mane perspėjai: kuo aukščiau lipsi, tuo žemiau pulsi.

Kai pažvelgiau į papurtusį tėvo veidą ir nerimastingas akis, mane užliejo neapsakomas gailestis. Suvokiau, jog gyvendamas ponios Tulijos namuose jis turi rasti kokį gyvenimo tikslą. Net kiurksojimas senate jo dvasiai būtų buvęs sveikesnis, nei slaptų krikščionių draugijų lankymas.

Tarytum numanydamas, ką galvoju, tėvas pažvelgė į mane, čiupinėdamas aptrintą medinį puodelį, ir tarė:

– Turėsiu liautis lankęsis meilės puotose, nes tuo jiems tik pakenkčiau, kaip kad jau nutiko Paulinai. Įtūžusi Tulija prisiekė pasieksianti, kad juos visus ištremtų iš Romos, jeigu aš nuo jų neatsimesiu. Visa tai dėl nekaltų bučinių, o juk šitai įprastas ritualas po šventos puotos.

– Keliauk tu į Britaniją, – tęsė jis, tiesdamas man savo brangų medinį puodelį. – Laikas perimti tau vienintelį mirusios motinos paliktą daiktą. Juk įširdusi Tulija gali jį dar net sudeginti. Iš jo sykį gėrė pats žydų karalius Jėzus Nazarietis, kai, prisikėlęs iš kapo, klajojo po Galilėją vinių sužaizdotom kojom ir rankom ir rimbo nurėžiuota nugara. Nuo tol greit bus aštuoniolika metų. Niekuomet su tuo puodeliu nesiskirk. Gal mirusi motina bus arčiau tavęs, kai iš jo gersi. Aš nemokėjau būti tau toks tėvas, kaip norėjau.

Paėmiau medinį puodelį, kurį tėvo atleistiniai Antiochijoje vaizdavosi esant Laimės deivės taurę. Man dingtelėjo, kad tas puodelis neapsaugojo tėvo nuo ponios Tulijos, jeigu prabangaus namo, patogumo ir, galimas daiktas, senatoriaus rango nelaikytume didžiausia žemiška sėkme. Bet perimdamas aptrintą puodelį pajutau nesuvokiamą pagarbą.

– Padaryk man dar vieną paslaugą, – nuolankiai paprašė tėvas. – Aventino atšlaitėje gyvena toks palapinių meistras...

– Vardu Akvilas, – kandžiai tarstelėjau. – Tikrai. Turiu nunešti jam žinią nuo Paulinos. Kartu pasakysiu, kad ir tu atsimeti nuo jų draugijos.

Tačiau kieta ir apmaudinga mano širdis atlyžo – juk tėvas man atminčiai atidavė brangųjį medinį puodelį. Apkabinau tėvą ir įsikniaubiau veidu jam į krūtinę, slėpdamas ašaras. O jis mane tvirtai glėby suspaudė. Išsiskyrėme nepažvelgę vienas į kitą.

Ponia Tulija laukė manęs oriai sėdėdama namų šeimininkės krėsle su aukšta atkalte. Šnairuodama į mane, ji patarė:

– Saugok Britanijoje savo brangią galvą, Minutai. Tavo tėvui svarbu turėti sūnų, tarnaujantį valstybei bei visuotiniam labui. Man tu nepatikai, nes, atrodo, esi aikštingas ir užsisklendęs. Bet jeigu tu pasižymėsi Britanijoje, surasiu tau tinkamą žmoną – iš kokios nors senos Romos giminės. Tuomet tavo ateitis bus garantuota.

Ji padovanojo man kapšelį su penkiasdešimčia auksinių tardama:

– Nors ir neką išmanau apie kario gyvenimą, bet tiek dar suprantu: naujokas greičiau kyla, jei paslaugiai vaišina vynu vadus ir su jais lošia kauliukais, nei kad leisdamasis į bergždžius ir pavojingus žvalgymo žygius. Nešykštėk pinigų, o verčiau kartais įsiskolink. Tavo tėvas turi išteklių. Tada visi tave laikys tikru ir šauniu vyru.

Ji nė nenuvokė apie mano naivų poreikį tik sau pačiam įrodyti, kad dar sugebu kai ką, o turtai ar kilmė neturi reikšmės. Vis dėlto padėkojau ir paėmiau pinigus ir nuolankiai paprašiau, kad pasirūpintų tėvo sveikata.

– Tavo tėvo sveikata man bus brangiausias dalykas žemėje, kol jis darys tai, ko aš noriu, – patikino ponia Tulija.

Grįždamas į namus, užsukau į Kastoro ir Polukso šventyklą pranešti raitijos kuratoriui apie savo išvykimą į Britaniją. Namuose teta Laelija su Klaudija buvo pasiekusios visišką tarpusavio sutarimą ir rinko man geriausius vilnonius apatinius drabužius, kurie turėjo saugoti mane nuo dargaus Britanijos oro. Ir kitokių daiktų jos jau buvo sudėjusios tokią didelę stirtą, kad man būtų prireikę mažų mažiausiai kelionės vežimo jiems gabenti. Tačiau neketinau pasiimti net raitininko ginkluotės, – tiktai kalaviją, nes, man rodės, svetimoje šalyje ir nepažįstamomis sąlygomis geriausia ginkluotis vietoje, pagal krašto paprotį. Barbas man buvo pasakojęs, jog išpaikintus Romos jaunikaičius, kurie į karo žygį tempdavosi visokiausio šlamšto, skaudžiai pašiepdavo.

Dangui nerimastingai gaisruojant alpų ir karštą rudens vakarą susiradau palapinių meistrą Akvilą. Jis buvo tikrai pasiturintis žmogus, nes turėjo didelę audyklą. Akvilas įtariai pasitiko mane dar prie durų, žvalgydamasis aplinkui, lyg baimintųsi sargių akių. Buvo kokių keturiasdešimties ir visiškai nepanėšėjo į žydą. Ir barzdos nesiželdino, vilkėjo apsiaustą be kutų, todėl aš pamaniau čia esant ne jį patį, o jo atleistinį. Klaudija jėga įsibrovė iš paskos ir pasveikino Akvilą kaip seną pažįstamą. Kai išgirdo mano vardą ir tėvo sveikinimus, Akvilui baimė prapuolė, nors akyse tebešmėksojo toks pat nerimas kaip ir mano tėvo akyse. Jo kaktą vagojo statmenos raukšlės – kaip auguro ar haruspiko.

Jis maloniai pakvietė užeiti vidun, o jo rūpestingoji žmona Priskilė panūdo tučtuojau pavaišinti mus vaisiais ir atmieštu vynu. Bent jau iš nosies galėjai suprast, kad Priskilė – tikra žydė, – ši smarki ir šneki moteris jaunystėje tikrai turėjo švytėti grožiu. Jiedu apgailestavo išgirdę, jog Paulina persekiojama už prietarą ir kad mano tėvas nutarė atsimesti nuo jų slaptos draugijos, idant jiems nepakenktų.

Jiedu taip man pasakė:

– Mūsų nekenčia ir mums pavydi. Žydai mus persekioja, veja iš sinagogos, o gatvėje muša. Taip pat mūsų baisiai nekenčia toks vienas įtakus samarietis – Simonas Burtininkas. Vis dėlto mus sergsti šventa dvasia, kuri įdeda žodžius mums į burnas, todėl mes nesibijom jokios žemiškos galybės.

– Juk tu ne žydas, – tarstelėjau Akvilui.

Tas nusivaipė:

– Aš žydas, ir apipjaustytas, gimiau Ponto mieste Trapeze, Juodosios jūros pietrytiniame krašte. Bet mano motina buvo graikė, o tėvas priėmė galilėjų krikštą, kitados nukakęs į Jeruzalę Sekminių švęsti. Ponte kilo rietynės, kai keletas žydų prie sinagogos įsimanė paaukoti imperatoriui. Persikėlęs į Romą, apsigyvenau skurdžioje Aventino atšlaitėje kaip daugis žydų, nebetikinčių, kad Mozės Įstatymas išvaduos juos iš nuodėmių.

Priskilė paantrino:

– Ano kranto žydai mūsų labiausiai ir nekenčia, mat jų pasiklausę pagonys mieliau renkasi mūsų kelią – neva jis lengvesnis. Aš nepermanau, ar mūsų kelias lengvesnis. Bet mums tikrai suteikta malonė ir slaptas pažinimas.

Tai buvo malonūs žmonės, be žydams būdingos puikybės. Klaudija patvirtino su teta Paulina klausiusi jų mokymo. Jie neva neturėjo ko slėpti. Kiekvienas galėjo ateiti pasiklausyti jų mokymo ir tuo metu kai kurie pasinerdavo į ekstazę ir šaukdavo nesuprantamus žodžius. Tik meilės puotos būdavo uždaros, kaip ir kitos siriškos bei egiptietiškos slaptos apeigos, rengiamos Romoje.

Vienas per kitą jie tvirtino, jog visi – vergai ir laisvieji, skurdžiai ir

turtuoliai, išminčiai ir kvailiai – prieš jų Dievą lygūs. Visus jie laiką broliais ir seserimis. Nelabai tuo tikėjau – juk taip jie užsigavo, išgirdę mano tėvą bei Pauliną Plautiją nuo jų atsimetus. Klaudija, tiesa, tikino, kad Paulina širdyje nuo jų neatsimetė – tik dėl akių, norėdama išsaugoti savo vyro garbę.

Jau buvo vėlu. Šiltą rudens vakarą palydėjau Klaudiją į Plautijų namus ant Celijaus kalvos. Pakeliui Klaudija aiškino:

– Gal dėl ankstesnio mano elgesio tu manim ir netiki, bet širdies gilumoje aš labai dievota. Tai liudija, jog esu Klaudijaus duktė, patikimiau, nei mano ausų pavidalas. Nė vienos tautos dievai nėra taip arti kasdienio gyvenimo, kaip romėnų. Kiekvieną akimirksnį dievai kalba ženklais bei pranašiškomis žymėmis, jei tik supranti jų slaptą kalbą. Bet pasiklausiusi krikščionių pradėjau manyti, kad jų dvasia tikriausiai dar arčiau žmogaus. Jos valia nelieka jokių dvejonių nei spėlionių. O tarnaudamas Romos dievams niekuomet juk nesi visiškai tikras, ar auka tinkama, ar apeigų žodžiai, kurių nė žyniai jau nesupranta, ištarti teisingai. Paukščių skrydžių ir kepenų požymių aiškinimą lemia auguro ir haruspiko išmanumas. Vėlesni įvykiai daugybę kartų parodė juos klydus, nors paskui ir būdavo stebimasi, jog net paprasti ženklai neteisingai išaiškinti. Tačiau dvasios valia visa vyksta paprastai ir teisingai ir turi tikslą.

Nesiginčijau su ja. Tamsumoj Klaudija įbruko savo delną į manąjį ir nuoširdžiai prisipažino:

– Tikriausiai aš jau neturiu ko prarasti, kaip tik tave, Minutai. Todėl mane ir traukia tas svetimas prietaras. Gal ta valia, akstinanti mane spjaudyti į Klaudijaus statulas, ir graso mane nuo Romos dievų, kuriems jis stengiasi sugrąžinti ankstesnę pagarbą. Bet, pabuvusi tarp tų patiklių žmonių, jaučiu būtinai turinti melsti jų neregimo Dievo, kad apsaugotų tave nuo kelionės pavojų ir sergėtų ten, gūdžioje Britanijoje, idant kada nors pas mane sugrįžtum.

Mane suėmė juokas.

– Kiek žinau, žydų Dievui galima aukoti tiktai jų šventame mieste Jeruzalėje, – atsakiau. – Turėsi pakloti apsčiai pinigų, kol tavo maldą išgirs.

Tačiau Klaudija įsismagino:

– Krikščionių mokymas nuostabus štai kuo – jis nereikalauja aukų. Tereikia laikytis Dievo valios taip, kaip mokė Jėzus Nazarietis. Reikia pasiduoti dvasiai – ir dvasia sergės tave.

– Tikrai keistas prietaras, – nusijuokiau. – Jo laikytis pigiau, nei kad daužyti molinius gyvūnėlius prie dievų aukuro, kaip daro beturčiai.

Kitą rytą gavau žirgą kelionei ir pasiuntinio šarvus. Paulina įdavė man laišką Auliui Plautijui, o Klaudija plūste paplūdo ašarom. Leidausi joti karo keliais per Italiją ir Galiją.

TREČIOJI KNYGA

Britanija

Atkakau į Britaniją žiemos pradžioje, audros, rūko ir ledinio lietaus čaižomas. Kiekvienas, kuris ten lankėsi, žino, jog Britanija gniuždo kiekvieną. Ten nė su žiburiu neaptiksi tokių miestų, kokių dar gali rasti šiaurinėje Galijoje. Kas Britanijoje nemiršta plaučių uždegimu, tas visam amžiui bent jau sausgėlą tikrai įsitaiso, jeigu ligi tol britai neperpjauna gerklės kur gudobelės krūmuose ir neatiduoda savo žyniams – druidams, kad tie iš romėno vidurių išskaitytų gentainių likimą. Šitaip man sakė legionieriai, ištarnavę ten trisdešimt metų.

Su Aulu Plautijum susitikau Londinijaus prekyvietėje palei srautingą upę. Londinijų jis laikė pagrindine savo būstine, ten netgi stovėjo keletas romėniškų namų. Žmonos laiškas Aulo Plautijaus nenuliūdino, kaip kad aš būgštavau. Priešingai – jis prapliupo juoktis, mušdamas delnais per kelius. Prieš porą savaičių Aulas Plautijus buvo gavęs iš imperatoriaus Klaudijaus slaptą laišką, kuriuo jam buvo patvirtintas triumfas. Tuo metu jis tvarkė reikalus, ketindamas atsisakyti vyriausiojo vado pareigų Britanijoje ir pavasarį pargrįžti Romon.

– Ar tai aš turėčiau sušaukti giminę teisti mylimos žmonos? – net ašarodamas juokėsi jis. – Džiaugsiuos, jeigu Paulina man nuo galvos nenupeš paskutinių plaukelių kvosdama, kaip pats gyvenau Britanijoje. Tikėjimo reikalai bekertant šventąsias druidų giraites man jau iki gyvo kaulo pakyrėjo. Turėjau atgabenti visą laivą mūsų dievų statulų, kad čionykščiai pamirštų grasų žmonių aukojimą. Bet jie tik sudaužo tas šventas molio statulas ir vėl kelia maištą.

– Ne, ne, – tikino jis, – Romos prietaras tikrai doresnis nei čionykščių. Šitas kaltinimas – tiktai pinklės ir brangių bičiulių senatorių išmonė, mat jie baiminasi, kad aš pernelyg pralobsiu po tų penkerių vadovavimo keturiems legionams metų. Tarytum šitame krašte kas nors gali praturtėti. Priešingai, Romos pinigai šičia prapuola it kiauram maiše. Klaudijus turi patvirtinti man triumfą, idant Romoje manytų Britaniją esant sutramdytą. Šitos šalies amžiais niekas nesutramdys, nes maišto dvasia čia kraujan įsigėrus. Vietoj karaliuko, nuveikto garbingame mūšyje, tuoj iškyla kitas, kuriam nerūpi niekas – nei įkaitai, nei sutarčių priesaikos. Arba kokia gretima gentis užgrobia mūsų užvaldytą kraštą ir išskerdžia mūsų įgulą. Ginklų iš jų neatimsi – juk jų jiems reikia gintis vieniems nuo kitų. Kuo mieliausiai grįžčiau Romon ir be triumfo, kad tik atsikratyčiau šito dievų apleisto krašto.

Surimtėjęs jis griežtai pasižiūrėjo į mane ir paklausė:

– Gal Romoje jau tikrai sklando gandas apie triumfą, kad šitoks jaunas raitelis savo noru siūlosi man tarnauti? Akivaizdu, tikiesi lengvai pelnyti triumfą.

Skaudžiai įsižeidęs pasakiau, jog iškeliaudamas net nenujaučiau apie triumfą. Priešingai, Romoje visi manė, kad Klaudijus vien iš pavydo nepatvirtins triumfo nė vienam kariavusiajam Britanijoje, nes jis pats jau kadai atšventė to krašto numalšinimą.

– Atvykau mokytis kariauti pas garsų karo vadą, – atsakiau. – Žaidimai ant arklių Romoje man pakyrėjo.

– Nepamatysi čia šilkinio plauko arklių ir sidabro skydų, – šiurkščiai burbtelėjo Aulas. – Nei karštų vonių, nei mitrių masažuotojų. Vien tiktai mėlynmargių barbarų staugsmas girdėti miškuose, kasdien galuoja niūki pasalos baimė, amžina sloga, neišgydomas kosulys ir begalinis tėvynės ilgesys.

Ir Aulas Plautijus beveik nemelavo. Šitai patyriau per dvejus metus, kuriuos nugyvenau Britanijoje. Keletą dienų jis pralaikė mane savo būstinėje, tikrindamas mano kilmę, kamantinėdamas naujausių Romos paskalų ir iškilo vaizdo žemėlapyje pažindindamas mane su Britanija bei legionų buveinėmis.

– Sergėk savąjį žirgą, antraip britai jį tuoj nugvelbs. Jie kaunasi sulipę į karo vežimus, nes jų maži arkliukai netinkami joti. Romos karyba ir politika čia paremta sąjungą sudariusių genčių teikiamais pastiprinimais. O ir mes juk turime daugybę karo vežimų. Bet kaip gyvas nepasikliauk britais. Ir niekuomet nenuleisk nuo jų akių. Britai ypač gviešiasi tų didžiųjų mūsų karo arklių, ketindami suburti raitijos būrius. O Klaudijaus pergalę čia nulėmė drambliai, kurių britai nė akyse nebuvo regėję. Drambliai sugriovė jų rąstinius kliuvinius ir išgąsdino arklius, pakinkytus į karo vežimus. Tačiau britai netrukus išmoko ietimis išdurti drambliams akis ir svilinti juos deglais. Be to, drambliams netinka čionykštės gamtinės sąlygos. Paskutinis Klaudijaus dramblys prieš metus nugaišo nuo plaučių uždegimo. Nusiųsiu tave į Flavijaus Vespasiano legioną, nes jis čia – patyriausias karys ir patikimiausias legiono vadas. Lėto būdo, bet niekados nepraranda savitvardos. Jis neaukštos kilmės ir įpročiai jo prasčiokiški, bet šiaip – padorus vyras. Todėl vargu ar kada gyvenime pasieks aukštesnės padėties, nei legiono vado. Bet jo valdžioje bent išmoksi kariauti, kad jau to panorėjai.

Flavijų Vespasianą sutikau tvinstančios Antonos upės pakrantėje, kur jis kaip tik sklaidė savo legioną statyti visokių rąstinių įtvirtinimų, ruošdamasis tramdyti kraštą. Tai buvo bemaž keturiasdešimties metų amžiaus, stambaus sudėjimo, plačiakaktis vyras, o apie griežtas lūpas jam brėžėsi linksmos raukšlelės. Ir jis tikrai neatrodė toks apgailėtinas, kaip galėjai manyti iš Aulo Plautijaus niekinamo nupasakojimo. Jis sma-

giai kvatodavo, mokėjo pasišaipyti net iš savo nesėkmių, kurios silpnesnį vyrą slėgtų. Vien atsidūręs šalia jo pasijusdavai saugus. Gudriai mane nužvelgęs, jis šūktelėjo:

– Gal persimainys likimas, kad toks jaunas Romos raitelis savo noru ieško kloties Britanijos pelkėse ir niūriose giriose. Ne, niekaip negaliu patikėti! Tučtuojau prisipažink, ką iškrėtei ir nuo kokių išdaigų bandai slėptis čia pas mus, po legiono erelio sparnais, tada greičiau susigyvensime.

Smulkiai išklausinėjęs apie mano giminę ir draugystes Romoje, Flavijus Vespasianas nusprendė, kad aš jam tikrai niekuo nepadėsiu, bet ir nepakenksiu. Jis buvo gero būdo ir nutarė pamažu mane pratinti prie kariško gyvenimo purvo, šiurkštumo bei jėgų įtampos. Iš pradžių jis imdavosi mane į apžiūros žygius, kad pažinčiau kraštą, ir diktuodavo ataskaitas Aului Plautijui, nes pats tingėjo rašyti. Įsitikinęs, jog tikrai moku joti ir nekliūvu už kalavijo, jis atidavė mane legiono techniko globon, idant išmokčiau statyti rąstinius įtvirtinimus.

Mūsų įgula nesudarė nė manipulo. Vieni medžiodavo ir traukdavo į maisto paieškos žygius, kiti miške ruošdavo rąstus, o dar kiti statydavo įtvirtinimus. Išvykdamas Vespasianas patarė man žiūrėti, kad vyrai turėtų ginklus pasiruošę, o sargybiniai būtų sargūs ir netinginiautų, nes tinginystė kariuomenėje – visų kliaudų motina, o ir drausmę silpnina.

Po kelių dienų man pabodo vaikštinėti po stovyklą ir klausytis nusenusių legionierių nešvankių sąmojų. Griebęs kirvį, šokau miške kirsti medžių. Kalant stapus, aš pats čiupdavau laikyti lyną ir murzinu veidu traukdavau dainas drauge su kitais. Abudu centurionus ir techniką vakarais vaišindavau vynu, nupirktu už beprotišką kainą iš stovyklos prekiautojo, o su randuotais veteranais valgydavau prie laužo košę bei sūdytą mėsą. Sutvirtėjau, sušiurkštėjau, išmokau keiktis ir jau nebepaisiau smalsavimų, kada buvau atjunkytas nuo krūties.

Mūsų įgulai priklausė pora dešimčių galų raitelių. Jų vadas supratęs, jog nesivaržysiu su juo dėl viršumo, nusprendė, kad laikas ir man nudėti pirmąjį britą, ir pasiėmė mane į maisto grobimo žygį. Persikėlę per upę nujojome į atokų kaimą, kurio gyventojai skundėsi gretimos genties puldinėjimais. Jie suslėpė ginklus, tačiau pėsčiomis mus atsekę veteranai buvo papratę ieškoti ginklų apvaliose trobelėse po plūktine asla bei šiukšlių sąvartomis. Aptikę ginklų, jie susigrobė kaimo grūdus, geresnius galvijus ir žiauriai išgalabijo vyrus, dar mėginusius ginti savo turtą, patikinę, jog britai net į vergus netinką. Tas moteris, kurios nespėjo pasislėpti miške, smagiai kvatodami jie patyriai išprievartavo.

Toks kvailas ir beprasmis niokojimas man sukėlė šiurpą, tačiau raitijos vadas tiktai juokėsi, patardamas man tvardytis ir turėti pasiruošus ginklą. Šauksmas ginti kaimo esą tik įprasti žabangai, – šitai liudija

rastieji ginklai. Ir jis sakė tiesą, nes apyaušriu mėlynai išsipaišę kaukiantys britai puolė kaimą iš visų pusių, vildamiesi užklupti mus nepasiruošusius.

Tačiau mes buvome budrūs ir lengvai apsigynėme nuo lengvaginklių barbarų, kurie nesidengė legionieriškais skydais. Išvakarėse po kaimą siautėję veteranai, kuriems tariausi niekuomet nedovanosiąs už regėtus nusikaltimus, per durtynes glaudžiai apsupo mane ir saugojo mano galvą. Britams sprunkant, priešais mus liko sužeistas į kelį tik vienas, kuris siutingai kaukė ir, ramstydamasis odiniu skydu, švaistės kalaviju. Veteranai prasiskyrė, išstūmė mane priekin ir juokdamiesi ėmė šaukti:

– Štai, daigok savąjį britą, mažyli!

Aš nesunkiai apsigyniau ir nudėjau sužeistąjį, nors jis buvo jėgingas ir turėjo kardą. Bet kai pagaliau įsmeigiau ilgą raitininko kalaviją jam į gerklę ir jis, plūsdamas kraujais, išgargaliavo dvasią, turėjau nusigręžti ir nusivemti tarpkojin. Gėdydamasis savo silpnumo, skubinai užšokau ant arklio ir prisijungiau prie tų galų, kurie vijosi sprunkančius ir po krūmynus besislapstančius britus, kol trimitas pašaukė mus grįžti.

Palikome kaimą, bausdamiesi duoti britams atkirtį, nes mūsų centurionas pareiškė, kad mūšis dar tikrai nesibaigė. Mūsų laukė sunkus kelias genant galvijus ir gabenant savajai įgulai grūdus karkliniais krepšiais, nes grįžtant britai vis puldinėjo. Mano nuotaika buvo pasitaisiusi, mat pats apsigyniau ir raitas apsaugojau kitus, vis dėlto, mano galva, toji kova nebuvo garbinga.

Galų gale persikėlėme su grobiu per upę ir rąstinį įtvirtinimą pasiekėme netekę dviejų vyrų bei vieno arklio, o ne vienas buvo dar ir sužeistas. Visiškai nusivaręs nuo kojų kritau ilsėtis rąstinėje trobelėje ant grendymo, bet vis pašokdavau iš miegų, neva išgirdęs britų kovos kauksmą.

Kitądien aš visai nenorėjau dalyvauti grobio dalybose, tačiau raitininkų vadas pašaipiai gyrė mane, tvirtindamas, kad kuo šauniausiai mosavau kalaviju ir blioviau iš baimės bemaž taip kurtinamai kaip britai. Todėl mano ir kitų teisės į grobį esančios lygios. Tikriausiai įsimanę paerzinti, veteranai manęs link stumtelėjo paauglę britę surištais riešais ir pasakė:

– Štai tavoji grobio dalis, kad nenuobodžiautum ir mūsų nepaliktum, narsusai raiteli, Minutai žindukliuk!

Įsiutęs surikau neturįs noro užsikrauti sau ant sprando peniukšlės, tačiau veteranai, išpūtę akis, apsimetė esą niekuo dėti ir taip man tarė:

– Jei kuris iš mūsų ją paims, tai ji, išsilaisvinusi rankas, suvarys tam peilį į gerklę. O tu esi malonus kilmingas jaunikaitis, ir graikiškai moki. Gal jai įtiksi labiau negu mes.

Jie paslaugiai prižadėjo man patarti, kaip auklėti tokią vergę. Iš pradžių aš turįs rytą vakarą karšti kailį vien iš nusistatymo sutramdyti jos piktą prigimtį. Ir kitokių patirtinių patarimų jie davė, tik nenoriu jų čia, švariame popieriuje, dėstyti. Man griežtai atsisakius, jie papurtė galvas ir, apsimesdami suniurę, kalbėjo:

– Mums belieka parduoti merginą už porą denarijų stovyklos prekijui. Turbūt numanai, kas jai tada nutiks.

Supratau niekuomet sau neatleisiąs, jeigu per mane tas nusigandęs vaikas bus rimbu ir žiaurybėmis paverstas stovyklos šliundra. Nenoromis sutikau paimti mergaitę į verges ir atsiskaityti ja, kaip teisėta grobio dalimi, paskui išvijau veteranus iš namelio ir, pasirėmęs rankomis į kelius, įsibedžiau į mergaitę. Jos vaikiškas veidelis buvo suodinas, sumuštas, suvelti rausvi gaurai užkritę ant akių. Ji panėšėjo į britų kumelaitę, išgąstingai dėbsančią į mane pro karčius.

Mane suėmė juokas ir aš, nupjovęs pančius, mostais paraginau ją nusiprausti veidą ir susipinti plaukus. Ji trynėsi patinusius riešus, nepatikliai spoksodama iš paniūrų. Galų gale pasiunčiau atvesti techniko, kuris šiek tiek šnekėjo ikenių kalba. Tas pasijuokė iš mano bėdos, bet pareiškė, kad mergina bent jau sveika ir nešleiva. Išgirdusi gimtąją kalbą, mergina įsidrąsino. Kurį laiką jiedu gyvai šnekučiavosi.

Paskui technikas tarė:

– Ji nenori praustis ir šukuotis, nes bijo tavęs. Jeigu ją paliesi – užmuš, – prisiekia šitai kiškiaveide deive.

Patikinau visai neketinąs liesti merginos. Technikas pareiškė, kad išmintingai padaryčiau nugirdydamas merginą vynu. Ji bemat apsvaigtų, nes tamsūs britai nepratę prie vyno. Tada jau galėsiąs daryti su ja ką tinkamas, jeigu tik pats nenusikaušiu. Antraip atsigodusi mergina perrėš man gerklę. Taip nutiko vienam legiono odadirbiui, pernelyg smarkiai pasivaišinusiam podraug su viena laukine brite.

Nekantriai pakartojau neketinąs liesti merginos. Tačiau technikas atkaklavo, kad išmintingiausia laikyti merginą surištą. Antraip ši, vos pasitaikius progai, tuoj neš kudašių pas savuosius.

– Man tik to ir reikia, – atkirtau. – Pasakyk jai, kad vakare išlydėsiu ją pro sargybinius ir paleisiu.

Technikas papurtė galvą ir prisipažino jau anksčiau pastebėjęs, jog esu kvailys, nes plūkiausi dirbdamas eilinių darbus. Vis dėlto jis įtarė, kad nesu toks kvailas. Dar pasikalbėjęs su mergina, jis paaiškino:

– Mergina tavim nepasitiki. Ji mano, jog nusivesi ją į mišką ir darysi, ką panorėjęs. Nors galėtų it zuikis ištrūkti iš tavo nagų, bet kitų genčių britai ją paimtų įkaite, nes ji ne iš šių vietų. Ji vardu Lugunda.

Staiga techniko akys sublizgo, jis apsilaižė lūpų kampučius ir, rodydamas akimis į merginą, pasiūlė:

– Klausyk, duosiu tau du sidabrinius už merginą ir tu jos atsikratysi.

Pastebėjusi jo žvilgsnį, mergina pripuolė prie manęs ir tvirtai sugriebė man ranką, tartum aš vienintelis pasaulyje būčiau įmanęs ją apsaugoti. Ji ilgai kažin ką šnypštė. Technikas kvatodamas išvertė:

– Mergina sako, kad jeigu draudžiamas ją paliesi – varle atgimsi. Prieš tai jos gentainiai perskros tau pilvą, ištrauks žarnas ir, per išangę suvarę žvilgančią ietį, pasmeigs ant jos tavo kūną. Protingiausia parduoti ją už nedidelę kainą patyresniam vyrui.

Valandėlę gundžiausi padovanoti merginą technikui, o paskui dar sykį kantriai patikinau neketinąs jos liesti. Priešingai, ketinau ją laikyti per britišką kumelaitę. Jų karčiai taip pat šukuojami, šaltą naktį jos apklojamos gūnelėm. Iš nuobodulio seni legionieriai prasimanydavo laikyti visokiausių gyvių. Tačiau mergina geriau už šunį, aš pamaniau galėsiąs iš jos bent britiškai išmokti.

Nenumanau, kaip technikas išvertė mano žodžius, nenumanau, ar jis apskritai sugebėjo išreikšti mano mintis. Įtariu jį paaiškinus, kad merginos neliesiu, kaip kad neketinu poruotis su kumele ar kale. Mergina atšoko nuo manęs ir puolė taškyti vandeniu sau veidą iš medinio kubilo, tarytum rodydama nesanti nei kumelė, nei kalė.

Paliepiau technikui tada eiti lauk, o pats merginai ištiesiau muilą. Ji kaip gyva nebuvo jo mačiusi, tiesą sakant, kaip ir aš ligi kelionės į Britaniją, kai teko nakvoti Galijos mieste, kuris vadinosi Liutecija, ir apsilankyti tenykštėse varganose maudyklėse. Tai nutiko mano motinos mirties, o kartu ir mano gimimo dieną. Liutecijoje man kaip tik sukako septyniolika, bet niekas manęs nepasveikino.

Liesas vergas maudyklėse mane nustebino naudojamo muilo švelnumu bei švarinančiomis savybėmis. Tai buvo visai kas kita, nei grandymas pemza. Prisiminiau ponios Tulijos duotus pinigus ir už tris auksinus nusipirkau maudyklių vergą su jo muilais. Rytą, prieš iškeliaudamas iš Liutecijos, išlaisvinau vergą ir sumokėjau miesto valdžiai išpirkos mokestį, leisdamas jam vadintis Minutijaus vardu. Porą jo padovanotų gabalėlių muilo rūpestingai pasislėpiau pastebėjęs, kad tokia naujovė legionieriams kelia panieką.

Pamokyta naudotis muilu, mergina užmiršo savo baimę, nusiprausė ir ėmė šukuotis plaukus. Jos ištinusius riešus patepiau puikiu tepalu. Jos drapanos buvo perdėm sudraskytos gudobelių dyglių, todėl nupirkau iš stovyklos prekiautojo jai apatinius marškinius ir vilnonį apsiaustą. Nuo tol mergina kaip ištikimas šuo visur sekiojo man iš paskos.

Netrukus supratau, kad man lengviau išmokyti ją lotynų kalbos, negu pačiam išmokti barbarų šnypštimo. Ilgais tamsiais vakarais ugnies šilumoj netgi mokiau ją skaityti. Tačiau tik savo malonumui braižydavau raides smėlyje ir liepdavau jai daryti tą patį. Įguloje tebuvo dvi knygos – centuriono kalendorius ir prekiautojo chaldėjų–egiptiečių sapnininkas. Todėl jau seniai gailėjausi nepasiėmęs nieko skaityti.

Lugundos mokymas man atstojo skaitymo pramogą. O lotynų kalbos jai buvo lengviau ir smagiau mokytis iš prekiautojo sapnininko, nei, tarkim, iš Senekos knygelių apie dvasios ramybę, jei aš tokią būčiau ten turėjęs.

Juokais nuleisdavau veteranų nešvankybes merginos atžvilgiu, – juk taip kalbėdami jie nenorėdavo manęs užgauti. Jie veikiau stebėjosi, kokiais kerais taip greitai prisijaukinau tą laukinukę. Žinoma, jie tarė mane sanguliaujant su mergina ir aš leidau jiems šitaip manyti, bet, po teisybei, merginos neliečiau, nors ji jau turėjo trylika metų. Romoje mergina laikoma subrendusia, kai sukanka dvylika, bet man atrodė, jog šiaurietės barbarės bręsta lėčiau ir ilgiau išlieka skaisčios negu romėnės. Ne, jos nekaltumas nebūtų sukliudęs, jeigu tik būčiau įsigeidęs. Tačiau, manding, mergina pradėjo mane gerbti už tai, kad jos neliečiu. Tai man teikė daugiau malonumo, nei būčiau jautęs su ja sanguliaudamas. O gal mane dar sulaikė ir Klaudijai duotas tvirtas pažadas to nedaryti.

Lediniams lietums talžant žemę, kai ir šiaip jau prasti keliai pavirto bedugniais liūgais ir nakties šalna ant balų palikdavo traškią ledplutę, nuščiuvo ir įgulos gyvenimas. Pora jaunų galų, kurie nusisamdė į legioną, ketindami per trisdešimtį metų išsitarnauti Romos pilietybę, paprato atsėlinti į mano rąstų trobelę tuo laiku, kai aš mokydavau Lugundą. Jie smaksodavo išsižioję ir balsiai kartodavo iš paskos lotyniškus žodžius. Nė nepajutau, kaip juos išmokiau lotynų kalbos bei rašto pradmenų, nes visa vyko vienu kartu. Norint pakilti legiono tarnyboje, būtina mokėti šiek tiek skaityti ir rašyti, – juk neįmanu protingai kariauti nepaskaitant vaškuotų lentelių.

Šitokią mokyklą užėjo Vespasianas, atkliuvęs per įgulos apžiūrą prie manosios trobelės su velėnos stogu. Savu papratimu, jis išdygo nepastebėtas ir uždraudė sargybiniams trimituoti pavojų, nes, traukdamas iš vienos vietos į kitą, troško savo akimis pamatyti stovyklos kasdienybę. Jis manė, jog šitaip vadas susikuria teisingesnį legiono vaizdą, nei iš anksto įspėjęs apie apžiūrą.

Tuo metu aš kaip tik skiemenavau iš sudriskusio egiptiečių–chaldėjų sapnininko, ką reiškia sapnuoti begemotą, ir pirštu bedžiojau Lugundai žodžius, o jaunieji galai, sukišę galvas ir įdūrę akis knygon, kartojo tuos žodžius iš paskos. Vespasianas taip įsikvatojo, kad pritūpė ir ašarodamas ėmė duoti delnais sau per kelius. Mes mirtinai išsigandome, kai jis šitaip netikėtai išdygo galams už nugarų. Akimirksniu visi pašokom, o Lugunda kaipmat pasislėpė man už pečių. Tačiau iš Vespasiano juoko vokiau, kad jis nelabai pyktauja.

Galų gale susitvardęs jis rūsčiai suraukė antakius ir įsistebeilijo į mus. Iš puikios jaunikaičių laikysenos bei valyvumo jis, galimas daiktas, suprato, kad jie puikūs kariai. Dar net pareiškė, jog vertina tai, kad

poilsio valandėlę jie verčiau mokosi lotynų kalbos ir rašto, nei siautėja girti. Vespasianas net papasakojo pats matęs begemotą Romos amfiteatre imperatoriaus Gajaus laikais ir paaiškino, koks tai galingas žvėris. Galai, žinoma, tarė jį perdedant ir droviai krizeno, bet jis neužsigavo, tik paliepė jiems pasiruošti šarvuotę apžiūrai.

Pagarbiai pakviečiau jį užeiti vidun. Jis mielai sutiko, o užėjęs apsižvalgė ir pavydžiai tarstelėjo:

– Patogiai susitvarkei savo buitį, vaikine.

Su techniko pagalbininkais pats buvau išsipjovęs didžiulių lentų grindims bei baldams. Ant sienų kabojo spalvingi britiški audiniai, turėjau keletą dailių molio indų, o lovą su nendriniu patiesalu apklodavau kailiu meškos, kurią ietimi pats buvau nudobęs. Žarijų puodas maloniai šildė kambarį.

– Karys, žinoma, turi įprasti miegoti ant šlapios žemės ir įsigyventi net kiaulidėje, – mąstė Vespasianas. – Tačiau šitaip gyvendamas, deja, tuoj įsitaisysi nepagydomą sąnarių uždegimą – bent jau čia, Britanijoje. Girdėjau, kad savo rankom nugalabijai mažų mažiausiai vieną britą, bet daugiau į žvalgomuosius žygius nebėjai. Nė nenumaniau, kad tu labiau linkęs mokytojauti, o ne kariauti, nors atkakęs pats iškilmingai pareiškei trokštąs pelnyti kario šlovę.

Mano veidas iš gėdos nukaito, tačiau anas linksmai varė toliau:

– Sakoma, kad vadui ir karo tribūnui privalu visa daryti geriau už valdinius. Toks Korbulas, – jį dabar giria kaip išmanų karo vadą, – išgarsėjo nubėgęs su visais kario reikmenimis pusės dienos kelią šalia imperatoriaus Gajaus vežimo. Bet vis tiek tau nederėjo niekinti raudonos raitelio juostos medžių kirtimu ir stapų kalimu. Neužsigauk už mano pajuoką. Iš tikrųjų aš gerbiu mokytus vyrus ir apgailestauju stokojęs gabumų – tinkamai neišsilavinęs. Kai buvau edilis, imperatorius Gajus liepė įdėti mano tarnybinio apsiausto antin gniūžį mėšlo, nes jam pasirodė, kad per prastai prižiūriu gatvelių valymą Romos pakraščiuose. Vis dėlto pretoriumi porą mėnesių pabuvau, nors dėl lėšų stygiaus ir neištarnavau viso skirtojo laiko.

Paklausiau, ar galiu jį pavaišinti vynu. Jis guviai atsakė su malonumu pas mane atsipūsiąs, kai tik patikrins karinę įgulą ir visiems paskirstys darbus. Ištraukiau savo tėvo medinį puodelį, nes laikiau jį brangiausiu savo indu. Vespasianas nustebęs pasukiojo jį rankose ir tarė:

– Juk tu turi teisę mūvėti aukso žiedą.

Pasakiau turįs ir sidabrinę taurę, tačiau laikąs medinį puodelį vertingesniu, nes tai mano motinos paveldas. Pritariamai palinkčiojęs Vespasianas sutiko:

– Gerai, kad gerbi motinos atminimą. Pats turiu apdaužytą senelės sidabrinę taurę, iš kurios per šventes geriu, nepaisydamas žmonių pajuokos.

Jis su malonumu gurkšnojo vyną, o aš paslaugiai jam vis įpildavau, nors jau buvau taip įpratęs prie skurdaus legiono gyvenimo, kad mintyse skaičiavau variokus, kuriuos jis sutaupo gerdamas mano vyną. Ne iš šykštumo šitaip galvojau. Tik buvau permanęs, kad legionierius iš dešimties variokų, arba dviejų su puse sestercijų, per dieną turi dar ir pramisti, išsiskalbti apatinius drabužius ir atsidėti į legiono iždą santaupų ligai ar sužeidimui gydyti.

Pamatęs Vespasiano prielankumą, pasakiau:

– Ne iš bailumo vengiau eiti sargybą. Man didesnė garbė ietimi nudobti mešką, nei užmušti sužaizdotą britą. Tikram karui aš visada pasirengęs, tačiau bejėgių barbarų žudymas, moterų prievartavimas ir skurdžių kaimų plėšimas, manding, nėra garbinga kova. Aš net nesupaisau, ar Romos atžvilgiu šitokia politika naudinga.

Vespasianas lėtai papurtė didžiulę galvą ir priminė:

– Bent dalį legiono išlaidų tenka dengti iš krašto, kur jis išdėstytas. Per amžius nepriversime barbarų gerbti Romos taikos, jos įstatymų ir dievų, jeigu iš pat pradžių gerai neįbauginsime jų. Netrukus pavasario saulė išsklaidys Britanijos rūkus. Mūsų laukia sunkūs laikai. Aulas Plautijus, kuris ruošiasi keliauti į Romą švęsti triumfo, išsigabens šauniausius, taigi ir patyriausius karius. Tiesa, išmintingiausi veteranai mieliau gviešias piniginių apdovanojimų, nei kad traukti į sunkų žygį Romon dėl kelių dienų sumaišties ir kvaitulio. Iš visų legionų vadų aš, Vektės salos užkariautojas, labiausiai nusipelniau keliauti su juo. Bet kas nors turi rūpintis ir Britanijos reikalais, kol imperatorius pakeis vyriausiąjį vadą Aulą Plautijų. Aulas pažadėjo ir prisiekė išpešti man bent jau triumfo garbės ženklus, jeigu čionai pasiliksiu.

Nuovargio iškamuotas, jis pasitrynė kaktą ir tęsė:

– Jei būtų vien mano valia, tai grobiamieji antpuoliai tikrai pasibaigtų ir vykdytumėm taikią politiką. Tačiau ką tai reiškia – kad iš nukariautų ir sąjungininkių genčių turėsime lupti didesnius mokesčius legionams išlaikyti. Šitai tik vėl subrandins maištą. Tiesa, praeis šiek tiek laiko, nes Aulas Plautijus nukariautų kraštų karalius, karo vadus bei kilmingus įkaitus su grobiu, žinoma, išsigabens į Romą. Ten jie įpras prie kultūringo gyvenimo patogumų, o jų vaikai bus auklėjami Palatino mokykloje, bet užtat gentainiai jų išsižadės. Mes ilsėsimės tol, kol čia dėl valdžios kovojančios giminės aiškinsis tarpusavio santykius. Susizgribę britai sukels didžiulį maištą pačią trumpiausią vasaros naktį. Pagal jų tikėjimą, tai šventa diena. Tuomet jie pievoje su akmeniniais stulpais visiškai sutartinai ant akmens plokštės aukoja belaisvį. Žinoma, keista, kad jie uoliausiai garbina požemio dievus ir pelėdveidę tamsos deivę. Ne, vis dėlto nieko keista: pelėda – juk pačios Minervos paukštis.

Valandėlę pamąstęs apie tuos dieviškus dalykus, jis porino toliau:

– Iš tikrųjų mes per menkai išmanome apie Britaniją ir įvairias jos gentis, kalbas, papročius bei dievus. Šiek tiek žinome apie kelius, upes, brastas, kalnus, miškus, tarpukalnes, ganiavas ir girdyklas, nes apdairus karo vadas pirmučiausia privalo būtent šitai kaip nors sužinoti. Klestintys prekijai saugiai keliauja po priešiškas gentis, užtat kiti apiplėšiami vos išėję iš vietų, kurias sergėja legionai. Gali rasti išsilavinusių britų, kurie buvo nukeliavę iki pat Galijos ir Romos ir šneka darkia lotynų kalba, tačiau mes patys dar niekaip neišmokome tinkamai su jais elgtis. Kaip tik šiandien Romai pravarčiau ne visą tautą nukariauti, o kad kas sukauptų būtinų žinių apie britus, jų papročius bei dievus ir parašytų įtaigią knygą apie šį kraštą. Dieviškasis Julijus Cezaris menkai pažinojo britus, bet verčiau tikėjo visokiausiais niekais, – kad ir toje knygoje apie Galiją, tik išpūtė savo pergalę ir, užmiršęs suklydimus, pabrėžė savo šlovingumą. Tas, kuris rengs žinyną apie Britaniją, neturėtų persūdyti, o tik pasakoti, ką savom akim regėjęs arba šiaip žinąs esant tiesą. Juk keista, kad tarpusavyje kruvinai besiriejančios Britanijos gentys turi bendras aukojimo vietas ir garbina tuos pačius dievus. Jie tvirtina savus dievus bei aukojimų akmenis esant ne vieno tūkstančio metų, dar net senesnius už pačios Romos dievus. Tai, žinoma, baisi šventvagystė, vis dėlto knygoje vertėtų paminėti, jog britai šituo tvirtai tiki.

Jis vėl nugėrė vyno iš mano medinio puodelio ir dar labiau įsismaginęs dėstė:

– Žinoma, kada nors jie perims Romos gyvenseną ir Romos kultūrą, tačiau, mano galva, geriau pažinę jų papročius bei tikėjimą, mes išlavintume juos greičiau, negu žudydami. Kaip tik dabar šitai svarbu, jeigu juos norime taikiai valdyti geriausiems kariams palikus Britaniją ir laukdami naujo nepatyraus vyriausiojo vado. Tačiau tu jau nudėjai vieną britą ir, žinoma, trokšti pakliūti į Aulo Plautijaus triumfą. Kilmė ir raudona tunikos juosta duoda tau šitokią teisę. Kad nori, aš parašysiu siūlomąjį laišką. Tuomet žinosiu įgijęs Romoje bent vieną tikrą draugą.

Nuo vyno Vespasianą suėmė liūdesys. Jis tęsė:

– Ten palikau savo sūnų Titą, kuris būdamas Britaniko vienaamžis auga Palatine ir gaus tokį pat išsilavinimą kaip Britanikas. Jam laidavau geresnę ateitį, nei pats pelnysiu. Gal kada nors jis, tapęs karo vadu, nuramdys Britaniją.

Nudžiugęs pasakiau, kad, galimas daiktas, prieš šimtmečio šventę aš kaip tik mačiau jo sūnų su Britaniku mokantis joti. Vespasianas atsakė neregėjęs sūnaus ketverius metus – neregėsiąs dar ir šįsyk.

– Iš didelio debesies maža lietaus – štai kas yra triumfas, – apmaudžiai ištarė jis. – Kvailas pinigų švaistymas dykaujančiai Romos miniai pasmaginti. Neneigiu – kada nors ir aš su laurų vainiku keturpėsčias roposiu Kapitolijaus laiptais. Kuris legiono vadas apie tai nesvajoja!

Bet pasigerti iki žemės graibymo gali ir čia, Britanijoje, ir tikrai menkiau išlaidaudamas.

Atitariau, kad jei galėčiau būti naudingas, tai mielai pasilikčiau Britanijoje jam tarnauti. Nenorėjau dalyvauti triumfo eisenoje, nes nebuvau nusipelnęs. Vespasianas palaikė šitai didžiu pasitikėjimu ir iki ašarų susigraudino.

– Juo ilgiau geriu iš to tavojo medinio puodelio, tuo labiau tu man patinki, – gyrė jis su ašaromis akyse. – Norėčiau, kad ir mano sūnus Titas užaugtų panašus į tave. Patikėsiu tau paslaptį.

Jis prisipažino nelaisvėn paimtą britų žynį laikąs paslėpęs nuo Aulo Plautijaus, kuris renka belaisvius triumfo eitynėms bei amfiteatro kautynėms. Trokšdamas pasmaginti liaudį reginiu, Aulas įsimanė, kad tikras britų žynys amfiteatre aukotų belaisvius.

– Bet tikras druidas kaip gyvas šitaip nelinksmins romėnų, – patikino Vespasianas. – Verčiau Aulas aprengtų kokį paprastą britą žyniu. O Romos žiūrovai nė neatskirs. Plautijui iškeliavus, ketinu išlaisvinti tą žynį ir išsiųsti į gimtąją gentį, tokia mano gera valia. Jei tu ganėtinai drąsus, Minutai, galėsi keliauti drauge su juo, kad ten pažintumei britų papročius. Per jį galėsi susidraugauti su jų kilmingais jaunikaičiais. Jis laiduos už tavo gyvastį, nes mane graužia slaptas įtarimas, kad klestintys romėnų pirkliai brangiai perkasi iš druidų apsaugos ženklus, nors nedrįsta prisipažinti.

Aš nenorėjau veltis į baugius svetimo tikėjimo reikalus. Nusistebėjau: koks prakeiksmas mane persekioja – juk dar Romoje prievarta turėjau pažinti krikščionis. Bet paslaptis už paslaptį, – pamaniau ir papasakojau Vespasianui, kodėl iš tikrųjų atkliuvau į Britaniją. Jį nepaprastai pralinksmino mintis, kad triumfatorius teis savo žmoną už gėdingą prietarą. Tačiau norėdamas pasirodyti ir pats girdėjęs Romos apkalbas, jis tarė:

– Aš pažįstu Pauliną Plautiją. Žinojau, kad ji sukvaišo dar tada, kai leido vienam jaunam filosofui, rodos, vardu Seneka, ir imperatoriaus Gajaus seseriai Julijai slapta susitikinėti savo namuose. Už tai tiedu atsidūrė tremtyje ir galų gale Julija numirė. Nepakėlusi kaltinimo sąvadavimu, Plautija Paulina išėjo iš galvos. Ji apsivilko gedulo drabužius ir pasitraukė į vienystę. Žinoma, tokiai moteriškei gali šauti į galvą keistų minčių.

Lugunda visą laiką gūžėjo mano trobelės kertėj ir atidžiai stebėjo mus šypsodama, kai aš šypsodavau, ir gąsčiodama, kai surimtėdavau. Vespasianas metė į ją atsainų žvilgsnį ir netikėtai pasakė:

– Apskritai visoms moterims šauna keistų minčių. Vyrai niekuomet nenumano jų tikrųjų kėslų. Apie britų moteris dieviškasis Cezaris susidarė nekokią nuomonę, nors jis iš tikrųjų niekino visas moteris. Aš pats manau, jog yra gerų ir blogų moterų, – nesvarbu, ar jos barbarės,

ar kultūringos. Vyrui didžiausia laimė draugauti su gera moterimi. Tavo laukinukė atrodo vaikiškai, tačiau tu gali iš jos turėti daugiau naudos, negu manai. Tikriausiai nė nenutuoki, kad ikenių gentis kreipėsi į mane, siūlydamasi išpirkti šią mergaitę. Paprastai britai šitaip nesielgia. Gentainius, tapusius romėnų vergais, jie laiko prarastais amžiams.

Jis užkalbino mergaitę prasta ikenių kalba ir aš nieką iš jų šnekos supratau. Bet Lugunda suglumo, prišokusi glaustėsi man prie šono, tarytum melsdama apsaugoti. Su Vespasianu ji šnekėjo, – iš pradžių gąsliai, o paskui gyviau, – kol tas papurtė galvą ir vėl kreipėsi į mane:

– Susišnekėti čia, Britanijoje, beviltiška. Jūros priekrančių gyventojų šneka skiriasi nuo krašto gilumos genčių kalbos, o šiauresnės tautelės nesupranta pietų tarmės. Tačiau žinok: tavąją Lugundą nuo vaikystės žyniai paskyrė kiškiui. Jeigu teisingai supratau, druidai tikrai tiki įžvelgią, ar kūdikis jiems tiks ir ar galės išauginti iš jo žynį. Tai būtina, nes druidai turi skirtingus laipsnius ir rangus, todėl jie mokosi visą gyvenimą. Pas mus žynio pareigos pirmiausia politinės pagarbos ženklas, o jų žyniai dar yra ir gydytojai, teisėjai, poetai, – jeigu manysime, kad barbarai geba kurti poeziją. Šitaip sakau ne todėl, kad pats su malonumu imčiausi žyniauti, trokšdamas pažinti mūsiškių dievų garbinimo apeigų slėpinius. Tos apeigos ne tokios jau paprastos ir naivios, kaip kad taria mokslinčiai. Mano galva, už politinius nuopelnus aukštas pareigas gavęs žmogus turi prisibijoti ir gerbti Romos dievus. Bet gal aš per menkas tau patarinėti, – juk kas aš toks esu, – tik neišauklėtas sužiaurėjęs karys.

Manding, Vespasianas visai nebuvo toks žiaurus ir tamsus, koks dėjosi. Veikiau buvo išmokęs tokio vaidmens, kad galėtų sučiuopti kitų puikybę bei tuštybę. Naujiena man buvo, kad Lugunda – druidų skirta žynė. Tiesa, mačiau, jog ji vemia paragavusi kiškienos ir pyksta, kad gaudau kiškius kilpomis, bet tariau tai esant tik barbarų aikštį, nes skirtingos britų giminės ir gentys garbina skirtingus gyvius, – taip kaip mūsų Nemio Dianos žynys negali liesti ir net regėti arklio.

Dar sykį su Lugunda pasišnekėjęs Vespasianas vėl prapliupo juoktis ir, pliaukšėdamas per kelius, šūktelėjo:

– Mergina nenori grįžti į savo gentį, o verčiau trokšta likti pas tave! Ji tvirtina, kad mokai ją tokių burtų, kokių net jų žyniai nežino. Herkulavita, ji taria tave esant šventąjį, nes net nemėginai jos liesti.

Įširdęs atkirtau, jog nesu šventas. Tiktai mane varžąs vienas pažadas, be to, Lugunda dar vaikas. Vespasianas gudriai pasižiūrėjo į mane, pasitrynė stambų veidą ir priminė, jog moteris niekuomet nebūna toks jau nekaltas vaikas. Kiek pamąstęs, jis nusprendė:

– Jėga neversiu jos grįžti į savo gentį. Manau, turėtume leisti jai pažiūrėti, ką kiškis rodo.

Kitądien per įprastą stovyklos apžiūrą Vespasianas, savu papratimu,

šiurkščiai kreipdamasis į karius, pareiškė, jog nuo šiol šie turės tenkintis skaldydami kaukoles vienas kitam, o britų šiukštu daugiau nepersekioti.

– Ar suprantate, bukagalviai, – staugė jis, – kad kiekvienas britas jums kaip tėvas ir brolis, britė boba – motina, o geismingiausia mergelė – sesuo! Elkitės su jais deramai. Mojuokite jiems žaliomis šakelėmis, duokite dovanų, valgydinkite ir girdykite. Gerai žinote, jog, pagal karo įstatymą, už savavališką plėšimą baudžiama sudeginant ant laužo. Taigi žiūrėkit, kad netektų jūsų pačių skrudinti.

– O, – piktai dėbčiodamas tęsė jis, – dar smarkiau skrudinsiu, jeigu leisite britui nugvelbti vienintelį savo kalaviją ar arklį. Neužmirškite, jog britai – barbarai. Turite palengva pratinti juos prie savų papročių. Taigi mokykite žaisti kauliukais, gerti vyną ir keiktis, šaukiantis Romos dievų. Tai bus pirmas žingsnis į aukštesnę kultūrą. Jeigu britas skels per skruostą, tai atsukite jam kitą. Tegul nelabieji, girdėjau apie klaikų naują tikėjimą, kuris reikalauja šitaip elgtis, nors jūs šituo ir netikite. Bet pernelyg dažnai nesukite skruosto, o kivirčus su britais verčiau spręskite eidami imtynių, lenkčių per kliūtis ar, britų papročiu, mušinėdami kamuolį.

Retai kada girdėdavau legionierius juokiantis taip smagiai, kaip tuosyk kalbant Vespasianui. Karių gretos iš juoko net siūbavo, o kažkuris dar numetė į purvą ir skydą. Už tai Vespasianas pats pritalžė jį centuriono lazda ir šitai dar labiau pralinksmino karius. Pagaliau Vespasianas, pagal apeigų nuostatas, pradėjo aukoti aukas ant įgulos aukuro taip iškilmingai ir pagarbiai, kad jau nė vieno neėmė juokas. Jis paaukojo apstą veršelių, avių bei kiaulių, todėl kiekvienas suprato nors kartą veltui prisikimšiąs pilvą kepsnio, ir visi vienu balsu stebėjomės ženklų palankumu.

Po apžiūros Vespasianas nusiuntė mane nupirkti gyvo kiškio iš veterano, kuris, kaip britai, laikė savo smagumui kiškius. Vespasianas pasikišo kiškį po pažasčia. Visi trys – jis ir mudu su Lugunda – palikome rąstinį įtvirtinimą ir nupėdinome miško gilumon. Vespasianas nesivedė sargybos, mat buvo narsus, be to, mudu abu turėjome apžiūrai pasiruoštus ginklus ir šarvuotę. Kai nusigavome miško gilumon, Vespasianas, suėmęs už ausų, kiškį padavė Lugundai, kuri mitriai pasikišo jį po apsiaustu ir ėmė atidžiai žvalgytis tinkamos vietos. Ji kažkodėl taip ilgai suko ratus, kad pamaniau pakliūsiąs į britų pasalą. Juolab kad kranklys nuvasnojo rėkdamas priešais, tik, laimė, nuskrido į dešinę.

Po didžiuliu ąžuolu Lugunda pagaliau sustojo, apsidairė, ranka sumosavo į pasaulio šalis, išmetė aukštyn saują supuvusių ąžuolo gilių ir, pažiūrėjusi, kaip jos krinta, vienodu balsu pradėjo kalbėti užkeikimą. Ji skaitė ir giedojo taip ilgai, kad mane ėmė lenkti į miegą, bet ūmai išsitraukė kiškį iš ančio ir atsitiesusi metė aukštyn, stebėdama

jaudulingai nujuodusiomis akimis. Kiškis paliuokomis nulėkė tiesiai į šiaurės vakarus ir pradingo miške. Lugunda pasruvo ašaromis, apsivijo rankomis man kaklą ir kūkčiodama prisiglaudė.

Nepatenkintas Vespasianas pasakė:

– Pats tą kiškį išsirinkai, Minutai. Aš čia niekuo dėtas. Taigi, kiek supratau, kiškis reikalauja, kad ji kuo greičiausiai sugrįžtų į gentį. Jeigu būtų sustojęs ir įkišęs galvą krūman – būtų buvęs blogas ženklas ir sužlugdęs visus ketinimus. Šitiek tariuosi dar išmanąs kiškio žiūrėjimą britų papročiu.

Jis meiliai paplekšnojo Lugundai per petį ir, parodęs į mane, prašneko ikenių kalba. Lugunda nurimo, nusišypsojo ir, sugriebusi man ranką, ilgai ją bučiavo.

– Pažadėjau tik, kad tu ją saugiai parlydėsi pas ikenius, – lyg niekur nieko tęsė Vespasianas. – Paieškokime dar poros ženklų, kad judviem nereikėtų išeiti tučtuojau ir tu spėtum susibičiuliauti su mano belaisviu druidu. Manau, turi ganėtinai kvailumo ir galėtum apsimesti keliaujančiu sofistu, kuris renka įvairių kraštų išmintį. Siūlyčiau tau apsisiausti ožena. Mergina paliudys, kad tu šventas, o druidas tave saugos. Jie tesi pažadus, prisiekdami savaisiais požemio dievais. Jeigu neištesės, turėsime sumanyti kitą įtikinamą būdą taikiam sambūviui sustiprinti.

Taigi mudu su Lugunda parlydėjome Vespasianą iš apžiūros žygio į pagrindinę legiono stovyklą. Savo nuostabai, iškeliaudamas supratau, kad didžiuma mūsų karinės įgulos vyrų per žiemą pamėgo mane, nors pirmiau iš manęs ir šaipėsi. Jie davė man nedidelių dovanėlių, užgindami kada nors kąsti legiono krūtį, kuri mane žindė, ir patikino, jog mano gyslomis teka tikro vilko kraujas, nors mokėjau šnekėti graikiškai. Liūdna buvo su jais skirtis.

Kai atkakome į pagrindinę stovyklą, aš užmiršau pagal nuostatus pasveikinti legiono erelį. Vespasianas sustūgo iš piktumo, įsakydamas gėdingai atiduoti ginklą, ir pasodino mane į tamsią daboklę. Jo griežtumas mane tiesiog pribloškė, bet paskui tuoj sumečiau belangėje turėsiantis progą susipažinti su belaisviu druidu. Jam nebuvo nė trisdešimties, tačiau visais atžvilgiais atrodė nuostabus žmogus. Druidas neprastai kalbėjo lotyniškai ir vilkėjo romėnišku papročiu. Jis anaiptol neslėpė, kad pakliuvo į vergiją grįždamas iš vakariausios Galijos, skalaujamos vandenyno, kai jo laivas per audrą atsidūrė Romos saugomoje pakrantėje.

– Tavo vadas Vespasianas – sumanus vyras, – nusišypsojo jis. – Vargu ar kuris kitas jūsiškių būtų įžvelgęs manyje druido požymius arba įtaręs esant britą, mat nesipaišau veido mėlynai. Jis pažadėjo išgelbėti mane nuo sopulingos mirties Romos amfiteatre, bet aš vis tiek jam neįtaikauju. Darau tik tai, ką man lemia pranašingi sapnai bei ženklai.

Jis pats nesuvokia, jog, gelbėdamas man gyvastį, pildo dar didingesnę valią. Aš nebijau skausmingos mirties – juk esu įsišventinęs.

Man palei nykštį buvo įlindusi rakštis ir dabokléje delnas sutino. Druidas varė rakštį, bet visai neskaudėjo, kai jis kita ranka spaudė riešą. Dygliu ištraukęs rakštį, jis ilgai dar laikė degantį mano delną tarp savųjų. Išmiegojus man visą naktį, pūliai buvo prapuolę, o delnas sveikutėlis – rakšties nė pėdsako nelikę.

Jis tarė:

– Tavo vadas Vespasianas turbūt geriau negu kiti romėnai supranta, kad nūdienis karas – tai tik britų ir Romos dievų tarpusavio karas. Todėl jis ir rūpinasi paskelbti paliaubas tarp dievų ir tai nepalyginti išmintingiau, nei skirtingas gentis sutelkti į politinę sąjungą su romėnais. Mūsų dievai gali sustabdyti karo veiksmus – jie juk nemarūs. Bet įtikinami ženklai mums liudija, jog pačios Romos dievai netruks išmirt. Todėl niekados visa Britanija neatsidurs Romos valdžioje, kad ir koks nuovokus tariasi esąs Vespasianas. Bet, žinoma, kiekvienas privalo tikėti savais dievais.

Jis net teisino šiurpius savojo tikėjimo žmonių aukojimus bylodamas:

– Gyvybė už gyvybę. Kilmingas vyras susirgęs aukoja nusikaltėlį ar vergą, kad išgytų. Mirtį mes suprantame kitaip negu jūs, romėnai, nes žinome anksčiau ar vėliau žemėje vėl atgimsią. Todėl mirtis mums tik laiko ir vietos permaina, – ir viskas. Nesakau, kad atgimsta visi, tačiau įšventintasis žino tikrai atgimsiąs savęs vertu pavidalu. Todėl mirtis jam rodos tik kiečiausias miegas, iš kurio kada nors pabus.

Laikydamasis įstatymo nuostatų, Vespasianas išlaisvino vergijon paimtą druidą, sumokėjo iš savo kapšelio išpirkos mokestį iždui ir leido jam vadintis antruoju savo giminės vardu – Petro, griežtai priminęs atleistinių priedermes šeimininkui pagal Romos įstatymus. Paskui jis padovanojo mums tris asilėnus ir išsiuntė mus į ikenių kraštą anapus upės. Belangėje buvau užsiauginęs plaukus bei šviesius barzdaplaukius, o prieš iškeliaudamas iš stovyklos iš tiesų apsisiaučiau ožena, nors Petro ir pasijuokė iš šitokio mano atsargumo.

Kai nuo upės prietilčio įsigavome į miško skreitą, jis sviedė atleistinio lazdą krūmynan ir išleido iš gerklės britišką, kraują stingdantį kauksmą. Netrukus mus apsupo būrys ginkluotų, mėlynai išsipaišiusių britų. Tačiau nei man, nei Lugundai nieko pikta nenutiko.

Su Petro ir Lugunda nuo ankstyvo pavasario iki tamsios žiemos jojome asilėnais per visokias britų gentis iki pat brigantų krašto. Petro stengėsi išmokyti mane britų papročių ir tikėjimų, – išskyrus įšventintųjų paslaptis. Neverta daugiau pasakoti apie kelionę, nes viską jau esu apsakęs ankstesnėje savo knygoje apie Britaniją, kurią dar įmanoma aptikti bibliotekose.

Tačiau turiu prisipažinti, jog tik po daugel metų tikrai supratau ke-

liavęs visąlaik tarytum kažin ko apduotas. Ar šitaip nutiko dėl Petro slaptingo poveikio, ar dėl Lugundos, ar vien tik dėl mano jaunumo, – nesupaisau. Bet visa man rodės gražiau, negu iš tikrųjų buvo, ir mane traukė papročiai ir žmonės, kurių vėliau niekad nemylėjau taip, kaip tuomet tariausi mylįs. Vis dėlto subrendau ir atėjau į protą, aplenkdamas savo amžių, per vieną vienintelį vasaros pusmetį.

Lugunda pasiliko savo gentainių ikenių žemėje ganyti kiškių, o aš tamsiausiam žiemos metui sugrįžau romėnų pusėn – į Londinijaus miestą rašyti kelionės nutikimų. Lugunda jėga veržėsi mane lydėti, tačiau Petro norėjo, kad sugrįžčiau į ikenių žemę, ir įtikino Lugundą mane sugrįšiant juo tikriau, jeigu ji pasiliks kilmingoje, – britų matu matuojant, – savo giminėje.

Vespasianas manęs iš išvaizdos neatpažino, kai išdygau priešais jį mėlynai išsipaišęs veidą, su puikiaisiais kailiais ir aukso žiedais ausyse. Iškilmingai prašnekau į jį ikenių kalba ir sumostagavau ranka paprasčiausią druidų slaptaženklį, kurį Petro leido man daryti, idant nė vienoje britų gentyje nepakliūčiau į bėdą.

Pasakiau:

– Esu Ituna iš brigantų krašto, romėno Minuto Lauso Maniliano viengentis. Atnešiau iš jo žinią. Jis leidosi druidų užmigdomas amžinu miegu, nūsdamas išgauti tau palankų ženklą. Savu pavidalu į žemę jis nebesugrįš, bet aš pažadėjau nukaldinti jam atminimo lentą, išrašytą romėniškomis raidėmis. Gal tu gali nurodyti man gerą akmentašį?

– Visi požemio dievai podraug su Hekate! – apstulbęs nusikeikė Vespasianas. – Nejau Minuto Maniliano nebėra? Ką dabar parašysiu jo tėvui?

– Mirdamas dėl tavęs išmintingas ir gabus mano viengentis susapnavo begemotą, – tęsiau. – Jis reiškia pamažu augančią valdžią, kurios nesulaikys jokia žemiška galybė. Flavijau Vespasianai, britų dievai liudija, jog prieš savo mirtį tu gydysi ligonius prisilietimu ir būsi paskelbtas viešpačiu Egipto žemėje.

Tik tada Vespasianas mane pažino ir pratrūko juoktis, prisiminęs chaldėjų–egiptiečių sapnininką.

– Iš nuogąsčio vos stabas neištiko! – šūktelėjo jis. – Kokius niekus čia paistai?

Papasakojau iš tikro jį susapnavęs, kai leidausi brigantų krašto aukšto laipsnio druido užmigdomas mirtinu miegu.

– Bet ar tai ką nors reiškia, – negaliu pasakyt, – supratingai prisipažinau. – Gal aš tik išsigandau, kai tąsyk užklupai mane skaitantį Lugundai iš sapnininko apie begemotą. Todėl begemotas sapne sugrįžo. Dar sapnavau Egiptą. Sapnas buvo toks ryškus, kad galėčiau apsakyti vietą ir šventyklą, prie kurios visa nutiko. Tu įtukęs ir nuplikęs sėdėjai teisėjo krėsle, tave supo minios žmonių. Neregys su luošiu karš-

tai maldavo tavęs išgydyti. Iš pradžių prieštaravęs, tu galiausiai sutikai spjauti neregiui į akis ir kulnimi spirti luošiui į koją. Neregys iškart praregėjo, o luošio koja pagijo. Šitai išvydę, žmonės puolė nešti tau aukos pyragus ir paskelbė tave dievu.

Vespasianas juokėsi smagiai, bet lyg prisiversdamas.

– Juokai juokais, tačiau nieku gyvu nepasakok šitokių sapnų kitiems, – perspėjo jis. – Prisiminsiu tavo apsakytus gydymo būdus, jei kada tikrai pakliūsiu į tokią bėdą. Bet greičiausiai aš ir bedantės senatvės sulaukęs ginsiu Romos reikalą Britanijoje tik legionus vesdamas.

Jis šiek tiek juokavo – juk buvo pasipuošęs triumfo garbės ženklais. Mostelėjęs į juos pasveikinau, tačiau Vespasianas suniuro ir papasakojo ką tik atėjusią iš Romos naujieną: imperatorius Klaudijus nuteisė mirti savo jaunąją žmoną Mesaliną ir žliumbdamas priešais pretorionus davė priesaiką daugiau niekados nevesti.

– Patikimas šaltinis man pranešė, jog Mesalina išsiskyrė su Klaudijum, ketindama tekėti už konsulo Silijaus, su kuriuo, sakoma, ilgai draugavo, – pasakojo Vespasianas. – Jiedu susimetė, kai tik Klaudijus išvyko iš miesto. Šitaip siekta sugrąžinti respubliką, o gal su senato parama paskelbti Silijų imperatoriumi. Sunku supaisyti, kas iš tikrųjų nutiko. Tačiau Klaudijaus atleistiniai – Narcizas, Palantas ir kiti tranai – atsimetė nuo Mesalinos ir įtikino Klaudijų, kad jo gyvybei gresia pavojus. Panašu, jog taip ir buvo. Per vestuvių šventę sąmokslininkai, pergalės džiaugsmo perimti, pasigėrė. Klaudijus netikėtai grįžo į miestą ir patraukė pretorionus savo pusėn. Daugybė senatorių ir raitelių buvo nuteisti myriop ir tik keliems suteikta malonė nusižudyti. Tikriausiai sąmokslas plačiai užgriebė ir buvo kruopščiai paruoštas.

– Juk tai beprotybė! – šūktelėjau. – Tiesa, iškeliaudamas iš Romos, girdėjau imperatoriaus atleistinius klaikiai išsigandus, kai Mesalinos valia buvo nuteistas jų tarnybos draugas. Bet aš niekuomet netikėjau visom tom piktybėm, kurias pasakojo apie Mesaliną. Priešingai, man atrodė, jog kažkas tyčiomis skleidžia bjaurias apkalbas, teršiančias jos garbę.

Vespasianas pasitrynė didžiulę galvą, gudriai dirstelėjo į mane ir priminė:

– Nieko negaliu pasakyti, juk esu tik paprastas legiono vadas ir gyvenu čia kaip odmaišyje, nevokdamas, kas dedasi iš tiesų. Sakoma, kad už sąmokslą myriop nuteista penkiasdešimt senatorių ir du šimtai raitelių. Labiausiai nerimauju dėl savo sūnaus Tito, kurį palikau Mesalinos globai, idant užaugęs kilnumu prilygtų Britanikui. Jeigu Klaudijus tiki savo vaikų motiną esant tokią nedorą, kad įsakė nubausti mirtimi, tai tas užgaidus senis gali atsigręžti ir prieš vaikus.

Žiojausi sakyti, kad Vespasiano žinioje yra visi keturi Britanijos legionai, taigi ir patikimiausi naujienų šaltiniai, laukiant, kol imperato-

rius paskirs prokuratorių tamsiajai salai valdyti taikiu metu. Tačiau nurijau savo žodžius. Paskui šnekėjomės tiktai apie Britanijos gentis bei karalius, su kuriais susipažinau Petro dėka. Vespasianas liepė man parašyti išsamią ataskaitą apie savo keliones, bet iš savo kapšelio nė varioko nesumokėjo man už egiptietišką popierių, rašalą bei plunksnas, juolab už pragyvenimą Londinijuje. Po teisybei, negavau ne tik atlygio, bet net nebuvau įtrauktas į savo legiono sąrašą, tad per visą ledinę ir migliną žiemą jaučiausi tarytum nuoskala.

Išsinuomojau būstą pas galą grūdų pirklį ir įnikau rašyti, bet veikiai suvokiau, jog rašyti ne taip lengva, kaip tariau. Juk tai ne koks parašyto veikalo aiškinimas arba sekimas – tai turėjo būti savo išgyvenimų pasakojimas. Sugadinau kalnus brangaus nendrinio popieriaus, vaikščiodamas neramiai pirmyn atgal galingos Temzės pakrante, kailiais bei vilnoniais apdarais siaustydamasis nuo ledinio vėjo. Grįžęs iš apžiūros žygio Vespasianas pasišaukė mane ir ėmėsi skaityti, ką parašiau. Perskaitęs suglumo ir tarė:

– Nemoku vertinti literatūros, priešingai – net per daug gerbiu mokslingus vyrus, užtat ir pats nemėginau rašyti. Tačiau, manding, apžiojai daugiau, negu įstengsi nuryti. Tiesa, rašai gražiai, bet, man rodos, turėtum pirmiau apsispręsti, ką rašysi – poeziją ar paprastą žinyną apie Britanijos geografiją, tikėjimą bei gentis. Malonu skaityti, kokie žali tavo akims Britanijos laukai, kaip žydi gudobelės, kaip vasaros pradžioje čiulba paukšteliai, tačiau kariui ar pirkliui iš to juk menka nauda. Taip pat pernelyg pasikliauji druidų ir kilmingų britų pasakojimais apie genčių atsiradimą bei dievišką karalių kilmę. Tu per daug gerai vertini jų nuopelnus bei taurias dorybes, regis, užmiršdamas pats esąs romėnas. Aš nedrįsčiau britų lūpomis vertinti dieviškojo Julijaus Cezario ir teigti, jog jis niekuomet neužkariavo Britanijos, o tik nieko nepešęs spruko nuo jos krantų. Žinoma, šiuo teiginiu, kuris turi tiesos, iškeliamas imperatorius Klaudijus, nes jam dėl britų gentinių karų pavyko sutramdyti didelę šalies dalį. Tačiau ir dieviškojo Julijaus Cezario nedera taip viešai žeminti. Turėtum šitai suprasti.

Jam šitaip tėviškai šnekant man širdis sukunkuliavo ir aš ūmai supratau, jog rašydamas tik pats bėgau nuo tamsios žiemos ir slopios vienatvės į vasarą nelyg svajonę, užmiršęs patirtus vargus ir prisimindamas tik tai, kas būta gražaus. Rašydamas ilgėjausi Lugundos, o susibroliavęs su brigantais jaučiausi esąs veikiau britas, nei romėnas. Vis dėlto, kaip kiekvieną rašytoją, mane užgavo trūkumų baksnojimas ir aš, skaudžiai įsižeidęs, atkirtau:

– Liūdna, kad nepateisinau tavo vilčių. Turbūt turėčiau susirinkęs daiktus patraukti Romon, jeigu tik per putotas žiemiškas bangas gebėčiau nusigauti ligi Galijos.

Vespasianas uždėjo didžiulį delną man ant peties ir nuramino:

– Tu dar jaunas. Todėl atleidžiu tau už karštą būdą. Gal verčiau palydėk mane per apžiūros žygį į Komulodunumą – veteranų miestą. Paskui porai mėnesių duosiu tavo žinion kohortą, idant, tapęs prefektu, taip pat turėtum reikiamų karinių nuopelnų. Tavo gentainiai britai dar labiau tave gerbs, kai pavasarį pas juos sugrįši. O rudenį galėsi toliau rašyti savo knygą.

Taigi jau tą pavasarį pelniau karo tribūno skiriamuosius ženklus, nors tesukakęs vos aštuoniolika. Tai glostė man savimeilę ir aš visaip stengiausi pasirodyti vertas tekusios atsakomybės, nors karo tarnyba žiemą rėpė tiktai ginkluotės apžiūras, statybos darbus bei žygiuotes. Vėliau iš tėvo gavau nemenką pinigų sumą ir šitokį laišką:

Markas Mezencijus Manilianas sveikina savo sūnų Minutą Lausą.

Tikriausiai girdėjai apie permainas, įvykusias Romoje. Norėdamas kuo geriau atsidėkoti mano žmonai Tulijai už nuopelnus atskleidžiant sąmokslininkus, bet ne už mano paties nuopelnus, imperatorius Klaudijus pagal pirmumo teisę apdovanojo mane plačia purpuro juosta. Turiu krėslą kurijoje. Taigi elkis prilygstamai. Siunčiu tau perlaidą į Londinijų. Čia pasakoja, jog britai paskelbė Klaudijų dievu ir pastatė jam smailiastogę šventyklą. Išmintingai pasielgsi, jeigu nuneši deramą įšventinimo dovaną. Teta Laelija, kiek girdėjau, laikosi gerai. Pas ją apsigyveno tavo atleistinis Minutijus, kuris verda ir pardavinėja gališką muilą. Tave sveikina mano žmona Tulija. Išgerk iš savo motinos taurės mane atmindamas.

Taigi mano tėvui buvo suteiktas senatoriaus rangas, – šituo aš kaip gyvas nebūčiau patikėjęs. Jau nesistebėjau, kad Vespasianas suskubo teikti man skiriamuosius karo tribūno ženklus. Apie Romos įvykius jis sužinodavo greičiau už mane. Giežiau apmaudą ir jau nebeįstengiau gerbti senato taip kaip anksčiau.

Tiesa, vėliau išgirdau, kad mano tėvą vis dėlto išrinko pretoriumi, taigi jis mokėjo už daugelį teatro vaidinimų liaudžiai, kad atitarnavęs deramą laiko tarpsnį gautų aukštesnes pareigas. Tačiau aš mintijau, jog visa netenka prasmės, jeigu vyras, neištarnavęs nustatyto laiko, o vien tik per turtus bei imperatoriaus palankumą atsisėda į dramblio kaulu puoštą krėslą. Labiausiai stebėjausi tuo, kad centurionams ir sąjungininkų raiteliams rodės visiškai suprantama, jog aš pirma laiko gavau karo tribūno laipsnį, kadangi buvau senatoriaus sūnus.

Tėvo patartas, nuėjau veteranų mieste į medinę šventyklą, kurią britai pastatė Klaudijaus garbei. Paaukojau ten margintą medžio drožinį. Brangesnės įšventinimo dovanos palikti nedrįsau, nes patys britai skirdavo tik pigius daiktus: skydus, ginklus, audeklus bei molinius puodus. Pats Vespasianas buvo paaukojęs kautynėse sulaužytą kala-

viją, idant pernelyg brangi jo dovana neįžeistų britų karaliukų. Bent jau jis pats šitaip tvirtino.

Suspėjau laiku įrašyti savo vardą į aukotojų sąrašą, kurį šventyklos žynių kolegija nusiuntė Romos imperatoriui Klaudijui, primygtinai prašydama jį atsiųsti šventyklai savo statulą ir kaltindama veteranus piktnaudžiavus trinoventų bei ikenių atžvilgiu. Tiesa, mieste kol kas gyveno nedaug veteranų, tačiau, pagal karo įstatymus, jiems buvo padalyta žemių ir ankstesnius laukų šeimininkus jie laikė per vergus. Tai nepatiko ikeniams, kurie iš pat pradžių, savo noru, buvo tapę Romos sąjungininkais ir bent jau nesiskelbė kariaują su Roma.

Sužaliavus pavasariui ir prasprogus žiedams, Britanijos laukai sušvito gražumu, – kad ir kaip neįtikimai šitai skamba, prisimenant gūdžias krašto girias, baugias klampynes ir niūkias dykras. Jau pats buvau patyręs, kad Britanija nėra skurdi ir barbariška šalis, kaip įprasta manyti. Jos tautos gerbia įstatymus, druidams visur kur nešališkai teisėjaujant. Todėl nė vienas karalius anei vadas čia tiesmukai nesavivaliauja.

Vasaros pradžioje su džiaugsmu nutrenkiau šalin skiriamuosius ženklus bei romėnišką ginkluotę, išsipaišiau mėlynai veidą, o ant pečių užsisiaučiau margą brigantų garbės apsiaustą. Vespasianas, žinoma, pradėjo sekti pasaką: esą jis tikrai neleisiąs kilmingo Romos senatoriaus sūnaus pas laukinius, nors gerai vokė, kad su druidų globa bet kuriame britų krašte jaučiausi saugiau negu Romos gatvėse.

Išdidžiai atrėžiau pats už save ir susimokėsiąs, ir atsakysiąs. Vien iš tuštybės troškau joti savo arkliu ir pasipuikuoti prieš kilmingus britų jaunikaičius, tačiau Vespasianas griežtai uždraudė, išliaupsindamas, kaip visados, asilėnų ištvermę ir tinkamumą Britanijos kraštui. Juk jis buvo nukryžiavęs arklių pirklį, kuris mėgino slapta atgabenti iš Galijos laivą žirgų ir pardavinėti juos britams už lupikiškas sumas. Mano eržilai, manė Vespasianas, bus per saldi pagunda britams, kurie, patyrę kruviną Romos raitijos pergalingumą prieš karo vežimus, bergždžiai mėgino pagerinti mažųjų arkliukų veislę, idant šie tiktų karui.

Taigi tiktai dovanų pripirkau svetingiems savo draugams. Pirmiausia apkroviau asilėnus vyno ąsočiais, nes kilmingi britai prie vyno smalstesni už legionų karius, – jeigu šitaip galima sakyti. Ilgiausią tos vasaros dieną stebėjau Saulės garbinimo apeigas apskritoje šventovėje, sumūrytoje iš didžiulių akmenų, o senovės kape net aptikau auksinių ir vaiskaus gintaro papuošalų, nukeliavau į alavo kasyklas, kur prieš šimtus metų tolydžio apsilankydavę kartaginiečiai mainė savo prekes į alavą.

Bet užvis labiausiai mane apstulbino Lugunda, kuri per žiemą išstypo į mergelę. Sutikau ją kiškių sode, apsisiautusią kiškio žynės apsiaustu, pasidabinusią plaukus sidabrinėm juostelėm. Jos akys žiburiavo lyg deivės. Pasisveikindami apsikabinome ir persigandę atšokome šalin, nedrįsdami daugiau vienas kito liesti. Tą vasarą gentis jos neiš-

leido su manim į žygį. Po teisybei, palikdamas ikenių kraštą, bėgau tik nuo Lugundos. Vis dėlto visose kelionėse mane visados lydėjo tartum gyvas jos paveikslas. Vakarais užmigdavau, o rytais pabusdavau pirmučiausia ją prisimindamas, nors to negeidavau.

Sugrįžau iš žygio greičiau, nei iš tikrųjų ketinau, pas ją, tačiau laimės nepatyriau. Priešingai, pasidžiaugę, kad vėl matomės, susikivirčijome be jokios aksties ir taip skaudžiai vienas kitą įžeidėme, kad aš miegoti atsiguliau nekęsdamas jos visa širdimi ir priesaikaudamas per amžius su ja nesusitikti. Bet kai ji vėl man nusišypsojo ir atnešė paglostyti numylėtinį kiškį, mano valia sutirpo. Bemaž užmiršau, kad esu Romos raitelis ir kad mano tėvas senatorius, kad turiu teisę dėvėti raudoną karo tribūno apsiaustą. Tokia tolima ir neįtikima šmėkšojo man Roma sėdint ant šiltos vasariškos Britanijos žolės su besispardančiu kiškiu glėby.

Staiga Lugunda priėjo, prigludo savo skruostu prie manojo, čiupo man iš rankų kiškį ir tvaskančiomis akimis užriko, kad aš tyčia ją kankinu. Pasitupdžiusi kiškį ant kelių, ji nukaitusiais skruostais įsibedė į mane taip kiršiai, kad pasigailėjau jos neprilupęs stovykloje, kada dar buvo mano valioje.

Taikią dieną ji vesdavosi mane pažiūrėti bekraščių savo tėvų ganyklų bei galvijų bandų, laukų ir kaimų. Net į namus mane nusivedė ir parodė audinius, papuošalus bei šventus atminus, kuriuos jos giminės dukterys paveldėdavo iš motinų.

– Nejau tau nepatinka ikenių kraštas? – aikštingai paklausė ji. – Nejau čia ne gaivu alsuoti? Nejau mūsų miežinė duona ir tirštas alus negardus tavo burnai? Mano tėvas padovanotų galybę mažųjų arkliukų ir sidabru puoštą vežimą. Ir žemės paprašęs gautum tiek, kiek spėtum per dieną apvažiuoti.

Tačiau kitądien ji pareikalaudavo:

– Papasakok man apie Romą. Norėčiau pavaikštinėti grįstomis gatvėmis, pamatyti tas didžiąsias šventyklas su kolonomis bei karo atminais iš visokių šalių, susipažinti su kitokiomis moterimis ir išmokti jų papročių, jeigu tau atrodau tik barbarė ikenė.

Atvirumo valandėlę sakydavo:

– Ar prisimeni, kaip šaltomis žiemos naktimis rąstų trobelėje šildydavai apglėbęs mane, kamuojamą namų ilgesio. Dabar aš namie, druidų paskirta kiškiui. Tu net nesuimi galvon, kokia tai nepaprasta garbė, nors dabar labiau norėčiau, kad sėdėtume abu rąstų trobelėje ir tu mokytum mane skaityti bei rašyti.

Išdžiūvusia burna, drebančiu balsu paprašiau:

– Eikš pas mane, Lugunda, mielai tave sušildysiu ir galvą paglostysiu.

Lugunda skambiai nusikvatojo ir šaipiai sušuko:

– Pagauk mane, kad nori. Aš turiu greitesnes kojas nei tu, nerangus romėne, kuris bėgdamas nepasiveji net kiškio.

Ji nuskriejo pievele, o aš iš tikrųjų bėgau iš paskos, nors jau nebuvau vaikas. Prie upelio sugriebiau ją, apkabinau ir mudu griuvome ant žolės. Ji spurdėjo mano glėby, priešinosi smagiai klykčiodama, bet ūmai šastelėjo šalin ir, užsidengusi veidą delnais, pravirko. Bergždžiai mėginau raminti – ji staiga pašoko ir stūmė mane aukštielninką upelin šaukdama:

– Atsivėsink galvą šaltam vandeny, prakeiktas romėne!

Nors buvau subrendęs, vis dėlto nepatyręs, tad nesuvokiau nei savo jausmų, nei kas tarp mudviejų dedasi. Man visa ką atskleidė Vespasiano išlaisvintasis druidas Petro, kuris rudens pradžioje sugrįžo iš paslaptingos salos anapus vakarinės Aliverniko jūros, kur buvo įšventintas į aukštesnio laipsnio žynius. Iš netyčių jis stebėjo mudviejų žaidimą, o paskui atsisėdo ant žemės, užsidengė delnais akis, įrėmė galvą į kelius ir tarytum nugrimzdo į miegus. Nedrįsome jo žadinti, nes abu vokėme jį tuomet klajojant tarp požemio pasaulio gyventojų. Taigi, užmiršę tarpusavio priešiškumą, susėdome ant kemso priešais laukdami, kol jis pabus.

Atsigodęs jis pažvelgė į mudu lyg iš kito pasaulio ir tarė:

– Šalia tavęs, Minutai Lausai, visuomet didžiulis gyvis, tarytum šuo gauruota galva. O Lugundą tiktai kiškis saugo.

– Tai ne šuo, – įsižeidžiau. – O tikras liūtas. Tačiau tu, aišku, savo akim niekados nematei tokio tauraus žvėries, todėl atleidžiu už suklydimą.

– Tavo šuo, – nepaisydamas tęsė Petro, – negyvai užvaikys kiškį. Tuomet Lugundos širdis sprogs ir ji mirs, jeigu judu neišsiskirsit laiku.

Apstulbęs patikinau:

– Tikrai nenoriu pakenkti Lugundai. Juk mudu žaidėme kaip brolis su seseria.

O Lugunda rėžė:

– Nejau šitas romėnas susprogdins man širdį? Bėginsiu jo šunį iki uždusimo. Man nepatinka tavo bjaurūs sapnai, Petro. O Ituna – man joks brolis.

Stingsančiomis akimis Petro patvirtino:

– Verčiau pirm pasikalbėsiu su kiekvienu. Iš pradžių su tavim, Ituna Minutai, o paskui su Lugunda. Tegul Lugunda tuo metu pažiūri kiškius.

Lugunda nužvelgė mus pikta gelsvuma sužibusiomis akimis, bet neišdrįso prieštarauti druido paliepimui. Sukryžiavęs kojas Petro paėmė šaką ir įniko ja atsainiai braižyti ant žemės.

– Ateis laikas, kai romėnai bus sumesti jūron, – pasakė jis. – Britanija – požemio dievų kraštas ir dangiškieji dievai neperveiks požemio dievų tol, kol žemė tvers. Romėnai kerta mūsų giraites, verčia šventuosius aukurus, tiesia kelius ir moko pavergtąsias gentis savų žemdirbystės papročių, idant mokesčiais apkrautų ir priverstų šitaip mus jiems dirbti, tačiau išmuš valanda, kai romėnai vis tiek bus sumesti jūron. Tik

reikia žmogaus, kuris sutelktų paskiras gentis kautis ir gerai išmanytų romėnų karo papročius.

– Tam čia turime keturis legionus, – priminiau. – Po vienos žmonių kartos ar po dviejų Britanija bus kultūringa, Romai pavaldi šalis.

Abu išsakėme savo nuomones ir daugiau neturėjome ką apie tai šnekėtis. Petro paklausė:

– Ko tu, Ituna Minutai, nori iš Lugundos?

Jis taip niauriai įsibedė į mane, kad aš susigėdęs nudelbiau akis žemėn.

– Ar galvojai, kad gali sudaryti britišką santuoką su ja ir pradėti vaiką? – paklausė Petro. – Neišsigąsk. Vargu ar tokia santuoka galios pagal Romos įstatymus, tad šitai tavęs nesulaikys Britanijoje. Lugunda sau turėtųsi vaiką. Jai pasiliktų tvarus prisiminimas apie tave. Jeigu tu tik žaidi su ja, tai jos širdis tau iškeliavus sprogs.

Mane baugino vien mintis apie vaiką, nors širdyje jau prisipažinau, ko iš tikrųjų noriu iš Lugundos.

– Romoje sakoma: kur tu, ten ir aš, – atitariau. – Aš nesu nuotykių ieškantis jūrininkas ar keliaujantis pirklys, kuris gali mėtytis pažadais, jei savo nepasiekia. Ne, nenoriu pakenkti Lugundai.

– Lugunda nepatirtų jokios gėdos prieš savo tėvus ar gentainius, – tikino Petro. – Vienintelė tavo kliauda, kad esi romėnas, vis dėlto tu – kilmingas romėnas. Ir tai jau kas kita. Mūsų moterys turi nemaža valdžios ir teisę pačios rinktis sutuoktinį, o nepatenkintos – net išvaryti iš namų. Kiškio žynė – tai ne Vestos mergelė, kuri įsipareigoja apibrėžtą laiką saugoti skaistybę, kaip, sakoma, įprasta pas jus, Romoje.

Tačiau aš jau turėjau šiokį tokį supratimą apie žiaurius druidų papročius. Nepatikliai stebeilydamas į Petro, prikišau:

– Tu kažin ką rezgi, nedrįsdamas stačiai pasakyti.

Petro numetė šaką ir, ūmai pašokęs, tarė:

– Šventos aukos visados bus šventos aukos. Jų reikės tada, kai romėnai bus išvyti iš Britanijos. Bet dar daugį metų taika mums bus svarbi kaip ir romėnams. Už aklą maištavimą Roma trokšta tik žlugdyti vieną mūsų gentį po kitos. Vis dėlto nemanau, kad tavo sūnus bus paaukotas. Mums tereikia vilko kraujo, kaip kad reikia stambių arklių.

Mane prajukino mintis, jog gudrusis Petro, pasitelkęs mane, ketina pagerinti giminę – tikriausiai Vespasianas apie tai nė nepagalvojo, siųsdamas mane pas britus. Aš pasakiau:

– Atšaldei man galvą. Suprantu nedorai žaidęs su Lugunda. Tačiau netikiu, kad ji trokšta nusitempti mane vedybų guolin. Juk ji prieš mane šitaip aikštijasi.

Supratingai papurtęs galvą, Petro paklausė:

– Ar kada matei, kaip šunys per draiką riejas ir kalė kandžioja pati-

nui sprandą ir šonus? Šitokius judu mačiau, kai čia lenktyniavote ir susikibę ėmėtės ant žemės.

Tarytum jo akimis išvydau mudu su Lugunda ir klaikiai savim pasidygėjau. Aš juk raitelis, romėnas, tad užvis niekingiausia vien draikos pagautam be laiko įsipareigoti nelygiai santuokai su neišprusėle barbarų mergina, kad ir kokia daili užaugo Lugunda.

– Laikas man ruoštis pas saviškius, – burbtelėjau sausai. – Antraip Britanijoje neturėsiu vietos.

Tačiau Petro pasikalbėjo ir su Lugunda. Vakaro rausvumoj Lugunda atėjo pas mane, apsivijo rankomis kaklą, gintarinėmis akimis pažvelgė į manąsias ir, palaimingai virpėdama mano glėby, tarė:

– Minutai Ituna, gerai žinai, kad esu tik tavo. Petro sakė, kad iškeliausi ir niekuomet nebesugrįši. Vien šitokia mintis degina man širdį. Nejau iš tikro užsitrauktum baisią gėdą, jeigu prieš iškeliaudamas susituoktum su manim britų papročiu?

Aš irgi pradėjau tirtėti. Drebančiu balsu patikinau:

– Neužsitraukčiau. Tik šitai būtų neteisinga tavo atžvilgiu.

– Teisinga, neteisinga! – nekantriai užriko Lugunda. – Ar tai svarbu, kai jaučiu tavo širdį krūtinėje daužantis taip audriai, kaip stuksi manoji.

Suėmęs ją už pečių, stumtelėjau atokiau ir paaiškinau:

– Man įdiegta į galvą, kad savitvarda – kur kas didesnė dorybė už vergystę geiduliams.

Lugunda atkaklavo:

– Aš esu teisėtas tavo karo grobis ir tavo vergė. Turi valią elgtis su manim kaip tinkamas. Juk praeitą vasarą iš mano tėvų neėmei išpirkos už mane.

Netekęs žado tik papurčiau galvą, o Lugunda paprašė:

– Pasiimk mane. Eisiu paskui, kur tik panorėsi. Apleisiu savo gentį ir net kiškius. Aš tavo tarnaitė, tavo vergė – kas tik nori.

Ji suklupo prieš mane, nebevaliodama pakelti į mane akių, ir sušnibždėjo:

– O kad žinotum, kaip šitie žodžiai mane skaudina tu, romėne Minutai.

Tačiau aš suvokiau vyriškai privaląs, kaip stipresnis, saugoti ją nuo savo paties silpnumo. Visaip mėginau jai tą paaiškinti, tačiau gražbyliavimu neįveikiau jos atkaklumo. Galų gale ji pašoko, įsistebeilijo į mane kaip į svetimą ir dusliai iškošė:

– Tu mane įžeidei taip žiauriai, kad pats šito niekados nesučiuopsi. Nuo šios akimirkos neapkęsiu tavęs ir be perstogės melsiuos, kad mirtum.

Taip skaudžiai tie jos žodžiai užgavo mane, kad pilvą pradėjo raižyti ir valgis nebeskonėjo. Troškau tučtuojau iškeliauti, tačiau kaip tik buvo pasibaigusi javapjūtė ir tuose namuose švenčiama kasmetinė der-

liaus šventė. Išeidamas būčiau įžeidęs jos tėvus. Be to, ketinau aprašyti jų derliaus šventės apeigas ir sužinoti, kaip ikeniai papratę laikyti grūdus.

Kitąnakt sušvito pilnatis. Jau buvau įkaušęs nuo ikenių alaus, kai tenykščiai kilmingi jaunikaičiai iš arčiau ir iš toliau sulėkė su kinkiniais į ražienų pakraštį ir tuoj užkūrė ten didžiulį laužą. Jie išsirinko tinkamą veršelį iš visų namų galvijų ir, jį paaukoję, pradėjo smarkauti. Nuėjau prie jų, nes porą pažinojau, tačiau jie elgėsi su manim ne taip maloniai ir dėmesingai kaip anksčiau. Priešingai – puolė tyčiotis:

– Nusiprausk veidą – tuos visu mėlynus raizgus, prakeiktasai romėne! Ir parodyk mums savo suterštą skydą ir britų krauju apšlakstytą kalaviją!

Kažkuris paklausė:

– Ar tiesa, kad romėnai maudosi karštame vandenyje ir šitaip netenka vyriškumo?

Kitas atšovė:

– Tiesa. Todėl Romos moterys ir miega su savo vergais. Imperatorius netgi turėjo užmušti žmoną už šitokį ištvirkavimą.

Užgaulė turėjo pamatą, tad aš įsižeidžiau.

– Pakenčiu tokius draugiškus juokelius, nes alus apkvaišino galvas ir ryjat pasigrobtą veršelį, – pasakiau. – Bet Romos imperatoriaus, mano cezario, jums nedera derglioti.

Jie piktai susižvalgė ir pasiūlė:

– Eikim su juo imčių. Tuomet paaiškės, ar ir jis karštam vandeny nenusėdėjo kiaušių kaip kiti romėnai.

Supratau juos tyčia keliant kivirčą, tačiau trauktis negalėjau, nes jie savo kalbomis suteršė našlaujančio imperatoriaus Klaudijaus guolį. Iš pradžių jie išlupo iš žemės didžiulį akmenį ir pakėlė jį, rodydami savo stiprybę. Turėjau staigiai atšokti, kad akmuo trenkdamasis žemėn nesutraiškytų man pėdų. Jie pagavo šaipiai žvengti ir, mušdami per kelius, šaukti:

– Žiū, romėnas liuokčioja kaip kiškis! Išmoks čia kiškiu šuoliuoti!

Jie šitaip kurstė vienas kitą ir pasiučiausias puolė mane lyg ketindamas susiimti, nors tenorėjo trenkti kumščiu ir kaip reikiant mane pridaužyti. Per legiono pratybas eidavome imčių. Todėl gana lengvai apsigyniau, juolab kad jis buvo girtesnis už mane. Partrenkiau jį ant nugaros ir prispaudžiau koja gerklę, nes tebespurdėjo nepasiduodamas. Tuomet jie visi drauge šoko ir priplojo mane prie žemės, tvirtai suėmę rankas ir kojas.

– Ką darysim su romėnu? – klausė vienas kito. – Gal perpjovę pilvą pažiūrėkim jo žarnų ženklus, – pasiūlė kažkuris.

Tačiau kitas įsikarščiavo:

– Išromykim jį, kad kiškiu neliuoksėtų paskui mūsų merginas.

Trečias savo ruožtu pasiūlė:

– Geriau meskim jį į laužą – tuomet pamatysim, kokį karštį pakelia romėno kailis.

Nesupratau, ar jie juokauja, ar nusikaušę tik mėgina mane įbauginti. Bent jau taip aplamdė mane, kad ne juokais išsigandau, vis dėlto išdidumas neleido man šauktis pagalbos. Be to, puikiai vokiau, kad mano balsas nepasieks namų per laužo traškėjimą ir jų erzelį. Nuščiuvau vildamasis, kad jų atidai nusilpus galėsiu bent staigiai ištrūkti. Bet jie vis labiau nartino vienas kitą. Ne juokais įsibaiminau dėl savo gyvasties.

Ūmai jie nutilo ir atsitraukė. Išvydau Lugundą, einančią manęs link. Ji sustojo ir, pakreipusi galvą, nusišaipė:

– Iš širdies pasimėgavau, žiūrėdama į gulintį romėną – pažemintą ir bejėgį. Labai norėčiau savo aštriuoju peiliu pamėsinėti tau odą ir raumenis, bet man uždrausta teptis rankas žmogaus krauju.

Ji išsišiepė ir parodė man liežuvį, bet paskui pagavo ramdyti jaunikaičius, kreipdamasi į kiekvieną vardu:

– Tik nežudykite jo. Įsiplieks mirtina neapykanta. Verčiau išpjaukite man beržinę šmaikštį, apverskite jį kniūbsčią ir stipriai laikykite, – aš parodysiu, ką reikia daryti su romėnu.

Jaunikaičiai nudžiugo supratę, ką ji man darys, rungčiomis puolė laužti šmaikščių ir nuplėšė nuo manęs marškinius. Lugunda priėjo ir rėžė šmaikštimi per nugarą – iš pradžių atsargiai, lyg mėgindama, bet paskui – kuo smarkiausiai, be jokio gailesčio. Sukandęs dantis tylėjau. Šitai ją pakurstė čaižyti mane siutingai, iš visų jėgų, todėl mano kūnas krūpčiojo, o iš akių pasruvo skausmo ašaros.

Pagaliau, kai ranka pasilpo, ji numetė šmaikštį šalin ir sušuko:

– Štai taip, romėne Minutai! Mudu jau nebeskolingi vienas kitam.

Užpuolikai paleido mane ir atšoko sargūs: iškėlę kumščius, baimindamiesi, kad juos pulsiu. Galva man traškėjo, iš nosies siureno kraujas, nugara degė, bet aš tylėjau laižydamasis kruvinas lūpas. Tikriausiai atrodžiau nekaip, nes jaunikaičiai jau nebesišaipė iš manęs, o tik traukėsi iš kelio. Susirinkau suplėšytus drabužius, tačiau nėjau namų link. Mėnulio šviesoj nuakliojau miško prieglobon tardamas, jog visiems geriausia, kad nuslėpiau savo gėdą. Netoli nuėjau. Pradėjau klupčioti ir susmukau ant vėsaus samanų kupsto. Netrukus ir jaunikaičiai išspardė laužą. Girdėjau, kaip jie sušvilpė savo kinkiniams ir nurūko savais keliais taip, kad žemė po vežimų ratais sudundėjo.

Mėnuo švietė kraupiu skaisčiu, medžių šešėliai baugiai juodavo. Samanom nusišluosčiau nuo veido kraują ir šūktelėjau savajam liūtui:

– Jeigu tu esi, liūte, suriaumok ir pulk jiems įpėdžiui. Antraip niekuomet tavim nebetikėsiu.

Bet nė šešėlio to savo liūto nepamačiau. Tiktai stingau iš vienumos, kol skindamasi kelią pro šakas, manęs ieškodama, apžiūriai pritykino

Lugunda mėnulio nublyškintu veidu. Išvydusi mane, ji sustojo šalia, pakišo ranką man po nugara ir paklausė:

– Kaip jautiesi? Ar skaudėjo? Bet taip tau ir reikia.

Mane pagavo siutingas noras suimti delnu jos liesutį sprandą, blokšti ją žemėn ir sužaloti taip, kaip aš buvau sužalotas. Bet susitvardžiau supratęs, jog tai nieko nebeatitaisys. Nesusivaldęs tik paklausiau:

– Ar tai tu viską surengei, Lugunda?

Ji patvirtino:

– Žinoma, aš. Nejau manai, kad jie patys būtų drįsę pulti romėną?

Susmalsusi ji atsiklaupė šalia, begėdiškai apčiupinėjo, man nespėjus jos sutūrėti, ir susikrimtusi paklausė:

– Vis dėlto jie nespėjo suknežinti tau sėklidžių, kaip kad ketino. Blogai būtų – juk nebegalėtum pradėti vaikų su kokia kilminga romėne.

Daugiau tvardytis nebeįstengiau. Skėliau jai per vieną, per kitą skruostą, parsigriovęs užguliau visu svoriu, nors ji daužė kumščiais man pečius, spardėsi, kandžiojo krūtinę. Nespėjau nė susigaudyti, o ji susilpo ir priėmė mane. Manoji gyvybės galia į ją įsiliejo ir aš pajutau tokį dilgų malonumą, kad balsu sudejavau. Paskui tik jaučiau ją suimant delnais man veidą ir be perstojo bučiuojant. Pasibaisėjęs atsitraukiau ir, nusiritęs šalin, atsisėdau. Po akimirkos ir Lugunda atsisėdo ir prapliupo juoktis.

– Ar žinai, kas mudviem nutiko? – piktdžiugiškai paklausė ji.

Buvau taip pašiurpęs, kad žodžio nepratariau. Po akimirkos gąsliai surikau:

– Tu kraujuoji.

– Džiaugiuosi, kad nors tiek pastebi, kvailiuk, – susidrovėjo ji.

Aš tylėjau ir ji, vėl nusijuokusi, paaiškino:

– Petro man šitaip patarė. Pati nebūčiau sumąsčiusi. Nesmagiai jaučiausi tave taip žiauriai tvatydama. Tačiau Petro tvirtino, kad užsigrūdinusio ir drovaus romėnų vaikino kitkas neveikia.

Ji pakilo ir sugriebė man ranką sakydama:

– Mudviem turbūt vertėtų eiti pas Petro. Jis tikrai turi paruošęs mums vyno šlakelį ir saiką miltų.

– Ką nori pasakyti? – paklausiau įtariai.

– Juk tu mane išniekinai, nors aš priešinausi, kiek vertė savigarba, – nustebusi aiškino Lugunda. – Ir nenori, kad mano tėvas nusikabintų nuo sienos kalaviją ir imtųsi ieškoti mano garbės tavo viduriuose. O jis turi tokią įstatymišką teisę. Romėnai juk taip pat gerbia krašto papročius. Visais atžvilgiais protingiau leisti Petro įtrinkti mudviem plaukus aliejum ir miltais. Jis galėtų romėnišku papročiu ir žiedą ant piršto man užmauti, kad tu būtinai nori.

– Bet, Lugunda, – sušukau, – tikrai negalėsi keliauti Romon, net į Londinijų negalėsi su manim keliauti!

– Neketinu bėgti tau iš paskos, – šiurkščiai kirto Lugunda. – Nebijok. Panorėjęs galėsi bet kada pas mane grįžti, tik man gal nusibos laukti, aš sukulsiu vestuvių puodelį ir tavo vardą pelenais paversiu. Vėl būsiu laisva. Nejau tu nesurezgi, kad verčiau laikytis mūsų tautos papročio, nei bereik kelti triukšmą, kurio garsas pasiektų net Romą. Menki juokai taikos metu išniekinti kiškių žynę. O gal mėginsi šitai neigti? Pats puolei mane it rujojantis žvėris ir jėga įveikei mano pasipriešinimą.

– Galėjai šauktis pagalbos, – prikišau apmaudžiai. – Ir nereikėjo pirmiau begėdiškai glostyti man jautriausios vietos, nes ir šiaip buvau sukvaišęs po sumušimo.

– Kad man labai magėjo, ar nepraradai gebėjimo daugintis, – melavo ji, žiūrėdama tiesiai į akis. – Nieku gyvu nenujaučiau, kad švelniai skausmą maldydama sukelsiu tik aklą tūžmą.

Nuoširdi mano atgaila jau nieko negalėjo atitaisyti. Prie upelio abudu švariai nusiprausėme. Paskui drauge nuėjome į statiniais aptverto ūkio didžiąją trobą, kur nekantriai mūsų laukė Lugundos tėvai. Petro jau buvo sumaišęs aliejų su miltais, tad įtrynė tuo maišalu mums galvas ir sugirdė po šlakelį vyno iš molinio puodelio, kurį Lugundos tėvas paskui rūpestingai įdėjo skrynion. Šitai padaręs, jis pats nuvedė mudu prie pakloto vestuvių guolio, parvertė mane ant Lugundos ir uždengė mus dideliu odiniu skydu.

Visiems supratingai palikus jaunavedžių kambarį, Lugunda numetė skydą ant grindų ir nuolankiai paklausė, ar nenorėčiau sava valia, lipšniai ir maloniai, pasielgti su ja taip, kaip miške pasielgiau, pašėliško įniršio pagautas. Žala esą jau padaryta ir jos nebeatitaisysi.

Taigi aš romėnišku papročiu pabučiavau ją į lūpas ir mudu glaudžiai ir meiliai apsikabinome. Tik po visko Lugunda suieškojo raminamųjų tepalų ir atsargiai patepė jais mano nugarą, kurią prisiminus išties baisiai peršėjo.

Kaip tik prieš užmigdamas kiečiausiu gyvenime miegu, susivokiau sulaužęs Klaudijai duotą pažadą, tačiau kaltinau už tai pilnaties kerus ir druidų burtus. Tikrai, nuo savojo likimo nepabėgsi, mąsčiau aš, jei dar gebėjau protingai mąstyti.

Kitądien pradėjau lyg niekur nieko ruoštis kelionėn, tačiau Lugundos tėvas pareikalavo, kad vykčiau su juo pažiūrėti laukų, galvijų bandų, ganyklų ir miškų, kuriuos ketino skirti Lugundai ir jos įpėdiniams. Tris dienas truko tas mūsų žygis, o sugrįžęs nenorėjau pasirodyti prastesnis – nusikabinau nuo kaklo auksinę karo tribūno grandinę ir padovanojau Lugundai.

Lugundos tėvui mano vestuvinė dovana, ko gera, pasirodė niekinga, nes, jai susišukavus plaukus aukštyn, atnešė iš slaptavietės kūdikio riešo storumo antkaklį ir užkabino dukteriai ant kaklo. Tokiais antkakliais puošėsi tiktai britų karalienės ir pačios kilmingiausios moterys.

Iš to aš, bukagalvis, galų gale supratau, kad Lugunda kilmingesnės giminės, nei numaniau – tokios kilmingos, kad jos tėvas tuo net nesigyrė. O paskui ir Petro man patvirtino, jog būdamas paprastas – ne Romos raitelis ir senatoriaus sūnus – būčiau gavęs kalaviju į pilvą, o ne giminės karo skydą nučaižytai nugarai vestuvių guolyje prisidengti.

Tikriausiai tik įtakingo mano uošvio ikenio ir Petro – čiabuvio žynio, gydytojo ir teisėjo – dėka manęs neapkaltino kerėjimu. Kilmingas britų jaunikaitis, kuris, perimtas pavydo, kumščiais puolė mane, kaip tik tą pilnaties naktį nusilaužė sprandą, kada jo kinkinys, lėkęs visu eiklumu, pasibaidė kažin kokio keisto gyvio ir jis stačia galva iš vežimo nuskrido akmenynėn.

Suprantama, mane kamavo mintis apie pažadą, duotą Klaudijai ir visiškai nevalingai sulaužytą, irgi tas grasus jausmas, kad Lugunda veikiau sugulovė nei teisėta žmona. Britiškos santuokos negalėjau laikyti teisiškai įpareigojančia. Tačiau buvau jaunas. Ilgą laiką tramdytas kūnas visiškai ištižo nuo Lugundos mylavimų bei švelnumo, todėl diena po dienos atidėliojau būtinąjį grįžimą iš ikenių žemės į Komulodunumą.

Tačiau besaikis kūno geidulių tenkinimas pakyri greičiau, negu valia ir drausmė. Po kelių dienų pradėjome irzti vienas ant kito – Lugunda ir aš svaidėmės nirčiais žodžiais ir tiktai lovoje sutardavome. Kai pagaliau susiruošiau grįžti pas saviškius, jaučiausi lyg iš grandinių ar kerų išsivadavęs. Tikrai, tarsi paukštelis iš narvelio purptelėjau laisvėn ir visai nesigraužiau palikęs Lugundą. Juk ji pasiekė savo. Tegul džiaugiasi, maniau.

Vespasianas vėl atleido mane nuo pratybų su ginklais, o kartu ir karo tribūno pareigų. Tad toliau rašiau knygą apie Britaniją. Buvau atsigodęs iš svajokliškų pirmosios vasaros apžavų ir viską aprašinėjau kuo dalykiškiausiai. Jau neberegėjau britų gražioje šviesoje. Net išjuokiau kai kuriuos jų papročius. Pripažinau dieviškojo Julijaus Cezario nuopelnus prusinant Britaniją, bet pažymėjau, kad, pavyzdžiui, dieviškojo Augusto sąjunga su brigantais šiems atrodė tik draugiškas pasimainymas dovanomis. Jie tarėsi papirkais gavę daugiau, nei patys davę vardan taikos išsaugojimo.

Užtat pripažinau imperatorių Klaudijų visiškai pajungus Romos valdžiai pietinius Britanijos kraštus, o Aulą Plautijų – juos sutramdžius. Vespasianas pats paprašė kuo mažiau pasakoti apie jo nuopelnus. Jis bergždžiai tebelaukė naujojo prokuratoriaus ar vyriausiojo vado ir užkariautojo krašto pertvarkymo taikos laiku į provinciją ar provincijos dalį, pavaldžią Romos įstatymams. Todėl jis nenorėjo karine legionų vado šlove kiršinti pavyduolių Romoje.

– Nenoriu, kad mane atšauktų Romon už per didelį pramanumą, – tarė jis. – Iš Germanijos Korbulą atšaukė nebaigus karo žygio. Ne, aš

su juo nesilyginu, bet imperatorius Klaudijus turbūt juk pavydus, o Britanija – jo silpniausia vieta. Nesu labai nuovokus ir klastingas, tad nemoku prisitaikyti prie be perstogės kintančių sąlygų. Todėl bereik neprimindamas savo nuopelnų, liksiu verčiau čia, Britanijoje, nei grįšiu į ankstesnį skurdą Romoje.

Jau žinojau, kad imperatorius Klaudijus sulaužė priesaiką, kurią raudodamas davė pretorionams deivės Fidės vardu, balta drobe dešinę ranką prisidengęs. Po kelių mėnesių nuo Mesalinos mirties jis pareiškė negalįs apsieiti be žmonos ir išsirinko sau į sutuoktines kilmingiausią Romos moterį – savo dukterėčią Agripiną, – tą pačią, kurios sūnus Liucijus Domicijus kitados siekė mano draugystės.

Tiesa, santuokai įteisinti prireikė naujo įstatymo, kuris nedraustų kraujomaišos, ir senatas mielai jį išleido. Įžvalgiausi senatoriai net patys su ašaromis akyse meldė Klaudijų sulaužyti šventą įžadą ir valstybės labui sudaryti naują santuoką. Aplinkybės Romoje beregint visiškai pasikeitė. Vespasianas apdairiai sergėjosi neįkišti nagų į karštą viralą.

– Agripina – daili ir išmintinga moteris, – veidmainiškai tikino jis. – Ji turbūt gerai pasimokė iš skaudžių jaunystės klaidų ir dviejų ankstesnių santuokų. Viliuosi, kad Britanikui ji bus gera pamotė. Taigi ir mano sūnaus Tito neatstums, nors, išeidamas į karą, ir buvau atidavęs jį Mesalinai auklėti.

Vespasianas gerai vokė, kad man užbaigus knygą jau įkarto Britanija ir aš trokštu grįžti Romon. Juk reikėjo knygą išleisti. Aš pats, nors ir degiau noru, bet stokojau ryžto. Britanijos pavasariui prasprogus žiedais, vis dažniau prisimindavau Lugundą. Prisimindavau tik tai, kokia laiminga būdavo mano glėby, kokia keista juoduma tvaskėdavo jos gintarinės akys. Visa kita užmiršau.

Tėviškai apie mano ateitį mąstąs Vespasianas pastebėjo mano nerimastį ir pareiškė, kad prieš man išvykstant į Romą vertėtų įgyti dar šiek tiek ir karo patirties. Tad jis pasiuntė mane į vakarinius kalnus triuškinti nedidelės genties, kuri, pjaunama bado, grobstė Romos sąjungininkų galvijus bei grūdus. Šiai užduočiai atlikti jis skyrė man patyrų vyresnįjį centurioną, visą kohortą ir būrį galų raitelių.

Man patirtis, įgyta Britanijoje, pravertė. Apsupome ir sudeginome porą kalniečių kaimų, patys patirdami tik menkų nuostolių. Apie šį žvalgomąjį žygį esu papasakojęs savo knygos pabaigoje, aprašydamas netikėtų užpuolių būdus sunkiai pereinamose Britanijos kalnų vietovėse – žinoma, neminėdamas savo vardo. Šarvuotam raiteliui lengva daigoti laukinius, kai šie net šalmų neturi. Bet, manding, karo tribūnui savo rankom žudyti nedera.

Floralijų šventės buvo jau pasibaigusios. Londinijuje manęs laukė tošinis laiškas, parašytas darkia lotynų kalba, viliantis mane greitai sugrįšiant į ikenių žemę ir paimsiant ant rankų savo naujagimį sūnų.

Netikėta naujiena bemat išblaškė Lugundos ilgesį ir pažadino man karštą norą tučtuojau pargrįžti Romon. Toks jaunas dar buvau, kad tikėjausi nusikratysiąs kaltės tepakeisdamas vietą.

Vespasianas mielai įdavė man pasiuntinio skydą bei laiškų į Romą. Nesibaimindamas stipraus vėjo įlipau į laivą ir pakeliui apvėmiau bemaž visas sūrios Britanijos jūros bangas. Greičiau miręs nei gyvas atkliuvau į Galijos pakrantę, o apie Britaniją daugiau nebeturiu ką pasakoti. Tiktai tvirtai nusprendžiau į tą kraštą negrįžti tol, kol nebus įmanu jo pasiekti sausom kojom. Tai vienas iš nedaugelio tvirtų mano gyvenimo nuostatų, kurių vėliau visados stengiausi laikytis.

KETVIRTOJI KNYGA

Klaudija

Nuostabu, kai esi jaunas ir sukakęs aštuoniolika turi paties užpelnytus karo tribūno skiriamuosius ženklus, kai įgyji visų prielankumą ir įtakingiems klausytojams sugebi nemikčiodamas perskaityti savo pirmąjį veikalą. Rodės, visa Roma, kaip ir aš, išgyvena skaisčiausią vasarą, o troškus oras išsisklaidė, kai imperatoriaus Klaudijaus sutuoktine po jaunosios Mesalinos tapo jautrioji ir kilniaširdė Agripina.

Paleistuvystės laikai buvo seniai pasimiršę. Papročiai pasitaisė, nes, pasak šnekų, Agripina kiekvieną sykį, – kai tik Klaudijus galėdavo, – atnešdavo į Palatiną raitelių luomo bei senato narių sąrašus ir tas be gailesčio išbraukdavo ne visai dorai gyvenančiųjų ar pernelyg prasiskolinusiųjų vardus. Nuolatos cenzoriaus pareigas einantis Klaudijus, sunkiai dūsaudamas dėl slogios prievolių naštos, su dėkingumu pritardavo geros ir politiškai patyrios moters siūlymams.

Jos dėka Klaudijus kaip tik ir stengėsi susiimti. Jo atleistiniai – ypač sekretorius Narcizas ir valstybės iždo prokuratorius Palantas – vėl mėgavosi didžiausia malone. Žmonės kalbėjo, jog vargaus darbo išsekintas Palantas su veiklia ir valinga Agripina kiauras naktis tariasi dėl valstybės piniginių reikalų.

Kai vėl sutikau Agripiną, ji man pasirodė įgijusi saviško lipšnumo, švytėjimo. Ji net malonėjo pati nuvesti mane į Palatino berniukų mokyklą, pasišaukė aštuonmetį Vespasiano sūnų Titą ir meiliai paglostė Britanikui, savo posūniui, galvą. Vos devynerių, Britanikas atrodė pernelyg pasipūtęs ir užsisklendęs, bet nenuostabu – juk šitokiom apgailėtinom aplinkybėm neteko savo gražiosios motinos. O net didžiausias pamotės dėmesys ir švelnumas neatsveria motinos netekties skausmo. Mudviem beeinant, Agripina man pasiskundė, kad Britaniką, jo tėvo liūdesiui, retsykiais ištinka nuomario priepuoliai, ir kūno pratybų jis neištveriąs. Ypač pilnaties laiku berniukas labai neramus ir reikalingas globos.

Kuo noriausiai Agripina nusivedė mane į saulėtąją Palatino pusę pasveikinti jos pačios sūnaus – Liucijaus Domicijaus, to gražaus ir guvaus berniuko, ir pristatė mane jo mokytojui. Įsigavusi valdžion, Agripina pirmiausia parsikvietė iš tremties savo globotinį filosofą Anėjų Seneką ir paprašė tapti jos sūnaus auklėtoju. Tremtis Korsikoje, be abejonės, Senekai išėjo į sveikatą, net džiovą išgydė, nors laiškuose jis apmaudžiai skųsdavosi jį ištikusia nedalia. Seneka buvo stambus, ko-

kių keturiasdešimt penkerių metų vyras ir mane pasveikino maloniai. Iš raudonų minkštos odos suvarstomų batų supratau jį tapus senato nariu.

Liucijus Domicijus apstulbino puldamas mane bučiuoti, tarytum sutikęs ilgam prapuolusį draugą. Laikydamas už rankos jis pasisodino mane šalimais, paklausinėjo apie Britaniją ir nusistebėjo, kad raitelių bendruomenė Kastoro ir Polukso šventykloje man, tokiam dar jaunam, jau patvirtino karo tribūno skiriamuosius ženklus.

Sujaudintas visų prielankumo, išdrįsau pasisakyti apie savo knygelę ir nuolankiai paprašyti, kad Seneka ją perskaitytų, – pirmiausia, kad pataisytų jos kalbą prieš teikiant viešuomenei. Seneka maloniai sutiko, tad turėjau retkarčiais lankytis Palatine. Jis atvirai pareiškė, kad mano aprašymui trūksta vaizdumo, vis dėlto pripažino, jog paprastas dalykiškas stilius dera, nes mano veikale daugiausia vietos skirta Britanijos geografijai, istorijai, įvairių genčių papročiams, tikėjimų prietarams ir britų kariavimo būdui. Liucijus įsitraukė garsiai skaityti mano veikalą rodydamas, kaip tai daryti išraiškiai. Jis turėjo nepaprastai gražų balsą ir ypatingą gebėjimą įsijausti, todėl susižavėjęs klausiausi jo skaitymo, tarsi išties mano veikalas būtų labai pagirtinas ir išskirtinis.

Netgi pasakiau:

– Jeigu tu viešai perskaitytum šį veikalą, aš tikrai sulaukčiau didžios sėkmės.

Toje išpuoselėtoje Palatino aplinkoje ūmai susizgribau, jog rūstus stovyklos gyvenimas ir žiaurūs legionierių įpročiai man įsipyko ilgam. Su malonumu ir žavesiu klausydavau Liucijaus, kai jis mokydavo mane gražiai gestikuliuoti, kaip kad dera rašytojui, viešai skaitančiam veikalą. Jo patartas, pradėjau lankytis teatre, dažnai eidavau su juo pasivaikščioti ant Pincijaus kalvos, po Lukulo sodus, kuriuos jo motina, tapusi imperatoriaus sutuoktine, paveldėjo iš Mesalinos. Liucijus buvo papratęs bėginėti ir šėlioti it berniūkštis, nors visąlaik kartu paisė judesių grakštumo. Kartais jis sustodavo, sakytum paniręs į gilius apmąstymus, o paskui išdėstydavo dingtelėjusią mintį taip svariai, kad vargiai patikėdavai jį tebesant vaiką dar nepakitusiu balsu. Negalėjai jam atsispirti, kai jis įsigeisdavo sužavėti. Rodės, po bedžiaugsmės vaikystės jis trokšte trokšta patraukti kiekvieną – net vergą. Seneka jį išmokė, kad ir vergas lygiai toks pat žmogus. O aš šito jau kadai buvau išmokęs iš tėvo – dar Antiochijoje.

Palatino dvasia tuomet sakytum smelkė visą Romą. Net ponia Tulija mane priimdavo maloniai savo prabangiame name ir nebekliudydavo, kai panorėdavau susitikti su tėvu. Ji rengėsi gerbtinai ir paprastai, kaip Romos senatoriaus sutuoktinė, turinti įstatymo patvirtintas trijų vaikų motinos teises, ir papuošalais nesidabino taip apsčiai kaip seniau.

Tėvas mane nustebino. Jis jau nebebuvo toks išpurtęs, kaip prieš mano išvykimą į Britaniją. Ponia Tulija tėvui nupirko graiką gydytoją, pasimokiusį Aleksandrijoje, ir mano tėvas nieko nelaukęs jį išpirko. Gydytojas skyrė jam vonių ir masažą, privertė jį gerti nuosaikiau vyno ir kasdien mėtyti kamuolį, tad tėvas buvo veik vertas garbės ryšėti plačią purpurinę tunikos juostą. Garsas apie jį, kaip turtingą ir geraširdį vyrą, Romoje sklido, tad kas rytą namų prieangyje grūsdavosi daugybė klientų ir pagalbos prašytojų. Didumai jis pagelbėdavo, vis dėlto niekuomet nesutiko niekam išrūpinti Romos pilietybės, nors kaip senatorius turėjo tokią teisę.

Ponia Tulija bylojo:

– Tavo tėvas pernelyg minkštas ir kvailas, bet, ko gera, jo pavyzdys man išėjo į naudą. Daug ką pradėjau vertinti kitaip. Ketvirtą sykį ištekėjusi moteris turi stabtelėti, permąstyti savo praeitį ir padaryti reikiamas išvadas. Mesalinos šėlionės bemaž nugramzdino į purvą senąsias Romos dorybes, nes blogas jos pavyzdys dažną gundė panašiai elgtis. Aš pati esu jautri moteris ir turiu palinkimą žengti koja kojon su gyvenimu. Laimė, laiku pasitaisiau. Tad dabar esu laimingesnė nei anksčiau, kai tenkindavau visus savo įgeidžius ir kas rytą pabusdavau skaudama galva. Tik nutukti bijau, gyvendama tokį ramų ir teisuolišką gyvenimą.

Pakeitusi gyvenseną ji sakytum kur kas uoliau ėmė rūpintis turtais, ir mano tėvas buvo labai nepatenkintas, kad ponia Tulija su savo patyriaisiais valdiniais bei prokuratoriais pradėjo kištis į jo žemės naudmenų tvarkymą. Kad išlaikytų senatoriaus rangą, tėvas privalėjo turėti nemažai žemės Italijoje. Jis norėjo padidinti jų derlumą sausindamas, kasdamas požeminius griovius bei naujoviškai įdirbdamas laukus, tačiau ponia Tulija sugebėjo jį įtikinti, kad daugybės žmonių kartų skaudi patirtis rodo, jog paveikūs esą tik senieji papročiai, ūkiškumas ir besąlygiška drausmė, naudojant vergų darbo jėgą.

– Vergų prievoles tu mažini iš perdėto jausmingumo ir už tai tau dar teks sumokėti, – tikino ponia Tulija. – Patirtis parodė, kad aliejaus spaudykles ir žemdirbystės įrankius – nuo plūgų iki kauptukų – reikia gaminti tokius sunkius ir didelius, kad vergai neįmanytų jų sulaužyti. Mano paskirtų valdytojų dėka tavo tėvas pelnys nemenkų pajamų, nors anksčiau iš žemdirbystės jis tik nuostolius kentė.

Tėvas turėjo pripažinti, jog tai tiesa, vis dėlto apmaudžiai priminė:

– Bent jau praradau ūpą apžiūrinėti savo žemes.

Ponia Tulija taikiai atsakė, jog mano tėvas, – derėtų pagalvoti apie jo brangią sveikatą, – turi ganėtinai pareigų bei darbų pačioje Romoje. Todėl jis neturėtų kvaršinti galvos tuo, ką pati Tulija daug geriau išmano.

Betgi turiu papasakoti ir apie Klaudiją, nors jos pasveikinti išėjau nenorom ir kaltės kamuojamas. Jos išvaizda buvo nė kiek nepasikeitu-

si. Vis dėlto iš pradžių ji man pasirodė lyg ir svetima. Vos mane išvydusi, ji nušvito šypsena, bet netrukus lūpos persikreipė, akys nutamso.

– Negerai tave sapnavau, – pasakė. – Matau, kad blogi sapnai išsipildė. Tu jau nebe toks, koks iškeliavai, Minutai.

Irzliai užrikau:

– Nejau vaizdavaisi mane nepasikeisiant po dvejų metų Britanijoje, kur parašiau knygą, daigojau barbarus ir pelniau raudoną šalmo skiauterę? Gyveni nelyg stovinčioj baloj! Negali šito iš manęs reikalauti!

Tačiau Klaudija įsibedė man į akis, ištiesusi ranką palytėjo skruostą ir tarė:

– Gerai žinai, ką noriu pasakyti, Minutai. Bet pati kvaila – juk negalėjau reikalauti iš tavęs pažado, kurio joks vyras turbūt neįstengia tesėti.

Ko gera, turėjau įniršti už tokius žodžius ir net nutraukti mudviejų draugystę, kad galėčiau eiti savais keliais. Juk lengviausiai įniršti tada, kai pats esi neteisus. Tačiau permanęs jos apmaudų nuovylį, apkabinau, bučiavau, glamonėjau ir mane pagavo neapsakomas noras bent vienam žmogui pasaulyje išsipasakoti apie Lugundą ir apie tai, kas man nutiko.

Susėdome ant akmeninio suolelio šaltinio atšlaitėje po senu medžiu ir aš kuo nuoširdžiausiai papasakojau, kaip Lugunda pas mane pakliuvo, kaip mokiau ją skaityti ir kaip ji gelbėjo man keliaujant po Britaniją. Paskui liežuvis pradėjo kliūti ir aš nudelbiau akis žemėn. Klaudija suėmė mano ranką, papurtė mane, žvilgsniu sugavo mano akis ir padrąsino mane tęsti. Taigi papasakojau tiek, kiek leido savigarba, vis dėlto neišdrįsau išsitarti, kad Lugunda pagimdė man sūnų. O galėjau iš jaunatviškos tuštybės pasigirti savo vyriškumu ir Lugundos skaistybe.

Mano nuostabai, Klaudiją labiausiai įžeidė tai, kad Lugunda buvo kiškių žynė.

– Pakyrėjo nuo Vatikano kalvos vis stebėti paukščių skrydžius, – tarė. – Netikiu jau jokiais ženklais. Romos dievai man – tik akmeninės statulos, kurios jau neturi jokios galios. Žinoma, esama piktų jėgų ir aš nesistebiu, kad svetimoje šalyje tu, nesubrendėlis, tapai kerų auka. Bet jeigu nuoširdžiai gailėsiesi dėl savo nuopuolio, parodysiu tau naują kelią. Žmogui negana vien kerų, ženklų ir akmeninių statulų. Kol tavęs nebuvo, aš patyriau tai, ko žmogus, rodės, neįmano patirti.

Nieko pikta nenujausdamas nuoširdžiai paprašiau ją išsipasakoti, tačiau širdis man nusirito, kai permaniau, kad jos dėdės žmona Paulina naudojasi Klaudija kaip tarpininke, palaikydama ryšius su savo bendrais, taigi įvėlė Klaudiją į gėdingą krikščionių šutvę pinkliau, nei pati buvo įsivėlusi.

– Jie turi galios gydyti ligonius ir atleisti nuodėmes, – susižavėjusi šnekėjo Klaudija. – Vergas ir neturtingas amatininkas per jų šventąją

vakarienę lygūs su turtingiausiais ir kilmingiausiais. Mes sveikiname kits kitą meilės bučiniais. Dvasios valia visą draugiją apima šventas drebulys ir tamsūs žmogeliai prašnenka svetimomis kalbomis, o šventųjų veidai tamsoje staiga sušvinta.

Persigandęs pažvelgiau į ją kaip į ligonę, tačiau Klaudija kaipmat sugriebė abiem rankom manąją ir paprašė:

– Neteisk jų nepažinęs. Vakar buvo Saturno diena ir žydų šabas. Šiandien krikščionims šventa diena, nes kitądien po šabo jų karalius prisikėlė iš mirusiųjų. Taigi bet kurią dieną dangus gali prasiverti ir jis sugrįš į žemę kurti tūkstantmetės karalystės, kurioje paskutinieji bus pirmutiniai, o pirmutiniai – paskutinieji.

Šitaip kalbėdama Klaudija buvo ir baugi, ir graži – lyg žynė, dvasios pagauta. Man rodės, kad iš jos tikrai sklido neįveikiama galia, kuri atėmė man valią ir užtemdė protą. Nes jai tarus: „Kilkim ir eikim su jais susitikti", aš nevalingai pakilau ir nusekiau paskui ją. Pamaniusi, kad bijau, ji patikino, jog man nieko nereikės daryti prieš savo valią, tik žiūrėti ir klausyti. Pats sau teisinausi tikrai privaląs išmokti naujųjų Romos papročių, jeigu jau Britanijoje mėginau susipažinti net su druidų tikėjimu.

Žydų miesto dalį Transtiberiną tuokart drebino triukšmas ir sąjūdis. Kliegdamos moterys bėgo į mudu, gatvių kampuose žmonės kumščiavosi, daužė kits kitą akmenimis ir vėzdais. Net garbūs žilabarzdžiai žydai su kutuotais apsiaustais vėlėsi į tą erzelį ir miesto prefekto tvarkdariai nepajėgė nuramdyti tos sumaišties. Jeigu kokią gaują lazdomis išsklaidydavo, tai peštynės tuojau kildavo kitoje vietoje.

– Vardan Romos dievų, kas čia dedasi? – paklausiau uždususio tvarkdario, kuris šluostėsi nuo kaktos kraują.

– Kažkoks pabėgęs vergas Chrestus pjudo žydus tarpusavy, – atsakė jis. – Kaip matai, tiltais čion plūste paplūdo prastuoliai jau ir iš kitų miesto vietų. Judu su mergina verčiau sprukit, kol nevėlu. Pretorionų stovykloje paskelbta parengtis. Tuoj čia daugis veidų apsipils kraujais.

Klaudija atidžiai dairėsi aplinkui, džiugiai šūkčiojo ir pasakojo:

– Vakar judėjai išvijo iš sinagogos visus žydus, išpažįstančius Kristų, ir sumušė juos. Šiandien krikščionys atsiteisia tuo pačiu. Jiems pagalbon skuba ir tie krikščionys, kurie nėra žydai.

Siaurose gatvelėse išties būriavosi senyvi vergai, kalviai bei Tiberio laivų krovikai ir jau puldinėjo kaip smogiamieji būriai, daužė užsklęstas krautuvių langines ir brovėsi į namus, iš kurių sklido graudūs riksmai. Tačiau aklatikiai žydai – juk narsūs savo nematomo Dievo kariai. Susitelkę prie sinagogų jie atremdavo puolimus. Tikro ginklo nemačiau nė vieno rankose. Juos laikyti žydams uždrausta, kaip ir prastuomenei, ėmusiai plūsti į Romą iš visų kraštų, bet užvis daugiausia – iš Rytų.

Kai kur mačiau keletą pusamžių vyrų, iškėlusių rankas ir šaukiančių: „Ramybės, ramybės, vardan Jėzaus Kristaus!" Keletą jie nuramino, ir šie, nuleidę kuokas arba nusviedę akmenis šalin, spruko muštis atokiau. Tačiau garbiems žydams, susirinkusiems prie gražiosios Julijaus Cezario sinagogos, tas kovos šūkis sukėlė tokį tūžmą, kad jie ėmė rautis barzdas ir plėšytis drabužius šaukdami, jog tai šventvagystė.

Sunku buvo sutureti ir tramdyti Klaudiją, kad nesikištų į peštynes, nes ji atkakliai veržėsi į namą, kuriame tą vakarą jos bendrai nutarė rengti slaptas apeigas. Įniršusi gauja aklatikių žydų blokšdavo žemėn besiveržiančius ten ir tempė lauk viduj pasislėpusius. Jie draskė nelaimėlių ryšulius, vartė jų pintines su valgiu, trypė maistą į purvą ir daužė juos kaip kokius šunis. Sprunkančiuosius jie dar parsigriaudavo ant žemės ir apspardydavo kaip reikiant veidus.

Nepermanau, kaip iš tikrųjų viskas toliau nutiko. Ar mane patį pagavo prigimtas romėniškas noras daryti tvarką, ar aš mėginau apginti silpnesnius nuo smurtautojų, ar Klaudija pakurstė mane, bet ūmai susivokiau tempiąs kresną žydą už barzdos ir imtynininko mostu atimąs iš jo kuoką, kai jis įsiutęs spyrė į galvą mergaitei, parmestai ant žemės. Paskui jau tikrai įsivėliau į riaušes ir veikiausiai mušiausi už krikščionis, nes Klaudija karštai siundė mane vardan Jėzaus Nazariečio iš peties duoti į skudurus piktavaliams žydams, nes šie jo nepripažino.

Riaušininkų buvo tūkstančiai: vyrai ir moterys, jauni ir seni, net vaikai. Judėjai būtų pergalingai įveikę savuosius atskalūnus, jei šie nebūtų sulaukę didžiulės paramos iš Tiberio ano kranto bei uostuose knibždėte knibždančių prasčiokų, kurie mėgo visokiausias peštynes. Riaušės būtų pasibaigusios dar greičiau, nei prasidėjo, jeigu tik pretorionai būtų rimtai įsikišę.

Tačiau ant tilto iškilo klausimas, katram malšinti žydų riaušes – pretorionų prefektui ar miesto prefektui. Mūrų viduje teismingumą vykdė bei tvarką palaikė miesto prefektas. Tad galų gale suriko trimitai. Paskubomis šalmais, skydais bei kalavijais apsiginklavę miesto tvarkdariai darniomis gretomis įžengė į žydų miesto dalį. Tvarkdariams nudaigojus keletą aršiausių gerkliūgų, visus pagavo klaikas ir gatvės ištuštėjo. Šen bei ten keturpėsti priebėgos ieškojo sužeistieji, jau nebepastovintys ant kojų. Bičiuliai ir artimieji greitosiomis slapstė po namus sužeistuosius, netekusius sąmonės.

Atsigodau Klaudijos už rankos tempiamas į kažkokį namą, bemat numečiau kruviną kuoką ir baisėdamasis suvokiau, kas nutiktų, jeigu mane sulaikytų už vėlimąsi į žydų tarpusavio peštynes dėl tikėjimo klausimų. Galėjau prarasti ne tik karo tribūno rangą, bet ir siaurą raudoną tunikos juostą. Klaudija nusivedė mane į didžiulį sausą rūsį, kur įraudę krikštyti žydai susigrūdę kaip tik rėkliai ginčijosi, kas pradėjo riaušes, o verkiančios moterys tvarstė žaizdas ir vaistė gumbus. Iš puotų

salės į rūsį leidosi bailiai drebantys senukai ir pora vyrų, kurie, sprendžiant iš apdaro, nebuvo tikri žydai. Sutrikę, kaip ir aš, jie turbūt manė, kaip geriausia išsipainioti iš visos tos kebeknės.

Su jais į rūsį nulipo vyras, kurį pažinau – tai buvo tas pats palapinių meistras Akvilas – tik tada, kai nusišluostė nuo veido kraują ir purvą. Jis atrodė baisiai, nes žydai voliojo jį po nuotekas ir sukreivino nosį. Tačiau jis, vis dar susijaudinęs, prakalbo ir sušuko:

– Ak, jūs klastūnai, kurių jau net nesiryžtu vadinti broliais! Nejau laisvė Kristuje – jums tik piktybės skraistė? Už nuodėmes būsite nuplakti! Kur jūsų pakantumas? Juk mums įsakyta paklusti visokiai žmogiškai tvarkai ir geradarystėmis užkimšti burnas kvailiams, skleidžiantiems šmeižtus.

Didžiuma jam prieštaravo ugningai aiškindami:

– Mes nekalbame čia apie pagonis, tarp kurių gyvename nepriekaištingai, idant jie išmoktų Dievą šlovinti, pamatę gerus mūsų darbus. Ne, dabar kalbame apie žydus, kurie mus muša ir juodina mūsų Viešpatį Kristų. Dėl jo ir tiktai jo garbei pakilome priešintis piktybei, o ne savo apgailėtinos gyvasties gelbėti.

Prasibrovęs prie Akvilo ir, papurtęs jį už rankos, sušnibždėjau turįs išeiti. Tačiau mane pažinus jo veidas nušvito džiaugsmu ir, palaiminęs mane, jis šūktelėjo:

– Minutai, Marko Maniliano sūnau, nejau ir tu pasirinkai šį vienintelį kelią?

Jis apkabino mane, pabučiavo į lūpas ir dvasios pagautas ėmė pamokslauti:

– Kristus ir už tave kentėjo! Ko nelaikai jo savo pirmavaizdžiu, ko neini jo pėdom? Šmeižiamas jis nesiteisė tuo pačiu, o kentėdamas negrasino! Ir tu už pikta neatlygink piktu! Kentėdamas dėl Kristaus, šlovink už tai Dievą!

Nevalioju atpasakoti visų tų paistalų, nes mano prieštaravimų jis nepaisė, o dvasios pagautas tikrai įgavo didžiulės galios žmonėms. Pamažu beveik visi puolė melsti nuodėmių atleidimo, nors kai kurie, sukandę dantis, tebeniurnėjo, kad Jo karalystė niekuomet neatneš laimės, jeigu žydai netrukdomi šmeiš, muš ir galuos Kristaus valdinius.

Tuo laiku tvarkdariai sulaikė būrį žmonių, visai nežiūrėdami, ar šie – tikrieji judėjai, ar pakrikštyti žydai, ar tik prašaliečiai prasčiokai. Pretorionams saugant tiltus, daugis valtimis paspruko į miestą ir prieplaukose atrišę krovininius laivus paleido upe. Mieste pasidarė nesaugu, nes tvarkdarių būriai buvo sušaukti į žydų miesto dalį. Prasčiokai patraukė gatvėmis rėkaudami kaip slaptažodį Kristaus vardą, išmoktą aname krante.

Jie plėšė krautuves, padeginėjo namus, tad žydiškajai miesto daliai neva jau nurimus prefektas turėjo atšaukti savo būrius pagrindinei mies-

to daliai saugoti. Tai, kad jis įsakė žydiškoje miesto dalyje tikrinti namą po namo, ketindamas sulaikyti Chrestų, sukursčiusį šitokį žydų siautėjimą, mane ir išgelbėjo.

Suniūko vakaras. Liūdnas sėdėjau ant rūsio grindų, pasirėmęs delnu skruostą, ir pajutau, jog mano pilvas tuščias. Susirinkę nulikusį maistą, krikščionys ėmė jį dalytis, dosniai vienas kitam brukdami, kad tik visi gautų. Turėjo jie duonos ir aliejaus, svogūnų, žirnių košės, net vyno. Krikščionių papročiu, Akvilas palaimino duoną ir vyną, lyg tai būtų buvęs Jėzaus Nazariečio kūnas ir kraujas. Raginamas ir aš paėmiau ir pasidalinau prasta duona su Klaudija. Netgi sūrio ir gabalėlį džiovintos mėsos gavau. Vyną gėriau su visais iš tos pačios taurės, kai ją atsiuntė iki manęs. Pasisotinę visi šoko karštai bučiuotis. Klaudija pabučiavo mane ir šūktelėjo:

– Ak, Minutai, man taip smagu, kad ir tu valgei Jo kūną, gėrei Jo kraują dėl nuodėmių atleidimo ir amžinojo gyvenimo! Ar nejauti, kaip širdy nauja dvasia sušvito, tarytum ankstesnio gyvenimo draiskanas nusiplėšus ir apsitaisius naujais drabužiais.

Piktai atrėžiau, jog manyje kliuksi vien pigus rūgštus vynas. Tik vėliau perpratau jos žodžius ir suvokiau pataikęs į slaptą krikščionių puotą. Mane pagavo toks siaubas, kad sublogavau, nors gerai žinojau, jog iš taurės ne kraują gėriau.

– Sapaliojimai, – karščiavausi aš. – Duona lieka duona, o vynas – vynu, kai žmogų pjauna alkis. Jeigu jūs tik šituo užsiimate ir nieko piktesnio nedarote, tai aš tikrai nesuprantu, kodėl apie jūsų prietarą pasakojamos visokiausios kvailystės. Juolab nesuprantu, kam dėl tokių paikų dalykų skaldyti galvas!

Ir mąsčiau:

– Žydai įsitikinę esą geresni už kitus žmones, nes jie turi šventuosius raštus, Įstatymą bei šventyklą Jeruzalėje. Romoje jie atsiskyrė nuo romėnų ir erzina žmones, paikai nosis riesdami. Juk jie net nevalgo drauge su kitais. Bet pabuvęs jūsų puotoje, kuri bereik laikyta paslaptyje, galiu pasakyti, jog jūs, krikščionys, stengiatės visa kuo tik pranokti judėjus.

Bemat įsiširdusi Klaudija atrėžė:

– Jėzau Kristau, Dievo Sūnau, neskirk žydų nuo kitų žmonių. Mane mokė, kad tikintysis Kristumi, panertas vandenin ar bent jau aplietas vandeniu vardan Kristaus, pelno nuodėmių atleidimą ir amžinąjį gyvenimą. Kristus neieškodavo dievotų žydų, o tik tų – nuodėmingųjų. Bergždžia girtis, bet turbūt pripažinsi, jog nuodėmes nusiplovęs žmogus geresnis už nežinėlį, kaip kad švarūs marškiniai geriau už suteptus.

Ji visu rimtumu pasiūlė pasiklausyti Akvilo ir dar kitų Kristaus paslaptis pažinusių žydų mokymo ir paskui leistis apliejamam vandeniu.

Juk savo akim regėjau, kaip meiliai krikščionys tarp savęs bendrauja po meilės puotos. Aš esąs lyg aklys, kad neįžvelgiu juose dvasios, skiriančios krikščionis nuo kitų žmonių.

Nepajėgiau su ja ginčytis, nes ji buvo pernelyg susijaudinusi, tad galų gale sutikau susipažinti su jų mokymu, jeigu tai galėtų ką pakeisti. Nemaniau, kad jie darė ką bloga gindamiesi nuo judėjų. Tik spėjau, jog bus skaudžiai nubausti, jeigu sąmyšis tęsis, – nesvarbu, ar jie kalti, ar judėjai.

Akvilas pripažino, jog rietynių pasitaikydavo ir anksčiau, nors ne tokio plataus masto. Jis sakė, kad krikščionys krūvon renkasi, vengdami nereikalingų akių, ir į piktą žodį atsako geru. Tačiau ir krikštyti žydai taip pat turi teisę klausytis skaitomų šventraščių sinagogoje ir ten kalbėti. Juk ne vienas jų prisidėjo prie naujųjų sinagogų statybų.

Alpią vasaros naktį lydėjau Klaudiją pro Vatikano kalvą į jos namus už miesto mūrų. Aną upės krantą rausvino gaisrų atošvaistė, girdėjosi minios šurmulys. Daugybė vežimų, gabenusių daržoves į miesto turgus bei prekyvietes, grūdosi kelyje. Susirūpinę kaimiečiai klausinėjo vienas kito, kas ten, mieste, dedasi. Iš lūpų į lūpas sklido žinia, jog kažin koks siaubūnas Chrestus kurstąs žydus žudynėms ir padegimams. Atrodė, kad apie žydus niekas negali pasakyti nė vieno gero žodžio.

Eidamas pradėjau šlubčioti, o ir gumbą ant galvos skaudėjo, todėl nusistebėjau anksčiau visai nejutęs peštynių sumušimų. Kai pagaliau nusigavome iki Klaudijos trobelės, man pasidarė visai bloga, tad ji manęs neišleido, bet ėmė maldauti pasilikti nakčiai. Nepaisydama mano prieštaravimų, ji įžiebė spingsulę ir paguldė mane savo lovon, o pati blaškėsi ir taip sunkiai dūsavo, kad galų gale paklausiau, kas ją kamuoja.

Klaudija prisipažino:

– Nesu nei dora, nei skaisti. Ugniniais lašais varva į mano širdį kiekvienas tavo žodis, ištartas apie tą įžūlėlę britę, nors net vardą jos norėčiau užmiršti.

Nuoširdžiai paprašiau jos:

– Atleisk man, kad netesėjau savo pažado.

– Kas man dabar tavo pažadas, – sudejavo Klaudija. – Tik pati save keikiu. Mano gyslomis teka jos, mano motinos, kraujas, o mano tėvas yra tas ištvirkėlis Klaudijus. Nieko negaliu padaryti – baisus nerimas mane degina, kai guli mano lovoje.

Ir vis dėlto jos rankos buvo šaltos kaip ledas, kai suėmė manąsias. Ir lūpos buvo šaltos, kai pasilenkė pabučiuoti manųjų.

– Ak, Minutai, – sušnibždėjo ji. – Anksčiau negalėjau prisipažinti tau, kad mano pusbrolis Gajus išprievartavo mane dar vaiką. Jam patikdavo net su seserimis pakaitom gulėti. Už tai neapkenčiau visų vyrų. Tik tau neapykantos nejaučiu, nes priėmei mane tokią, kokia esu.

Neverta dar ką nors toliau sakyti. Nūsdamas ją paguosti, prisitraukiau prie savęs, nes virpėjo iš šalčio ir gėdos. Nesiteisinu tuo, kad ji buvo penkeriais metais vyresnė už mane, tik nuolankiai pripažįstu, jog užsiplieskiau, o ji, verkdama ir juokdamasi, atsidūrė mano glėby ir aš susivokiau ją mylįs.

Rytą atsibudę jautėmės tokie laimingi, kad troškome galvoti tik vienas apie kitą. Džiaugsmu spinduliuojanti Klaudija mano akims rodės daili, nors buvo stambių veido bruožų ir turėjo plačius antakius. Lugunda iš atminties išnyko tarsi tolimas šešėlis. Klaudija buvo subrendusi moteris, palyginti su ta neišprususia užgaidžia mergiote.

Nieko nepasižadėjome, o ir aš dar nenorėjau galvoti apie ateitį. Neaiški kaltė slėgė man širdį, vis dėlto tariau sau, kad bent pati Klaudija žino, ką daro. Ji bent tuomet galėjo užmiršti prietaringų krikščionių slaptąsias apeigas. Užtat man ir buvo gera širdyje.

Kai sugrįžau namo, teta Laelija dygiais žodžiais užsipuolė, kad nenakvojau namie, o ir anądien ilgai neparėjau nieko nesakęs. Paraudusiomis akimis ji atidžiai pasižiūrėjo į mane ir tarė:

– Tavo veidas giedras, lyg slėptum gėdingą paslaptį. Ar tik nebuvai naktį užklydęs į sirų viešnamį? – Ji įtariai apuostė mano drabužius. – Viešnamiu nedvoki. Tačiau naktį kažin kur valkiojaisi. Tik neįsipainiok į nedoros meilės raizgus. Apkartinsi gyvenimą sau ir kitiems.

Ji atspėjo taip taikliai, kad nukaitau. Laimė, teta Laelija galvojo apie kitką.

– Sunku galvon suimti, – pasakojo ji, – vakar vakare kėsintasi nužudyti mano bičiulį – Simoną Burtininką. Jis, kaip papratęs, nuėjo anapus Tiberio gailiaširdiškai gydyti ligonių, o tie plunksnakuodžiai jį užpuolė ir bemaž negyvai nuplakė.

Nepermaniau, ką teta Laelija vadino plunksnakuodžiais, kol suvokiau ją sumaišius lotynų kalbos žodį *cristatus* su graikišku žodžiu, reiškiančiu „krikščionis". Kai paaiškinau žodžių skirtumą, ji įširdo:

– Nejau tai svarbu! Tie kraugeriai kristatai tykojo Simono nuo tol, kai šis pradėjo rungtyniauti dėl valdžios su jų žveju Simonu. Jie prisiviliodavo į savo slaptą draugiją turtingų moterų, Simono draugių, prigirdę kraujo apkerėdavo jas ir įtraukdavo į šlykščias laižynes. Simonas sužinojo jų susibūrimo vietą, nors tie gudriai ją kaitaliodavo. Už tai jie Simonui atkeršijo, ir net žydai jo negynė, kadangi jis – samarietis.

Pasakiau netikįs kraujo gėrimu ir jo žadinama aistra bučiuotis, tačiau teta Laelija tvirtino sužinojusi viską iš liudytojų, kuriuos jis, Simonas Burtininkas, pasiuntęs iššniukštinėti plunksnakuodžių paslapčių. Nesiginčijau, nes būtų tekę pasipasakoti, kad ir aš pats įsivėliau į žydų riaušes.

Mano draugas Liucijus Polionas, kurio tėvas tais metais ėjo konsulo pareigas, susijaudinęs dėl skandalo, popiet atėjo pas mane. Jis taip man tarė:

– Žydai, turėdami lengvatų, vis labiau įžūlėja. Miesto prefektas visą rytą tardė sulaikytuosius ir išsiaiškino, jog žydas, vardu Chrestus, kursto vergus ir prasčiokus maištauti. Jis niekados nėra buvęs gladiatorium, kaip kitados Spartakas, priešingai – tik Jeruzalėje nuteistas valstybės nusikaltėlis, kuris, nors nukryžiuotas, kažin kaip išliko gyvas. Prefektas paskelbė paiešką ir skyrė apdovanojimą už jo galvą. Bet aš įtariu, jog maištui žlugus tas vyras jau bus spėjęs išnešti kudašių iš miesto.

Norėjau paaiškinti knyggraužiui Liucijui žydus Kristumi vadinant Mesiją, kurio atėjimas jiems buvęs išpranašautas, tačiau negalėjau išsiduoti per daug išmanąs apie tą naują maištingą žydų mokymą. Dar sykį peržiūrėjome mano knygos rankraštį, pataisinėjome jo kalbą. Liucijus Polionas pažadėjo surasti leidėją, jeigu tik knyga atlaikys sunkų viešojo skaitymo išbandymą. Jis manė, kad tas veikalas bus gana sėkmingai parduodamas. Klaudijus esą mielai prisimenąs pergalingą karo žygį į Britaniją. Jam galėjai įsiteikti rodydamas susidomėjimą Britanijos reikalais. Poliono nuomone, mano knyga kaip tik buvo tinkama.

Nesutarimus dėl sinagogų nuosavybės teisių, kurie sukurstė žydų riaušes, miesto prefektas išsprendė nurodydamas sinagogose lankytis tik tiems, kurie davė lėšų jų statyboms. Juk tiek aklatikiai, tiek laisvų pažiūrų žydai turėjo savas – atskiras – sinagogas. Bet kai Kristaus išpažinėjai turėjo perimti sinagogą, aklatikiai judėjai nutarė verčiau išnešti brangius knygų ritinius iš šventos spintos ir naktį padegti pastatą, nei perduoti jį nekenčiamiems krikščionims. Tad vėl kilo triukšmas. Galiausiai patys įžūliausi senojo tikėjimo šalininkai judėjai kreipėsi į imperatorių ir – padarė didžiulę politinę klaidą.

Klaudijus seniai pyko už riaušes, kurios temdė jo naująją santuokinę laimę. Jis dar labiau įsiuto, kai pasipūtėlių žydų taryba išdrįso priminti, jog be jų pagalbos Klaudijus nebūtų tapęs imperatoriumi. Iš tikrųjų Klaudijaus girtuoklysčių bendras Herodas Agripa buvo pasiskolinęs iš turtingiausiųjų Romos žydų pinigų, kurių Klaudijui prisireikė pretorionų apdovanojimams po Gajaus Kaligulos nužudymo. Tačiau Klaudijus jau buvo sumokėjęs lupikiškas palūkanas ir anaiptol nenorėjo prisiminti to įvykio, užgavusio jo tuštybę.

To girtuoklio galva iš pykčio pagavo kretėti. Dar smarkiau mikčiodamas, jis liepė žydams dingti iš akių ir pagrasino juos visus iki vieno ištremti iš Romos, jeigu dar bent sykį išgirs apie riaušes. Žydai dar turį išduoti ir Chrestų, kurį tikriausiai slepią Transtiberino rūsiuose, kad net paskelbus apie apdovanojimą jis vis dar nesučiuptas.

Romoje gyveno kokie dvidešimt penki tūkstančiai žydų. Dauguma buvo turtingi ir garbūs, netgi tikri Romos piliečiai. Nuo Pompėjaus įvykdyto gyventojų kraustymo jų tikėjimas ypač smalsino moteris. Per daugybę žmonių kartų žydų šabas Romoje tapo įprastu dalyku, tad daugis paprastų piliečių Saturno dieną laikė šventadieniu.

Minkštaširdžių ponų tarnai net išsireikalaudavo šią poilsio dieną sau padykinėti.

Žydų taryba, kuri vykdė teismingumą tarp Romos žydų, rinko mokesčius Jeruzalės šventyklai ir rūpinosi žydų lengvatų išsaugojimu, nusprendė visokiais būdais spausti senatorius. Juk didžiuma jų užjautė žydus, mat senatorių atleistiniai tvarkė verslo reikalus, rūpinosi jų pačių pinigais, o ir moterys žydus mėgo. Lengvatikiai net baimindavosi žydus įžeisti, nes tarp jų esą buvo burtininkų. Žydai nelabai pabūgo imperatoriaus grasinimo, tačiau manė, jog patikimiau dėl visa ko patraukti savo pusėn kuo daugiau šalininkų, jeigu senate kiltų klausimas dėl ištremties.

Senatoriams buvo sunku supaisyti žydų aiškinimus. Dauguma išmintingai siūlė žydams sutelkti jėgas ir dėmesį į Chrestaus gaudynes, nes jis vis dar slapstąsis Romoje, ir perduoti jį teismui. Juk tuomet visi nesusipratimai liautųsi. Žydai atrėmė, kad tas vyras bemaž prieš porą dešimtmečių nukryžiuotas Jeruzalėje, o jo prisikėlimas – gryniausias melas. Tada senatorių susidomėjimas tuo reikalu prapuolė. Jie tik pasakė:

– Bet kurio tikėjimo išpažinėjai rengia šventas puotas – net Romos amatininkai, garbindami tuos dievus, kurie globoja jų amatą. Jūs patys, pasikvietę draugėn neturtėlius, puotaujate Saturno dienos išvakarėse, kai sužimba Vakarė. Jeigu tiek daug tarp jūsiškių yra Chrestaus šalininkų, – kad ir kokių kvailų ir prietaringų, – visiškai bergždžia uždrausti tas šventas vakarienes, įtaigiai neįrodžius, kad jie pažeidžia dorus papročius ar kurstymais kenkia valstybei.

Krikščionys žydai ir tie prasčiokai, kurie prie jų šliejosi, irgi turėjo savo vadą. Apstulbau, ponios Tulijos namuose užėjęs gyvai besiginčijančius Akvilą sulaužyta nosimi, veiklią jo žmoną Priskilę ir porą kitų gana garbių piliečių, neturėjusių kitokių kliaudų, kaip tik patraukimą į slaptus krikščionių mokymus. Norėjau akis į akį pasikalbėti su tėvu apie Klaudiją. Du kartus per savaitę ją lankiau, pasilikdamas nakčiai. Mane smelkė jausmas, kad privalau, kol nevėlu, jos labui ką nors padaryti, nors Klaudija tiesmukai nieko nereikalavo.

Kai aš juos užėjau, tėvas paprašė:

– Neišeik, Minutai, – ir tęsė: – Aš turiu ganėtinai tikslių žinių apie žydų karalių, nes po jo nukryžiavimo ilgai klajojau Galilėjoje, net galiu paliudyti savom akim matęs jį prisikėlus iš mirusiųjų. Nors jo mokiniai mane ir atstūmė, galiu paliudyti, kad jis nekurstė žmonių peštynėms, kaip kad jūs šičia, Romoje, darote.

Visa tai buvau girdėjęs ir nesupratau, kodėl mano tėvas, šiaip jau protingas žmogus ir sendamas nuovokos dar nepraradęs, mala tuos pačius niekus. Kreivanosis Akvilas pasiteisino:

– Aš pats – tikras žydas, vaikštau į sinagogą ir laikausi Įstatymo kiek galiu, idant neįžeisčiau kitų žydų. Bet Įstatymas manęs neišgel-

bės. Žmogus nepajėgus jį iki galo įgyvendinti. Mums liepta mylėti vienas kitą ir net savo priešus. Po teisybei, dėl savo žmogiškojo silpnumo mums tai lygiai sunku, kaip ir laikytis Įstatymo, o tarp mūsų pačių jau net radosi daugis tokių, kurie reikalauja, kad visi prie mūsų prisidedantieji vien tik iš meilės leistųsi apipjaustomi, idant susitaikytume su judėjais.

Priskilė prapliupo:

– Aš, nors esu tik moteris, vis dėlto dar suprantu, kad Naujasis Testamentas atsirado Jėzui Kristui, Dievo Sūnui, atėjus į žemę ir pasiaukojus, kad mūsų nuodėmės būtų atpirktos. Taigi nusikalstume Jam reikalaudami, kad Senajam Testamentui paklustų visi tie, kurie išpažįsta Kristų ir kasdien karštai laukia jo sugrįšiant.

Jie abu viens per kitą aiškino:

– Mes galime perkęsti tą nemalonų, bet paliaujantį skausmą, nes jis – tikrosios meilės išraiška. Bet ir baisu, kad bergždžiai išpuiksime, pakėlę šitą išmėginimą, ir atgrėsime silpnuosius brolius iš savo būrio. Be to, apipjaustymas čia nepadės. Bet kuris sinagogoje pakilęs ir ištaręs „vyrai, broliai", liudydamas Pateptąjį, tuoj bus nutildytas ir nuplaktas jeigu ne per šabą, tai kitądien.

Akvilas apsiniaukė:

– Taigi, taigi, kad ir ką darytume, būsime kaip krislas aky. Mūsų nekenčia labiau nei stabmeldžių. O ir mes patys tarpusavio meilės ir nuolankumo nepajėgiame puoselėti, tik kiekvienas tiki išmanąs daugiausia. Ir patys uoliausi mokytojai čia tie, kurie dar tik spėjo atrasti naująjį kelią ir neseniai išpažįsta Kristų.

Priskilė pridūrė:

– Sakoma, jį paleidus ugnį, atskyrus vyrus nuo žmonų ir sukiršinus vaikus prieš tėvus. Kaip tik šitai dabar ir dedas Romoje, nors mes tiktai gera trokštame. Galvoj netelpa, kaip meilė ir nuolankumas gali sėti rietenas, nesantaiką, neapykantą, priešiškumą ir pavydą?

Jų klausantis man širdis ne juokais pykčiu užvirė. Sušukau:

– Ko norite iš mano tėvo?! Kam kamuojate jį, kad jis vietos sau neranda? Mano tėvas švelnus ir geraširdis. Neleisiu jo velti į kvailas savo rietenas.

Tėvas atsitiesė ir paliepė:

– Nutilk, Minutai. – Paskui įsistebeilijo į tolį ir galų gale pratarė: – Bet kuris dalykas veikiai išaiškėja pasikalbėjus, tačiau šnekantis apie šiuos nepaaiškinamus dalykus viskas tik dar labiau ima painiotis. Bet kad jau klausiate mano patarimo, tai aš siūlau: prašykite atidėti. Antiochijos žydai imperatoriaus Gajaus laikais iš tokio mano patarimo turėjo daug naudos.

Suglumę jie spoksojo į mano tėvą, nes nesuvokė, ką jis nori pasakyti. Mano tėvas vangiai nusišypsojo:

– Atsiskirkite nuo judėjų, atsižadėkite sinagogos, nebemokėkite mokesčio šventyklai. Įsiruoškite sau susirinkimų patalpas, kad jau taip norite. Juk tarp jūsų rasis turtuolių. Gal dar gausite apsčiai aukų iš tų vyrų ir moterų, kurie tikisi nusipirkti dvasios ramybę šlovindami visokiausius dievus. Tylėkite, kai jus šmeižia. Laikykitės atstu, kaip kad aš stengiuosi laikytis atstu, nieko neįžeisdamas.

Jie vienu balsu sušuko:

– Kalbi lyg širdies neturėdamas. Juk mes turime liudyti savo karalių ir skelbti jo karalystės atėjimą. Antraip būsim jo neverti.

Tėvas skėstelėjo rankom ir, sunkiai atsidusęs, pasakė:

– Jo karalystė tvers ilgai, ir jūs abu neabejotinai turite jo dvasios, na o aš – aš jos tikrai stokoju. Taigi elkitės kaip tinkami. Jeigu šis klausimas iškils senate, pamėginsiu jus užtarti. Turbūt dėl šito pas mane atėjote? Bet gal verčiau nutylėsiu senatui apie karalystę. Tai tik sukeltų politinių įtarimų dėl jūsų siekių.

Šito tiems žydams pakako ir jie išsinešdino savais keliais kaip tik laiku, nes iš viešnagės pargrįžusi ponia Tulija, susidūrusi su jais prieangyje, tuoj dirgliai užriko:

– Oi, Markai, kiek kartų tave įspėjau neįsileisti tų įtartinų žydų! Neprieštarausiu, jei eisi klausytis filosofų. Kad taip nori, padėk neturtėliams, siųsk savo gydytoją pas ligonius, duok kraitį našlaitėms. Kiekvienas savaip leidžia nuliekamą laiką. Tik, vardan dievų, šalinkis žydų – žiūrėk, kad nesugadintų jie tau sveikatos.

Nepatenkinta ji nukreipė žvilgsnį į mane: supeikė palaikį apavą, negrabų togos suklostymą, nedailiai nutrumpintus mano plaukus ir užriko:

– Tu jau nebe sužvėrėjęs karys! Dėl savo tėvo rango privalai labiau paisyti išvaizdos. Ko gera, turėsiu tau tikrai dovanų duoti kirpėją ir drabužių prižiūrėtoją. Tavo teta Laelija pernelyg nusenusi ir trumparegė – taigi nebesugeba tavimi deramai rūpintis.

Šiurkščiai atrėžiau jau turįs kirpėją, nes nenorėjau, kad jos vergai sekiotų paskui mane. Tai buvo tiesa: savo gimimo dieną nusipirkau ir išlaisvinau vieną apgailėtiną kirpėją ir padėjau jam pradėti verslą Suburoje. Jis gana gerai uždirbdavo parduodamas moteriškus perukus ir, kaip įprasta, sąvadaudamas. Tulijai taip ir paaiškinau: girdi, teta Laelija mirtinai įsižeistų, jeigu mano drabužius prižiūrėtų svetimas vergas.

– Be to, – pridūriau, – su vergais daugiau vargo nei džiaugsmo.

Ponia Tulija tarstelėjo, jog užtenka tik palaikyti drausmę.

– Bet, po teisybei, Minutai, – paklausė ji, – ko gyvenime sieki? Girdėjau tave naktis leidžiant viešuosiuose namuose ir nelankant skaitymo pratybų. Jeigu išties ketini žiemą skaityti savo knygą, turi sutramdyti palaidūnišką kūną ir tam ruoštis. Pats laikas tau susirasti sutuoktinę iš savojo luomo.

Atitariau, kad trokštu dar tinkamai pasidžiaugti jaunomis dienomis, ir pabrėžiau, jog dar nebuvau įkliuvęs į sankirčius su valdžios pareigūnais už girtuoklystes ar raiteliškas išdaigas.

– Žvalgausi, – pasakiau. – Lankau jojimo pratybas. Pretorijuje klausausi įdomių teismo bylų svarstymo. Skaitau knygas. Net filosofas Seneka man palankus. Žinoma, kada nors ir aš sieksiu kvestoriaus pareigų, bet dar esu per jaunas ir nepatyręs, nors man padarytų išimtį.

Ponia Tulija pažvelgė į mane pagailiai.

– Suprask: vardan ateities svarbiausia štai kas – susipažinti su tinkamais žmonėmis, – tarė ji. – Pasirūpinau, kad tave pakviestų į gerus namus, tačiau man skundėsi, jog esi niūrus, mažakalbis ir nedraugingas.

Tikrai, ne be priežasties taip atsitiko.

– Brangi įmote, – pasakiau. – Visokeriopai vertinu tavo gebėjimą kelti trūkumus. Tačiau visa, ką Romoje girdėjau ir mačiau, neleidžia man šiandien užmegzti gerų santykių su tais, kurie atrodo tinkami. Kokie du šimtai raitelių, o ką jau kalbėti apie senatorius, vos prieš metus buvo nubausti mirtimi arba privalėjo nusižudyti vien dėl to, kad tuo metu jie buvo tinkami žmonės arba palaikė su tokiais pernelyg artimus santykius.

– Agripinos dėka viskas pasikeitė, – pernelyg skubinai atrėmė ponia Tulija. Tačiau mano žodžiai ją privertė susimąstyti. Pagalvojusi ji pasiūlė: – Iš tikrųjų dabar protingiau tau imtis lenktynių ir prisijungti prie vienos kurios spalvos šalininkų. Nors tai ir ne politinė veikla, bet bent galėsi užmegzti garbingus draugiškus santykius. Juk mėgsti arklius?

Atsakiau:

– Arklių man jau gana.

– Bet arkliai – bent jau ne tokie pavojingi kaip moterys, – metė piktą užuominą ponia Tulija.

Tėvas mąsliai pasižiūrėjo ir pripažino ją nors kartą sakant tiesą. Atsilygindama ponia Tulija atrėžė:

– Atkreiptum nereikalingų akių, jeigu tučtuojau pradėtum pirkioti kinkinius, nors tavo tėvas ir nestokoja lėšų. Žinoma, anksčiau ar vėliau turėsime žole užleisti laukus. Italijoje javų auginimas neš vien nuostolius, iki bus užbaigtas naujasis Ostijos uostas. Bet vargu ar iš tavęs net doras arklių augintojas išeis. Veikiau turėsi tenkintis lenktynių lažybomis.

Bet man ir be cirko pakako pramogų. Juk tebeturėjau senuosius namus ant Aventino kalvos, išlaikiau Barbą, pavirtusį grizliu seniu, ramindavau tetą Laeliją, net gyniau savąjį atleistinį galą, nes dėl jo muilo daryklos skleidžiamos smarvės kaimynai iškėlė bylą. Buvo lengva jį ginti teisme, nes odadirbių ir dažytojų dirbtuvės, į kurias gabendavo šlapimo kubilus, surinktus iš gatvių kampų, skleidė dar bjauresnį dvo-

ką. Gynybą sunkino tik tai, kad pemzos pakeitimas muilu buvo vadinamas glebinančiu papročiu, prieštaraujančiu protėvių dvasiai. Kaimynų nusamdytas teisininkas siekė net muilo vartojimo uždraudimo Romoje, prabilęs apie protėvių protėvius, – net apie Romulą, – kurie visi remždavosi tik sveikatinga ir stiprinančia pemza.

Savo atleistinio vardu pašlovinau Romą – imperiją ir pasaulio valstybę.

– Romulas priešais dievų statulas nesmilkė rytietiškųjų smilkalų! – sušukau išdidžiai. – Rūstūs mūsų protėviai neskanavo Juodosios jūros erškėtų ikrų, paukščių iš tolimų dykrų, flamingų liežuvėlių nei Indijos žuvų! Kas yra Roma – tautų ir papročių lydymo krosnis. Roma išsirenka tai, kas geriausia, ir tik saviškai sutaurina svetimus papročius.

Taigi muilo Romoje neuždraudė ir mano atleistinis tobulino savo gaminius, pridėdamas į muilo masę kvapiųjų medžiagų ir kuo įmantriausiai juos pavadindamas. „Tikru egiptietišku Kleopatros muilu" pelnėme šiokio tokio turto, nors tas muilas buvo pagamintas ne kur kitur, o Suburos skersgatvyje. Vis dėlto turiu pripažinti, kad geriausi mano atleistinio klientai buvo ne vien moterys, o ir Romos graikai bei atleistiniai iš Rytų. Viešosiose maudyklėse muilinimasis vis dar buvo laikomas palaidumo požymiu.

Turėjau ką veikti, tačiau vakarais prieš grimztant į miegus mane vis tiek apimdavo nenusakoma nuostaba, kodėl gimiau šiame pasaulyje. Sykiais džiaugdavausi menka sėkme, sykiais paskęsdavau liūdesy, nes visa man imdavo rodytis niekinga. Gyvenimą, maniau, valdo tik atsitiktinumas ir Fortūna. O mirtis – vis tiek nepermaldaujama žmogaus lemtis. Tiesa, man sekėsi, tačiau pergalės džiaugsmas visuomet ateidavo pernelyg staiga ir aš tik vėl pajusdavau nepasitenkinimą savimi.

Galų gale išaušo ta žiemos diena, kuriai taip uoliai ruošiausi. Palatino imperatoriškosios bibliotekos salėje turėjau viešai skaityti savo knygą. Mano draugo Liucijaus Domicijaus dėka pats imperatorius Klaudijus pranešė atvyksiąs po pietų pasiklausyti skaitymo. Todėl visi tie, kurie siekė imperatoriaus palankumo, rungčiomis puolė užsisakinėti krėslų paskaitų salėje.

Vis dėlto atėjo ir viršesniųjų karių, tarnavusių Britanijoje, senato komisijos narių, susipažinusių su Britanijos reikalais, net pats triumfatorius – raitijos vadas Aulas Plautijus. O nedidelis būrelis klausytojų lūkuriavo už durų, ketindami pasiskųsti Klaudijui, kad salėje trūksta vietų, nors juos nepaprastai domina kalbamas dalykas.

Pradėjau skaityti paryčiu ir, – nors perimtas suprantamo jaudulio, – skaičiau neužsikirtęs, o skaitydamas ir pats įsigyvenau – kaip kiekvienas rašytojas, kuris suko galvą ir vargo dailindamas savo veikalą. Mane trikdė tik Liucijaus Domicijaus kuždesiai ir rankos mostai, kai jis rodydavo man, kaip skaityti. Vidurdienį patiekė net pernelyg gardaus

valgio, kuriuo pasirūpino ponia Tulija, o užmokėjo mano tėvas. Toliau man skaitant apie britų dievus bei slaptas apeigas, diduma užsnūdo, nors, manding, tai buvo pati įdomiausia knygos dalis.

Paskui turėjau liautis skaitęs, nes iš tiesų atkako Klaudijus. Su juo pasirodė Agripina. Jiedu susėdo į garbės krėslus ir pasišaukė Liucijų Domicijų atsisėsti per vidurį. Salė priplūdo žmonių, tačiau skundikams Klaudijus piktai atkirto:

– Jeigu knygos verta klausytis, tegul perskaito ją dar sykį. Ir klausykitės pastatę ausis. O dabar eikite sau! Juk mums tuoj pristigs oro.

Tiesą sakant, imperatorius buvo kiek įgėręs ir garsiai riaugėjo. Man perskaičius vos kelias eilutes, jis nutraukė mane sakydamas:

– Mano atmintis prasta. Dėl amžiaus ir rango leisk man pirmiausia įsikišti ir nurodyti, kur tu teisus, o kur klysti.

Jis pradėjo nuobodžiai dėstyti savo sampratą apie druidų aukojimus ir pasisakė bergždžiai Britanijoje ieškojęs tų didžiulių dievų statulų, nupintų iš karklo vytelių, kurių vidun sukišdavo belaisvius, ruošdami deginamąją auką.

– Tikiu tuo, ką kalba išmanūs liudytojai, – tvirtino jis. – Bet labiausiai tikiu savo akimis. Todėl nesukramtęs nenuryju šito pasakojimo. Bet prašau tęsti, jaunikaiti Lausai.

Nedaug spėjau perskaityti, o jis vėl prisiminė tuoj, ką savo akim buvo regėjęs Britanijoje ir manė esant reikalinga tučtuojau apsakyti. Klausytojų juoko protrūkiai mane suglumino ir mano veidas suplisko raudoniu. Vis dėlto Klaudijus pažėrė ir keletą dalykinių pastabų apie mano knygą.

Pagaliau vidur skaitymo juodu su Aulu Plautijum įsileido gyvai šnekėtis apie imperatoriaus karo žygio smulkmenas. Klausytojai akino juos šauksmais: „Klausykit, klausykit!" Aš turėjau nutilti. Tiktai ramdantis filosofo Senekos rankos mostas privertė mane tylomis nukęsti susierzinimą. Į pokalbį įsikišo senatorius, vardu Ostorijus, kuris, atrodo, viską kuo puikiausiai išmanė apie Britaniją. Jis tikino, jog imperatorius padarė klaidą, nebaigęs karo žygio ir nesutriuškinęs visų iki vienos britų genčių.

– Lengviau pasakyti, nei padaryti, – atrėžė Klaudijus ne bereik įsižeidęs. – Parodyk jam savo randus, Aulai. Bet aš kaip tik prisiminiau, kad Britanijos reikalai apleisti, nes nesuspėjau paskirti prokuratoriaus į vyriausiojo vado Aulo Plautijaus vietą. Tu tiktum, Ostorijau. Nemanau šioje salėje esąs vienintelis, kuriam pakyrėjo klausytis tavo visažinystės. Eik namo ir ruoškis kelionėn. Tegul Narcizas parengia tau skiriamuosius raštus.

Manau, knyga įrodė klausytojams, kad Britaniją prusinti gana sunku. Visi iki vieno juokėsi. Pažemintam Ostorijui išėjus, man buvo leista ramiai skaityti knygą ligi galo. Klaudijus netgi maloniai leido man

tęsti lempos šviesoje, nes pats mane sutrukdė ir bereik sugaišino laiką. Jam pradėjus pliaukšėti delnais, šoko karštai ploti ir visi kiti klausytojai. Jau niekas nebesišovė taisinėti mano knygos, nes buvo vėlu ir visus kamavo alkis.

Dalis klausytojų, kviestinių svečių, patraukė draug su mumis į puotą, kurią ponia Tulija suruošė savo namuose, mat turėjo garsų virėją. Net pats Klaudijus prasitarė:

– Manęs, žinoma, niekas nepakvietė, bet aš ir nekviestas eičiau, jeigu mano mylima žmona kaip tik šįvakar nebūtų paruošusi vakarienės Partijos pasiuntinių garbei. Jie mus retsykiais sutrukdo. Prakalbęs apie trukdymą, prisiminiau nusprendęs vardan savo santuokinės laimės skirti lėšų pataisyti Eriko Veneros šventyklą Sicilijoje. Sako, jos stogas įgriuvo. Turbūt norėtumėte prisidėti prie statybos darbų ir nusipelnyti tokios pačios laimės, kokia mane ištiko po visų skaudžių nusivylimų.

Jis pasiuntė per rankas sąrašą ir susiglemžė nemenką laimikį, nes kiekvienas gėdijosi išeiti iš salės neįrašęs deramos sumos, nors širdyje keikė Klaudijaus silpnaprotystę ir įžūlumą.

Tėvo namuose jau nedaug kalbėta apie mano knygą. Seneka supažindino mane su savo leidėju. Nuo ilgo skaitymo išblyškęs ir susimetęs į kuprą trumparegis seniokas mielai pažadėjo iš pradžių išleisti penkis šimtus mano knygos vienetų.

– Žinoma, tu nestokoji lėšų savo veikalui, – maloniai tarė jis. – Vis dėlto garsaus leidėjo vardas padės parduoti daugiau knygos egzempliorių. Mano atleistinis turi šimtą patyrių raštininkų, kurie vienu diktavimu kaipmat padaugina knygą, beveik nepalikdami klaidų.

Seneka iškalbingai pagyrė žmogų, kuris nepamiršo jo net tremties metais ir nuolatos skirstė knygininkams apstus jo leidinių, atsiųstų iš Korsikos. Leidėjas švelniai atsakė:

– Žinoma, daugiausia pelnau leisdamas meilės istorijų ir kelionių nuotykių vertimus bei sekimus iš graikų kalbos. Tačiau nė vienas Senekos veikalas dar neatnešė man nuostolio.

Supratęs užuominą pasakiau, kad aš, žinoma, apmokėsiu dalį savo knygos leidimo išlaidų. Juk jis man suteiks didelę garbę įrašydamas savo, gerbiamo leidėjo, vardą, – tai bus knygos kokybės laidas. Paskui turėjau pasisveikinti su kitais svečiais. Jų buvo tiek daug, kad man galva apsisuko. Ir vyno bergždžiai gėriau daug. Galų gale mane apniko neapsakomas liūdesys supratus, jog iš tiesų nė vieno svečio nedominau nei aš, nei mano ateitis. Mano knyga jiems buvo tik dingstis. Gavo pavalgyti retų valgių, išgerti geriausių Kampanijos vynų, apžiūrėti ir piktai apšnekėti vienas kitą, slapta tarpusavyje stebėtis mano tėvo sėkme, jų manymu, jokiais nuopelnais neužpelnyta.

Juolab ilgėjausi Klaudijos, kuri, manding, vienintelė pasaulyje iš tikrųjų mane suprato ir linkėjo man kuo geriausios kloties. Ji pati, aišku,

neišdrįso ateiti į mano knygos skaitymą, tačiau aš žinojau, kaip jaudinosi to skaitymo laukdama, ir spėjau, kad negali užmigti. Ir ji tikrai nemiegojo: išėjusi iš trobelės pažiūrėti į žvaigždėtą žiemos dangų ji stebeilijo Romos pusėn tą begarsę naktį, drumsčiamą tik daržovių vežimų dardėjimo ir skerstinų galvijų maurojimo atokiame kelyje. Leisdamas su ja naktis, aš irgi taip įpratau prie tų garsų, kad juos pamėgau. Vien kai pagalvojau apie vežimų ratų trinkesį, Klaudija kaip gyva stojo man prieš akis – net sukaitau visas.

Turbūt nieko nėra nykiau už vaizdą po didžiulės puotos, kai deglai smilksta priešais erdvaus namo kolonadą, o vergų prilaikomi paskutiniai svečiai šlitiniuoja prie dengtų neštuvų, paskui gesinamos lempos, šluostomas ant blizgančių mozaikinių grindų palietas vynas, kai nuo marmurinių išviečių sienų valomi vėmalai. Ponią Tuliją, žinoma, nusisekusi puota įaudrino ir ji dabar aistriai šnekėjosi su mano tėvu apie tą ar aną svečią, apie tai, ką vienas ar kitas pasakė arba padarė. Tačiau aš pats apmaudavau, kad esu visiškas prašalaitis.

Turėdamas daugiau patirties, būčiau supratęs, jog tai vien vyno pagirios, tačiau buvau jaunas ir savo jausmus suvokiau kaip tikrus. Todėl net tėvo draugija manęs netraukė, nes, vergams ir tarnams kuopiant tuos didžiulius kambarius, jiedu su ponia Tulija gaivinosi silpnu vynu, užkąsdami šviežiom jūros gėrybėm. Padėkojęs jiedviem išėjau sau vienas, užmiršęs naktinės Romos pavojus, vien tik ilgesio Klaudijai akstinamas.

Jos trobelė mane perliejo šiluma, o lova nutvilkė maloniu avies vilnos kvapu. Ji pripylė puodan žarijų, kad nesustipčiau. Iš pradžių tvirtino visai nelaukusi mane ateisiant, palikus puikią draugiją ir patyrus knygos sėkmę. Vis dėlto jos juodos akys sužvilgo ašarom, kai sušnibždėjo:

– Oi, Minutai, tik dabar patikėjau, kad tikrai mane myli.

Po trukaus džiaugsmo ir neramaus miego trobelėn įsigavo žiemos ryto šaltis. Saulė nešvietė, žiemos pilkuma gildė širdį, kai išvargę ir nublyškę žvelgėme vienas į kitą.

– Klaudija, – paklausiau, – kas laukia tavęs ir kas laukia manęs? Su tavimi jaučiuos, lyg būčiau ne čia, žemėj, o kaži kokiame keistame žvaigždžių pasaulyje. Laimę patiriu tiktai su tavim. Bet ar ilgai tai tęsis.

Gal slapta savimyliškai tikėjausi ją bemat atsakysiant, kad kaip tik šitaip geriausia, kad kaip tik šitaip viskas ir bus, nes nieko pakeisti nevaliojame. Tačiau Klaudija, atsidususi iš didžiulio palengvėjimo, šūktelėjo:

– Dar labiau tave myliu, Minutai, už tai, kad pats prašnekai apie skaudų dalyką! Aišku, kad tai ilgai nesitęs. Tu, kaip vyras, vargu ar supranti, kokios baimės perimta laukiu kiekvienos mėnulio atmainos. Tikrai moteriai nedera laukti, kada įnoris atgins pas ją vyrą. Mano gyvenimas – vien tik baimė ir skausmingas laukimas.

Jos žodžiai mane įžeidė.

– Tau puikiai pasisekė nuslėpti tuos savo jausmus, – kandžiai tarstelėjau. – Iki šiol man leidai manyti, kad tavo laimei gana vien mano apsilankymo. Tai ką siūlai?

Klaudija susitvardė ir nesupyko. Priešingai, lipšniai prabilo:

– Per didelis džiaugsmas ir mėgavimasis dirgina, todėl įsimylėjėliai kelia tarpusavy kivirčus, kad po piktų žodžių ir ašarų susitaikymas būtų dar malonesnis. Bet šiandien tû manęs nesudirginsi. – Suglaudusi delnus ji tęsė: – Viskas būtų paprasčiau, jeigu aš būčiau tiktai vergė, kurią galėtum nusipirkti. Tačiau aš, imperatoriaus Klaudijaus išsižadėta duktė, esu už įstatymo ribų. Visi žino jo žiaurius įgeidžius, todėl nė vienas garbingas pilietis neišdrįs manęs globoti. Juk jis liepė užmušti mano įseserės Antonijos iš antrosios santuokos sutuoktinį, kad galėtų dėl politinių priežasčių ištekinti Antoniją už Kornelijaus Sulos. Ir toji mano įseserė dabar nieko nenori girdėti apie mane, idant tai jai nesužadintų liūdnų prisiminimų. Juk Klaudijus išsiskyrė su mano motina ir vedė jos motiną. Paulina karštai prikalbinėjo vyrą įsivaikinti mane, tačiau dėdė Aulas Plautijus nenori papulti nemalonėn. Juk grįžęs iš Britanijos jis būtų privalėjęs sušaukti giminės susirinkimą ir priversti tetą Pauliną atsižadėti krikščioniškų puotų. Vienintelė išeitis – kad koks nusigyvenęs raitelis už didelius pinigus imtųsi mane globoti ir pripažintų savo dukteria.

– Bet tada jis turėtų prisipažinti suvedžiojęs tavo motiną, kai ji dar buvo Klaudijaus sutuoktinė, – pareiškiau. – Dėl to kiltų triukšmas. Būdamas imperatorius, Klaudijus į tai nežiūrės pro pirštus.

Jaučiau jai meilę, tačiau šiurpas perėjo man nugara pagalvojus, jog Klaudija visąlaik puoselėjo mintį apie teisėtą mudviejų santuoką. Aišku, mylėjau ją ir be jos jau nebeišturėdavau, bet mane baugino mintis be laiko įsipareigoti santuokai, kuri ateityje mane tik sunkia našta slėgs.

– Ak, jeigu Klaudijus mirtų, – baimingai aplink apsidairiusi sušnibždėjo Klaudija.

– Pastuksenk medin! – šūktelėjau. – Nevalia šito balsu sakyti. Jo sveikata puiki. Tik retsykiais ėda rėmuo ir dujų susikaupia persivalgius ir nusigėrus. Be to, aš netikiu, jog Britanikas, tapęs imperatoriumi, pripažintų tave įsesere. Gana, kad dėl savo motinos jis negarbę užsitraukė ir kenčia.

– Gajus Kaligula viešai pripažino mane pussesere, nors tenorėjo vien pajuokti savo dėdę, – atkaklavo Klaudija. – Bet tada buvau vaikas ir baisiai bijodavau jo prievartos. Jeigu būčiau jam patikusi, jis tikrai būtų privertęs Klaudijų pripažinti mane savo dukteria. Juk tada niekas nė nesapnavo, kad Klaudijus taps imperatoriumi. Gajus laikė jį per Palatino viešnamio durininką. Po teisybei, taip Klaudijum šlykštėjausi, kad nė nenorėjau, jog jis pripažintų mane savo dukteria. Be to, kiekvienas

protingas žmogus tada tikėjo, kad, mirus tam pamišėliui Gajui, bus sugrąžinta respublika. Tuosyk mano kilmė nebūtų užkliuvusi.

Tačiau aš jau nenorėjau klausytis Klaudijos kalbų apie gėdingą praeitį. Galiausiai ji tvirtai suėmė man rankas ir, atidžiai pasižiūrėjusi į akis, pasiūlė:

– Tėra viena galimybė, Minutai. Palikime Romą. Išeik iš tarnybos. Kokiame kaime ar tolimame užjūrio mieste kartu ramiai sau gyventume.

Neįstengiau pažvelgti jai į akis ir rankas iš jos delnų ištraukiau. Klaudija krūptelėjo ir šiurkščiai priminė:

– Pats susižavėjęs laikei mano kerpamą avį, mėtei į laužą šakas, gyrei mano šaltinio vandenį ir mano paprastą valgį kėlei aukščiau net už dangiškąją ambroziją. Šitokią laimę galėtume rasti bet kuriame pasaulio kampelyje – tik jis tebūnie kuo toliau nuo Romos.

Kiek pamąstęs, kuo rimčiausiai atsakiau:

– Neneigiu ir neišsižadu savo žodžių. Tačiau toks sprendimas pernelyg griežtas. Mes negalime neapsvarstę, vien užgaidui pasidavę, leistis į savanorišką tremtį. – Ir vien iš piktumo pridūriau: – O kaip tada karalystė, kurios laukei, ir tos slaptos krikščionių puotos?

Nusiminusi Klaudija sutiko:

– Nuolatos su tavim nusidedu ir jų draugijoje jau nebepatiriu to skaistaus tyrumo kaip andai. Atrodo, kad jie kiaurai permato ir liūdi dėl manęs. Todėl ėmiau jų šalintis. Kaskart, kai susitinkame, nuodėmė mane dar labiau prislegia. O tu visai atimsi iš manęs tikėjimą ir viltį, jeigu visa tęsis taip kaip ligi šiol.

Sugrįžęs į namus ant Aventino kalvos, jaučiausi tarytum lediniu vandeniu perlietas. Supratau, kad elgiuosi nederamai – naudojuosi Klaudija nelyginant gatvės mergše netgi nesumokėdamas jai. Tačiau santuoka, maniau, juk pernelyg didelė kaina už lytinių geidulių patenkinimą, be to, aš visai nenorėjau palikti Romos, puikiai prisimindamas, koks ilgesys slėgė mane, dar berniuką, Antiochijoje ir jau vyrą – Britanijos žiemomis.

Tad pradėjau rečiau lankytis pas Klaudiją, prasimanydamas kitokios veiklos, kol kūno nerimas vėl nugindavo pas ją. Dabar laimingi pasijusdavome tiktai lovoje. Šiaip pykindavome ir kaltindavome vienas kitą, iki aš atrasdavau dingstį įniršęs išeiti.

Kitą pavasarį Klaudijus ištrėmė žydus iš Romos, mat nė viena diena nepraeidavo be muštynių ir riaušių, ir tie žydų vaidai audrino jau visą miestą. Aleksandrijoje žydai su graikais daigojo vieni kitus, o Jeruzalėje aklatikiai kėlė tokius aršius maištus, kad Klaudijui jie galutinai įkyrėjo.

Įtakingi jo atleistiniai kuo karščiausiai parėmė tokį sprendimą, nes atsirado proga dar brangiau parduoti ypatingus atleidimus nuo tremties patiems lobingiausiems žydams. Tremties įsakymo Klaudijus net

nepateikė senatui, nors žydai nuo amžių gyveno Romoje ir daugis turėjo pilietybę. Imperatorius manė, jog gana reskripto, taigi jis neatėmė nė iš vieno žydo pilietybės. Taip pasklido gandas, jog žydai papirkę pernelyg daug senatorių.

Taigi namai anapus Tiberio ištuštėjo, žydų sinagogos buvo uždarytos. Daugis žydų, nesugraibiusių pinigų išsipirkti atleidimo, slapstėsi po visą Romą. Miesto kvartalų vyresnieji buvo priversti gerokai paplušėti juos gaudydami. Prefekto tvarkdariai vidury gatvės sulaikydavo įtartiną žmogų ir liepdavo jam parodyti savąjį įnagį tikrindami, ar apipjaustytas.

Keletą sugavo netgi viešosiose išvietėse, mat visi paprasti Romos piliečiai nekentė žydų. Net vergai, ir tie ant jų giežė apmaudą. Suimtus žydus siuntė dirbti į Ostijos uostą arba Sardinijos kasyklas, o tai valstybės ūkio atžvilgiu, žinoma, padarė nemenkų nuostolių, juk diduma žydų buvo nagingi amatininkai. Tačiau Klaudijus buvo negailestingas.

Tarp žydų įsižiebė dar kiršesnė neapykanta susikibus, katra pusė kalta dėl tremties. Palei kelius, vedančius iš Romos, aptikdavo net ir užmuštų žydų: nesupaisysi – krikščionių ar senojo tikėjimo. Negyvas žydas jau buvo tik negyvas žydas, ir kelių sargybiniai neskubėjo gaudyti smurtininkų, jeigu tieji tik nežudydavo jų akivaizdoje.

– Geriausias žydas yra negyvas žydas, – juokaudavo jie tarpusavyje, paliudydami dėl tvarkos, jog rastas sumuštasis – apipjaustytas.

Neapipjaustyti krikščionys gailiai sielvartavo dėl mokytojų tremties ir toli juos lydėdavo, saugodami nuo smurtininkų. Tai buvo tamsi ir prasta liaudis, daugelis jų – vergai, apmaudaujantys dėl sužlugusių gyvenimo vilčių. Dabar, po žydų krikščionių tremties siaučiančioje maišalienėje, jie liko it banda be piemenų.

Jie nusiminę laikydavosi vienas kito ir rinkdavosi savo skurdžios vakarienės. Tačiau net ir tarp jų pačių vienas mokė viena, o kitas – kita, todėl jie netrukus suskilo į priešingas stovyklas. Vyresnieji tvirtai laikėsi savo ausimis girdėtų pasakojimų apie Jėzaus Nazariečio gyvenimą bei mokymą, bet kiti tuoj su užsidegimu primindavo: „Juk anaip buvo, o ne šitaip" ir viską imdavo aiškinti antraip.

Drąsiausi mėgindavo savo galias apreiškimais ir gydydami ligonius delno uždėjimu ant galvos. Bet ir tai jiems ne visuomet gelbėdavo. Simono Burtininko neištrėmė, – gal jis buvo išsipirkęs ypatingąją malonę, o gal tiesiog manyta, kad jeigu jis jau samarietis, tai joks žydas, – nesupaisau.

Vis dėlto teta Laelija pasakojo, kad jis sėkmingai gydo, nes turi dieviškos galios. Aš pats spėjau, kad jis gydo tiktai tuos, kurie jo galiai pasiduoda. Neturėjau noro jį susitikti, tačiau iš krikščionių būrio jis savo pusėn buvo patraukęs ir nemaža turtingų bei smalsių moterų.

Šios Simonu tikėjo labiau negu visais tais, kurie skelbė nuolankumą ir paprastą gyvenimo būdą, tarpusavio meilę ir greitą Dievo Sūnaus pasirodymą ant dangaus debesies. Įsidrąsinęs Simonas Burtininkas vėl įniko skraidyti, ūmai pradingdamas bendrams iš akių ir netrukus pasirodydamas kitoje vietoje.

Barbas kėlė man rūpesčių, nes kartais jis palikdavo nesaugomus vartus ir prašapdavo be žinios. Teta Laelija nuogąstavo, kad į namus įsilauš vagys, ir spyrė mane išbarti Barbą. Tačiau tas tik pasiteisino:

– Esu toks pat pilietis kaip kiti, partempiu į namus savąjį krepšį grūdų, kai tik juos dalija. Žinoma, aš nelabai paisau dievų. Spiriamas reikalo, paaukoju Herkuliui. Bet juk metėjantis vyras turi žiūrėti ateities. Pulkelis ugniagesių ir senų karių kartą nusivedė mane į slaptą draugiją, kurios dėka aš niekada nemirsiu.

– Požemio karalystės pievose liūdna, – pasakiau. – O šešėliai turi tenkintis krauju, nusruvusiu nuo aukurų. Gal tikrai išmintingiau nusilenkti likimui – virsti šešėliu ir pelenais, gyvasčiai galutinai apleidus.

Tačiau Barbas tik papurtė galvą ir patikino:

– Man nevalia atskleisti įšventintųjų paslapčių, bet aš galiu pasakyti: to naujojo dievo vardas – Mitra. Jis gimė iš uolos. Jį surado piemenys ir jam nusilenkė. Mitra užmušė jautį ir atnešė į pasaulį visą gėrį. Krauju pakrikštytiems savo įšventintiesiems jis žada nemirtingumą. Kiek suprantu, po mirties gausiu kitą kūną ir pakliūsiu į ištaigingas kareivines, kur tarnyba lengva, o vynas ir medus niekuomet neišsenka.

– Barbai, – perspėjau. – Tariau tave tiek patyrus, kad bobelių pasakos tavęs jau neapkvailins. Tu verčiau pasigydytum vandenais. Būgštauju, kad nuo nepaliaujamų girtuoklysčių ėmei tik vaidulus regėti.

Čia Barbas iškilmingai iškėlė viršun drebančias rankas ir prisiekė:

– Ne, ne, susakius skaičius, tamsą perskrodžia jo karūnos šviesa ir suskamba šventasis varpelis, ir visas žmogaus vidus aukštyn apsiverčia, plaukai ant galvos pasišiaušia ir tada net didžiausias bedievis įtiki jo dieviška galia. Paskui jau drauge valgome šventą vakarienę, – daugiausia jaučio mėsą, jeigu koks senas centurionas pakrikštijamas krauju. O truktelėję vyno, visi dainuojame.

Atsakiau:

– Tikrai didžiais laikais gyvename. Teta Laelija patiria palaimą per samarietį burtininką, tėvas graužiasi dėl krikščionių, o tu, senas karys, veliesi į slaptas rytietiškas apeigas.

Tačiau Barbas atsikirto:

– Saulė juk kyla rytuose. Jaučio žudikas – tai pats saulės dievas, taigi jis ir arklių dievas. Bet jie neniekina ir tokių pėstininkų kaip aš, o ir tau tikriausiai niekas netrukdys pažinti pirminį mūsų dievo mokymą, jei tik tylėsi. Tarp mūsų yra senų ir jaunų Romos raitelių, kuriems iki gyvo kaulo įkyrėjo įprasti aukojimai bei dievų statulos.

Tuo metu man jau tikrai buvo įsiėdusios lenktynės ir lažybos, pasilinksminimai su išpuikusiomis aktorėmis ir nesibaigiantys knyggraužio Poliono bičiulių pokalbiai apie filosofiją bei naująją poeziją. Pažadėjau palydėti Barbą į slaptąją dievo puotą. Barbas nepaprastai dėl to nudžiugo ir pasipūtė. Mano nuostabai, tądien jis iš tikrųjų pasninkavo ir kruopščiai nusiprausė, vyno nė neprisilietė ir net apsivilko švarius drabužius.

Vakarui blįstant jis nusivedė mane vingiuotais ir dvokiais Romos skersgatviais į požeminę šventyklą slėnyje tarp Eskvilino ir Celijaus kalvų. Kai nusileidome laiptais į šykščiai apšviestą akmeninę patalpą, mudu pasitiko pats Mitros žynys, užsisiautęs ant pečių liūto kailį, ir tuščiai neklausinėjęs leido man dalyvauti slaptose apeigose.

– Mes neturime ko gėdytis, – pasakė jis. – Reikalaujame tik tyrumo, sąžiningumo ir vyriškumo iš tų, kurie išpažįsta mūsų dievą Mitrą, trokšdami dvasios ramybės ir gero gyvenimo anapus. Tu esi skaistaus veido ir dailaus stoto. Taigi, mano galva, turėtum įtikti mūsų dievui. Vis dėlto pašaliniams bereik neplepėk apie mus.

Salėje jau laukė būrys senų ir jaunų vyrų. Tarp jų, savo nuostabai, pažinau porą pretorionų dalinio karo tribūnų ir centurioną. Čia buvo apstu ir veteranų bei karo invalidų. Visi apsitaisę švariais drabužiais ir su šventais Mitros skiriamaisiais ženklais to įšventinimo laipsnio, kurį buvo pasiekę. Šiuo požiūriu, karinis laipsnis arba turtas, atrodo, nedaug ką reiškė. Barbas paaiškino, jog tada, kai jaučio krauju įšventinamas narsus ir nepriekaištingo elgesio veteranas, jautį perka turtingi įšventintieji. Jis pats pasitenkino varno laipsniu, nes nebuvo doruolis ir kartais užmiršdavo privaląs sakyti tik tiesą.

Toje požemio salėje buvo taip tamsu, kad bemaž nesimatė veidų. Vis dėlto įžiūrėjau ant aukuro atvaizdą dievo, žudančio jautį. Jo galvą puošė karūna. Ūmai stojo visiška tyla. Vyriausiasis pradėjo atmintinai berti šventuosius tekstus – ir tik lotyniškai, jis pasakė vos keletą šventųjų sakinių, bet ir tų aš nesupratau. Tiktai sučiuopiau, jog, pasak jų mokymo, pasaulyje tolydžio kovoja šviesa su tamsa, gėris su blogiu. Galų gale užgeso paskutiniai šviesuliai, pasigirdo slaptingas vandens pliuškesys ir suskambo sidabrinis varpelis. Daugis pagavo sunkiai dūsaut, o Barbas tik dar tvirčiau suspaudė man ranką. Šviesa, sklindanti iš slaptų angų, pamažu nušvietė Mitros karūną ir atvaizdą.

Daugiau apie šias mįslingas apeigas pasakoti negaliu, bet aš įsitikinau tvirtu Mitros garbintojų dievotumu ir būsimojo gyvenimo viltimi. Po šviesos ir tamsos jėgų lemtingos kovos buvo uždegti deglai ir atnešta ant stalo kuklaus valgio. Visi pajuto palengvėjimą, veidai sušvito džiaugsmu, ir visi ėmė bičiuliškai šnekučiuotis tarpusavyje, nepaisydami vienas kito rango ir įšventinimo laipsnio. Valgyti patiekė diržingos jaučio mėsos ir pigaus vyno, koks dalijamas karo stovyklose.

Klausydamasis jų dievobaimingų giesmių bei pašnekesio, suvokiau, jog visi jie, nors ir paprasti vyrai, bet labai dorybingi, nuoširdžiai trokštą gyventi dorai. Diduma buvo našliai arba viengungiai, ir pergalingas saulės dievas bei lygi draugija teikė jiems paguodą ir saugumo jausmą. Jie bent jau nebijojo burtų ir tikėjo tik savais pranašingais ženklais.

Manding, Barbui ši draugija išėjo tik į gera ir padėjo. Bet manęs Mitros apeigos nepatraukė. Gal tarp tų rimtuolių jaučiausi pernelyg išprusęs ir per jaunas. Tiesa, pabaigoje jie porino juokingas istorijas, tačiau tokių istorijų galėjai pilnas ausis prisiklausyti ne tik po šventinių apeigų, bet ir prie kiekvieno stovyklos laužo Romos imperijos pakraščiuose. Toje draugijoje daugiau nesilankiau.

Vis dėlto mane smelkė nerimas. Man atrodo, Mitros išpažinėjų dėka pradėjau daugiau galvoti apie gėrio ir blogio jėgas. Galbūt iš tikrųjų jos blaško žmogų tarytum vėjas lapą. Tačiau netikėjau, kad įprastomis aukomis žmogus gali permaldauti dievus ir pelnyti jų palankumą. Antra vertus, nemaniau, jog apliejus vandeniu ar, tarkim, jaučio krauju išvaduojama iš piktų jėgų.

Iš tikrųjų, mąsčiau, niekingi krikščionys tuo didžiu paprastumu kur kas daugiau laimės pasiekia – juk jie tiki, kad vos uždėjus ant galvos delną tuoj įgaunama dvasios, padedančios atskirti gėrį nuo blogio. Be to, pasak jų, gana nuoširdžiai šauktis pasaulio atpirkėjo, ir vien jo vardas išvaduoja iš piktų jėgų valios.

Kaitinamas nerimo, įsigalvojau apie savo tėvą. Jis, nors ir išsilavinęs žmogus, tačiau klajodamas tarp žydų vis dėlto buvo patyręs ir matęs tai, iš ko niekuomet neišsivadavo. Dėl jaunatviškos puikybės laikiau save išmintingesniu už jį, nors, ko gera, išmintingesnis už mane buvo jis.

Tokią akimirką išsiimdavau iš rakinamos skrynios aptrintą jo medinį puodelį, glostydavau ir galvodavau apie savo graikę motiną, kurios niekuomet nepažinau. Galiausiai, gėdydamasis savo prietaringumo, gurkštelėdavau vyno motinos atminimui. Tuomet, rodės, pajusdavau gailestingos ir švelnios motinos artumą. Tačiau nė vienam žmogui nė už ką nebūčiau pasisakęs apie šį savo papratimą.

Taip pat įnikau save alinti nepakeliamomis jojimo pratybomis, nes man atrodė, kad nirčiausio arklio valdymas ir visiškas kūno nuoilsis teikia daugiau pasitenkinimo, negu vaidinga naktis su Klaudija. Po jų bent jau negraužsaid graužAvo sąžinė ir nepaliaujami širdies priekaištai.

Jaunasis Liucijus Domicijus visuomet pasižymėdavo jojimo lauke, mat troško išsimiklinti gražiai joti mokytu arkliu. Jis buvo pripažintas pirmuoju tarp jaunųjų ir mes, raiteliai, norėdami įsiteikti Agripinai, nusprendėme nukaldinti jo garbei naują auksinį pinigą. Nė metams nepraslinkus, imperatorius Klaudijus įsisūnijo Liucijų Domicijų.

Vienoje pinigo pusėje iškaldinome jo dailią galvutę, aplinkui – įsūnijimo vardą: *Nero Claudius Drusus*, o jo motinos tėvo, Klaudijaus bro-

lio, garbei – *Germanicus*. Kitoje monetos pusėje buvo užrašas: „Raitelių luomas didžiuojasi savo princepsu". Po teisybei, tai Agripina užmokėjo už pinigo nukaldinimą ir jis buvo dalijamas kaip atminimo ženklas visose provincijose, nors, žinoma, buvo tik apyvartinis, kaip ir visi kiti Junonos Monetos šventykloje nukalti auksiniai.

Juk Agripina nestokojo pinigų, kad bent kiek plačiau politiškai savo sūnų išgarsintų. Iš antrojo savo sutuoktinio – Pasieno Krispo, kuris neilgai tebuvo Liucijaus Domicijaus patėvis, – ji paveldėjo dviejų šimtų milijonų sestercijų vertės turtą ir daugeriopai jį padidino tapusi imperatoriaus sutuoktine bei artima valstybės iždo prokuratoriaus drauge.

Germaniko vardas skambėjo dažniau ir šlovingiau už Britaniko, – šio mes visi nemėgome už tai, kad sirgo nuomariu ir keikdavo arklius. Apie tikrąją jo kilmę tebesklandė visokiausios istorijos, mat imperatorius Gajus pernelyg skubiai ir netikėtai kitados ištekino penkiolikmetę Mesaliną už senyvo Klaudijaus.

Būdamas Liucijaus draugas, dalyvavau toje įsūnijimo šventėje bei aukojime. Visa Roma pripažino, kad Liucijus Domicijus, būdamas aukštos imperatoriškos kilmės ir guvi bei meili esybė, nusipelnė kitokios padėties. Nuo tol jį vadinome tiktai Neronu. Įvaikinimo vardus Klaudijus išrinko savo tėvo, imperatoriaus Tiberijaus jaunesniojo brolio, atminimui.

Liucijus Domicijus, dabar jau Neronas, buvo visapusiškai gabiausias iš visų mano pažįstamų berniukų ir brandesnis už savo bendraamžius tiek kūnu, tiek dvasia. Jis noriai eidavo imčių ir įveikdavo kiekvieną vienmetį, nors juo visi žavėjosi, tad niekas iš tikrųjų nė nenorėjo jo nuveikti, idant neužgautų jo jautrios širdies. Neronas vis dar apsipildavo ašaromis, motinai arba retoriui Senekai pernelyg griežtai subarus. Jį mokė geriausi Romos mokytojai, o retorikos mokytojas buvo pats Seneka. Nebuvau nusiteikęs prieš savo bičiulį – jaunąjį Neroną, nors pastebėjau, kad jis vingriai ir įtikinamai meluoja, iškrėtęs, Senekos manymu, net ir ką nedora. Bet juk šitaip elgėsi visi berniukai, tad niekas ilgai neširsdavo ant Nerono.

Pati Agripina rūpinosi, kad Neronas dalyvautų viešose Klaudijaus vakarienėse ir sėdėtų jo gulto kojūgalyje taip arti kaip Britanikas. Taigi tiek Romos kilmingieji, tiek provincijų pasiuntiniai tuoj susipažino ir su Neronu ir galėjo palyginti abudu berniukus – linksmą žavų Neroną ir surūgėlį Britaniką.

Į bendrus abiejų berniukų pietus Agripina pamainais kviesdavo Romos kilmingųjų sūnus. Neronas tapdavo šeimininku, o Seneka vadovaudavo pokalbiui, pateikdamas visokiausių svarstytinų klausimų, apie kuriuos kiekvienas paeiliui turėjo pasakyti savo nuomonę. Man atrodo, kad Seneka iš anksto Neronui nurodydavo aptarsimą klausi-

mą ir parengdavo jam kalbą, nes tas kaskart išsiskirdavo nuovokumu ir iškalba.

Mane dažnai kviesdavo į tuos pietus, nes bent pusė svečių jau dėvėjo vyriškas togas, o ir Neronui, manding, aš iš tiesų patikau. Man pakyrėjo klausytis svečių nuolat kartojamų nuvalkiotų Vergilijaus bei Horacijaus eilių ir graikų poezijos, kuria svečiai išdailindavo savo kalbas. Todėl aš iš anksto ruošdavausi vakarienėms, skaitydamas Senekos veikalus ir mokydamasis atmintinai jo mėgstamus posakius apie pykčio tramdymą, gyvenimo trukumą ir nesudrumsčiamą išminčiaus ramybę permainingo likimo tarpsniais.

Pažinęs labiau patį Seneką, pradėjau jį gerbti, nes nebuvo tokio žemiško dalyko, apie kurį jis laviu balsu, išmintingai ir švelniai nepasakytų savo svarios nuomonės. Tačiau man vis magėjo patikrinti, ar tikrai išminčiaus tvirtumas įveiks ir prigimtinę žmogaus tuštybę.

Seneka mane kiaurai permatė, – nebuvo paikas, bet, žinoma, patirdavo malonumą, supratęs, kad jo mintis kartoja kaip kad praeities autoritetų. Be to, buvau toks suktas, kad atkartodamas neminėdavau jo vardo, – tai būtų buvęs pernelyg įžūlus padlaižiavimas, bet sakydavau: „Neseniai kažkur skaičiau", arba: „Negaliu niekaip išmesti iš galvos"...

Sykį, Senekai pasiūlius aptarti žmogaus didybės klausimą ir kitiems įkyriai antrinant apie Aleksandrą Didįjį ir Julijų Cezarį, Augustą ir senovės Romos didvyrius, aš, sulaukęs savo eilės, išpyškinau:

– Karinė šlovė ir žmogaus didybė ne visados tarpusavy dera. Neseniai skaitydamas vieną knygą, – deja, jos pavadinimo dabar neprisimenu, – aptikau tokius žodžius: „Niekas nėra didis, jeigu nėra doras". Ir ši mintis man smogė lyg žaibas.

Tačiau Neronas ir šį kartą išplėšė pergalę. Varžliai, vaidindamas kuklų ir neva nerasdamas žodžių, jis ėmė dėstyti, jog mąstydamas apie žmogaus didybę jis nori nenori visada pagalvojąs apie kančias ir nesėkmes. Jo atmintyje vis iškyląs paveikslas vienos moters, – juk niekas nepaneigs, kad moteris negali pasiekti tikrosios žmogaus didybės. Jis neva mąstąs apie moterį, kurios širdyje tremtis ir persekiojimas nepažadino neapykantos ir širdgėlos, o tik švelnumą, teisingumą ir gerumą, – kaip kad ugnis išvalo priemaišas iš tauraus metalo. Jis nenorėjo būti šališkas, tačiau susijaudino ir turėjo pakelti taurę už patį didžiausią jam žmogų. Sustiprindamas įtampą ir reikšmingai patylėjęs, jis paskelbė:

– Už mano motiną Agripiną! Bet neprisijunkite prie šito siūlymo, jeigu man nepritariate. Gal meilė motinai mane apakino ir aš esu šališkas.

Žinoma, visi džiugiai pakėlėme taures, išgėrėme ir vienu balsu pašlovinome Nerono nuovoką bei iškalbą, nes jis taip netikėtai ir visiškai naujai atskleidė žmogaus didybės klausimą. Širdyje pripažinau, kad moteris, jaunystėje iškentusi brolio Gajaus gašlavimą ir nubausta trem-

timi už valstybės išdavimą bei santuokinę neištikimybę su savo dieveriu, atšiaurioje saloje turėjusi verstis pinčių rinkimu, bet vis tiek išlikusi tokia tauri ir moteriškai patraukli, kad senatas visais balsais nusprendė leisti jai važiuoti vestalių vežimu į Didžiojo cirko lenktynes paskui Romos dievų statulų eiseną, tikrai verta susižavėjimo. Agripina nieko nepersekiojo ir nekeršijo savo priešininkams. Priešingai, išgaudavo visokiausių malonių tremtiniams ir net aš savo ausimis buvau girdėjęs ją sakant:

– Vakarais perkratau mintyse visa, kas perdien nutiko. Apmaudauju supratusi, jog tądien nepadariau nė vieno gero darbo.

Ji pati paragino jaunus ir net vyresnius vyrus su bėdom kreiptis į ją, kadangi valstybinių reikalų našta imperatoriui išties buvo per sunki ir todėl nederėjo jo varginti asmeniniais skundais. Iš Klaudijaus sąskaitos Agripina apmokėdavo skolas kokio nuskurdusio senatoriaus, kuriam kildavo grėsmė netekti dramblio kaulu puošto krėslo, duodavo tinkamų patarimų vedybų klausimais ir net įtaisydavo tarnybon vyrus, trokštančius kopti aukštyn.

Dėl to, – nors tai buvo beprotybė, – mane ir užvaldė mintis, kad Agripina tikriausiai vienintelė, galinti kilniai ir tinkamai padėti Klaudijai. Tetai Laelijai nedrįsau nė užsiminti apie Klaudiją, o juo labiau – poniai Tulijai. Nusprendžiau palaukti palankios progos asmeniškai pasikalbėti su Agripina.

Neronas dabar išgyveno ypač sunkų balso kitimo laikotarpį ir, turėdamas keturiolika metų, jau galėjo apsisiausti vyro toga. Jis aukojo Jupiteriui tarytum jau visai subrendęs – nemiksėjo ir nesuklydo kartodamas maldų žodžius. Kepenys rodė vien tik gerus ženklus. Jis surengė šventę Romos jaunimui ir senatas visais balsais nusprendė, – niekas neprieštaravo, – kad sukakęs dvidešimt metų jis taps konsulu. Taigi jam, išrinktam konsulu, buvo suteikta teisė ir krėslas senate.

Iš šlovingojo filosofų krašto – Rodo – atkeliavo pasiuntiniai su prašymu grąžinti tai salai laisvę bei savivaldą. Nežinau, ar Klaudijus jau buvo susitaikęs su rodiečiais. Seneka manė, jog tai kuo palankiausia proga Neronui pasakyti skaisčiojo kalbą kurijoje. Senekos padedamas, Neronas slapta rūpestingai ją paruošė.

Man tėvas prisipažino didžiai apstulbęs, kai, Rodo pasiuntiniams išdėsčius savo reikalą ir išklausius keletą pašaipiškų atsakymų, pakilo jaunasis Neronas ir droviai ištarė „Gerbiami senato tėvai". Visi tada pagyvėjo. O Klaudijus linktelėjo sutikimo ženklan ir Neronas, pakilęs į tribūną, liepsningai papasakojo Rodo istoriją, taip pat apie garsiuosius salos filosofus bei didžius Romos vyrus, kurie mokslus užbaigė Rode. „Nejaugi išminčių, mokslininkų, poetų bei oratorių sala, tvaskanti rožių žiedais, savąja šlove dar nenusipelnė..." ir taip toliau.

Jam baigus, visi sužiuro į Klaudijų lyg į kokį galvažudį, nes kaip tik

Klaudijus buvo atėmęs laisvę iš tos nepaprastosios salos. Šis pasijuto kaltas, – tai Nerono gražbylystė jį taip sujaudino, – ir gižiai atrėžė:

– Tėvai, nespoksokit į mane, lyg ožkos į naujus vartus. Patys spręskite. Juk jūs – Romos senatas.

Buvo nutarta balsuoti ir Nerono malonės siūlymas surinko bemaž penkis šimtus balsų. Tardamas paskutinį žodį Klaudijus kreipėsi į Rodo pasiuntinius ir paprašė:

– O ir jūs patys būkit geri ir nuo šiol savavališkai nekryžiuokite Romos piliečių.

Darniu juoku klausimo svarstymas užbaigtas sutartinai – niekam neprieštaraujant. Net vyriausi amžiumi ir rambiausi senatoriai nuoširdžiai pasveikino Neroną pasakius puikią politinę kalbą.

Mano tėvas išsitarė, jog jam labiausiai širdį paglostęs Nerono kuklumas, nes sveikintojams jis kartojęs:

– Manęs jūs negirkite. Girkite mano mokytoją. – Tada priėjo prie Senekos ir visų akivaizdoje jį apkabino. Seneka nusišypsojo ir garsiai atsakė:

– Net sumaniausias retorius nepadarys oratorium netikėlio.

Vis dėlto senų pažiūrų senatoriai nemėgo Senekos, nes jis elgėsi kaip visažinis ir, pasak jų, savo knygose griežtą senąjį stoicizmą pavertė skysta koše. Be to, sklido kalbos, kad jis pernelyg karštai telkiąs aplink save dailius mokinius. Nemanau, jog buvo kaltas tik Seneka. Neronas pats taip šlykštėjosi negražia išvaizda, kad kreivas veidas ar bjaurus apgamas sugadindavo jam apetitą. Bent jau man Seneka niekada nesimeilino, o meilikautojui Neronui net uždraudė bučiuoti jį – savo mokytoją.

Gavęs pretoriaus pareigas, Seneka daugiausia rūpinosi tik civilinėmis bylomis, kurios kur kas sunkesnės ir sudėtingesnės už baudžiamąsias, mat paprastai keltos dėl turto, nuosavybės teisių, sklypų, skyrybų ir testamentų. Jis pats sakė, kad širdis jam neleidžia nuteisti žmogų nuplakti, juolab myriop. Pastebėjęs, kad su didžiu užsidegimu skubu į pretoriją klausytis kiekvienos jo bylos, vieną dieną po bylos nagrinėjimo jis, priėjęs prie manęs, pasiūlė:

– Tu gabus jaunikaitis, Minutai Lausai, moki ne tik lotyniškai, bet ir graikų kalbą ir kaip tikras romėnas rodai neabejotiną susidomėjimą teismo bylomis. Ko tau netapus pretoriaus padėjėju, kad mano nurodytas galėtum Tabularijuje ieškoti senų pavyzdinių bylų ir užmarštin nugrimzdusių įstatymų.

Kaisdamas iš džiaugsmo ir tuštybės, patikinau, jog toks darbas man teiktų kuo didžiausią garbę. Seneka paniuro ir priminė:

– Turbūt supranti, jog kiekvienas jaunikaitis net savo akį atiduotų, kad tik gautų šitokią puikią progą įgyti tarnybą pirm kitų.

Aš, žinoma, supratau ir patikinau liksiąs dėkingas jam už šią neapsakomą malonę. Seneka papurtė galvą:

– Suprask, Romos sąlygomis aš nesu pernelyg turtingas. Kaip tik

statausi naują namą. Jį pabaigęs, vėl vesiu, nes noriu nutildyti bergždžias apkalbas. Tikriausiai pats valdai turto, taigi įstengsi man atsilyginti, jeigu pamokysiu tave teisės dalykų.

Dusdamas iš gėdos atsiprašiau už nesupratingumą ir paklausiau, kiek jis geidautų. Nusišypsojęs Seneka paplekšnojo man per petį ir pasiūlė:

– Tau turbūt išmintingiau būtų apie tai pirm pasitarti su lobinguoju tėvu – Marku Mezencijum.

Nieko nelaukęs nuėjau pasikalbėti su tėvu ir paklausiau, ar, tarkim, dešimt auksinių nebus begėdiškai dosni dovana filosofui, teikiančiam pirmenybę kuklumui ir paprastam gyvenimui. Tėvas, prapliupęs juoku, šūktelėjo:

– Permanau ir pažįstu tą kuklų Senekos gyvenimą! Aš pats viską sutvarkysiu, tu verčiau nesirūpink.

Vėliau sužinojau jį nusiuntus Senekai tūkstantį auksinių, kitaip tariant, šimtą tūkstančių sestercijų, ir tai man rodės didžiulė suma. Seneka neužsigavo, o ėmė elgtis su manimi, – jeigu tai įmanu, – dar maloniau, atsilygindamas už pasipūtėlišką mano tėvo pomėgį viską perdėti.

Daug mėnesių dirbau pretorijuje Senekos padėjėju. Jis liepdavo man rengti santraukas teisininkų ginamųjų kalbų, o kartais jo diktuojamas rašydavau nuosprendžius, tad pasijusdavau esąs svarbus. Smagiausia būdavo kartu su Neronu Tabularijuje ieškoti vaškuotų lentelių su įrėžtais šimtų metų senumo įstatymais, kadai užmirštais ir dažnai prieštaraujančiais arba neigiančiais vienas kitą. Rašėme apie juos pastabas, – mudu su Neronu, – ketindami jais netikėtai pasiremti reikiama proga – kada koks išpuikėlis gynėjas pasijus pernelyg svarbus.

Senekos nuosprendžiai būdavo kuo geriausiai apmąstyti, besąlygiškai teisingi. Gynėjai jo niekaip neišmušdavo iš vėžių savo iškalbingumu, nes jis pats buvo iškiliausias oratorius. Tačiau pralaimėjusieji skleisdavo gandus, jog jis esą prašinėjąs kyšių. Žinoma, šitaip buvo apkalbami visi pretoriai. Tačiau pats Seneka tikino niekados nepriimąs jokios dovanos iki nuosprendžio paskelbimo.

– Antra vertus, – sakė jis, – jeigu tinkamai apgintos milijono sestercijų vertės sklypo nuosavybės teisės, tai suprantama, kad bylos laimėtojas ką nors dovanoja. Nė vienas pareigūnas negeba išgyventi vien tik iš pretoriaus algos ir dar rengti teatro vaidinimus liaudžiai.

Vėl sužydo pavasaris. Žemės žaluma, saulės kaitris ir citros garsai mūsų galvose įstatymus pakeisdavo lengvabūdiškomis Ovidijaus ir Propercijaus eilėmis. Vieną šiltą vakarą, kai debesys virš Romos sutvisko auksu, man pagaliau pasitaikė lauktoji proga. Neronas nusivedė mane į Pincijaus sodus. Ten jo motina dalijo pavasarinius nurodymus sodininkams. Agripina buvo sukaitusi, giedru ir džiaugsmu spinduliuojančiu veidu, kaip visada, kai susitikdavo savo dailųjį sūnų. Manęs ji motiniškai paklausė:

– Kas tave slegia, Minutai Manilianai? Sakytum koks slaptas liūdesys tave graužia. Iš veido atrodai neramus ir į mane akių nedrįsti pakelti.

Turėjau pakelti į ją akis, o jos buvo skaisčios ir visažinės lyg deivės. Sulemenau:

– Nejau iš tikrųjų leisi išsakyti tau savąjį rūpestį?

Ji bičiuliškai pasivedė mane nuošaliau nuo sodininkų bei rausiančių žemę vergų ir paragino viską kloti drąsiai ir atvirai. Papasakojau jai apie Klaudiją, bet jau po pirmųjų mano žodžių ji krūptelėjo, nors veidas liko romus.

– Plautijos Urgulanilos šlovė tikrai abejotina, – prisiminė Agripina. – Jaunystėje, aišku, pažinojau ją, bet verčiau niekuomet nebūčiau pažinusi. Kaip tu susitikai tą merginą? Kiek žinau, jai draudžiama kelti koją už mūro sienų. Ta nedorėlė Aulo Plautijaus ūkyje juk gano ožkas, ar ne?

Papasakojau, kaip mudu susipažinome, tačiau mano pasakojimą Agripina vis nutraukdavo naujais klausimais, pasak jos, norėdama viską geriau perprasti. Galų gale aš vis dėlto išdaužiau:

– Mudu mylime vienas kitą ir aš ją vesčiau, jei tik rastume, kaip tai padaryti.

Agripina trumpai atrėmė:

– Minutai, tokių merginų niekas neima į žmonas.

Stengiausi visaip girti geruosius Klaudijos bruožus, bet vargu ar Agripina manęs klausėsi. Tarytum mano žodžių užgauta, ji su ašaromis akyse žvelgė į kruviną Romos saulėlydį. Pagaliau nutraukusi mano žodžių srautą ji paklausė:

– Atsakyk tiesiai: ar judu permiegojote?

Turėjau iškloti tiesą. Net papasakojau, kokie mes laimingi ir kaip gerai sutariame, nors iš tikrųjų mudu vaidydavomės, tad šitai jau nebuvo gryna tiesa. Agripina paklausė:

– O davei jai dovanų?

Žinoma, buvau davęs Klaudijai smulkmenų, kaip kad įsimylėjęs jaunikaitis su džiaugsmu apdovanoja merginą, suteikusią jam laimės. Karštai patvirtinau.

– Ir pinigų jai davei? – pasiteiravo Agripina.

Pamąstęs prisipažinau iš tikrųjų kokį sykį davęs Klaudijai keletą sidabrinių valgiui pirkti.

– Ir ji penkeriais metais už tave vyresnė? – pabrėžė Agripina.

Ir šitai patvirtinau. Susimąsčiusi Agripina lingavo kilnią galvą, įsibedusi į mane skaidriom kaip stiklas akim. Baikščiai paklausiau, ar negalėtų kokia garbinga šeima įsidukrinti Klaudijos.

– Ak, vargšeli, į kokią košę įklimpai, – gailiai sudejavo Agripina. – Nė viena garbinga Romos šeima už jokius pinigus neįsidukrins Klaudijos. O jeigu kuri ir sutiktų duoti jai savo vardą, tai liudytų, kad ta šeima jau nebegarbinga.

Mėginau dar kuo gražiausiai aiškinti, tačiau Agripina buvo neperveikiama:

– Šiuo atveju aš, kaip raitelių luomo globėja, privalau galvoti apie tavo, o ne vien apie tos ištvirkėlės labą. Ji tave apie pirštą apvyniojo. Nenoriu kištis, nes apakęs iš meilės vargu ar tikėsi manimi. Bet pažadu viską nuodugniai apsvarstyti. Gal man vertėtų pasikalbėti apie tai ir su vargšeliu Klaudijum, nors nenorėčiau gaivinti jo liūdnų prisiminimų. Nesirūpink, Minutai, ir nekvaršink šiuo klausimu daugiau savo protingos galvos. Teisingai ir išmintingai pasielgsi, paklausęs mano patarimo. O, kad būtum susivokęs šitai padaryti prieš įpuldamas tos pasileidėlės pagundon!

Suglumęs pasakiau, kad ji viską neteisingai suprato. Klaudija tikrai nėra pasileidusi ar ištvirkusi. Jeigu tokia būtų, aš, žinoma, net nesvajočiau apie mudviejų santuoką. Turbūt turėčiau pripažinti, jog Agripina buvo man pakanti. Smulkmeniškai išklausinėjusi, ką mudu su Klaudija drauge veikdavom, ji išdėstė man, koks yra skirtumas tarp dorybingumo ir pasileidimo lovoje, ir tai, kad Klaudija šiuos dalykus tikrai geriau už mane ištyrusi.

– Pats dieviškasis Augustas ištrėmė poetą Ovidijų, kuris begėdiška savo knyga įrodinėjo, jog meilė – tai menas, – dėstė Agripina. – Juk imperatoriaus įžvalga neabejoji? Tai viešnamių žaidimai. Geriausiai tą įrodo tavo paraudimas, kai žvelgi man į akis.

Šiaip ar taip, man atrodė, jog, patikėjęs tą reikalą išmintingai ir kilniaširdei Agripinai, nusimečiau nuo sprando sunkią naštą. Smagus nuskuodžiau į užmiestį iškloti Klaudijai, kad mudviejų reikalas pakliuvo į geras rankas. Apie savo ketinimą iš anksto jai nepasakojau, idant nesužadinčiau tuščių vilčių jos iškamuotoje širdyje.

Kai viską išdėsčiau, Klaudija nustėrusi taip nupilko, kad strazdanos apie jos stambią nosį parudo ir subjuro.

– Minutai, Minutai, ką tu padarei, – suvaitojo ji. – Nejau tu visai trenktas?

Žinoma, aš skaudžiai užsigavau, kad ji taip nesupratingai įvertino tai, ką tariausi būtent jos labui sutvarkęs kuo geriausiai. Juk man buvo nelengva pasiryžti šnekėtis su kilmingiausia Romos moterim apie tokį skaudų dalyką. Mėginau iškvosti, kuo Klaudijai neįtinka taurioji Agripina, tačiau ji nepaaiškino, tik sugniužusi nusvarino rankas ant kelių, nepakeldama į mane akių.

Net mano glamonės negelbėjo. Klaudija piktai mane atstūmė ir galų gale aš supratau, kad jai sąžinę slėgė tai, ko nenorėjo ir negalėjo man pasakoti. Iš jos išgavau tik tiek, kad neverta man nieko sakyti, jeigu esu toks išvėpęs ir pasikliauju tokia moterimi kaip Agripina.

Palikau Klaudiją perširdęs, nes ji pati griovė visais atžvilgiais man patogius santykius, be perstogės taukšdama apie vedybas ir ateitį. Jau

buvau gerokai nutolęs, kai Klaudija prisiartino prie trobelės durų ir suriko man pavymui:

– Tai šitaip išsiskiriam, Minutai? Nejau neištarsi man nė vieno gero žodžio? Gal daugiau niekuomet nepasimatysime!

Suprantama, buvau nusivylęs, nes ji neatsidavė mano glamonėms kaip kad anksčiau, kai taikydavomės. Įniršęs nusikeikiau:

– Tikiuosi, niekuomet daugiau nesusitiksim, herkulavita!

Pasiekęs Tiberio tiltą pasigailėjau ir būčiau jau grįžęs, bet vyriškas išdidumas sulaikė.

Visas mėnuo praėjo, bet nieko daugiau nenutiko. Paskui mane pasikvietė Seneka ir pasakė:

– Minutai Lausai, tau dvidešimt metų – pagal tarnybos nuostatus, laikas būtų jau pažinti provincijų valdymą. Tikriausiai žinai, kad jaunesnysis mano brolis nustatytam laikotarpiui už nuopelnus gavo valdyti Achajos provinciją. Jis rašo, jog jam reikia padėjėjo, kuris ne tik įstatymus išmanytų, bet ir karo patirties turėtų. Tiesa, tu jaunas, bet tariuosi tave pažįstąs. Ir tavo tėvas nepaprastai dosniai man atsilygino, todėl manau, jog būtent tu turi pasinaudoti šia puikia proga palypėti dar aukščiau. Turėtum iškeliauti kuo greičiausiai. Nedelsdamas trauk į Brundizijų. O iš ten pirmu laivu plauk į Korintą.

Supratau, kad tai įsakymas – ne vien tik palankumo ženklas. Juk toks jaunuolis kaip aš negalėjo gauti geresnės tarnybos kaip siuntimo į tokią provinciją. Korintas – judrus miestas, o netoliese – senieji Atėnai, taigi per apžiūros keliones galėsiu aplankyti visas atmintinas Graikijos vietas. Grįžęs už poros metų galbūt jau galėsiu siekti aukštesnės pareigybės. Trisdešimties metų amžiaus riba dažnai būdavo ginčijama, ypač tada, kai varžovai būdavo nusipelnę ar turėjo gerų ryšių. Pagarbiai padėkojau Senekai ir iškart ėmiau ruoštis kelionei.

Po teisybei, tarnybon mane pasiuntė pačiu laiku. Romą pasiekė žinios, jog britų gentys sukilo, trokšdamos dėl smagumo išmėginti Ostorijų. Jie pažinojo Vespasianą, tačiau Ostorijus dar nebuvo susivokęs Britanijos aplinkoje. Tad subūgau vėl gausiąs siuntimą į Britaniją, o į ten sugrįžti nenorėjau. Net ikenių gentis, iki tol buvusi ramiausia ir patikimiausia Romos sąjungininkė, pradėjo puldinėti per ribinę upę Romos pusėn. Dėl Lugundos man būtų buvę sunku kariauti su ikeniais.

Man rodės, negaliu išvykti neatsisveikinęs su Klaudija, nors ir bjauriai ji su manimi pasielgė. Todėl nuskubėjau anapus upės, tačiau Klaudijos trobelė buvo užsklęsta, tuščia, niekas neatsiliepė į mano šūkčiojimus, nesimatė ir Klaudijos avių bandos. Apstulbęs puoliau į Plautijų sodybą netoliese klausti, kur ji prapuolė. Ten visi man rodė priešiškumą ir dėjosi nieko nežiną apie Klaudiją. Sakytum buvo griežtai uždrausta net Klaudijos vardą minėti.

Baisiausiai persigandau, todėl iškart pasileidau į Aulo Plautijaus gi-

minės namus mieste ir pasiprašiau priimamas tetos Paulinos. Amžinai gedulo drabužį vilkinti senutė pasitiko mane dar labiau nusiverkusi, tačiau nepanoro nieko pasakyti apie Klaudiją.

– Kuo mažiau apie tai šnekėsi, tuo bus geriau, – priešiškai į mane žiūrėdama atkirto ji. – Pražudei Klaudiją, bet, ko gera, anksčiau ar vėliau šitaip būtų nutikę. Tu dar jaunas ir man sunku patikėti, kad supranti, ką iškrėtei. Vis dėlto nepajėgiu tau atleisti. Bet pasimelsiu, kad Dievas tau atleistų.

Dėl šitokio slaptumo mane pagavo grėsli nerimastis. Nenuvokiau, ką manyti. Jaučiausi be kaltės, nes visa, kas tarp mudviejų su Klaudija nutiko, nutiko jos laisva valia. Be to, dar ir skubėjau.

Persirengęs nudrožiau į Palatiną atsisveikinti su Neronu – jis tvirtino nuoširdžiai pavydįs man pasitaikiusios progos tiesiogiai pažinti senovės Graikijos kultūrą. Bičiuliškai paėmęs mane už rankos jis nusivedė mane pas motiną, šioji su niūriuoju Palantu kaip tik nagrinėjo valstybės iždo sąskaitas. Palantas buvo laikomas vienu lobingiausių Romos žmonių. Jis buvo toks pasipūtęs, kad žodžio neištardavo savo vergams ir valią reikšdavo tik rankų mostais, kuriuos tie privalėjo akimoju permanyti.

Sumečiau, kad Agripina nepatenkinta trukdymu, bet, kaip visada, pamačiusi Neroną, nusišypsojo. Ji palinkėjo man visokeriopos kloties tarnyboje, perspėjo mane dėl Korinto lengvabūdiškų papročių ir išreiškė viltį, kad aš atrasiąs tai, kas Graikijos kultūroje geriausia, ir sugrįšiąs vis dar romėnas – nepersimainęs.

Kažką vapėdamas pažvelgiau jai į akis ir maldaujamai mostelėjau ranka. Ji be žodžių suprato, ko noriu. Kilmingasis atleistinis Palantas į mane nė nedirstelėjo, tik nekantriai šiugždendamas popieriaus ritinį toliau rašė skaičius vaškuotoje lentelėje. Agripina pasiūlė Neronui pasižiūrėti, kaip sumaniai Palantas sudeda didelius skaičius, o pati nusivedė mane į kitą salę.

– Neronui verčiau negirdėti to, ką kalbėsime, – tarė ji. – Jis dar beveik vaikas, nors jau ir dėvi vyro togą.

Tai buvo netiesa, nes pats Neronas gyrėsi pergulėjęs su kažkokia verge ir net mėginęs pasismaginti su vienu berniuku. Be abejo, negalėjau šito pasakoti jo motinai. Giedromis akimis ir dieviškai romiu veidu Agripina pažvelgė į mane, atsiduso ir tarė:

– Žinau, kad tau rūpi sužinoti apie Klaudiją. Nenoriu tavęs nuvilti. Pati suprantu, kaip skaudžiai jaunystė šitai išgyvena. Vis dėlto bus geriau, jei laiku praregėsi, kad ir kaip paskui kankinsiesi.

– Įsakiau sekti Klaudiją, – tęsė ji. – Dėl tavęs privalėjau sužinoti tiesą apie jos gyvenimą. Man nesvarbu, kad ji sulaužė neginčijamą draudimą įžengti tarp miesto mūrų. Taip pat nesvarbu, kad maišėsi slaptose vergų puotose, kur, sako, dedasi begėdiški dalykai. Bet tikrai nedovanotina,

kad užmiestyje ji, nepaisydama privalomojo sveikatos tikrinimo, už pinigus pardavinėjo savo kūną varovams, piemenims... visiems.

Po šio klaikaus, neįtikimo kaltinimo aš net išsižiojau. Agripina, gailiai pažvelgusi į mane, tarė:

– Bylą tylutėliai išnagrinėjo pats prefektas. Atsirado daug liudytojų. Tau pačiam verčiau nežinoti, kas jie. Nesitvertum gėda. Vien iš mielaširdystės Klaudijos nenubaudė pagal įsakų nuostatas. Jos nenuplakė ir net plaukų nenukirpo. Tik keleriems metams išsiuntė į vieną provincijos miestą ir uždarė, kad pasitaisytų. Nesakysiu kur, idant neiškrėstum dar kokios kvailystės. Kai sugrįžęs iš Graikijos norėsi ją pamatyti – padėsiu, jeigu bus pasitaisiusi. Tik turi pažadėti, jog lig tol nemėginsi jos ieškoti. Privalėsi duoto žodžio laikytis.

Jos atsakymas buvo toks neįtikimas, kad man apsisuko galva, ėmė linkti keliai. Nejučia prisiminiau visas Klaudijos keistybes, patyrumą ir neįprastą geismingumą. Agripina uždėjo savo dailią ranką ant manosios ir, papurčiusi galvą, paragino:

– Susivok savyje. Tik iš jaunatviškos tuštybės negali patikėti, kaip skaudžiai ji tave apgavo. Laikyk tai pamoka – nepasikliauk nedoromis moterimis, kad ir kuo jos tave tikintų. Tavo laimė, kad laiku išsigelbėjai iš jos raizgų, kreipęsis į mane. Protingai pasielgei.

Rijau ją akimis, trokšdamas įžvelgti nors menkiausią jaudulio žymę glotniame apskritame veide ir skaisčiose akyse. Ji švelniai paglostė man skruostą ir paprašė:

– Pažvelk man į akis, Minutai Lausai. Katra labiau tiki – manim ar ta niekinga mergše, kuri žiauriai apgavo tave, nepatyrusį?

Sveikas protas ir sujukusi širdis pramainais man šaukė, kad švelnia moterim, imperatoriaus sutuoktine, ko gera, turėčiau tikėti labiau negu Klaudija. Nukukinau galvą, nes norom nenorom karštos ašaros sušoko į akis – taip mane degino nuovylis. Agripina stipriai priglaudė mano veidą sau prie minkštos krūtinės. Ūmai, visokių jausmų užlietas, pajutau karštą savo kūno virpulį ir dar labiau susigėdau.

– Nedėkok man dabar, nors aš ir daug padariau dėl tavęs, tvarkydama sau pačiai tą nemalonų reikalą, – šnibždėjo ji man į ausį, šildomą meilingo jos alsavimo, ir aš ėmiau dar labiau drebėti. – Žinau, jog kada nors, viską gerai apgalvojęs, man padėkosi. Ištraukiau tave iš didžiausio pavojaus, koks gali ištikti jaunuolį ant vyrystės slenksčio.

Saugodamasi liudytojų, ji mane atstūmė gražiai šypsodama. Užverktas mano veidas degė, tad nenorėjau, kad jį kas pamatytų. Agripina išvedė mane iš Palatino pro užpakalines duris. Leidausi nuoskardžia Pergalės deivės gatvele nunarinęs galvą, kliuvinėdamas už baltų grindinio akmenų.

PENKTOJI KNYGA

Korintas

Korintas – tai metropolis ir, jo gyventojų įsitikinimu, pats judriausias bei gyviausias iš visų pasaulio miestų. Prieš porą šimtų metų Mumijus sugriovė jį ligi pamatų, tačiau mūsų laikais šiame mieste, kuris toliaregiškojo viešpaties Julijaus Cezario dėka vėl pakilo iš pelenų, susitelkę pusė milijono žmonių iš visokių pasaulio šalių. Vėlyvą naktį žvelgiant nuo tvirtovės kalno, miestas, išraizgytas daugio gatvių, plėvoja šviesom. Prislėgtam jaunikaičiui, apmaudaujančiam dėl savo patiklumo, Korintas su spalvingu gyvenimu, ko gera, buvo kuo puikiausia vieta sveikti.

Vis dėlto Hieraksas, mano tarnas, turbūt nesyk pasigailėjo dėl sandorio, kada karštai ir spausdamas ašaras Romos vergų rinkoje maldavo, kad aš jį nusipirkčiau. Jis mokėjo skaityti ir rašyti, masažuoti, ruošti valgį, derėtis su pirkliais, šnekėjo ir graikiškai, ir darkia lotynų kalba. Hieraksas tikino su ankstesniuoju šeimininku apkeliavęs daugybę šalių ir tuomet išmokęs visa kuo lengvinti kelionių vargus.

Jo kaina buvo tokia didelė, kad galėjai manyti jį esant puikų vergą, nors, pasirodė, jog dėl kainos įmanu lygtis. Tačiau Hieraksas maloniai paprašė, kad per daug nesiderėčiau, mat šeimininkas jo atsisakąs ne sava valia – tik smaugiamas pinigų stygiaus, nes Romoje buvęs neteisingai nuteistas. Numaniau, kad pats Hieraksas pasiims pinigus už tarpininkavimą, jeigu jam pasiseks aštriu liežuviu išlaikyti didelę kainą. Tačiau dėl tuometės savo būklės aš nepajėgiau lygtis.

Hieraksas, žinoma, tikėjosi gauti draugingą jauną šeimininką ir baiminosi pakliūti į griežtus išdidėlių senių namus. Bet aš buvau tylus ir suniuręs, tad ir jis veikiai išmoko tylėti, nors jam tai sekėsi sunkiai, mat buvo tikras patarška graikas. Net ir kelionė laivu nepataisė man nuotaikos ir su niekuo nenorėjau nė žodeliu persimesti. Todėl Hieraksui įsakinėjau lygiai kaip prokuratorius Palantas – tik rankų mostais. Hieraksas stengėsi kaip įmanydamas, įtaikavo, matyt, nuogąstaudamas, kad po išoriniu kiautu glūdi žiaurus šeimininkas, kuriam vergus bausti – vienas smagumas.

Hieraksas buvo gimęs vergu ir išugdytas kaip vergas. Jis nebuvo stiprus, bet aš jau nebevaliojau ilgiau rinktis, tad nusipirkau jį, kadangi neturėjo akivaizdžios kūno kliaudos ir dantys buvo sveiki, nors jau sukakęs trisdešimt metų. Aišku, numaniau, jog turi kokį trūkumą, kad parduodamas, tačiau aš dėl savo rango negalėjau iškeliauti be tarno. Iš pradžių Hieraksas man tik kliudė. Bet išmokiau jį tylėti ir atrodyti to-

kiam paniurėliui ir nusiminusiam, koks pats buvau, ir jis uoliai rūpinosi mano manta, drabužiais bei valgiu. Jis gebėjo nuskusti dar skystutėlę mano barzdą neįpjaudamas per smarkiai skruosto.

Hieraksas buvo lankęsis Korinte anksčiau ir mudviem apsistoti išrinko „Laivo žiburio" nakvynės namus palei Neptūno šventyklą. Jis tikriausiai stebėjosi, kad nepuoliau tučtuojau aukoti, dėkodamas už laimingą pavojingos kelionės jūra baigtį, bet apsišvarinęs ir persirengęs iškart išėjau į Forumą prisistatyti Achajos prokonsului.

Vyriausybės rūmai buvo dailus, portiku puoštas pastatas. Išorės kiemą supo mūras, o prie jo šliejosi sargybinė. Palei vartus du budintys legionieriai, atrėmę į sieną skydus bei ietis, rakinėjosi dantis ir plepėjo su praeiviais. Jie šaipiai perleido akimis siaurą raudoną mano tunikos juostą, bet nieko neklausę įleido vidun.

Prokonsulas Liucijus Anėjus Galionas priėmė mane apsitaisęs graikišku apdaru, prakvipęs aliejais, gėlėm vainikuota galva, sakytum kaip tik susiruošęs į puotą. Jis buvo linksmo būdo vyras ir kaipmat liepė pripilti man Samo vyno, o pats įniko skaityti vyresniojo brolio Senekos bei kitų laiškus, kuriuos jam atnešiau senato įduotas. Nusiurbčiojęs pusę taurės, daugiau vyno negėriau, kadangi neapsakomai niekinau visą pasaulį, kuriame, savo nelaimei, gimiau ir jau nieko gera iš žmonių nesitikėjau.

Perskaitęs laiškus Galionas surimtėjo ir atidžiai pasižiūrėjo į mane.

– Manau, kad turėtum vilkėti togą tiktai per teismo posėdžius. Neužmirškime, jog Achaja buvo ir bus Achaja. Jos kultūra senesnė ar bent jau gerokai dvasingesnė už Romos. Graikai laikosi savų įstatymų ir tvarkosi savo nuožiūra. Roma turėtų kuo mažiau kištis į Achajos gyvenimą ir leisti visa kam klostytis savaip, jeigu kitko iš mūsų tiesiogiai neprašo. Žmogžudystės čia retos. Daugiausia rūpesčių šičia, uostamiestyje, kelia tik vagys ir sukčiai. Amfiteatro Korinte dar nėra, užtat yra išties puikus cirkas varžytis lenktynininkams. O teatruose vaidinimai rodomi kas vakarą. Ir kitokių pramogų padoriam jaunam raiteliui čia nestinga.

Aš piktai atšoviau:

– Ne pramogauti į Korintą atkeliavau, o ruoštis tolesnei tarnybai.

Galionas pritarė:

– Kaipgi, kaipgi, jau supratau tai iš brolio laiško. Bet gal pirma turėtum prisistatyti mūsų stovyklos kohortos vadui. Tai Rubrijus, tad būk su juo mandagus. Šiaip jau, žinoma, gali rengti pratybas su ginklais. Rubrijaus vadovaujami kariai visai ištižo. Vėliau galėsi patikrinti kitas karines įgulas. Jų nėra daug. Čia, Atėnuose, o ir kituose garsiuose šventuose miestuose nedera rodytis su romėniška kario apranga, verčiau filosofo skarmalais susisupsčius. Sykį per savaitę aš teisėjauju priešais savo namus. Tu, žinoma, irgi turėsi dalyvauti. Aš čia teisėjauju popiet,

o ne ankstyvą rytą. Privalu laikytis krašto papročių. Bet pirm aprodysiu tau savo namus – noriu supažindinti tave su savo kanceliarijos vyresnybe.

Maloniai niekus pliaukšdamas jis supažindino mane su savo iždininku ir teisininku, Achajos valstybinio mokesčių skyriaus vyresniuoju ir Romos prekybos atstovu.

– Pasikviesčiau gyventi į savo namus, – bičiuliškai pasakė Galionas. – Bet Romai bus naudingiau, jei gyvensi pačiame mieste – puikiuose nakvynės namuose arba įsikursi savarankiškai. Tik taip geriausiai pažinsi žmones, jų norus, papročius bei rūpesčius. Neužmiršk, jog Achają reikia tvirtai laikyti saujoj – tartum gabaną plunksnų.

Dar jis paaiškino:

– Vakarienės pakviečiau keletą mokslo vyrų bei filosofų. Meilyčiau matyti ir tave, bet tikriausiai esi jūros nukamuotas ir valgis tau neskonės, nes ir mano vynas, regis, nepatiko. Pailsėk po kelionės vargų, apžiūrėk miestą ir prisistatyk Rubrijui, kada pats panorėsi. Nėra ko skubėti.

Ir su savo žmona Galionas mane supažindino. Ji vilkėjo auksu siuvinėtą graikišką apsiaustą, avėjo auksuotos odos sandalus, o įmantriai sušukuotus plaukus puošė aukso gija. Iš pradžių ji gudriai dirstelėjo į mane, paskui į Galioną, surimtėjo ir pasveikino mane rūškanu balsu, tarytum slegiama sielvarto dėl viso pasaulio. Bet ūmai delnu užsiėmė burną, suprunkštė ir apsisukusi išbėgo iš kambario.

Tariau sau, kad iberė ponia Helvija išties graži, bet dar nesubrendusi. Galionas nuslėpė savo šypseną, ramiai pažvelgė žmonai pavymui ir patvirtino mano nuomonę:

– Kaip tik taip, Lausai, ji jauna ir dar negeba deramai vertinti aukštai padėčiai privalomų priedermių. Laimė, čia, Korinte, tai ne taip svarbu.

Kitą rytą laužiau galvą, ar nusiųsti žinią į karinę įgulą, kad man prisistatyti duotų arklį bei garbės palydą. Aš, aišku, turėjau teisę. Bet dar nepažinojau savo vado Rubrijaus, tad pamaniau verčiau kukliai nupėsčiuosiąs. Todėl tiktai apsitaisiau pagal statutą: apsivilkau sidabriniu ereliu puoštais šarvais, apsiaviau kaustytus batus bei antblauzdžius ir užsivožiau ant galvos šalmą su raudona skiautere. Hieraksas apgaubė mane trumpu raudonu karo tribūno apsiaustu, sukabindamas jį sąsaga ant peties.

Nakvynės namuose mano išėjimas atkreipė daugybę akių, tad išlydėti prie durų susigrūdo minia žmonių – net virėjai su valytojais. Man su žvangančia ginkluote stotingai nužygiavus gabalą kelio, puolė bėgti liaudis paspoksoti į mane. Vyrai šūkčiodami rodė mano šalmo skiauterę, moterys, prisigrūdusios artyn, pirštais čiuopė šarvus, o gatvės vaikėzai plyšodami ir rėkaudami žingsniavo šalimais koja į koją. Negreitai suvokiau juos tyčiojantis iš mano kariškosios grožybės.

Pasijutau taip nesmagiai, kad mane suėmė tūžlus noras išsitraukti iš makšties ilgą raitelio kalaviją ir pasišvaistyti juo aplinkui. Vis dėlto suvokiau, jog šitai sukeltų dar daugiau triukšmo. Nupliskęs raudoniu kreipiausi į sutiktą miesto tvarkdarį. Tas šokosi vaikyti gatvės vaikėzų lengva nendrine lazdele skindamas man kelią. Bet vis tiek koks šimtas žmonių nulydėjo mane ligi stovyklos vartų.

Sargybiniai akimirksniu čiupo nuo sienos ietis bei skydus. Vienas jų, išvydęs minią, pustekinę atklykiančią kareivinių link, sutrimitavo pavojų. Vis dėlto žmonės nepanoro įžengti į Romos karinę įgulą ir už tai gauti bizūnų. Jie sustojo pusračiu priešais karių iečių smaigalius, sušuko man laimės linkėjimą ir su dėkingumu patikino daugybę metų nematę tokio iškilaus reginio.

Kohortos vyresnysis centurionas vienais apatiniais išpuolė manęs pasitikti. Saujelė legionierių su ietimis bei skydais, pergąsdinti trimituojamo pavojaus, susirikiavo kieme į šiokią tokią gretą. Turbūt atleistina, kad iš jaunystės kvailumo pradėjau bliauti ant jų ir įsakinėti, nors dar neturėjau teisės, nes nebuvau prisistatęs Rubrijui. Liepęs kariams nubėgti prie mūro, sugrįžti atgal ir sustingti nepriekaištinga greta, paprašiau centurioną ataskaitos. Tas įsibedė į mane žirgsodamas, rankas į šonus įsirėmęs, neskustais šeriais ir suglumęs priminė:

– Vadas Rubrijus dar miega po sunkių naktinių pratybų – nedera jo žadinti. Ir vyrai po pratybų išsekę. Gal užeik į mano kambarį – išgersi šlakelį vyno, papasakosi, kas tu toks, iš kur atkeliavai ir kaip atsiradai čia, tarytum pats karo dievas Marsas iš dangaus – susiraukęs ir dantimis griežbeing.

Iš jo veido ir randuotos šlaunies supratau, jog tai senas veteranas, tad man beliko tik priimti jo siūlymą. Toks jaunas raitelis kaip aš gali bemat gauti į akį nuo sau lygaus centuriono, juoba kad aš, jau ir šiaip nesitverdamas gėda, baiminausi jį iškrėsiant man akibrokštą prieš krūvon subėgusius vyrus.

Centurionas nusivedė mane į savo kambarį, prasmirdusį oda ir ginklų valymo tepalais, ir baudėsi įpilti man vyno iš molinio ąsočio. Paprieštaravau sakydamas, jog dėl tam tikro įžado mintu tik vandeniu ir daržovėmis. Jis nustebęs pasižiūrėjo į mane ir tarė:

– Korinto dar niekas nelaikė bausme. Turbūt esi labai kilmingos giminės, jeigu už šunybes Romoje tave tik čionai pasiuntė.

Jis įžūliai pasikasė smakrą, čežindamas šerius, plačiai nusižiovavo ir išgėrė. Vis dėlto, mano įsakytas, jis surado vado Rubrijaus raštininką bei kohortos sąrašo ritinį ir paaiškino:

– Pačiame mieste sargybos postai stovi tik prokonsulo kieme ir prie pagrindinių kelių. Tiek į Kenchrėją, tiek į Likėjų – uostus, kaip supranti, esame paskyrę nuolatinę sargybą. Sargybiniai turi nuosavus būstus, kad nereikėtų lakstyti tarp kareivinių ir uosto. Pagal sąrašą, mūsų yra

visa kohorta, dar technikai, sandėlininkai ir kitų amatų mokovai, todėl prireikus galime sudaryti savarankišką kariuomenės vienetą.

Paklausiau apie raitiją, ir centurionas atsakė:

– Po teisybei, šiandien mes čia neturime nė vieno raitelio. Tiesa, keletas arklių skirti vado ir vietininko reikmėms, nors ir vienas, ir kitas mieliau keliauja dengtais neštuvais. Iš tų arklių tu, žinoma, galėsi išsirinkti tinkamą, jeigu matysi, kad be jo čia neapsieini. Suprantama, Korinto raitija pašaukta privalo mums pagelbėti.

Paklausinėtas apie aprūpinimą ginklais bei šarvuotę, dienotvarkę bei pratybų eiliškumą, jis apstulbęs pasižiūrėjo į mane ir tarstelėjo:

– Gal verčiau pasišnekėk apie tai su Rubrijum. Aš – tik jo pavaldinys.

Stumdamas laiką apžiūrėjau tuščius miegamuosius – šiukšlinus ir voratinklių pririzgusius, ginklų sandėlį, virtuvę bei aukurą. Karinė įgula neturėjo erelio, tik įprastą kohortos karinį ženklą su kutais bei atminimo lentą. Po tokio patikrinimo mane apėmė klaikas ir glumas.

– Herkulavita ir imperatoriaus genijau! – surikau. – Kur visi vyrai? Kaip manai, kas mus ištiktų, jeigu dabar staiga tektų stoti mūšin?

Netekęs kantrybės, centurionas atrėžė:

– Ir šito klausk jį – savo vadą Rubriją.

Pagaliau vidurdienį Rubrijus pasikvietė mane. Jo kambariai buvo gražiai apstatyti graikišku papročiu ir aš pastebėjau jam patarnaujant mažų mažiausiai tris jaunyvas moteris. Pats Rubrijus buvo nuplikęs, paburkęs jo veidas numargintas trūkių kraujagyslių, lūpos numėlusios, o eidamas jis šiek tiek vilko kairę koją. Mane jis priėmė šiltai, apkabino pūsdamas į veidą vyno smarvę ir paprastai, nesivaržydamas paprašė sėstis ir jaustis kaip namie.

– Atvykus iš Romos tave tikriausiai stebina mūsų glebumas čia, Korinte, – tarė jis. – Ir, ko gera, teisinga, kad toks stotingas jaunas raitelis kaip tu atsiunčiamas į čia taisyti padėties. Ar tikrai turi teisę nešioti karo tribūno garbės ženklus? Tarnavai Britanijoje? Taigi taigi, suprantu. Bet tai veikiau garbės, o ne valdžios ženklai.

Paprašiau karinės tarnybos nurodymų. Jam tai nepatiko. Ilgai aičiojęs jis paaiškino:

– Korinte nereikia palaikyti karinės parengties. Priešingai, miesto tarybą ir gyventojus šitai įžeistų. Daugis karių yra vedę. Leidžiu jiems gyventi su šeimomis, verstis prekyba ar amatais. Žinoma, retsykiais, Romos švenčių dienomis, rengiame apžiūras. Tiesa, tik mūrų viduje, kad neatkreiptumėm nereikalingų akių.

Išdrįsau įsiterpti ir išrėžiau, jog kariai čia ištižę, nedrausmingi, sandėlyje ginklus bei skydus nugulęs storas dulkių sluoksnis, o kareivinėse nešvara. Rubrijus sutiko:

– Gal ir taip, kaip sakai. Po teisybei, senokai žvalgiausi eilinių būstuose. Korinto aukštuomenės gyvenimas atima daug jėgų iš įamžėju-

sio žmogaus. Laimė, turiu patikimą vyresnįjį centurioną. Jis čia už viską atsako. Ko nesusigaudysi – jo klausk. Pagal nuostatus, tikriausiai turėtum būti man artimiausias žmogus, bet centurionas įsižeistų, jeigu jį atstumčiau. Gal galėsite sutartinai tarnauti – kaip lygūs, jei tik nevarginsite manęs bergždžiais vienas kito skundinėjimais. Ganėtinai apmaudo per gyvenimą patyriau ir noriu tik viena – ramiai sulaukti tarnybos pabaigos. Šitai jau netruks ilgai. – Staiga, dygiai dvilktelėjęs į mane, jis su apsimestu atsainumu pridūrė: – Turbūt žinai, kad Romos vyriausioji vestalė Rubrija – mano sesuo.

Paskui apžiūriai man patarė:

– Niekada neužmiršk, jog Korintas – graikų miestas, nors jame gyvena daugel atvykėlių ir iš kitų šalių. Karinių nuopelnų čia nevertina. Svarbiau – bendravimo menas. Patariu pirm pačiam apsižvalgyti, o paskui jau gali savo nuožiūra rengti dienotvarkę, bet tik pasistenk per daug nenuvarginti mano karių.

Po tokių priesakų jis galiausiai paleido mane. Kieme centurionas paskersakiavo į mane ir paklausė:

– Ar viskas aišku?

Kaip tik tuo metu pamačiau išsliūkinančius pro vartus du legionierius, užsimetusius skydus ant nugarų, o ietis ant pečių. Nustėrau išgirdęs ramų centuriono paaiškinimą, jog tie abu vyrai traukia sargybon.

– Bet dar nebuvo jų apžiūros! – sušukau. – Nejau jiems leista šitaip išeiti – nešvariom kojom, apžėlusiems plaukais, be jaunesniojo vado ir be palydos?

– Pas mus neįprasta rengti sargybinių eitynių, – ramiai atšovė centurionas. – Tau irgi vertėtų pasikabinti ant sienos tą šalmą su skiautere ir taikytis prie krašto papročių.

Vis dėlto jis nesikišo į mano vadovavimą, kai pasikviečiau veteranus ir įsakiau iškuopti kareivines, išsivalyti ginklus, nusiskusti barzdas, nusikirpti plaukus ir šiaip elgtis, kaip dera romėnams. Pažadėjau rytą, saulei patekėjus, atlikti ginkluotės apžiūrą. Todėl įsakiau net ir belangę išplauti bei paruošti naujų rykščių. Patyrūs veteranai stebėdamiesi dairėsi čia į mane, čia į centurioną, piktai dantis kaišiojantį, bet tylėjo. Vis dėlto aš šiek tiek paisiau ir išgirstų patarimų – grįždamas į nakvynės namus pasikabinau apžiūros drabužį ant kabyklos ginklų sandėlyje, apsivilkau paprastą odinį apvilką ir užsivožiau apvalų pratybų šalmą.

Hieraksas buvo liepęs išvirti man kopūstų ir pupelių. Pavalgęs išgėriau vandens ir užsidariau savo kambaryje taip puolęs dvasia, kad nejaučiau nė menkiausio noro pažinti Korinto įžymybes.

Kai auštant sugrįžau į kareivines, šis tas vis dėlto buvo nutikę. Vartų sargybiniai, laikydami ietis, atstatė krūtines ir skambiai sušuko sveikinimą. Vyresnysis centurionas buvo apsitaisęs pratybų šarvuote. Įsaki-

nėdamas kimiu balsu jis kaip tik bėgino snūdžius vyrus prie vandens dubenų praustis. Plušo barzdaskutys, aprūkusiame aukure spragsėjo ugnis, ir kieme jau tvyrojo sveikų karių, o ne kiauliatvarčio kvapas.

– Atleisk, kad nesutrimitavome tau ateinant, – įgiliai tarė centurionas. – Vadas Rubrijus paryčiu jautriai miega. Ko gera, turėtum pats imtis vadystės. Aš laikysiuos nuošaliai. Vyrai nekantriai laukia aukojimo. Reikia manyti, nepagailėsi ir nupirksi bent porą kiaulių, kad jautis tau per brangus.

Buvau taip auklėjamas, kad menkai turėjau aukojimų patirties, o nenorėjau apsijuokti durdamas žviegiančias kiaules.

– Dar ne laikas aukoti, – atšoviau. – Pirm pažiūrėsiu, ar man išvis verta čia likti, gal geriau iškart atsisakyti vadystės.

Pradėjęs glaudžios rikiuotės pratybas pastebėjau, jog negausus eilinių būrys, kai tik nori, supranta įsakymus ir geba darniai žygiuoti. Tiesa, sparčiai žingsniuodami vyrai smarkiai duso, bet per grupines kautynes vis dėlto nusviesdavo ietis beveik iki šiaudų maišo. Per dvikovų pratybas su visai nušipusiais kalavijais pastebėjau net gana gabių dvikovininkų. Pagaliau, kai visi pūkštavo pažliugę prakaitu, centurionas pasiūlė:

– O dabar gal jau duok įsakymą „laisvai" ir leisk mums visiems pažiūrėti, kaip tu pats valdai kalaviją? Tiesa, aš senas ir nutukęs, bet mielai parodysiu tau, kaip pas mus Panonijoje kaunamasi. Tenai, Karnunte, aš užpelniau centuriono lazdą.

Mano nuostabai, teko su juo gerokai pasigrumti. Ir galiausiai jis turbūt būtų prispaudęs mane skydu prie mūro, – nors aš turėjau ilgesnį kalaviją, – jeigu kaudamasis nebūtų pridusęs. Mitriai išsimankštinęs ir sušilęs skaisčioj Korinto saulėkaitoj, pamažu pradėjau gėdytis savo dirglumo ir prisiminiau, jog visi tie vyrai aplinkui kur kas vyresni, o ir ištarnavę pora dešimtmečių ilgiau už mane. Bemaž kiekvienas jų turėjo skirtingą legiono rangą. O karių stropumui skatinti įprasto dydžio legionas turėjo apie septyniasdešimt skirtingų atlyginimų rūšių. Tad mėgindamas susigerinti su vyresniuoju centurionu pasiūliau:

– Aš pasiruošęs aukoti jautuką. O tavo aukai nupirksiu patį geriausią aviną. Vyriausias veteranas galės paaukoti paršelį. Tada turėsime geriausias dalis kepsniui. Neverta giežti ant manęs už menką pažintinę mankštą.

Centurionas nužvelgė mane nuo galvos iki kojų ir patenkintas atsakė:

– Tučtuojau pasiųsiu patyrius vyrus į galvijų turgų išrinkti aukos gyvulių. Tikiuosi, kad ir vyno paliepsi nupirkti.

Aš suabejojau:

– Gal vertėtų mėsą ligi rytojaus pašvinkinti vėsioje vietoje? Juk turime sukviesti į apžiūrą visus sąraše išvardytus vyrus.

– Rubrijui kažin ar tai patiks, – išsyk paaiškino centurionas. – Juk rytojus romėnams – jokia šventinė diena. Bet mielai palydėsiu tave pas kiekvieną vyrą. Ir nė vienas mūsų neprieštaraujame dėl mėsos švinkinimo. Juk mes – legionieriai.

Bet aš baisiai sumišau, kai popiet sugrįžo sargyba, parsitempdama suaugusį jautuką užrištomis akimis ir supančiotom kojomis. Avino akis irgi dengė raištis, o kiaulė buvo atgabenta medinėje dėžėje įgulos maisto davinio vežimu. Pirmiausia man smilktelėjo mintis apie didžiulę sąskaitą, o paskui liko tik toji viena – kaip išsisukti iš mirties nagų.

Uždarę vartus vyrai paleido jautį bei aviną, iškėlė iš dėžės kiaulę, tad ši žviegdama pasileido per kiemą. Pakėlęs uodegą jautukas baugiai maurojo, lėkdamas mūro link, avinas bliovė, tad vyrai vienas per kitą puolė gelbėtis į kareivines ir net ant pat mūro viršaus.

Per patį suirutės nirštą pasirodė Rubrijus savo būsto tarpdury ir gergždžiančiu balsu sugriaudėjo:

– Kokia šunybe sumanei trikdyti man sielos ramybę tu, prakeiktas Minutai Manilianai? Juk dar ne Saturnalijos!

Narsiausi vyrai nuogąstaudami, kad jautis išlies tūžmą ant vyno ąsočių, šoko gelbėti ratų. Sumaniausias jų, neva nūsdamas jautį nuramdyti, ėmė tempti šį už uodegos. Rūsčiai dėbtelėjęs į mane centurionas rėžė:

– Aukos gyvulys turi būti ne tik agnus ir be kliaudos, bet ir ramiai leistis aukojamas. Dar pažiūrėsiu, kaip uždėsi jaučiui ant galvos vainiką ir kaip nutempsi jį prie aukuro. Negeri ženklai mums visiems lems bloga.

Aš atkirtau:

– Verčiau žiūrėk savojo avino. O ten jau galandamas peilis kiaulei nudurti.

Pasiėmęs vainiką priėjau prie jaučio ir pamėginau jį nuraminti šaukdamasis Kapitolijaus Jupiterio. Tačiau jautis tik kasė žemę, keldamas dulkes, ir lenkė žemyn ragus. Tik tik spėjau atšokti, kai jis puolė smeigti mane ragais. Tikrai, tie ragai buvo gražūs, dailiai išsirietę – neprilygstami aukos gyvuliui, bet aš jau nė nevaliojau į juos žiūrėti. Tad bet kaip mečiau vainiką ant ragų, tik čia jautis papurtė galvą ir vainikas, užkibęs tik ant vieno rago, uždengė jam kairę akį, tad galvijas dar labiau įniršo.

Supratau, jog vyrai surengė man bjaurią išdaigą. Taigi pakibo ant plauko mano garbės klausimas. Tada atsinešiau iš kohortos kalvės didžiausią kūjį. Kaip kiškis liuoksėdamas į šalis nuo puolančio jaučio bent jau nuviliojau jį ligi aukuro. Žengtelėjau jam iš kairės ir dobiau kūju kaip tik į reikiamą vietą kaktoje, tad jautis susverdėjęs griuvo ant šono mataruodamas kojomis.

Šaukiau vyrams laikyti jį pagal apeigų nuostatus, bet niekas manęs neklausė. Pasiutusiai niršdamas aukojimo kirveliu taip tvojau jaučiui į

gerklę, kad kraujai pasipylė iš kaklo venų, ir bemat perrėžęs pilvą sugriebiau kepenis. Jautis nesiblaškė ir – nenuostabu, nes paskui pats pamačiau, kad kūju buvau suknežinęs jam kaktikaulį.

Drebančiu balsu išpyškinau karo dievo Marso aukojimo skaičius ir visiems parodžiau, kad kepenys be jokios kliaudos. Tada jau susilaukiau talkos. Akimirksniu jautis buvo nudirtas ir sudegintas. Šlaunikauliai ir viduriai užmesti ant aukuro. Centurionas tvirtai suėmė aviną už ragų ir parvertė. Išsigandusi kraujo kvapo, net ir kiaulė nustojo žviegti ir tuoj gavo mirtiną dūrį gerklėn. Lyg koks skerdikas, aptekęs krauju nuo galvos iki kojų, tikriausiai kraupiai atrodžiau, kai šaukiau Jupiterį, Marsą ir Herkulį maloningai pasidalyti aukas pagal savo norą.

Vadas Rubrijus nurimo ir susižavėjęs patikino niekuomet nematęs, – net lauko sąlygomis, – tokio mitraus ir kruvino aukojimo, o ir ateityje nesitikįs pamatyti. Taigi jis leido žiūrėti savo sugulovėms, kai kapojo mėsą, ir tiksliai toms kalėms susakė, kaip ją su prieskoniais išvirti ugniai atspariame moliniame puode. Virėjas skubinai užkaitė puodus, o aš savo rankomis atnešiau daugiau malkų į aukurą žiūrėdamas, kad ugnis neužgestų nuo vidurių pertekliaus.

Suprantama, privalėjau kartu su vyrais valgyti aukojimo vakarienę. Vienas per kitą jie traukė iš puodo man gardžiausius mėsos kąsnius. Ir vyno turėjau išgerti. Po dienos įstangų apsvaigau vien nuo mėsos, o vynas išsyk kirto per kelius, nes labai ilgai nebuvau gėręs. Tamsai užslinkus, į kiemą įsėlino moterų, kurių amatą numaniau neklysdamas, nors tarp jų buvo jaunų ir apveidžių. Kiek pamenu, graudžiai verkiau ir pasakojau centurionui, jog nevalia pasikliauti nė viena moterimi pasaulyje, nes moterys – vien tik klasta ir pinklės. Dar prisimenu, kad kariai tampė ir nešiojo mane ant pečių kaip patį karo dievą, dainuodami mano garbei nešvankias senojo Panonijos legiono dainuškas. Daugiau nieko neprisimenu.

Per paskutinę naktinę sargybą pabudau apsivėmęs ant kieto medinio suolo miegamajame. Šlitinėdamas ir susiėmęs galvą išėjau lauk ir išvydau kieme vyrus, susmukusius ten, kur stovėję. Jaučiausi taip bjauriai, kad, kai žvilgtelėjau aukštyn, akyse man sutavaravo rytinio dangaus šviesuliai. Apsiprausiau kaip išgalėdamas ir mane nutvilkė tokia apmaudi gėda dėl savo elgesio, kad gal net būčiau puolęs ant kalavijo, jei vakarui sutemus nebūtų užrakinę ginklų.

Svyruliuodamas Korinto gatvėm, nužibintom gęstančių deglų ir deguto puodų, galų gale susiradau savo nakvynės namus. Hieraksas susirūpinęs laukė manęs. Išvydęs apgailėtiną mano būklę, jis nurengė mane, drėgnu audeklu apšluostė rankas ir kojas, sugirdė gaižaus gėrimo ir, paguldęs lovon, užklojo vilnoniu apklotu. Kai pagaliau pabudau, keikdamas tą dieną, kada gimiau, jis atsargiai šaukštu suvalgydino man kiaušinių trynių, įplaktų į vyną. Nespėjęs nė prisi-

minti savojo įžado, puoliau godžiai kimšti į tuščią pilvą gardų mėsos troškinį.

Su palengvėjimu atsidusęs, Hieraksas taip prabilo į mane:

– Laiminu visus dievus – žinomus ir nežinomus, bet pirmiausia tavo paties Fortūną. Rūpinausi dėl tavęs ir baiminausi, kad tau protas aptems. Juk nesuprantama ir neteisinga, kad tokio amžiaus ir tokio rango jaunikaitis žvelgia į pasaulį sielvartingu veidu, vargais negalais sugraužtą kopūstą užgerdamas vandeniu. Todėl man lyg našta nuo sprando nukrito, kai pasitikau tave prasmirdusį vynu bei vėmalais ir supratau susitaikius su žmogaus dalia.

Aš graudžiai suvaitojau:

– Nuogąstauju, kad visam laikui užsitraukiau gėdą prieš visą Korintą. Miglotai prisimenu šokęs net graikišką ožio šokį rungčiomis su paprastais legionieriais. Būgštauju, kad apie tai sužinojęs prokonsulas Galionas išsyk įduos man lydimąjį laišką ir aš gėdingai pargrįšiu Romon dirbti paprastu raštininku ar advokatu.

Bet Hieraksas privertė mane pavaikštinėti su juo plačiomis miesto gatvėmis tvirtindamas, jog pasivaikščiojimas išeis man į naudą. Drauge apžiūrėjome Korinto įžymybes, sutrešusį Argo laivo pirmagalį Neptūno šventykloje, Pegaso šaltinį ir kanopos pėdsaką ant uolos. Hieraksas gundė mane garsiąja Korinto Veneros šventykla ant kalno, tačiau man dar užteko proto griežtai atsisakyti.

Užtat apžiūrėjome Korinto stebuklą – riebalais išteptą storų lentų kelią, kuriuo net didelius laivus vergai tempdavo iš Kenchrėjos į Likėjų ir atgal. Rodės, šiam darbui reikia daugybės vergų ir nepaliaujamo rimbo plakimo, bet graikų savininkų įrengti suktuvai ir skriemuliai laivus traukė taip mitriai, kad laivai tarsi patys slydo tuo važtų keliu. Pastebėjęs mudviejų susidomėjimą, vienas jūrininkas prisiekė nereidėmis, kad palankiu vėju pakanka vien išskleisti laivo bures. Toks slidus esąs tas kelias. Galėjau juo patikėti – taip lengvai slydo tie laivai, tačiau Hieraksas perspėjo, kad per daug netikėčiau kiekvienu jūrininkų ištartu žodžiu.

Saulei leidžiantis jis nuvedė mane į žavią užeigą po atviru dangumi, iš kur vėrėsi ištaigingo miesto, purpurinės jūros bei melsvų kalnų vaizdas. Hieraksas, neatsiklausęs manęs, peržvelgė patiekalų sąrašą ir užsakė valgyti. Leidau jam vakarieniauti su manimi, nes nemaniau, jog dar galiu didžiuotis savo rangu. Vėl prisikimšau mėsos ir šiek tiek išgėriau gaivaus Atikos vyno. Man palengvėjo, rūpesčiai prapuolė, o Hieraksas įniko pasakoti savo gyvenimo nutikimus ir keletą kartų net smagiai prajuokino mane.

Vis dėlto kitądien suglumęs pargrįžau į kareivines. Laimė, orgijų nebelikę nė ženklo, sargybiniai stovėjo pasitempę savo vietose, visa vyko pagal įprastą dienotvarkę. Rubrijus pasikvietė mane ir mandagiai papriekaištavo:

– Tu dar jaunas ir nepatyręs. Nedera tuos randuotus vyrus kurstyti tarpusavio muštynėms ir pasigėrus stūgauti kiaurą naktį. Tikiuosi, kad tai paskutinis kartas. Tramdyk savo – romėno barbaro – prigimtį, verčiau pratinkis prie kur kas geresnių, mandagesnių Korinto papročių.

Kaip žadėjęs, vyresnysis centurionas nusivedė mane patikrinti, ką dirba ir kuo verčiasi eiliniai, įrašyti į sąrašą. Jie buvo kas tik nori – kalviai, odadirbiai, audėjai, net puodžiai, o daugis, pasinaudoję Romos pilietybe, užpelnyta per ilgus tarnybos metus, buvo vedę turtingų pirklių dukteris ir gavę savo šeimoms lengvatų, kurios ir jiems patiems laidavo tingų bei prabangų gyvenimą. Tų karių šarvų dirželiai buvo apgraužti žiurkių, iečių antgaliai surūdiję, skydai per amžius neblizginti. Kai kurie nė nevaliojo niekur rasti savo ginkluotės.

Visur mums siūlė vyno ir valgio, net sidabrinių. Vienas legionierius kvepalų pirklys, kuris buvo pametęs savo skydą, mėgino mane įvaryti į vieną kambarį su lengvabūde mergina. Kai subariau, tas apmaudžiai atkirto:

– Na, gerai, tu turi valdžią man įsakinėti. Bet juk mes už teisę verstis laisvu amatu kiekvienas mokame pačiam Rubrijui tiek, kad aš nebeišteksiu drachmų dar ir tavam kapšeliui išpūsti.

Tik tada viską permaniau ir tučtuojau patikinau, jog visai neverčiu duoti kyšio, o tik pagal pareigas tikrinu, ar į kohortos sąrašą įtraukti vyrai tinka karo tarnybai ir prižiūri savo ginkluotę. Tada prekijas atlyžo ir pažadėjo, kai galės, nusipirkti skydą išdėvų turguje. Ir į pratybas pažadėjo reikalaujamas atkakti tardamas, jog kūno lavinimas išeisiąs jam į naudą, nes prekiaudamas menkai judąs ir todėl jau per daug įsipenėjęs.

Supratau, kad man tikrai nedera kištis į vado Rubrijaus sandorius, kurio tikra sesuo buvo kilmingiausia Romos žynė. Centurionas man patarė:

– Visur kur svarbiausia saikas. Romos atžvilgiu pravarčiau susilaikyti nuo karinių pratybų Korinte. Mūsų tėra dešimtadalis legiono. Neturime nei erelio, nei skaičiaus. Esame atskiras vienetas, o mūsų karinės įgulos papročiai puoselėjami dar nuo paties Sulos ir Pompėjaus laikų. Tarnybos metu kiekvienas turi pasirūpinti sava ateitimi. Graikijoje veteranams tuoj jau tikrai neužteks žemių. Be to, Korinte įsigyvenę vyrai šiurpsta vien nuo minties, jog jiems gali tekti rausioti dykros žemę toli nuo didmiesčio patogumų.

Galutinai praradau norą kištis į reikalus, kurie man turbūt ir neturėjo rūpėti. Vyresnysis centurionas buvo sukalbamas vyras. Parengėme dienotvarkę, kuri skatino eilinius bent jau dėl akių šiek tiek pasimankštinti. Patikrinę įprastas sargybos vietas, mudu sutarėme, kad sargybos keisis pagal saulės ir vandens laikrodžius. Sargybiniams uždraudėme gulėti bei sėdėti, o ir ginkluotę visi privalėjo prižiūrėti kuo nepriekaištin-

giausiai. Tiesa, aš nepermaniau, ką iš tikrųjų saugo porinė sargyba prie miesto vartų, bet centurionas tvirtino, kad tos vietos saugomos jau šimtą metų, taigi esą nevalia jų ir šiandien palikti. Korinto gyventojai dėl to įsižeistų, nes, šiaip ar taip, jie juk moka mokesčius ir patys išlaiko romėnų karinę įgulą savo mieste.

Maniau kuo puikiausiai vykdąs karo tribūno pareigas Korinte. Legionieriai, pergalėję pirmykštę pagiežą, dabar linksmai jau sveikindavo mane. Prokonsului teismo dieną prisistačiau apsivilkęs toga. Graikas raštininkas buvo iš anksto parengęs bylas ir Galionas žiovaudamas įsakė užkelti teisėjo krėslą tarp kolonų ant pretoriaus pakylos vyriausybės rūmų prieigose.

Teisėjaudamas Galionas buvo švelnus ir teisingas, klausdavo mūsų – kitų teisėjų – nuomonės, juokaudavo, kai galėdavo, pats atidžiai iškvosdavo liudytojus ir atidėdavo tas bylas, kurios po gynėjų kalbų bei liudytojų parodymų taip ir likdavo miglotos. Bylų, kurios jam atrodė nereikšmingos, visai nenagrinėdavo, tik pareikalaudavo, kad ieškovas su atsakovu tarpusavy susitartų, pagrasindamas nesusitarus abiem skirti baudas už nepagarbą teismui. Pabaigęs šį darbą, jis pavaišino mus sočiais pietumis ir pažėrė man apstą patarimų apie korintiškus bronzos dirbinius, kurių rinkimas Romoje kaip tik atėjo į madą.

– Man patinka gražūs daiktai ir aš su malonumu juos renku, – prisipažino Galionas. – Tikras šimto metų korintiškas bronzos indas su bareljefais – neprilygstamas meno kūrinys ir neįkainojamas turtas. Vis dėlto meno dirbinių rinkimas neturi būti savitikslis. Čia aš laikausi vienos nuomonės su savo broliu. Lobingas veltėdis šitokiu pomėgiu gali stumti laiką net ligi mirties. Juk yra ir dar blogesnių laisvalaikio pomėgių. Betgi vyras vertinamas už darbus. Todėl vandentiekio tiesimas į neturtėlių miesto dalį, užkertant kelią ligoms, tilto statyba ir net didelės doros vaidinimo pastatymas liaudžiai, žmogišku požiūriu, manau, kur kas vertesni už gobšuoliškai sukauptą korintiškos bronzos rinkinį.

Po vakarienės jis nusivedė mane į biblioteką, parodė retų veikalų ir paslaugiai pažadėjo bibliotekoje leisti skaityti ką tik širdis įsigeis. Aš tikrai turįs susipažinti su Achajos provincijos istorija romėnų laikais, idant perprasčiau valdymo papročius.

– Bet skaitymas ir filosofų klausymas – dar ne visas gyvenimas, – pridūrė Galionas. – Jaunystė netruks amžinai. Kiekvienas sulauks valandėlės, kai pasigailės nepasinaudojęs viena ar kita proga. Vis dėlto nepamesk galvos dėl Korinto linksmybių. Vienodai bergždžia ir švaistyti pinigus karo dievo aukoms. Achajoje jau nebėra nė vienos jo šventyklos. Nūnai tik Afroditė dailiąja savo ausele dar vis klausosi lobingų laivų savininkų.

Supratau jį jau girdėjus apie karių man iškrėstą išdaigą, bet nutariau, kad neverta teisintis dėl savo poelgio. Kai pargrįžau į nakvynės namus

nuliūdintas tiek nykios Galiono išminties, tiek teismo kasdienybės, Hieraksas mane pasitiko tokiais žodžiais:

– Žinoma, tu turi gana išteklių gyventi, kaip panorėjęs. Tačiau ištisus metus įsikurti nakvynės namuose – beprotiškas išlaidavimas. Korintas juk klestintis miestas. Išmintingai pasielgtum, jei čia nusipirktum namą su sklypu ir mano padedamas patogiai susitvarkytum gyvenimą. O jeigu ir stokoji dabar lėšų, tu, kaip Romos pareigūnas, juk tikrai gausi tokią paskolą, kokios tik išdrįsi paprašyti.

Atšakiai rėžiau:

– Namus reikia nuolat taisyti. Tarnai vien pagiežą kelia. Turėdamas nekilnojamojo turto, privalėsiu mokėti mokesčius miestui. Kam krautis rūpestį ant sprando? Paprasčiau persikelti į pigesnius nakvynės namus, jeigu, tavo manymu, čia iš manęs per daug lupa.

Hieraksas paprieštaravo:

– Tavo vergas esu ir mano priedermė, idant visomis įstangomis šalinčiau visus tavo rūpesčius. Tik duok man įgaliojimą – ir aš sutvarkysiu viską kuo puikiausiai. Tau reikės tik brūkštelti savo vardą Merkurijaus šventyklos dokumentuose. Juk ilgainiui ir tu turėsi kviestis svečių. Pats pagalvok, kiek nakvynės namuose kainuoja kad ir šventinė vakarienė su vynu šešiems? Kai turėsi savo namus, aš pats pirksiu maistą turguje, prikrausiu tavo rūsį vyno už didmeninę kainą ir visokių gudrybių išmokysiu virėją. Bent jau negyvensi kaip ant delno, kai kiekvienas svetimšalis gali vanago akimis stebėti, kaip tu šlapiniesi ar šnypštiesi nosį.

Jo siūlymas buvo nekvailas, tad po kelių dienų susivokiau turįs nemažą dviaukštį pastatą su sodu. Priimamąjį puošė gražios mozaikinės grindys, o galinių kambarių, – turint galvoje mano poreikius, – buvo net per daug. Susizgribau, jog turiu net ir virėją bei graiką durininką. Namas apstatytas senais patogiais baldais, kad įžengus vidun akių nebadytų naujumas ir prasisiekėliškumas. Net graikų namų dievai, riebaluoti ir suodini nuo senumo, stovėjo savo vietose – sienos nišose abipus aukuro. Hieraksas galėjo kokiose varžytinėse nupirkti protėvių vaškinių kaukių, tačiau aš nepanorau laikyti svetimų protėvių.

Pirmąją savo puotą suruošiau Rubrijui, vyriausiajam centurionui ir Galiono teisininkui graikui. Hieraksas nusamdė graiką mokslininką vadovauti draugijai ir gabią šokėją su fleitininkais pramoginei daliai. Valgiai buvo puikūs. Svečiai išsiskirstė pusiaunakčiu maloniai kauštelėję. Paskui sužinojau, jog paliepė nešti juos į artimiausią viešnamį, nes atsiuntė man nemenką sąskaitą, sumanę pamokyti mane Korinto papročių. Mat aš buvau viengungis. Todėl turėjau kalno šventykloje nusamdyti kiekvienam svečiui po moterį. Bet nepanūdau pasiduoti šitokiems papročiams.

Apsipratęs name, stūmiau laiką skaitydamas ir gvildendamas sudė-

tingų Galiono bylų užrašus. Po kiek laiko Hieraksas prisiartino prie manęs, – jo galva, palankią valandėlę, – ir ėmė sapalioti:

– Tokiam viengungiui jaunikaičiui, turinčiam nuosavą namą, pravartu čia, Korinte, susirasti draugę, kuri dailiai rengtųsi, gerai save prisižiūrėtų, būtų išsilavinusi ir mokėtų dainuoti. Šitai juk pabrėžia jaunikaičio rangą, be to, sumani moteris geba prusinti ne vien tik lovoje. Antraip Korinto gyventojai dar pradės manyti, jog domiesi sava lytimi, nes graikai puoselėja šitos nedorybės paprotį.

– Hieraksai, – paklausiau, – nejau visi šiame pasaulyje vien tik blogai ir galvoja apie vyrą, kuris pats nenori liesti moters, o stengiasi išlikti nors kuo tyras be perdėto doruoliškumo, stumiančio į didesnį nuopuolį?

Trindamas pirštų galus, Hieraksas rimtai permąstė mano klausimą.

– Na, – nusprendė jis, – bent jau čia, Korinte, apie tokius vyrus visi tik blogai galvoja. Netgi įtaria juos slepiant gėdingų ydų.

Pastebėjęs mano veido išraišką, jis skubinai pridūrė:

– Žinoma, šitame mieste gyvena keletas pitagorininkų ir Apolonijo Tianiečio mokinių, tačiau tie pasninkaujantys filosofai jau nugyveno geriausius metus ir jų skrandžiai kadai pergedę.

– Hieraksai, – pagrasiau griežtai, – jeigu dar bent žodelį leptelsi apie šitą reikalą arba man pasigėrusiam guldysi į lovą sumanią moterį, pakabinsiu už nykščių tave ant kablio ir liepsiu vartų sargui nuplakti. Aš sunuožmėju, kai trempiami mano dori siekiai.

Vis dėlto nenumanau, kaip viskas būtų susiklostę, nes Hieraksas pamažu visaip ugdė iš manęs tinkamą šeimininką. Bet vėl išaušo teismo diena. Vos tik Galionas, pagiringas po praeitos nakties puotos, atsisėdo į teisėjo krėslą, dailiai susiklostęs togą ant kelių, priešais jį plūstelėjo šimtinė žydų minia, tempdama du vyrus, irgi žydus. Savu papratimu jie visi kartu rėkalojo, kuo tiedu kalti, kol Galionas, kiek pasišaipęs, sugriežtėjo ir liepė kalbėti vienam už visus. Kai jie pasitarė tarp savęs, kaip tiksliau išdėstyti kaltinimą, garbingiausias žengtelėjo priekin ir prabilo:

– Šis vyras gundo žmones garbinti Dievą ne pagal Įstatymą.

Nusiminęs subūgau ir čia įsivelsiąs į žydų riaušes – juoba būdamas teismo narys. Atidžiai pažvelgiau į praplikusį, didelių ausų, degančiom akim vyrą, kuris net kaltinamas liko išdidus ir stovėjo glaudžiai susisupstęs nušiurusiu ožkenos apsiaustu.

Miglotai prisiminiau matęs jį prieš daug metų tėvo namuose Antiochijoje. Persigandau dar labiau, nes Antiochijoje jis buvo sukėlęs tokių sankirčių, kad Kristaus išpažinėjai žydai išsiuntė jį verčiau kitur dirbti savo ardomojo darbo tarp judėjų.

Vyras žiojosi sakyti ginamąją kalbą, tačiau Galionas, nuspėdamas, kas gresia, mostu jį nutildė ir dalykiškai tarė žydams:

– Jeigu jis būtų padaręs nusikaltimą ar kokią bjaurią niekšybę, privalėčiau kantriai jus išklausyti. Bet kad jums patiems kilo ginčytinų klausimų dėl savojo mokymo, dėl vardų bei Įstatymo, tai patys juos ir svarstykite. Aš jų nespręsiu.

Jis paliepė žydams eiti lauk ir, kreipęsis į mus – teismo narius, paaiškino:

– Jeigu atkiščiau žydams bent savo mažylį pirštą, niekaip jų neatsikratyčiau.

Bet jam nepavyko taip lengvai išsisukti žydų. Pasitarę tarpusavyje tie puolė savo sinagogos vyresnįjį ir čia pat, teisme, jį smarkiai sumušė. Kaltinamojo mušti nedrįso, nes tas buvo Romos pilietis. Tačiau Galionas į tai ranka numojo – tik juokdamasis kreipėsi į mus ir paragino:

– Tik pažiūrėkit, kaip žydai, turėdami ypatingų lengvatų, įgyvendina savąjį Įstatymą! Juk jie tikrai turi visą teisę, – svarbu, kad tik patys vienas kito nedaigotų ir neluošintų.

Supratę, jog šitaip elgdamiesi tik apsijuoks romėnų akivaizdoje, žydai pagaliau išsinešdino rėkaudami ir stūgiai tyčiodamiesi. Rubrijus pasiūlė:

– Gal dar vertėtų juos paraginti ieties kotu, kad daugiau teisme erzelio nekeltų.

Tačiau Galionas griežtai atrėmė:

– Kam tyčia kišti ranką į širšyną? Jų pyktis dar gali atsigręžti prieš mus pačius. Verčiau dėkimės jų nepastebį. Antraip teks galų gale ištremti visus žydus iš Korinto. O miestas nepakeltų tokio skaudaus ūkinio nuostolio.

Pasibaigus teismui, Galionas vėl pavaišino mus pietumis, bet buvo išsiblaškęs ir paskendęs savose mintyse. Po pietų jis pasišaukė mane nuošaliau ir slapta taip man tarė:

– Gerai pažįstu žmogų, kurį šiandien kaltino. Jau metai, kaip jis Korinte gyvena ir dorai verčiasi palapinių audimu. Jis vardu Paulius. Sakoma, pasikeitė vardą, slėpdamas praeitį, ir pasivadino nauju – ankstesnio Kipro vietininko Sergijaus Pauliaus – vardu. Jo mokymas Sergijų kitados labai paveikė. Sergijus nebuvo visiškas žioplys, nors tyrinėjo žvaigždes ir namuose laikė burtininką. Taigi Paulius nėra menkas vyras. Kai jis be baimės stovėjo priešais mane, jo skvarbios akys, rodės, kiaurai manęs žvelgia į kitą pasaulį.

– Jis nirčiausias kliautininkas tarp žydų, – pasakiau. – Dar Antiochijoje, kai buvau vaikas, bandė įpainioti geraširdį mano tėvą į žydų pinkles.

– Be abejonės, buvai per mažas ir nesupratai jo mokymo, – mandagiai tarstelėjo Galionas. – Girdėjau, jog prieš atkakdamas į Korintą jis kalbėjęs net pačioje Atėnų aikštėje. Atėniečiai malonėjo jo klausytis,

net pažadėjo dar sykį išklausyti. O juk tu kažin ar išmintingesnis už atėniečius?

– Po teisybei, – tęsė jis, – slapta mielai jį pasikviesčiau smulkiai paaiškinti savojo mokymo. Bet pasklis šnekų, kurios užgaus lobingus žydus. Juk privalau išlikti visiškai nešališkas. Kiek suprantu, jis įsteigė lyg ir savo sinagogą šalia judėjiškosios, ir pats skiriasi nuo žydų bent jau tuo, kad nesikelia prieš kitus, bet moko visus, o graikus net mieliau negu žydus.

Manding, Galionas buvo apie tai daug galvojęs, nes tęsė:

– Romoje aš netikėjau ta kvaila pasaka apie pabėgusį vergą Chrestų. Gyvename tokiais laikais, kai šlyja bet kokio mąstymo pamatas. Nekalbu jau apie dievus, kurie yra tik įvaizdžiai tamsuolių džiaugsmui. Bet net ir išmintis nepaverčia žmogaus doruoliu ir nesuteikia tikros dvasios ramybės. Pasižiūrėk į stoikus ir epikūrininkus. Gal tam apgailėtinam žydui išties atsivėrė kokia dieviška paslaptis. Antraip jo mokymas nekeltų tiek vaidų, neapykantos ir pavydo tarp žydų.

Neverta toliau dėstyti pagiringų Galiono minčių. Galop jis man paliepė:

– Eik ir ištirk to vyro mokymą, Minutai. Tu geriausiai tam pasirengęs, juolab kad sakai jį pažįstąs dar iš Antiochijos laikų. Ir šiaip nuvoki apie žydų Jahvę, Įstatymą bei papročius. Sakoma, tavo tėvas Antiochijoje sėkmingai tarpininkavo tarp žydų ir miesto tarybos.

Pasijutau įkliuvęs į spąstus, tačiau spyriojausi bergždžiai. Galionas net nesiklausė mano prieštaravimų.

– Privalai įveikti savo pirminį nusistatymą, – pareikalavo jis. – Tas, kuris ieško tiesos, turi būti atviras, kiek tai leidžia valdžios pareigos. Tu dabar neturi ką veikti. Dar bergždžiau leistum laiką, nei kad tirdamas išmintį to vargšelio žydo – pasaulio išganytojo.

– O jei pats įkliūsiu į jo kerus? – paklausiau apmaudžiai.

Tačiau Galionui mano klausimas pasirodė tuščias.

Įsakymas lieka įsakymu. Privalėjau jį vykdyti kuo geriausiai. Gal Galionui tikrai reikėjo sužinoti apie nepaprastai pavojingo ir įtakingo kurstytojo mokymą. Saturno dieną apsitaisiau paprastu graikišku apdaru, susiradau žydų sinagogą ir užėjau į gretimą pastatą. Tai nebuvo tikra sinagoga, o tik vieno slapaus audinių pirklio namas, kurį jis buvo užleidęs Pauliaus įkurtai bendruomenei.

Puotų salė viršutiniame aukšte knibždėjo prastuomenės. Visų akys pliskėjo džiugiu lūkesiu. Žmonės maloniai sveikino vienas kitą. Mane taip pat pasveikino ir niekas neklausė mano vardo. Daugumą sudarė amatininkai, smulkūs prekiautojai arba atsidavę vergai, tačiau tarp jų galėjai išvysti ir senučių, apsikarsčiusių sidabru. Žydai, kaip rodė drabužiai, sudarė tik menkumą to viso vibždyno.

Paulius atėjo daugybės mokinių lydimas. Buvo pasveikintas liaup-

sėmis beveik kaip Dievo pranašas. Jį pamačiusios kelios moteriškės net apsipylė džiaugsmo ašarom. Paulius prašneko garsiai, šaižiu balsu ir kalbėdamas pats užsidegė tokia aklatimi, kad, rodės, karštas vėjas skrodžia ankštybėj prakaituojančių žmonių tumulą.

Vien jo balsas šiurpu ėjo per nugarą. Stengiausi atidžiai klausytis jo šnekos ir užsirašinėjau į vaškuotą lentelę, nes jau iš pat pradžių jis įrodinėdamas, jog Jeruzalėje nukryžiuotas Jėzus Nazarietis iš tiesų buvo išpranašautasis Mesijas, arba Kristus, pasirėmė žydų šventraščiais.

Įdomu, kad Paulius visiškai atvirai pasakojo apie savo praeitį. Neabejotinai jis buvo gabus vyras, nes tvirtino gimtajame Tarso mieste mokęsis garsioje filosofų mokykloje, o paskui Jeruzalėje pas žymius mokytojus. Dar jaunystėje buvęs išrinktas į aukščiausiąją žydų tarybą. Jis papasakojo gynęs Įstatymą ir persekiojęs Jėzaus mokinius. O per pirmąjį neteisėtą nuosprendžio vykdymą neturtėlių bendruomenėje saugojęs drabužius tų, kurie mėtė akmenis. Jis persekiojo, virvėmis rišo ir teisė tuos, kurie rinkosi naująjį kelią, ir galų gale išsiprašė valdžios įgaliojimų sulaikyti Nazariečio šalininkus, pabėgusius į Damaską.

Tačiau kelyje į Damaską aplink jį tvykstelėjo tokia nežemiška šviesa, kad jis apako. Pats Jėzus jam apsireiškė. Nuo tol jis tapo kitu žmogumi. Damaske toks Ananijas, kuris išpažino Jėzų, uždėjo jam ant galvos delną ir sugrąžino regėjimą, nes pats Jėzus Nazarietis nūdo Pauliui parodyti, kiek jis turįs iškęsti šlovindamas Kristų.

Ir kančias jis kentė. Daugybę kartų buvo nurykščiuotas. Sykį ko neužmėtytas akmenimis. Jo kūną ženklina Kristaus randai, – taip jis tikino. Susirinkusieji visa tai buvo daugybę kartų girdėję, bet vis tiek klausėsi ausis ištempę, pratrūkdami džiaugsmo šūksmais.

Paulius paliepė jiems apsižvalgyti aplinkui ir savom akim įsitikinti, jog tarp jų nedaug žmogiškosios išminties skelbėjų, galingųjų ar kilmingųjų. Jam dingojos, jog tai kaip tik ir įrodą Dievą pasirinkus tai, kas pasaulyje menka ir paniekinta, baudžiantis sugėdyti išmintinguosius. Neišmanėlius ir silpnuosius Dievas renkąsis, o ne išmintinguosius, nes Dievas pats sumaišęs pasaulį – išmintį su kvailybe.

Su dvasios pagava jis kalbėjo apie pažinimą ir gimnasijo bėgikus. Ir apie meilę kalbėjo, manding, kur kas paveikiau už kitus. Žmogus turįs mylėti savo artimą kaip patį save, netgi pasakė, kad žmogus, darydamas ką dėl kitų be meilės, pats nepatiriąs tikros naudos. Jis savo lūpom patikino, jog žmogus galįs išdalyti visą turtą neturtėliams, net ir sudeginamas leistis, tačiau be tikrosios meilės jis bus niekas.

Šitą jo liudijimą įsiminiau geriausiai. Galionas irgi tvirtino, kad vien išmintis žmogaus doruoliu nepaverčia. Įsigalvojęs apie tai, daugiau veik negirdėjau jo žodžių. Jie nuūžė prošal lyg audra. Be abejonės, jis kalbėjo su dvasios pagava, todėl šokinėdamas nuo vieno dalyko prie kito –

destis, kokius žodžius dvasia jam į lūpas įdėdavo. Bet, atrodo, vokė, ką kalba. Tuo jis skyrėsi nuo Romos krikščionių, kurių vieni šnekėjo viena, o kiti – kita. Viskas, ką buvau girdėjęs anksčiau, man rodės vaikiškas veblenimas, palyginti su ugninga Pauliaus kalba.

Mėginau išskirti svarbiausius jo mokymo dalykus ir esmę, užsirašinėdamas vaškuotoje lentelėje prieštarius klausimus, kad galėčiau, graikišku papratimu, su juo pasiginčyti. Bet buvo sunku, nes jis tarytum liepsnų tvilkomas puldinėjo nuo vieno dalyko prie kito. Mintyse kivirčijausi su juo, bet turėjau pripažinti, jog tai – ne koks paprastas ir silpnas žmogelis.

Jam baigus kalbą palaiminimais, porą klausytojų pagavo dvasia ir šie pradėjo greitai ir raiškiai šnekėti visokiausiomis kalbomis, nors niekas nesuprato, ką jie sako. Paulius kantriai jų pasiklausė ir pripažino juos per dvasią susijus su Dievu, tačiau apgailestavo juos nesugebant paaiškinti, ką sako. Keli suprantami žodžiai, kuriais jie galėtų pamokyti kitus, jo manymu, svarbiau už dešimtį tūkstančių beprasmių žodžių.

Aplink Paulių susitelkė debesis žmonių. Daugis mėgino slapta palytėti jo drabužius, trokšdami per juos įgyti galios. Jis kantriai atsakinėjo į klausimus, dalijo patarimus, kol galų gale pailso. Jo veidas, pirma švietęs dvasios kaitriu, dabar atrodė išvargęs ir surukęs. Tada jo artimiausi mokiniai atskyrė jį nuo žmonių ir paprašė vardan Kristaus daugiau jo nevarginti paikais klausimais. Paprastus dalykus jie patys, girdi, paaiškinsią už Paulių.

Galų gale buvo išprašyti visi nekrikštytieji, kitaip tariant, ne saviškiai. Keletas karštai maldavo Pauliaus juos pakrikštyti ir uždėti delną ant galvos, tačiau jis griežtai atsisakė, siūlydamas priimti krikštą iš savų mokytojų, apdovanotų Dievo malone. Kai kuriuos jis anksčiau Korinte per klaidą pakrikštijęs, bet vėliau išgirdęs, kad tie gyrėsi neva gavę krikštą vardan Pauliaus ir kartu krislą galios iš jo dvasios. Tokios klaidatikystės jis skleisti nenorįs – jis nemano pats esąs kuo nors ypatingas.

Giliai susimąstęs grįžau į namus ir užsidariau savo kambaryje. Žinoma, Pauliaus kalbomis nepatikėjau. Priešingai, įsivaizdavau ginčus su juo. Vis dėlto, kaip asmenybė ir kaip žmogus, jis mane traukė. Turėjau pripažinti, jog jis tikrai patyrė kaži ką mįslinga, jeigu tas patyrimas apvertė jo gyvenimą aukštyn kojom.

Pranašingų sapnų, žinoma, dažnai pasitaiko, o paprastas žmogus per slaptas apeigas patiria dievybės prisilietimą, panašų į apreiškimą. Todėl ir atsirado slaptos apeigos. Bet Paulius elgėsi kitaip. Jo pati esybė tarytum skelbė kaži kokią naują slaptingą jėgą pradėjus veikti čia, žemėje.

Pauliaus naudai liudijo ir tai, kad jis nesiekė kilmingųjų nei turčių

palankumo godėdamas dovanų, kaip klajojantys Izidės žyniai ar kitokie burtininkai. Rodės, prasčiausias vergas, net silpnaprotis jam lygiai svarbus, – o gal net svarbesnis, – kaip išminčius ir kilmingasis. Juk ir Seneka mokė, kad net vergas yra žmogus, nors pats jis ir nebendravo su vergais, o mieliau rinkosi kitokią draugiją.

Kad ir ką galvojau, galų gale susivokiau prieštaraująs, o ne pritariąs Pauliui. Galinga dvasia per jį kalbėjo, nes neįstengiau likti abejingas ir šaltai samprotauti apie jo beprotišką prietarą ir paskui šypsodamas dėstyti apie jį Galionui. Nuvokiau negalįs jausti stipraus ir pikto priešiškumo griežtam Pauliaus tikrumui, nes jo mintys norom nenorom mane paveikė.

Nugrimzdau į apmąstymus ir po ilgo laiko panūdau išgerti iš savo motinos medinio puodelio, kurį tėvas taip brangino. Atsirakinęs skrynią išsiėmiau jį, įsipyliau vyno ir išgėriau. Kambarys suniūko. Nežiebiau lempos. Staiga visos mano mintys tarytum neteko pamato.

Pagal pareigas, aš privalėdavau stebėti mirties bausmių vykdymą. Kai vyrui nukertama galva, kūnas valandėlę dar trūkčioja, o tik paskui suvis nurimsta. Prisiminiau legionierių Britanijoje, kuris kaustytu batu vartydamas mūsų sudeginto kaimo gyventojų kūnus kvatodamas manęs paklausė:

– Manai, žmogus nuo žvėries skiriasi, kai kūnas negyvas? Pasakyk man, kuo, tu, mokytas raudonskiauteri!

Išmani nūdienos filosofija iš žmogaus atima visas viltis. Žmogus gali pasirinkti saikingą mėgavimąsi pojūčių malonumais arba griežtai jų atsisakyti, trokšdamas tarnauti valstybei ir visuotiniam labui. Užkrečiama liga, nukritusi nuo stogo čerpė, atsitiktinis kliuvinys gali užgaidžiai nutraukti jo gyvenimą. Išmintingasis nusižudo, jeigu gyvenimas pasidaro suvis nepakeliamas. Augalai, akmenys, gyviai ir žmonės tėra aklas atomų žaidimas. Lygiai vertas nenaudėlis ir doruolis. Dievai, aukos, ženklai tėra valstybės įteisintas prietaras, tenkinantis moteris ir paprastą liaudį.

Tiesa, yra žmonių, panašių į Simoną Burtininką ar druidus, kurie lavindami tam tikras dvasines savybes geba užmigdyti mirtinu miegu ir valdyti silpnųjų valią. Bet galia slypi juose pačiuose, o ne iš kitur ateina. Tai tvirta mano pažiūra, nors patys druidai tiki keliaują po žeme ir regį kuo tikroviškiausius vaizdus.

Išmintingas žmogus savo kalbomis ir gyvenimu gali tapti pavyzdžiu kitiems ir ramia mirtimi įrodyti gyvenimo bei mirties menkystę. Vis dėlto, mano galva, toks – išminčiaus – gyvenimas kažin ar siektinas.

Sėdėjau tamsumoj, nesuvaikydamas minčių ir keistai jausdamas savo motinos gailingą artumą, mat kaip tik laikiau rankose glotnų medinį puodelį. Prisiminiau ir tėvą, kuris tvirtai tikėjo nukryžiuotąjį žydų karalių prisikėlus iš mirusiųjų ir tvirtino jį savo akimis regėjęs, klajo-

damas su mano motina po Galilėją. Vaikystėje, o ir vėliau baiminausi, kad jis užsitrauks gėdą, jei padorių žmonių draugijoje pradės dėstyti tokias kvailystes.

Bet galų gale kas man rūpi padorių bei viršesnių žmonių nuomonė šioje beprasmybėje? Žinoma, lyg ir gražu, kad aš, kilmingas raitelis, tarnauju valstybei, kuri siekia nuramdyti visą pasaulį ir pajungti jį Romos tvarkai. Bet ar tie geri keliai, puikūs vamzdynai, milžiniški tiltai ir amžini akmens statiniai išties yra visa ko tikslas? Kodėl aš, Minutas Lausas Manilianas, gyvenu ir esu? To klausiau tada ir klausiu šiandien – čia, vandens gydykloje, malšindamas skrandžio skausmus ir švaistydamas brangų laiką savo gyvenimo nutikimų aprašymu tau, mano sūnau, kuris ką tik užsisiautei vyro togą.

Kitądien nusižeminęs leidausi į palapinių meistrų skersgatvį ieškoti Pauliaus, ketindamas pasikalbėti su juo akis į akį. Juk jis vis dėlto buvo Romos pilietis, nors ir žydas.

Amatininkų bendrijos vyresnysis iškart sumojo, apie kokį žmogų aš šneku, ir, pratrūkęs juoku, tarė:

– Tu turi galvoje tą mokytą žydą, kuris išsižadėjo Įstatymo ir skelbia naują atskalą, grasina ant judėjų galvų krisiant kraują ir nori, kad judėjai ne tik apsipjaustytų, bet ir išsiromytų. Šaunus jis vyras ir nagingas darbininkas. Jo bemaž nereikia raginti. Kaipgi, jis pamokslauja net ir prie audimo staklių. Gerokai jis mane prijuokino. Ir naujų užsakovų jo šlovė mums primasina. Tau prisireikė palapinės ar vandeniui nelaidaus žieminio apsiausto?

Atsikratęs jo, patraukiau dulkėtu, ožio plaukais nuklotu skersgatviu ir užėjau į atdarą dirbtuvę, kur, mano didžiam nustebimui, su Pauliumi audė kreivanosis Akvilas, kurį buvau sutikęs jau anksčiau, dar Romoje. Jo žmona Priskilė, iškart mane atpažinusi, suriko iš džiaugsmo, pasakė Pauliui mano vardą ir išklojo, kaip mitriai gyniau krikščionis per peštynes su judėjais Romoje, kitapus Tiberio.

– Bet tie laikai jau tokie seni, – skubinai pridūrė Priskilė. – Apgailestaujame dėl aklos puikybės, kada patys save girdavome. Dabar mušami išmokome atsukti ir kitą skruostą bei melstis už tuos, kurie mus užgaulioja.

Ji kalbėjo taip pat gyvai kaip anksčiau, o jos vyras buvo toks pat slapus kaip kitados ir nemetė grasaus darbo, kad mane pasveikintų. Paklausinėjau jų apie pabėgimą ir apie tai, kaip įsigyvena čia, Korinte. Jie nesiskundė, tik Priskilė apsipylė ašaromis, prisiminusi negyvėlius Romos pakelių grioviuose.

– Bet jie pelnė amžiną šlovės vainiką, – patikino ji. – Jie žuvo be prakeiksmo lūpose, bet šlovindami Jėzų Kristų, kuris išvadavo juos iš nuodėmių prikeldamas amžinajam gyvenimui.

Nieko jai nesakiau, nes ji buvo tik bjauri žydė, pridariusi daug blo-

ga tiek saviškiams, tiek judėjams Romoje. O tik pagarbiai užkalbinau Paulių:

– Vakar girdėjau tavo pamokslą. Aš turiu tiksliai aprašyti tavo kelią. Todėl, išklausęs tavo kalbą, parengiau ginčytinų klausimų pašnekesio pradžiai. Čia šnekėtis nepatogu. Gal ateitum pas mane vakarienės? Kiek suprantu, tavo mokymas ne slaptas ir nedraudžia tau valgyti su romėnais.

Mano nuostabai, Paulius tarsi neišgirdo kvietimo. Išvargęs jis pažvelgė į mane skvarbiomis akimis ir trumpai atžėrė, jog Dievo išmintis visus ginčytinus klausimus rodo esant kvailystę. Per patirtą apreiškimą jis esą pašauktas ne ginčytis, o tik liudyti Jėzų kaip Kristų.

– Tačiau man pasakojo, kad tu skaitei paskaitas Atėnų aikštėje, – paprieštaravau. – Ir ginčų su atėniečiais juk tikrai neišvengei.

Atrodė, Paulius nenori nė prisiminti Atėnų. Ko gera, jį ten buvo skaudžiai išjuokę. Vis dėlto jis papasakojo Atėnuose vienoje šventoje vietoje matęs nežinomo dievo aukurą. Jeigu teisingai supratau, Atėnuose jis liudijo dangaus ir žemės Dievą sukūrus žmogaus giminę, idant ši Jo ieškotų. Ir Atėnų poetus ten skaitė rodydamas, kad jis – išprusęs vyras ir kad žmogų tikrai sukūręs Dievas.

Tačiau žmogui esą jau nebereikia aklioti ieškant Dievo. Kurį laiką kentęs nepažinumą, Dievas dabar apreiškė, jog visi pasaulio žmonės turį pasitaisyti. Dievas net jau nustatęs dieną pasauliui bausti per skirtąjį Jėzų Nazarietį, kurį kaip įkaitą po nukryžiavimo prikėlė iš mirusiųjų.

Sumojau, ką turėjo pamanyti atėniečiai išgirdę šitokias šnekas. Tačiau Paulius tvirtino, jog kai kurie juo vis dėlto patikėjo, iš jų – vienas Atėnų miesto teisėjas. Ar jie iš tiesų patikėjo, ar tik iš mandagumo nenorėjo įžeisti svetimšalio, įsitikinusio savo tiesa, aš nesmalsavau.

– Gal vis dėlto atsakysi į tiesius klausimus, o ir pavalgyti gautum sočiai kaip žmogus, – suvis netekau kantrybės aš. – Pažadu retoriškais klausimais nepertraukti tavo minčių. Nesiginčysiu, o tik klausysiu.

Akvilas su Priskile ragino jį sutikti, tvirtindami negalį pasakyti apie mane nieko bloga. Per sumaištį atsitiktinai esą atsidūriau krikščionių meilės puotoje. Mano tėvas padėdavęs neturtėliams ir visada elgėsi kaip dievotas žmogus. Tad nemanau, kad Paulius nepasitikėjo manimi dėl politinių priežasčių.

Dirbdamas tokį nuobodų darbą, Paulius man atrodė išsekęs – tarytum sergalingas. Bet staiga jį sakytum kokia slaptinga įžvalga pagavo. Veidas nuskaisto, jis ėmė šypsotis, balsas suskardėjo, kai džiaugsmingai pažadėjo ateiti vakare į svečius ir atsakyti į mano klausimus.

Priskilė pasivedė mane nuošaliau ir pasakė, jog pervargusiam Pauliui pakyrėjo smalsuolių bei turčių pobūviai. Paprastai jis valgąs tik daržoves ir geriąs vandenį, Priskilės manymu, vis dėlto pernelyg dažnai

pasninkaująs. Visų pirma aš turįs suprasti, jog Paulius visai joks kerėtojas ar stebukladarys, nors tikrai gebąs dvasios pagautas gydyti ligonius. Priskilė paprašė, kad piktai neįžeidinėčiau Pauliaus. Kad ir kokios stiprios dvasios jis esąs kalbėdamas, vis dėlto skaudžiai užsigaunąs ir nusimenąs. O dar ir jo kūną kažin kas graužia. Ne bereik jis sakosi esąs silpnas, palyginti su silpniausiaisiais. Piktybė, melas, veidmainystė tų, kuriuos jis tarė permanius Gerąją naujieną, jį palauždavo. Bet per jį ištikdavusius apreiškimus jis vėl pasisemdavo galios iš savo paties silpnumo.

Nesistebėjau tuo, ką sakė Priskilė, – juk garsūs vyrai dažnai būna prieštaraus būdo ir turi silpnybių, kuriomis negali patikėti, žinodamas tų vyrų pasiekimus. Nė vienas žmogus negeba amžinai būti tik tuo, kuo trokšta būti. Antraip juk būtume ne žmonės, o dievai.

Grįžęs namo, nurodžiau, ką paruošti vakarienės, ir apsižvalgiau aplinkui. Keisti man pasirodė daiktai, o baldai – svetimi. Svetimas atrodė ir Hieraksas, nors tariausi jį pažįstąs. O ką žinojau apie vartų sargą ar virėją? Kalbėdamasis jų neperpratau, mat sakydavo man tik tai, kas, jų supratimu, man turėjo patikti.

Privalėjau jaustis patenkintas, džiaugtis gyvenimu. Turėjau išteklių, šlovę, valstybės tarnautojo pareigas, kilmingų globėjų, sveiką kūną. Didžiuma žmonių niekuomet nepasiekia to, ką aš pasiekiau dar pačioj jaunystėj. Vis dėlto aš tuo nesidžiaugiau.

Paulius su palydovais atėjo sužibus Vakarei, tačiau palydovus jis paliko prie namo ir vidun įžengė vienas. Iš mandagumo buvau apdangstęs namų dievų statulas, nes žinojau, kad žmogaus pavidalo statulos žeidžia judėjų jausmus. Svečio garbei paliepiau Hieraksui uždegti kvapnias bičių vaško žvakes.

Po paprasto daržovių valgio pasiūliau mėsos patiekalą pridurdamas, kad galįs jo ir neragauti, jeigu mokymas jam draudžiąs valgyti mėsą. Šypsodamas Paulius paragavo mėsos, sakydamas nenorįs manęs užgauti ir net klausti, kur pirkta mėsa. Graikams jis norįs būti graiku, žydams – žydu. Vandeniu atmiešto vyno jis gėrė, nors priminė, jog dėl tam tikrų priežasčių ketina jau netrukus duoti įžadą.

Nenorėjau jo įvaryti į kampą netinkamais valgiais ir suktais klausimais. Pradėjęs pokalbį stengiausi kuo atsargiau teikti klausimus. Suprantama, Galiono ir Romos atžvilgiu svarbiausia buvo sužinoti, kaip jis, skelbdamas savo mokymą, vertina valstybę ir visuotinį labą.

Jis nuoširdžiai patikino visiems patariąs paklusti žemiškajai vyresnybei, laikytis tvarkos ir nenusikalsti.

Gal jis tikrai niekad ir nekurstė vergų prieš šeimininkus. Jo supratimu, kiekvienas turįs tenkintis savo padėtimi žemėje. Vergas privaląs paklusti šeimininkui, o šeimininkas turįs deramai elgtis su savo tarnais, neužmiršdamas pats turįs Viešpatį.

Ar jis šnekąs apie imperatorių? Ne. Jis turįs galvoje Dievą, dangaus ir žemės kūrėją, ir Jėzų Kristų, vienatinį Jo Sūnų, kuris, kaip žadėjęs, dar sugrįš gyvųjų ir mirusiųjų teisti.

Kol kas nutylėjau opų dalyką ir tiktai paklausiau, kokias gyvenimo taisykles jis dėstąs tiems, kuriuos atverčia į savo tikėjimą. Tikriausiai jis pats buvo daug apie tai mąstęs, vis dėlto pasakė tik tiek:

– Drąsinkite nuliūdusius, globokite silpnuosius, turėkite pakantos visiems. Už pikta piktu nekeršykite, o stenkitės vieni kitiems gera daryti. Visada džiaukitės. Be paliovos melskitės. Už visa ką dėkokite.

Dar jis pasakė raginąs brolius gyventi paprastą gyvenimą ir dirbti darbą savo rankomis. Jie neturį teisės smerkti šio pasaulio svetimautojų, godūnų, glemžikų bei stabmeldžių. Tuosyk jie suvis turėtų palikti pasaulį. Jų gyvenimas turįs tapti pavyzdžiu visiems. Bet jeigu kuris iš jų pasirodo esąs svetimautojas, godūnas, stabmeldys, šventvagis, girtuoklis ar glemžikas, tai tuoj pasmerkiamas. Jeigu nepasitaisąs – su juo bendrauti jau nevalia ir net kartu sėstis prie stalo nevalia.

Paklausiau šypsodamas:

– Vadinasi, neteisi manęs, nors laikai stabmeldžiu, svetimautoju ir girtuokliu?

Jis pabrėžė:

– Tu ne mūsiškis. Ne man tave teisti. Teisiame tik tuos, kurie iš mūsų. O tave tegu teis Dievas.

Šitai jis pasakė taip rimtai ir tvirtai, kad man širdis sudrebėjo. Nors buvau sau pažadėjęs jo neįžeisti, norom nenorom įgėliau:

– Kada, tavo žiniomis, ateis toji teismo diena?

Paulius atrėmė, jog ne jis pranašaująs laiką. Viešpaties diena ateis nelauktai, kaip vagis naktį. Supratau jį tvirtai tikint, jog pats Viešpaties dar sulauks gyvas būdamas.

– Bent paaiškink, kaip viskas dėsis, – paprašiau.

Paulius pašoko:

– Viešpats nusileis iš dangaus ir mirusieji Kristuje prisikels pirmiausia. Paskui mus, gyvuosius, drauge su jais debesiu nuneš pas Viešpatį į padanges ir mes per amžius liksime su Juo, Viešpačiu.

– O kaip vyks tas teismas, – paklausiau, – apie kurį tiek daug šneki?

– Viešpats Jėzus nusileis iš dangaus su savo angelais, apgaubtas ugnies liepsnų, – pareiškė jis, – ir atkeršys tiems, kurie nenori pažinti Dievo ir neklauso mūsų Viešpaties Jėzaus gerosios naujienos. Jie bus pasmerkti amžinoms kančioms ir Jo malonės nesulauks.

Pamačiau, kad jis bent jau nemeilikauja, o tiesiai dėsto savo sampratą. Paulius atlyžo ir pasakė, kad aš pats turėčiau įvertinti Dievo gerumą ir pakantą. Tik viena – širdies šiurkštybės ir įdiržimo – Dievas nepakenčiąs. Šito nederėtų užmiršti.

Supratau jį tikinant, jog jis pats niekam nejaučiąs neapykantos, vis

dėlto mintis apie Dievo pyktį jam kelianti baugų nerimą dėl visų tų, kuriuos Jo pyktis kada nors ištiks. Rodės, jis pats pasirengęs atsisakyti išgelbėjimo, kad tik išgelbėtų kitus. Toks šiurpus jam regėjosi būsimasis teismas.

Paulius net stačiai manęs paklausė, ar aš tikrai manau jį bergždžiai kentus rykščiavimą, mėtymą akmenimis, kelionių pavojus, plūkiavą, skausmą, pasninkus, šaltį ir nuogumą, kasdienius žmonių antplūdžius bei nepaliaujamą rūpestį dėl bendruomenių, įkurtų įvairiose rytinėse provincijose, idant šių nuo teisingo mokymo nenuklaidintų tariami jo broliai.

Tie žodžiai mane jaudrino, nes, šiaip ar taip, jo užsidegimas buvo nuoširdus. Vis dėlto atsargiai priminiau, kad klajojančių filosofų yra begalė ir kad kai kuriuos žmones kamuoja neįveikiamas potroškis klajoti, todėl jie niekur neranda sau vietos. Kai kurie iš jų tiesiog mėgaujasi nesėkmėmis ir patirtomis skriaudomis.

Mano užuomina jo neužgavo. Priešingai, nušvitęs džiaugsmu ir tikrumu, jis tarė:

– Man patinka būti silpnam, patirti prievartą, vargus, persekiojimus, engimą dėl Kristaus. Juk tuomet aš, silpnasis, dar labiau sustiprėju.

Neklausiamas jis dar papasakojo apie angelus bei piktas dvasias, keliones po įvairias šalis ir Jeruzalės vyresniųjų suteiktus įgaliojimus. Labiausiai mane stebino, kad jis visai nenorėjo manęs atversti į savo mokymą. Galop aš veik jau nesiklausiau jo, tik sakytum pasidaviau vien jo kalbos galiai ir tikrumui.

Stipriai jaučiau jo artumą, uodžiau malonų žvakių aromatą, gardaus valgio kvapsnį, smilkalų ir švarių ožkenos plaukų dvelksmą. Šalia jo man buvo gera. Vis dėlto lyg pusiausnūda atsipurčiau jo. Pašokau iš sąstingio ir šūktelėjau:

– Kaip gali tikėti išmanąs viską geriau už kitus?

Jis tik skėstelėjo rankom ir labai paprastai atsakė:

– Aš esu Dievo žmogus.

Ir jis nešventvagiavo šitaip sakydamas, o buvo bemaž tvirtai įsitikinęs savo žodžių teisingumu. Delnu spausdamas kaktą šokausi lyg kerais užleistas lakstyti po kambarį. Jeigu jis tikrai buvo teisus, tai dabar man pasitaikė proga permanyti tikslą to, kas man nutiko. Drebančiu balsu prisipažinau:

– Aš nesuvokiu, ką tu sakai. Bet uždėk tas stiprias rankas man ant galvos, kaip kad jūs įpratę, idant dvasia ir į mane įeitų ir aš praregėčiau.

Bet jis manęs nepalietė. Tik pažadėjo už mane pasimelsti, idant Jėzus ir man nušvistų kaip Kristus, nes laiko likę nedaug ir šio pasaulio pavidalas jau nyksta. Pauliui išėjus, visos jo kalbos man pasirodė beprotiškos. Aš pradėjau rėkti. Koneveikiau savo lengvatikybę. Varčiau baldus, daužiau į grindis molinius puodus.

Hieraksas įpuolė į kambarį. Išvydęs mane šitokį, pasišaukė pagalbon vartų sargą. Bendrom jėgom jiedu paguldė mane į lovą. Tačiau aš ir toliau raudojau, iš mano gerklės veržėsi beprotiškas rėksmas, kuris kažin ar buvo mano. Rodės, kažkokia svetima jėga purto mano kūną ir klaikiu šauksmu veržiasi man pro gerklę.

Visiškai nusikamavęs galų gale užsnūdau. Rytą galva degė, visą kūną skaudėjo taip, kad išsekęs nesikėliau iš lovos, o tik klusniai išgėriau Hierakso sumaišytus aitrius vaistus. Išbaręs mane, Hieraksas ūmai paklausė:

– Kam priėmei namuose tą garsųjį žydą burtininką? Iš žydų nieko gera nelauk. Protingus vyrus jie verčia tikrais pamišėliais.

– Jis ne burtininkas, – paprieštaravau. – Tik įdūkęs pamišėlis, arba stipriausios dvasios žmogus. Baiminuosi, kad jis – tikrai to nematomo Dievo patikėtinis.

Susirūpinęs Hieraksas pasižiūrėjo į mane. Paskui tarė:

– Aš gimiau vergu ir užaugau vergu. Taigi viską vertinu iš varlės sosto. Bet aš už tave vyresnis, daug apkeliavęs, gera ir bloga patyręs ir todėl pažįstu žmones. Jeigu nori, nueisiu, pasiklausysiu to tavojo žydo, o paskui nuoširdžiai tau išklosiu, ką pats manau apie jį.

Hierakso atsidavimas sujaudino mane. Pamaniau, kad gerai būtų, jei dar ir Hieraksas savaip patyrinėtų Paulių.

– Gerai sakai, ir tu nueik pas juos, pašnipinėk ir išklausyk Pauliaus mokymo, – paraginau.

O pats paruošiau Galionui kuo dalykiškiausią santrumpą apie Paulių:

Minutas Lausas Manilianas apie žydą Paulių.

Klausiausi jo mokymo atskilėlių sinagogoje. Apklausiau jį akis akin. Kalbėjo atvirai. Nemeilikavo. Nieko neslėpė.

Jis – vienas iš žydų vyresniųjų. Mokėsi Tarse, paskui Jeruzalėje, nuo gimimo Romos pilietis, kilęs iš turtingos šeimos.

Rabinas. Buvęs Jeruzalės aukščiausiosios tarybos narys. Persekiojo Jėzaus Nazariečio mokinius bei šalininkus. Patyrė apreiškimą. Damaske pripažino Jėzų žydų Mesiju. Klajojo dykumoje. Antiochijoje vaidijosi su Jėzaus gabiausiu mokiniu žveju Simonu. Vėliau susigerino. Gavo įgaliojimus liudyti Jėzų kaip Kristų visiems neapipjaustytiems.

Keliavo po Rytų provincijas. Daugybę kartų baustas. Jo veikimas: vaikšto į žydų sinagogą. Skelbia Jėzų Mesijum. Sumušamas. Patraukia savo pusėn klausytojus, susidomėjusius žydų Dievu. Apipjaustymas, pasak jo, nereikalingas. Judėjų Įstatymo irgi laikytis nereikia. Tas, kuris tiki Jėzų esant Kristų, įgyja malonę ir pelno amžinąjį gyvenimą.

Jis – ne kurstytojas. Neskatina vergų maištauti. Ragina gyventi ramiai. Nesmerkia svetimųjų, tiktai saviškius. Stipri asmeninė įtaka. Labiausiai paveikia tokius, kurie anksčiau gavę judaizmo užkratą.

Pastaba. Tikina Jėzų Nazarietį sugrįšiant vieną dieną teisti pasaulio ir tada Dievo pyktį ištiksiant visus svetimuosius. Taigi, jis – paprastų žmonių priešas.

Romos atžvilgiu suvis politiškai nepavojingas. Pjudo ir skaldo vien žydus. Taigi, jo veikla Romai net naudinga.

Nieko smerktina nepastebėjau.

Nunešiau Galionui savo santrumpą. Perskaitęs jis pašnairavo į mane, riebus smakras virptelėjo, ir jis tarė:

– Tu labai lakoniškas.

Aš sudirgau:

– Čia tik *pro memoria*. Kad nori, remdamasis šiom pastabom, papasakosiu ir daugiau.

– Kokia ta jo dieviškoji paslaptis? – abejingai paklausė Galionas.

– Nežinau, – įširdau aš. Paskui nulenkiau galvą ir drebėdamas prisipažinau: – Jeigu būčiau ne romėnas, turbūt trenkčiau žemėn karo tribūno garbės ženklus, atsisakyčiau tarnybos ir traukčiau paskui jį.

Galionas tiriamai pasižiūrėjo į mane, atsitiesė ir, pakėlęs smakrą, šiurkščiai rėžė:

– Negerai pasielgiau nusiųsdamas tave jo klausinėti. Tu dar per jaunas.

Liūdnai papurtęs galvą jis tęsė:

– Taip, taip, pasaulio išmintis ir gyvenimo įmėgis kol kas tavęs nesugadino. Tu labai drebi, bet, tikiuosi, nesergi. Čia puikūs vamzdynai, nors pasitaiko išgerti sugedusio vandens. Tada pristoja klimato liga, vadinama Korinto karštine. Pats ja kitados persirgau. Tačiau nesibaimink. Nemanau, kad tas Jėzus Nazarietis sugrįš teisti žmonijos dar mūsų laikais.

– Juk pats supranti, jog tai senas rytietiškas mokymas, – jau maloniau tęsė Galionas. – Gėrio ir pikto, šviesos ir tamsos nepaliaujama kova, kurioje galiausiai šviesos jėgos nugalės ir pasaulis pražus pirmovinėj ugny. Šis mokymas radosi iš paprasto poreikio sutvarkyti atsitiktinumo ir Fortūnos valdomą pasaulį, kuriame doras pražūva, o nelabas klesti. Kiek suprantu, tas tavo Paulius moko, kad ir niekingiausio – net vergo – anapus laukia palaima. Tuomet tas vergas, neišprusėlis, nuolankiai tenkinasi savo niekinga dalia ir šio pasaulio neteisybėmis. Labai gerai. Roma nesikiša į ano pasaulio reikalus. Laikomės nuo jo kuo nuošaliau. Mums gana, kad valdom šį – regimą – pasaulį.

Dar Galionas porino:

– Man atrodo, pačius judėjus labiausiai siutina, kad Paulius skelbia Jėzų Nazarietį esant Kristų ir tikina, kad Jo karalystė ne šiame pasaulyje, – išskyrus būsimąjį teismą. Žydai juk svajoja, kad jų būsimas Mesijas taps karaliumi ir šio pasaulio viešpačiu ir kad įkurs tūkstantmetę

karalystę, kurią žydai perdėm valdys. Bet toks mokymas griauna valstybės tvarką. Pačioje Jeruzalėje mažų mažiausiai kiekviena žmonių karta sulaukia netikrų Mesijų. Jėzus Nazarietis juk ne vienintelis, nukryžiuotas ar kitaip pasmerktas myriop dėl politinių priežasčių. Žydai akmenimis užmėtė patį Mesiją, mat šalyje tada dar nebuvo Romos teisėtos tvarkos.

– Vis dėlto, – pasakiau, – jis vienintelis prisikėlė iš kapo ir daugybei apsireiškė po mirties. Visi krikščionys tuo tiki.

Galionas krūptelėjo.

– Sapnai ir apsireiškimai, – apmaudžiai prapliupo jis, – tebūnie moterų rūpestis.

Manding, visokie antgamtiški dalykai jį vis dėlto smalsino, nes pats nemažai apie juos kalbėdavo. Kuris romėnas netiki prietarais? Norėdamas nukreipti mintis, jis pakvietė mane išgerti vyno, pasišaukė žmoną ir ėmė skaityti mudviem savo vaidinimą, parašytą lotyniškai pagal graikišką veikalą. Retsykiais jis tyčia lygindamas perskaitydavo kokią graikišką eilutę, kad parodytų, jog mūsų kalba deramai atitinka graikišką ritmą, kai tik nestokojama išmanumo.

Kūrinys nagrinėjo trojėnų likimą, tad turėjo mane sudominti, nes trojėnai juk buvo tikrų tikriausi romėnų protėviai, kilę iš paties Enėjo. Tačiau aš, gurkštelėjęs vyno, pareiškiau:

– Graži graikų raštijos kalba, bet šiandien man ji kaži kaip svetima. O tas Paulius šneka gyva prastakalbe.

Galionas su pagaila žvilgtelėjo į mane ir paaiškino:

– Prastakalbe rašomos tik šiurkščiausios komedijos, kurių vien kalba kelia juoką. Lygiai taip Romoje oskų aktoriai griebiasi turgaus šnekos. Bet filosofija šnekamąja kalba? Proto netekai, Minutai!

Jo veidą užliejo raudonis. Jis ryžtingai susuko rankraštį ir paliepė:

– Laikas tau pravėdinti galvą nuo žydiškų nuodų. Dar nebuvai Atėnuose. Delfai – pats pasienio sankirtis, bet tai privalu išsiaiškinti vietoje. O dar Olimpija, kur kivirčijamasi dėl lenktynių. Paskubėk! Iš mano padėjėjo raštinėje gausi reikiamų duomenų ir įgaliojimą.

Gražioji Helvija piršto galiuku palytėjo Galionui smilkinį ir delnu raminamai paglostė putnų skruostą:

– Kam baudi vargiomis kelionėmis gabų jaunikaitį? Juk graikai ir tau kada nors dar pateiks savo bylą. Mes kol kas Korinte. Brandžios moters draugystė tikrai paveikiau išprusintų vaikiną, nei bergždžias jodinėjimas pirmyn atgal.

Šypsančiom akim ji pažvelgė pro Galiono galvą į mane ir pasitaisė nuo balto peties nuslydusį apsiaustą. Jei būčiau buvęs patyresnis, dabar mokėčiau apsakyti įmantrų jos apdaro suklostymą, šukuoseną bei retai pamatomus indiškus papuošalus. Tačiau nespiginau į ją akių, tik pašokau pražergęs kojas ir sušukau:

– Klausau, prokonsule!

Taigi tas kivirčnus žydas Paulius supriešino net mudu su Galionu. Palikau savo namus Hieraksui prižiūrėti, o pats išjojau iš Korinto su kitais keliais kohortos kariais ir keliavedžiu graiku.

Apie Delfus, Olimpiją ir Atėnus išleista kalnai žavesiu persmelktų kelionių apybraižų, tad aš neminėsiu jų neprilygstamų įžymybių. Net pati Roma kol kas išsigabeno tik menką dalelę jų meno lobių, nors, reikia pripažinti, nuo pat Sulos laikų visomis įstangomis jau turtinome ją Graikijos stebuklais. Sula, ir tas suprato meną.

Nors ir kaip varginau kūną apžiūrinėdamas įžymybes, grožis, kurį mačiau, mano širdies nepalietė. Manęs nesujaudino nei visų laikų nuostabiausių statulų spalvotas marmuras, nei dramblio kaulas, nei auksas.

Delfų pasienio sankirtį ištyriau atidžiai. Norėdamas išlikti nešališkas, paviešėjau abiejų bylininkų puotose. Delfuose savo akim mačiau klejojančią Pitiją. Jos žyniai iš padrikų žodžių man sudėjo įtaikų pranašingą dvieilį. Čia jo verčiau nekartosiu.

Netoli Olimpijos plyti daugiau nei prieš keturis šimtus metų karo vado Ksenofonto pašvęsta Artemidei žemė ir stovi jos šventykla. Kitados grūdų dešimtines jai skirdavo aplinkiniai gyventojai per visas derliaus ėmimo šventes. O senoje vaismedžių giraitėje kiekvienas galėjo iki valios prisiraškyti vaisių.

Tačiau metams bėgant ežios akmenys buvo nukelti, o šventykla apverktinai nušiuro. Pompėjaus laikais net deivės statulą pasigrobė Roma. Aplinkinių vietų gyventojai sakė, jog pašvęstąją žemę užvaldęs vyras dar neįvykdė pašventimo sąlygų. Jie turėjo rūpestingai išsaugotą akmeninę lentą, kurioje buvo aiškiai užrašyta: „Ši vieta pašvęsta Artemidei. Turto ir pajamų teisės turėtojas privalo kasmet aukoti dešimtines. Iš pertekliaus privalo prižiūrėti šventykloje tvarką. Kuris šito nevykdys, tą deivė nubaus".

Liaudies susirinkime kai kurie senukai liūdnai pasakojo atsimeną, kad senovėje Artemidės šventykloje buvo dalijami miltai, vynas bei saldumynai. Artemidė kiekvienam buvo suteikusi teisę medžioti savo šventyklos žemėje. Leidau jiems ramiai išsikalbėti. Galiausiai vietovės savininkas patikino puoselėsiąs derliaus ėmimo šventę, tačiau pačios šventyklos priežiūra jam esąs nepakeliamas sunkulys.

Pasakiau tada galutinį žodį:

– Tai ne Romos reikalas. Tarkitės patys su deive – šitai juodu ant balto parašyta atminimo lentoje.

Toks mano sprendimas niekam nepatiko. Būdamas Olimpijoje išgirdau, kad savininkas, medžiodamas stirnas, nugarmėjo prarajon. Galimas daiktas, pati Artemidė pareikalavo skolos. Jis įpėdinių neturėjo, todėl apylinkės gyventojai bent jau taikiai pasidalijo pašvęstąją žemę. Užsirašiau šį įvykį, kad galėčiau papasakoti Klaudijui, jeigu dar kada

nors pas jį pakliūsiu. Imperatoriui patiko senos atminimo lentos ir jis pats gal būtų kaipmat pataisęs šventyklą.

Galiausiai atsidūriau Atėnuose. Pagal gero elgesio taisykles, prie miesto vartų nusitraukiau šarvuotę, apsisiaučiau baltu apsiaustu, užsidėjau ant galvos vainiką ir nupėsčiavau į miestą, lydimas tik keliavedžio graiko. Karius išsiunčiau į Pirėją papramogauti, kur juos saugosianti romėnų karinė įgula.

Tikra tiesa, – tai buvau girdėjęs anksčiau, – Atėnuose išvysi daugiau dievų statulų, negu žmonių. Stūkso prašmatnūs namai, pastatydinti Rytų karalių, o po Forumą nuo ryto ligi vakaro pirmyn atgal vaikštinėja filosofai su savo mokiniais. Kiekviename kampe įsikūrusios atminų krautuvėlės, kur prekiaujama pigiausiu šlamštu, nors gali aptikti ir brangiai kainuojančių mažyčių Atėnų dievų bei šventyklų atgaminių.

Po privalomojo prisistatymo miesto rūmuose ir stojoje, kur rinkosi Areopagas, įsikūriau geriausiuose nakvynės namuose ir susipažinau su keliais jaunikaičiais, atkakusiais iš Romos, kurie prieš stodami tarnybon buvo baigę mokslus čia, Atėnuose. Vieni jų šlovino savo mokytojus, kiti vardijo garsiausių heterų vardus bei įkainius ir užeigas, kuriose ir aš būtinai turįs apsilankyti.

Siūlydamiesi aprodyti Atėnų įžymybes piršte piršosi keliavedžiai, tad po poros dienų pasivaikščiojimų aikštėje, kurioje prisiklausiau visokių mokytojų, jie mane atpažindavo ir daugiau jau nepersekiodavo. Kiek supratau, visi Atėnų filosofai rungčiomis mokė dvasios ramybės. Jie kalbėdavo gyvai ir esmingai, vartojo taiklius palyginimus ir su malonumu ginčydavosi tarpusavyje.

Tarp jų buvo ožkenomis apsitaisiusių ilgaplaukių. Tie klajūnai girdavosi mokęsi slaptos išminties Indijoje ar net pačioje Etiopijoje ir pasakodavo apie savo keliones tokius neįtikimus dalykus, kad klausytojai tiesiog leipdavo juokais. Didžiausius paleistaburnius Areopagas ištrėmė iš Atėnų, nors šiaip ten kiekvienas galėjo laisvai kalbėti kas užeidavo ant seilės, jei tik neįžeidinėjo dievų ir nesikišo į politiką.

Valgiau ir gėriau, stengiausi mėgautis gyvenimu. Būdavo malonu saulėtą dieną pasėdėti ant šilto marmurinio suolo aikštės pakrašty ir sočiam stebėti gyvai mostaguojančių praeivių šešėlius ant marmurinių aikštės plokščių. Išties, atėniečių juokai dygūs. O ginčą visados laimi tas, kuris patraukia klausytojus juokais. Bet Atikos gyventojų juokai man pasirodė nelinksmi, o jų mintys neįsirėžė atmintin, kaip kad įsirėžia tikra išmintis. Mąsčiau, kad nūnai Atėnuose veikiau mokoma ne tikros filosofijos, bet tobulo gyvenimo meno – kaip atsvaros romėnų barbariškumui.

Kartą prie manęs prisėdo vienas nuožvalgus Dioniso žynys ir pradėjo pokalbį apie misterijas. Pasakiau, jog Atėnų aikštės išmintis nėra

jokia išmintis, o tiktai menas kalbėti – gražiai, bet tuščiai. Nustebęs jis paklausė:

– Nejau nežinai, svetimšali, kad dieviškumą galima suvokti tik dvasios pagautam, kaip tai būdinga koribantams. Aukščiausieji dalykai atsiskleidžia tik per misterijas ir orgijas. Į jas gali įšventinti tiktai mistagogas arba hierofantas, o ne koks filosofas.

Man atrodo, jis norėjo pasakyti, kad Atėnų mokslininkai dar skiria gyvenimo meną, dėl kurio verta ginčytis, ir dieviškąsias paslaptis, kurių net aptarti neįmanu, nes niekas nesugeba jų išreikšti žodžiais. Jas gali tik išgyventi. Tačiau aš nepanūdau įsišventinti į jo misterijas. Dar Romoje patyriau, kad per jas tik plakama, kvaišinamasi, sanguliaujama ir valgoma šventa vakarienė. Neprieštaraudamas jis pasitenkino pora drachmų ir nuėjo ieškoti patiklesnės aukos.

Kietakaktiškai įsigeidžiau pasilikti mokytis Atėnuose, kol prokonsulas Galionas atšauks mane į Korintą. Bet tokios dvasinės būsenos manęs bibliotekų knygos jau nebesmalsino, o ir nesuradau tinkamo mokytojo. Diena po dienos vis labiau liūdau ir jaučiausi Atėnuose svetimas. Keletą kartų valgiau ir gėriau su romėnų jaunikaičiais tik kad galėčiau pasišnekėti ta šiurkščia, nors ir raiškia, lotynų kalba, o ne čiurlenančia graikų.

Sykį nuėjau su jais į vienos garsios heteros namus. Klausiausi ten fleitos, pasižiūrėjau šokių bei akrobatų triukų ir išties patikėjau šeimininke, kai ta šypsodama pasisakė gebanti pakylėti pojūčių malonumus iki meno. Tačiau manęs ji nelietė ir nė vienam mūsų neteko jos namuose mokytis pojūčių meno, padedant lavioms vergėms. Ji pati mieliau šnekučiavosi, nei ėjo gultis su svečiu. Už pasidalijimą guoliu ji reikalavo tokios beprotiškos sumos, kokią išgalėjo mokėti tiktai lobingiausi seni paleistuviai. Todėl buvo pertekusi turtais ir negundė mūsų, jaunų romėnų, bergždžiai švaistyti kelionpinigių.

Man ji galiausiai tarė:

– Gal mano pojūčių mokykla – tik senstelėjusiems, bet aš didžiuojuosi savo menu. Tu jaunas. Jauti tikrą alkį ir tikrą troškulį. Sakingas vynas ir prasta duona alkanai burnai gardesnė, nei kad sočiai Kipro vynas ir flamingų liežuvėliai. Jeigu įsimylėtum jauną merginą, tai vien jos apnuogintas petys tau apsuktų galvą greičiau, nei kad geidulio patenkinimas. Neberauk kaktos, o verčiau maloniai džiaukis gyvenimu, juk dar jaunas esi.

– Verčiau atskleisk man dieviškas paslaptis, – pasiūliau atšiauriai. – Juk savuoju menu tu garbini Afroditę.

Ji pažvelgė į mane dailiai išdažytomis akimis ir atsainiai tarė:

– Afroditė – nors užgaidi ir žiauri, bet nuostabi deivė. Tas, kuris karščiausiai siekia jos palankumo ir daugiausia jai aukoja, amžinai lieka nepatenkintas. Ji gimė iš jūros putos ir todėl pati panaši į putą. Puta

supursloja ir išsklinda. Nelyg puta ji išsklinda kiekvienam, kuris gosliai siekia jos tobulybės.

Heteros glotnioje kaktoje taip pat įsirėžė raukšlė, kai ji pakėlė rankas ir nustebusi dirstelėjo į skaisčiai raudonus savo nagus.

– Galiu nurodyti tau deivės užgaidumo pavyzdį, – tęsė ji. – Mūsų amato bendrijai priklauso moteris, kurios metai dar beveik nesudarkė. Tos moters oda lygi, gludi, be kliaudos. Skulptoriai ją kviečias kaip pavaizdą. Per juos toji moteris labai išgarsėjo. O deivė įpūtė jai galvon užgaidą suvilioti visus garsius filosofus, kurie atkeliauja į Atėnus mokyti doros ir savitvardos. Iš tuštybės ji įsigeidė sumenkinti kiekvieno jų išmintį ir pravirkdyti savo glėby. Daug kietų riešutėlių ji sutriauškino kas vakarą puldama klausytis jų mokymų. Filosofai garbstė ją kaip pačią išmintingiausią moterį, nes ji gebėjo atsidėjusi jų klausytis. Bet jai filosofų išminties nereikėjo. Ji pasitelkdavo visą išmonę tik kokiam galvočiui parklupdyti. O tada tyčiodamasi išvydavo ir daugiau nebesusitikdavo, nors kai kurie keliais atšliauždavo prie jos durų, o vienas palei jos slenkstį net ir nusižudė. Bet prieš kurį laiką, – gal prieš kokius pusantrų metų, – į Atėnus atklydo toks vienas žydas mokslinčius.

– Žydas! – šūktelėjau pašokdamas. Man panižo galva, tarytum plaukai būtų šiaušęsi.

Hetera, neteisingai supratusi mano nuostabą, tęsė:

– Žinau. Žydai – galingi burtininkai. Tačiau šitas tikrai kitoks. Jis kalbėjo aikštėje. Kaip įprasta, apie mokymą jis buvo apklaustas Areopago. Tas žydas buvo kreivanosis, plikas ir šleivas, bet smarkus. Minėtą moterį pagavo stiprus noras suniekinti ir to žydo mokymą. Tad ji pasikvietė žydą į savo namus ir dar daugį svečių jo paklausyti, padoriai apsitaisė ir net galvą prisidengė jo garbei. Tačiau kad ir ką darė – žydo nesuviliojo, – tas net nesusigundė, kol netekusi vilties toji moteris iš tiesų panūdo klausytis žydiško mokymo. Žydui iškeliavus iš miesto, ją apėmė baisi nuoliūda, ji nebepriima namuose svečių ir bendrauja tik su tais keliais žmogeliais, kuriuos žydo mokymas paveikė. Tikriausiai ne tokia ir prasta ta filosofija, kad net čia, Atėnuose, atsirado keletas šalininkų. Šitaip aikštingoji deivė atkeršijo moteriai už tuštybę, nors toji kuo smarkiausiai garbstė deivę, stumdama nuodėmėn išminčius. Na o aš padariau štai kokią išvadą: tas žydas buvo ne tik išminčius, bet ir pačios deivės įkvėptas atsispirti pagundai. O mūsų bičiulė taip giežia apmaudą už pažeminimą, kad grasina išeiti iš amato bendrijos ir iš santaupų gyventi kuklų gyvenimą.

Ji nusišaipė ir, akindama mane nusišypsot, pasižiūrėjo į mane. Tačiau manęs juokas neėmė. Todėl ji apsimetė vėl surimtėjusi ir pripažino:

– Jaunystė pralekia, grožis išblėsta, vien tikroji žavesio galia deivės dėka neapleidžia ligi pat vėlyvo amžiaus. Geriausias pavyzdys – tai toji amato bendrijos vyresnioji, kuri net sulaukusi septynių dešimčių gebėjo patraukti bet kurį jaunikaitį.

– Kuo ji vardu, kur galiu ją pamatyti? – paklausiau.

– Iš jos tik pelenai beliko. Deivės malone ji mirė savo guoly – gavo širdies smūgį, toliau lavindama savo gebėjimus, – atsakė hetera.

– Ne šitą, o tą – žydo atverstąją! – riktelėjau.

– Ji vardu Damaridė. Kieno nors paklausęs, lengvai rasi jos namus. Bet juk sakiau, kad ji, gėdydamasi savo nesėkmės, jau nebepriima svečių. Kuo tau neįtinka mano namai?

Prisiminęs mandagumo reikalavimus, visaip gyriau jos namus, siūlomas pramogas, kvapnų vyną ir neprilygstamą jos pačios grožį, kol ji nurimo ir susierzinimas atlėgo. Po deramo laiko tarpsnio pakilau, palikau ant padėklo savąją dovaną ir neapsakomai prislėgtas grįžau atgal į nakvynės namus. Rodės, koks prakeiksmas mane persekioja, kad net Atėnuose negaliu atsikratyti to žydo Pauliaus. Žinoma, ten buvo jis.

Ilgai dar nevaliojau užmigti. Vis klausiausi vėlyvų nakvynės namų garsų, o kai paryčio šviesa įsigavo pro langinių plyšius, troškau būti verčiau miręs arba niekuomet žemėje negimęs. Nors aš neturėjau kuo skųstis. Kopiau aukštyn greičiau už savo bendraamžius. Ir sveikas buvau, tik šiek tiek šlubčiojau, tačiau ši kliauda man trukdė menkai – tik įgyti pontifiko rangą kokioj nors Romos žynių kolegijoj. Tad kodėl iš manęs buvo atimtas džiaugsmas? Kodėl Klaudija taip baisiai apgavo mane, lengvatikį? Kodėl, kai sutikau tą žydą Paulių, mane apleido viltis?

Galų gale nugrimzdau į kietus miegus ir išmiegojau ligi pusiaudienio. Pabudęs suvokiau sapnavęs palaimingą sapną, nors ničnieko neprisiminiau. Priešingai nei naktį, mane apniko įsitikinimas ir žinojimas, kad ne atsitiktinai, bet dėl kaži kokio tikslo išgirdau apie heterą Damaridę. Tas įsitikinimas mane taip nudžiugino, kad pavalgiau skonėdamasis, paskui, nuėjęs pas barzdaskutį, paliepiau sugarbanoti man plaukus ir kuo dailiausiai susiklosčiau savo graikišką apsiaustą.

Gražųjį Damaridės namą suradau lengvai. Durų belstukas iš Korinto bronzos buvo driežo pavidalo. Beldžiausi ilgai. Vienas praeivis ranka padarė nepadorų judesį ir papurtė galvą rodydamas, jog bergždžiai švaistau laiką. Galų gale duris atidarė apsiverkusi jauna vergė. Ji jau mėgino užtrenkti duris man prieš pat nosį, bet aš įkišau koją tarpdurin ir, nesumetęs jokios kitos dingsties, išdaužiau:

– Korinte sutikau žydą Paulių. Noriu pasikalbėti apie jį su tavo šeimininke. Daugiau man nieko nereikia.

Mergina dvejodama įleido mane salėn, kuri buvo prigrūsta spalvotų statulų, puošnių gultų bei rytietiškų sienų kilimų. Netrukus basomis įpuolė pusnuogė Damaridė. Jos veidas švytėjo džiugiu lūkesiu, ji pasveikino mane gyvai pakeldama rankas ir paklausė:

– Kas tu, nepažįstamasai? Nejau iš tiesų atnešei man pranašo Pauliaus linkėjimų?

Pasakiau, jog prieš kurį laiką tikrai sutikau Paulių Korinte ir ilgai su juo kalbėjausi. Tas pokalbis mane taip stipriai paveikęs, kad negaliu jo niekaip pamiršti. Sužinojęs, jog ir ji, Damaridė, kenčia dėl klajojančio žydo mokymo, aš juolab panūdau su ja susitikti ir apie tai pasišnekėti.

Kalbėdamas aš vis žiūrėjau į Damaridę ir mačiau, kad ji jau nugyvenusi gražiausius savo metus. Bet džiaugsmas jos veide jau blėso. Ji atšlijo nuo manęs. Tikriausiai kitados ji buvo daili, nors ir dabar jos grakštus kūnas atrodė tobulas. Magiai apsivilkusi, dailiai susišukavusi, išmaniai padažytu veidu, ji dar galėjo blandžioj šviesoj padaryti įspūdį vyrams.

Damaridė bejėgiškai klestelėjo ant gulto krašto ir mostelėjo ranka, kviesdama sėstis. Ko gera, pastebėjo mano tiriamą žvilgsnį, nes tuoj moteriškai palytėjo sau plaukus, pasitaisė drabužį ir paslėpė basas pėdas po apsiausto skvernu. Bet apdaro daugiau nesitaisė. Išplėtusi akis ji klausiamai stebeilijo į mane. Ūmai mane užplūdo nuoširdus džiugulys. Nušvitęs ir išsiviepęs tariau:

– Dėl to baugaus žydo jaučiuosi lyg pelė spąstuose. Ar tu irgi taip jautiesi, Damaride? Pasvarstykim, kaip tuos spąstus atidaryti ir susigrąžinti gyvenimo džiaugsmą.

Ji vėl nusišypsojo, vis dėlto prieštariai pakėlė rankas ir patikino:

– Ko tu bijai? Paulius – prisikėlusio Kristaus pranašas, skleidžiantis Gerąją naujieną. Tik jį sutikusi supratau, kad niekada gyvenime dar nebuvau patyrusi tikro džiaugsmo.

– Nejau tu iš tikrųjų gebėjai parklupdyti pačius išminčius? – šūktelėjau apstulbęs. – Juk šneki kaip beprotė.

– Seni bičiuliai irgi taria mane netekus proto, – išsyk prisipažino ji. – Bet verčiau netekti proto nuo jo naujojo mokymo, nei gyventi kaip anksčiau. Paulius kiaurai mane permatė – ne taip kaip tie ištvirkę žilabarzdžiai išminčiai. Susigėdau ir pasibaisėjau savimi ankstesniąja. Per jo Kristų gavau nuodėmių atleidimą. Ir einu tuo naujuoju keliu aklai, tarytum dvasios vedama.

Nusivylęs pareiškiau:

– Kad šitaip, tai mes bemaž neturime ką kalbėtis.

Tačiau ji sulaikė mane ir, užsidengusi delnu akis, pareikalavo:

– Neišeik. Juk kažkoks tikslas tave atvedė pas mane. Gal tau kas širdį užgavo? Antraip vargu ar būtum atėjęs. Jeigu nori, supažindinsiu tave su tais broliais, kurie jo klausėsi ir tiki Gerąja naujiena.

Šitaip susipažinau su Damaride ir dar keliais graikais, kurie vakarais pro užpakalines duris ateidavo pas ją pasišnekėti apie Paulių bei naująjį mokymą. Pirmiausia pačioje sinagogoje juos sumasino smalsumas pažinti žydų Dievą. O ir žydų šventraščius jie buvo skaitę.

Paulius juos patraukė tuo, kad nereikalavo nei apsipjaustyti, nei laikytis žydų Įstatymo, bet skelbė naują Dievo testamentą. Jie tikėjo

Jėzų Nazarietį esant Kristų ir Dievo Sūnų, kuris gimė žmogumi žemėje, idant kentėdamas, mirdamas ir prisikeldamas išvaduotų juos iš nuodėmių.

Tie graikai Atikos gyventojai buvo mokslininkai, todėl išdėstė keletą painių aiškinimų, kodėl Kristus gali būti podraug žmogus ir Dievo Sūnus. Apie tai jie įkaitusiom galvom galėjo ginčytis be atvangos. Iš jų ginčų supratau, kad jie mano esą gerokai išmintingesni už Paulių, nors pripažįsta jį Dievo pranašu. Vien tikėjimo jiems buvo negana. Jie troško dar ir slapto pažinimo.

Mokyčiausias iš jų buvo Dionisas, kuriam, kaip Areopago teisėjui, kitados teko apklausti Paulių apie jo mokymą. Iš Tesalonikų ir Berito buvo atsklidę nuogirdų, kad Paulius su savo mokiniais kelia rietenas ir visokius neramumus. Tačiau kalbėdamas Atėnų mokslo valdininkijai Paulius gebėjo sumaniai pasiremti graikų poetais. O jo skelbiamas mirusiųjų prisikėlimas sužadino pačiam Dionisui smalsumą, todėl po apklausos jis susisiekė su Paulium ir iškvotė jį tikėjimo reikalais.

Dionisas kitados buvo tyrinėjęs Aleksandrijos žydo Filono mokymą apie ketveriopą šventraščių prasmę. Šis pasakojo apie keturratį vežimą, kuriuo važinėja aukščiausiasis Dievas. Dionisas tvirtino, jog Filonas, aiškindamas žydų raštus, sujungęs orfikų ir senojo Egipto išmintį. Pitagoras ir Platonas, Pindaras ir Aischilas kadaise irgi aiškino dieviškąjį pažinimą. Savamokslis Dionisas jau minėtąjį susiejimą laikė tikriausiu Dievo pažinimu, tad esą slapto pažinimo nušviesta žmogaus dvasia, atsiskyrusi nuo išorės pasaulio, gali pakliūti į amžiną neblėstantį Dievo skaistį.

Tiesą sakant, Dionisas šnekėjo taip pinkliai, kad ne visi bičiuliai jį suprato, o ką jau kalbėti apie mane. Bet jis tikriausiai troško gera. Damaridė klausėsi jo santūriai šypsodama, – turbūt taip kaip ir kitų išminčių.

Po pašnekesių Damaridė patiekė paprasto valgio ir mes, ten susirinkusieji, – aš taip pat, – laužėme duoną ir gėrėme vyną vardan Kristaus, nes Paulius juos buvo pamokęs to papročio. Tačiau net tai paprastai meilės puotai Atikos gyventojai gebėjo suteikti ketveriopą prasmę. Toji puota – tai medžiagiškas ir simbolinis, kilninantis ir mistiškas veržimasis į Kristų ir tarpusavio brolybę.

Aš pats per pokalbius daugiausia žiūrėjau į Damaridę. Po vakarienės meiliai pabučiavau ją, nes visi krikščionys laikėsi tokio papročio. Niekados dar nebuvau matęs, kad kuri moteris elgtųsi taip žaviai ir kartu paprastai kaip Damaridė. Kiekvienas jos judesys buvo toks grakštus, balsas skambėjo taip maloniai, kad jai prašnekus visi veikiau klausydavosi jos gražaus balso nei žodžių. Viską ji darė žaviai, todėl žvelgdamas į ją jautei neslopstantį pasitenkinimą. Mano pasitenkinimas virto karštu džiugesiu, kai draugiškumo ženklan pabučiavau jos minkštas lūpas.

Paulius, atrodo, buvo uždavęs graikams pernelyg daug galvosūkių. Ir jie dabar nuoširdžiai mėgavosi ginčydamiesi. Apskritai jie tikėjo Pauliumi, nors ir rėmėsi savuoju mokslingumu. Susižavėjęs stebeilijau į Damaridę, leisdamas jų tuščius žodžius pro ausis.

Jie pripažino, kad kiekvienas žmogus širdimi ilgisi Dievo skaisčio, bet paskui šoko ginčytis, ar to ilgesio neturi lygiai akmuo, augalas ir gyvis – nuo paprasčiausio padaro iki sąmoningesnių. Dionisas tikino, jog Paulius sukaupęs stulbinamą galybę slaptų žinių apie dvasios jėgas, bet, atrodo, kad jis pats tikėjo turįs dar daugiau žinių už aną apie dvasios jėgų savitarpio tvarką bei rangus. Man ta jo kalba tik upeliu čiurleno.

Įpratau nešti Damaridei dovanėlių: vaisių virinio, pyragaičių arba gryniausio Himeto našlaičių medaus. Ji priimdavo tas dovanas, žvelgdama tiesiai man į akis savosiomis – skaisčiomis, daug regėjusiomis, kol aš ėmiau jaustis pernelyg jaunas ir nerangus, lyginant su ja. Nė nesusivokiau, kaip pradėjau tolydžio galvoti tiktai apie ją ir laukti valandėlės, kada vėl galėsiu ją aplankyti.

Kai likdavom dviese, ji pasakodavo man apie save. Prisimindavo vaikystę ir stepių gėleles Juodosios jūros šiaurinėje pakrantėje ir tai, kaip ją mažą pardavė kasmetiniame Delo vergų turguje. Tačiau apie savo lavinimąsi ir heteros patirtį pasakoti niekad nepanoro, nors tokios moterys mėgsta girtis savo laimėjimais, o ji tikrai būtų galėjusi pasigirti labiau nei kuri kita.

Susivokiau nė nenorįs girdėti apie tamsiąją Damaridės praeitį. Žvelgdamas į jos patyrų veidą tariausi regįs nekaltą mergaitę, kuri nieko pikta nenujausdama spruko iš namų į stepę nusipinti gėlių vainiko, o pakliuvo į plėšikų maišą. Plačia upe žemyn nunešė valtis ją bejėgę ir tik vėliau kaip tik iš jos išaugo ta kita – garsioji Atėnų Damaridė, kuri įamžinta marmure ir dramblio kaule lygiai kaip ir Afroditė.

Manau, kad per mudviejų pokalbius ji vien savo elgesiu mokė mane daugiau, negu žodžiais. Bet, žinoma, galiausiai atėjo ta akimirka, kai turėjau pripažinti sau esąs beprotiškai ją įsimylėjęs. Geidžiau jos – jos artumo, prisilietimo, bučinio taip, kaip niekad gyvenime nebuvau geidęs. Ankstesnieji kūniškos meilės potyriai man rodės niekingi, lyginant su jos glėbiu. Kai apie ją galvodavau, visa manyje tarytum plėnimis pavirsdavo.

Baisėjausi savimi. Nejau buvau nubaustas amžina meile moteriai, vyresnei pora dešimtmečių – nučiupinėtai ir visokią nedorybę pažinusiai heterai. Suvokęs tiesą troškau sprukti iš Atėnų, bet dar negalėjau. Jau supratau visus tuos išminčius, kurie dėl jos dūsavo. Supratau net filosofą, kuris, permanęs savo aistros beviltiškumą, nusižudė prie Damaridės slenksčio.

Nevaliojau ir aš pabėgti. Turėjau ją darsyk aplankyti. Vėl mudviem sėdint drauge ir man žiūrint į ją, mano lūpos persikreipė ir karšto geismo ašaros sušoko į akis. Sušnibždėjau:

– Damaride, atleisk man. Nuogąstauju, kad myliu tave kaip tikras beprotis.

Giedru veidu Damaridė pažvelgė į mane, ištiesė ranką ir palytėjo piršto galiuku man plaštaką. Vien nuo jos prisilietimo kūną suvirpino stiprus drebulys. Mano geismas išsiveržė trūkiu atodūsiu.

– Šito ir baiminausi, – prisipažino Damaridė. – Mačiau tą grėsmę. Iš pradžių – lyg nekaltą balkšvą debesį dangaus pakrašty. Nūnai jis pratrūko audra ir žaibu blykčioja tavy. Turėjau laiku tave atstumti. Bet aš tik moteris. Nesvarbu, kokia.

Ji parėmė delnu smakrą, kad išsilygintų kaklo raukšlės, ir, įsibedusi priešais save, dusliai iškošė:

– Taip nutinka visada. Burna džiūsta, liežuvis pinas, akys ašaroja.

Ji sakė tiesą. Liežuvis mano išdžiūvusioje burnoje purtėjo taip, kad neišveblenau nė žodžio. Puoliau ant kelių priešais ją, mėginau apkabinti. Bet Damaridė kuo lengviausiai atšlijo ir priminė:

– Neužmiršk, jog už vieną vienintelę naktį su manim duoda tūkstantį auksinių. Kitados vienas didžturtis per mane prarado sidabro kasyklą ir, palikęs visišku skurdžium, turėjo pradėti gyvenimą iš naujo.

Visas drebėdamas karštai pažadėjau:

– Atnešiu tūkstantį auksinių, du tūkstančius, jei tik duosi man laiko pasikalbėti su bankininkais.

– Kartais ganėdavo vienos našlaitės, jeigu man dailus jaunikaitis patikdavo, – aikštingai tarė Damaridė. – Bet apie tai gana. Neprašau tavęs dovanos. Pati ją tau duosiu. Ta dovana – tai mano neviltingas patyrimas, jog kūniški malonumai – viena kankynė. Vien kūno norus vykdydamas tikro pasitenkinimo nepatirsi, tiktai vis žadinsi dar stipresnio pasitenkinimo geismą. Puldamas kūniškon meilėn tarsi į laužo žarijas puoli. Mano laužas užblėsęs. Daugiau niekuomet nebekursiu pražūtingos aukuro ugnies. Nejau nesupranti, kad aš gėdijuosi ankstesniojo gyvenimo?

– Palytėjai piršto galiuku man ranką, – sušnibždėjau nunarinęs galvą, varvindamas ašaras ant marmuro grindų.

– Negerai pasielgiau, – prisipažino Damaridė. – Bet nūdau tave paliesti, idant niekuomet manęs neužmirštum. Minutai, brangusis, troškimas nepalyginti svarbesnis už išsipildymą. Tai dilgi, bet maloni tiesa. Patikėk manimi, brangusis Minutai. Jeigu dabar išsiskirsim, mums abiem paliks gražus prisiminimas. Nieko bloga vienas apie kitą negalvosime. Aš einu nauju keliu. Bet kelių juk daugybė. Gal ir tavasis kelias kada nors nuves į tokią pat palaimą.

Geidulio apimtas maldavau, prašiau, žeminausi, tikinau ir priesaika-

vau, kad man nieko daugiau pasaulyje nereikia. Nei turtų, nei raitelio titulo, nei Romos garbės. Visko dėl jos išsižadėsiu, jei ji nors sykį mane apkabins ir pamylės. Tai buvo tiesa.

Damaridė tirtėdama atsiduso ir jai iš akių pabiro ašaros. Ji švelnutėliai palytėjo man plaukus. O mane, rodės, ugnis nutvilkė.

– Tavo plaukai kvepia mėtomis, – sušnibždėjo ji. Paskui atitraukė ranką ir, glaudžiai sudėjusi delnus, tarė: – Vadinasi, vien dėl kūniškos aistros tu gali paaukoti visą savo ateitį. Ar dabar supranti, kad aš, atradusi vienintelį tikrą džiaugsmą, galiu paaukoti praeitį? Nejau nesuvoki, Minutai? Protu nesuvokiamas Dievas taip myli savo sukurtą pasaulį, kad atgimė žmogumi kentėti už visus ir išvaduoti žmoniją iš nuodėmių vardan vienintelės tikros meilės – žmonių ir Dievo.

Tačiau aš nepanūdau suprasti.

– Nepamokslauk man, prakeiktoji! – sušukau užkimęs iš aistros. – Pažadėjau sumokėti, kiek panorėsi.

Damaridė atšalo ir nublyško įsibedusi į mane. Ilgai galvojusi, ji išdidžiai atrėžė:

– Tebūnie kaip nori. Ateik rytoj vakare, kad spėčiau pasiruošti. Tik paskui manęs nekaltink.

Dėl Damaridės pažado pamečiau galvą, nors jos žodžiai nuskambėjo grėsliai. Linkstančiais keliais palikau jos namus. Geibdamas iš nekantros išvaikščiojau visą miestą, stumdamas laiką užkopiau ant Akropolio kalvos pažiūrėti į rauzganą jūrą. Kitądien nuėjau į maudykles, pasimankštinau per gimnasijo pratybas, nors nuo kiekvieno veržlaus judesio kūnu pereidavo alinanti ugnis, vos prisimindavau Damaridę.

Pagaliau nugulė vėjažolių spalvos prieblanda ir danguje įsižiebė Vakarė žvaigždė. Smarkiai pasibeldžiau į Damaridės duris, tačiau niekas neatidarė. Neviltis man pakirto kojas, nes dingtelėjo, jog ji paskutinį mirksnį pasigailėjo ir sulaužė pažadą. Tada stumtelėjau duris ir, savo džiaugsmui, pamačiau, kad jos neužrakintos. Įėjau vidun ir išvydau svetainę, nušviestą skaisčių šviesų.

Bet čia nosin trenkė koktus dvokas. Gultas buvo apklotas nuskutojusiu apklotu. Sienos nuo lempų aprūkusios. Susvaigau nuo pasenusių smilkalų smarvės. Apdujęs dairiausi po kambarį, kuris anksčiau turėjo būti nepaprastai gražus, o paskui nekantriai trenkiau kumščiu į dovanų padėklą. Suskambo suaidėjo visas namas. Po valandėlės salėn įslinkino Damaridė. Baisėdamasis negalėjau nuleisti nuo jos akių. Tai buvo ne ta Damaridė, kurią pažinojau.

Ši buvo išsiterliojusi lūpas raudonais dažais, sutaršytais ir susivėlusiais plaukais kaip uosto kekšė, o kūną apsisupsčiusi driskana, prasmirdusia vynu ir vėmalais. Apie akis buvo nusibrėžusi baugius juodus ratilus, braižikliu pasiryškinusi kiekvieną raukšlelę, tad veidas atrodė it suvytusios ištvirkėlės.

– Čia aš, Minutai. Tavo Damaridė, – šaltai pasakė ji. – Tokia, kokios geidi. Taigi imk mane. Užteks penkių variokų.

Supratau, ko ji siekė. Netekau visų galių, todėl suklupau priešais ją ant kelių. Nulenkiau galvą ir apsiverkiau neįgalėdamas geisti. Pagaliau pratariau:

– Atleisk man, mylimoji Damaride.

– Taigi turbūt pats supranti, Minutai, – pasakė ji švelnesniu balsu. – Šitokia norėjai mane paversti. Ligi šitokios norėjai mane pažeminti. Juk nesvarbu, kur tai vyksta – maloniai kvepiančiam guoly ar kiaulių mėšlo ir šlapimo smarvėje šliejant nugarą prie uosto mūro.

Įsikniaubęs jai glėbin, išverkiau savo nuovylį, daugiau jos nebealkdamas. Ji raminamai glostė man galvą ir šnibždėjo malonius žodžius. Galų gale paliko mane vieną, nusiprausė veidą, apsivilko švarų drabužį, susišukavo plaukus ir grįžo pas mane. Jos veidas spindėjo tokiu giedru džiaugsmu, kad aš, nors virpančiom lūpom, nusišypsojau.

– Dėkui tau, mylimas Minutai, – tarė ji. – Paskutinę akimirką viską permanei, nors galėjai vėl įtrypti mane praeitin. Kol gyva būsiu, liksiu tau dėkinga, kad neatėmei iš manęs pasiekto džiaugsmo. Kada nors suprasi, jog mano džiaugsmas Kristumi daug įstabesnis už visus žemiškuosius džiaugsmus draugėn sudėjus.

Ilgai šnekėjomės susiėmę už rankų kaip brolis su seseria, veikiau – kaip motina su sūnum. Mėginau jai atsargiai paaiškinti, kad gal tik tai, ką regime akimis, tikra, o visa kita – vien apgaulus vaizduotės žaismas. Tačiau Damaridė pasižiūrėjo į mane nuostabiai žibančiomis akimis ir atsakė:

– Mano nuotaika kaitaliojasi nuo slogiausio graudulio iki šviesiausio džiugesio, bet smagiausią valandėlę patiriu vien džiaugsmą – nežemišką džiaugsmą. Aš jį patiriu kaip malonę, tiesą ir gailiaširdystę. Daugiau niekuo nenoriu tikėti ir suprasti.

Dar ji pridūrė:

– Tau vertėtų grįžti į tarnybą Korinte ir permąstyti visa, kas nutiko, brangusis. Gal šiame gyvenime mudu jau niekuomet nesusitiksime. Kol kas nė pati neišmanau, ką darysiu. Norėčiau eiti paskui Paulių, tačiau tokios prastos šlovės moteris užtrauks jam tik gėdą. Tiesa, jo Viešpats Jėzus Kristus neteisė nusidėjėlių, bet pats Paulius sekamas ir įtarinėjamas. Aš tik suterščiau jo gerą vardą šio pasaulio akivaizdoje. Jeigu sutiksi jį Korinte, perduok linkėjimų nuo manęs – Damaridės.

Kai sugrįžau į nakvynės namus vis dar prislėgtas ir jau nebesupaisydamas, kuo tikėti ir ko tikėtis, manęs ten laukė vienas palydos karys, kilęs iš Panonijos. Jis siautėsi nešvariu apsiaustu ir kalavijo neturėjo. Įsivaizdavau, koks nusigandęs jis pratykino pro daugybę Atėnų paminklų bei dievų statulų, prietariai būgaudamas garsiosios Atėnų išminties. Nustėręs iš baimės, jis suklupo prieš mane ant kelių ir paprašė:

– Atleisk, kad nusižengiau tavo griežtam įsakymui, tribūne. Tačiau mums su draugais uosto gyvenimas jau įsigriso. Tavo arklys menksta iš širdgėlos ir visus mus ištrenkė iš balno, kai tavo įsakyti mėginome jį pramankštinti. Su uosto sargyba nuolatos vaidijamės dėl maistpinigių. Bet pirmiausia štai kas: tie prakeikti atikiečiai nulupo nuo mūsų devynis kailius taip klastingai, kad palikom lyg surištos avys jų naguose, nors mes jau ir Korinto suktybių ganėtinai užgrūdinti vyrai. O visų bjauriausias – tai tas sofistas, kuris atėmė paskutinius skudurus, įrodydamas kuo aiškiausiai, kad Achilas lenktynėse niekada neaplenks vėžlio. Mes juokiamės iš Korinto pokštininkų, paslepiančių spalvotą kamuoliuką po trimis vyno puodeliais ir liepiančių atspėti, po kuriuo tas slypi. Bet tas šiurpusis atikietis mums visiems susuko galvas, nes kas nesilažins dėl to, kad Achilas aplenks vėžlį? Taigi tas sofistas, padalijęs kelią vieną sykį perpus, dar sykį perpus, dar sykį perpus, – ir šitaip be galo, – įrodė, jog Achilui lieka mažutė atkarpėlė iki tikslo, taigi jis niekuomet neatbėgs anksčiau už vėžlį. Patys bėgom rungčių su vėžliu ir, žinoma, jį be vargo įveikėme, bet sofisto įrodymo tuo nenuneigėme, nors vėl jį susiradome, ketindami dar sykį lažintis. Vardan Romos erelio, gabenkis mus atgal į Korintą, brangus pone, kol galutinai čia proto nepraradom.

Jis taip malė liežuviu, kad neįmaniau nė žodžio įterpti. Žinoma, šiurkščiai subariau jį už tokį pasielgimą, bet nesiėmiau spręsti vėžlio mįslės, nes tokios dvasinės būsenos šito net ir nebūčiau gebėjęs. Tik paliepiau jam susikrauti ant kupros mano daiktus ir iškeliavau iš Atėnų su niekuo neatsisveikinęs taip skubinai, kad užmiršau pasiimti iš skalbyklos dvejus marškinius, taigi jie ten ir liko.

Išvydęs tokią apverktiną savo palydos karių padėtį apmaudžiai graužiausi, kad, Damaridės užkerėtas, apleidau visas vado prievoles. Kai atkakau į uostą, kariai buvo kiek apsiprausę, drebančiomis rankomis pasikirpę plaukus ir nusiskutę. Jie net kalavijus buvo užstatę pigiausioje uosto užeigoje ir už tai jiems grėsė nukryžiavimas.

Bet prisiėmiau visą kaltę ir nupirkau jiems mėsos bei vyno, idant atgautų prarastas jėgas. Buvau jiems dėkingas už tai, kad bent nepardavė manojo balno ir arklio, o ganė jį miesto pievose ir su juo dalijosi nusipirktas avižas.

Sumokėjau jų maistpinigių skolą uosto sargybai, kuri kaip įkaitus juos kiekvieną paeiliui laikė belangėje. Perskaitęs ataskaitą supratau neturįs pernelyg jų smerkti už blogą elgesį. Jį nulėmė pamatuotos priežastys. Vėliau sumokėjau vyrams nemažus dienpinigius iš savo kapšelio, tačiau tie kvaili panonai kaip išdegę tuoj puolė ieškoti ožkena apsitaisiusio to sukčiaus atikiečio, siūlydamiesi užmokėti jam už Achilo ir vėžlio mįslės įminimą, kad galėtų laimėti lažybas Korinto karinėje įguloje.

Daugybės dievų, net Apolono vardu atikietis patikino, jog tai dieviška paslaptis, kurios jų tamsios galvos nevalios suimti taip, kaip nesuima begalybės reikšmės. Užtat pažadėjo išmokyti juos pitagoriško skaičiavimo, kai sudėjus daugybę skaičių galiausiai nieko nelieka. Tik kad jie ir tuo negebėsią pasinaudoti, nes nemoką skaičiuoti.

Iškeliavome visi iš Pirėjo nusiminę ir sugaišome tris dienas kelyje, kurį vienas būčiau nujojęs per dieną. Nakvojome Eleusine ir Megaroje. Mano vyrai sužvalėjo tiek, kad galiausiai į Korintą įžygiavo jau dainuodami.

Kareivinėse perdaviau juos vyresniajam centurionui, kuris nepaprastai nudžiugo galėdamas susikrauti jų algas į savo paties kapšelį. Vadas Rubrijus priėmė mane apsilaistęs vynu marškinius ir su perkreiptu vynmedžio vainiku ant galvos. Jis vargiai suprato, kas aš, nes bent porą sykių perklausė manęs vardo. Savo išsiblaškymą jis teisino aiškindamas esąs jau garbaus amžiaus žmogus, kurį kamuoja Panonijoj patirtas kaukolės sumušimas, ir laukiąs tik pensijos.

Paskui aš nuėjau į prokonsulo vyriausybės rūmus. Iš Galiono sekretoriaus sužinojau, kad Delfų gyventojai dėl pasienio sankirčio kreipėsi į imperatorių ir sumokėjo prašymo mokestį. Artemidei pašvęstos žemės prie Olimpijos gyventojai savo ruožtu nusiuntė raštišką skundą, kad aš ten neva koneveikęs deivę ir tuo sukėlęs netikėtą žemės savininko mirtį. Šitaip jie, žinoma, pasielgė gelbėdami savo pačių kailį, nes jau buvo pasidaliję pašvęstąją žemę tarp savęs ir galutinai apleidę šventyklą. Vis dėlto skundo iš Atėnų dėl mano elgesio nebuvo. Pirėjo uosto sargybos vadas bemaž nemokėjo rašyti ir todėl nemėgo vaškuotų lentelių.

Buvau nusiminęs, tačiau Galionas, nepaisydamas skundų, mane priėmė maloniai, netgi apkabino ir išsyk pasikvietė vakarienės sakydamas:

– Tikriausiai kliuksi nuo Atėnų išminties lyg pildomas vynmaišis. Bet verčiau pasikalbėkime apie Romos reikalus.

Vakarieniaujant jis papasakojo, jog brolis Seneka jam parašė jaunąjį Neroną tobulėjant diena po dienos ir elgiantis taip pagarbiai su senatoriais bei paprastais raitelių luomo nariais, kad šie vadiną jį žmonijos džiaugsmu ir žava. Klaudijus apvesdino jį su aštuonmete savo dukteria Oktavija iš santuokos su Mesalina, nūsdamas dar labiau įsiteikti mylimai Agripinai.

Teisiškai santuoka būtų reiškusi kraujomaišą, mat Klaudijus buvo įsisūnijęs Neroną. Tačiau ta teisinė kliautis buvo panaikinta vienam senatoriui prieš pat vestuves draugingai įsidukrinus Oktaviją.

Britanikas raidos požymiais neprilygstąs Neronui. Jis dažnai sirguliuoja, užsidaro savo kambariuose Palatine ir iš aukšto žiūri į savo pamotę Agripiną. Vietoj dviejų prefektų vieninteliu pretorionų vadu pakeltas vienarankis kautynininkas Buras, senas Senekos bičiulis, nepaprastai gerbiąs Agripiną kaip didžiojo Germaniko dukterį.

– Imperatorius jaučiasi gerai, – tarė Galionas, žvilgtelėjęs į gautąjį laišką, ir nuliejo ant grindų vyno šlakelį. – Jis elgiasi imperatoriškai lygiai kaip anksčiau ir tik retsykiais nusiskundžia rėmeniu. Ūkiniu požiūriu, svarbiausia naujiena, kad galų gale baigiamas statyti Ostijos uostas. Grūdų laivai nuo šiol saugiai atplaukia iškrauti krovinių. Milijonai auksinių nugrimzdo Ostijos purvynėj ir smėlėtose seklumose. Taigi Romai niekados jau neteks baimintis bruzdėjimų, kylančių dėl užtrukusio grūdų dalijimo. Kartą Forume įnirtusi minia Klaudijų taip stipriai prispaudė prie sienos, kad tas išsigando gyvas nebeištrūksiąs. Tuoj Egipto ir Afrikos grūdų kaina ims kristi ir pačioje Italijoje neapsimokės jų auginti. Įžvalgiausi senatoriai jau pradėjo auginti mėsinius galvijus ir per viešuosius pardavimus bando iškišt savo laukų vergus kitų šalių pirkliams.

Šitaip tėviškai Galionui šnekant mano nerimas išsisklaidė ir aš jau nesibaiminau jo barimų už tai, kad užtrukau Atėnuose. Plepėdamas Galionas tyrinėjo mane žvilgsniu, o paskui atsainiai pridūrė:

– Tu išblyškęs ir akys stingso. Bet juk mokslai Atėnuose ne vienam doram Romos jaunikaičiui jau susuko galvą. Girdėjau ir tave mokslų ragavus pas vieną išmintingą moterį. Žinoma, tai vargina kūną ir gerokai patuština kapšelį. Tikiuosi, neįklimpai į skolas? Žinai, Minutai, tau dabar geriausiai padėtų gaivus jūros vėjas.

Man nespėjus nieko pasiaiškinti, jis nutildė mane pakeldamas rankas ir atrėmė šypsodamas:

– Tavo asmeninis gyvenimas man nerūpi. Svarbiausia, kad jaunasis Neronas ir gražioji Agripina šiltai sveikina tave per mano brolį. Neronas tavęs ilgėjosi. Man belieka tik pašlovinti Romos Fortūną, kad Agripina, toji tvirtavalė ir tikrai didi moteris, prisiima dalį Klaudijaus rūpesčių. Girdėjau, kad tu nusiuntei Agripinai dailią Korinto bronzos taurę. Ją pradžiugino tavo dėmesingumas.

Valandėlę širdį smelkė Romos ilgesys, nes gyvenimas ten rodės esąs paprastas ir sutvarkytas. Bet kartu supratau, kad pakeisdamas tik vietą nenusikratysiu sunkumų. Draskomas prieštaravimų atsidusau.

Nerūpestingai šypsodamas Galionas tęsė:

– Akivaizdu, jog kelionėje susipykai su Artemide. Turėtum pats nugabenti deramą dovaną jai į Efeso šventyklą. Man reikia nusiųsti slaptą laišką Azijos provincijos prokonsului. Su juo susitikęs galėtum užsiminti ir apie neprilygstamus Nerono gabumus, nuolankų elgesį senate bei išmintingą Agripinos auklėjimą. Nerono santuoka su Oktavija turi tam tikros politinės reikšmės, kurią pats permanysi, jei tik gerai pasuksi galvą. Žinoma, jie kol kas gyvena atskirai – juk Oktavija dar maža mergaitė.

Bet mano galva tarytum skendėjo miglose, todėl tik kvailai linktelėjau. Galionas pamanė, kad vertėtų paaiškinti suprantamiau:

– Tarp mudviejų kalbant, tiek Britaniko, tiek Oktavijos tikroji kilmė, – dėl Mesalinos prastos šlovės, – mažų mažiausiai abejotina. Bet pats Klaudijus tiki, kad tai jo vaikai, o teisiškai juk taip ir yra, ir turbūt net Agripina nedrįs užgauti jo vyriškos tuštybės ir kliudyti skaudamos vietos.

Prisipažinau tokių prasimanymų Romoje girdėjęs prieš išvykdamas į Britaniją, tačiau visiškai nuoširdžiai pasakiau:

– Tuo metu atrodė, kad apie Mesaliną tyčia skleidžiami baisūs girdai, tad jais nepatikėjau. Ji buvo jauna, graži ir gosli linksmybių. Klaudijus jai buvo per senas. Vis dėlto aš nė dabar netikiu pikčiausiom kalbom apie ją.

Galionas nekantriai kilstelėjo vyno taurę:

– Neužmiršk, jog penkiasdešimt senatorių ir pora šimtų raitelių palydėjo galvas arba gavo malonę patys persipjauti venas dėl Mesalinos lengvabūdiškumo. Vargu ar tavo tėvui šiaip jau būtų buvusi suteikta plati purpuro juosta.

– Jeigu teisingai supratau tave, prokonsule, – sutikau dvejodamas, – sakai, kad Klaudijus turi nesveiką skrandį ir trenktą galvą. Tikrai, kada nors ir jis savo atsiims, kad ir kiek jo genijui aukojame.

– Šalin pikta lemiantys žodžiai! – šūktelėjo Galionas. – Tarkim, jog tu niekados jų balsu neištarei. Nors Klaudijus turi silpnybių, tačiau taip sumaniai valdė Romą, kad senatas po mirties galės ramiai paskelbti jį dievu, nors mieste šitai sukels daug juoko. Bet net ir toks toliaregis vyras turi laiku numatyti, kas taps jo įpėdiniu.

– Neronas – imperatorius? – svajingai sušnibždėjau. – Juk Neronas dar vaikas.

Pirmąkart apie tai susimąsčiau. Nejučia mane tai sužavėjo, – juk susidraugavau su Neronu gerokai anksčiau, nei kad jo motina ištekėjo už Klaudijaus.

– Nesigąsčiok tos minties, tribūne Minutai, – patarė Galionas. – Tačiau šitai pavojinga skleisti visiems, kol Klaudijus gyvas ir kvėpuoja. Ieškant ir vejant į kamuolį likimo bei atsitiktinumų gijas, pravartu iš anksto provincijose žadinti tą puikią mintį. Neprieštarausiu, jeigu iš Efeso tu patrauksi net ligi Antiochijos. Juk tai tavo gimtasis miestas. Tavo tėvo atleistiniai, sakoma, ten turi nemenkai turtų bei įtakos. Papasakotum gerų dalykų apie Neroną, ir tiek. Gink Dieve – jokios tiesios užuominos apie ateitį. Tegul tavo pašnekovai patys daro išvadas. Rytai turi daugiau politinės nuovokos, nei Romoje manoma.

Palikęs man pačiam viską apgalvoti, jis tęsė:

– Suprantama, tu pats susimokėsi už kelionę, nors dėl tvarkos įduosiu tau laiškų, veikiau slapta tave pristatydamas, nei išdėstydamas ginčytinus skirtingų provincijų valdymo klausimus. Viską kalbėsi savo vardu. Aš tavęs nesiunčiu. Tu atviras ir dar toks jaunas, kad vargu ar kas įtars tave regzant politines pinkles. Ir ne apie tai dabar kalbamės. Pats su-

pranti. Bet yra tremtinių, kurie vien dėl Klaudijaus įnorio arba įtarimo kankinasi svetimame krašte ir jie vėl susirado bičiulių Romoje. Nesišalink jų, nes po Klaudijaus mirties visiems tremtiniams bus suteikta malonė – net žydams. Tuo tikina mane brolis, kuris pats aštuonerius metus kamavosi tremtyje. Imperatoriaus skrandžio skausmus gali paminėti, tik niekuomet neužmiršk pridurti, jog tai tikriausiai pavojaus nekeliantis rėmuo. Antra vertus, skrandžio vėžio požymiai panašūs. Tarp mudviejų kalbant, pati Agripina labai susirūpinusi dėl Klaudijaus sveikatos. Jis rajūnas ir nesilaiko jokių nuosaikios mitybos taisyklių.

Nejučia man dingtelėjo, jog prokonsulas Galionas nusikaušo nuo vyno, kad išdrįso garsiai apie tai prabilti. Manau, jis pervertino mano garbėtrošką, laikydamas tą jausmą kiekvieno jauno romėno prigimtu bruožu. Juk mano gyslomis tekėjo dar ir vilko kraujo. Tačiau po Galiono šnekos man galva taip kaito nuo kužančių minčių, kad aš visai nustojau galvojęs apie Damaridę iš Atėnų.

Išdrįsau užsiminti tik apie Rubrijaus dvasinę būseną, nes už karinę įgulą būčiau privalėjęs atsakyti aš, jeigu jis galutinai susirgtų baltąja karštine. Galionas taip tarė:

– Ak, tas Rubrijus. Nieko negaliu pakeisti. Ir dėl jo būklės tau verčiau iškeliauti. Tegul už karinę įgulą atsako vyresnysis centurionas. Bent jau karinės įgulos sąskaitos, – dėl cenzoriaus, – sutvarkytos. Aš tuo pasirūpinau. Daugiau nieko negaliu. Aš ne burtais senate išrinktas, o paties imperatoriaus įgaliotas Achajos valdovas. Keliauk, kiek širdis geidžia – nors ir metus.

Galiausiai jis, paliepęs man išsimiegoti, tučtuojau išsiuntė mane namo. Buvo vėlyvas vakaras. Tačiau prie mano namų šnypštė deglas, viduje girdėjosi dainos, lalesys. Nusistebėjęs, kad Hieraksas sužinojo apie mano parvykimą ir pasiruošė mane sutikti, įžengiau vidun ir išvydau daugybę žmonių – vyrų ir moterų, kaip tik baigiančių vakarieniauti mano erdviame kambaryje. Buvo akivaizdu, kad visi jie smarkiai nusilakę. Vienas strikinėjo akis išvertęs, kitas be perstogės tauškė nesuprantama kalba. Hieraksas vaikštinėjo aplinkui oriai, kaip tikras namų šeimininkas, ir paeiliui karštai bučiavo svečius. Išvydęs mane jis sumišo, tačiau beregint susitvardė ir šūktelėjo:

– Būk palaimintas iškeliavęs ir sveikas sugrįžęs, mano pone Minutai! Kaip matai, dabar mokomės šventų giesmių. Tavo lieptas išsiteiravau apie naująjį žydų mokymą. Jis tiesiog lipte limpa tokiam varganam vergui kaip aš.

Vartų sargas su virėja atsigodo iš kvaitulio ir puolė prieš mane ant kelių. Pastebėjęs, kad nesitveriu piktumu, Hieraksas pasivedė mane nuošaliai ir greitosiomis išbėrė:

– Nepyk. Viskas klojasi kuo geriausiai. Paulius, tas griežtas vyras, kažkodėl puolė dvasia, nusikirpo plaukus ir išplaukė į Aziją ir Jeruzalę

atsiskaityti su vyresnybe. Jam iškeliavus kilo tarp mūsų, krikščionių, kivirčas, kuris sumaniausias kitus mokyti. Žydai savanaudiškai tiki esą už kitus gabesni net ir Kristaus reikalus tvarkyti. Todėl leidau tavo namuose rengti susirinkimus, per kuriuos mes, vienminčiai neapipjaustytieji, galime gvildenti naująjį mokymą pagal savo išmanumą ir valgyti gardesnius valgius, nei per bendras vakarienes, kur suplūsta galybė visokiausių neturtėlių. Aš susižiedavau su ta turtinga ir vis dar krūtinga našle. Ir su krikščionimis užmezgiau naudingų ryšių. Tai pati geriausia slapta draugija iš visų, kurioms kada priklausiau.

– Nejau tapai krikščionimi: priėmei krikštą, atlikai atgailą ir visa, kas privalu? – paklausiau nustebęs.

– Tu pats liepei, – pasiteisino Hieraksas. – Be tavo leidimo nebūčiau į tai vėlęsis, juk aš – tiktai tavo vergas. Tačiau tarp krikščionių aš bent nusivelku nuodėmingą vergo drabužį. Pasak jų mokymo, prieš Kristų visi mes esame lygūs – tu ir aš. Tad tu turi būti man švelnus, o aš turiu tau kuo geriausiai tarnauti, kaip kad ligi šiol. Kai tik nusimesime nuo savo sprando tuos išdidžiausius, labiausiai išpuikusius ir nekenčiamus žydus, mūsų meilės bendrija taps viso Korinto puošmena.

– Puošmena ar pasiauba? – paklausiau vaidingai. Tačiau mane galavo toks nuovargis ir galvos skausmas, kad palikau juos ramiai melstis, giedoti žydiškų giesmių, šnekėti nesuprantamom kalbom ir džiugiai strakséti. Aš pats nuėjau miegoti.

Rytą išblaivėjusia galva Hieraksas buvo nuolankesnis, tačiau jo veidas neapsakomai ištįso, kai pasakiau turįs keliauti Azijon ir jį kartu gabentis, nes ilgoje kelionėje be tarno aš, suprantama, neapsieisiąs.

– Negali būti! – raudamasis plaukus suriko Hieraksas. – Tik tik įsikūriau ir tavo pinigus įvėliau į visokiausius naudingus sandorius! Jeigu tu kaip tik dabar tvarkysi savo reikalą, tai apgailestauju, kad patirsi piniginių nuostolių. Nieku gyvu negaliu palikti likimo valiai ir Korinto krikščionių kaip tik dabar, kai, Pauliui iškeliavus, jie riejasi ir pešasi. Tarp jų juk ne viena našlė ir našlaitis, kurių naudos privalu žiūrėti. Taip sako jų mokymas, o aš juk vienas iš tų, kurie nusimano apie pinigus. Man pasakojo pamokomą istoriją apie šeimininką, kuris patikėjo savo tarnams daugybę talentų aukso, o paskui paprašė ataskaitos, kaip kiekvienas pasielgė su jais. Taigi nenorėčiau atsiskaitymo dieną pasirodyti esąs niekam tikęs tarnas.

Kol manęs nebuvo, Hieraksas nutuko, pasidarė valdingas. Ilgų kelionių varguose jau nebūčiau iš jo turėjęs naudos. Ilgėdamasis Korinto patogumų jis būtų tiktai širdęs ir dejavęs.

– Kaip tik artinasi mano motinos mirties diena, – prisiminiau. – Eikiva abu pas valdininkus. Išlaisvinsiu tave, tad galėsi likti Korinte ir prižiūrėti mano namus. Puikiai vokiu, kad patirčiau nuostolių dabar pardavęs visa, ką tu, prisiėmęs paskolų, įgijai mano patogumui.

– Kaip tik šitai ketinau pats pasiūlyti, – užsidegė Hieraksas. – Tas krikščionių Dievas tikrai įpūtė tau galvon šią puikią mintį. Turiu susitaupęs pinigų, todėl galiu pats užmokėti pusę kainos už savo išlaisvinimą. Miesto rūmuose pažįstamo teisininko apylankomis aš jau išsiteiravau, kokia priimtina suma mane įkainotų. Šitaip atsipenėjęs aš jokiam kūniškam darbui jau netinku. O dar turiu ir trūkumų, kuriuos man pavyko nuo tavęs nuslėpti, tad per viešą pardavimą mano, kaip vergo, vertė dėl jų tikrai kristų.

Nesutikau su jo siūlymu, nes, mano galva, jam pačiam reikėjo menkų santaupų sėkmingai pradžiai bei šiokiam tokiam įsitvirtinimui tame grobuoniškame Korinte. Todėl sumokėjau miesto rūmuose išpirkos mokestį ir pats įteikiau jam margą atleidimo lazdą. Kartu liepiau patvirtinti viešą jo įgaliojimą nuolatinei mano namo bei kito turto priežiūrai Korinte. Iš tikrųjų jaučiausi laimingas šitaip atsikratęs jo ir visų nuobodžių piniginių reikalų. Man nepatiko, kad jis taip lengvai pasirinko krikščionių kelią, todėl nūdau likti už jį atsakingas tik kaip už savo atleistinį.

Hieraksas Lausijus nulydėjo mane į Kenchrėjos uostą, kur įlipau į Efeso laivą. Jis dar sykį padėkojo už tai, kad leidau jam vadintis Lausijum, nes, jo galva, tai buvo gražesnis ir garbingesnis atleistinio vardas, nei kuklusis Minutijaus. Jo atsisveikinimo ašaros, manding, buvo ganėtinai nuoširdžios, nors spėjau, jog laivui išplaukus jis su palengvėjimu atsidūsėjo nusikratęs pernelyg jauno ir todėl permainaus savojo šeimininko. Pavakare jūra nusidažė vyno raudoniu. Nuoširdžiai tikėjau sūrų rudeniškos jūros vėją išpūsiant man iš galvos bergždžią minčių miglą ir dilgų prarastos meilės prisiminimą. Damaride, Damaride!

ŠEŠTOJI KNYGA

Sabina

Klitų – kalnų genties plėšikų vadas Troksoboras, Armėnijoje prasidėjus neramumams, dėl kurių į karą įsivėlė Sirijos legionai, subūrė Kilikijos krašto gilumoje stiprią kariauną ir ta puolė žemyn upe, plėšdama pakrantės miestus ir smarkiai trikdydama laivybą savo irklinėmis valtimis. Iškaršęs Kilikijos sąjungininkų karalius Antiochas niekuo negalėjo padėti, nes jo pastiprinimas pakliuvo į Armėniją. Galiausiai įžūlūs klitai apsupo net Anemurijo uostą. Kelyje iš Efeso į Antiochiją sutikau prefekto Kurcijaus Severo sirų raitijos būrį, skubėjusį Anemurijun į pagalbą. Šitokioj nelaimėj laikiau savo pareiga prisidėti prie jo.

Skaudžiai pralaimėjome prie Anemurijo, kur vietovė buvo patogesnė Troksoboro kalniečiams, negu mūsų raitijai. Severas irgi buvo kaltas, nes tikėjosi įbauginsiąs draikią plėšikų gaują, įsakydamas pūsti trimitus ir strimgalviais pulti, nors nebuvo iššniukštinėjęs nei vietovės, nei tikrojo Troksoboro vanagų skaičiaus.

Man sužeidė šoną, ranką ir koją. Su virve, užnerta ant kaklo, ir už nugaros supančiotom rankom, buvau nutemptas į nepasiekiamus klitų kalnus. Troksoboro įkaitu išbuvau dvejus metus. Mano tėvo atleistiniai Antiochijoje būtų galėję mane išpirkti, tačiau Troksoboras buvo toks gudrus ir karingas vyras, kad meilijo verčiau laikyti keletą kilmingų romėnų įkaitais, nei slaptavietėse krautis išpirkų pinigus.

Sirijos prokonsulas ir karalius Antiochas senatui siunčiamuose pranešimuose kaip įmanydami menkino ilgalaikio kalnų maišto svarbą, ketindami jį užgniaužti savo išgalėm. Jie ne veltui gąstavo Klaudijaus įtūžio, jeigu tas sužinotų tiesą.

Troksoboras sakė:

– Priremtas prie sienos aš gyvasties už auksą nenusipirksiu. Bet jus, Romos raitelius, galop nukryžiuosiu, idant turėčiau gražią palydą požemio karalystėn.

Su mumis, įkaitais, jis elgėsi pagal užgaidus: sykiais maloniai, sykiais – bjauriai. Vesdavosi mus į žvėriškas puotas, valgydino, girdė, o nusitašęs su ašaromis akyse gundydavo bičiulystėn. Bet po puotos suvarydavo mus į nešvarų urvą, užmūrydavo jo angą ir leisdavo valgydinti tik pro kumščio didumo skylę tokia bjauria duona, kad mes vos tvėrėm tarp savo išmatų. Nelaisvėje du mūsiškiai, persibrūžavę akmenų aiženom kaklo venas, nusižudė.

Mane patį galavo užsidegusios žaizdos, plūdau pūliais ir tariausi

mirsiąs. Dvejus nelaisvės metus pratraukiau skaudžiausiai žeminamas, kiekvieną akimirką laukdamas nukankinimo ar mirties. Julijau, vieninteli mano sūnau, skaitydamas šitai po mano mirties žinok, kad mano veido randai, kuriuos tau vaikystėje iš garbėtroškos rodžiau kaip kautynių Britanijoje ženklus, visai ne britų paliktos žymės. Tie randai atsirado gerokai prieš tau gimstant, kada ten, tamsiame Kilikijos urve, mokomas kantrybės, gėdingai susiraižiau veidą į grublėtą uolos sieną. Neužmiršk šito, kai išdidžiai apsakinėsi godaus ir senamadiško tėvo kliautis.

Nors Troksoboras sugebėjo sutelkti apie save kloties dienomis gausybę karių, tokia pat jų gausybė po pirmų pralaimėjimų nuo jo pasprukо. Jis padarė klaidą, kai sėkmės apsvaigintas išėjo į atviro lauko kautynes, kurių jo nedrausminga kariauna nepajėgė atlaikyti.

Karalius Antiochas su paimtais belaisviais elgėsi maloniai – paleido juos laisvėn ir išsiuntė į kalnus, pažadėjęs suteikti malonę visiems, kurie atsimes nuo Troksoboro. Kai kurie Troksoboro vyrai, užtektinai prisiplėšę, nusprendė, jog jiems jau gana to žaidimo, ir parskuodė į gimtuosius kaimus, ketindami ramiai nugyventi likusį gyvenimą tapę Kilikijos turčiais. Tačiau Troksoboras atsimetėlius persekiojo ir skerdė, plačiai kiršindamas savo gentainius.

Galų gale artimiausiems Troksoboro vyrams atsipyko jo žiaurumas bei aikštingumas ir tie jį suėmė, trokšdami pelnyti malonę. Tai nutiko paskutinę akimirką, nes karaliaus Antiocho būriams priartėjus vergai kaip tik ardė urvo angą ir stulpai jau buvo sukalti į žemę mums nukryžiuoti. Mano nelaisvės bičiuliai karštai prašė nukryžiuoti Troksoborą vietoj mūsų. Tačiau karalius Antiochas, nūsdamas kuo greičiau užbaigti keblų reikalą, įsakė skubinai be skausmo nukirsti jam galvą.

Be širdgėlos išsiskyriau su nelaisvės draugais. Urvo juodumoj kęsdami alkį ir bjaurastį, neapsakomai įsigiežėm vieni kitiems. Kai jie iškeliavo į Antiochiją, aš romėnų karo laivu išplaukiau iš Anemurijo į Efesą. Karalius Antiochas už patirtus vargus dosniai atlygino, idant laikytume liežuvius už dantų.

Išėję į dienos šviesą ir vos ne vos atsigodėję po kančių, mes ir patys supratome, jog neverta puikuotis ta gėdinga nelaisve bei patirta bjaurastimi.

Tuometis Azijos prokonsulas Efese Junijus Silanas priėmė mane maloniai. Pasikvietė paviešėti į savo kaimo dvarą netoli miesto ir liepė savo gydytojui mane prižiūrėti. Silanas buvo kokių penkiasdešimties ir gal kiek silpnokos galvos, bet užtat visiškai nesusitepęs vyras, todėl žmonės šnekėjo imperatorių Gajų kitados pavadinus jį auksiniu avigalviu dėl jo neapsakomo lobingumo.

Man užvedus kalbą apie Agripiną bei Neroną, Silanas griežtai uždraudė bent žodeliu užsiminti jį girdėjus apie imperatoriaus Klaudi-

jaus skrandžio skausmus. Iš Romos porą kilmingų vyrų net ištrėmė už tai, kad pasiteiravo astrologų apie imperatoriaus gyvenimo trukmę. Paskui senato patvirtintu nutarimu iš Romos buvo ištremti visi chaldėjai.

Silanas atrodė turįs keistą nuomonę, kad Agripina prikišusi nagus prie jo brolio Liucijaus mirties – kaip kitados Mesalina neva pražudė Apijų Silaną, susapnavusi apie jį blogą sapną. Bukagalviškas Silano įtarumas mane įsiutino.

– Kaip drįsti blogai galvoti apie kilniausiąją Romos moterį? – paklausiau įpykęs. – Agripina – tauri moteris. Jos brolis Gajus buvo imperatorius, o ji pati – imperatoriaus sutuoktinė, kilusi iš dieviškojo Augusto.

Silanas droviai nusišypsojo ir tarė:

– Atrodo, net aukščiausia kilmė Romoje jau nieko nesaugo. Juk prisimeni Domiciją Lepidą – Nerono tėvo seserį, kuri geraširdiškai augino Neroną, kol Agripina buvo ištremta už viešą ištvirkavimą bei valstybės išdavimą. Domicija visada buvo meili Neronui, kenčiančiam dėl Agripinos griežtumo. Neseniai Domiciją nuteisė myriop už tai, kad neva kerais mėgino kenkti Agripinai. Domicija juk lygiai taip pat Augusto giminės, kaip ir jos vyras Apijus.

– Be to, – gudraudamas tęsė Silanas, – kai Klaudijus galiausiai atsisveikins su šiuo pasauliu, – nors šiukštu taip ir kalbėti, – derės prisiminti, jog ir aš su ketvirtąja karta paeinu iš paties dieviškojo Augusto. Taigi nenustebsiu, jeigu Romos senatas oraus amžiaus vyrą palaikys vertesniu už vaikigalį. Mano garbė nesutepta ir aš neturiu nė vieno priešo.

Tai buvo tiesa, nes Silanas buvo laikomas tokiu žioplu, kad niekas nejautė jam pagiežos. Tačiau mane, žinoma, pribloškė jo pašėliškas siekimas patraukti dėmesį.

– Nejau tu tikrai rengiesi tapti imperatorium? – paklausiau apglumęs.

Junijus Silanas droviai nuraudo ir paprašė:

– Vis dėlto viešai šios mano minties neskelbk. Juk tai sprendžia senatas. Tačiau atvirai tarp mudviejų kalbant, aš tikrai negaliu remti Nerono. Jo tėvas neturėjo gero vardo ir buvo toks žiaurus, kad kartą Forume vienam Romos raiteliui, kuris, traukdamasis iš kelio, neparodė deramos pagarbos, nykščiu išdūrė akį.

Turtais pertekęs Silanas gyveno ir elgėsi Azijoje nelyg karalius. Iš jo išgirdau, jog prokonsulas Galionas, baigiantis tarnybos laikotarpiui, susirgo Anėjų giminės liga – džiova ir grįžo į Romą sutvarkyti asmeninių reikalų, kad galėtų paskui sausame Egipto ore taisyti sveikatą.

Įtariau, jog Egipte jis kai ką kita veikia, o ne sveikatą taiso. Tačiau jam nedrįsau rašyti apie stulbinamas Silano svajones. Antra vertus, privalėjau pranešti, jog provincijose Neronas vis dėlto negaus paramos taip paprastai, kaip kad vaizdavosi jo motina su Seneka.

Ilgai mąstęs galų gale parašiau laišką pačiam Senekai ir papasakojau apie savo nelaisvės metus. Pabaigoje užsiminiau: „Prokonsulas Junijus Silanas priėmė mane labai svetingai ir nenori, kad iškeliaučiau galutinai neišsigydęs pūlinių. Mane žeidžia, kad jis nelaiko Agripinos ir Nerono tokiais dorais, kokiais aš juos laikau, o tik giriasi pats esąs dieviškojo Augusto palikuonis ir tvirtai tiki turįs daugybę draugų Romos senate. Laukiu tavo patarimo: grįžti man į Romą ar kol kas čia likti."

Nelaisvė atbukino širdį ir išglebino mane. Nieko nemąstydamas leidau laiką vėjais. Lankiausi su Silanu lenktynėse ir sėkmingai stačiau už jo kinkinius. Čia, Efese, irgi buvo puikus teatras. Nieko kita neprasimanydamas, daugiausia laiką leidau šventykloje, kuri vadinama pasaulio stebuklu ir kimšte prikimšta įžymybių.

Pamažu sugrįžo sveikata, nes valgiau gerą maistą, miegojau patogioje lovoje ir buvau išmaniai gydomas. Vėl pradėjau jodinėti ir su Silano karo tribūnais vykdavau medžioti šernų.

Graikas Silano gydytojas laikėsi Koso salos papročių. Paklaustas apie atlygį, jis juokdamasis atsakė:

– Išmaniems gydytojams Efesas – prasčiausia vieta žemėje. Artemidės žyniai gydo visokiausiais stebuklais. Taigi čia šimtai svetimšalių burtininkų. O dabar visus ypač traukia tas žydas, kuris vien rankos prisilietimu gydo ligonius ir sutramdo pamišėlius. Jo drobulėmis ir apdangalais visame krašte prekiaujama kaip puikiausiais gydalais nuo bet kurios ligos. Tačiau tam žydui net ir to negana. Jis išsinuomojo dar ir Tirano mokyklą, kad ir kitus galėtų pamokyti savosios gydymo galios. Bet kartu ir pavydi savo amato bendrams, su panieka kalba apie burtų knygas bei gydančias dievų statulas.

Apmaudžiai išdaužiau:

– Žydai – visokios netvarkos pradas, nes jiems jau negana, kad turi lengvatų ir gali garbinti Dievą savitarpyje, bet dar ir tarp graikų ėmė sėti savąjį užkratą.

Gydytojas paaiškino:

– Mudu abu – tu ir aš – apsišvietę vyrai. Taigi žinome, jog tėra vienintelis Dievas, kurio apraiškos yra visa, kas gyva. Rankomis padirbti dievai – tai tik vis kitų jo savybių palyginimai. Na o žydų Dievas, mano galva, niekaip nesusijęs su šiuo vieninteliu – žemės ir dangaus – Dievu.

Aš atšoviau:

– Pavargau mąstyti apie dievus alkdamas tarp savo paties išmatų tame tamsiame urve, praradęs ateities viltį. Nieko nė girdėti nenoriu apie žydus. Man bus gana tavo skirtojo masažo ir gydymo.

Jonijos ruduo švelnus. Junijaus Silano atleistinis Helijus, rūpinęsis jo turtais Azijoje, lepino mane visokeriopai, per vakarienę samdydavo man vaidinti aktorius bei pantomimus ir kartkartėmis, jei rodydavau

nuobodžiaujantį veidą, atsiųsdavo man į lovą išvaizdžią vergę. Dienos tvaskėjo auksu, naktys mėlynai nujuosdavo. Tariausi trokštąs tiktai įprasto kasdienio gyvenimo. Tai buvo man ganėtina viltis ir ateitis. Surambėjau.

Žiemos pradžioje skubi romėnų irklinė valtis atplukdė į Efesą pagyvenusį raitelį Publijų Celerą. Jis atlakino žinią, jog imperatorius Klaudijus mirė nuo skrandžio skausmų, kaip seniai buvo laukta. Pretorionų prefektas Afranijus Buras liepė nugabenti Neroną į pretorionų stovyklą. Neronas ten pasakė gražią kalbą, pažadėdamas vyrams įprastus piniginius apdovanojimus. Visus pagavo įkarštis ir Neronas buvo paskelbtas imperatoriumi. Senatas šį nutarimą patvirtino visais balsais.

Prokonsulas Junijus Silanas atidžiai išgvildeno Celero atgabentus nurodymus bei įgaliojimus. Nors jau pusamžis, Publijus Celeras buvo dailaus stoto vyras, kuris, rodės, žino, ko siekia. Kalavijo kirtis jo lūpų kertelėje buvo palikęs randą, kuris kreivino jam burną. Todėl jo veidas nuolat tarytum šaipėsi.

Man jis atgabeno Senekos padėką už laišką ir siūlymą grįžti Romon, nes, prasidėjus naujam laisvos galvosenos laikotarpiui, jaunajam Neronui reikėjo tikrų draugų paramos. Praeities nusikaltimai, rietenos, paklydimai buvo užmiršti ir atleisti. Net tremtiniams leista grįžti Romon. Neronas vylėsi su senato tėvų parama atnešiąs laimę visai žmonijai.

Būtinos viešosios prievolės buvo atliktos. Azijos valdininkai nusprendė užsisakyti Nerono atvaizdą pas gabiausią Romos akmentašį. Vis dėlto pinigais pertekęs Junijus Silanas deramos viešos puotos Nerono garbei nesuruošė – tik artimiausius bičiulius susikvietė vakarienės į kaimo dvarą. Taigi mūsų puotavo ne daugiau nei trisdešimt. Nuliejęs gėrimo auką imperatoriui Klaudijui, kuris senato sprendimu buvo paskelbtas dieviškuoju, Junijus Silanas išpurtusiu veidu pasigręžė į Celerą ir užriko:

– Nebepliurpkime niekų! Papasakok, kas iš tiesų nutiko Romoje.

Publijus Celeras kilstelėjo antakius ir, kreivai nusišypsojęs, paklausė:

– Išvargino tarnyba? Ko nerimastauji? Tavo amžius ir kūnas bergždžių dvasinių jaudulių jau gali ir nepakelti.

Junijus Silanas iš tikrųjų sunkiai dūsavo ir širdo kaip nevisprotis. Tada Publijus Celeras, mėgindamas viską nuleisti juokais, štai ką papasakojo:

– Laidotuvių dieną Neronas, kaip Klaudijaus sūnus, Forume pasakė įprastą pagiriamąją kalbą. Nežinau, ar pats ją parašė, ar pasirėmė Senekos patarimais. Nors jaunas, Neronas parodė savitus poetinius gabumus. Bent jau kalbėjo garsiai ir įtaigiai mosikavo rankomis. Senato tėvai, raitelių luomas ir liaudis klausėsi ausis ištempę, kai Neronas šlovino garsiąją Klaudijaus giminę, protėvius konsulus bei visus jo trium-

fus, mokslingus pomėgius, kai šnekėjo, kad jo valdymo laikais valstybės nepuolė jokia svetima jėga. Paskui Neronas, sumaniai pakeitęs balsą, pradėjo, kaip įprasta, šlovinti Klaudijaus protą, išmintį bei valdymo meną. Tuomet jau niekas nevaliojo išturėti juoku. Smarkaus juoksmo proveržiai tolydžio nutraukdavo Nerono pagiriamąją kalbą. Žmonės juokėsi net ir tada, kai jis gailestavo dėl nesugrąžinamos netekties, liūdesio ir slogučio. Laidotuvės išvirto juokdaryste. Jau niekas nebeslėpė didžiulio palengvėjimo dėl to, kad Roma galiausiai išsivadavo iš to žiauraus, geidulingo ir ūmaus ėdrūno savivalės.

Junijus Silanas taip nirčiai trenkė auksinę taurę į gulto kraštą, kad vynas aptaškė man veidą, ir subliuvo:

– Klaudijus man buvo draugas ir aš neleisiu niekinti jo atminimo! Susitvardę tėvai netruks suprast, jog valdžiotroškos motinos pienburnis septyniolikmetis sūnus nesugebės valdyti pasaulio.

Tačiau Celeras jo nepaisė.

– Klaudijus paskelbtas dievu, – priminė jis. – Kaip galiu apie dievą blogai kalbėti? Klaudijus dabar jau žydinčiuose Eliziejaus laukuose, kaip dievas pakilęs virš žmogaus išmanumo ir šmeižto. Turėtum šitai suprasti, prokonsule. Tiesa, Senekos brolis Galionas juokomis pareiškė, jog Klaudijus į dangų buvo nutemptas kabliu už smakro – taip kaip valstybės nusikaltėlių kūnai tempiami nuo Tuliano į Tiberį. Bet šitokie dalykai tik rodo, kad Roma vėl drįsta laisvai juoktis.

Įpykusiam Junijui Silanui tebešniokštuojant, Publijo Celero veidas persimainė ir jis tarė:

– Imperatoriumi paskelbtas Neronas kaip slaptažodį sušuko miniai „Geriausioji motina", pagerbdamas Agripiną. Senatui Neronas nuolankiai kalbėjo apie patarimus, kurių iš jo tikisi, kad galėtų išmintingai valdyti. Jis jaunas, tad dar neįsivėlęs į pilietinius karus ar nesutarimus krašto viduje. Jokios neapykantos, jokios atmokėtinos skriaudos į Palatiną neatsinešąs. Tad ir teismų jam nereikėsią. Rūmai nuo valstybės bus atskirti. Senatui bus sugrąžintos turėtos teisės. Tik konsulų teismas spręs Italijos ir provincijų reikalus. Imperatorius Neronas tenkinsis vien globa legionų, kuriuos jam patikės senatas.

Silanas pratrūko taip griausmingai kvatoti, kad jo išpurtusį veidą užliejo melsvas raudonis.

– Nejau nori pasakyti, kad senatas nepasijuokė iš tokio įžūlaus meilikavimo? – sušuko jis. – Neįsivaizduoju apgaulesnio apsimetinėjimo. Aš juk pažįstu Agripiną.

Publijus Celeras suniuro ir perspėjo:

– Verčiau išgerk už imperatorių ir užgniaužk savo pagiežą, prokonsule.

Celeras davė ženklą ir Helijus, atnešęs kitą taurę, padavė ją Celerui. Tas atmiešė vyną visų akivaizdoje, pats gurkštelėjo iš taurės ir ištiesė

ją Silanui, nes šis savąją buvo suplojęs. Silanas, kaip paprastai, ištuštino taurę pora gurkšnių, – kad ir nenorėjo, bet negalėjo atsisakyti išgerti už naująjį imperatorių.

Išgėręs taurę ligi dugno jis dar ketino sakyti ką pikta, bet tą akimirką jo smilkinių gyslos išpampo, jis stvėrėsi už gerklės, sušniokštavo nebeišdauždamas nė žodžio, o jo veidas melzganai nujuodo. Nustėrę stebeilijom į jį. Nė vienas mūsų nesuspėjo pagelbėti – jis žnektelėjo nuo gulto ant grindų. Išpurtęs kūnas kelis kartus sutrūkčiojo ir jis paskutinį sykį mums po akių krioktelėjo įtraukdamas oro.

Nušiurpę pašokome nuo gultų ir stovėjome žado netekę – taip stulbinamai greit visa nutiko. Tiktai Publijus Celeras susitvardė ir pabrėžė:

– Įspėjau jį, kad neįsismarkautų. Jis juk pervargo nuo darbų, kuriuos privalėjo atlikti sulaukęs netikėtos žinios, o prieš valgį dar išsimaudė pernelyg karštoje vonioje. Tad širdies smūgį verčiau laikykime geru ženklu, o ne blogu. Visi girdėjote, kaip jis liejo pagiežą ant imperatoriaus ir jo motinos. Bemaž taip pasielgė ir jo jaunesnysis brolis Liucijus kitados – tas nusižudė, panūdęs sugadinti Klaudijaus ir Agripinos vestuvių dieną, nes Klaudijus buvo kadai nutraukęs jo paties sužadėtuves su Oktavija.

Visi vienu sykiu sušnekome ir patvirtinome matę, kaip ūmai sprogsta persivalgiusio vyro širdis nuo kvailo susierzinimo. Tada veidas beregint pajuosta. Vis dėlto Helijus skubiai atvedė Silanui gydytoją, kuris, pagal Koso salos gydytojų sveikos gyvensenos nuorodas, tuo laiku jau miegojo. Šis įžengė sutrikęs, pavartė negyvėlį, paprašė geriau pašviesti ir įtariai apžiūrėjo Silanui gerklę. Šitai atlikęs, jis tylėdamas užsidengė apsiausto skvernu galvą.

Publijui Celerui pristojus klausinėti, gydytojas užsikirsdamas pareiškė daugybę sykių perspėjęs savo šeimininką nepersivalgyti gardžių valgių ir pripažino, jog visi požymiai tikrai liudija širdies smūgį. Publijus Celeras pareikalavo:

– Reikia parengti gydytojo išvadą apie šį šiurpų nutikimą bei viešą dokumentą, kurį mes visi kaip liudytojai pasirašysime. Netikėtai kritus šlovingam vyrui piktos apšmeižos pasklinda beregint. Todėl ypač svarbu paliudyti, jog iš pradžių aš pats gurkštelėjau iš jo taurės.

Sutrikę žvalgėmės vienas į kitą. Iš tikrųjų atrodė, kad Celeras ragavo gėrimą. Bet, antra vertus, gal jis tik dėjosi ragaująs, jeigu taurėje buvo nuodų. Aš viską papasakojau smulkiai – kaip tik taip, kaip nutiko, nes vėliau pasklido kalbos, jog Agripina tyčia pasiuntė Celerą nunuodyti Silano. Juk jis atsisveikino su pasauliu itin patogiu metu.

Plito šnekos, jog Celeras papirko Helijų ir gydytoją. Buvo įpainiotas net mano paties vardas su nemalonia užuomina, kadangi buvau Nerono draugas. Teismo byla, iškelta prieš Celerą senato reikalavimu viską kruopščiai ištirti, buvo atidėliojama metai iš metų ir galų gale nutrauk-

ta Celerui mirus nuo senatvės negalios. Aš mielai būčiau paliudijęs jo naudai, nes viską mačiau savom akim. Vėliau Helijus, tarnaudamas Neronui, gana aukštai iškilo.

Žinoma, dėl netikėtos prokonsulo mirties Efese ir visose Azijos provincijose kilo triukšmas. Kad gyventojai neimtų bruzdėti, nerengėme prašmatnių laidotuvių, o tik sudeginome Silano kūną jo paties mylimame sode prie dvaro. Atšalusius laužo pelenus subėrėme į brangią urną, ketindami pasiųsti į sparčiai pildomą Silanų giminės mauzoliejų Romoje. Publijus Celeras pasinaudojo laisvu įgaliojimu ir perėmė prokonsulo pareigas, kol senatas iš būrio laukiančiųjų burtais išrinks naują Azijos prokonsulą. Bet ir šiaip Silano įgaliojimų laikas turėjo netrukus pasibaigti.

Vien tik valdovo pakeitimas sukėlė įprastą erzelį Efese. Padėtį sunkino staigi prokonsulo mirtis. Daugybė miesto pranašautojų, stebukladarių, prekiautojų burtų knygomis, o pirmučiausia sidabrakalių, kurie pardavinėjo Artemidės šventyklos atminus, pasinaudojo proga sukelti riaušes gatvių kampuose ir užsipulti žydus.

Suprantama, kaltas buvo Paulius, kurį tik tada sužinojau porą metų sėjant neramumus bei nesantaiką Efese. Kaip tik jis buvo tas stebukladarys, apie kurį su pašaipa man pasakojo Silano gydytojas, nors tuomet šito nenumaniau. Paulius sukurstė savo šalininkus sudėti krūvon savuosius kalendorius bei sapnininkus ir miesto Forume sudeginti, – o jų buvo už porą šimtų tūkstančių sestercijų, – viešai išreiškiant priešiškumą varžovams. Tas knygų laužas pagadino daug kraujo prietaringiesiems Efeso gyventojams. Net prapruseliai pasipiktino knygų deginimu, nors jiems nė kiek nerūpėjo horoskopuose nurodomos geros ir blogos dienos ar sielos nagrinėjimas pagal sapnus. Jie tik būgštavo, kad po žvaigždėtyros ateis eilė ir pačios filosofijos bei poezijos laužui.

Kai vėl išgirdau apie ramybės drumstėją Paulių, mane pagavo bejėgis nirštas. Būčiau tučtuojau nešdinęsis iš Efeso, tačiau Publijus Celeras pareikalavo imtis miesto raitijos bei romėnų karinės įgulos vadystės, baisindamasis dar aršesnių riaušių.

Vos po kelių dienų miesto taryba atsiuntė mums neramią žinią, kad minios žmonių plūsta visomis gatvėmis į neteisėtą liaudies susirinkimą graikų teatre. Sidabrakaliai eidami pasigriebė du Pauliaus sėbrus, tačiau patį Paulių mokiniai jėga sulaikė ir neleido jam eiti į teatrą. Miesto taryba irgi buvo nusiuntusi Pauliui įspėjimą, primygtinai prašydama jo nesimaišyti į minią. Tada esą kils tikros žmonių pjautynės.

Buvo akivaizdu, jog miesto taryba nevaldo padėties, todėl Publijus Celeras man įsakė skelbti pavojų raitijai ir pats nuvedė pėstininkų kohortą prie teatro prieigų. Šaltai žvelgdamas jis nusišypsojo kreivomis lūpomis ir patikino seniai laukęs tokios tinkamos progos triukšmaujančią liaudį sutramdyti romėnišku papročiu.

Mes su trimitininku ir kohortos vadu užėjome į teatrą duoti ženklo, jei liaudis pradės siausti. Didžiulį teatrą krėtė erzelis ir nerimas ir daugis tikrai nesuprato, kas, po teisybei, dedasi – graikų papratimu, žmonės tiktai gerklių palaidyti buvo sugarmėję. Ginklų nemačiau. Galėjau numanyti, koks sąmyšis kiltų, jei duočiau ženklą jėga atituštinti teatrą.

Sidabrakalių amato bendrijos vyresnysis mėgino nuramdyti minią, nūsdamas pasakyti kalbą. Tačiau jis su tokiu užsidegimu šaukė liaudį, kad kalbant jo balsas iš jaudulio užkimo ir visai prapuolė. Aš tik išgirdau, jog jis kaltino žydą Paulių ne vien Efese, bet ir visos Azijos provincijose įtaigavus liaudžiai, kad rankomis padirbti dievai – jokie dievai.

– Pakibo grėsmė, – trūkčiojamu balsu sustūgo jis, – kad didžiosios Artemidės šventykla bus laikoma per nieką, o pati Artemidė suvis praras savąją galybę! Toji, kurią garbina visa Azija ir visas pasaulis!

Nesuskaičiuojama minia žmonių lyg smaugiami šoko rėkti:

– Didi yra efesiečių Artemidė!

Tolydus minios rėksmas truko taip ilgai, kad mano trimitininkas suirzo ir jau kėlė prie lūpų trimitą. Tačiau aš jį numušiau.

Prie pakylos prasibrovė būrelis žydų kutuotais apsiaustais. Išstūmę priekin kažkokį varkalį, jie pradėjo rėkti:

– Tegul kalba Aleksandras!

Kiek supratau, tas Aleksandras norėjo paaiškinti, kad tikrieji judėjai visai nepalaiko Pauliaus ir kad net patys Efeso krikščionys nelabai juo pasitiki.

Bet minia, iš drabužių supratusi jį esant žydą, neleido jam šnekėti. Žmonės teisingai priekaištavo, kad tikrieji judėjai visai nepripažįsta dievų statulų ir nepakenčia tokių, kurios pagamintos dirbtuvėje. Trukdydama jam kalbėti liaudis vėl pratrūko tolydžiu šauksmu:

– Didi yra efesiečių Artemidė!

Šįsyk šauksmas tikrai netilo lygiai dvi vandens laikrodžio padalas.

Publijus Celeras išdygo šalia manęs su pliku kalaviju rankoje ir užriko:

– Ko neleidi pūsti trimito?! Kaipmat išvaikysime šitą neteisėtą susirinkimą!

Aš jį perspėjau:

– Bėgdami jie sutryps šimtus kitų. – Bet ta mintis, atrodo, patiko Celerui. Todėl greitosiomis pridūriau: – Jie tiktai šlovina savąją Artemidę. Šventvagiška ir, politiniu požiūriu, neprotinga vien dėl to vaikyti minią.

Pamatęs mus prie įėjimo dvejojant, miesto kancleris, netekęs vilties, davė ženklą mums nusiraminti. Jis buvo nepaprastai įtakus, tad jam lipant ant pakylos liaudis pamažu tilo. O gal žmonės buvo taip prarėkę balsus, kad jau neįstengė daugiau šaukti.

Abu krikščionis minia išstūmė priekin. Jie buvo sumušti, suplėšytais drabužiais, bet nieko piktesnio nepatyrę. Reikšdami savo nuomonę, judėjai juos net apspjaudė. Tačiau kancleris uždraudė žmonėms elgtis skubotai ir priminė, jog pats Efeso miestas yra sergėtojas Artemidės stebuklingosios statulos, kuri esą nukrito iš paties dangaus. Pauliaus mokiniai, jo galva, jokie šventyklos plėšikai ir tikrai ne šventvagiai. Demetrijas ir jo amato draugai esą turį patraukti juos į teismą. O jeigu žmonės norį dar kuo nors pasiskųsti, tai visi skundai spręstini tik teisėtame liaudies susirinkime.

– Po šiandienos įvykio mus gali apkaltinti maištu, nors jokios dingsties nėra, – pabrėžtinai įspėjo jis, rodydamas į mus, romėnus. Todėl jis pareikalavo žmonių išsiskirstyti ramiai ir tvarkingai, antraip, girdi, tikrai negalėsiąs atsakyti už padarinius.

Liaudis prisitriukšmavo į valias. Nuovokiausi pradėjo dėbčioti į raudoną mano šalmo skiauterę, paskui raitijos trimitininką ir ūmai šoko skintis kelio iš teatro. Valandėlę viskas kybojo ant plauko. Publijus Celeras tik grikšėjo dantimis, nes gniauždamas net ir tariamą maištą jis, Romos papročiu, turėjo teisę deginti ir plėšti sidabrakalių krautuvėles. Savo laimei, toji kultūringa tauta dar prisiminė šiurpias istorijos pamokas ir pati išgužėjo iš teatro. Tada, degdamas pykčiu, Celeras įsakė kariams užimti teatrą ir nuplakti keletą užgaišusių liaudies kurstytojų bei žydų. Bet nieko pikta daugiau nenutiko.

Vėliau jis mane tulžiai išbarė ir pasakė:

– Jeigu tu būtum buvęs kiek ryžtingesnis, abudu skendėtumėm piniguose. Užgniaužę šį maištą, abu būtumėm pakilę į patį raitelių sąrašo viršų. Priežastį juk puikiausiai būtume galėję nurodyti – tai nuolaidus Silano valdymas. Progą reikia patiems čiupti – ji juk niekuomet nepasikartos.

Aš pats maniau, jog politiškai daug naudingiau liaudį nuraminti be prievartos. Tačiau ginčijausi bergždžiai – jis laikėsi savo. Kurį laiką dar slapstęsis, Paulius vis dėlto turėjo sprukti iš miesto. Kai aš per tarpininkus nusiunčiau jam griežtą įspėjimą, sužinojome jį iškeliavus į Makedoniją. Nesigirdamas sakau, jog tąkart aš jam išgelbėjau gyvybę, nes nusivylęs Celeras troško tik kraujo. Bet jeigu Paulius iš tikrųjų buvo Dievo bendradarbis, tai, galimas daiktas, aš buvau kaip tik jo gyvasties gelbėjimo įrankis. Taigi daug nepaaiškinamų dalykų dar slypi žemėje, o ką jau kalbėti apie dangų.

Pauliui iškeliavus, miestas nurimo ir žydai gavo sukti galvas dėl kitų reikalų. Tarp jų buvo nemaža amatininkų, Klaudijaus ištremtų iš Romos, kurie ketino po malonės teikimo grįžti Romon.

Siautė smarkiausios žiemos audros, tad į uostą neatplaukė nė vienas Italijos laivas. O Publijus Celeras ir toliau griežė dantį ant manęs. Vengdamas sankirčio, galų gale pats susiradau nediduką laivelį, kuris pasi-

ryžo su Artemidės pagalba nugabenti dievų statulas į Korintą. Mums pasisekė – išsilenkėme šiaurės vėjo, nors ne sykį teko sustoti jūros salų uostuose.

Korinte Hieraksas Lausijus sielvartavo tardamas mane pradingus, nes labai ilgai nieko apie mane negirdėjo. Jis buvo aptukęs, vaikščiojo iškelta galva ir kalbėjo pamokslaujamu balsu. Buvo vedęs krūtingą graikę našlę ir prisiėmęs gyventi du našlaičius, ruošdamasis pasirūpinti jų auklėjimu bei nuosavybe. Jis išdidžiai aprodė man savo mėsinę, kurią vasaros laiku vėsindavo kalnų šaltinio vanduo. Hieraksas turėjo įsigijęs laivų turtinių teisių ir kaip tik pirkiojo išmanius vergus steigiamai bronzos liejyklai.

Man papasakojus apie neramumus Efese, jis supratingai papurtė galvą ir atsakė:

– Ir čia nesiliauja vaidai. Prisimeni, kad Paulius iškeliavo į Jeruzalę atsiskaityti už savo darbus bei mokymą vyresniesiems? Kiek teko girdėti, jo mokymas žmonėms pasirodė pinklus ir ne visi Paulių palaikė. Nenuostabu, jog jis įkiršo dar karščiau skelbti savąjį mokymą. Gal jis ir turi Kristaus galios, nes sėkmingai gydė paliegėlius, tačiau visi nuosaikūs krikščionys mieliau laikosi nuo jo atstu.

– Vadinasi, tu dar vis krikščionis? – paklausiau apstulbęs.

– Manding, net geresnis krikščionis negu anksčiau, – patikino Hieraksas. – Turiu sielos ramybę, gerą žmoną, o ir verslas man sekasi. Tiesa, į Korintą atkako pranašas, vardu Apolas, kuris Aleksandrijoje nuodugniai susipažino su judėjų raštais ir kurį Akvilas ir Priskilė mokė Efese. Jis ugningas kalbėtojas ir patraukia savęsp galybę šalininkų. Taigi mes turime Apolo partiją, kuri renkasi į savas draugijas ir ten puotauja, šalindamiesi kitų krikščionių. Priskilės patarimu, mes jį šiltai priėmėm, ir bereik – nenujautėm jo valdžiotroškos. Laimė, pas mus kaip tik dabar svečiuojasi Kefas – gabiausias Jėzaus Nazariečio sekėjas. Jis apkeliavo daugį miestų, ramindamas žmones, ir pavasarį trauks pačion Romon žiūrėti, kad, pargrįžus žydų tremtiniams, ten vėl nekiltų rietynės. Juo tikiu labiau nei kitais, nes jis moko to, ką savo ausim girdėjo iš paties Jėzaus Nazariečio lūpų.

Hieraksas apie Kefą šnekėjo taip pagarbiai, kad mane pagavo ūmus noras jį pamatyti, nors jau per gerklę lindo tiek krikščionys, tiek judėjai. Paaiškėjo, jog Kefas anksčiau buvo galilėjietis žvejys, kurį Jėzus Nazarietis prieš kokius dvidešimt penkerius metus, – kai aš dar nebuvau gimęs, – išmokė žvejoti žmones. Tiesa, Kefui tai buvo nelengva, nes jis, tamsus sodietis, graikiškai mokėjo vos kelis žodžius. Todėl turėjo keliauti su vertėju. Bet, pamaniau, jog tikrai naudinga susitikti su vyru, pavertusiu Hieraksą dievotu žmogumi, nes Paulius, perdėm persiėmęs judėjiško mokslingumo ir įkarščio, nesugebėjo padaryti šitokio stebuklo.

Kefas gyveno žydo, išpažįstančio Kristų, namuose. Tas žydas vertėsi aliejuje išlaikytos žuvies prekyba, tad nebuvo turtais pertekęs. Hieraksui įsivedus mane vidun, pasidygėjau žuvies smarve ir ant grindų girgždančiu smėliu, suneštu galybės lankytojų kojų. Ankštas kambarys skendėjo apytamsoj. Žydas šeimininkas pasveikino mus susikrimtęs ir subūgęs, sakytum vien savo esybe aš būčiau galėjęs suteršti jo būstą.

Veikiausiai jis buvo iš tų žydų, kurie, pasirinkę Kristų, dar stengėsi laikytis senojo žydų Įstatymo ir vangstėsi ryšių su visais neapipjaustytais graikais krikščionimis. Jo padėtis buvo keblesnė nei kad graikų, nes judėjai jo, atskalūno, nekentė labiau negu graikų krikščionių. Dėl savojo Įstatymo jį be perstogės graužė sąžinė.

Žydas Kefas vilkėjo kutuotą apsiaustą. Jis buvo augalotas, vešlių plaukų, barzdą pasipuošęs sidabrinėm juostelėm. Platūs delnai rodė jį kitados dirbus rankų darbą. Kefo veidas buvo ramus ir be baimės, tačiau akys, kai pažvelgė į mane, lyg ir blykstelėjo sveika sodietiška nuovoka. Vien jo esybė skleidė savišką saugumo jausmą – visai kitaip nei Pauliaus, kuris kėlė sielos nerimą ir įžiebdavo širdyje prieštaravimų bei bergždžių abejonių.

Prisipažįstu neką prisimenąs iš mūsų pokalbio. Daugiausia šnekėjo ir padlaižiavo Hieraksas, o pašnekesį dar sunkino vertėjas – gerokai už Kefą jaunesnis liguistas žydas, vardu Morkus. Kefas aramėjų kalba dudeno ramiai, trumpais sakiniais. Jo šneka man atgaivino vaikystės prisiminimus iš Antiochijos, tad mėginau jį pats suprasti – be vertėjo. Ir tai mane suglumino. Po teisybei, manau, jog Kefas nepasakė nieko reikšminga. Labiausiai veikė jo paties taikingas tikrumas, kurį skleidė aplink save.

Kefas naiviai stengėsi parodyti savo mokytumą persakydamas ištraukas iš žydų šventraščių. Jis oriai atrėmė Hierakso liaupses ir paragino šlovinti tik Jėzaus Kristaus Dievą ir Tėvą, iš kurio malonės Hieraksui vėl įsižiebė gyva viltis.

Hieraksas susigraudino ir nuoširdžiai prisipažino, kad, galimas daiktas, jo širdyje kai kas ir apsivertė, tačiau kūne vis dar tebesiaučia geiduliai ir savimeilė. Kefas jo nepasmerkė, tik perliejo švelniu ir kartu gudriu žvilgsniu, tarytum kiaurai permatydamas jo žmogišką silpnumą, bet vis dėlto įžvelgdamas gėrio sėklą jo meluojančioje vergo širdyje.

Paklausiau Kefą, ar jis širdyje nesišalina manęs, romėno. Bet jis patvirtino esąs visada pasiruošęs nuolankiai atsakyti kiekvienam, kuris teiraujasi apie jo vilties pamatą. Jis pirmasis liepęs pakrikštyti neapipjaustytą romėną bei jo namiškius. Tas vyras buvo Romos centurionas, – išdidžiai pareiškė Kefas. Neapipjaustytų pagonių krikštijimas – ne vieno Pauliaus išmonė.

Nekantriai paklausiau, kokią palaimą, jo manymu, suteikia vanduo. Vanduo esąs tik vanduo, atsakė. Visos tautos prieš dieviškąsias misterijas švarinasi apsiprausdamos.

Kefas pradėjo, manding, naiviai sekti seną žydų legendą apie Nojų, kuris pasistatytu didžiuliu laivu su keliais bendrais perplaukė vandenis. Pagal tą palyginimą ir dabar vanduo per Jėzaus Kristaus prisikėlimą išgelbsti krikštijamą žmogų. Man tai pasirodė tušti pliauškalai. Tad Kefas darsyk kantriai pakartojo, kad vien krikštas nepašalina kūno bjaurasties, o tik reiškia, kad Dievas iš mūsų prašo švarios sąžinės.

Pastebėjęs, kad man tos kalbos nusibodo, Hieraksas karštai paprašė Kefą papasakoti, kaip jis ištrūko iš karaliaus Herodo nagų ir kokius stebuklus padarė vardan Jėzaus Kristaus. Tačiau Kefas tik apžiūrinėjo mane atidžiai ir apie savo stebuklus nutylėjo. Užtat pradėjo šaipytis pats iš savęs pasakodamas, kaip mažai nuvokė apie Jėzų Nazarietį, kai klajojo podraug su Juo prieš Jo nukryžiavimą.

Esą vienintelis jo nuopelnas tas, kad pirmasis pripažino Jėzų Kristumi, nors tuolaik dar ne viską suvokė, – jeigu išvis ką suvokė. Jėzus netgi jį pavaręs: „Eik šalin, šėtone". Tie žodžiai jam vis gilsteli, kai mėgina dėtis pernelyg išmintingas. Net per Paskutinę vakarienę, kai Jėzus pasilenkė mazgoti savo mokiniams kojų, jis, Kefas, paikai paprašė, kad paskui dar ir galvą ištrinktų. Šiandien jis pats nesupaisąs, ar tada tik pajuokavęs. Ir jo tikėjimas buvęs toks silpnas, kad vos nenuskendo Galilėjos jūroje, kai sykį pamėgino eiti vandeniu kaip ir Jėzus.

– Nejau jis ėjo vandeniu? – paklausiau kandžiai.

Tačiau Hieraksas suskubo tai patvirtinti. Kefas apie tai jau seniai buvo jam pasakojęs. Kaip tik šis nutikimas sustiprino Hierakso tikėjimą, jog Jėzus iš tiesų buvęs Kristus. Žmogus to padaryti negalėjęs.

– Bet juk ir Simonas Burtininkas Romoje skraidžiojo tarp debesų, – burbtelėjau. – Beje, ar ne tu pats savo galia jį nupuldei taip, kad jam kelio girnelė trūko?

Kefas tiesiai neatsakė, bet, aišku, patvirtino, jog Simonas Burtininkas kitados mėgino už pinigus iš jo išgauti stebuklingosios galios paslaptį ir savo juodiesiems kerams neleistinai pasitelkdavo Kristaus vardą. Žiopliausieji net painiojo jį su Kefu, nes ir jis, kitados žvejys, buvo vardu Simonas. Tai Jėzus pavadino jį Kefu – uola. Keliaudamas jis norėjo vadintis Kefu kaip tik todėl, kad niekas jo jau nesumaišytų su garsiuoju Simonu Burtininku. Ši šlovė vis dar tvariai laikėsi miestuose, kur jis burtininkavo. Šiaip ar taip, Kefas labai nenoriai prisiminė Simoną Burtininką.

Užtat pasipasakojo, kaip Jėzui Nazariečiui meldžiantis paskutiniąją naktį jis neįstengė išbūti negulęs. Kai Jėzų suėmė, Kefas vaikščiojo pasekomis ir, šildydamasis prie ugnies, tris sykius išsigynė pažįstąs

Jėzų, – visai kaip Jėzus buvo išpranašavęs, kai Kefas pasigyrė esąs pasirengęs dalytis su Jėzumi Jo kančią.

Man atrodė, kad Kefo galia slypėjo kaip tik šiuose paprastuose pasakojimuose, kuriuos jis metai iš metų visur kartojo, todėl ir prisiminė žodis žodin. Būdamas neišprusęs ir neraštingas, tik paprastas žvejys, jis tiksliai įsiminė paties Jėzaus žodžius bei mokymus. Nuolankumu jis mėgino rodyti pavyzdį kitiems krikščionims, kurie pasirinkę Kristų, – kaip kad Hieraksas, – pūsdavosi lyg varlės.

Ne, Kefas nebuvo grasus, nors su juo kalbėdamas ir nujautei, jog įsijaudrinęs gali būti net baisus. Girdėjau, kad į keliones jis pasiėmęs žmoną, nors ši slėpėsi podraug su kitomis namų moterimis. Patyrinėjęs mane tik žvilgsniu, Kefas tikrai nemėgino manęs atversti. Tai mane užgavo.

Tiesa, jis su mielu noru pasakojo apie savąjį kelią, bet taip, tarytum nelaikydamas manęs tinkamu į išrinktųjų būrį. Ne, aš nenorėjau prie jų prisidėti, veikiau su pasimėgavimu meilijau jam įgelt: „Pigiai tariesi padarysiąs iš manęs krikščionį".

Pastebėjau, kad jis neištarė nė vieno blogo žodžio apie Paulių, nors suteikiau jam dingstį. Gal jis nepanūdo pašaliečiams atskleisti krikščionių tarpusavio nesutarimų.

Grįžtant mums iš Kefo, Hieraksas man atvirai išdėstė savo mintis:

– Mes, krikščionys, laikome vienas kitą broliais. Bet kaip kiekvienas žmogus yra kitoks, taip ir mes, krikščionys, esame skirtingi. Todėl iš mūsų susibūrė Pauliaus sekėjų partija, Apolo partija, Kefo partija ir dar liekame tie, kurie laikomės tiktai Kristaus pusėje ir kuriems viskas atleista. Todėl be perstojo ir kenčiame savitarpio neapykantos ir pavydo kaitrį. Tie, kurie neseniai įtikėjo, dvasios pagauti, nirčiausiai ir pyksta, ir priekaištauja nuosaikiesiems dėl jų gyvensenos. Aš pats, pažinęs Kefą, nesistengiu būti už kitus pranašesnis nei tyresnis.

Priverstinė gaišatis Korinte mane sujaudrino ir savo namuose aš neįsigyvenau. Nupirkau drambliakaulę arklių kinkinio statulėlę Neronui į rinkinį. Prisiminiau jį žaidus tokiais kinkiniais, kai motina neleisdavo žiūrėti tikrų lenktynių.

Saturnalijos buvo jau seniai praėjusios, kai galų gale audrota jūra per Puteolius sugrįžau Romon.

Teta Laelija buvo sumenkusi, grizli ir kaltino mane ją apleidus, nes bemaž trejus metus neatsiunčiau jai žinios apie save. Tik Barbas nuoširdžiai džiaugėsi manimi ir pasipasakojo po negerų sapnų dėl mano laimės paaukojęs Mitrai jautį. Jis tvirtino esąs beveik tikras, jog ta auka kaip tik ir ištraukė mane iš plėšikų nelaisvės Kilikijoje, kai keliais žodžiais apsakiau jam savo išgyvenimus.

Pirmučiausia norėjau eiti pasveikinti tėvo į Viminalį, nors buvau nuo jo atitolęs. Bet čia teta Laelija, jau aprimusi, pasišaukė mane ir užriko:

– Verčiau niekur kojos nekelk, kol savo ausim neišgirdai, kas nutiko čia, Romoje!

Šnypšdama iš piktumo ji pasakė, kad imperatorius Klaudijus neseniai nusprendė Britaniką, dar paauglį, apsiausti vyro toga ir pasigėręs net išsitarė apie Agripinos valdžiotrošką. Todėl Agripina suvalgydino jam užnuodytų grybų. Apie tai Romoje šnekėta net gana garsiai. Neronas žinojo viską. Žmonės kalbėjo, kad jis nusivaipė sakydamas, jog grybų patiekalas vyrą paverčia dievu. Taigi Klaudijus jau buvo dievas. Agripina kaip tik statydino mirusiam vyrui šventyklą, nors norą stoti į Klaudijaus žynių kolegiją pareiškė nedaugelis.

– Taigi Roma – toks pat gyvatynas kaip anksčiau, – išdaužiau apmaudžiai. – Visi žinojo Klaudijų jau porą metų sergant skrandžio vėžiu, nors jis pats šito nenorėjo pripažinti. Kam tyčiomis kartini man džiaugsmą? Gerai pažįstu Agripiną, o ir esu paties Nerono draugas. Kaip galiu apie juos bloga galvoti?

– Sekretorius Narcizas taip pat veikiai nugarmėjo į Hadą, – pasakojo teta Laelija, nepaisydama mano priešgynių žodžių. – Jo garbei turiu pasakyti, jog prieš nusižudydamas jis savo rankom sudegino slaptą Klaudijaus archyvą, kurio Agripina žūtbūtinai gviešėsi. Šitaip Narcizas išgelbėjo daugybę kilmingų vyrų. Agripinai teko pasitenkinti šimtu milijonų sestercijų, kuriuos paveldėjo iš to valdžiotroškos bei godūno atleistinio. Nori tikėk, nori ne: Romoje būtų kilusios skerdynės, jeigu Agripina būtų pasiekusi savo. Laimė, Seneka su prefektu Buru – išmintingi vyrai, sukliudė jos kėslus. Seneką išrinko konsulu, kai šis senatui įsiteikė tokia bjauria satyra apie Klaudijaus sumoliūgėjimą, kad šiandien visi netveria juoku išgirdę apie Klaudijaus dieviškumą. Tai jo šlykštus kerštas už ilgą tremtį. Mes čia, Romoje, gerai žinome, jog Seneka nusipelnė tremties už viešą triukšmą dėl santykių su Agripinos seserimi. Galų gale ta vargšė mergina iškeliavo amžinybėn. Nežinau, ko laukti, kai gražbylys filosofas tvarko valstybės reikalus. Laikai pasikeitė. Net jaunimas rengiasi nepadoriai – juk Klaudijaus nebėra ir niekas jų neverčia vilkėti togų.

Dar daug teta Laelija liežuviu primalė, kol jos atsikračiau. Skubėdamas į tėvo namus ant Viminalio kalvos pastebėjau, kad Roma laisvesnė nei anksčiau. Žmonės drįso juoktis. Galybė Forumo paminklų buvo apipeckioti pašaipiomis eilėmis, kurias žmonės kvatodami skaitė balsu. Niekas tų eilių netrynė. Dar švietė popietė, bet skersgatviuose jau pastebėjau ne vieną įkaušusį ar citrą brązginantį ilgaplaukį.

Ponios Tulijos prieangyje, kaip visada, grūdosi visokiausi prašytojai, šiaip lankytojai ir, mano nuovyliui, žinoma, žydai, kurių tėvas turbūt niekuomet nė vieno šalin nepavarė. Ponia Tulija nutraukė karštą pokalbį su pora kilmingų liežuvautojų ir, mano nuostabai, pripuolė manęs apkabinti. Ant jos putlių pirštų žibėjo žiedai, o augantį pagurklį ji stengėsi pridengti kelių eilių brangakmenių vėriniu.

– Pats laikas ilgai klaidžiojus sugrįžti Romon, Minutai! – šūktelėjo ji. – Sužinojęs, kad prapuolei, tavo tėvas iš širdgėlos susirgo, nors primindavau jo paties elgesį jaunystėje. Laimė, esi sveikas ir kupinas jėgų, sūnau nedorėli. Nejau Azijoje tu girtas vėleisi į peštynes, kad ant veido liko tokie bjaurūs randai? Būgštavau, kad dėl tavęs sielvartaudamas tėvas dar gaus galą.

Tėvas atrodė susenęs, bet, būdamas senato narys, oresnis nei anksčiau. Po tokio ilgo laiko pažvelgęs į jį, supratau niekuomet nematęs liūdnesnių akių. Išvydęs mane jis turbūt nudžiugo, tačiau mudu niekad nemokėjome nuoširdžiai kalbėtis. Tad aš tik papasakojau savo išgyvenimus, sumenkindamas nelaisvės trukmę. Galiausiai juokomis paklausiau, ko dar tie nelemti žydai nori iš jo.

Tėvas apgailestaudamas tarė:

– Valstybės iždo saugotojo Palanto brolis Feliksas dabar Judėjos prokuratorius. Žinai, tas pats, kuris vedė Kleopatros dukraitę. Dėl jo godumo nuolat plūsta skundai. O teisingiau sakant, patys žydai – amžini kliautininkai, kuriems niekas neįtinka. Kažkas kažką vėl kažkur užmušė. Po teisybei, turbūt jau po visą Judėją siautėja plėšikų gaujos. Plėšia ir degina, o Feliksas neįstengia palaikyti tvarkos. Žydai tad ir mėgina kelti šį klausimą senate. Bet kuris iš mūsų nori į šitokius reikalus veltis? Palantas – pernelyg didis, tad jo žeminti nevalia. O senatui tikrai nemenkų rūpesčių dabar kelia Armėnija ir Britanija.

– Mus dabar šaukia į Palatiną, – tęsė tėvas. – Agripina panūdo už užuolaidos klausytis senato ginčų. Juk ten patogiau, negu senojoje kurijoje, kur per stebuklą susirinkus visiems senatoriams dalis turi stovėti. Žiemą ten net kojas gelia.

– O Neronas, – paklausiau užsidegęs, – kaip tu vertini jį?

– Galiu pasakyti tiek: Neronas troško būti neraštingas, kai pirmąkart turėjo pasirašyti mirties nuosprendį, – atsakė tėvas. – Gal ir iš tikrųjų jis taps žmonijos viltimi, kaip karštai tiki daugis. Jis bent jau iš dalies sugrąžino teismingumą konsulams bei senatui. Nespėliosiu kodėl: ar iš pagarbos mums, senato tėvams, ar nūsdamas užsiimti kur kas smagesniais dalykais nei teismo bylų svarstymas.

Minčių išvagota kakta tėvas, abejingai žvelgdamas pro mane, tiktai burną aušino, nes valstybės reikalai jam visai nerūpėjo. Ūmai jis įsibedė man tiesiai į akis ir paklausė:

– Minutai, mano sūnau, ką ketini toliau veikti?

Aš visas pasišiaušiau:

– Dvejus metus buvau žeminamas tamsiame urve baisiau už vergą, – pasakiau. – Dvejus metus įnoringoji Fortūna paglemžė iš manęs. Kai tik rasdavau jėgų mąstyti, galvodavau atsiimsiąs tuos dvejus metus pasidžiaugdamas gyvenimu kaip žmogus – bergždžiai nepurkštaudamas ir neatsisakydamas jo teikiamų malonumų.

Mano tėvas tik mostelėjo ranka į gludžias kambario sienas, tartum rodydamas visą ponios Tulijos namų prabangą ir ištaigą.

– Gal ir aš gyvenu lyg tamsiame urve, – su neapsakomu liūdesiu tarė jis. – Atsiduodu pareigoms ir pagarbai, nors man nieko nereikėjo. Bet juk tavo gyslomis teka ir jos – tavo motinos – kraujas, – ir to nevalia pamiršti. Ar dar beturi motinos taurę?

– Bet tai tik medinis puodelis – net Kilikijos plėšikai jo iš manęs neatėmė, – atsakiau. – Kai mums kelias dienas nedavė vandens, liežuvis lipo prie gomurio ir dvėsavom kaip žvėrys, įsivaizduodavau geriąs iš tos amžinai sklidinos taurės. Tačiau aiman – ji būdavo vis tuščia. Juk tai tik kliedesiai.

Stengiausi neprasižioti tėvui apie Paulių ir Kefą, nes pats troškau iš savo atminties ištrinti net jų prisiminimą – lyg niekados jų nebūčiau sutikęs. Tačiau tėvas tarė:

– Meilyčiau būti vergas, skurdžius, niekam nežinomas ir iš naujo pradėti gyvenimą. Bet man jau per vėlu. Grandinės jau įsirėžė į kūną.

Manęs toks paprasto gyvenimo troškimas neviliojo. Seneka, kuris taip gražiai ir pakiliai skelbė neturto ir dvasios ramybę, pats irgi pasidavė valdžios, garbės ir turto apžavams tikindamas, jog išminčiui šitai nė kiek nekenkia, lygiai kaip neturtas bei tremtis.

Stabtelėjome prie piniginių reikalų. Pasitaręs su ponia Tulija, kuri savaip numatė mano ateitį, tėvas nusprendė pradžioje skirti man milijoną sestercijų, kad galėčiau deramai įsikurti, ruošti puotas ir megzti naudingus ryšius. Jei pristigsiąs, pažadėjo duoti daugiau, nes jis pats niekaip nevaliojo visų pinigų išleisti.

– Tavo tėvas neturi jokio pomėgio, kuris tokiame amžiuje jį tenkintų ir saldintų gyvenimą, – aimanavo ponia Tulija. – Jam nerūpi net knygų skaitymas, nors namuose tamtyč įrengiau paskaitų salę numanydama, kad tu tęsi literatūrinę veiklą. Jis galėtų rinkti bent jau senus instrumentus ar graikų tapinius ir šitaip pelnyti šlovę. Kai kurie imasi auginti baseinuose retas žuvis, kiti ruošia gladiatorius, o jis turi gana lėšų net ir lenktyninius arklius laikyti! Tai pats brangiausias ir puikiausias pomėgis įamžėjusiam vyrui. Bet ne, – jis užsispyręs. Sykiais išlaisvina kokį vergą, sykiais dalija dovanas niekingiems žmogeliams. Kokių blogų pomėgių – nė vieno! Mudu vienas kitam nuolaidžiaudami susigyvenome jau taip, kad abu esame viskuo patenkinti.

Jiedu norėjo, kad likčiau vakarienės, bet pamaniau turįs skubėti prisistatyti į Palatiną, kol žinia apie mano parvykimą nepasiekė rūmų kitu keliu. Tokiu svarbiu save laikiau. Tiesa, sargybiniai įleido mane vidun net nepatikrinę, ar turiu ginklą, – šitaip neįtikimai buvo persimainę laikai. Tačiau aš net nustėrau pamatęs, kokia galybė atsitiktinės sėkmės medžiotojų šlaistosi arkadose, laukdami palankios progos. Prisistačiau daugybei rūmininkų, tačiau Seneką buvo užgriuvusi tokia

milžiniška darbų našta, kad jis nieku gyvu negalėjo manęs priimti, ir pats imperatorius Neronas buvo užsidaręs darbo kambaryje rašyti eilių. Buvo uždrausta trukdyti, nes jį lankė mūzos.

Nusiminiau supratęs, kad aibė žmonių visokiais būdais siekia jaunojo imperatoriaus prielankumo. Tačiau man jau rengiantis išeiti pripuolė vienas iš daugybės Palanto sekretorių ir nusivedė mane į Agripinos kambarius. Agripina nerimastingai vaikštinėjo pirmyn atgal, stumdydama krėslus ir spardydama brangius rytietiškus kilimus.

– Kodėl iškart nepranešei pargrįžęs? – užriko ji. – O gal ir tu manęs visai negerbi? Nedėkingumas – štai žmonių atlygis. Nemanau, kad kuri nors motina būtų šitaip pasiaukojusi dėl savo sūnaus ir jo draugų.

– O Augusta, o tėvynės motina! – šūktelėjau, nors gerai žinojau, jog niekas jai dar nesuteikė šių garbės vardų. Piliečiams ji buvo tik dieviškojo Klaudijaus žynė. – Kaip gali kaltinti mane nedėkingumu? Aš tik nedrįsau niekingais savo reikalais trukdyti tavęs per slogų našlės gedulą.

Agripina nepatikliai dėbtelėjo į mane, ėmė dūsauti, grąžyti rankas ir tarė:

– Aš juk imperatoriaus motina – ir našlės gedulas neturi manęs palaužti. Neronas jaunas – vykdant sunkias pareigas jam kaip oro reikia motinos patarimų. O aš juk puikiai išmanau valstybės ir bendro labo reikalus. Mano gedulą maldo tik tai, kad vargšelį Klaudijų bemaž visai buvo suėmęs glumas. Negalėjome net jo testamento skelbti – tokie akivaizdūs jame pamišimo požymiai. Mirtis jam, vargšeliui, buvo palengvėjimas. Dabar jam gera tarp dievų, nors įtariu, kad dieviškasis Augustas apstulbo, išvydęs įšlubčiojant į dangaus sales mikčiojantį Klaudijų kretančia galva.

Kalbėdama Agripina sugriebė man ranką, putlia krūtine prisispaudė prie šono ir ėmė dūsuoti našlaičių kvapu man į veidą, tad pasijutau nesmagiai.

– Gerai, kad sugrįžai, Minutai Lausai, – tęsė ji. – Nesi lengvabūdis, nors dėl patyrimo stokos kadaise suklupai. Kaip tik dabar Neronui labiausiai reikia tikrų draugų. Berniukas silpnabūdis ir pernelyg lengvai pasiduoda paklaidinamas. Gal aš pati su juo elgiausi pernelyg griežtai. Man pasirodė, jog jis tyčia manęs vengia, nors anksčiau mielai sėsdavosi į mano dengtus neštuvus arba pagarbiai žingsniuodavo iš paskos. Turbūt girdėjai, kad senatas patvirtino man teisę vežimu važinėti net į Kapitolijų. Neronas tarytum nesupaisydamas pinigų vertės tiesiog švaistyte švaisto beprotiškas sumas niekingiems draugams, kitaristams, aktoriams, lenktynininkams ir pagiriamųjų kalbų rašytojams. Palantas smarkiai susirūpinęs. Juk tik jo dėka pavyko bent šiek tiek sutvarkyti piniginius valstybės reikalus vargšelio Klaudijaus laikais. Imperatoriškasis iždas visiškai atskirtas nuo valstybės iždo. O Nero-

nas šito niekaip nenori suprasti. O dar ir vergę įsimylėjo. Ar tu gali tai suvokti? Jis mieliau laksto į susitikimus su ta baltaveide mergina, nei su savo motina! Bet toks elgesys žemina jo, imperatoriaus, garbę. O klastingi bendrai dar pakursto nerinklų berniuką ištvirkauti, nors mano motiniškas švelnumas būtų jam kur kas vertesnis už bjaurų ir atsitiktinį sanguliavimą.

Valinga dailioji Agripina, kuri įprastai susitvardydavo ir elgdavosi išdidžiai it deivė, taip įsikarščiavo, kad savo neviltį išliejo man, dėdama daug vilčių į mano draugystę.

– Seneka taip pat niekingai mane apvylė! – sušuko ji. – Tas prakeiktas įteiklus dviveidis! Aš jį parsikviečiau iš tremties, aš skyriau jam vietą senate, aš nusamdžiau jį Nerono retorium! Už savo sėkmę jis tiktai man turi dėkoti. Ar žinai, kad jau ir Armėnijoje neramu? Neronui priimant Armėnijos pasiuntinius, įžengiau į salę, ketindama atsisėsti į teisėtą vietą šalia jo. O Seneka pasiuntė Neroną manęs pasitikti ir išvesti lauk pro duris prasimetus sūnaus lipšnumu. Bet tai juk viešas įžeidimas. Tegul moteris nesikiša į valstybės reikalus! Tačiau be šitos moters Neronas juk niekada nebūtų tapęs tuo, kuo tapo – pačiu Romos imperatoriumi!

Įsivaizduoju, ką būtų pamanę Armėnijos pasiuntiniai, išvydę moterį su imperatoriumi pasirodant viešai. Neronas, mano galva, šiuo atžvilgiu buvo nuovokesnis už Agripiną. Žinoma, jai šito nedrįsau pasakyti. Subūgęs žiūrėjau į ją tarytum į sužeistą liūtę ir supratau, jog tampu liudytoju lemiamos kovos dėl Romos valdymo tarp Agripinos ir Nerono patarėjų. Žinodamas visišką Nerono priklausomybę nuo motinos, nenumaniau, kaip ta kova dar baigsis.

Sutrikęs mėginau kaži ką lementi apie savo dalią, tačiau Agripinai stigo kantrybės išklausyti. Tik tada, kai papasakojau apie Silano širdies smūgį, ji susidomėjo, linktelėjo galva ir pasakė:

– Taip ir turėjo nutikti. Antraip kada nors vis tiek būtų buvęs apkaltintas sąmokslu. Visi tie išdidėliai Silanai – tikri gyvatės.

Tą akimirksnį skubinai įėjo tarnas ir pranešė Neroną pradedant vakarieniauti – pavėluotai, kaip visada. Agripina stumtelėjo mane už peties ir paragino:

– Kvaily, lėk kartu. Nesileisk sulaikomas.

Jos valia buvo nepergalima – aš iš tikrųjų pasileidau bėgte, stabdantiems tarnams tvirtindamas esąs pakviestas vakarienės pas imperatorių. Neronas vakarieniavo nedideliame Palatino valgomajame, kuriame paprastai tilpo tik kokių penkiasdešimt svečių. Valgomajame jų buvo prisigrūdę tiek, kad ne visiems užteko gultų, nors glaudėsi po tris. Keletas turėjo tenkintis krėslais. Neronas vilkėjo nevalyvai, buvo aptekęs prakaitu, vis dėlto žavus jaunatviškas jo veidas švytėjo džiaugsmu. Iš pradžių jis įsistebeilijo trumparegėmis akimis į mane, o

paskui jau apkabino, pabučiavo ir paliepė užkelti mano krėslą į garbingą vietą šalia savojo.

– Mūzos man buvo palankios! – riktelėjo jis ir pasilenkęs tvokstelėjo karščiu man į ausį:

– Minutai, Minutai, ar supranti, ką patiri mylėdamas iš visos širdies? Mylėdamas ir būdamas mylimas. Ko daugiau žmogui reikia?

Jis valgė godžiai, skubomis, be paliovos ragindamas muzikanto apsiaustu grindis šluojantį Terpną, kurį net nevokiau esant garsiausią mūsų laikų kitaristą, kol man šito nepasakė. Toks tamsus dar buvau. Vakarieniaujant Terpnas sukūrė muziką eilėms apie meilę, kurias tą popietę Neronas parašė, o paskui mirtinoje tyloje padainavo.

Terpno balsas buvo lavus ir toks galingas, kad virpino visą kūną. Po jo dainos su citra visi pratrūkome audringais plojimais. Nenumanau, kiek talento slypėjo Nerono eilėse ir kiek Neronas mėgdžiojo kitus poetus, vis dėlto, Terpno dainuojamos, jos darė didelį įspūdį. Tiesa, aš ne per daug muzikalus. Dėdamasis kuklus, Neronas padėkojo už prielankumą, paėmė iš Terpno rankų instrumentą, ilgesingai suvirpino stygas, tačiau uždainuoti nedrįso, nors didžiuma svečių jo ir prašė.

– Padainuosiu, – varžliai atsakė Neronas, – kai tik Terpnas išlavins ir sustiprins mano balsą būtinomis pratybomis. Pats žinau, kad mano balsas tinkamas. Jei kada nors dainuosiu, – rungsiuosi tik su geriausiais. Tik tokios garbės trokštu.

Jis vis prašė Terpno padainuoti ir jam neįgriso klausytis, bet rūsčiai dėbčiojo į tuos, kurie, pasibodėję muzika, po taurės kitos sušnekdavo tarpusavyje. Atvirai sakant, galop aš jau irgi vargiai sulaikiau žiovulį. Apžiūrinėjau svečius mintydamas, jog Neronas nelabai paiso draugų kilmės ir rango, o veikiau renkasi juos pagal širdies palankumą.

Pats kilmingiausias svečias buvo Markas Otonas, kuris, kaip ir mano tėvas, paėjo iš etruskų karalių ir kurio tėvui senatas pastatė paminklą Palatine. Tačiau Markas Otonas liūdnai garsėjo švaistumu ir įžūlavimu – prisiminiau girdėjęs, kad įniršęs tėvas primušė jį, jau vilkintį vyro togą. Ten drybsojo ir Klaudijus Senecionas, kurio tėvas tebuvo imperatoriaus Gajaus atleistinis. Tiek Otonas, tiek Senecionas buvo išvaizdūs jaunuoliai ir panorėję gebėjo žaviai elgtis. Ant gulto tysojo ir lobingasis Senekos giminaitis Anėjus Serenas, kurio ausin Neronas šnibždėjo savo rūpesčius, kol Terpnas taisydavo balsą kiaušinių gėrimu.

Klausydamasis muzikos Neronas nugrimzdo į svajones ir savo dailiais bruožais bei rusvais plaukais dabar veikiau priminė marmurinę Endimiono statulą. Galų gale daugumą svečių jis išprašė, sulaikydamas tik kokią dešimtį. Ir aš pasilikau, nes stačiai manęs nepavarė. Jaunatviško aistrio pagautas, jis tarėsi tąvakar per maža patyręs ir sugalvojo, kad turime persirengti ir pro užpakalinį išėjimą traukti papramogauti į miestą.

Jis pats apsirengė kaip vergas ir užsidėjo galvos dangalą. Visi buvome taip nusitašę, kad mus linksmino bet kokia išdaiga. Kvatodami ir rėkaudami nusileidome skardingu keliu į Forumą ir, vienas kitą tildydami, praėjome pro Vestos mergelių atrijų. Otonas šnekėjo apie vestales visokias nešvankybes, o tai liudijo visišką jo bedievystę.

Auksakalių gatvėje priešais mus išdygo nusikaušęs Romos raitelis, kuris pasiskundė nuklydęs nuo savo bendrų. Neronas prikibo prie jo ir pargriovė, kai tas pakėlė prieš jį ranką. Nors tik aštuoniolikmetis, Neronas buvo labai stiprus. Otonas kaipmat nusivilko apsiaustą ir mes plyšodami juokais šokom karšti senį. Galiausiai Senecionas įstūmė jį nuotekų angon, bet paskui jį mes iš ten ištraukėme, kad nepriburbuliuotų. Erzeliodami, varstydami krautuvių langines, nudauždami iškabas ir nešdamiesi jas it pačius tikriausius pergalės ženklus, galų gale atkakome į dvokiąją Suburą.

Ten išvaikėme dar atdaros užeigėlės lankytojus ir paliepėme šeimininkui atnešti mums vyno. Kaip reikėjo tikėtis, vynas buvo prastas. Tad sudaužėme ąsočius ir vynas nusruveno grindimis į gatvę. Vis dėlto Serenas pažadėjo atlyginti šeimininkui nuostolius, kai šis pradėjo žliumbti, neįstengdamas mūsų sutramdyti. Neronas labai didžiavosi sumuštu skruostu ir griežtai uždraudė mums bausti jį pridaužiusį Lacijaus jaučių piemenį, pavadindamas tą pašlemėką tikru vyru.

Senecionas panūdo įsibrauti į kokius viešuosius namus, bet Neronas liūdnai pasiskundė, jog jam uždrausta net puikiausios kekšės draugija, nes jo motina pernelyg griežta. Serenas paslaptingai prisaikdino mus laikyti liežuvius už dantų ir nusivedė į prašmatnius namus Palatino atšlaitėje. Jis pasakė nupirkęs ir įruošęs juos pačiai dailiausiai pasaulio moteriai. Neronas sutriko ir varžliai daugybę kartų paklausė: „Ar dera taip vėlai ją trukdyti" ir „Ar galėčiau perskaityti jai savo eiles?"

Tai buvo tik akių dūmimas, nes tuose namuose gyveno išlaisvinta graikė vergė Aktė – toji gražuolė, kurią Neronas buvo įsimylėjęs iki ausų. Serenas tik apsimetinėjo jos mylimuoju, kad galėtų savo vardu perdavinėti jai apstus Nerono dovanų. Turiu pripažinti, kad Aktė buvo nepaprastai daili, švelnių veido bruožų. Galimas daiktas, ji taip pat buvo įsimylėjusi, nes svaigo džiuguliu vidurnaktį pažadinta įkaušusio Nerono ir visos triukšmingos draugijos.

Neronas priesaikavo Aktę kilus iš paties karaliaus Atalo ir ketino kada nors tai įrodyti visam pasauliui. Man nepatiko, kad jis mums parodė merginą nuogą, įsigeidęs nustebinti neįtikimai balta Aktės oda. Gerai išauklėta, mokyta mergina tai darė nenoromis, tačiau Neronas mėgavosi droviu jos veido nuoraudžiu ir sakė leidžiąs savo draugams viską. Jie turėjo savo akim pamatyti, jog jis – ne tik pats laimingiausias pasaulyje, bet ir didžiausio pavydo vertas jaunikaitis.

Šitaip prasidėjo mano naujasis gyvenimas Romoje ir jis nebuvo garbingas. Po kiek laiko Neronas pasiūlė man savo globą, jeigu siekčiau valstybinės tarnybos. Jis net panūdo pasiūlyti man kohortos vado pareigas pretorionų dalinyje. Atsisakiau jo globos tardamas tenorįs likti jam draugas bei palydovas, kad pats galėčiau pasimokyti gyvenimo meno. Neronas sutiko:

– Išmintingas pasirinkimas, Minutai. Nėra tokios menkos tarnybos, kuri negaišintų vyro laiko.

Nerono garbei pasakysiu, jog skundžiamąsias bylas, kurių negalėdavo nustumti miesto arba pretorionų prefektui Burui, jis spręsdavo galvotai ir teisingai. Jis apribojo advokatų kalbos trukmę ir, užkirsdamas kelią padlaižiavimams, reikalavo kitų teisėjų nuomonių raštu. Jas perskaitęs Neronas kitą dieną paskelbdavo nuosprendį savo nuožiūra. Kad ir jaunas, bet viešumoje laikėsi oriai, nors šiaip jau vilkėdavo nerūpestingai, kaip menininkas, o dar ilgais plaukais buvo apsileidęs.

Jo dalia man rodėsi visai nepavydėtina. Nelengva septyniolikmečiui Romos imperatoriui stoti valdyti pasaulio ir vis tiek gyventi gniaužiamam pavydulingos bei valdžios ištroškusios motinos. Mano galva, tik aistri meilė Aktei išgelbėjo Neroną nuo Agripinos įtakos ir atitolino nuo jos, nors pats Neronas skausmingai tai išgyveno. Vis dėlto jis nepakentė skaudžių motinos užgaulių dėl Aktės, juolab kad galėjo pasirinkti dar blogiau, – juk Aktė nesivėlė į valstybės reikalus ir net dovanų jai nereikėjo, nors, žinoma, džiaugdavosi gavusi.

Nejučiomis Aktė dar net tramdė Nerono smurtingumą, paveldėtą iš Domicijų, ir labai gerbė Seneką. Todėl Seneka slapta net palaikė tą jųdviejų meilės ryšį. Jis manė, jog Neronui pavojingiau įsimylėti kokią mergelę iš kilmingos didžiuoklių giminės arba jauną ištekėjusią moterį. Nerono santuoka su Oktavija buvo tik dėl akių. Dėl Oktavijos nebrandumo jiedu kol kas net nemiegojo kartu. Neronas net neapkentė Oktavijos, nes ši buvo Britaniko sesuo. Teisybę sakant, Oktavija turėjo nedaug patrauklių bruožų – buvo užsisklendusi, išdidi, su ja sunkiai rezgėsi kokia protinga kalba. Deja, neturėjo ji net ir savo motinos Mesalinos nei grožio, nei patrauklumo.

Agripina buvo sumani – sumojo, jog visi tie priekaištai ir pykčio proveržiai tik dar labiau tolina nuo jos Neroną. Tad ji vėl dėjosi lipšni, aistriai glamonėdavo, bučiuodavo jį ir net pasiūlė jam savo lovą, nūsdama bent per tai tapti geriausia ir ištikimiausia jo patikėtine. Todėl Neroną be perstogės graužė sąžinė. Sykį, Palatino drabužių ir papuošalų saugykloje rinkdamas dovaną Aktei, jis, graužaties kamuojamas, suieškojo gražiausią apdarą bei brangakmenių papuošalą ir iš naivumo nusiuntė juos dovanų Agripinai. Šioji jau neįstengė tramdyti įniršio ir piktai suklykė, kad visus rūmų lobius iš Klaudijaus paveldėjo ji. Ir tik per ją Neronas galįs laikyti tuos lobius savais.

Ir ant manęs Agripina išliejo savo nirštą, nes, jos manymu, buvau atskleidęs jai dar ne visas Nerono bei jo bendrų kiaulystes ir politines pažiūras. Atrodė, kad ilgai save tramdžiusi, skaudžių išmėginimų išsekinta moteris galutinai prarado savitvardą, – juk iš pradžių ji tarė galėsianti per sūnų valdyti Romą. Jos veidas bjauriai persikreipė, akys išsprogo kaip Medūzos ir ji prapliupo tokiais bjauriais žodžiais, kad reikėjo ausis užsikimšti. Tada ir nustojau ją laikęs gera.

Manau, jog didžiausią Nerono būdo prieštarą lėmė tai, kad jis pernelyg aistriai mylėjo savo motiną, – net stipriau, nei sūnui derėjo. Į šitokius santykius Agripina stūmė jį tyčiomis. Todėl jis ir ilgėjosi, ir šalinosi savo motinos, ir bėgo nuo jos vilionių į jaunosios Aktės glėbį arba išliedavo savo įkarštį per muštynes naktiniuose Romos skersgatviuose. Antra vertus, jo prigimtį kaustė teisuoliški Senekos mokymai. Juk Neronas stengėsi bent rodytis esąs vertas pasaulio vilties vardo. Agripina padarė klaidą, kad pašėliško pavydo suimta liovėsi tramdytis.

Afranijus Buras – neabejotinai patikimas ir nepriekaištingos doros seniokas – jautė savitą dėkingumą Agripinai už pretorionų prefekto pareigas, tad atsidūrė lyg tarp dviejų ugnių. Man atrodo, jis, kaip retas romėnas, nepuoselėjo garbėtroškos, tik nūdo rodyti visišką ištikimybę savo geradariams. Viena ranka luošys, jis, manding, niekuomet net nesvajojo pats pakilti į tokią aukštą padėtį, o tik visaip stengėsi išlikti vertas šitokios garbės. Jis užsikraudavo aibes nereikalingų darbų, mat negebėjo taikliai pasirinkti nuovokių pagalbininkų. Taigi jis spręsdavo net ir užsienio šalių tiek civilines, tiek baudžiamąsias bylas, o tik pačiais miesto vidaus reikalais rūpinosi jau miesto prefektas.

Vis dėlto Neronas buvo imperatorius. Pats Buras jį paskelbė imperatoriumi ir palydėjo į pretorionų stovyklą. Tikriausiai tai buvo didingiausia jo paties gyvenimo valandėlė. Jis laikė Neroną savo globotiniu, elgėsi su juo tėviškai ir, vengdamas įgilių Agripinos pastabų, pabėgo iš Palatino pasiteisinęs pernelyg dideliu darbo krūviu.

Agripinai vienintele, bet juo stipresne parama liko tik graikas atleistinis Palantas, kuris buvo įtikėjęs paeinąs iš legendinių Arkadijos karalių ir kuris, tarnaudamas valstybei net trijų imperatorių laikais, tapo toks sumatus, kad į savo vergus niekados neprabildavo, idant tie jo žodžių neiškreiptų, o tik pateikdavo įsakymus raštu. Aš nelabai tikiu, kad Agripina su juo sanguliavo. Šiaip ar taip, Palantas pirmasis pasiūlė Klaudijui vesti Agripiną. Žinoma, neslepiamas kilmingiausios Romos moters prielankumas glostė buvusiam vergui savimeilę.

Palantas su Neronu vis dar elgėsi kaip su nenuovoka vaikigaliu ir kiekviena proga parodydavo, jog tvarkant piniginius valstybės reikalus jo patirtis tiesiog neprilygstama. Kai Neronas, įtaikaudamas liaudžiai bei provincijoms, užsimanė sumažinti mokesčius, Palantas, nuduodamas nuolaidžiai pritariąs, vien dygiai paklausė, iš kur valdovas

gausiąs valstybei reikiamų lėšų, ir tuoj įtikinamais skaičiavimais įrodė, kad mokesčiams sumažėjus valstybė žlugs. Neronas, nors buvo gabus, bet skaičiuoti nemokėjo ir nemanė, kad pačiam imperatoriui dera užsiimti skaičiavimu. Tai esąs vergų darbas.

Palantas buvo drąsus vyras. Tai jis prieš ketvirtį šimtmečio, stumdamas savo paties gyvybę pavojun, nukeliavo į Taprį atskleisti Tiberijui Sejano sąmokslo. Palantas mėgavosi gausiais turtais, – žmonės šnekėjo apie tris šimtus milijonų sestercijų, – ir nė kiek ne menkesne įtaka. Britaniką ir Oktaviją, Klaudijaus vaikus, jis gerbė ir tiesiogiai neprisidėjo prie Mesalinos apgailėtinos mirties. Kitados perimdamas valstybės piniginius reikalus, jis išsireikalavo iš Klaudijaus pažado niekada neprašyti ataskaitos už darbus. To paties jis išsireikalavo ir iš Nerono jau pirmąją jo žengimo valdžion dieną, skirdamas iš valstybės iždo Nerono pretorionams žadėtąsias pinigines dovanas.

Tačiau jis buvo senstelėjęs, pavargęs žmogus ir jo laikais valstybės lėšų priežiūra nepasikeitė – jis vadovavosi senoviška patirtimi bei įpročiais, nors Roma smarkiai augo ir plėtėsi. Aš taip manau, nes ir man pačiam šitaip daug kas tvirtino. Vis dėlto jis manė esąs nepakeičiamas. Su Neronu ginčydamasis, Palantas šįjį įveikdavo grasinimais atsisakyti pareigų, o tada valstybės piniginiai reikalai esą visai pašlysią. Ir tuoj kandžiai pridurdavo:

– Pasikalbėk apie tai su savo motina, kad netiki manim.

Savo ruožtu Agripina po vieno audringo vaido pabaugino Neroną taip tardama:

– Gal vis dėlto verčiau išvynioti Klaudijaus testamentą ir perskaityti per slaptą senato posėdį? Britanikui jau laikas siaustis vyro toga ir palengvinti tau valdymo pareigų naštą.

Bet Neronas tik pagrasino:

– Pasitrauksiu į Rodą – ir prusinsiuos ten kaip poetas, menininkas, o ir gyvensiu su savo mylimąja. Nebegaliu daugiau tverti nemalštančios širdgėlos ir kaltinimų.

Tokia mintis jam dažnai kildavo. Dainavimo ir grojimo įjautrintas jis apie tai nuolatos prasitardavo, rinkdamasis sau draugus į Rodą. Jis niekaip nenorėjo dalytis valdžios su Britaniku – tarė verčiau visko atsisakysiąs. Neronas puikiai vokė, jog su Palanto pinigais ir Agripinos globa Britanikas galėjo bet kada būti pakeltas į bendravaldžius, kaip buvo nurodyta viešai dar Klaudijaus testamente.

Seneka, kuris būgštavo, kad susvyruos jo padėtis, pats padarė lemiamą sprendimą už Neroną. Sumaniausių Romos bankininkų padedamas, jis nustatė naują pinigų tvarkymo bei mokesčių surinkimo būdą, pritaikytą prie nūdienos valstybės ir verslo reikmių. Pasitaręs su Buru, jis įsakė pretorionams užimti Palatiną ir saugoti Forumą. Neronui jis taip tarė:

– Tu valdovas ar ne? Pasikviesk Palantą ir pasakyk jam, kad pasitrauktų.

Neronas taip bijojo ir gerbė Palantą, kad mėgino spirtis ir paklausė:

– Ar negalėčiau nusiųsti jam raštiško įsakymo, kaip jis pats visuomet elgias?

Tačiau Senekai magėjo užgrūdinti Nerono prigimtį, nors šiam buvo sunku pažvelgti į akis Palantui. Žinoma, Palantą jau buvo pasiekusios nuogirdos apie mokesčių atnaujinimo nuostatas, tačiau jis taip niekino filosofą ir auklėtoją Seneką, kad rimtai jų nevertino. O Neronas meilijo apsistatyti draugais, trokšdamas dvasinės paramos ir pritarimo, kai teks pasielgti valdoviškai. Tad man irgi teko savom akim matyti ir galiu paliudyti tą nemalonų jųdviejų sankirtį.

Tuo metu Palantas, kai gavo Nerono kvietimą, jau buvo budriai saugomas, tad jam nepavyko nusiųsti žinios Agripinai. Bet privalu pasakyti, kad Palantas stojo prieš Neroną lyg didikas ir atsakomybės bei rūpesčių išsekintas jo veidas nė nevirptelėjo, kai Neronas, grakščiai mostaguodamas rankomis, pasakė skambią kalbą, neužmiršdamas paminėti Arkadijos karalių, ir susijaudinęs padėkojo jam už visus valstybės labui nuveiktus darbus.

– Nebegaliu tverti matydamas tave senstant pirm laiko ir gniūžtant nuo pernelyg sunkios atsakomybės naštos, kaip pats dažnai skundeisi, – baigė savo kalbą Neronas. – Ypatingo prielankumo ženklan leidžiu tau tučtuojau pasitraukti į savo dvarą, – pasak girdų, prabangų ir ištaigų, – idant likusį gyvenimą galėtum mėgautis sukauptais turtais, nė menkiausiai abejonei ar neteisybei tavo garbės neteršiant.

Palantas pasakė tik tiek:

– Tikiuosi, kad prieš man išeinant vis dėlto leisi garbingai duoti įprastą apsivalymo priesaiką Kapitolijuje.

Neronas priminė, jog, pagal įžadus, jis negalįs reikalauti priesaikos tokio ištikimo ir atsidavusio valstybės tarnautojo, bet jeigu pats Palantas būtinai norįs apsivalyti sąžinę, tai jis, žinoma, neprieštarausiąs. Priešingai. Ta priesaika tik nutildys neščiūvančias apkalbas apie Palanto godystę.

Visi išreiškėme pritarimą karštai plodami katučių, garsiai juokdamiesi ir šūkčiodami. Neronas pūtėsi kaip gaidys ir šypsojosi patenkintas, užsimetęs ant pečių purpurinį imperatoriaus apsiaustą. Palantas tik pažvelgė šaltai mums į akis, – kiekvienam paeiliui. Kaip gyvas neužmiršiu jo žvilgsnio, tvokste tvokstelėjusio šalta panieka mums – geriausiems Nerono draugams. Vėliau su didele gėda turėjau pripažinti, jog trijų šimtų milijonų sestercijų turtas tikrai nebuvo didelis atlygis už galvotą neaprėpiamų Romos imperijos piniginių reikalų priežiūrą dvidešimt penkerius metus. Seneka juk tokį turtą, kaip atlygį už tremtį, sukaupė vos per penkerius metus. O ką jau kalbėti apie manąjį tur-

tą, kurio didumą, Julijau, kada nors sužinosi iš aprašo viso paveldėtojo turto. Aš pats jau daugį metų jo didumo neišsiaiškinau bent apytikriai.

Pretorionų išžygiavimas sutraukė liaudį į Forumą bei kitas viešas vietas. Žinia, kad Palantas pakliuvo nemalonėn, sukėlė visuotinį džiaugsmą. Kas prasčiokus gali pradžiuginti labiau, kaip didžiai turtingo ir didžiai įtakingo vyro virtimas žemyn iš aukštybių? Vaikščiojantys juokdariai gatvių kampuose kaipmat šokosi mėgdžioti pasipūtėlį Palantą, be paliovos buvo kuriamos pajuokiamos dainuškos.

Tačiau Palantui su aštuoniais šimtais savo atleistinių bei padėjėjų pėsčiuojant nuo Palatino kalvos minia nuščiuvo ir praskyrė kelią jo iškilmingai eisenai. Palantas paliko tarnybą lyg koks Rytų karalius. Jo palyda žėrėjo drabužių prašmatnybe, auksu, sidabru bei brangakmeniais. Juk kas apdarais puikuojasi labiau, nei buvęs vergas! Taigi Palantas buvo įsakęs visiems apsivilkti geriausius drabužius.

Jis pats buvo apsisiautęs tik baltu apsiaustu, kai kopė į Kapitolijų – iš pradžių į pinigų kalyklą Junonos Monetos šventykloje, o iš ten – į valstybės iždą Saturno šventykloje. Priešais abiejų dievų statulas jis davė apsivalymo priesaiką, o paskui ją dar patvirtino Romos Jupiterio šventykloje.

Kėsindamasis sutrikdyti valstybės piniginius reikalus, Palantas išsivedė visus savo atleistinius, kuriuos ilgainiui paruošė skirtingoms pareigoms, galimas daiktas, tikėdamasis, jog Neronas po kelių dienų bus priverstas jį susigrąžinti. Tačiau Seneka tam buvo pasirengęs. Penki šimtai bankininkų paskolintų mokytų vergų tučtuojau užėmė Palanto valdinį namą Palatine. O dar ir daugis buvusių pavaldinių patys atsimetė nuo Palanto ir su džiaugsmu sugrįžo dirbti, kai tas iškeliavo iš miesto. Pats Seneka prisiėmė aukščiausią piniginių klausimų sprendimo teisę ir įsteigė šiokį tokį valstybinį banką, kuris iš jo sąskaitos skolindavo didžiules pinigų sumas Egiptui ir Britanijos genčių karaliukams. Pinigai jau nebegulėjo be naudos, bet augino palūkanas Senekai.

Daugybę dienų Neronas nedrįso susitikti su motina. Agripina jautėsi mirtinai įžeista, užsidarė savo kambariuose Palatine ir pasikvietė Britaniką su draugais bei mokytojais, tarytum rodydama savo užmačias. Britanikas bičiuliavosi su Vespasiano sūnumi Titu ir kurį laiką su Senekos pusbrolio sūnumi Anėju Lukanu, kuris, nors jaunas, kūrė labai meniškas eiles, nūsdamas patikti Neronui. Tikra tiesa, Neronas mėgo poetų ir menininkų draugiją, jis netgi rengdavo eiliakalių varžybas, vis dėlto nenoriai pripažindavo kitą esant gabesnį už patį save.

Neronas tarėsi sumaniai prisidėjęs prie Palanto sužlugdymo, vis dėlto niekur nerado ramybės dėl motinos. Sakytum atgailaudamas jis atsidėjo Terpno balso lavinimo pamokoms, pasninkavo ir ilgai gulėdavo užsidėjęs ant krūtinės švino plokštę. Net pakyrėdavo klausytis jo balso pratybų. Atvirai sakant, mes nesitverdavome gėda ir žiūrėdavom,

kad tik koks nors įmetėjęs senatorius ar viešintis pasiuntinys netyčia jų nenugirstų.

Diena iš dienos vis labiau niurdamas Neronas liepdavo pasakoti apie Rodo grožybes bei dvasingą gyvenimą. Jis peikė barbariškus Romos kilmingųjų papročius ir subloguodavo išvydęs kokį persenusį senatorių, be jokios gėdos šnypščiantis nosį pirštais, o ne į kaklaskarę. Ramindamasis Neronas kas vakarą lankėsi teatre, nors nuo paprastų žmonių slėpdavosi savo ložėje. Jau tada gabiausi dainininkai ar pantomimos šokėjai, gaunantys pašėliškus atlygius, buvo užkariavę visą sceną, o kiti aktoriai, choras ir muzikantai tik pritardavo. Todėl Neronas dažnai išsitardavo, jog dar negirdėjęs nuostabesnio garso už tūkstančių žmonių nepaliaujamus plojimus bei trypimą kojomis, reiškiant palankumą atlikėjui.

Kai žiūrovai šokdavo rietis dėl numylėto aktoriaus nuopelnų ir kildavo muštynės su suolų laužymu, Neronas jau suvis neįstengdavo susituręti, o išpuldavo pats ir drąsinamais rėksmais kurstydavo peštūnus. Sykį iš savo ložės jis metė į erzeliautojus krėslą ir kvailiausia, kad pataikė vienam pretoriui į galvą. Tąkart, aišku, turėjome kuo spėriausiai sprukti iš teatro.

Nerono savimeilę kiek maldė tik atėjusios geros naujienos iš Armėnijos. Senekos ir Buro patarimu, gniaužti Armėnijos neramumų jis buvo pasikvietęs iš Germanijos Korbulą – šlovingiausią Romos karo vadą. Pagal įprastą Romos politiką, kai partai užėmė tą tarpinę valstybę, ten įsižiebė karo kibirkštis.

Korbulas ir Sirijos prokonsulas, rungęsi tarp savęs dėl įtakos sėkmingais sutelktiniais žygiais, užėmė Eufrato pakrantę ir parodė tokį ryžtą, kad partams pasirodė išmintingiausia palikti Armėniją nepradėjus tikrų karo veiksmų. Senatas nusprendė surengti Romoje padėkos iškilmes, suteikė Neronui triumfo garbės ženklus ir įsakė papuošti jo virbų ryšius laurais.

Šito reikėjo griebtis visuotiniam nerimui numalšinti. Dažnas būgštavo, kad dėl Nerono užmojų kils karas su Partija. Tie visi gandai apie karą smarkiai sutrikdė Romos ūkinį gyvenimą, ir tarpininkai, prekiaujantys Merkurijaus šventykloje, patyrė nuostolių.

Keturias paskutines tų metų dienas Saturnalijos Romoje buvo švenčiamos audringiau nei kada nors anksčiau. Visi rungėsi siuntinėdami vieni kitiems kuo brangesnes dovanas. Apjuoktinais buvo laikomi šykštūs seniokai, kurie, pagal paprotį, keitėsi tik molinėmis statulėlėmis bei paplotėliais. Palatino didžioji salė buvo verste užversta dovanomis Neronui, nes provincijų kilmingieji ir turčiai gerokai pirm nustatyto laiko pradėjo ieškoti jam brangių ir retų dovanų. Kanceliarija plušėjo iš peties surašinėdama dovanas, jų vertę bei dovanotojus, nes Neronas

manė, kad pati padėtis jį įpareigoja už kiekvieną dovaną atsilyginti dar brangesne.

Gatvėmis klajojo juokdarių eisenos, visur brązgėjo citros, skambėjo dainos ir ūžė triukšmas, vergai puikavosi apsitaisę savo šeimininkų drabužiais, o patys šeimininkai tik nuolankiai tiekė jiems valgius, pakęsdami jų rikiavimą per vienintelės metų dienas, kai Saturnas sulygina visus – vergus ir ponus.

Kilmingajai Romos jaunuomenei Neronas suruošė įprastą puotą pačiame Palatine. Burtai lėmė jam tapti Saturnalijų karaliumi, turinčiu teisę kiekvienam mūsų nurodyti iškrėsti bet kokią išdaigą. Vyno jau buvo išgerta tokia gausybė, kad silpniausieji visais pasieniais vėmė ir Neronas, dilgėdamas užtraukti gėdą Britanikui, pareikalavo šį mums padainuoti. Britanikas privalėjo paklusti šventės karaliui, nors jo lūpos virpėjo. Visi nusiteikėme pajuokai, tačiau Britanikas mus nustebino paimdamas instrumentą ir įspūdingai užtraukdamas pačią liūdniausią giesmę, kuri prasideda: „O tėve, o tėvyne, o Priamo galybe".

Norom nenorom suklusome, vangstydamiesi vienas kito žvilgsnių. Britanikui užbaigus mirštančios Trojos giesmę, puotų salėje įsivyravo nejauki tyla. Palankumo reikšti negalėjome, nes gedulinga giesme Britanikas parodė puikiai suprantąs, jog valdžia iš jo atimta neteisėtai. Bet ir juoktis negalėjome – tokiu skaudžiu graudulių skambėjo jo giesmė.

Gražus Britaniko balsas ir puikus dainavimas Neronui buvo nemaloni staigmena, vis dėlto jis užgniaužė tikruosius savo jausmus ir vien gražiais žodžiais išgarbstė neabejotinus Britaniko gabumus. Netrukus Britanikas, pasiskundęs širdapykiu, išėjo. Manding, jis nuogąstavo dėl dvasinio sukrėtimo patirsiąs įprastą nuomario priepuolį. Jo bičiuliai taip pat išsiskirstė – griežto auklėjimo jaunikaičiai pasinaudojo proga išeiti sykiu. Šitokį jų pasielgimą – pagrįstai, o gal ir ne – Neronas suprato kaip priešiškumą ir įdūko.

– Ta giesmė skelbė pilietinį karą! – be kita ko, šūktelėjo jis. – Neužmirškite, jog Pompėjus turėjo vos aštuoniolika, o dieviškasis Augustas – devyniolika, kai vedė legionus per pilietinius karus. Nedaug beliko laukti! Bet jeigu Roma meilija, kad ją valdytų tas surūgęs nuomarininkas, o ne aš, tai mielai atsisakysiu valdžios ir iškeliausiu į Rodą. Niekada neįstumsiu valstybės į pilietinio karo baisybes. Pėdsakai gąsdina. Verčiau persipjauti venas ar išgerti nuodų, nei leisti tėvynei pražūti.

Nusigandome visi šitokių jo žodžių, nors ir buvom įkaušę. Skubinai atsisveikinę, išėjo dar keletas svečių. Tie, kurie likome, garbstėme Neroną ir mėginome visaip įtaigauti, kad Britanikas negali jam prilygti. Tačiau Neronas atrėžė:

– Iš pradžių – bendravaldis. Šituo man grasina ne kas kitas, o pati motina. Paskui – pilietinis karas. Kas žino, kokį proskripcijos sąrašą slapta jau rengia Britanikas? Gal ir jūsų vardai ten bus.

Vien tas žodis kėlė siaubą. Neronas buvo nemaloniai teisus, nors mėginome viską nuleisti juokais ir priminti, jog jis kalba kaip Saturnalijų karalius, taigi tik kraupiai juokauja. Vėl įnikome žaisti ir Neronas ėmė skirstyti mums akiplėšiškas užduotis. Kažkuris turėjo atnešti Vestos mergelės kurpę. Senecionui jis įsakė prikelti iš miegų seną rūmininkę, kurios padedamas jis, prastakilmis, kitados įsigavo į Palatiną. Kai Neronui ir šitie pokštai nusibodo, įsigeidė žūtbūtinai iškrėsti dar didesnę kvailystę. Mūsų jau buvo nedaug belikę, kai jis riktelėjo:

– Mano laurai tam, kuris atves Lokustą!

Visi žinojo, apie ką jis šneka, tik aš vienas naiviai paklausiau:

– Kas toji Lokusta?

Visi tylėjo, o Neronas tarė:

– Lokusta – daug iškentėjusi moteris, mokanti ruošti dievišką grybų patiekalą. Gal ir aš meilyčiau paragauti to dieviškojo valgio po mirtino šio vakaro įžeidimo.

Nekreipdamas dėmesio į slaptingus jo žodžius, aš sušukau:

– Laurus man! Tu dar neskyrei man jokios užduoties.

Neronas sutiko:

– Tau, Minutai Lausai, geriausiam mano bičiuliui, tikrai derėtų atlikti šią sunkiausiąją užduotį. Tegul Minutas bus Saturnalijų didvyris!

– O po mūsų tebūnie kad ir chaosas, – priminė Otonas.

– Ne, chaosas tebūnie dar mūsų laikais! – užriko Neronas. – Ko mums jo nepatirti?

Tą akimirksnį įžengė sena rūmininkė – pusnuogė, girta kaip bakchantė, ji barstė aplinkui mirtų šakeles, tik Senecionas, degdamas iš gėdos, dar mėgino ją sutramdyti. Ta moteris apie Romą žinojo viską. Paklausiau jos, kur galėčiau surasti Lokustą. Išgirdusi mano klausimą, ji nenustebo – tik sukrizeno delnu prisidengusi burną ir paragino mane paklausinėti aplink Celijaus kalvą. Skubinai išėjau. Miestas buvo toks šviesus – kaip skaisčiausią dieną, ir aš, neilgai klausinėjęs, suradau Lokustos namelį. Nustebau, kai smarkiai pabeldus duris atvėrė nirtus pretorionas, kuris uždraudė man kelti koją vidun. Tik pastebėjęs siaurą raudoną mano apvadą, jis jau kiek mandagiau pridūrė:

– Lokusta saugoma, nes apkaltinta sunkiu nusikaltimu. Jai draudžiama susitikti ir kalbėtis su žmonėmis. Tai per ją aš, vargšas, netenku Saturnalijų smagumų.

Aš turėjau bėgti net į pretorionų stovyklą ieškoti vyresniojo. Laimė, tai buvo mano jaunystės bičiulio knygiaus Liucijaus Poliono brolis Julijus Polionas, kurį pats pažinojau ir kuris buvo pakilęs iki pretorionų karo tribūno. Jis neprieštaravo Saturnalijų karaliaus įsakymui. Priešingai, nūdo pasinaudoti proga pats pakliūti į Nerono draugiją teisindamasis:

– Aš atsakau už tą moterį. Todėl pats turiu saugoti Lokustą.

Lokusta dar buvo nesena moteris, tačiau jos veidas baltavo it pomirtinė kaukė, o kojos buvo taip baisiai suluošintos kankinimų, kad į Palatiną turėjome ją gabenti dengtais neštuvais. Pakeliui ji nepratarė nė žodžio, tik stebeilijo graudžiomis akimis prieš save. Atrodė savaip grėsminga ir baugi.

Neronas su kitais bičiuliais jau buvo perėjęs į nedidelę puotų salę ir išvijęs patarnaujančius vergus. Nustebau, kad pas jį vėl atėję Seneka su Buru. Nė dabar nevokiu, ar Neronas pats juos buvo pasikvietęs, ar, tarkim, Otonas, išgąsdintas Nerono savijautos, nusiuntęs jiems žinią. Saturnalijų smagybių nebuvo likę nė ženklo. Sakytum nerimo pagauti, visi suko akis vienas nuo kito.

Išvydęs Lokustą, Seneka tik tiek pasakė Neronui:

– Tu valdovas. Tu ir rinkis. Šitaip lėmė likimas. O man verčiau leisk išeiti.

Ir jis, užsidengęs apsiausto skvernu galvą, išėjo. Buras dar abejojo, bet Neronas užriko:

– Nejau esu silpnesnis už savo motiną? Juk galiu pasišnekėti su ištikima savo motinos drauge ir paklausinėti jos apie tuos dieviškus valgius.

Aš, naivuolis, maniau, jog Lokusta – kokia nors buvusi Palatino virėja. Buras niūriai išdaužė:

– Tu valdovas. Pats geriausiai žinai, ką daryti. – Ir išgūbrino, priglaudęs prie šono luošą ranką.

Išpūtęs akis Neronas apsižvalgė ir paliepė:

– Nešdinkitės visi – palikite mane vieną su brangiąja mano motinos drauge. Mudu turime pasiaiškinti keletą svarbių virimo meno klausimų.

Iš mandagumo nusivedžiau Julijų Polioną į ištuštėjusią didžiąją salę išgerti vyno ir užkąsti nuoliekų. Paskui smalsiai jo paklausiau:

– Už ką kaltinama Lokusta? Kas ją sieja su Agripina?

Julijus Polionas apstulbęs pažvelgė į mane ir savo ruožtu paklausė:

– Nejau nežinai, jog Lokusta – pagarsėjusi Romos nuodytoja? Ją būtų seniai nuteisę pagal *lex Iulia,* tačiau tik Agripinos dėka ieškiniai nebuvo nagrinėjami. Po kankinimų apklausos, taikomos nuodytojams, Lokusta tiktai namų nelaisvėje laikoma. Tikriausiai ji gali papasakoti tiek, kad patys tyrėjai išsigando.

Nustėręs neišstenėjau nė žodžio. Julijus Polionas mirktelėjo akį, gurkštelėjo vyno ir paklausė:

– Nejau negirdėjai nė apie grybų patiekalą, kuris Klaudijų pavertė dievu? Visa Roma žino, kad Neronui imperatorystę išmaniu darbu nupelnė motina su Lokusta.

– Keliavau po provincijas ir netikiu visokiom Romos apšnekom, – atšoviau kibirkščiuojančia galva. Pirmą akimirksnį man dingtelėjo, kad

Neronui, kaip kad baugino, prireikė nuodų pačiam sau. Paskui man protelis nušvito.

Tarytum supratau, ko reikėjo Senekai su Buru, – taigi dabar ir aš sumečiau, kad Neronas, įžeistas Britaniko įžūlaus iššūkio, panūdo pats apklausti Lokustą, kad apkaltintų motiną Klaudijaus nunuodijimu. Tik šitaip jis galėjo nutildyti Agripiną ar, slapto teismo sprendimu, net ištremti iš Romos. Viešai savo motinos jis negalėjo apkaltinti. Ta mintis mane ramino, nors nevaliojau patikėti, jog Agripina galėjo nunuodyti Klaudijų. Juk apie skrandžio vėžį buvau girdėjęs dar prieš porą metų ligi Klaudijaus mirties.

Pamąstęs pasakiau:

– Manau, mums abiem verčiau neprasitarti apie tai, kas šiąnakt nutiko.

Julijus Polionas prapliupo juoktis ir tarstelėjo:

– Man šitai nesunku. Juk karys turi neatsikalbinėdamas paklusti įsakymams.

Šitaip slogiai man baigėsi vakaras, taip smagiai prasidėjęs. Į namus Aventine grįžau slegiamas niūrių minčių, jausdamas nevalingai įsivėlęs į aukščiausio lygio politinę kovą. Tiesa, Neronas galėjo be mano pagalbos išsikviesti Lokustą, tačiau Agripina vis tiek būtų niršusi ant manęs, sužinojusi apie tarpininkavimą. Agripinos pyktį buvo nelengva ištverti, – įsiutusi ji šnekėdavo stačiai bjauriai ir įgiliai.

Miegojau prastai, sapnavau negerus sapnus. Kitądien mane, pagiringą nuo vyno, suėmė noras sprukti. Pasiėmęs tik Barbą, iškeliavau į savo tėvo dvarą prie Cerės. Stingdė šiaurus tamsiausias metų laikas, bet nūdau ramiame kaimo prieglobstyje įgyvendinti ilgai rusenusį ketinimą parašyti knygą apie tai, ką buvau patyręs Kilikijoje.

Supratau, kad poeto iš manęs nebus. Tikros istorijos apie klitų maištą rašyti negalėjau, kad nepakenkčiau Kilikijos karaliui ir Sirijos prokonsului. Prisiminiau, kaip svečiuodamasis pas Silaną skaitydavau nuotykių pasakojimus graikų kalba, tad ir pats nusprendžiau parašyti tiktai atgrasią istoriją apie plėšikus, išpūsdamas apjuoktinus nelaisvės dalykus ir sumenkindamas vargus. Kelias dienas buvau įnikęs į tą darbą taip karštai, kad net užmiršau, koks dabar laikas ir kur esu. Manding, aprašydamas viską juokais, išsilaisvinau iš bjaurasties, išgyventos žeminamoje nelaisvėje.

Rašiau paskutiniąsias eilutes taip, kad rašalas taškėsi, kai iš Romos atėjo netikėta žinia, jog per bendrą imperatoriškosios šeimos susitaikymo vakarienę Britaniką ištiko stiprus nuomario priepuolis. Jį nunešė į lovą, kur netrukus jis ir išleido dvasią – niekam apie tai nė nenumanius, nes paprastai po priepuolių jis greitai atsigosdavo.

Protėvių papročiu, gniauždamas skausmingus išgyvenimus, Neronas įsakė tą pačią naktį sudeginti Britaniko kūną Marso lauke per pat

žiemos liūtį ir be pagiriamųjų kalbų bei viešų palydų nugabeno jo kaulus į dieviškojo Augusto mauzoliejų. Paskelbdamas apie mirtį senatui ir liaudžiai Neronas kreipėsi į tėvynę, nes jos parama – vienintelė ateities viltis, kai šitaip netikėtai neteko brolio paramos ir pagalbos. „Senato tėvai ir tautiečiai, su juo didesniu nuolankumu prisidėkite prie valdovo, kuriam, kaip paskutiniam kilmingos valdovų giminės vyrui, tenka vienam nešti valdžios naštą“, – šitaip baigėsi Nerono pranešimas. Tariausi atpažįstąs tuose žodžiuose veidmainingą paties Senekos rašymo stilių.

Žmogus noringai tiki tuo, ko trokšta. Todėl man pačiam pirmiausia nepaprastai palengvėjo. Staigi Britaniko mirtis, mano galva, – tiek Nerono, tiek visos Romos atžvilgiu, – geriausiai išsprendė valstybės prieštaras. Agripina, kaltindama savo sūnų nedėkingumu, jau nebegalėjo kreiptis į Britaniką. Pilietinio karo šmėkla prapuolė.

Vis dėlto man širdį gilsčiojo slaptas įtarimas, nors ir neturėjau noro jį išsiaiškinti. Todėl toliau leidau laiką Cerėje ir į Romą negrįžau. Girdėjau Neroną išdalijus savo draugams bei įtakingiems senato nariams didžiulį turtą, paveldėtą iš Britaniko. Sklido kalbos, jog jis švaistėsi brangiomis dovanomis, tarsi panūdęs nusipirkti aplinkinių palankumą. Aš pats nesigodėjau dalyvauti Britaniko palikimo dalybose.

Kai pavasarį galų gale pargrįžau Romon, Neronas jau buvo atėmęs iš Agripinos garbės sargybą ir liepęs jai išsinešdinti iš Palatino į aptriušusį Klaudijaus tetos, senosios Antonijos, namą. Ten Neronas retsykiais su ja susitikdavo, bet visada tik prie liudytojų – kad suvaldytų jos pykčio protrūkius.

Agripina buvo pradėjusi statyti ant Celijaus kalvos šventyklą Klaudijui. Neronas įsakė sugriauti statybos pastolius, prasimesdamas pats prisireikęs sklypo. Jis neva rengiąsis gerokai išplėsti Palatiną. Taigi Agripinos, kaip Klaudijaus žynės, rangas suvis neteko reikšmės. Iš tetos Laelijos sužinojau, kad žmonės vėl šalinasi Agripinos taip kaip ir tomis juodžiausiomis dienomis, kai dar Mesalina buvo gyva.

O teta Laelija štai ką man pasakė:

– Aš senovės moteris ir nebesugebėsiu išmokti tų graikiškų šokių. Neronas Marso lauke stato didžiulį medinį amfiteatrą ir paskui reikalaus patricijų žmonas bei dukteris jame pasirodyti. Senatoriai ir raiteliai prisižadėjo medžioti ten tik žvėris, nes Neronas išleido įsakymą amfiteatre nežudyti net nuteistų nusikaltėlių. Gal net ir pačius gladiatorius jis apginkluos mediniais kalavijais?

– O vieno dalyko tai suvis nesuprantu, – tęsė ji, piktai įsibedusi į mane. – Jeigu Britaniko mirtis ir buvo politiškai neišvengiama, tai, manding, tau pačiam vis dėlto nederėjo kišti nagų prie jo nuodijimo. Žmonės pasakoja tave savanoriškai atvedus nedorąją Lokustą pas Neroną. O paskui tu pasprukai Cerėn. Britaniko veidas, sako, nuo nuodų buvo

visiškai pamėlęs – taip kaip, pasak paties, Efese nutiko Silanui. Britaniko mėlynumą mėgino nubalinti kreidos milteliais, tačiau nešant į laidotuvių laužą lietus kreidą nuplovė. Tik stebiuosi, kad Neronas dar nepadovanojo tau dvaro ar namo. Juk tu nusipelnei. Sako, pačiai Lokustai jis davė kuklų dvarelį ir keletą gabių vergų, kad tie išmoktų garsingo jos virimo meno.

Aš tik sumikčiojau persigandęs siaubingo tetos Laelijos kaltinimo. Teta Laelija uždėjo delną man ant peties ir meiliai pasakė:

– Praradai gerą vardą Romoje, Minutai. Bet man tu visados liksi kaip sūnus. Tie, kurie nugyveno imperatoriaus Gajaus laikus, bemaž nepaiso nuodijimų, neišvengiamų valstybės požiūriu. Bet kad esi jau toks ryžtingas ir nuovokus, kaip šneka žmonės, tai turėtum lygiai ryžtingai pešti naudą iš to, ką darai. Kvaila teršti savo garbę be naudos.

Prisiekiau esąs nekaltas ir, siaubo apimtas, paklausiau, ar tėvas jau irgi girdėjęs tas paskalas. Teta Laelija atsakė:

– Tavo tėvas – nenuovoka, gyvenantis savajame pasaulyje, nors jis ir senatorius. Mes, senos patyrios moterys, kiek paplepame tarp savęs, pasikeičiame žiniomis, o tada – tiesiog sudedame viena su kita. Gal ir neteisingai tave įtariu. Tačiau visuomet tave teisinu sakydama, jog iš prigimties esi per žioplas nuodijimams. Tad dabar protingiausiai pasielgtum vesdamas padorią merginą ir šitaip duodamas kitą dingstį žmonių šnekoms. Tai sugrąžintų tau gerą vardą. Ir šiaip laikas tau surimtėti.

Tiesa, aš nesuvokiau, kaip per santuoką susigrąžinsiu gerą vardą, jeigu žmonės skleidžia apie mane šlykščias ir neteisingas paskalas. Todėl panūdau sužinoti tiesą – nesvarbu, suteiks ar atims ji man dvasios ramybę.

Vespasiano sūnus Titas sirgo nuo tos lemtingos vakarienės, kai jo geriausią bičiulį Britaniką ištiko mirtinas priepuolis. Ryžtingai užėjau pas jį, nes gerai pažinojau jo tėvą, nors susidraugavęs su Neronu jau laikiausi nuo Tito atstu.

Ligos nubalintas Titas buvo sulysęs ir dirsčiojo į mane nepatikliai, kada taip nelauktai jį aplankiau su dovanom. Berniukiškas keturkampis jo veidas, smakras bei nosis rodė Flavijų giminės etruskišką kilmę dar ryškiau, nei jo tėvo. Ganėjo tik palyginti jį su kokiu nors atvaizdu iš etruskų kapų. Ką tik sugrįžus iš Cerės tas panašumas man rodės pribloškiamai akivaizdus.

Aš jam pasakiau:

– Nuo Saturnalijų Cerėje rašiau plėšikų nuotykius, kuriuos gal kada nors pritaikysiu teatrui. Todėl nevokiu, kas dėjosi čia, Romoje. Bet piktų gandų jau girdėjau. Ir mano paties vardą juodina, esą aš prisidėjęs prie staigios Britaniko mirties. Viliuosi, kad bent tu mane pažįsti ir neįtari ką nors pikta rezgus. Pasakyk man tiesą. Kaip mirė Britanikas?

Titas drąsiai pasižiūrėjo į mane ir ėmė dėstyti:
– Britanikas buvo geriausias ir vienintelis mano bičiulis. Kada nors pastatysiu auksinę jo statulą tarp Kapitolijaus dievų. Kai tik pasitaisys mano sveikata, trauksiu pas tėvą Britanijon. Taigi per tą vakarienę aš sėdėjau šalia Britaniko. Neronas neleido mums, berniukams, valgyti ant gultų. Vakaras buvo šaltas, tad gėrėme karštus gėrimus. Britaniko ragautojas tyčia pripylė taurę tokio karšto gėrimo, kad ragaudamas pats nusidegino liežuvį. Britanikas tada liepė pripilti taurėn šalto vandens, išgėrė ir išsyk neteko žado bei regos. Čiupau jo taurę ir paragavau. Man irgi bemat apsisuko galva ir aptemo akys. Laimė, aš apsivėmiau. Nuo to laiko vis dar sergu. Gal ir aš būčiau galą gavęs, jeigu nebūčiau apsivėmęs.
– Taigi tu tikrai manai, kad jį nunuodijo ir kad pats paragavai tų pačių nuodų? – paklausiau netikėdamas savo ausim.
Titas mąsliai pasižiūrėjo į mane, nors buvo dar berniukas, ir patikino:
– Ne manau, o žinau. Bet neklausk, kas kaltas. Tik sakau, kad ne Agripina – taip klaikiai ji persigando, kai visa tai nutiko.
– Gal tai ir tiesa, – tariau, – bet, pasak vis dar netilstančių šnekų, kad Agripina nunuodijo Klaudijų, vis dėlto labai tikėtina.
Titas gailiai įsibedė į mane migdolinėmis akimis.
– Nejau tu šito nežinojai? – paklausė. – Net Romos šunys kaukė mirtį, supuolę apie Agripiną, kai ši nusileido į Forumą, pretorionams paskelbus imperatoriumi Neroną.
– Tada valdžia kur kas klaikesnė, nei aš maniau, – prisipažinau.
– Valdžia – pernelyg sunki vienam nešti, kad ir kokiems sumaniems patarėjams padedant, – patikino Titas. – Visus Romos valdovus valdžia ištvirkino. Todėl respublikos laikai vis tiek buvo geresni, jeigu užmiršime visus persekiojimus, pilietinius karus bei skriaudžiamas provincijas. Britanikas žavėjosi respublika. Jis niekuomet nebūtų dalijęsis valdžios su tokia moterimi kaip Agripina. Ji tikslingai skleidė baisias apkalbas ir iš dalies kalta dėl Britaniko motinos mirties. Ji nunuodijo Britaniko tėvą. Taigi jis, kaip ir Oktavija, turėjo slėpti savo jausmus. Vienintelė Britaniko klaida – pernelyg atvira pagieža Neronui. Pasimokykim bent mes iš jo klaidos.
Nors jaunas, Titas kalbėjo su apdairia nuovoka. Kai šitai jam pasakiau, jis, droviai šypsodamas, tarė:
– Sirgdamas bemaž neturėjau laiko galvoti apie šiuos dalykus. Vis dėlto apie žmones veikiau manau gera nei pikta. Ir apie tave dabar manau gera, nes nuoširdžiai atėjai pas mane išklausti tiesos. Žinoma, aukščiausia valdžia gimdo veidmainius, vis dėlto netikiu, kad Neronas pats tave atsiuntė sužinoti, ką aš iš tiesų manau apie savo geriausio draugo mirtį. Pažįstu juk Neroną. Jis tikisi nupirkęs draugų užmarštį ir pats verčiau trokšta užmiršti. Bet laikiau peilį pasiruošęs, jei mane pultum.

Jis išsitraukė peilį iš po pagalvės ir sviedė šalin, tartum rodydamas visišką pasikliovimą manimi. Vis dėlto nepatikėjau jį visiškai manimi pasikliaujant, nes turėjo ganėtinai patyrios nuovokos. Abudu kaltai krūptelėjome, kai į kambarį ūmai įžengė dailiai vilkinti jauna moteris su vergais, nešinais krepšiais. Mergina buvo grakšti ir plačiapetė lyg Diana, švelnių veido bruožų, bet atšiauri, o plaukai graikišku papročiu suraityti į trumpas garbanas. Žalsvomis akimis ji klausiamai pasižiūrėjo į mane. Merginos akys buvo tokios pažįstamos, kad įsismaksojau į jas kaip kvailys.

Titas paklausė:

– Nejau nepažįsti Flavijos Sabinos? Iš savo namų ji kasdien man atneša gydytojo nurodytų valgių, paruoštų jai pačiai prižiūrint. Gal bičiuliškai su manim pasidalysi jais?

Supratau, jog toji mergina – Romos prefekto, konsulo Flavijaus Sabino – Vespasiano vyresniojo brolio duktė. Ko gera, jau buvau ją kažkur matęs – didelėj puotoj ar šventinėj eisenoj, nes pasirodė man labai pažįstama. Pasveikinau ją pagarbiai, tačiau liežuvis burnoje džiūvo ir stebeilijau į jos glotnų veidą tarsi apkerėtas.

Nesivaržydama ji pati įdėjo mums valgio, kuris buvo pernelyg spartietiškas. Net ąsočio vyno ji neturėjo krepšy. Mandagiai vaišinausi, nors kąsnis strigo gerklėje spoksant į merginą. Manding, nė viena mergina iš pirmo žvilgsnio nepadarė man tokio gilaus įspūdžio kaip Flavija Sabina.

Nesupratau, kodėl. Ji nerodė jokio noro suvilioti. Priešingai, sėdėjo šalta, atšiauri, užsisklendusi ir nešneki, bet žinanti savo – miesto prefekto dukters – vertę. Ilgainiui pasijutau lyg sapne. Buvau tarytum apgirtęs, nors tik vandenį gėriau. Galiausiai paklausiau:

– Ko pati nevalgai?

Mergina dygiai priminė:

– Pati prižiūrėjau valgio ruošą. Bet aš jums ne kokia ragautoja. Be to, kodėl turėčiau dalytis duona ir druska su tavim, Minutai Manilianai. Juk pažįstu tave.

– Iš kur tu mane pažįsti, kad aš tavęs nepažįstu? – paprieštaravau įsižeidęs.

Flavija Sabina nesidrovėdama ištiesė laibą smilių ir palytėjo man kairę akį.

– Žiū, prie akies neliko jokios žymės, randuotasai, – priekaištingai pastebėjo ji. – Patyresnė būčiau nykščiu išlupusi tau akį. Vis dėlto tikiuosi, jog kumščiu ją tau kaip reikiant sugurinau.

Nustebęs Titas paklausė:

– Gal judu pešdavotės vaikystėje?

– Ne, aš vaikystę nugyvenau Antiochijoje, – atsakiau suglumęs.

Tačiau ūmai man blykstelėjo prisiminimas, nuo kurio veidas nutvil-

ko gėda. Sabina tiriamai žiūrėjo į mane ir, mėgaudamasi mano sumišimu, sušuko:

– Aha, jau prisiminei! Girtas siautėjai nakčia su vergų ir bastūnų gauja, audras viešoje gatvėje keldamas. Sužinojome, kas tu, tad pats puikiausiai turėtum suprasti, kodėl mano tėvas nepatraukė tada tavęs į teismą.

Dabar prisiminiau aiškiausiai. Vienąkart rudenį lydėjau Neroną į naktinį žygį ir, kai pamėginau apkabinti sutiktą merginą, kietu kumščiu gavau į akį tokį smūgį, kad parvirtau aukštielninkas. Akis juodavo savaitę. Merginos palydovai šoko ant mūsų ir mosuodami deglais nudegino Otonui veidą iki pūslių. Tuosyk buvau taip nusikaušęs, kad paskui nieką ir prisiminiau.

– Nieko bloga tau nepadariau. Tik apkabinau tave, nes užsibedei tamsoje ant manęs, – teisinausi. – Jeigu būčiau žinojęs, kas tu, kitą rytą tikrai būčiau nuskubėjęs atsiprašyti tavo tėvo ir tavęs už lengvapėdystę.

– Meluoji, – pasakė ji. – Ir nemėgink dar kartą manęs apkabinti. Bus blogiau nei tąsyk.

– Tikrai nemėginsiu, – vaipiausi. – Nuo šiol spruksiu šalin, vos tave pamatęs. Taip baisiai tu su manim pasielgei!

Bet nesprukau šalin. Priešingai, iš Palatino nulydėjau Sabiną į prefekto namus. Jos žalsvos akys man suspindo šypsniu, o nuoga ranka atrodė glotni it marmuras. Po savaitės mano tėvas, lydimas dviejų šimtų klientų, nukako į Flavijaus Sabino namus ir pranešė jam apie mano piršlybas.

Ponia Tulija ir teta Laelija gal būtų pasiūliusios kitų nuotakų, bet ir šita buvo neprasta. Flavijai buvo neturtingos giminės, tačiau mano paties tėvo turtai šitai atpirko.

Sabinos reikalavimu, mudu sujungė amžinos santuokos saitais, nors aš neketinau prašyti jokios žynių kolegijos narystės. Tačiau Sabina pareiškė, jog tuokiasi norėdama kartu nugyventi visą gyvenimą, o ne išsiskirti. Suprantama, aš nusilenkiau jos valiai. Neilgtrukus susivokiau jau visados paklūstąs jos valiai.

Pačios tuoktuvių iškilmės buvo gražios. Už mano tėvo lėšas miesto prefekto vardu nemokamai buvo vaišinami visi žmonės – ne tik senatas ir raitelių luomas. Net ir Neronas apsilankė puotoje, įsimanęs trūks plyš tapti nuotakos palydovu, ir pritariant fleitoms padainavo paties sukurtą vestuvinę dainą, kupiną nešvankių užuominų. Bet taip turi būti. Galų gale jis mandagiai apvertė savąjį deglą ir išėjo, nesukėlęs jokio kivirčo.

Numoviau Sabinai nuo galvos liepsnos spalvos šydą, nusiaučiau geltoną vestuvinį apsiaustą. Bet man atmezgant abudu kietus drobinės vestuvių juostos mazgus, ji atsigynė ir, plykstelėjusi žaliom akim, riktelėjo:

– Aš sabinė! Pagrobk mane, kaip kad grobdavo sabines!

Bet aš tuomet net žirgo neturėjau. Ir šiaip nebūčiau deramai jos pagrobęs. Aš net nesupratau, ko ji nori, nes mylėdamas Klaudiją buvau pratęs prie abipusio švelnumo ir sutarimo.

Sabina nusivylė ir atšalo dėl tokio delsimo, tačiau kumščius sugniaužusi, akis užmerkusi leido man daryti tai, ko geidžiau, ir tai, ką daryti mudu įpareigojo liepsninis šydas. Galiausiai ji stipriom rankom apsivijo man kaklą, skubinai pabučiavo ir, atsukusi man nugarą, užmigo. Įsivaizdavau mudu abu esant tokius laimingus, kokie gali būti du vestuvių šventės nuveikti jauni įsimylėjėliai, ir užmigau, atsidusęs iš pasitenkinimo.

Tik gerokai vėliau suvokiau, kokios kūniškos meilės troško Sabina. Randuotas mano veidas ją suklaidino – ji tarė mane esant kitokį. Pirmojo mudviejų susitikimo smurtingumas naktinėje Romos gatvėje sužadino jai svajonę, kad aš sugebėsiu ją pagrobti, kaip kad ji troško. Deja, suklydo.

Nejaučiu jai pagiežos. Manau, jog manimi ji nusivylė labiau, nei kad aš nusivyliau ja. Kaip ir kodėl ji šitokia tapo – negaliu paaiškinti. Venera – juk įnoringa deivė, dažnai – dar ir žiauri. O Junona, šeimos požiūriu, patikimesnė, vis dėlto visi kiti santuokos reikalai per šiąją ilgainiui gerokai apkarsta.

SEPTINTOJI KNYGA

Agripina

Vasaros karštymečiu Cerės pajūryje mano žmona Flavija Sabina savo jėgų perteklių liejo statydindama mudviem naują šiuolaikišką vasarnamį toje vietoje, kur anksčiau būta senosios žvejo trobelės nendriniu stogu. Kartu ji nemačiomis tyrinėjo mane bei mano silpnybes, bergždžiai neklausinėdama apie ateities ketinimus, nes jau buvo pastebėjusi, kad nuliūstu vien nuo kalbų apie tarnybą. Kai sugrįžome į miestą, ji pasišnekėjo su savo tėvu apie mane. Tad miesto prefektas Flavijus Sabinas pasikvietė mane ir taip man tarė:

– Medinio amfiteatro statyba jau eina į pabaigą ir jį atidarant dalyvaus pats Neronas. Taigi pakliuvau į bėdą – iš viso pasaulio čion ėmė gabenti brangius laukinius žvėris. Senajame žvėryne palei Flavijaus kelią jiems jau pernelyg ankšta. O ir Neronas kelia savus reikalavimus. Jis nori, kad amfiteatre mokyti žvėrys išdarinėtų neregėtus triukus. Senatoriai ir raiteliai smėlio arenoje turės rodyti medžioklės meną. Todėl medžiotinų žvėrių dabar nevalia pernelyg įkiršinti. Juk žvėrių tarpusavio kovos turės jaudrinti žiūrovus. Reikalingas tinkamas žvėryno viršininkas, kuris galėtų rūpintis žvėrimis ir ruošti žvėrių pasirodymus per šventes. Neronas sutinka tave skirti į šias pareigas, nes tu turi patirties. Miesto tarybos nuomone, tai labai garbingos pareigos.

Ko gera, pats buvau kaltas – juk per akis prisigyriau gaudęs vaikystėje gyvą liūtą, Korinte pritrenkęs taurą, o Kilikijos plėšikų nelaisvėje išgelbėjęs draugus, kada plėšikų vadas mus smagumo dėlei suginė lokio irštvon. Tačiau rūpinimasis šimtais laukinių žvėrių ir amfiteatro vaidinimų ruošimas – tai jau buvo didžiai atsakingas darbas, todėl nemaniau gebėsiąs jį deramai atlikti. Šitaip man pasiteisinus, uošvis ūmai įniršo:

– Gausi reikiamų lėšų iš imperatoriaus iždo. Patyriausi pasaulio žvėrių tramdytojai varžosi, trokšdami pakliūti į Romos algininkų sąrašus. Tau tereikės įžvalgiai ir tinkamai atrinkti triukus. Ir Sabina tau padės. Ji nuo pat vaikystės duodas po žvėryną ir mėgsta tramdyti žvėris.

Man tai buvo naujiena. Keiksnodamas likimą grįžau namo ir graudžiai pasiskundžiau Sabinai:

– Dėl tavęs noriau būčiau stojęs kvestorium nei žvėrių tramdytoju.

Sabina gudriai pasižiūrėjo į mane ir, pakreipusi galvą, pabrėžtinai tarė:

– Ne, konsulo iš tavęs, vargšelio, vis tiek niekada nebus. Gal verčiau

gyvenk jaudrų ir įdomų žvėryno viršininko gyvenimą. Tokių pareigų ligi šiol nėjo joks Romos raitelis.

Pasakiau turįs didesnį patraukimą į literatūrą. Sabina suirzo ir riktelėjo:

– Ko verta šlovė, užpelnyta paskaitų salėje, kur penkiasdešimt ar šimtas nuobodulio pjaunamų žmonių šoka ploti katučių, kad pagaliau baigei! Tu – dykūnas ir nevykėlis. Neturi tikros garbėtroškos!

Sabina buvo taip įsiutusi, kad nedrįsau daugiau jos erzinti, nors manęs nemagino šlovė, pasiekta laukinių žvėrių smarvėje. Vis dėlto tučtuojau leidomės į žvėryną. Skubinai jį apžiūrėjęs supratau, jog padėtis kur kas prastesnė, nei tvirtino miesto prefektas.

Žvėrys buvo išsekinti pervežimų ir netinkamai šeriami. Pats brangiausias – tigras – vadavosi mirtimi. Niekas gerai neišmanė, ką ėda raganosiai, nupirkti už didelius pinigus Afrikoje, – šie jau buvo spėję sutraiškyti patyrų prižiūrėtoją. Geriamasis vanduo buvo sugedęs. Drambliai atnešto pašaro nė neprisilietė. Narvai buvo ankšti ir priteršti. Žirafos keipo iš baimės, nes buvo įkurdintos prie pat liūtų narvų.

Iškankintų žvėrių baubimas ir sutartinis riaumojimas veikiai išūžė man galvą. Nuo žvėrių dvoko vos atsikvapsčiau. Ir neradau nė vieno už tai atsakingo – žvėryno vyresniojo ar vergo. „Tai ne mano darbas", – ko nors paklausti dažniausiai atrėždavo tie. Dar atkirsdavo, jog iškankinti žvėrys ant arenos smėlio kaunasi labai niršiai, jei tik kaip nors pratraukia iki pasirodymo.

Sabina labiausiai susižavėjo dviem didžiulėm, augesnėm už žmogų, apžėlusiom gaurais beždžionėm, atgabentom į Romą iš nepažįstamosios Afrikos glūdumos. Į mėsą beždžionės nė akių nesuko ir vandens negėrė.

Aš išdėsčiau, ką nusprendęs:

– Viską teks perstatyti. Žvėrių tramdytojams reikia erdvesnių patalpų pratyboms. Narvai turi būti tokio didumo, kad žvėrys galėtų laisvai vaikščioti. Į narvus būtina atvesti vandenį. Kiekvienai žvėrių rūšiai prižiūrėti ir šerti reikia nusamdyti vyrą, išmanantį jos įpročius.

Mane lydintys žvėryno vyresnieji prieštariai purtė galvas:

– Kokia iš to nauda? Juk tie žvėrys vis tiek žus arenoje.

Įsiutintas prieštaravimų, tarsi koks silpnabūdis sviedžiau į didžiųjų beždžionių narvą graužiamą obuolį ir užrikau:

– Nejau pirma turiu jus nuplakti, kad dirbtumėte, ką turit dirbti?

Sabina uždėjo delną man ant rankos lyg ramdydama, o galva parodė beždžionių pusėn. Mano nuostabai, žvėris plaukuota letena sugriebė obuolį, iššiepė siaubingus dantis ir triaukštelėjęs nugurkė jį. Aš suraukęs antakius ir išsišiepęs, – turbūt lygiai baisiai kaip beždžionė, – pasakiau:

– Atneškit joms krepšį vaisių ir švaraus vandens.

Prižiūrėtojas prapliupo juoku ir patikino:

– Šitie laukiniai žvėrys – mėsėdžiai. Juk tai matyti iš dantų.

Sabina atėmė iš jo rimbą ir rėžė per veidą užrikdama:

– Kaip kalbi su savo viršininku!

Žmogus persigando ir įširdo, vis dėlto atžariai atnešė krepšį vaisių ir išbėrė į didžiąjų beždžionių narvą. Nugeibę žvėrys pagyvėjo ir ėmė grumšnoti vaisius. Pats nustebau pamatęs, jog beždžionės su pasimėgavimu ėda net vynuoges. Prižiūrėtojų žodžiais, tai buvo toks neįprastas įvykis, kad visi susigrūdo pažiūrėti ir iš manęs daugiau nesišaipė.

Šitaip pelnęs pagarbą, netrukus supratau, jog bėdos žvėryną užgriuvo ne dėl patirties stokos, o tik visiško abejingumo, godulio ir nemokšiškumo. Visi – nuo vyresniųjų iki vergų – manė turį teisę šiek tiek prisidurti prie atlyginimo, nugvelbę nuo žvėrių šėrimo. Tad gyvūnai buvo šeriami bet kada ir bet kaip. Žvėrių gaištas iš bado šaltakraujiškai teisintas atsivežtinėm ligom. Manding, blogiausia buvo, kad patys prižiūrėtojai bijojo ir nekentė žvėrių, kvailai ir be reikalo juos erzindavo.

Nerono medinio amfiteatro architektas, atsakingas už statybą, manė, kad jo garbė sumenks, jeigu nubraižys dar ir gyvūnų narvus bei pratybų patalpas. Tačiau iš mano paties brėžinių bei Sabinos aiškinimų suvokęs, kokia tai svarbi užduotis, – stačiai naujos miesto dalies statyba, – jis susidomėjo. Žinoma, jam ramybės nedavė ir rangovai, užuosdami didelį uždarbį, nes darbą reikėjo atlikti kuo skubiausiai.

Nušalinau ar perkėliau į kitas pareigas visus, kurie dėl pramogos erzindavo žvėris ar pernelyg būgavo savo augintinių. Abu su Sabina parūpinome vienodus darbo drabužius keliems šimtams žvėryno prižiūrėtojų, o sau pasistatydinome netoliese naują būstą, nes labai veikiai supratau, jog norėdamas deramai rūpintis tais brangiais žvėrimis privalau tenai lankytis dieną naktį.

Mudu visiškai apleidome diduomenės gyvenimą – skyrėme visą dėmesį tik žvėrims: liūto jauniklius Sabina net guldydavosi į mudviejų santuokinį guolį, o kai patelė padvėsė nuo pogimdyminio uždegimo, mane patį privertė žindyti liūtukus iš rago pienu. Santuokinis gyvenimas per visą tą skubą gerokai priblėso, nes vadovauti žvėrynui tikrai buvo įtampus ir atsakingas darbas.

Apkuopę žvėryną, nustatę ėdesio pristatymo tvarką bei tolygų šėrimą ir paskyrę kiekvienai žvėrių rūšiai sumanius prižiūrėtojus, mudu turėjome dar sugalvoti atskirus vaidinimo pasirodymus, nes amfiteatro atidarymo diena artėjo baugiu greitumu.

Buvau matęs žvėrių kovų, tad išmaniau, kaip rengti medžiokles arenoje, idant nekiltų didelio pavojaus patiems medžiotojams, o reginys vis tiek smalsintų. Sunkiau buvo pramanyti, kokius žvėris suvesti į kovą, nes žmonės buvo įpratę stebėti kuo keisčiausias poras. Vis dėlto

daugiausia tikėjausi iš mokytų žvėrių meninių pasirodymų, nes šiam darbui neprašomi pasisiūlė išmanūs vyrai iš visokiausių šalių.

Bet sunku buvo išlaikyti tuos pasirodymus paslaptyje iki šventės. Niekaip neatsiginėme žiūrovų – šie be perstogės veržėsi į žvėryną. Galų gale sumaniau reikalauti įėjimo mokesčio iš visų, norinčių jį apžiūrėti. Sukauptas lėšas skyriau žvėrynui, nors tikrai galėjau pasilaikyti sau, kadangi ta mintis man pačiam buvo šovusi į galvą. Vaikus ir vergus, jei nebūdavo didelės kamšaties, įleisdavome už dyką.

Įpratau prie visokių verteivų siūlymų ir šiaip žmonių beprotiškų nikių. Ypač liūdna prisiminti vieną vyrą, kuris buvo išmokęs blusų ketvertus traukti mažučius vežimėlius. Per pobūvius rodydamas kilmingųjų vaikams savo lenktynininkes, tas vyras pelnydavo sau duonos kąsnį.

Tačiau jis niekaip nesuėmė galvon, kad šio triuko neįmanu parodyti šimtui tūkstančių amfiteatro žiūrovų. Galop aš atsisakiau jį priimti. Jo svajonė sudužo ir jis, susiglėbęs savo blusas, nusižudė prie pat žvėryno vartų, apkaltinęs mane nesupratingumu ir beširdyste.

Savaitę prieš atidarymo šventę pas mane įsiprašė barzdotas raišakojis vyras. Tiktai tada, kai jis prašneko, atpažinau jį esant Simoną Burtininką. Draudimas verstis astrologija vis dar neva galiojo, todėl Simonas jau buvo be gražaus chaldėjiško apsiausto su žvaigždyno paveikslėliais. Jis atrodė suvargęs, nusilpęs, akys klaidžiojo ir jis išdėstė tokį keistą prašymą, kad pamaniau jį išėjus iš galvos. Trokšdamas susigrąžinti prarastą šlovę, jis sumanė paskraidyti per amfiteatro vaidinimą.

Kiek supratau iš padriko pasakojimo, jo gydomoji galia nusilpo ir žmonės liovėsi lankytis pas jį. Duktė, pasak jo, mirė dėl priešiškų burtininkų sankalbių. Ypač krikščionys jo nekentė ir persekiojo, tad jam grėsė skurdas ir nelaiminga senatvė. Štai kodėl jis troško įrodyti liaudžiai savo dievišką galią.

– Puikiai žinau, jog galiu skraidyti, – sakė jis. – Kitados skraidydavau daugybės žmonių akivaizdoje ir išnirdavau iš debesų jiems prieš akis, kol krikščionių pranašas užkeikė mane savąja galia, aš nupuoliau į Forumą, ir man suskilo kelio girnelė. Ir sau pačiam nūstu įrodyti, jog dar gebu skraidyti. Vieną naktį, siaučiant vėtrai, puoliau nuo Aventino bokšto žemyn, išskleidęs apsiausto skvernus tarytum sparnus. Skriejau lengvai ir nusileidęs atsirėmiau kojomis žemės.

– Maniau, kad iš tiesų tu niekados neskraidei, o tik savąja galia dumdavai žmonėms akis – ir tie regėdavo tave skrendant, – pasakiau nepatikliai.

Grąžydamas kaulėtas rankas ir raudamasis barzdą, jis tikino:

– Gal ir kerėdavau žmones, tačiau persiimdavau skridimo mintim taip stipriai, kad ir šiandien tikiu skraidęs. Bet į debesis daugiau nesiveršiu. Ganės apskrieti ratą ar du aplink amfiteatrą. Tada patikėsiu savo galia ir tuo, kad manieji angelai už pažastų mane laiko ore.

Pamąstęs aš pasiūliau:

– Jei dar turi galios, tai verčiau sutramdyk didžiąsias Afrikos beždžiones. Neišmanau, ką su jomis daryti. Tai baisiausiai nirtūs žvėrys. Galėčiau suvesti jas į kovą su būriu šunų. Jos dūkte įdūksta, kai šuo priešais jų narvą suloja. Bet net amfiteatro aptvarai neatlaikys, jei išleisime jas į areną. Gali kilti baisi maišalienė.

Simonas Burtininkas įteikliai sutiko pažiūrėti tų žvėrių. Jis spoksojo beždžionėms į akis, mostagavo rankomis ir kerėjo samariečių kalba. Ir tuo laiku kaip tik viena milžiniška beždžionė pakabino letena purvo ir drėbė pro narvo grotas Simonui į akis, o kita čiupo didžiulę šaką ir sakytum kaži ko subūgusi ėmė pasiutiškai daužyti geležinius virbus. Papurtęs galvą Simonas Burtininkas tarė:

– Net perpus jos nėra žmonės. Antraip man paklustų.

Jo galvon tilpo tik viena mintis – skraidyti. Galų gale neapsikentęs paklausiau, kaip jis ketina viską surengti. Simonas paaiškino, kad vidury amfiteatro galima įkasti aukštą stiebą, o jį patį su krepšiu užkelti viršūnėn, kad gana atitoltų nuo žemės. Jis pats šimto tūkstančių žiūrovų akyse esą nesugebės pakilti nuo žemės. Spigindamas į mane dygiomis akimis Simonas taip įtaigavo, kad man galva apsvaigo. Pamaniau, jog bent jau anksčiau amfiteatre niekas dar neregėjo šitokio triuko. Paties Simono Burtininko valia, kad žūtbūt įsigeidė lįsti stačiai pavojun. Nutariau, kad jam gal net pasiseks įvykdyti tą pavojingą sumanymą.

Neronas amfiteatre kaip tik stebėjo graikų jaunikaičių šokių su kardais pratybas. Švietė tvanki rudens diena. Vienais prakaituotais marškiniais Neronas šūkčiojo pagyras, vikrino jaunikaičius ir, pats įsimaišęs tarp šokėjų, rodė pavyzdį.

Kai išdėsčiau Simono Burtininko siūlymą, jis išsyk užsidegė, tik priminė:

– Skraidymas – neįtikimas dalykas, tad reikia sukurti bent menišką aplinką, idant vaidinimas nenuviltų. Tegul Simonas tampa Ikaru, bet jam reikės ir Dedalo bei savo paties gebėjimo priešybės įvaizdžio. Tarkim, Pasifajės, kad žiūrovai galėtų į valias pasijuokti.

Nerono vaizduotė buvo laki, laimė, laiku jo atsikračiau. Vis dėlto spėjome sutarti, kad Simonas Burtininkas nusiskus barzdą ir apsitaisys kaip koks graikas jaunikaitis. O prie pečių prisiriš dar ir auksu žvilgančius sparnus.

Kai išdėsčiau imperatoriaus reikalavimus Simonui Burtininkui, šis iš pradžių griežtai atsisakė nusiskusti barzdą, tikindamas, jog tada neteks galios. Dėl sparnų jis neprieštgyniavo.

Man prašnekus apie Dedalą ir medinę karvę, jis pats tuoj papasakojo žydų legendą apie Samsoną, kuris prarado galią, kai klastūnė moteris nukirpo jam plaukus. Tik man papriekaištavus, jog per menkai tiki

savąja galia, Simonas Burtininkas dvejodamas sutiko su tuo reikalavimu. Paklausiau, ar norįs, kad stiebą pastatytų tučtuojau, idant galėtų lavintis. Bet jis atitarė, kad skraidymo pratybos tik bergždžiai eikvos jo slaptą galią. Jam esą pravarčiau vienatvėje pasninkauti ir kalbėti užkeikimus kaupiantis vaidinimo dienai.

Neronas tiksliai nurodė amfiteatro vaidinimų paskirtį – taurinti ir linksminti liaudį. Pirmą kartą istorijoje per tokį didžiulį renginį nebus tyčia liejamas kraujas. Taigi tarp jaudulingų ir meniškų pasirodymų liaudis turinti kuo daugiau juoktis. Per pertraukėles žiūrovams bus mėtomos dovanos, kepti paukščiai, vaisiai bei pyragaičiai ir dar išlošių rutulėliai iš dramblio kaulo, kurių gavėjai laimės grūdų, drabužių, sidabro bei aukso, darbinių gyvulių, vergų ir net žemės sklypų.

Mokytų gladiatorių Neronas suvis nenorėjo rodyti liaudžiai. Dėl to, o dar ir nūsdamas pabrėžti vaidinimų svarbą, jis liepė žaidynes pradėti keturių šimtų senatorių ir šešių šimtų raitelių kautynėmis. Žmonės linksminosi žiūrėdami, kaip nesuterštos garbės, kilmingi vyrai bedžiojasi ietimis be antgalių bei mediniais kalavijais. Raitų kovotojų grupelės irgi rodė puikius gebėjimus. Vis dėlto kilo akivaizdus nepasitenkinimas, kad nėra sužeistų. Žiūrovai netgi ėmė staugti. Sargybiniai kišosi vykdydami savo pareigas, kol Neronas neapsikentęs liepė jiems išeiti iš žiūrovų minios, idant Romos liaudis pratintųsi prie laisvės.

Šis įsakymas paakstino džiaugsmingą pakilimą ir plojimus. O nepatenkintieji tvardėsi, kad nepasirodytų nesą verti imperatoriaus pasitikėjimo. Dviejų nusipenėjusių ir dusulingų senatorių dvikova su tinklu bei trišakiu irgi buvo tokia smagi, kad liaudis pratrūko nesulaikomai kvatoti. Tie didžiūnai iš tikrųjų niršo vienas ant kito ir, žinoma, būtų susižaizdoję, jeigu trišakis būtų buvęs aštrus, o tinklas – su svoringais švininiais svambalais.

Trys vyrai, išsinešę didžiules gyvates, sukėlė siaubą, leidę šioms apsivyti apie save, tačiau Neronas įdūko, kad darė tai be paaiškinimų, taigi niekas nesuprato vyrus vaizduojant Laokoontą ir jo sūnus. Liūtų, tigrų bei taurų medžioklė, žiūrovų širdgėlai, praėjo lygiai sėkmingai – už tai medžiotojus vaidinę jauni raiteliai turėjo dėkoti ypač man bei apsauginiams bokštams, kuriuos buvome surentę arenoje. Man pačiam tas pasirodymas nepatiko, nes jau buvau pamilęs žvėris, tad nesmagiai jaučiausi, kai juos žudė.

Audringų plojimų sulaukė liūto tramdytoja – grakšti moteris, netikėtai išbėgusi pro tamsius vartus ant arenos smėlio su trimis neva įniršusiais liūtais. Žiūrovai tuoj sušurmuliavo savo vietose, tačiau moteris rimbu sustabdė liūtus vidury arenos ir privertė juos paklusti – įsakyti šie tūpė klusniai, kaip šunys, ir šokinėjo pro lankus.

Vis dėlto galybės žiūrovų triukšmas bei plojimai įkiršino žvėris. Atlikdama grėsliausią savo triuką moteris privertė didžiulį liūtą išžioti

nasrus ir įkišo į juos galvą, o liūtas tada ūmai užsičiaupė ir nukando moteriai galvą. Ši staigmena sukėlė tokį neapsakomą džiaugsmą ir plojimų audrą, kad turėjau gana laiko išgelbėti liūtus.

Žvėryno vergai, apsiginklavę deglais ir įkaitintais geležies virbais, grandine pasileido liūtų link, apsupo ir pro vartus suginė juos narvan. Antraip raiti lankininkai tuoj būtų žvėris nušovę. Tiesą sakant, buvau taip persigandęs dėl tų brangių prijaukintų liūtų, kad beginklis pats išbėgau į areną vesti vergų.

Buvau baisiai įniršęs, todėl spyriau kaustytu batu liūtui į pasnukį, kad paleistų šeimininkės galvą. Liūtas baugiai urgztelėjo, bet, manau, pats buvo per daug prislėgtas nelaimės ir manęs nepuolė.

Kai visaip išmarginti negrai įerzino raganosį, į amfiteatro vidurį buvo atvilkta medinė karvė ir, milžiniškam jaučiui nirčiai žengiant prie jos, mimas Paris taip tikroviškai perteikė Dedalo ir Pasifajės padavimą, kad diduma žmonių iš tiesų patikėjo Pasifaję glūdint tuščiavidurėje karvėje.

Čia nelauktai išdygo Simonas Burtininkas su auksu spindinčiais sparnais. Paris mostais jį suragino pastrikinėti šokio žingsniu, bet tas, didingai mosuodamas gražiaisiais sparnais, nepanoro. Jūrininkai akimirksniu užkėlė jį ant stiebo pakylos į svaigulingą aukštį. Viršutiniame žiūrovų balkone kai kurie žydai pasiuto koneveikti Simoną, tačiau kiti juos tuoj nutildė, o pats Simonas Burtininkas iškilmingiausią savo gyvenimo valandėlę stiebo viršūnėje sveikindamasis tik gręžiojosi į visas puses. Manau, jog iki paskutinės akimirkos jis tvirtai tikėjo įveiksiąs ir partiesiąs ant menčių visus priešininkus.

Paskui jis, vasnodamas sparnais, gražiai pasileido tiesiai imperatoriaus ložės link ir nukrito taip taikliai, kad kraujais aptaškė Neroną. Suprantama, Simonas Burtininkas išsyk išleido dvasią. Vėliau kilo daug ginčų, ar jis iš tiesų skrido. Kai kurie tvirtino matę, kad dešinysis sparnas buvęs sugadintas jau tada, kai Simoną su krepšiu kėlė į stiebo viršūnę. Kiti tikėjo, kad jį nupuldė judėjų prakeiksmai. Gal jam, girdi, būtų pasisekę, jeigu nebūtų nusiskutęs barzdos.

Nesvarbu, kaip viskas nutiko, tačiau vaidinimai tęsėsi. Jūrininkai atvilko ir ištempė nuo pirmojo balkono ligi stiebo papėdės neįtikimo storumo lyną. Didžiam žiūrovų nustebimui, nuo balkono lynu į smėlio areną atsargiai nužirgliojo dramblys, nešdamas ant sprando siutingumu pagarsėjusį Romos raitelį. Tiesa, ne anas buvo išmokęs dramblį vaikščioti lynu, – šitai žvėris buvo įpratęs daryti pats, be raitelio. Ir jis pelnė garbę už pasirodymą, kokio niekas ligi tol nebuvo regėjęs.

Vos jam išklausius plojimus, išleidome pro vartus kitą dramblį. Šis su savo raiteliu įžingsniavo į arenos vidurį svyrinėdamas ir virtuliuodamas tarytum girtas. Jis ir buvo smarkiai nusilakęs. Sunku tiksliai pasakyti, kada leidome jam išsiurbti pirmąjį auseklį saldaus vyno. Visai

atsitiktinai sykį pastebėjau, kad dramblys labai smalstus į vyną, ir pats sumąsčiau jo triuką prijungti prie dramblio šokio ant lyno.

Dramblio raitelis buvo puikus aktorius. Mostais jis neva skatino dramblį žengti lynu ir juo kilti, o tas svirduliavo priešgyniaudamas ir purtė galvą. Tada jam atnešė dar vieną auseklį vyno. Dramblys taip godžiai ištuštino indą, kad žiūrovai viską suprato ir permanė jį esant visišką girtuoklį.

Pasigėręs dramblys pradėjo drąsauti sakytum sustiprėjus apsvaigimui. Jis atsistojo ant užpakalinių kojų, bet pargriuvo ir vėl kilo kniūbčiodamas, tarsi labai stebėdamasis tuo, kad nepasisekė. Paskui pažengė kelis žingsnius virve, išlaikydamas stulbinamą pusiausvyrą, kol galų gale žnektelėjo ant smėlio. Raitelis ragino dramblį pereiti dar sykį, tas vėl išgėrė auseklį vyno ir, žiūrovų juoko gaudesio paakintas, išsilaikė ant lyno kaip geriausias juokdarys. Užtat mes buvome nepasiruošę, rodės, suvis neįmanomam dalykui: girtas dramblys lynu nusvyrinėjo ligi balkono, tačiau tą pačią akimirką išsekęs nuo įstangų žnektelėjo taip, kad driokstelėjo visas amfiteatro galas. Tą akimirką dramblys užmigo kietu girtuoklio miegu. Ir laimė, nes raitelis nesiryžo sėstis ant dramblio iš baimės, kad šis griūdamas jį suknežins, o balkone nebuvo kam dramblį pasitikti, nes nesitikėjome jį kada nors ten užlipsiant. Šis pasirodymas, ko gera, labiausiai patiko žiūrovams, nors tai tik aš šitaip tvirtinu.

Vakarui blįstant ir žiūrovams jau gužant koridoriais iš amfiteatro, dramblys irgi pradėjo kilnoti galvą ir kepėstuodamas stotis ant kojų. Panarinęs galvą ir nukabinęs glebų straublį jis pakluso raiteliui ir iš pirmo balkono nusigavo žemyn žiūrovų laiptais, net nesižvalgydamas į šonus, kaip tikras girtuoklis, kuris pagiriomis nesitveria gėda dėl iškrėstų paikysčių.

Žiūrėdamas į išvedamą dramblį ir klausydamasis triukšmingų žmonių vertinimų apie vaidinimus, susitikau mūsų architektą. Nupilkęs kaip švinas, jis vis šluostėsi kaklaskare prakaitą nuo kaktos ir plikės. Kai aš tuo nusistebėjau, jis tarė:

– Tokio didžiulio medinio statinio niekas dar per amžius nėra statęs. Buvo atlikti visi apkrovų bandymai, bet žiūrovams balkonuose pašokus ant kojų širdis man sustingdavo iš baimės, kad amfiteatras sugrius. O kai tavo dramblys išsidrėbė, pamaniau širdį suvis iššoksiant pro gerklę. Galėjai iš anksto pasakyti apie tokią apkrovą. Balkonui griuvus, būtų žuvę tūkstančiai žmonių.

Bet apskritai, mano supratimu, liaudis liko patenkinta reginiu. Mirtinas Simono Burtininko šuolis ir netikėtas liūtų tramdytojos galas buvo tokie neįprasti triukai, kad žmonės skundėsi tik pernelyg greitu jų vyksmu. Senato ir raitelių luomo nariai, vaidinę medžiotojus, jautėsi laimingi išvengę sužalojimų. Tiktai senoviškai mąstantys žiūrovai gai-

lestavo, kad Romos dievų garbei ant smėlio neplūstelėjo žmogaus kraujas, ir su liūdesiu prisiminė žiaurius Klaudijaus laikus.

Paprasti žmonės oriai nukentė nusivylimą, mat Neronas per pertraukas jiems buvo išdalijęs apstybę brangių dovanų. Ir pretorionų išvarymas iš minios patiko žmonėms, puoselėjantiems paprotinę meilę laisvei. Net muštynėse dėl išlošių rutuliukų sunkiai susižeidė gal tik koks šimtas.

Imperatoriaus sutuoktinė Oktavija tylomis nukentė įžeidimą, kad Neronas leido ir Aktei stebėti vaidinimą iš imperatoriškosios ložės, žinoma, tik už pertvaros su langeliais. Agripinai vietos nebuvo palikta. Neronas įsakė pranešti, kad motina serguliuoja. Sklido kalbos, jog kažkas iš žiūrovų riktelėjęs, ar ne nuo grybų. Aš pats šito negirdėjau. Ir dar žmonės šnekėjo Neroną buvus patenkintą, kad jam esant liaudis be baimės naudojasi amfiteatro žodžio laisve.

Mano žvėrynas liūdnai ištuštėjo, bet šis tas iš jo dar liko ir tada man kilo sumanymas nuolatos papildyti žvėryną laukiniais gyvūnais iš įvairių pasaulio kraštų, idant ateityje vaidinimai nebūtų ruošiami skubotai. Taigi būtų įmanu per visai trumpą laiką suruošti puikų šventinės dienos vaidinimą, kai tik Neronas panūstų palinksminti liaudį. Pažindamas Nerono aikštingumą, turėjau pamato iš anksto rengtis politiniams įvykiams, kurių atsvara – liaudies liūliavimas pramogomis, užmaršinančiomis visus negerus dalykus.

Kitą dieną kritusių raganosių kojos buvo suvirtos į drebučius duburiuose, įruoštuose afrikietišku papročiu. Susirengiau pas imperatorių su retu skanėstu, kurio, manding, Romoje lig tol niekas nebuvo patiekęs. Liūdnas žvalgiausi į tuščius narvus, į žvėryno vergus, grįžusius prie kasdienių darbų, ir po kuklų namą, kuriame mudu su Sabina buvome praleidę skubrų, bet, manding, laimingą gyvenimo tarpsnį.

– Sabina! – šūktelėjau su dėkingumu. – Be tavo patirties ir nenuilstamo veiklumo aš niekada nebūčiau garbingai atlikęs šio sunkaus darbo. Sugrįžę į įprasto gyvenimo vėžes, kada nors dar pasiilgsime šio laiko, – kad ir kokių staigmenų bei nesėkmių patyrę.

– Sugrįžę? – šiurkščiai paklausė manęs žmona vis labiau nuožmėjančiu veidu. – Ką nori pasakyti, Minutai?

– Atlikau juk skirtą užduotį ir, tikiuosi, įtaikiau tavo tėvui bei imperatoriui, – atšoviau patenkintas. – Nunešiu Neronui naująjį patiekalą, o mūsų prokuratorius atiduos sąskaitas imperatoriaus iždui. Neronas nemoka gerai skaičiuoti, tiesą sakant, aš ir pats tik graibausi po šitokias sudėtingas sąskaitas. Bet, man atrodo, jos tvarkingos, be to, aš nesigailiu prarastų pinigų. Gal Neronas kaip nors man atsilygins, tačiau akivaizdus liaudies palankumas – pats geriausias atlygis. Man daugiau nieko nereikia, o tokios neslopstančios įtampos ilgiau nebūčiau tvėręs.

– Katras iš mudviejų labiau kentėjo? – guviai paklausė Sabina. – Netikiu savom ausim! Juk tu ką tik žengei pirmą žingsnį valstybės tarnyboje. Nejau paliksi liūtus, kurie dabar neturi tramdytojo, o gal tas didžiules žmogbeždžiones? Viena jų kosti taip, kad širdį veria, jai reikia priežiūros, o ką jau šnekėti apie kitus žvėris. Ne, Minutai, tu tik pervargęs ir prastai nusiteikęs. Tėvas pažadėjo, kad manęs padedamas galėsi toliau eiti šias pareigas. Tai jį išvaduos nuo daugybės rūpesčių – juolab nebereikės kivirčytis dėl menkų lėšų skyrimo.

Dabar jau aš negalėjau patikėti savom ausim.

– Flavija Sabina, – tariau, – nesirengiu visą gyvenimą prižiūrėti žvėrių, nors jie brangūs ir gražūs. Vis dėlto per savo tėvą aš kilęs iš Cerės etruskų karalių – lygiai kaip ir Otonas.

Suirzusi Sabina atkirto:

– Tavo giminės kilmė mažų mažiausiai ginčytina – net neminėsiu motinos graikės. Purvinos vaškinės kaukės tavo tėvo namuose – tai ponios Tulijos paveldas. O Flavijų giminėje būta net paties konsulo rango vyrų. Gyvename naujais laikais. Daug duočiau lažindamasi dėl to, kad ateityje sumanus žvėrių tramdytojas Nerono rūmuose bus svarbesnis, nei koks karo vadas Armėnijoje ar mano pačios dėdė Britanijos ūkanose. Žaliųjų partija viešose vietose jau pristatinėjo paminklų nirtiems lenktynininkams, tad aš nė kiek neabejoju, kad tuoj iškils paminklų ir gabiausiems aktoriams bei dainininkams. Už nuopelnus literatūrai dar niekas nepagerbtas paminklu.

– O Seneka, – pradėjau aš, tačiau įširdusi Sabina nutraukė:

– Paminklas pastatytas Senekai kaip Nerono mokytojui ir valstybės vyrui, bet ne kaip rašytojui. Ar nesuvoki, kad Romos žvėryno viršininkas užima svarbią politinę padėtį, kurios bet kas pavydėtų, nors viešai šito niekas nepripažįsta.

– Aš tikrai nenoriu varžytis nei su jojikais, nei su citrininkais, – atrėmiau griežtai. – Galėčiau paminėti keletą kilmingų vyrų, kurie priešais mane tuoj užsidengia nosis togos skvernais nuo žvėryno dvoko. Kitados, prieš penkis šimtus metų, toks vienas garsus patricijus didžiavosi savuoju mėšlo kvapu, bet šiandien mes juk gyvename kitus laikus. Atvirai sakant, man pakyrėjo ir tie liūtukai mudviejų santuokiniame guolyje. Atrodo, jiems tu kur kas švelnesnė, negu man, savo vyrui.

Sabinos veidas iš pykčio net nugelto.

– Nenorėjau užgauti tavęs peikdama tavo, kaip sutuoktinio, gebėjimus, – rūsčiai, vos tvardydamasi rėžė ji. – Nuovokesnis ir dėmesingesnis vyras seniai būtų susipratęs. Mudu nudrėbti iš skirtingo molio. Bet santuoka yra santuoka, ir lova čia – juk ne svarbiausias dalykas. Tavimi dėtas, aš tik džiaugčiausi, kad žmona kitokiais pramanais užpildo sau tuščią gyvenimą. Bet aš už tave jau nusprendžiau: mudu nepaliksime žvėryno. Mano tėvas laikosi tos pačios nuomonės.

– Tavo tėvas gali turėti savo nuomonę, – pagrasinau bejėgiškai. – Jis juk amžinai žvėryno išlaidų nedengs.

Bet ne tai turėjau šnekėti. Dygiausiai nusmelkė netikėtas Sabinos kaltinimas dėl stokojamo mano, kaip sutuoktinio, pajėgumo.

Vis dėlto turėjau pasirūpinti, kad raganosių kojų drebučiai dar karšti pasiektų Palatiną. Todėl mudviejų kivirčas nutrūko. Tiesa, jis buvo ne pirmas, bet iki tol pikčiausias ir skaudžiausias. Nusiminęs lydėjau afrikietį virėją ir nešikus į Palatiną. Nuotaikos man nepataisė nė garsūs žmonių džiaugsmo šūksmai, kai mane pažinę jie šypsodami klausinėjo, kokių dar staigmenų parodysiu per vaidinimus.

Naujasis patiekalas rūmininkams patiko, nors kažkoks gudragalvis sumąstė, jog derėjo pridėti daugiau indiškų prieskonių. Suprantama, Neronas ir mane pasikvietė vakarienės. Man paminėjus žvėryno sąskaitas, jis abejingai pasiūlė aiškintis dėl jų su iždininkais.

– Brangiam mano mokytojui Senekai pavyko taip suplakti valstybės iždą su imperatoriškuoju, kad aš tikrai nebesupaisau, ko kada prašyti pinigų, – juokdamasis pareiškė Neronas. – Vis dėlto nemanau, kad per daug būtum nusigvelbęs į savąjį kapšelį nuo žaidynių rengimo. Antraip teks atiduoti tave tavo paties laukiniams žvėrims, o aš nenoriu, kad dar kam nors tai nutiktų. Kol Romos liaudis, – žinoma, turiu galvoje, senatą ir liaudį, – laikys mane tinkamu valdovu.

Rodydamas savo palankumą, jis įsakė tučtuojau sumokėti man pusę milijono sestercijų kaip apdovanojimą už atliktas pareigas. Tai išdavė jį neturint nė menkiausio supratimo apie žvėryno išlaidas. Juolab kad tokios menkos sumos man niekas niekada dar nebuvo mokėjęs. Aš pats nė nemaniau reikalauti iš jo pinigų, nes mano tėvas kol kas nestokojo smulkių.

Susiraukęs priminiau, jog man svarbiau, kad vadovavimas žvėrynui būtų įtrauktas į mano nuopelnų sąrašą – kaip ir kitos valstybės pareigybės. Šis mano siūlymas paakino linksmą pašnekesį, tačiau mano uošvis jį užbaigė trumpai tardamas, jog skyrimo į tokias svarbias ir didelio turto reikalaujančias pareigas negali lemti neišmanėlių varžybos ir senato užgaida. Jis manė, jog teisiškai tai pareigos iš imperatoriaus malonės, kaip, tarkim, vyriausiojo virėjo, drabužinės prižiūrėtojo ar vyriausiojo arklininko, ir jų gali netekti tiktai pakliuvęs imperatoriaus nemalonėn.

– Iš linksmo valdovo veido matau, kad nepraradai jo pasitikėjimo, – baigė mano uošvis. – Būsi žvėryno viršininkas, kol tai priklausys nuo manęs, miesto prefekto. Verčiau netrikdyk daugiau pastabom tokio dėmesingo pokalbio.

Neronas įniko gyvai dėstyti savo sumanymą taurinti liaudį žaidynėmis, rengiamomis graikišku papročiu kas penkeri metai.

– Galėsime pranešti, kad jos ruošiamos mūsų amžinos valstybės la-

bui, – svarstė jis. – Aš pasirūpinsiu, kad jas laikytų didžiausiomis visų laikų žaidynėmis. Iš pradžių galime jas kukliai pavadinti – Nerono žaidynėmis, kad liaudis prie jų priprastų. Suskirstysime jas į muzikų varžybas, atletų varžybas bei įprastas lenktynes. Atletų varžybų žiūrėti ketinu pakviesti ir Vestos mergeles. Man sakė, jog Cereros žynė Olimpijoje turi tokią teisę. Taigi žiūrovai nejučia pradės lyginti mano žaidynes su olimpinėmis. Tauriųjų sporto šakų židinys bus perkeltas į Romą. Politiškai tai tikslinga, kadangi mūsų rūpesčiui liko visas senovės Helados paveldas. Tad pasirodykime esą jo verti. Pirmiausia reikia pastatyti maudykles ir gimnasiją atletų pratyboms. Senatoriams ir raiteliams tepimosi aliejų duosiu veltui – viliuosi, kad jo bus vartojama gausiai.

Manęs neuždegė jo platūs užmojai, nes sveikas protas man šnibždėjo, jog tokios – graikiškos – žaidynės dar labiau sumenkins amfiteatro vaidinimų reikšmę, taigi ir mano paties pareigas. Žinoma, liaudis visuomet labiau mėgs amfiteatrą nei dainas, muziką ir atletų varžybas. Aš juk pažinojau Romos liaudį. Tačiau dėl perdėto Nerono menų pomėgio amfiteatras rodės tarsi nereikšminga ir net abejotinos doros pramoga.

Grįžau į savąjį būstą žvėryne gana prastai nusiteikęs. Deja, užtikau tetą Laeliją kivirčijantis su Sabina. Teta Laelija buvo kaip tik atėjusi pasiimti Simono Burtininko palaikų, norėdama pagal žydų prietarą palaidoti jį nesudegintą, mat nesėkmių apniktas Simonas Burtininkas jau neturėjo daugiau draugų, galinčių suteikti šią paskutinę paslaugą. Žydai su savo dvasios broliais užmiestyje skaldė požemines uolas nedegintiems palaikams laikyti. Teta Laelija sugaišo daug laiko, kol išsišniukštinėjo apie tas pusiau slaptas laidojimo vietas.

– Nesuprantu, kam toks paslaptingumas, – skundėsi ji. – Man, kaip ir kitiems, tiktų įprastas romėniškas laidotuvių laužas. Bet Simonas Burtininkas manė, kad jo kūno deginti nevalia, nes vieną dieną trimitai prikels visus judėjus ir samariečius iš kapų. Simonas buvo senas mano draugas ir savąja galia kitados gerokai palengvino man senatvės negalias. Gal jam būtų pasisekę paskristi, jeigu žydai tyčiomis, visu būriu nebūtų meldę jam nesėkmės.

Besiaiškindamas, kas iš tikrųjų nutiko, sužinojau, jog niekas laiku neatėjo paimti Simono Burtininko kūno. Todėl jį, kaip kiekvieną žvėryne žuvusį vergą, sušėrė laukiniams žvėrims. Man pačiam toks papratimas nepatiko, bet, žinoma, šėrimo išlaidos kiek sumažėdavo, tik reikėjo žiūrėti, kad ėdesys nesugestų. Tačiau mirusiais paliegėliais šerti brangius žvėris buvau griežtai uždraudęs.

Mano galva, tąkart Sabina paskubėjo. Juk Simonas Burtininkas savo sluoksniuose buvo gerbiamas ir tikrai nusipelnęs paprotinių laidotuvių. Atvirai sakant, vergai, šluotų kotais nuvaikę nuo ėdesio įpykusius liūtus, rado tik apgraužtą Simono kaukolę bei kelis kaulelius.

Liepiau uždaryti tas liekanas į skubinai nupirktą urną ir atidaviau ją tetai Laelijai paprašydamas, kad dėl savo pačios dvasios ramybės niekam neleistų jos atidaryti. Sabina visiškai neslėpė paniekos mudviejų jausmingumui.

Nuo to vakaro miegojome jau skyrium. Nors graužė kartėlis, seniai buvau taip gerai miegojęs, – juk nebereikėjo spardyti šalin liūtukų. O šių dantys jau buvo užaugę – aštrūs kaip adatos.

Po Simono Burtininko mirties netrukus ir pati teta Laelija neteko noro gyventi ir menkučio protelio. Tiesa, ją jau kadai slėgė senatvė. Tik ligi šiol ji vis dar stengėsi šitai nuslėpti apsirengimu, perukais ir dažais, o dabar liovėsi kovojusi ir tūnojo namuose, tyliai murmėdama ir pasakodama apie senus laikus, o juos ji prisiminė daug geriau nei dabartinius.

Kai perpratau, jog ji jau nebesupaiso, koks imperatorius valdo, ir painioja mane su tėvu, pamaniau turįs kuo dažniau nakvoti senuosiuose namuose ant Aventino kalvos. Sabina visiškai neprieštaravo. Priešingai, jos valdžiotrošką, atrodo, tenkino, kad galės viena pati tvarkyti ir valdyti žvėryną.

Sabina puikiai sugyveno su žvėrių tramdytojais, nors šie, – kad ir gerbtino amato, – paprastai buvo tamsūs vyrai, galintys šnekėti tik apie gyvūnus. Sabina taip pat sugebėjo geriau už mane prižiūrėti, kaip žvėrys iškraunami iš laivų, ir lygtis dėl jų kainų. Bet, svarbiausia, – ji mokėjo palaikyti griežtą drausmę žvėryne.

Po teisybei, pats supratau daugiau neturįs ten ką veikti – tik rūpintis, kad Sabinai nepristigtų lėšų. Imperatoriškojo iždo skiriamų pinigų tikrai nepakako sodui išlaikyti ir žvėrims pirkti. Kaip tik todėl man buvo leista suprasti, kad mano viršininkavimas – garbės pareigos, sąlygojančios savų išteklių naudojimą. Iš valstybės iždo nieko nenorėjau imti, nes cirko ir amfiteatro vaidinimai iš tikrųjų buvo skirtingi dalykai – juk tik cirko lenktynės su valstybės ir Romos dievų globa rengtos vardan visuotinio labo.

Atleistinio galo dėka man sruveno pinigai iš muilo pramonės, kitas mano atleistinis, egiptietis, gamino brangius tepalus moterims, o Hieraksas siųsdavo apstus dovanų iš Korinto. Tačiau maniškiai atleistiniai nūdo dėti pelną į naujas įmones. Muiladarys išplėtojo savo verslovę didžiuosiuose imperijos miestuose, o Hieraksas Korinte perpardavinėjo sklypus. Tėvas man sykį švelniai priminė, jog žvėrynas tikrai nėra pelninga vietelė.

Nerono švelnaus valdymo laikais valstybė klestėjo ir versliems vyrams radosi daugybė progų pelningai įdėti pinigus. Šlovė, įgyta per žvėryną, ir liaudies meilė, sakė tėvas, nieko verta, jeigu aš ja negalįs pasinaudoti. Tiesa, tėvas vis duodavo man pinigų, tačiau ponia Tulija pradėjo irzti ir pareiškė nuogąstaujanti, jog mirs neturtinga ir apleista, jei ir toliau šitaip tęsis ir aš tenkinsiu visas Sabinos užgaidas.

Per keletą metų buvau regėjęs daugybę iškilėlių atleistinių bei Rytų šalių atėjūnų, neįtikimai lobstančių iš savo įmonių. Prašmatnūs provincijų didmiesčiai rungėsi su Roma ir, tiesą sakant, ją nuveikė, nes čia gyventojams darėsi per ankšta.

Mieste trūko gyvenamųjų būstų, tad aš pastačiau keletą septynaukščių nuomojamų namų gaisro nuniokotame sklype, kurį savo uošvio dėka nusipirkau už nedidelę kainą. Taip pat šiek tiek užpelniau išruošęs laivus žūklauti į Tesaliją, Armėniją bei Afriką ir pardavęs atliekamus žvėris šventiniams vaidinimams provincijose. Žinoma, pačius geriausius mes pasilikome.

Didžiausio pelno turėjau iš laivų, plaukiančių į Indiją per Raudonąją jūrą. Gavau teisę tapti dalininku laivų, kurie neva gabeno iš Indijos retus gyvūnus. Prekės buvo plukdomos į Romą per Aleksandriją. Tuo metu Indijai už gyvūnus pradėta tiekti Galijos pramonės gaminius ir Kampanijos vynus.

Pagal sutartį, sudarytą su arabų valdovais, Roma gavo atramos tašką Raudonosios jūros pietiniame gale ir teisę ten nuolatos laikyti karinę įgulą. Tai buvo būtina, nes valstybei turtėjant išaugo prabangos prekių paklausa, o partai nepraleido Romos vilkstinių pro savo šalį, nes patys gviešėsi pelno už tarpininkavimą.

Aleksandrija iš to išlošė, tačiau dideli, apstingi prekių miestai, – tokie, kaip Antiochija ir Jeruzalė, – kentėjo dėl Indijos gaminių kainų sumažėjimo. Todėl galingieji Sirijos prekybos valdovai Romoje per tarpininkus paskleidė mintį, jog anksčiau ar vėliau kils karas su Partija dėl tiesioginio prekybos kelio į Indiją.

Nurimus Armėnijai, Roma užmezgė santykius su hirkanais, valdžiusiais sūrią Kaspijos jūrą į šiaurę nuo Partijos. Taigi be partų tarpininkavimo buvo galima tiesti prekybos kelią į Kiniją ir per Juodąją jūrą gabenti Romon šilką bei porceliano indus. Atvirai sakant, aš, kaip ir kiti Romos kilmingieji, palyginti miglotai vokiau, kas vyksta. Plito šnekos, jog prekių gabenimas kupranugariais iš Kinijos bei Juodosios jūros pakrantės užtrunka dvejus metus. Dauguma protingų žmonių netikėjo, kad taip toli plyti ta kažin kokia šalis. Šitokiais žodžiais vilkstinių pirkliai tik esą teisindavo lupikiškas kainas.

Pykčio akimirką Sabina liepdavo ir man pačiam dangintis į Indiją tigrų arba į Kiniją ieškoti pramanytų drakonų, arba plaukti Nilu į juodžiausią Nubiją gaudyti raganosių. Pašokus apmaudui sykiais tikrai įsigeisdavau leistis tokion ilgon kelionėn, kol protas nugalėdavo ir aš susivokdavau, kad patyresni vyrai kur kas geriau už mane gaudo žvėris ir kuo puikiausiai tveria kelionių vargus.

Todėl ne vienerius metus, savo motinos mirties dieną, išlaisvindavau kokį pasižymėjusį žvėryno vergą ir išruošdavau į kelionę. Vieną atleistinį graiką, smarkų keliauninką, išsiunčiau į hirkanų kraštą, kad iš

ten jis patrauktų Kinijon. Jis turėjo tą pranašumą, kad buvo raštingas. Tikėjausi jį parengsiant apie kelionę įtikimą pasakojimą, kuris taptų man naujos knygos pamatu. Bet iki šiol negirdėjau, kad jis būtų pargrįžęs.

Po Britaniko mirties ir savo vedybų šiek tiek šalinausi Nerono. Šiandien manau, jog mano santuoka su Sabina buvo tarytum bėgimas nuo artimiausios Nerono aplinkos. Gal todėl aš taip ūmai ir beprotiškai susižavėjau Sabina.

Vėl turėjau laisvo laiko, tad savo namuose pradėjau ruošti kuklius pobūvius Romos poetams. Senekos pusbrolio sūnus Anėjas Lukanas susižavėjo mano draugija, mat neslėpiau pagarbos jo paties poetiniam talentui. Gerokai vyresnis Petronijus vertino mano knygelę apie Kilikijos plėšikus ir išmanų prasčiokiškos kalbos vartojimą.

Pats Petronijus buvo išpuikęs ir, baigęs valstybės tarnybą, troško savo gyvenimą paversti menu. Su juo buvo nelengva bendrauti, nes miegodavo kiaurą dieną ir nesudėdavo bluosto naktį, – jis tvirtino, kad naktimis niekaip neužmiegąs dėl siaubingo Romos vežimų dardėjimo.

Pradėjau rengti ir dalimis rašyti žinyną apie laukinių žvėrių gaudymą, gabenimą, priežiūrą bei tramdymą. Įtaikaudamas skaitytojams priporinau daugybę savo paties regėtų arba girdėtų jaudinamų nutikimų. Išpūčiau juos tiek, kiek leidžiama rašytojui, siekiančiam išlaikyti skaitytojų dėmesį. Petronijus tikino, kad tas žinynas gali tapti puikia, turinčia net liekamosios vertės knyga. Pats Petronijus iš jos rankiojosi ir skolinosi šiurkščių amfiteatro posakių.

Prie naktinių Nerono persirengėlių žygių į Romos prastos šlovės gatves aš jau neprisidėdavau, nes mano uošvis buvo miesto prefektas. Ir elgiausi išmintingai – juk tos pasiutiškos peštynės baigdavosi liūdnai.

Gavęs į kailį Neronas nelaikydavo pagiežos, nes jam atrodydavo, jog muštynių būta sąžiningų. Tačiau vienas nelaimingas senatorius, gindamas žmonos garbę, kartą taip smarkiai vožė Neronui per galvą, kad sužinojęs, ką sumušė, nušiurpo ir iškrėtė kvailystę – parašė jam nuolankų atsiprašymo laišką. Neronas tik nusistebėjo: kaip žmogus, primušęs valdovą, gali toliau gyventi, juolab laiškuose begėdiškai girtis, ką padaręs. Tas senatorius tada paliepė savo gydytojui perpjauti jam venas.

Seneka labai įširdo sužinojęs, kas nutiko, ir pamanė, jog Neronui kitaip derėtų lieti savo tūžmą. Todėl įsakė imperatoriaus Gajaus cirką Vatikano pakraštyje pertvarkyti į asmeninę Nerono pramogų vietą. Pagaliau tenai Neronas kaip panorėjęs, su ištikimaisiais bičiuliais ir kilmingaisiais, galėjo lavinti savo, kaip ketverto vadelėtojo, gebėjimus.

Be to, ir Agripina jam padovanojo pramogų rūmus su sodais, nusidriekiančiais iki Janikulo kalvos. Seneka tikėjosi, kad pusiau slaptos lenktynės apslopins tą imperatoriui nederamą žavėjimąsi dainavimu ir

grojimu. Netrukus Neronas tapo narsiu ir pašėlusiu lenktynininku. Juk jis jau nuo vaikystės mėgo arklius.

Tiesa, išvažiavus į lenktynių taką jam nereikėjo dažnai žvalgytis atgal ir baimintis, kad kiti vadelėtojai apvers jo vežimą, bet vien tas cirko tako posūkių aprietimas su iberišku kinkiniu jau buvo didelis pasiekimas. Daugis mėgėjų lenktynių take nusisukdavo sprandus arba susiluošindavo visam gyvenimui, jeigu iškritę iš vežimo nesuspėdavo laiku nupjauti sau nuo juosmens vadelių.

Aš pats apžiūriai šalinausi Nerono poetinių ir muzikinių susiėjimų. Kartą paprašiau jo padovanoti nulūžusį citros liežuvėlį, o paskui atidaviau jį užeigų dainininkui, kad turėtų kuo pasigirti. Išmokiau jį poros Nerono meilės dainų, ir jos paplito tarp girtuoklių. Neronas sužinojo apie tai ir šiltai man padėkojo už garsinimą prastuomenėje jo, kaip dainininko, muzikanto ir poeto. Suglumau, nes, po teisybei, buvau iškrėtęs tą šunybę ant patyčių.

Smarkiai susikivirčijęs su Ostorijum, galų gale Flavijus Vespasianas buvo atšauktas iš Britanijos. Jaunasis Titas spėjo užpelnyti šlovę kaip jo valdinys, vyriškai ėmęsis vadovauti raitijos daliniui ir atskubėjęs pagelbėti tėvui, pakliuvusiam į britų apsuptį. Tiesa, Vespasianas tikino, kad ir be pagalbos būtų išsiveržęs iš pasalos.

Seneka manė, jog nepaliaujamos kirstynės Britanijoje nenaudingos ir pavojingos, nes jo paties patvirtintos didelių palūkanų paskolos britų karaliukams, kaip jam rodės, ramdė kraštą paveikiau, nei baudžiamieji žygiai, brangiai atsieinantys valstybės iždui. Neronas leido Vespasianui porą mėnesių būti konsulu, suteikė aukštas žynių kolegijos nario pareigas, o vėliau jis buvo įprastam laikui išrinktas Afrikos provincijos prokonsulu.

Kai mudu susitikome Romoje, Vespasianas gudriai perleido mane akimis ir tarė:

– Tu labai pasikeitei per paskutinius metus, Minutai Manilianai. Sakau tai ne tik dėl veido randų. Ten, Britanijoje, net neįsivaizdavau, kad mudu kada nors susigiminiuosime per mano dukterėčią. Bet jaunam vyrui verčiau kilti čia, Romoje, nei pasilikti Britanijoje, kamuojamam amžinos sausgėlos ir britų papročiu kuriant šeimas visame krašte.

Buvau jau bemaž pamiršęs tą savo santuoką Britanijos ikenių žemėje. Susitikimas su Vespasianu nemaloniai prikėlė skausminguosius Britanijos išgyvenimus. Karštai paprašiau jo viską nutylėti ir jis mane nuramino:

– Kuris legionierius nėra pribarstęs savo išperų po visą pasaulį? Tačiau tavoji kiškių žynė Lugunda antrąkart neištekėjo. Ir tavo sūnų auklėja romėniškai. Kilmingiausi ikeniai dabar labai išprusę.

Mane visą nusmelkė, nes mano žmona Sabina, rodės, nesirengia ir nenori gimdyti vaikų. Jau seniai mudu nebuvom sugulę. Tačiau aš, kaip

ir iki tol, išmečiau iš galvos grisias mintis apie Lugundą. Vespasianas mielai pažadėjo laikyti paslaptyje mano britišką santuoką, nes pažinojo savo dukterėčios Sabinos niaurų būdą.

Mano uošvio brolio Vespasiano garbei suruoštoje puotoje tada pirmą sykį sutikau Loliją Popėją. Žmonės šnekėjo, kad jos motina kitados buvo gražiausia Romos moteris ir tuo patraukė savęsp paties Klaudijaus akis, tad Mesalina turėjo pašalinti ją iš gyvųjų. Tiesa, aš netikėjau visomis blogybėmis, kurios jau tuolaik pasakotos apie Mesaliną.

Popėjos tėvas Lolijus jaunystėje buvo Sejano draugas, todėl pakliuvo amžinon nemalonėn. Lolija Popėja buvo ištekėjusi už gana niekaus raitelių luomo nario Krispino ir vadinosi senelio Popėjo Sabino, o ne prastos šlovės tėvo pavarde. Jos senelis kitados buvo konsulas, apdovanotas triumfo garbės ženklais.

Taigi Popėja įsismelkė į Flavijaus Sabino giminę, nors, kaip daugyje Romos šeimų, tokiu raizgiu keliu, kad aš niekados jo tiksliai neatsekiau. O teta Laelija buvo bemaž suvisai praradusi atmintį ir painiojo žmones. Sveikindamasis su Popėja Sabina pasakiau apgailestaująs, kad mano žmoną Sabiną su ja siejąs tik vardas.

Popėja plačiai atmerkė tyras dūmų spalvos akis, kurių spalvą, kaip vėliau pastebėjau, keisdavo nuotaika ir apšvietimas.

– Nejau, tavo manymu, esu taip pasenusi ir surukusi po vienintelio gimdymo, kad net negali manęs lyginti su mano pussesere Sabina – mergiška lyg Artemidė? – paklausė ji, dėdamasi, jog neteisingai suprato mano žodžius. – Mudvi juk vienodo amžiaus – tavoji Sabina ir aš.

Žvelgiau jai į akis, ir mano veidas nukaito. Karštai atrėmiau:

– Ne, noriu pasakyti, kad esi varžliausia ir padoriausia Romos moteris, ir galiu tik stebėtis tavo grožiu, nes pirmą sykį išvydau tavo veidą be skraistės.

Švelniai šypsodama Popėja Sabina taip man tarė:

– Išėjusi į saulę turiu dengtis veidą skraiste, nes mano oda labai jautri. Pavydžiu tavajai stipruolei Sabinai – ji įdegusi saulėje ir gali karščiausioje atokaitoje kaip Diana žarstyti smėlį.

– Sabina – visai ne mano, nors mudu ir sujungti amžina santuoka, – apmaudžiai priminiau. – Ji veikiau kitų – liūtų ir žvėrių tramdytojų. Tikrai ji ne doruolė, o ir tie jos mieliausi bičiuliai nėra doringi, tad jos kalbos žodžiai vis prastėja metai iš metų.

– Nepamiršk, kad ji man dar ir giminaitė, – perspėjo Popėja Sabina. – Taip, aš ne vienintelė Romoje stebiuosi, kodėl toks jautrus vyras išsirinko ją – Flaviją Sabiną, nors panūdęs galėjo gauti bet kurią.

Niūromis nuvedžiau ranka ore ir priminiau, kad santuoką lemia ir kitokios priežastys – ne vien abipusis potraukis. Flavijos Sabinos tėvas juk esąs Romos prefektas, o jos tikras dėdė turįs teisę į triumfo garbės ženklus. Nevokiau, kaip viskas nutiko, bet įaudrintas drovaus Popėjos

artumo pradėjau liežuviu malti, kas užėjo ant seilės. Neilgtrukus ir Popėja varžliai prisipažino kenčianti dėl nelaimingos santuokos su tuščiu pasipūtėliu pretorionų dalinio centurionu.

– Tikram vyrui negana būti drąsiam, turėti žibančius šarvus ir raudoną skiauterę ant šalmo, – užsiminė ji. – Buvau kvailutė, kai mane tekino. Juk matai, kokia esu gležna. Mano oda tokia jautri, kad privalau kasdien vaistyti veidą kvietine duona, sumirkyta asilės piene.

Bet ji visai nebuvo tokia gležna, kaip kad tikino. Šitai pajutau, kai iš netyčių krūtine prisispaudė iš šono. Jos oda švytėjo neregėtu baltumu. Neradau nė su kuo ją lyginti, nes aš juk ne poetas. Sumurmėjau tik kažką įprasta apie auksą, dramblio kaulą bei Kinijos porcelianą, bet, ko gera, mano žvilgsnis aiškiau nei žodžiai rodė susižavėjimą jos jaunatvišku gražumu.

Neilgai galėjome dviese kalbėtis, nes aš toje uošvio surengtoje puotoje privalėjau vykdyti žento priedermes. Tačiau jaučiausi iškrikęs ir tik galvojau apie Popėjos dūmų spalvos akis bei tvaskią odą. Suklydau net sakydamas įprastus senuosius aukojimo skaičius namų dvasioms globėjoms.

Galop mano žmona Sabina pasivedė mane nuošaliau ir dygiai priminė:

– Akys tau stingso, o veidas taip plieskia, lyg nusikaušėlio, nors vyno dar nekąišgerta. Nesivelk į Lolijos Popėjos pinkles. Ji – tik apžvalgi kaliūkštė. Labai jau branginasi, nors tikrai apgailestauju, kad tokiam pusgalviui kaip tu jos kaina per aukšta.

Įsiutau dėl Popėjos, nes jos drovus elgesys negalėjo manęs suklaidinti. Bet įžeidūs Sabinos žodžiai keistai sudirgino mane ir pažadino mintį, kad man pasiseks sudominti Popėją, jei tik ganėtinai pagarbiai prie jos artėsiu.

Valandėlei pametęs savo priedermes, priėjau prie Popėjos su naujomis užmačiomis. Nebuvo sunku, nes kitos moterys akivaizdžiai jos šalinosi. O vyrai, susispietę aplink garbingą svečią, klausėsi įžūlių juokų apie Britaniją.

Mano apžilpusioms akims Popėja rodėsi kaip maža palikta mergaitė, nors stengėsi išdidžiai kelti savo šviesią galvą. Mane užliejo šiltas lipšnumas. Bet kai palytėjau jos nuogą ranką, ji krūptelėjusi atšoko ir metė į mane skaudaus nuovylio žvilgsnį.

– Ar tik šito geidi, Minutai? – nirčiai sušnibždėjo ji. – Nejau tu irgi toks kaip kiti vyrai, o tikėjausi, kad būsi man draugas. Dabar supranti, kodėl verčiau slepiu veidą po skraiste, nei leidžiu ryti gosliems vyrų žvilgsniams? Neužmiršk, kad aš ištekėjusi. Jeigu išsiskirčiau, būčiau laisva.

Pasiteisinau tikindamas, jog greičiau persipjaučiau venas, nei kaip nors ją žeisčiau. Smaugiama ašarų ji švelniai atsirėmė į mane ir aš paju-

tau ją savo glėby. Iš jos žodžių supratau, kad ji neturi lėšų skyrybų teismui ir kad tik imperatorius gali nutraukti santuoką, nes Popėja buvo patricijų giminės. Tačiau ji nepažinojo nė vieno įtakingo Palatino vyro, galėjusio išdėstyti jos reikalą Neronui.

– Jau pažinau vyrų niekšybę, – tarė ji. – Jei kreipčiausi pagalbos į nepažįstamą, tai jis tik pasinaudotų mano silpnumu. O, kad turėčiau tikrą draugą, kuris tenkintųsi amžinu mano dėkingumu, nežeisdamas mano drovos!

Po visų šnekų išlydėjau ją namo. Jos sutuoktinis Krispinas mielai leido, perveiktas noro nekliudomas pasigerti. Sabina su Krispinu buvo visiški beturčiai – neturėjo net dengtų neštuvų. Todėl pasiūliau Popėjai savuosius dengtus neštuvus. Kiek padvejojusi, ji leido ir man atsisėsti šalia, tad visą laiką jutau jos artumą.

Galiausiai pasukome iš kelio į pretorionų kareivines, nes naktis supstė neapsakomu grožiu ir žvaigždėm, o Popėjai buvo taip įsigiežusi stovyklos prakaito smarvė, kaip man žvėryno dvokuliai.

Pasižvalgėme nuo kalvos į miestą bei turgaus aikščių žiburius. Kažkokiu keistu keliu nukakome į mano namus ant Aventino kalvos, nes Popėja panūdo paklausti tetos Laelijos apie savo vargšą tėvą. Bet teta Laelija, aišku, jau miegojo ir Popėja nesiryžo jos žadinti vidur nakties. Taigi susėdome ir tikriausiai išgėrėme šiek tiek vyno, gėrėdamiesi paryčio žara virš Palatino. Svajojome, kaip gyventume, jeigu ji būtų laisva ir aš būčiau laisvas.

Popėja patikliai įsiglaudė į mano glėbį ir pasisakė visada troškusi tyros nesavanaudiškos draugystės, nors niekuomet tokios neradusi. Po maldavimų ir prašymų ji sutiko iš manęs paimti skolon nemenką sumą pinigų pradėti skyrybų su Krispinu bylai.

Drąsindamas pasakojau jai apie retkarčiais prasiveržiantį Nerono geraširdiškumą, taurumą bei kitus jo bruožus, nes Popėja, kaip visos moterys, buvo smalsi, be to, niekuomet nebuvo sutikusi paties Nerono. Ir apie Aktę papasakojau – jos dailumą bei gražų elgesį gyriau, o paskui kitas moteris, su kuriomis Neronas susitikdavo. Patvirtinau, jog kol kas jis negyvena su Oktavija kaip su žmona, nes neapsakomai šlykštisi ja – juk ji Britaniko sesuo, o jo paties įseserė.

Popėja Sabina varžliai man meilikavo ir akstino mane šnekėti apipildama tokiais gudriais klausimais, kad susižavėjau jos nuovoka lygiai kaip ir gražumu. Maniau, įstabu, jog tokia daili, jautri ir jau gimdžiusi moteris kuo nekalčiausiai ir tyriausiai bjaurisi rūmų nedorybėmis. Dar karščiau ja susižavėjau. Juo sunkiau pasiekiama ji man rodės, juo labiau jos geidžiau.

Mudviem išsiskiriant per saulėtekį, – kaip tik prieš suskardint trimitams, – ji leidosi draugiškai pabučiuojama. Jos minkštoms lūpoms tarp manųjų tirpstant, mane pagavo toks aistrus tūžmas, kad prisie-

kiau viską padarysiąs, kad tik ji skubinai nutrauktų tą nederamą santuoką.

Paskui gyvenau lyg sapne ir svaiguly. Spalvos mano akims rodės skaistesnės, saulė švietė spindulingiau, nakties juoduma sušvelnėjo, vaikščiojau tarytum kauštelėjęs ir net sėdau rašyti eilių. Susitikome Minervos šventykloje, prasimetę drauge apžiūrėti meistrų tapinių bei statulų.

Popėja Sabina pasipasakojo jau rimtai šnekėjusi su savo vyru. Krispinas sutiko skirtis, jeigu gaus ganėtiną atlygį. Stebėtinai nuovokiai Popėja man dėstė, jog protingiau sumokėti Krispinui, nei švaistyti pinigus gynėjams bei abipusiams kaltinimams, kuriuos reikėsią įrodyti ir kurie tik triukšmą sukeltų.

Tačiau jai kėlė siaubą vien mintis vėl imti pinigų. Juk ji turinti šiokių tokių paveldėtų papuošalų, kuriuos gali parduoti, nors tai brangus paveldas. Bet laisvė dar brangesnė.

Nejaukiai pasijutau privertęs Popėją paimti didelės sumos mokėjimo paliepimą mano bankininkui. Prielankumo ženklan ji leido man ją palydėti pas pranašaujantį žydą ir nupirkti jai brangių gražinamųjų aliejų, kuriuos tik žydai mokėjo taisyti pagal senuosius savo karaliaus Saliamono bei karalienės Sabos nurodymus.

Nustebau supratęs Popėją pažįstant žydų Dievą ir vokiant apie jų šventąsias knygas. Dėl naivaus pamaldumo man ji rodėsi dar tyresnė.

Taigi beliko gauti Nerono sutikimą nutraukti santuoką. Jis tai galėjo padaryti kaip vyriausiasis žynys, nes bet kada prisiimdavo *pontifex maximum* rangą. Nuolatos nenorėjo jo turėti, kadangi nesuskaičiuojamos apeiginės priedermės būtų dar labiau sunkinusios jau ir taip sunkią valdymo naštą.

Į Seneką kreiptis negalėjau, nes jis po našlystės buvo susituokęs su perpus jaunesne moterim ir apie skyrybas nenorėjo nieko girdėti. Be to, buvo taip apsikrovęs darbais, kad jo priėmimo tekdavo laukti ištisus mėnesius.

Nenorėjau visko sugadinti pokalbiu su Neronu, nes šis galėjo suabejoti mano tikslų tyrumu. Juk pats Neronas buvo sujungtas ilgalaike santuoka. Be to, Neronas vis dygiai primindavo man, kad verčiau žiūrėčiau įprastų žvėryno reikalų, nei kiščiausi į pokalbius apie filosofiją ar muziką. Tai mane siutino.

Prisiminiau Otoną – jis buvo geriausias Nerono draugas ir toks lobingas bei įtakingas, kad drįsdavo net susikivirčyti su Neronu. Jis turėjo silpnybę rūpintis veido glotnumu, kad atrodytų kaip bebarzdis. Taigi tai buvo dingstis papasakoti jam apie pažįstamą moterį, puoselėjančią jautrią odą asilės pienu.

Otonas bemat susmalso ir prisipažino, kad po ilgų nemigos ir gėrynių naktų pats veidą vaistijasi kvietine duona, sumirkyta asilės piene.

Slaptingai išklojau jam apie Popėją Sabiną ir jos nelaimingą santuoką. Suprantama, jis panoro asmeniškai susipažinti su Popėja, iki aš pasikalbėsiu su Neronu.

Taigi aš pats, bukagalvis, nuvedžiau laimingas Popėją į ištaigius Otono namus. Popėjos drovumas ir tvaski oda Otonui padarė tokį gilų įspūdį, kad jis paslaugiai prižadėjo pasišnekėti su Neronu apie ją. Tačiau pirm turįs sužinoti visus įtakius veiksnius.

Linksmai šypsodamas Otonas klausinėjo Popėją daugybės jos santuokos smulkmenų. Pastebėjęs, kad iš susierzinimo neturiu kur dėti akių, Otonas jausliai pasiūlė man išeiti iš kambario. Mielai sutikau, nes supratau, jog varžliajai Popėjai su patyriu ir supratingu Otonu apie tuos dalykus geriau šnekėtis be liudytojų.

Anapus užsklęstų durų jiedu tarėsi ligi vėlyvos popietės. Galų gale Popėja išėjo, sugriebė man ranką, droviai nudūrė dūmų spalvos akis ir prisidengė smakrą skraiste. Otonas padėkojo man už pažintį su tokia žavia moterimi ir prižadėjo padaryti, ką galės. Per tą keblią apklausą ant balto Popėjos kaklo prisisėjo raudonų dėmių. Turbūt išties pernelyg jautri buvo jos oda.

Vis dėlto Otonas ištesėjo pažadą. Remdamasis pateiktais dokumentais, dalyvaujant teisėjams, Neronas viešai nutraukė Popėjos ir Krispino santuoką. Popėjai liko sūnus ir po kelių savaičių Otonas kuo ramiausiai ją vedė, neišturėjęs net įprastų devynių mėnesių. Mane ta staigmena taip pribloškė, kad ją išgirdęs nepatikėjau savom ausim. Rodės, dangus užgriuvo man ant kupros, spalvos akyse apsiblausė ir galvą sukaustė toks baisus skausmas, kad porą dienų pratūnojau tamsiame kambaryje.

Atsigodėjęs puoliau prie rusenančio namų aukuro deginti eilių ir nusprendžiau kaip gyvas jų daugiau nerašyti. Šio žodžio laikiausi iki pat šių dienų. Susipratau negalįs kaltinti Otono. Juk ir pats buvau patyręs Popėjos apžavų galią. Tik vaizdavausi, kad Otonas, pagarsėjęs daugybe meilės nuotykių su moterimis bei jaunikaičiais, nesusivilios tokia drovia ir nepatyria Popėja. Bet gal Otonas norėjo pakeisti savo gyvenseną? Dorybingoji Popėja galėjo pataisyti jo pagedusią sielą.

Gavau ranka rašytą Popėjos kvietimą į vestuves ir iš anksto nusiunčiau jiedviem vestuvinę dovaną – patį gražiausią sidabrinį vyno taurių rinkinį. Tačiau per vestuves, manding, atrodžiau lyg požemių karalystės pamėnas. Popėja priėjo prie manęs spinduliuodama laime, dar gražesnė nei anksčiau, apsivijo man kaklą ir Otono leidimu pabučiavo mane tardama, jog už savo laimę tik man turinti dėkoti.

Ji pažadėjo kuo greičiausiai grąžinti man skolą, tačiau vylėsi mane suprantant, kad pačioje vedybinio gyvenimo pradžioje ji nenorinti kalbėtis su Otonu apie piniginius reikalus. O vėliau, man rodos, ji visai užmiršo tą skolą. Pinigų niekuomet neatgavau, bet nebuvau įžūlus ir Popėjai niekad nepriminiau.

Vestuves jiedu atšventė nedideliame būryje, nes Popėja buvo ką tik išsiskyrusi ir Otonas nežinia kodėl nepakvietė net Nerono, nors tas smalsavo, kokia moteris taip nelauktai įviliojo į santuokos pančius Otoną, plačiai garsėjusį lengvapėdyste. Per vestuves išgėriau daugiau negu įprastai. Galop plūsdamas ašarom priminiau Popėjai, kad ir aš galėjau išsiskirti.

Ji nusiminė ir šūktelėjo:

– Ak, bet tu nė žodeliu neužsiminei! O ir aš pati nebūčiau drįsus taip skaudžiai liūdinti mažosios pusseserės Flavijos Sabinos. Otonas, aišku, turi kliaudų. Jis šiek tiek moteriškas ir vaikščiodamas velka koją, o tavo šlubčiojimas vos pastebimas. Bet jis nuoširdžiai pažadėjo pasitaisyti ir atsimesti nuo blogų draugų, kurie gundo jį paleistuvauti. Apie tas paleistuvystes gėdijuosi net tau pasakoti. Vargšelis Otonas dėl savo juslumo greitai pasiduoda svetimai įtakai. Vis dėlto aš tikiuosi jį paversti kitu žmogumi.

– Be to, jis už mane lobingesnis, senos giminės ir artimiausias imperatoriaus bičiulis, – pareiškiau neslėpdamas kartėlio.

Popėja įbedė į mane dūmų spalvos akis. Virpančiom lūpom ji sušnibždėjo:

– Nejau taip blogai apie mane galvoji, Minutai? Tariau tave supratus, kad šlovė ir turtas man nerūpi, jei tik prisirišu prie žmogaus. Neniekinu ir tavęs, nors esi tik žvėryno viršininkas.

Ji nepaprastai užsigavo ir buvo tokia nepaprastai graži, kad aš visai suskydau ir net jos atsiprašiau. Ilgai Otonas gyveno lyg atmainytas. Nesilankė Nerono pobūviuose. Kai Neronas jį primygtinai pasikviesdavo – išeidavo anksti, teisindamasis negalįs versti gražiosios žmonos laukti ligi vėlumos. Popėjos teikiamus smagumus bei meilės gebėjimus girdavo nesivaržydamas, todėl Nerono smalsa tolydžio augo. Šis net ėmė prašyti, kad Otonas atsivestų savo jaunąją žmoną į Palatiną.

Tačiau Otonas atremdavo, jog Popėja – pernelyg drovi ir išdidi, prigalvodavo kitokių dingsčių, įsileisdavo pasakoti, jog net pati Venera, gimusi iš putos, žavumu negalėtų nurungti Popėjos, besimaudančios asilės piene rytais. Otonas jai buvo nupirkęs visą tvartą melžiamų asilių. Kai atlikdavo laiko nuo glamonių, jiedu rungčiomis gražindavosi glotnią odą.

Mane degino toks alsus pavydas, kad neidavau į jokius renginius, kur maišydavosi Otonas. Mano draugai rašytojai šaipėsi iš mano niūrumo, kol aš galų gale pasiguodžiau jiems ir pareiškiau, kad tikrai myliu Popėją ir turiu linkėti jai tik gera. Bent jau iš šalies tada atrodė, kad Popėja susisaistė kuo naudingiausiais santuokos ryšiais visoje Romoje.

Užtat mano žmona Flavija Sabina dar labiau atšalo nuo manęs. Susitikę mudu neišturėdavome be kivirčo. Kuo rimčiausiai pradėjau puo-

selėti mintį apie skyrybas, nors labai bijojau užsitraukti Flavijų giminės pyktį. Bet negalėjau įsivaizduoti šaltąją Sabiną sulaužysiant santuokinę ištikimybę. Ji labai aiškiai leido suprasti, kad per mane lovos džiaugsmais galutinai pasidygėjo.

Ir pati ranka numodavo, jei retsykiais permiegodavau su kokia išprususia verge, – kad tik palikčiau ją ramybėje. Taigi nebuvo jokios teisinės priežasties nutraukti santuoką. Ir net nedrįsau užsiminti apie skyrybas, nes vienintelį kartą, kai pradėjau apie tai kalbą, Sabina pašėlusiai įtūžo, subūgusi prarasti mėgstamus žvėris. Galų gale man beliko tik viltis, jog įniršę liūtai vieną sykį ją sudraskys, nes lenkė tuos žvėris savo valiai ir, padedama patyraus liūtų tramdytojo Epafrodito, vertė juos daryti neįtikimus triukus.

Taip aš gyvenau pirmuosius penkerius Nerono valdymo metus. Galimas daiktas, tai buvo laimingiausias ir sėkmingiausias tarpsnis visam pasauliui iš visų ankstesnių ar vėlesnių. Tačiau aš pats jaučiausi lyg žvėris narve. Lioviausi rūpintis savo apranga, mečiau jodinėjęs, įsipenėjau.

Bet menkai skyriausi nuo kitų jaunų romėnų. Gatvėmis vaikščiojo daugybė apsileidusių ilgaplaukių prakaituotais marškiniais, kurie brązgindami citras ir dainuodami įkūnijo naująją kartą, niekinančią senus sustabarėjusius papročius. Aš pats buvau bejausmis – rodės, geriausia mano gyvenimo dalis nepastebimai praslydo pro šalį, nors nė trisdešimties dar nebuvau sukakęs.

Paskui Neronas susikivirčijo su Otonu. Įsimanęs Neroną paerzinti, Otonas sykį atsivedė Popėją į Palatiną. Neronas, aišku, ja neapsakomai susižavėjo. Jis kaip visi išlepinti vaikai buvo įpratęs gauti viską, ko įsigeisdavo. Tačiau Popėja atrėmė Nerono meilinimąsi tardama, jog jis negali jai duoti daugiau nei kad Otonas.

Po vakarienės Neronas įsakė atidaryti savo brangiausių kvepalų indą ir paliepė kiekvienam svečiui pasitrinti odą keliais kvepalų lašeliais. O kai Neronas apsilankė pas Otoną, šis liepė pro plonus sidabrinius vamzdelius purkšti kvapaus vandens miglą svečiams virš galvų.

Žmonės šnekėjo, jog Neronas, kamuojamas meilės, sykį paliepė nešti jį vidur nakties pas Otoną, bet tuščiai beldėsi į vartus. Otonas jo vidun neįsileido, nes Popėjai atrodė, kad laikas viešnagei netinkamas. Sklido net tokios kalbos, kad Otonas prie daugybės liudytojų pagrasė Neronui:

– Štai – tu matai būsimąjį imperatorių.

Nenumanau, ar šitai jam buvo išpranašauta, ar šiaip buvo įsikalęs galvon. Neronas neprarado savitvardos, nusijuokė ir pasityčiojo:

– Nematau net būsimojo konsulo.

Tad aš nustebau, kai vieną gražią pavasario dieną, Pincijaus Lukulo

sodeliuose žydint vyšnioms, mane pasikvietė Popėja. Maniau ją užmiršęs, bet, galimas daiktas, mano abejingumas buvo apsimestas, nes, virpulingo jaudulio apimtas, tučtuojau pas ją nuskubėjau. Popėja buvo dar dailesnė. Ji prižiūrėjo savo mažąjį sūnelį ir elgėsi kaip mylinti motina. Vilkėjo šilkinį drabužį, kuris veikiau rodė, nei dengė magų jos kūno gražumą.

– Oi, Minutai, kaip tavęs pasiilgau! – šūktelėjo ji. – Tu vienintelis nesavanaudis draugas. Man būtinai reikia tavo patarimo.

Nejučia kilo įtarimas, nes prisiminiau, kaip baigėsi anas patarinėjimas. Tačiau Popėja nušvito tokia nekalta šypsena, kad neįstengiau nieko pikta apie ją manyti.

– Tikriausiai girdėjai, kokių keblumų man tenka patirti per Neroną, – pasakė ji. – Nesupaisau, kaip viskas nutiko. Bent jau aš pati nedaviau nė menkiausios dingsties. Juk tu mane pažįsti. Bet Neronas, pagautas kaitrio, mane įkyriai persekioja, tad brangusis Otonas gali užsitraukti nemalonę, gindamas mano dorą.

Ji tiriamai žiūrėjo į mane. Dūmų pilkumos akys staiga sutvisko našlaičių žydruma. Auksinius plaukus ji buvo susišukavusi taip dailiai, kad panėšėjo į graikišką statulą iš aukso ir dramblio kaulo.

Grąžydama laibas rankas, ji prisipažino:

– Pikčiausia, kad ir aš nepajėgiu likti visiškai abejinga Neronui. Jis išvaizdus, jo rusvi plaukai ir aistrumas norom nenorom mane traukia. Jis kilniaširdis ir puikus dainininkas. Įsijautusi į jo dainavimą, perdėm pasiduodu jo kerams ir nevalioju nuo jo nuleisti akių. Jeigu jis būtų nesavanaudis, kaip, tarkim, tu, tai saugotų mane nuo šito jausmų gaisro. Bet gal jis pats nesuvokia, kokias audras vien savo esybe manyje kelia? Išties, Minutai, aš suvirpu vos jį išvydusi, kaip niekuomet nevirpėdavau šalia kitų. Laimė, aš tai jau užgniaužiau ir dabar visaip jo šalinuosi.

Nevokiu, ar ji pati permanė mano kančias, sukeltas tų drovių ir svajingų šnekų. Išsigandęs tariau:

– Tau gresia bėda, brangioji Popėja. Turi bėgti. Prašyk Otono, kad pasiieškotų prokonsulo vietos kokioj provincijoj. Palikite Romą.

Popėja įsistebeilijo į mane lyg į bukaprotį:

– Kaip galiu palikti Romą? Kitur juk mirčiau iš nuobodulio. Bet nutiko ir dar kai kas blogesnio ir keistesnio. Net tau nedrįsčiau apie tai prasitarti nežinodama, jog laikysi liežuvį už dantų. Tik pamanyk, vienas žydas pranašautojas, – turbūt žinai, kad šiuos dalykus jie geriausiai išmano, – jau seniai man pasakė, – nesijuok, – kad aš ištekėsiu už imperatoriaus.

– Bet, mieloji Popėja, – ją ramdžiau aš, – nejau neskaitei, ką rašė Ciceronas apie pranašystes? Nevargink savo gražios galvos tokiomis kvailystėmis.

Popėja suniuro ir piktai paklausė:
– Kodėl manai, jog tai kvailystės? Juk Otonas kilęs iš senos giminės. Senate turi daugybę draugų. Iš tikrųjų Neronas galėtų sužlugdyti pranašystę, bet tik nutraukdamas mudviejų santuoką. Jis pats turi Oktaviją, nors priesaikauja nė sykio nepergulėjęs su ja. Girdi, neapsakomai bjaurisi ta kvaila mergiščia. Antra vertus, nevokiu, kodėl toks didis valdovas laiko per sugulovę atleistinę vergę. Tai juk žema ir niekinga – tiesiog kraujas užverda pagalvojus.
Bandžiau tikinti, jog Aktė graži, sukalbamo būdo ir nesikišą į valstybės reikalus. Niekas dar negirdėjo, kad ji būtų mėginusi pasinaudoti padėtimi dėl savo labo.
– Be to, manau, jog ji nuoširdžiai myli Neroną, – pridūriau.
Popėja taip įniršo, kad treptelėjo auksuotu sandalu, pliaukštelėjo sūnui ir žliumbiantį išvarė iš kambario.
– Vergės meilė! – pašaipiai užriko ji. – Neronas tiesiog dar niekuomet nesutiko prilygstamos kilmingos moters. Turbūt todėl jis taip susižavėjo manimi. Bet jis labai klysta tardamas priversiąs mane sulaužyti santuokinę ištikimybę, nors mano jausmai jam kuo karščiausi. Aš ne tokia ir silpna.
Nutilęs mąsčiau.
– Ko, po teisybei, iš manęs nori? – galų gale paklausiau.
Popėja švelniai paglostė man skruostą, jaudulingai atsidūsėjo ir metė į mane degantį žvilgsnį.
– Oi, Minutai, – suvaitojo ji, – tu išties nelabai nuovokus. Bet gal kaip tik todėl man patinki. Juk moteriai reikia draugo, kuriam viską atvirai išsipasakotų. Gal tik norėjau tau širdį išlieti. Juk vien nuo to palengvėja.
Ji nesidrovėdama meiliai prisiglaudė prie manęs, ramiai padėjo galvą man ant peties ir atsidūsėjo į veidą pravėrusi lūpas – pamačiau jos baltus kaip perlai dantis ir glotnų liežuvio galiuką.
– Ko drebi, ar tau šalta? – naiviai paklausė ji. – Jei būtum tikras draugas, nueitum pas Neroną ir viską jam išklotum. Jis tikrai tave priims, jeigu pasakysi, kad aš siunčiau. Jis visai pametęs galvą, tad laikau jį savo rankose.
– Ką turėčiau išklоti? – paklausiau. – Ką tik sakei pasikliaujanti manimi todėl, kad laikysiu liežuvį už dantų.
Popėja viliūgiškai priglaudė mano ranką sau prie šono ir tarė:
– Pasakyk, kad jis paliktų mane ramybėje, nes per jį aš silpstu. Aš tik moteris, ir jam atsispirti man sunku. Tad jei iš silpnumo pulsiu jo pagundon, tai tik nusižudydama susigrąžinsiu savąją garbę. Be garbės gyventi negalėsiu, – šitai pabrėžk labai griežtai. Taip pat paminėk pranašystę. Nepakeliu minties, kad Otonas jam stotų skersai kelio. Per savo kvailumą prabilau apie pranašystę Otonui ir labai gai-

liuosi prasitarusi. Nė nenumaniau, kad širdies gilumoj Otonas puoselėja tokią garbėtrošką.

Bodėjausi vien mintimi, kad vėl turėsiu lakstyti kaip koks pastumdėlis. Tačiau jos artumas atėmė man valią, o nuoširdus pasitikėjimas sužadino vyrišką poreikį globoti. Tiesa, širdyje radosi miglotas įtarimas, jog Popėjai jokios globos nereikia. Antra vertus, man atrodė, kad jos elgsenos ir dūmų spalvos akių varžlus nekaltumas tikras. Vargu ar ji taip patikliai būtų rėmusis ir glausčiusis prie manęs, nujausdama, kokius virpulius kelia mano begėdiškame kūne.

Atkakliai paieškojęs suradau Neroną Gajaus cirke. Jis kaip tik mokėsi važiuoti iberišku kinkiniu, siutingai rungdamasis su buvusiu tremtiniu Gajum Sofonijum Tigelinu, kurį buvo paskyręs vyresniuoju arklininku. Vartai buvo lyg ir saugomi, bet vis tiek prisirinko galybė dykūnų raginti Nerono šauksmais ir išreikšti jam prielankumo.

Ilgai teko laukti, kol prakaitu ir dulkėm apglitęs Neronas galų gale nusitraukė nuo galvos šalmą ir paliepė nuvynioti nuo blauzdų drobės juostas. Tigelinas pagyrė sparčią jo pažangą, vis dėlto piktokai supeikė dėl klaidų ties posūkiais ir vadelėjant šalinius arklius. Neronas ramiai klausėsi, dėdamasis galvon patarimus. Tigelino nuovoka apie arklius bei kinkinius buvo neginčijamai patikima.

Tigelinas buvo vyras, kuris nieko nebijojo ir žvėriškai elgėsi su savo vergais. Siauro veido, augus ir tvirtas, jis žvalgėsi aplinkui išdidžiai, tarytum žinodamas, jog gyvenime nėra to, ko neįmanu įveikti žiaurumu. Kitados jis prarado visus turtus, tačiau tremtyje sugebėjo žvejyba bei arklių auginimu vėl juos susikrauti. Žmonės šnekėjo, kad nesaugu būti šalia jo nė vienam berniukui nei moteriai.

Kai mostais bei veido išraiškom parodžiau turįs svarbų reikalą, Neronas leido man eiti kartu į sodo maudykles. Kai sušnibždėjau Popėjos Sabinos vardą, jis išvijo tarnus ir prielankumo ženklan liepė man švariai pemza nuremžti jo dulkiną ir tvirtą kūną. Nekantriais klausimais jis išspaudė iš manęs bemaž viską, ką man buvo išklojusi Popėja. Galop aš nuoširdžiai paprašiau:

– Taigi palik ją ramybėje. Tik šito ji meldžia, trokšdama išsivaduoti iš savo jausmų prieštaros. Ji nori būti dora žmona. Pats pažįsti jos drovumą ir tyrumą.

Neronas prapliupo juoktis, bet paskui apsimetė surimtėjęs ir, kiek palinkčiojęs galva, pasakė:

– Verčiau būtum atnešęs laurus ant ieties, žinianešy. Nuostabu, kaip puikiai tu permanęs moterišką prigimtį. Bet man jau gana moterų įgeidžių. Lolija Popėja – ne vienintelė moteris pasaulyje. Taigi paliksiu ją ramybėje. Tik tegul pati nuolatos nelenda man į akis kaip ligi šiol. Perduok jai šiuos žodžius ir primink, kad jos sąlygos pernelyg griežtos.

– Bet ji jokių sąlygų nekėlė, – suglumęs paprieštaravau.

Neronas pagailiai žvilgtelėjo į mane ir patarė:
– Tu verčiau rūpinkis laukiniais žvėrimis ir savo žmona. Ir atsiųsk Tigeliną ištrinkti man galvos.
Šitaip nedraugiškai jis mane pavarė. Bet man tai atrodė suprantama, jeigu jis iš tiesų buvo beprotiškai susižavėjęs Popėja ir, šiai atstūmus, puolė neviltin. Linksmas parlėkiau pas Popėją ir išklojau geras naujienas. Mano nuostabai, Popėja visai nenudžiugo. Priešingai, sudaužė į druzgus nedidelę stiklinę taurę, tad brangus aliejus išgleizojo grindis ir svaigus kvapas apkvaitino mane. Bjauriai persikreipusiu veidu Popėja užriko:
– Dar pažiūrėsim, katras iš mudviejų stipresnis – jis ar aš!
Gerai prisimenu, kaip kitą pavasarį atšakiai susiginčijau su vamzdynų prižiūrėtoju dėl didesnių švininių vamzdžių klojimo į žvėryną. Tuolaik daugybę dienų karštas vėjas nešė raudonas dulkes ir įskaudino galvą.
Ginčai dėl vandens skirstymo nesiliovė, nes turčiai ir kilmingieji tiesėsi nuo akvedukų vamzdžius į nuosavas maudykles, sodus bei tvenkinius. Romos gyventojų skaičiui didėjant, vandens nepaprastai trūko. Supratau keblią vamzdynų prižiūrėtojo padėtį. Jo pareigos buvo nepavydėtinos, nors būdamas apsukrus jis per savo tarnybos metus sugebėjo praturtėti. Antra vertus, žvėryno svarba man rodės akivaizdi – taigi aš neprivalėjau jam duoti kyšio už teisėto reikalavimo vykdymą.
Priešgyniavome vienas kitam nesutaikomai. Jis atsisakinėjo, o aš reikalavau. Mudviem buvo sunku net apsimesti mandagiems. Galėjau apsisukęs viską mesti, bet žmonos Sabinos pyktį būtų buvę dar sunkiau ištverti. Galų gale sudirgęs pasakiau:
– Atmintinai moku visus edilių potvarkius ir senato sprendimus dėl vandens skirstymo. Man belieka skųstis Neronui, nors jis nenori, kad jį trikdytų tokiais mažmožiais. Bemaž neabejoju, kad tu peši mažiau negu aš.
Vamzdynų prižiūrėtojas, grasus žmogus, kandžiai nusišiepė ir atsakė:
– Elkis kaip tinkamas. Tavimi dėtas, dabar Nerono neerzinčiau šnekom apie Romos vandens skirstymą. Nejau nežinai, kad nuo šio ryto imperatoriaus teismai bei pasiuntinių priėmimai atidėti neribotam laikui. O Seneka mieliau duos vandens vergams nei laukiniams žvėrims. Senatoriai įsius išgirdę, jog laisvi piliečiai turi pirkti vandenį iš vaikščiojančių prekiautojų, o tavo žvėryno fontanai trykšta kiauras paras.
Seniai nerankiojau Romos apkalbų. Todėl paklausiau, kas atsitiko.
– Nejau nežinai? – nepatikliai paklausė jis. – Otonas garbingai paskirtas Liuzitanijos prokonsulu Ispanijoje ir rimtai paragintas iškeliauti kuo greičiau. Šįryt Neronas nutraukė jo santuoką, žinoma, neva paties Otono prašymu. Kitos bylos atidėtos, mat Neronas labai skubėjo priglobti Palatine Popėją Sabiną, likusią be pastogės.

Rodės, kad kas kuoka dėjo per skaudamą galvą.

– Aš pažįstu Popėją Sabiną! – sušukau. – Ji niekada su tuo nesutiktų. Neronas jėga ją išsigabeno į Palatiną.

Vamzdynų prižiūrėtojas papurtė žilą galvą.

– Bijau, kad gausim dar geresnę už Agripiną, – užsiminė jis. – Anoji, sako, ruošiasi išsikelti iš Antonijos namų į kaimą prie Ancijaus.

Neatkreipiau dėmesio į bjaurią užuominą. Mano galvoje tilpo tik Agripinos vardas. Užmiršau ištroškusius žvėris ir džiūstantį begemotų baseiną. Agripina, tik ji, maniau, dar gali išgelbėti Popėją Sabiną nuo Nerono begėdystės. Vien ji, motina, dar gali paveikti Neroną, kad šis viešai nežemintų gražiausios Romos moters. Turėjau apsaugoti Popėją, nes ji pati jau neįstengė apsisaugoti.

Iš jaudulio pametęs galvą nulėkiau į senosios Antonijos namus Palatine, kur siautė visiška kraustynių netvarka. Todėl niekas manęs nesulaikė. Užtikau Agripiną, apimtą šalto tūžmo. Pas ją viešėjo Oktavija – ta mažakalbė slapi mergaitė, kuri, tapusi imperatoriaus sutuoktine, džiaugėsi tik garbės ženklais. Ten užtikau ir jos įseserę, dailiąją Antoniją – Klaudijaus dukterį iš ankstesnės santuokos. Taip pat Antonijos antrąjį vyrą – nevykėlį ir nenuovoką Kornelijų Sulą. Man netikėtai pasirodžius, visi staiga nuščiuvo. Tik viena Agripina mane dygiai pasveikino:

– Kokia laimė ir staigmena po šitiekos metų! Maniau, jog užmiršai, ką dėl tavęs esu padariusi, – tu toks pat nedėkingas kaip ir mano sūnus. Juolab džiaugiuosi, nes iš Romos raitelių tu vienintelis atlėkei atsisveikinti su tremiama nelaimėle.

Persigandęs surikau:

– Gal ir apleidau mudviejų draugystę, bet nėra kada tuščiai plepėti! Privalai ištraukti Popėją Sabiną iš goslių Nerono gniaužtų ir paimti ją savo globon. Visų romėnų akyse tavo sūnus smurtingumu užtrauks gėdą pats sau, ne tik nekaltai Popėjai.

Įsibedusi į mane Agripina papurtė galvą ir užriko:

– Dariau, ką galėjau, – ir ašaras liejau, ir prakeiksmais svaidžiausi, kad ištraukčiau sūnų iš tos pasileidusios ir įnoringos moters nagų. O ką už tai gavau – įsakymą palikti Romą. Kaip siurbėlė, įsikabinusi Nerono pažastin, Popėja pasiekė savo.

Patikinau, jog Popėja tik troško, kad Neronas paliktų ją ramybėje. Tačiau Agripina tik kandžiai nusijuokė. Iš kitų moterų ji nesitikėjo nieko dora.

– Toji gašliais lovos triukais išvarė Neroną iš proto, – kalbėjo ji. – Neronas linkęs į tokius dalykus, nors aš visaip dangsčiau tai nuo kitų. Kartais jam užtemsta akys, tad turėtų jas labiau saugoti. Šitai liudija ir jo pašėliškas polinkis į niekingas ir valdovui nederamas pramogas. O aš jau pradėjau rašyti prisiminimus ir Ancijuje juos dar papildysiu. Dėl

savo sūnaus paaukojau viską, net įvykdžiau nusikaltimų, dėl kurių tiktai jis pats gali manęs pasigailėti. Sakau tai viešai, nes vis tiek visi žino.

Jos akys keistai išsprogo ir ji iškėlė rankas tartum nūsdama sulaikyti šmėklas. Paskui dirstelėjo į Oktaviją, paglostė jai skruostą ir tarė:

– Jau regiu mirties šešėlį ir tavo veide. Tavo skruostai šalti kaip ledas. Bet gal viskas praeis, jeigu Neronas atsigos iš pamišimo. Net imperatorius privalo klausyti Romos senato ir liaudies. Ta glotniaodė kekšė skaudžiai apsirinka. Niekam nevalia Neronu pasikliauti. Jis baisus veidmainis – viską daro tik dėl akių.

Pažvelgiau į nublyškusią, bet dailią Antoniją ir mane užgulė grasus praeities šešėlis. Vėl prisiminiau jos įseserę Klaudiją, kuri užtraukė gėdą mano meilei. Turbūt buvau taip suglumęs nuo Agripinos beprotiškų kaltinimų Popėjai, kad žioptelėjau:

– Sušnekai apie prisiminimus. O tu pati ar dar prisimeni Klaudiją? Kaip ji laikosi? Ar pasitaisė?

Man atrodo, Agripina būtų nutylėjusi, jeigu tūžmas nebūtų jos išmušęs iš vėžių.

– Paklausinėk apie ją Mizeno karo laivyno viešnamiuose, – nusivaipė ji. – Žadėjau nugabenti Klaudiją į uždarus namus persiauklėti. Viešnamis – tinkamiausia vieta išperoms. – Spoksodama į mane it Medūza, ji pridūrė: – Didesnio bukagalvio turbūt nesu sutikusi. Jos ištvirkavimą tu priėmei už gryną pinigą. O ji juk prasikalto tik tuo, kad be leidimo susidėjo su Romos raiteliu. Jei būčiau numaniusi, koks esi nedėkingas, kažin ar būčiau tiek vargusi, gelbėdama tave iš pražūties.

Antonija linksmai nusikvatojo ir paklausė:

– Brangioji įmote, nejau iš tikrųjų nusiuntei Klaudiją į viešuosius namus? Aš stebėjausi, kad ji staiga liovėsi kamuoti mane prašymais pripažinti ją seserimi ir dingo. – Antonijos šnervės virptelėjo. Ji pasičiupinėjo glotnų kaklą nelyg vydama neregimą vabzdį. Buvo susijaudinusi ir tą akimirksnį keistai gražus man pasirodė jos laibumas.

Man užkando žadą. Klaiko pagautas spygsojau į tas pamišėles. Mano mintys staiga baugiai nušvito ir aš lyg žaibo trenktas perpratau ir patikėjau visom blogybėm, kitados pasakotom apie Agripiną.

Man net atsivėrė, jog ir Popėja Sabina be jokio sąžinės graužimo pasinaudojo mano draugyste savoms užmačioms puoselėti. Suvokiau tai akimoju – kaip apreiškimą. Per tą akimirksnį, rodės, smarkiai pasenau ir sušiurkštėjau. O gal nejučia buvau subrendęs permainai? Atrodė, kad mano narvo grotos atsivėrė ir aš laisvas atsidūriau po laisvu dangumi.

Didžiausią gyvenime kvailystę iškrėčiau tada papasakodamas Agripinai apie Klaudiją. Blogiau nei kvailystę. Nusikaltimą Klaudijai. Privalėjau jį kaip nors išpirkti. Privalėjau imtis keisti gyvenimą nuo tos akimirkos kadaise, kai Agripina užnuodijo mane ir sužlugdė mano meilę. Daugiau kvailysčių krėsti aš neketinau.

– Prisiminkime dar kai ką, – pasakiau. – Nuo ko iš tikrųjų mirė Junijus Silanas? Ar tai tu per Publijų Celerą nusiuntei jam nuodų? Pamaniau, jog jį tikrai ištiko širdies smūgis.

– Padariau tai dėl savo sūnaus, – pasiteisino Agripina. – O jis kanda krūtį, kuri jį žindė.

Ir tai buvo melas. Neronas nuo pat gimimo turėjo žindyvę. Tos žindyvės sūnų jis buvo pakėlęs Egipto prokuratoriumi. Tačiau juk nieko atsitiktina nėra. Viską suvokiau per savo apreiškimą, tik nesuvokiau, kad Antonija taps vienintele mano gyvenimo aistra. Bet ar galėjau tada šitai nujausti?

Iš atsargumo keliavau į Mizeną prasimetęs derybom dėl laukinių Afrikos žvėrių gabenimo laivais. Laivynui vadovavo Anicetas, kitados kirpėjas, pirmasis paauglio Nerono mokytojas. Bet apie laivyną kita kalba. Romos raiteliai nenori tarnauti laivyne. Dabar jam vadovauja toks mokslo rinktinių sudarinėtojas Plinijus, kuris karo laivais siuntinėja jūrininkus į visokiausias šalis rinkti retų augalų bei akmenų. Na, bet tuščius laivus galima pasitelkti ir blogesnėms užmačioms. Vaikinai gauna pakeliauti ir sykiu taurina barbarų tautas romėnų krauju.

Tas iškilėlis Anicetas priėmė mane pagarbiai. Buvau geros giminės, raitelis, Romos senatoriaus sūnus. Be to, ir mano tėvo klientai kažką triūsė laivyno dokuose. Anicetas gaudavo iš jų stambių papirkų. Iš pradžių jis pasigyrė savo graikišku išsilavinimu, paveikslais bei meno dirbiniais, o paskui kauštelėjęs pradėjo pliurpti nešvankybes, nėmaž neslėpdamas savojo ištvirkimo.

– Kiekvienas žmogus turi savų silpnybių, – dėstė jis. – Tai prigimta ir suprantama. Nėra ko jų gėdytis. Dorybingumas – tik vaidyba. Šią tiesą kitados įkaliau pačiam Neronui į galvą. Labiausiai nekenčiu tų, kurie vaidina dorybingus. Kokios norėtum: storos ar liesos, tamsiaodės ar baltos, o gal tau labiau maga berniukai? Viską galiu surengti pagal tavo norą: su išmėginta maža mergaite ar sena boba, akrobate ar neliesta mergele. Nori pažiūrėti plakimo, o gal nūsti pats susijaudrinti plakimu? Pagal knygą galime suvaidinti net Dionisijo misteriją. Tik tark žodį. Bent užsimink – ir aš, išreikšdamas savo nuoširdų draugingumą, patenkinsiu slaptą tavo potroškį. Supranti, tai Mizenas, nuo čia netoli iki Bajų, Puteolių ir Neapolio, kur tiesiog klesti visos aleksandriškos nedorybės. Iš Kaprio mes pasimokėme dieviškojo Tiberijaus išradingumo. O ir Pompėjuose rastume puikių viešnamių. Gal plaukiam ten?

Apsimečiau, kad varžausi. Pats būdamas ištvirkęs, jis jautė karštą norą įrodyti ir visus kitus slepiant savo ištvirkimą. Kurstydamas mane atsiverti, jis nerūpestingai tauškė:

– Aš pats patiriu didžiausią malonumą suviliojęs kokią jauną romietę, atvykusią į maudykles. Smagiausia su nepatyria ištekėjusia mote-

rim. Sugirdau tokiai miros su Liuzitanijos musele. Jeigu ji vis tiek tvardosi, įmaišau į vyną migdomųjų. Rytą ji pabunda apdujusi, pati nevokdama, kas nutikę. Galimas daiktas, kilmingų moterų aistrą kursto mano paties žema kilmė. Puikiai žinai, jog aš buvau vergas, nors neperdedu sakydamas esąs ganėtinai išprusęs. Jei tu žinotum, ką paskutinį kartą apkvaišinęs pasiguldžiau... bet ne, apie tai niekas nešneka. Vardai dar užtrauktų grėsmę.

Norėdamas pelnyti jo pasitikėjimą, pasakiau:

– Kitados įsijaudrindavau persirengęs, su gabiuoju tavo auklėtiniu Neronu šėliodamas po naktinę Suburą. Nemanau, kad kur nors patyriau didesnį malonumą, kaip tuose prasčiausiuose viešnamiuose, kur lankosi vergai. Supranti, kartais apsąli nuo skanumynų – ir tada kur kas gardesnė prasta duona su gaižiu aliejum. Taigi aš jau tokio prieštaraus būdo. Bet vedęs mečiau tuos įpročius. Vis dėlto ūmai pajutau karštą norą pažinti laivyno viešnamius, kuriuos, sakoma, tu puikiai sutvarkęs.

Anicetas gašliai nusišypsojo, supratingai kinktelėjo galva ir tarė:

– Mes turime trejus uždarus viešuosius namus: vienus – vyresnybei, antrus – eiliniams, o trečius – vergams irklininkams. Tiki ar netiki, o iš pačių Bajų pas mane atvyksta kilmingų moterų, kurios visa kuo pasibodėjusios įsimano kokią naktelę patarnauti viešnamyje. Pagyvenusioms moterims ypač patinka irklininkai ir jos aistringumu apveikia patyriausias mūsų kekšes. Supranti, dėl ūkinių sumetimų naujokės gauna iš pradžių aptarnauti vyresnybę, paskui – eilinius, o po trejų metų – irklininkus. Kai kurios ištveria dešimt metų, bet, pasakyčiau, kad vidutiniškai gana ir penkerių. Žinoma, kai kurios pasikaria pirma laiko, tam tikras skaičius jų suserga ir nebetinka šiam darbui, o kitos taip prasigeria, kad ima kelti netvarką. Bet vis sulaukiame papildymo iš Romos bei kitų Italijos miestų. Laivyno viešnamiai – bausmės vieta moterims, apkaltintoms nedoru gyvenimu, kitaip tariant, toms, kurios apvaginėja lankytojus arba daužo vyno ąsočiais dargių vyrų galvas.

– O kas nutinka toms, kurios gyvos sulaukia meto, kai tampa netinkamos? – paklausiau.

– Daug turi patirti moteris, kad netiktų irklininkams, – pūtė Anicetas. – Būk ramus. Iš mano viešnamių nė viena neišeina gyva. Blogiausiu atveju, pagelbsti vyrai, kurie patiria malonumą bjauriai galuoti moteris. Tuos vyrus laikome griežtai. Juk mano viešieji namai gelbsti padorias apylinkių moteris nuo jūrininkų. Mano sąraše, tarkim, yra toks vienas šaunuolis, kuris sykį per mėnesį turi pačiulpti kraujo iš moters miego gyslos. Dėl šios menkos silpnybės jis prirakinamas prie irklininko suolelio. Juokingiausia, kad po visko jis skaudžiai gailestauja ir meldžia, kad užplaktumėm jį negyvai.

Neįstengiau tikėti tuo, ką pasakojo Anicetas. Jis tik gyrėsi ir gąsdino mane savo ištvirkimu, o tikriausiai buvo silpnas ir nepatikimas.

Supratau, jog tapęs laivyno vadu jis perėmė jūrininkų paprotį viską persūdyti.

Pirmiausia nuėjome į dailią apvalią Veneros šventyklą, kur vėrėsi nuostabus vaizdas į žvilgančią jūrą ir vedė slaptas požemis iš jūrininkų kareivinių. Mūrų apsupti abu pirmieji viešnamiai niekuo nesiskyrė nuo tvarkingų Romos lupanarijų. Juose buvo net tekantis vanduo. Užtat irklininkų viešnamis atrodė kaip kalėjimas. Negalėjau žiūrėti į gyvuliškai vangias jo įnames.

Kad ir kaip atidžiai apžiūrinėjau visas moteris, Klaudijos tarp jų neaptikau. Pajutau niaurų palengvėjimą pagalvojęs, kad Klaudija, atkliuvusi čia, išsigelbėjo užsinėrusi kilpą ant kaklo. Vis dėlto paklausiau:

– Ar čia nėra moters, vardu Klaudija, kurią prieš keletą metų ištrėmė iš Romos už ištvirkavimą?

Meilės landynes nuo koridoriaus skyrė nendrinė uždanga. Anicetas išdidžiai parodė spalvotas gėles, negrabia ranka nupieštas virš durų angų, ir pasakė:

– Visos naujokės gauna gėlių vardus. Kitais vardais joms nevalia vadintis. Turime ilgą augalų sąrašą. Aišku, naujokės perima ir savo pirmtakių vardus. Antraip neapsieitume be prityrusio botaniko.

Kai pagyriau jo išmintingą tvarką ir dar sykį paklausiau apie Klaudiją, Anicetas nenorom atsakė:

– Žinoma, kažkur yra sąrašas su tikraisiais vardais bei kūno žymėmis. Jį privalu sudaryti dėl cenzorių. Turbūt pastebėjai, kad nė vienai jų įkaitinta geležimi neženklinta kakta, net užpakalis.

Šaltai paaiškinau:

– Minėta Klaudija tikino esanti dieviškojo Klaudijaus išpera. Todėl maga pažiūrėti, kas iš jos čia išėjo.

Anicetas prapliupo krizenti, užsidengęs delnu burną kaip sena boba, ir tarė:

– Aha, suprantu, ko tau reikia. Nesirūpink. Čia pas mus buvo Gajaus duktė, ji tvirtino esanti Livija, o dar ir kita moteris, iš pažiūros taip panaši į Agripiną, kad galėjai patikėti jodvi esant giminaites. Įsigeidęs patirti kraujomaišą Neronas kartą su ja pasismagino. Aišku, kad jodvi pamišusios. Tačiau ilgainiui su tokiomis pasidaro sunku. Jomis galima tik juokinti. Jei deramai nurykščiavus joms regimybės neišsisklaido, tada perkeliame jas į virtuvę ar skalbyklą.

Norėdamas man įsiteikti, Anicetas paprašė sąrašo ir ėmė smiliumi braukti per vardus, surašytus prieš daugį metų.

– Klaudija Urgulanila, – nustebęs perskaitė jis. – Iš Romos. Tvarkdarių nurodymu. Iš pradžių – Rožė. Paskui – Amarilė. Tai nutiko prieš man čia atvykstant. Atrodo, kad ją, kaip netinkamą, perkėlė kitų darbų dirbti. Įrašo apie mirtį nėra.

Kitądien Klaudiją suradau Puteolių jūros sargybos būste. Išvydau

pirma laiko susenusią moterį, nuskusta galva ir antakiais, kad neužsikrėstų utėlėm. Ji vilkėjo nuskarusį vergo drabužį, nes dirbo pačius sunkiausius darbus jūrininkų virtuvėje.

Po teisybei, Klaudiją pažinau tik iš akių. Ji mane atpažino išsyk, nors pirma neišsidavė. Bemat iškeičiau ją į maišelį sidabrinių. Norėdamas būčiau gavęs už dyką, bet slepiant pėdsakus nuo tikrintojų man rodės patikimiau papirkti sau nusikaltimo bendrininką.

Kai nukakom į geriausius miesto nakvynės namus, Klaudija pirmiausia užriko:

– Turbūt uoliai manęs ieškojai, brangus Minutai, kad taip greitai suradai? Juk praėjo tik septyneri metai nuo paskutinio mudviejų susitikimo. Ko iš manęs nori?

Karštaiziprašyta, ji sutiko apsivilkti padorius drabužius, užsimauti peruką ir juodai nusibrėžti nors šiokius tokius antakius. Dirbdama virtuvėje, Klaudija buvo gerokai sustambėjusi ir jos sveikata rodės puiki.

Bet apie savo išgyvenimus Mizene ji nepasakė nė žodžio. Jos delnai buvo tarytum kieto medžio, padai suragėję. Saulėkaitoj jos oda buvo bemaž juodai nusvilusi. Nors dėvėjo laisvosios drabužį bei peruką, iškart galėjai pastebėti, jog tai vergė. Kuo daugiau į ją žiūrėjau, tuo svetimesnė ji man atrodė.

Galų gale netekęs vilties pasakiau:

– Agripina, tik Agripina kalta dėl tavo likimo. Iš jaunystės kvailumo ir tik gera linkėdamas, pamėginau tave užtarti. Ji mane apgavo.

Klaudija kandžiai priminė:

– Ar aš bent žodeliu pasiskundžiau savo likimu? Visa, kas man nutiko, nutiko Dievo valia išdidžiam mano kūnui pažeminti. Nejau manai, kad dar būčiau gyva, jeigu Kristaus jėga nebūtų sustiprinusi man širdies.

Nenorėjau ginčytis su ja – gal krikščionių prietaras ir padėjo jai ištverti visas patyčias bei vergystę. Todėl atsargiai pradėjau pasakoti apie save. Nūsdamas susigrąžinti jos pasitikėjimą, porinau, kaip Korinte sutikau Paulių ir Kefą, kaip su jais šnekėjausi ir kaip mano atleistinis Lausijus Hieraksas tapo įtakingu krikščionimi. Klaudija klausėsi, parėmusi delnu skruostą. Jos tamsios akys nušvito.

Pagyvėjusi ji atsakė:

– Čia, Puteoliuose, mūsų daugybė – brolių ir seserų, kurie išpažįstame Jėzų kaip Kristų. Net ir tarp jūrininkų yra brolių, kurie atsivertė, išgirdę Jėzų Nazarietį vaikščiojus vandeniu. Be jų aš tikrai niekada jau nebūčiau ištrūkusi iš to uždaro Mizeno viešnamio.

Aš sutikau:

– Jūrininkų gyvenimas pavojingas. Sakoma, Puteoliai ir Neapolis visais atžvilgiais tapo Rytų šalių sąvartynu. Nesistebiu, kad naujasis tikėjimas čia paplito prisidėjus žydams.

Klaudija tiriamai įsižiūrėjo į mane.

– O tu, Minutai, – paklausė ji, – ar tu kuo nors tiki?

Gerai pamąstęs papurčiau galvą ir prisipažinau:

– Ne, Klaudija, jau niekuo daugiau netikiu. Aš surambėjau.

– Tada, – ryžtingai pasakė Klaudija, suglaudusi kietus delnus, – aš turiu kad ir jėga padėti tau išeiti į teisingą kelią. Po šitiekos metų tave tikrai kažkas atvedė vaduoti manęs iš vergijos. Tiesa, po Mizeno vergystė man buvo didžiausia Dievo malonė.

– Niekas manęs nevedė, – paprieštaravau irzliai. – Vos išgirdęs iš pačios Agripinos lūpų, kaip ji mane apgavo, laisva valia leidausi tavęs ieškoti.

Klaudija su pagaila pasižiūrėjo į mane ir patikino:

– Minutai, tu neturi savo valios ir niekuomet jos neturėjai. Juk viskas būtų susiklostę kitaip. Nenoriu palikti Puteolių Kristaus bendruomenės, nors suprantu, kad turiu dabar keliauti su tavim Romon ir kankinti tave dieną naktį, kol tapsi slaptingos Kristaus karalystės valdiniu. Nebijok. Šio greitai nykstančio pasaulio kaitryje tiktai su juo tu patirsi tikrą ramybę ir džiaugsmą.

Pamaniau, kad sunkūs išgyvenimai gerokai pamaišė Klaudijai protą, ir nesiginčijau. Laivu, gabenančiu laukinius žvėris, išplaukėme į Ancijų, o iš ten – į Ostiją. Paskui slapčiomis parsivedžiau ją į namus ant Aventino kalvos. Ten Klaudija ėmėsi vergės darbų. Teta Laelija prie jos prisirišo, tarusi ją esant savo žindyvę. Teta Laelija jau suvis buvo suvaikėjusi ir laiminga sau žaisdavo su lėlėmis.

Bet nė dienos nepraslinkdavo be Klaudijos zirzimo apie Jėzų Nazarietį. Bėgau nuo jos į savo namus žvėryne. O ten toji pikčiurna Sabina dar nepakenčiamiau gadino man gyvenimą. Ji vis labiau pūtėsi, nes vienas jos giminaitis įsitaisė valstybės iždo vadovybėje. Tad Sabina jau nepriklausė nuo mano pinigų. Iš tikrųjų ji viena vadovavo žvėrynui, nurodinėjo, ką pirkti, ir rengė amfiteatro vaidinimus. Net viešai rodydavo savo, kaip liūtų tramdytojos, gebėjimus.

Tuo metu Nerono gyvenimas, manding, pasidarė toks pat nepakeliamas kaip ir manasis. Išvaręs motiną į Ancijų ir priėmęs Loliją Popėją per meilužę į Palatiną, jis tarsi iš vienos nagų pakliuvo kitai ant ragų. Liaudis smerkė jo atžarumą Oktavijai. O Popėja Sabina zyzė ir ašarojo, reikalaudama teisiškai išsiskirti su Oktavija ir gąsdindama jį slaptomis Agripinos pinklėmis, kurias toji tikrai galėjo regzti. Antonijos sutuoktinį Kornelijų Sulą Neronui teko ištremti bent į Masiliją. Antonija, aišku, irgi iškeliavo savo vyrui įpėdžiui ir aš nemačiau jos ištisus penkerius metus.

Seneka griežtai prieštaravo skyryboms. O senasis Buras net viešai pareiškė, jog Neronas, išsiskyręs su Oktavija, turės atsisakyti ir kraičio, taigi imperatorystės. O Lolija Popėja neturėjo noro keltis į Rodą kaip laisvo menininko sutuoktinė.

Tad ji uždraudė Neronui susitikinėti su Akte, bet Neronas nė beprotiškomis dovanomis bei prabanga jos širdies nesuminkštino, nes visa tai ji jau buvo gavusi iš Otono. Labiausiai Neroną žeidė, kad Popėja vadino jį bailiu lepūnu, gąstaujančiu motinos ir vergiškai paklūstančiu šios valiai. Tikra tiesa: Agripina nė valandėlės nepalikdavo Nerono ramybėje ir tas net nedrįso vaizduotis skyrybų su Oktavija teismo keliu.

Nūsdamas išlieti savo atšakumą, Neronas vėl persirengęs traukdavo ūžauti ir muštis į naktines Romos gatves. Jis pašėliškai mylėjo Popėją, bet ta jo bemaž neprisileisdavo, tik kaltinimais bei ašaromis nuodijo kiekvieną meilės valandėlę.

Tiesą sakant, aš irgi jaučiausi taip nusikamavęs, kad vėl keletą sykių prisidėjau prie Nerono naktinių žygių. Galų gale vieną kartą kažkokioje nuniokotoje užeigoje, tarp suskaldytų krėslų bei vyno indų, jis apsipylė girto ašarom dejuodamas, jog iš tikrųjų niekas nepermano jo jautrios prigimties. Tokią valandėlę negalėjau patikėti jį esant Romos imperatorium ir pasaulio valdovu.

Galimas daiktas, valdžiotroška ir pavyduolė Agripina pati nulėmė savo likimą. Juk ji turėjo iš antrojo sutuoktinio bei Klaudijaus paveldėtus turtus ir, – nors Palantas buvo ištremtas, – didžiulę įtaką. Tiesa, jau nebeturėjo tikro draugo. Tačiau Neronas labiau nei slapto politinio sąmokslo baiminosi, kad Agripina užėjus glumui paskelbs savo prisiminimus, kuriuos Ancijuje parašė savo ranka, nes nesiryžo diktuoti net patikimiausiam vergui. Žinią apie prisiminimus ji iš paikystės paskleidė mieste, tad daugis, vienaip ar kitaip prisidėjusių prie jos nusikaltimų, ėmė karštai linkėti jai mirties.

O aš pats irgi širdyje kaltinau Agripiną už tai, kad sugadino man gyvenimą, kai dar buvau jaunas, atviras ir prisirišęs prie Klaudijos. Už visą mane ištikusį blogį ją kaltinau. Tik dėl pramogos sykį aplankiau Lokustą jos sodybėlėje. Išgražėjusi Lokusta šypsojo man taip, kaip šypsosi mirties kaukė, ir tiesmukai išrėžė, jog aš ne pirmas ją lankau tuo pačiu reikalu.

Iš tikrųjų ji, žinoma, nesispyrė paruošti nuodų Agripinai. Tik nelygu kokia kaina. Purtydama patyrią galvą ji patikino jau viską išmėginusi. Juk Agripina buvo pernelyg atsargi, valgį ruošdavosi pati ir net vaisių savo sode neraškydavo, nes juos paprasta užnuodyti. Supratau, jog ir Agripinai gyvenimas nemielas, nors ji ir patirdavo pagiežingą malonumą rašydama prisiminimus.

Neronas pasiekė dvasios ramybės ir palaimingos santarvės su Popėja tik tada, kai tvirtai apsisprendė nunuodyti motiną. Dėl politinių priežasčių Agripinos mirtis jam atrodė tokia pat neišvengiama kaip ir Britaniko. Ir aš bent jau negirdėjau, kad Seneka nors žodeliu būtų prieštaravęs dėl tos žmogžudystės, nors, žinoma, pats nenorėjo kišti nagų.

Tik iškilo klausimas, kaip nužudyti prisidengus tariamai nelaimingu įvykiu. Neronas turėjo vaizduotę ir reikalavo kuo daugiau vaidybos. Jis net pasitarė su patikimiausiais draugais.

Tigelinas, kuris neapkentė Agripinos dėl asmeninių priežasčių, žadėjo užmušti ją keturkinkiu, jeigu Ancijuje pasisektų išvilioti ją į tuščią kelią. Aš pats siūliau laukinius žvėris. Tik neišmanėm, kaip juos reikėtų nugabenti į uoliai sergimą Agripinos sodą.

Neronas tarė mane esant jo pusėje vien iš prisirišimo prie jųdviejų su Popėja, nevokdamas, jog mane kursto tik mano paties nepalaužiamas noras atkeršyti. Už visus nusikaltimus Agripina buvo nusipelniusi mirties tūkstantį kartų. Manding, jos mirtį neišvengiamai turėjo lemti galutinė jo, sūnaus, ištarmė. Tad žinok, sūnau Julijau, kad ir tu turi vilko kraujo, dar tikresnio už manąjį. Ir pasistenk jį tramdyti geriau nei kitados aš, tavo tėvas.

Po teisybei, puikios progos mintį pakišo ne kas kitas, o mano žmona Sabina. Vienas graikas technikas kartą parodė jai nedidelį laivelį, kuriuo būtume galėję gabenti uždarytus laukinius žvėris. Vičvienas vyras nurodytu laiku pasukdamas nepaprasto įrenginio svirtį galėjo sugurinti laivą ir paleisti žvėris.

Sabina tą užmačią atkakliai bruko, įsigeidusi pati vadovauti jūrų mūšiams įruoštame Naumachijuje, nors dėl nereikalingų išlaidų aš ligi paskutinės akimirkos prieštaravau siūlymui naudoti jūros žvėris. Bet Sabinos valdžiotroška pergalėjo. Naujasis išradimas tuoj pat sukėlė tokį didelį susidomėjimą, kad vaidinimo dieną Anicetas tamtyč atkeliavo iš Mizeno į Romą.

Per pačią vandens vaidinimo įtampą laivas suguro lygiai taip, kaip buvo numatyta. Žiūrovai džiūgavo stebėdami taurus ir liūtus kaunantis vandenyje su jūrų pabaisomis, o krante pakliūvant į nagus plėšriems laukiniams žvėrims. Neronas linksmai pliaukšėjo delnais ir šaukė Anicetui:

– Ar gebėsi pastatyti ir man šitokį laivą, tik didesnį ir taip ištaigiai išpuoštą, kad tiktų imperatoriaus motinai?

Mielai pažadėjau Anicetui slaptus graikų techniko brėžinius, nors pagalvojau, jog į tokį nepaprastą vaidinimą teks įvelti labai daug žmonių, idant visa liktų paslaptyje.

Atsimokėdamas Neronas iš anksto pakvietė mane į Minervos pavasario šventę Bajose, kad savom akim galėčiau apžiūrėti, kaip jo ypatingas sumanymas įgyvendinamas. Didelėse draugijose, taip pat ir senate jis įniko vaidinti atgailaujantį sūnų, trokštantį susitaikyti su motina. Po kivirčų ir jausmų protrūkių visada įmanu susigerinti, jei tik abi pusės turi ganėtinai geros valios, tvirtino jis.

Agripinos sekliai tas užuominas, žinoma, kaipmat nulakino į Ancijų. Toji bemaž nenustebo ir nieko neįtarė, gavusi malonų Nerono laišką ir

kvietimą į Minervos šventę Bajose. Jau pati šventė buvo tarytum užuomina. Juk žinoma, kad Minerva – mokinių deivė. Kita vertus, santaikos sudarymas toli nuo Romos ir grizlios Popėjos atrodė visiškai suprantamas dalykas.

Juk Minervos gimtadienis – taikos diena, kada nevalia lieti kraujo nei išsitraukti jokių ginklų. Neronas iš pradžių žadėjo siųsti naują valtį su jūrininkais Agripinai iš Ancijaus atplukdyti ir šitokia pagarba tarsi įrodyti savo ketinimus grąžinti motinai turėtąją padėtį. Tačiau vandens laikrodžiu apskaičiavome, jog tada laivą teks griauti šviesiu metu.

Be to, visi pažinojo Agripinos įtarumą – ji galėjo nepriimti tokios pagarbos ir atkakti sausuma. Galų gale ji su ištikimais vergais triera atplaukė į Mizeno karinį uostą. Ten ją pasitiko Neronas su visa kilminga palyda. Jis pareikalavo, kad iš Romos atvyktų Seneka su Buru – taigi dar labiau sustiprintų santarvės derybų politinę svarbą.

Man beliko tik žavėtis puikia Nerono vaidyba, kai jis susijaudinęs pripuolė pasitikti motinos, apkabino ją ir vėl pasveikino kaip „geriausiąją motiną". Agripina taip pat buvo pasistengusi: apsitaisiusi kuo puikiausiai ir išsigražinusi, tad atrodė lyg grakšti, nors, – dėl storo dažų sluoksnio, – negyva deivės statula.

Minervos dieną vyrauja pavasariška nuotaika, todėl liaudis, kuri visados nieką nutuokia apie valstybės reikalus, džiugiai sveikino Agripiną, lydimą į sodybą Lokrino ežero pakrantėje prie Baulų. Ten, įlankos prieplaukose, stovėjo keli vėliavėlėmis išpuošti karo laivai. Tarp jų – prabangiai išdabintas pramogų laivas. Nerono įsakymu, Anicetas pasiūlė jį Agripinai. Tačiau Agripina, pernakvojusi Bauluose, liepė verčiau nešti ją į Bajas, nes kelias trumpas, be to, ji nūdo iš širdies pasimėgauti pakelėje susirinkusios liaudies palankumu.

Bajose per viešas Minervos šventines apeigas Neronas visur užleido vietą Agripinai, kaip klusnus mokinukas laikydamasis nuošaliai. Miesto valdininkų patiekti pietūs, daugybė kalbų ir popietinis poilsis užvilkino šventines apeigas, tad prasidėjus Nerono vakarienei jau gulė tamsa. Puotavo ir Seneka su Buru. Agripinos gultas stovėjo garbingoje vietoje. Neronas, sėdėdamas jos kojūgalyje, gyvai šnekučiavosi su ja. Vyno buvo išgerta apsčiai. Neronas dėjosi surimtėjęs ir tyliai ėmė klausinėti Agripiną patarimų dėl valstybės reikalų.

Kiek supratau, jiedu aptarė Lolijos Popėjos būsimąją padėtį. Agripina pasirodė esanti kieta it deimantas. Nerono nuolankumo apgauta, ji kėlė tik vienintelį reikalavimą – kad Neronas sugrąžintų Popėją Otonui, išsiųstų ją į Liuzitaniją. Tada Neronas vėl galėsiąs kliautis visiška Agripinos parama bei motiniška meile. Agripina troško tik to, kas jos sūnui geriausia.

Neronas be vargo išspaudė kelias pykčio ašaras, bet leido suprasti,

kad motina jam brangiausia iš visų pasaulio moterų. Jis net perskaitė keletą savo posmų, sukurtų motinos garbei.

Agripina buvo įkaušusi nuo vyno ir sėkmės, mat žmogus mielai tiki tuo, ko alksta. Vis dėlto pastebėjau, kad ji šiukštu nepriliečia vyno taurės, jei Neronas iš jos negėręs, neragauja patiekalo, jei Neronas ar jos pačios bičiulė Aceronija iš to indo nevalgę. Manau, kad šitaip ji elgėsi ne iš įtarumo, bet dėl nepergalimo įpročio, įgyto bėgant metams.

Anicetas irgi pasirodė esąs gabus aktorius, kai susirūpinęs pranešė, jog po šventės karo laivai iš netyčių taip smarkiai įsirėžė į Agripinos trierą, kad įdaužtas laivas negalės grįžti į Ancijų. Užtat uoste jos jau laukiąs garbės laivas su jūrininkais.

Nulydėjome visi Agripiną į šventiškai apšviestą uostą. Atsisveikindamas Neronas išbučiavo jai akis ir krūtinę ir prilaikė, kai šlitinėdama iš girtumo ši lipo į laivą. Atsisveikindamas Neronas skambiu balsu tarė motinai:

– Lik sveika, motin! Tu mane pagimdei. Tik per tave aš valdau.

Nenukrypsiu nuo tiesos pasakydamas, jog tuo atsisveikinimu Neronas, manding, šiek tiek pagadino puikų vaidinimą. Naktis mėlynavo rami, žvaigždėta. Laivo žiburiams prapuolus tamsumoj, Seneka su Buru iškeliavo į savo būstus. Mes, keli bendrininkai, sugrįžom puoton.

Neronas buvo nešnekus, staiga mirtinai nublyško ir puolė vemti. Valandėlę visi manėme, jog Agripina slapta į jo taurę įbėrė nuodų. Tik paskui susizgribome, kad visą dieną apsimetinėdamas Neronas tiesiog pervargo. Būdamas jautrus iš prigimties, jis nepakėlė įgrisaus laukimo įtampos, nors Anicetas jį visaip guodžiojo sakydamas, jog viskas baigsis gerai. Taip gudriai jis neva viską surengė.

Vėliau apie tai sužinojau iš jūrų centuriono Obarito, kuriam Anicetas buvo patikėjęs laivo vadystę. Agripina išsyk nusvirduliavo į ištaigią laivo kajutę, bet neužmigo. Jos įtarimai sukilo tamsioje jūroje, kai susivokė likusi svetimų jūrininkų malonėje tiktai su Aceronija ir savo prokuratorium Krepėju Galu.

Agripina nusiuntė į laivūgalį Galą su reikalavimu pakreipti laivą į Baulus. Ji ketino ten pernakvoti ir į Ancijų keliauti tik dienos akyje. Bet Anicetas dar gerai paminė, jog kitados, per Pandatarijos tremtį, Agripina išsaugojo savo gyvastį rinkdama po vandeniu pintis. Todėl iš anksto buvo pasirengta laivą sunaikinti per du tarpsnius.

Po pirmojo svirties sukimo turėjo kristi švinu sunkintos lubos, o tik paskui, po antrojo, laivas būtų subyrėjęs galutinai. Tačiau kajutės įruošos darbai buvo patikėti tiems, kurie nieko neįtarė apie ketinimą nugalabyti Agripiną. Saugumo sumetimais apie tai buvo pasakyta tik keliems jūrininkams.

Tad kažkoks kvailys kajutėje buvo pastatęs lovą aukštais galais. Krintančias lubas kaip tik ir sulaikė tie tvirti lovos galai, tad Agripina tik

petį susižalojo. Tuo metu Aceronija atsiklaupusi kaip tik masažavo jai kojas, tad irgi išliko gyva sveika. Tik Galą lubos priplojo iškart.

Įgriuvus luboms laive kilo didžiausias sąmyšis. Viena Agripina veikiai sumojo, kas dedasi, nes jūra tyvuliavo rami ir laivas į niekur nebuvo atsitrenkęs. Ji liepė Aceronijai šliaužti iš kajutės ant denio ir šaukti: „Aš – Agripina! Gelbėkit imperatoriaus motiną!"

Centurionas tučtuojau įsakė prie sąmokslo prisidėjusiems jūrininkams užplumpinti ją platgaliais. Bergždžiai patampęs užstrigusią svirtį ir nesugriovęs laivo, centurionas pamėgino jį apversti. Nukritus luboms su švino svarmenim, laivas smarkiai pakrypo. Vieni jūrininkai tada kaipmat puolė pasvirusion pusėn, o kiti nulėkė priešingon, todėl laivas neapvirto. Per pačią maišalienę Agripina tyliai šmurkštelėjo vandenin ir leidosi plaukti kranto link; ji net įkaušusi, o dar ir sužeista gebėjo nuplaukti taip toli, kad žvaigždžių nušviestame jūros paviršiuje nė jos galvos negalėjai įžiūrėti.

Pradingusi visiems iš akių, Agripina prisiyrė žvejų valtį, kaip tik išplaukiančią jūron. Žvejai įsikėlė ją valtin ir Agripinai paprašius nuplukdė į Baulus. Bet jūrų centurionas buvo šaltakraujis vyras. Antraip Anicetas nebūtų jo išrinkęs tam darbui.

Supratęs, kad tai tik Aceronijos lavonas ir kad pačios Agripinos nė padujų nelikę, jis puolė irti apgadintą ir pakrypusį laivą atgal į Bajas, ketindamas tučtuojau pranešti apie nesėkmę Anicetui. Jam nuskubėjus į Nerono būstą, nieko nenutuokiantys jūrininkai paskleidė mieste jaudinamą žinią apie šiurpią nelaimę.

Persigandę Bajų gyventojai pasileido tekinom į prieplaukas, brido vandenin ir grūdosi vienas per kitą į valtis gelbėti Agripinos. Per pačią erzelynę sugrįžo Agripinos nusamdyti žvejai ir papasakojo, jog lengvai sužeista imperatoriaus motina išsikapstė. Suglumę žmonės iškilminga eisena bemat patraukė į Baulus sveikinti Agripinos, stebuklingai išsigelbėjusios iš bėdos.

Tiesa, Neronas nerimastingai, tačiau nieko bloga nenujausdamas, mūsų – kelių ištikimų draugų – remiamas, čia ašaras sunkdamas, čia juoku prapliupdamas, rengėsi žuvusios motinos gedului. Jis buvo numatęs gedulingus renginius, rėpiančius visą imperiją, ir ruošė pranešimą Romos senatui bei liaudžiai.

Sąžinės graužiamas, jis vis klausinėjo mūsų, ar siūlyti paskelbti Agripiną dieviškąja. Juk Agripina – didžiojo Germaniko duktė, imperatoriaus Gajaus sesuo, imperatoriaus Klaudijaus našlė ir imperatoriaus Nerono motina, taigi, po teisybei, Romos istorijai net labiau nusipelniusi už Liviją. Viskas kėlė šiurpią pajuoką. Jau pradėjome juokais vienas kitą siūlyti į naujosios deivės žynius.

Mums kvatojant, jūrų centurionas Obaritas įpuolęs vidun pranešė, jog laivas nesubyrėjo, kaip siekta, tiktai Agripina dingusi be žinios.

Viltį, kad ji nuskendo, atėmė žvejai, atvedę sau iš paskos džiaugsmingai šūkčiojančią žmonių minią ir paskelbę Agripiną išsigelbėjus. Išvydę deglais apšviestą puotų salę, jie tikėjosi, jog Neronas juos apdovanos. Bet įnirtęs Neronas tik paliepė kuo skubiau kelti iš miegų ir atvesti Seneką su Buru – kaip vargšas mokinukas, kuris, iškilus aikštėn šunybei, verkdamas tuoj šaukiasi mokytojų.

Man pakako savitvardos įsakyti Anicetui tučtuojau sulaikyti žvejus ir uždaryti saugion vieton laukti atlygio, kad jų skleidžiami gandai dar labiau visko nesugadintų. Nerono laimei, Agripina tikriausiai dar nebuvo atskleidusi jiems savo įtarimų, nes jie su tyriausiu džiaugsmu išklojo apie savo žygdarbį Neronui.

Seneka ir Buras atvyko sykiu – Seneka basas, vienais marškiniais. Neronas kaip pamišėlis lakstė po salę pirmyn atgal. Anicetas trumpai apsakė įvykius. Nešvarios sąžinės smaugiamas Neronas ne juokais subūgo dėl savo gyvybės. Laki vaizduotė sukurstė jį balsu išrėkti regimas klaikybes. Esą Agripina kaip tik ginkluoja savo vergus, o gal net jau kiršina įgulos karius prieš Neroną, arba skuba į Romą teikti senatui skundo apie pasikėsinimą, parodyti savo žaizdų ir apsakyti šiurpios savo tarnų žūties.

Seneka su Buru buvo patyrę valstybės veikėjai ir jiems išsamiau aiškinti nereikėjo. Seneka tik klausiamai pažvelgė į Burą. Tas gūžtelėjo pečiais ir tarė:

– Aš nesiųsčiau pretorionų ar asmens sargybinių germanų žudyti Germaniko dukters. – Su neslepiamu pasidygėjimu jis pasigręžė į Anicetą ir pasiūlė: – Tegul Anicetas pabaigia, ką pažadėjo. Aš nusiplaunu rankas.

Antrąsyk Anicetui sakyti nereikėjo. Ne bereik jis būgštavo dėl savo gyvasties. Įsiutęs Neronas jau buvo trenkęs jam kumščiu į veidą. Jis nuolankiai prižadėjo su jūrininkų pagalba užbaigti juodą darbą. Neronas paklaikusiomis akimis įsibedė į Seneką ir Burą ir išrėkė:

– Tik dabar ištrūksiu iš priežiūros ir gausiu tikrą valdžią! Bet man ją padovanos buvęs kirpėjas, atleistinis vergas, o ne valstybės veikėjas Seneka ir ne karo vadas Buras. Eik, Anicetai, skubėk, vykis vyrus, pasirengusius padaryti didžiausią paslaugą savo valdovui.

Tą akimirksnį jis ūmai atšlijo išblyškęs, nes jam pranešė, kad Agripinos atleistinis Agerinas veržiasi pas jį su žinia nuo Agripinos. Surikęs „Mane užmuš!", Neronas griebė kalaviją ir pasikišo jį po apsiaustu.

Po teisybei, jis neturėjo ko bijoti, nes ilgo plaukimo ir kraujoplūdžio išsekinta, skausmo iškamuota Agripina pasvėrė galimybes ir suprato, kad jai lieka tik apsimesti gerutei ir neva nenumanyti apie žudynių užmačias. Taigi Agerinas įėjo vidun drebėdamas ir kiek užsikirsdamas perdavė Agripinos sveikinimą:

– Dievų gerumas ir imperatoriaus Fortūna išgelbėjo mane nuo pra-

žūties. Nors tave nugąsdino motinai iškilusi grėsmė, kol kas manęs nežudyk. Aš noriu pailsėti.

Sumojęs, jog neverta bijoti Agerino, Neronas susitvardė ir vogčia išmetė slepiamą kalaviją Agerinui po kojų, paskui atšoko atatupstas, priekaištingai dūrė pirštu į kalaviją ir dramatiškai sušuko:

– Visi jūs liudytojai, kad motina atsiuntė savo atleistinį manęs nužudyti!

Užvirtome Ageriną nepaisydami jo nerimastingų prieštaravimų. Neronas įsakė jį supančioti, tačiau Anicetas tarė, jog protingiau išsivesti jį už durų ir išsyk suvaryti kalaviją gerklėn. Taigi jau ir Anicetas įsimanė paragauti kraujo, bet aš vis tiek suskatau eiti drauge, idant paskutinį akimirksnį jis nepersigalvotų. Neronas atlėkė iš paskos, slydinėdamas ant srūvančio Agerino kraujo, ir su palengvėjimu sušuko:

– Motina kėsinosi į mano gyvastį! Niekas tuo neabejos, jei šiam nusikaltimui iškilus į paviršių ji atims sau gyvybę! Darykit, kas privalu!

Su mumis išėjo jūrų centurionas Obaritas, panūdęs atitaisyti savo klaidą. Anicetas įsakė artimiausiam savo valdiniui Herkulėjui skelbti kareivinėse pavojų. O mes visi atsivedėme keletą žirgų. Jūrininkai basomis bėgo įkandin ir mosuodami ginklais bei baugiai staugdami skynė kelią per minią, kuri plūdo į Baulus sveikinti išsigelbėjusios Agripinos. Jūrininkai bėgdami šaukė apie pasikėsinimą į imperatorių Neroną.

Į Baulus atkakome auštant. Anicetas įsakė jūrininkams apsupti pastatą. Išlaužėme duris ir išvijome vergus, kurie dar mėgino priešintis. Keletas jų bandė užtverti miegamojo duris, nesuprasdami, kas dedasi. Po keleto smūgių ir jie pasitraukė. Atvirai sakant, kilo tokia makalienė ir mes taip smarkiai karščiavomės, kad net patys vieni kitus sužaizdojom kalavijais. Mano delne tarp nykščio ir smiliaus atsivėrė bjauri žaizda, nors tą akimirksnį jos nepastebėjau.

Miegamąjį apšvietė blausi lempelė. Agripina gulėjo lovoje sutvarstytu petimi, apvyturiuota karštais prievilgais. Ją slaugiusi vergė spruko pakniopstom. Bergždžiai Agripina tiesė rankas į ją klykdama:

– Nejau ir tu mane palieki?!

Anicetas uždarė duris mums iš paskos, kad vidun neprisibruktų per daug liudytojų. Slopiu balsu Agripina prašneko į mus:

– Jeigu atėjote manęs pažiūrėti, perduokite mano sūnui, kad jau šiek tiek atsigavau.

Tik vėliau ji pastebėjo mūsų ginklus. Sustiprėjusiu balsu ji grėsliai užrėkė:

– Kaip gyva nepatikėsiu, kad sūnus jus atsiuntė manęs nugaluoti! Jis nedrįs savo motinos užmušti.

Anicetas, Herkulėjas ir Obaritas kiek suglumę apstojo lovą nevok-

dami, ko pirmiausia griebtis. Agripina, net ir sergalinga, atrodė nepaprastai didi. Aš nugara atsišliejau durų. Galų gale Herkulėjas tvojo vėzdu Agripinai per galvą, bet taip negrabiai, kad toji neprarado sąmonės. Baudėmės susyk atimti jai sąmonę, o paskui perpjauti venas, kad savižudybė atrodytų bent kiek įtikima.

Vilties galop netekusi Agripina apnuogino sau kojas, praskėtė kelius ir suklykė Anicetui:

– Nebijok – perverk šias įsčias, iš kurių į pasaulį kitados atėjo Neronas!

Jūrų centurionas kaipmat bedė kalaviju. Paskui jau visi trys rungčiomis puolė aršiai smaigstyti Agripinos, kol toji galų gale iškriokė dvasią.

Įsitikinę, jog ji negyva, pasiėmėme keletą atminų iš miegamojo. Anicetas liepė tarnams numazgoti kūną ir paruošti laužui. Aš pasiėmiau prisiminimui mažą auksinę Fortūnos statulėlę, stovėjusią prie lovos, pamanęs, jog tą pačią visur nešiojosi imperatorius Gajus. Vėliau paaiškėjo, kad suklydau. Labai tada nusivyliau.

Raitas pasiuntinys nulakino Neronui žinią, kad jo motina nusižudė. Neronas akimirksniu išlėkė į Baulus, nes Senekos padedamas buvo jau iš anksto paruošęs pranešimą senatui apie pasikėsinimo grėsmę ir troško savom akim įsitikinti, jog Agripina tikrai negyva. Taip menkai jis kliovėsi Anicetu.

Neronas atlėkė kaip vėjas – tarnai dar prausė ir tepė aliejais nuogą kūną. Neronas žengtelėjo prie savo motinos palaikų ir, liesdamas pirštu jos žaizdas, paragino visus:

– Žiūrėkit, kokia graži mano motina išliko ligi pat galo.

Sode sukrovė malkas laužui. Agripinos kūną ten nunešė tiesiai iš valgomojo. Dūmams kamuoliais pašokus dangun, aš staiga susizgribau, kokiu gražumu spinduliuoja rytas Bauluose. Jūra blausiai mėlynavo, čiulbėjo paukščiai, gėlės sode sprogo visu raiškumu. Tik keliuose nesimatė nė vieno žmogaus. Suglumę jie lindėjo namuose, nes niekas gerai nesupaisė, kas iš tiesų nutiko.

Laužui tebeplėvojant atlėkė raitom būrys tribūnų ir centurionų. Išgirdęs kanopų dundesį ir pamatęs jūrininkų vorą traukiantis žirgams iš kelio, Neronas apsižvalgęs suskato sprukti. Tačiau raiteliai nušoko nuo arklių ir pripuolę ėmė spausti jam ranką, rėksmingai sveikindami išvengus nedorų motinos užmačių.

Raitelius buvo pasiuntęs pats prefektas Buras, nūsdamas parodyti sutrikusiai liaudžiai, kaip vertinti tai, kas įvyko. Jis pats nesirodė, nes negalėjo tvertis gėda. Greitosiomis surinkus nuo laužo Agripinos palaikus ir užkasus, žemė buvo sulyginta. Neronas neleido net kapo kauburio supilti, idant jis netaptų kokia politinės piligrimystės vieta.

Įsidrąsinę užkopėme į Baulų šventyklą aukomis padėkoti dievams už stebuklingą Nerono išgelbėjimą. Tačiau šventykloje Neronui pasi-

girdo trimitai ir veriami klyksmai. Jis pasakė, kad jam temsta akys, nors saulė švietė kuo skaisčiausiai.

Visi atidžiai įsiklausėme. Ir išties tarsi išgirdom keistą liūdną garsą, šaižiai aidintį virš kalvų. Paskaičiavome ir nusprendėme, jog Klaudijus tikriausiai suklydo nustatydamas laiką ir šimtmetį atšventė per anksti. Tas nepaprastai liūdnas rėksmas, ko gera, sklido ne iš žemės ir reiškė laikų permainą. Tokį garsą žmogus išgirsta tik sykį gyvenime. Kaip tik jį mes ir girdėjome.

Padrąsinome Neroną tikindami, kad pagaliau jam tapus tikru valdovu prasideda nauji laikai. Bet Neronas tik užsidengė delnais ausis ir liepė nešti jį kuo toliau nuo tos klaikios mirties vietos – ligi Neapolio. Kai ten nukakome, padėkos aukos jau buvo aukojamos visose šventyklose.

Visų Kampanijos miestų pasiuntiniai su sveikinimais kiaurą vakarą veržėsi pas Neroną. Tačiau jis tik stebeilijo priešais save paklaikęs ir krūpčiojo nuo kiekvieno netikėto garso. Mėgino užmigti, bet po valandėlės pašoko šaukdamas, kiaurai prakaitu permirkęs ir veblendamas, jog jį persekioja erinijos.

Užuot deramai atsilyginęs, Neronas mudviem su Anicetu paliepė dingti iš akių, tardamas negalįs į mudu žiūrėti, kadangi šiurkščiai sugadinom puikų spektaklį. Su malonumu išvykau, nes buvo nesmagu matyti tokį – glumo apimtą – Neroną.

Paskutinieji Agripinos žodžiai veikiai ėmė kamuoti ir mane. Ligi tol mąstyti trukdė pats įtampus veiksmas. Juk visąlaik aš atstangiai vykdžiau kerštą. Agripina, nors ir buvo nusipelniusi tokios baigties už juodžiausius nusikaltimus, tačiau motinžudystė juk lieka motinžudyste.

Nesmagu man darėsi prisiminus, jog Agripina pati pareikalavo perdurti jai įsčias, trokšdama išpirkti kaltę už tai, kad pagimdė tokį kaip Neronas. Tai buvo blogas ženklas. Guodžiojausi tik mintimi, jog Seneka su Buru nuo šiol griežčiau žabos Neroną.

Agripinos mirtis iš tikrųjų pribloškė Romos senatorius ir liaudį. Romoje buvo laukiama kokios nors kraupybės. Agripinos mirties naktį mieste siautė audra, nebūdinga tokiu metų laiku. Žaibas trenkė į visas keturiolika miesto dalių. Senatas iš anksto nusprendė atlikti įprastas permaldavimo apeigas dievams. Atėjus žiniai apie mirtį, jos buvo pavadintos padėkos apeigomis. Neapykanta Agripinai ruseno tokia gaiži, kad, senato sprendimu, jos gimtadienis buvo įtrauktas į nelaimingų dienų sąrašą.

Be reikalo Neronas baisinosi bruzdėjimų. Galų gale atkakęs iš Neapolio į Romą, jis buvo sutiktas kaip triumfatorius. Senatoriai buvo pasipuošę šventiniais apdarais. Kilmingiausios moterys ir vaikai šlovino jį himnais, barstydami po kojų pavasario gėles. Abipus Šventojo kelio skubinai buvo pastatytos užtvaros.

Neronui pakilus į Kapitolijų padėkoti auka dievams, rodės, it visa Roma būtų išsilaisvinusi iš niūraus slogučio. Pavasario spinduliuose visi meilijo tikėti melagingu Senekos pranešimu apie Agripinos savižudybę. Vien mintis apie motinžudystę, senųjų manymu, buvo tokia šiurpi, kad niekas nenorėjo jos vaizduotis.

Aš nukakau į Romą anksčiau ir – tiesiai pas Klaudiją. Virpėdamas iš pasididžiavimo sušukau:

– Klaudija, aš atkeršijau už tave! Agripina negyva. Aš irgi prie to prisidėjau. Pačios Agripinos sūnus įsakė ją nužudyti. Herkulavita, aš atmokėjau už tave! Tau jau nebereikės sielvartauti dėl iškentėtos gėdos.

Patvirtindamas savo žodžius, padaviau jai auksinę Fortūnos statulėlę, nugvelbtą nuo Agripinos naktinio stalelio. Bet Klaudija įsispoksojo į mane tarsi išsigimėlį, atstūmė abiem rankom ir, siaubo pagauta, tarė:

– Aš visai neprašiau tavęs keršyti. Tavo rankos kruvinos, Minutai.

Mano delnas iš tikrųjų dar buvo apvyniotas tvarsčiu – kruvinu. Susigėdęs patikinau, jog pats vis dėlto nesitepiau Agripinos krauju. Tik netyčia įsipjoviau kalaviju tarpupirštį. Tačiau tai nepadėjo. Klaudija šoko bartis, šaukdamasi Jėzaus Nazariečio teismo man, ir visais kitais atžvilgiais elgėsi kaip beprotė. Galop aš, netekęs kantrybės, rėžiau:

– Jeigu viskas yra taip, kaip sakai, tai aš buvau tik tavo Dievo įrankis. Laikyk Agripinos mirtį savojo Kristaus bausme už jos nusikaltimus. Be to, žydai – kerštingiausia tauta žemėje. Pats šitai skaičiau jų šventose knygose. Bergždžiai lieji ašaras dėl Agripinos.

Klaudija atšovė:

– Nors daugis turi ausis, bet negirdi. Minutai, nejau iš tiesų nesupratai nė vieno mano mokymų žodžio?

Aš įsiutęs subliuvau:

– Tu – nedėkingiausia moteris pasaulyje, prakeiktoji! Iki šiol pakenčiau tavo pliurpalus apie Kristų, bet jau atsimokėjau tau. Užčiaupk srėbtuvę ir dink iš mano namų!

– Kristau, pasigailėk manęs už tokią ūmią prigimtį, – nesiliovė murmėjusi Klaudija, – bet daugiau tvardytis nebegaliu.

Ji taip skėlė man per abu skruostus sumedėjusiu delnu, kad ausyse šaižiai sugaudė, suėmusi už sprando parklupdė ant grindų, nors buvau už ją aukštesnis, ir įsakė:

– Melskis, Minutai, kad dangus tau atleistų už šią baisią nuodėmę.

Savigarba neleido peštis su ja. Be to, per ilgus vergystės metus ji buvo gerokai sustiprėjusi. Keturiomis išropojau iš kambario, o Klaudija dar paleido man įpėdžiui auksinę Fortūnos statulėlę. Pašokęs drebančiu balsu paliepiau tarnams surinkti Klaudijos daiktus ir išmesti už vartų. Pakėliau nuo grindų Fortūnos statulėlę perkreiptu kairiuoju sparnu ir iškeliavau į žvėryną pasigirti savo žygdarbiais nors žmonai Sabinai.

Mano nuostabai, Sabina priėmė mane maloniai, net paplekšnojo man skruostus, patinusius nuo Klaudijos smūgių. Ji su dėkingumu paėmė Fortūnos statulėlę ir, nors neatidžiai, bet noriai išklausė, kas dėjosi Bajose ir Bauluose.

– Tu tikras vyras ir narsesnis, nei aš maniau, Minutai, – galų gale pagyrė Sabina. – Bet plačiai nepasakok, kaip viskas nutiko. Svarbiausia, kad Agripinos nebėra. Niekas jos negaili. Ir ištvirkėlei Popėjai tai pamoka. Dabar Neronas niekuomet nesiskirs su Oktavija. Tiek tariuosi dar išmananti politiką.

Apstulbau nuo jos žodžių, tačiau Sabina delnu švelniai užėmė man burną ir sušnibždėjo:

– Pavasaris šildo, Minutai. Paukščiai čiulba, žydi gėlės ir liūtai, sujaudrinti draikos, taip riaumoja, kad net žemė dreba. Aš kamuojuosi. Kūnas man dega, Minutai. Be to, aš rimtai apsvarsčiau, jog tiek Flavijų giminei, tiek tavajai reikia mudviejų vaiko. Nemanau, jog esu nevaisinga, nors tu įžūliai lenkiesi mano guolio.

Jos kaltinimas buvo neteisingas. Bet aš spėjau, kad po mano žygdarbio jos nuomonė apie mane pasikeitė, o gal ją net jaudino visokiausios kraugerystės, mat kai kurias moteris lytiškai įjautrina šiurpūs dalykai, tarkim, gaisro liepsnos ar kraujas, susigeriantis į smiltis.

Įsižiūrėjau į savo žmoną ir nepastebėjau jokios kliaudos, nors jos oda nešvytėjo sniego baltumu kaip Lolijos Popėjos. Po ilgo laiko permiegojome porą naktų, tačiau džiugulio, kurį jausdavau santuokos pradžioje, nebepatyriau. Sabina taip pat gulėjo it medgalys ir galų gale pripažino atliekanti pareigą veikiau dėl giminės nei dėl smagumo, nors liūtai tomis naktimis riaumojo jaudulingai ir dusliai.

Mudviejų sūnus gimė po aštuonių mėnesių. Iš pradžių būgštavau, kad turėsime jį, kaip nelaikšį, išmesti. Tačiau vaikelis gimė be jokios kliaudos, ir žvėryne po sėkmingo gimdymo kilo neapsakomas džiaugsmas. Pirmagimio garbei pavaišinau visą daugiašimtį prižiūrėtojų būrį nemokamais pietumis. Kaip gyvas nebūčiau patikėjęs, kad žvėrių tramdytojai, kuriuos laikiau storžieviais, naujagimiams būna nepaprastai meilūs.

Niekaip negalėjau nusikratyti juodbruvo Epafrodito, kuris vis brukosi čiupinėti vaikelio, per jį užmiršdavo pašerti žvėris ir piršosi nupirksiąs vaikui žindyvę. Galų gale aš leidau, palaikęs tą jo siūlymą išraiška didžiulės pagarbos, puoselėjamos man žvėryne. Sykiais pamanydavau darbininkus laikant mano pareigas tik tariamomis, mat prispaudus bėdai žvėryną valdydavo Sabina.

Bet Klaudijos aš neatsikračiau. Kai po poros dienų, nenujausdamas nieko pikta, parėjau į Aventiną, – užtikau visus šeimynykščius kartu su senuoju Barbu susirinkus svetainėje. O šeimininko garbės krėsle sėdėjo žydas stebukladarys Kefas, apspistas daugybės nematytų jaunikaičių.

Vienas jų į lotynų kalbą vertė aramėjiškus Kefo pasakojimus. Teta Laelija strikinėjo džiugi ir guviai plojo kaulėtais delnais. Taip baisiai įniršau, kad suskatau išplakti visus tarnus, tačiau Klaudija puolė aiškinti, jog Kefas globojamas paties senatoriaus Pudenso Publikolos ir apsigyveno šio namuose – atskirai nuo žydų iš anos upės pusės, idant vėl nekiltų judėjų ir krikščionių sankirčių. Pudensas buvo nukaršęs kvailys, bet iš Valerijų giminės, todėl prisikandau liežuvį.

Kefas puikiai prisiminė mudviejų susitikimą Korinte ir maloniai kreipėsi į mane vardu. Nežinau, kokių begėdysčių apie mane jam buvo prikalbėjusi Klaudija, nes atrodė, kad Kefas laiko mane apgailėtinu nusidėjėliu. Tačiau jis įteikliai patikino Dievo malonę ir nuodėmių atleidimą ateisiant į žemę Jėzaus Nazariečio pavidalu.

Jis nevertė manęs įtikėti, vis dėlto aš vokiau jį nūstant, kad susigerinčiau su Klaudija ir toliau kęsčiau ją savo namuose. Nežinau kodėl, bet, savo nuostabai, ištiesiau ranką Klaudijai, pabučiavau ją ir netgi valgiau kartu su krikščionimis vakarienę, – juk vis dėlto buvau namų šeimininkas.

Daugiau nenoriu pasakoti apie tą gėdingą įvykį. Paskui aš dygiai paklausiau Barbo, ar jis atsimetė nuo Mitros ir tapo krikščionimi. Barbas tiesiai neatsakė, tik burbtelėjo:

– Pasenau. Ir naktimis susuka tokia baisi karo metų sausgėla, jog bet ką padaryčiau, kad tik jos atsikratyčiau. Man gana pamatyti Kefą, buvusį žveją, – ir skausmas prapuola. Užkandęs jo duonos ir išgėręs jo vyno, jaučiuosi sveikas keletą dienų. Mitros žyniai man nepadėjo, nors kuo puikiausiai žinojo, kaip gydyti legionierių sausgėlą.

ANTRA DALIS

Sūnus Julijus

*Kad paskalos nurimtų, kaltininkais Neronas apšaukė ir rafinuočiausiems kankinimams atidavė žmones, liaudies nekenčiamus dėl piktadarysčių ir vadinamus krikščionimis. To vardo pradininkas Kristus, Tiberijui valdant, prokuratoriaus Poncijaus Piloto buvo pasmerktas mirti; tam kartui išnaikinti šie pražūtingi prietarai vėl atgijo ir paplito ne tik Judėjoje, kur šios piktžolės šaknys, bet ir Romoje, kur iš visų pusių suplaukia ir tarpsta visos šlykštynės ir begėdystės. Taigi iš pradžių buvo suimti prisipažinusieji esą krikščionimis, o vėliau, anų nurodymu, begalinė daugybė kitų, apkaltintų ne tiek padegimu, kiek neapykanta žmonių giminei. Jų mirtį lydėjo patyčios; apmautus žvėrių kailiais užsiundydavo šunimis, prikaldavo prie kryžiaus ar uždegdavo, o dienai baigiantis jie liepsnodavo tarsi naktiniai žibintai.**

Tacitas, „Analai", 15 knyga, 44

Bet nesižvalgydami į senus laikus pažvelkime į artimiausios praeities kovotojus. Įsižiūrėkime kilnius mūsų kartos pavyzdžius. Dėl gaižios neapykantos bei pavydo didieji ir teisuoliai yra persekiojami, bet kovoja ligi paskutiniosios. Mes norime iškelti savus narsius apaštalus: per nedorą pavydą Petras kentėjo ne vieną ir ne du sykius, bet daugybę sykių, o paskui, paliudijęs, iškeliavo užpelnyton didybėn. Pavydžiam ir kivirčniam Pauliui buvo atlyginta stiprybe: septynis kartus jis buvo supančiotas, bėgo nuo persekiojimo, buvo apmėtytas akmenimis, pranašavo Rytuose ir Vakaruose ir pasiekė nepaprastos šlovės, nes tikėjo. Jis mokė pasaulį teisumo, nukeliaudamas ligi toliausios Vakarų ribos ir liudydamas tiesą valdovams, o paskui išsivadavo iš pasaulio ir pasiekė palaimą, tapęs didžiausiu stiprybės pavyzdžiu.
Prie tų vyrų, kurie klajojo kaip Dievui skirtieji, prisidėjo nepaprasta galybė išrinktųjų, kurie dėl pavydulingų vaidų iškentė visokius dergliojimus bei kūno kankynes ir mums tapo nuostabiausiais pavyzdžiais. Iš pavydulingos neapykantos buvo persekiojamos moterys. Kaip Danajo dukterys ir Dirkės jos iškentė baisią ir kokčią prievartą ir per tai pasiekė tikrąjį tikslą ir gavo nuostabų atlygį, jos, silpnos kūnu.

Klemensas, 1 laiškas korintiečiams, 5–6

* Iš lotynų k. vertė D. Dilytė.

AŠTUNTOJI KNYGA

Popėja

Mano žmona Sabina turėjo puikią nuovoką: praėjo dveji metai, iki Neronas iš tiesų ryžosi svarstyti apie skyrybas su Oktavija. Kai po motinos mirties sugrįžo Romon, jam rodės, jog politiniu požiūriu suvis išmintingiausia išsiųsti Popėją iš Palatino ir naktis su ja leisti slapčia. Jis pasigailėjo tremtinių, sugrąžino pareigas senatoriams, kurie buvo jų netekę, ir su tokiu užsidegimu dalijo gausų Agripinos turtą, kad skirtą dalį gaudavo kiekvienas, jei tik panūsdavo. Vis dėlto Agripinos dvarų, brangenybių ir vergų Romos kilmingieji nesigviešė. Didžiąją dalį turto Neronas tada skyrė liaudžiai – liepė burtais išdalyti jį per Didžiojo cirko vaidinimus.

Ramdydamas sąžinę ir trokšdamas liaudies palankumo, Neronas ėjo taip toli, kad pasiūlė senatui panaikinti visus tiesioginius mokesčius. Aišku, jis pats suvokė, jog tai beprotybė, tačiau tikrą liaudies nemalonę užsitraukė senatas, turėjęs dėl svarių priežasčių tą siūlymą iškart atmesti.

Vis dėlto mokesčių rinkimo nuostatai buvo gerokai papildyti, kai kurie apyvartos mokesčiai sumažinti, bet svarbiausia, kad nuo tol kiekvienas turėjo teisę žinoti, už ką, kodėl ir kiek moka mokesčių. O mokesčių rinkėjai apmaudavo, nes prarado teisę savavališkai prie mokesčių pridurti savas išlaidas. Užtat prekiautojai lobo, išlaikydami ankstesnes kainas ir mokėdami mažesnius apyvartos mokesčius.

Neronas pasirodydavo liaudžiai per lenktynes, nes, kaip teisinosi, keturkinkiais važinėjo senovės karaliai bei dievai. Meilydamas tapti pavyzdžiu kilmingiesiems, jis prieš didžiąsias graikų žaidynes teatre dainuodavo, pritardamas sau citra. Po motinos mirties jo balsas staiga tapo stiprus ir skambus, bet Buras saugumo sumetimais, – baimindamasis liaudies pasipiktinimo, – šaukdavo į teatrą daugybę pretorionų palaikyti tvarkos ir paploti katučių Neronui. Jis pats rodydavo pavyzdį pliaukšėdamas delnais, nors, kaip karys, degė iš gėdos per imperatoriaus pasirodymus. Galimas daiktas, jis numanė, jog Neronas turi ir gėdingesnių pomėgių.

Viskas baigėsi tuo, kad graikiškumas galutinai apniko Romą. Daug senato narių ir Romos raitelių dalyvaudavo Nerono žaidynėse. Jaunos diduomenės mergaitės šokdavo graikų šokius. Net pagyvenusios matronos cirke rodydavo savo mitrumą. Nieko bloga negaliu pasakyti apie tas taurinančias liaudies linksmybes, nes aš pats patyriau mažiau vargų ir išlaidų, vis dėlto paprasti žmonės labiausiai žavėjosi lenktynėmis.

Liaudžiai tikri dainininkai, muzikantai, šokėjai ir aktoriai patikdavo nepalyginti labiau negu mėgėjai. Žmonės buvo nepaprastai nusivylę, mat net per pertraukas nebeišvysdavo laukinių žvėrių, o ką jau kalbėti kad gladiatorių. Vyresnio amžiaus didikai buvo pasibaisėję. Jie tikino, jog kūno pratybos gimnasijuose, karštos vonios ir moteriška muzika glebina Romos jaunimą ir krikdo jo karinį pasirengimą kaip tik dabar, kai Romai žūtbūt reikia tvirtų karo tribūnų.

Juk vėl pratrūko karas Armėnijoje, o ir toji nuogandi moteris – Budikė – subūrė britų gentis pražūtingam maištui Britanijoje. Ten žuvo visas legionas, pora romėnų miestų buvo sulyginti su žeme, o pats prokuratorius, suvis netekęs kantrybės, spruko į Galiją.

Bet aš manau, jog karalienė Budikė Britanijoje nebūtų buvusi taip plačiai paremta, jeigu legionai nebūtų maitinęsi iš to krašto ir jeigu britų valdovams nebūtų tekę mokėti didžiulių palūkanų bei skolų, kurias patvirtino Seneka. Barbarai kol kas menkai išmano apie nūdienos pinigų apyvartą.

Jauni raiteliai savo valia nesirengė keliauti į Britaniją sodinti ant kuolo ir skrudinti Budikės, bet užsiauginę ilgus plaukus, apsivilkę graikų kirpimo tunikas mieliau brązgino citras Romoje. Britanijos reikalai dar buvo migloti, kai Neronas pateikė senatui svarstyti legionų atšaukimą iš viso krašto, kuris tolydžio kėlė apmaudą. Tas kraštas rijo daugiau, negu davė. Atsisakius Britanijos, būtų likę laisvi trys, – nes ketvirtasis žuvo, – legionai Partijos spaudimui Rytuose sumažinti.

Per karštus senato ginčus taikos ir žmogiškos meilės šalininkas Seneka pasakė puikią kalbą, kuria priminė apie dieviškojo Klaudijaus pergales Britanijoje. Garbingas valdovas esą neturi atsisakyti įtėvio laimėjimų. Iš tikrųjų Seneka pasisakė už savo didelius pinigus, įdėtus į Britaniją.

Jis net tvirtino, jog netikėtai perkėlus tris legionus į Rytus partai išsigąs ir šitai paskatins juos pačius taip pat ginkluotis. Pompėjus ir ypač Krasas savo kailiu patyrė tikrą karą su Partija. Atsitiktiniai Korbulo nuostoliai Armėnijoje neturėjo lemiamos reikšmės, nes Armėnija tarp abiejų valstybių – tarytum bandomasis akmuo, mėtomas iš vieno delno į kitą išmėginant jėgas.

Vienas nusenęs senatorius užriko, kad Seneka neabejotinai išmano žaidimo su kamuoliu gudrybes, bet apie karo reikalus verčiau patylėtų, nes niekada su kalaviju rankoje jis nevedęs karių mūšin. Seneka iš tikrųjų retkarčiais lavinosi su kamuoliu, tačiau per šventines eisenas vos vos išsilaikydavo ant žirgo. Tiesa, šiuo požiūriu jis nesiskyrė nuo daugelio kitų nutukusių senatorių.

Dar pats Klaudijus leido tokiems senatoriams per privalomas šventines apeigas žirgus vestis. Savo ruožtu Neronas iš jaunatviško didžiadvasiškumo patvirtino leidimą visiems naudotis balnais vietoj anks-

tesnių šventųjų avikailių – tiek per apeigines eisenas, tiek per kasmetines jaunųjų raitelių varžybas, rengiamas Kastoro ir Polukso garbei.

Taigi ugdomieji jaunųjų raitelių žaidimai, kurie kitados stiprino tam tikrą vyro kūno lavumą bei gerus jojimo įgūdžius, neteko prasmės. Iš netikusių Nerono nuostatų šis, pats prasčiausias, vis dar galioja ir šiandien.

Tu, Julijau, jau net negali vokti, ką jauti per dieviškąsias žaidynes, kai joji arkliu, pasiklojęs po užpakaliu tiktai avikailį. Čia man telieka pridurti: „O laikai, o papročiai!", nors rašau šias eilutes nesukakęs nė penkiasdešimties. Bet grįžtu prie senato ginčų dėl pasitraukimo iš Britanijos.

Vienas senatorius paklausė, ar tikrai reikėjo išskersti tuos septyniasdešimt tūkstančių piliečių ir sąjungininkų, o dar ir apiplėšti bei sudeginti du klestinčius miestus vien dėl Senekos palūkanų. Nuraudęs Seneka atsikirto, jog Britanijon įdėti Romos pinigai buvo skirti kraštui prusinti ir prekybai skatinti. Šitai galį paliudyti kiti senatoriai, taip pat įdėję gana pinigų Britanijon.

Kažkas tuomet sušuko:

– Pėdsakai gąsdina!

Tačiau Seneka išsiteisino, atkakliai tvirtindamas nesąs kaltas dėl to, kad tie nepatikimi britų karaliukai paskolintus pinigus iššvaistė savo pačių ištaigai ir slaptam ginklavimuisi. Legionų smurtavimas – štai kur svarbiausia karo priežastis. Todėl legionų vadus reikia bausti, o Britanijon nusiųsti pastiprinimą.

Žinoma, Britanijos atsižadėjimas senatui buvo pernelyg kartus vaistas. Tiek išdidumo dar turėjo Roma. Užuot atšaukus karius iš Britanijos, nuspręsta ten siųsti brangiai kainuojantį pastiprinimą. Kai kurie įširdę senato tėvai net privertė savo sūnus, jau vilkinčius vyriškas togas, nusikirpti plaukus ir karo tribūnais vykti Britanijon. Šie pasiimdavo ir savo citras, tačiau, išgirdę veriamus britų karo šauksmus, pamatę iki pamatų sugriautus miestus ir britų žvėriškumus, sviesdavo citras miško glūdumon ir stodavo didvyriškon kovon.

Dėl savų priežasčių daug pasakoju apie Britanijos įvykius, nors savom akim jų neregėjau. Budikė buvo ikenių karalienė. Jos vyrui mirus, legionieriai remdamiesi testamentu išaiškino, jog ikenių žemę paveldės Roma. Budikė, būdama moteris, teisės neišmanė. Mums patiems irgi trūko mokytų teisininkų visoms vingrybėms išaiškinti. Kai Budikė, remdamasi visuotine britų moterų paveldėjimo teise, tam prieštaravo, legionieriai ją nuplakė, išprievartavo abi jos dukteris ir išgrobstė visą turtą. Taip pat išvijo kitus ikenių kilminguosius iš nuosavų žemių, žudė ir krėtė visokiausias piktadarystes.

Įstatymo požiūriu, teisingumas buvo jų pusėje. Neraštinga karalienė iš tikrųjų buvo sudariusi testamentą, kuriuo paliko savo kraštą imperatoriui. Ji tarėsi taip geriau apsaugosianti savo genties našles bei

dukteris nuo pavydžių ikenių kilmingųjų. Ikeniai nuo pat pradžių buvo Romos sąjungininkai, nors romėnų ir nemėgo.

Atvykus pastiprinimui, tos nuožmios moters vedami britai per lemiamas kautynes buvo beveik visiškai sumušti. Romėnai atsimokėjo už Budikės žvėriškumus su romėnų moterimis. Po patirto pažeminimo ji buvo įsakiusi saviškiams romėnes kankinti negailestingai.

Romon plūstelėjo britų vergai, tiesa, tik moterys su paaugliais berniukais. Suaugę britai į vergus netiko, be to, liaudies apmaudui, Neronas buvo uždraudęs žudyti belaisvius per amfiteatro kovas.

Vieną gražią dieną pas mane įsiveržė patyrus vergų pirklys, tempdamas už virvės dešimtmetį britų berniuką. Pirklys slapūniškai pamirksėjo akimi, kad išprašyčiau iš kambario liudytojus. Paskui ilgai guodžiojosi blogais laikais, didelėmis išlaidomis ir pirkėjų stoka. Berniukas tuo metu piktai žvalgėsi aplinkui. Vergų pirklys taip man tarė:

– Šitas jaunas karys su kalaviju rankoje gynė savo motiną, kada įniršę legionieriai ją niekino, o paskui nugalavo. Kariai taip susižavėjo berniuko didvyriškumu, kad neuždaužė jo negyvai, bet pardavė man. Iš jo tiesių galūnių, švelnios odos bei žalių akių matyti, kad jis kilmingos ikenių giminės. Jis moka joti, plaukti ir šaudyti iš lanko. Turbūt nepatikėsi, bet jis moka net šiek tiek skaityti ir rašyti ir neprastai kalba lotyniškai. Man sakė, jog tu jį mielai nusipirksi ir užmokėsi daugiau, nei aš gaučiau turguje.

Neapsakomai apstulbęs paklausiau:

– Kas taip sakė? Vergų turiu pertektinai. Jie daro mano gyvenimą visai nepakenčiamą, varžo mane, o ką jau šnekėti apie didžiausią prabangą – vienatvę.

– Toks Petro, ikenių gydytojas, atsidavęs Romai, atpažino berniuką Londinijuje, – atsakė vergų pirklys. – Jis pasakė man tavo vardą ir patikino tave sumokėsiant už berniuką didžiausią kainą. Bet kas gali pasikliauti britu? Parodyk verčiau savo knygą, vaike.

Ir jis taukštelėjo berniukui per pakaušį. Tas išsitraukė iš už juostos sudriskusį suodiną chaldėjų–egiptiečių sapnininką. Pažinau jį vos paėmęs į rankas. Apmirė man ir kojos, ir rankos.

– Ar tavo motina vadinosi Lugunda? – paklausiau berniuko, nors susizgribau ir be jo atsakymo. Be to, pats Petro vardo paminėjimas sakė, kad tas vaikas – mano sūnus, kurio nebuvau nėkart gyvenime matęs. Nevalingai panūdau paimti jį ant rankų ir prisipažinti, jog tai mano sūnus, nors nebuvo kam. Bet tas nenaudėlis kumščiu skaudžiai trenkė man į veidą ir įkando į skruostą. Vergų pirklys taip įsiuto dėl jo pikto pasielgimo, kad nujuodusiu veidu griebė rimbą.

– Nemušk, – sutūrėjau skubinai. – Aš jį perku. Kiek prašai?

Vergų pirklys priekaištingai dėbtelėjo į mane, vėl prakalbo apie išlaidas bei patirtus nuostolius ir galiausiai pasiūlė:

– Noriu jo atsikratyti, tad parduosiu už juokingus šimtą auksinių. Juk vaikas dar neprijaukintas.

Dešimt tūkstančių sestercijų buvo pašėliška suma už paauglį berniuką, kai lovai tinkamą jauną moterį turguje galėjai nusipirkti už kelis auksinius. Tos sumos nelaikiau ypač didele – žinoma, ir daugiau būčiau sumokėjęs, – bet atsisėdau pamąstyti, įsistebeilijęs į berniuką. Vergų pirklys neteisingai suprato mano tylėjimą, ėmė pūstis ir pasakė, jog čia, Romoje, yra daugybė turčių, pratusių prie rytietiško lepumo, ir kad jiems tai magiausio amžiaus vaikas. Tačiau jis numušė kainą – iš pradžių ligi devyniasdešimties, o paskui – ligi aštuoniasdešimties auksinių.

Po teisybei, aš tiktai svarsčiau, kaip sudaryti sandorį, kad berniukas neliktų vergas. Valdiškai sandorį reikėjo sudaryti kartu su notaru, šis privalėjo tai paliudyti pirkimo raštu, o aš įkaitinta geležimi turėjau išdeginti berniukui savo ženklą *MM*, tad jis niekuomet – net išlaisvintas – nebūtų gavęs Romos pilietybės.

Galiausiai štai ką sumąsčiau:

– Gal išmokysiu jį lenktynininku. Tavo minėtas Petro išties buvo mano draugas, kai Britanijoje ėjau karo tribūno pareigas. Aš pasitikiu juo. Ar negalėtum raštu patvirtinti gavęs globoti berniuką iš Petro su įpareigojimu perduoti jį mano globai?

Vergų pirklys gudriai dvilktelėjo į mane:

– Juk aš mokėsiu apyvartos mokestį, o ne tu. Tikrai negaliu daugiau nuleisti kainos.

Pasikrapščiau pakaušį. Viskas išties buvo painu ir atrodė, kad aš mėginu išvengti didelio apyvartos mokesčio. Bet dar galėjau pasinaudoti tuo, kad aš buvau miesto prefekto žentas.

Apsivilkau togą ir visi trys nukakome į Merkurijaus šventyklą. Tarp slampinėjančių dykūnų ten kaipmat suradau vieną tokį, netekusį raitelio titulo, ir jis mielai sutiko už pusėtiną kainą būti antru laiduotoju. Taigi dokumentas buvo sudarytas ir patvirtintas dviguba priesaika.

Pagal tą dokumentą, berniukas buvo laisvas britas, kurio tėvai – Ituna ir Lugunda – žuvo, kaudamiesi už sambūvį su romėnais. Garbingo gydytojo Petro padedami jie laiku išsiuntę berniuką į saugią Romą auklėti svetingam bičiuliui, raiteliui Minutui Lausui Manilianui.

Ypatingu priedu buvo suteikta teisė man, kaip globėjui, rūpintis berniuko paveldu ikenių žemėje po Britanijos karo. Šitai išsklaidė visus neaiškumus, nes Merkurijaus žyniai suprato mane ketinant pasipelnyti per Britanijos grobio dalybas.

– Kokį vardą duosim berniukui? – paklausė raštininkas.

– Jukundas, – pasakiau pirmą, šovusį man į galvą.

Visi prapliupo smagiu juoku, nes tas rukšna tikrai neatrodė malonus. Žynys numanė, jog gerokai privargsiu, kol išauklėsiu jį tikru romėnu.

Suma už dokumento sudarymą, užantspaudavimą ir įprastą dovaną Merkurijaus žynių kolegijai buvo daug didesnė nei pats apyvartos mokestis. Vergų pirklys tuolaik pasigailėjo dėl savo sandorio, tardamas mane buvus gudresnį. Tiesa, jis jau buvo davęs priesaiką, bet aš sumokėjau jo prašytus šimtą auksinių, nūsdamas viską užbaigti deramai.

Kai galų gale išėjome iš Merkurijaus šventyklos, berniukas netikėtai įbruko savo rankutę man į delną sakytum pasijutęs našlaičiu kasdieniškame Romos gatvių šurmuly ir kamšalynėj. Laikant delne berniuko rankutę ir vedantis į namus per ūžiančią Romą mane suėmė keistas jausmas. Įsisvajojau, kaip jam užaugus aš pagal sudarytą dokumentą gausiu Romos pilietybę, o paskui jį įsivaikinsiu, jei tik įkalbėsiu savo žmoną Sabiną. Bet ligi tol dar turės prabėgti daug laiko.

Vis dėlto sūnus Jukundas labiau mane maudino, nei džiugino. Iš pradžių jis net nė vieno žodžio neištarė, todėl ne juokais išsigandau jį netekus žado nuo karo sukrėtimų. Jis daužė daiktus, nesivilko romėniškų drabužių. Klaudija nieko negalėjo jam padaryti. Pirmąsyk išvydęs prie namų vieno ūgio romėną berniuką, Jukundas užpuolė ir daužė akmeniu tam vargšeliui galvą, kol Barbas atpuolė gelbėti. Barbas pasiūlė gerai prilupti Jukundą, bet man rodės, kad pirmiau reikia pamėginti prieiti lipšnumu. Todėl galų gale pasišaukiau berniuką rimtai pasišnekėti.

– Turbūt liūdi netekęs motinos, – tariau. – Tave atvedė su virve ant kaklo – kaip šunį. Bet tu – ne šuo. Turi užaugti vyru. Mes visi linkim tau gera. Tu pats pasakyk, ko labiausiai trokšti.

– Žudyti romėnus! – gyvai šūktelėjo Jukundas.

Atsidusau su palengvėjimu, nes jis vis dėlto gebėjo kalbėti.

– Romoje nedera to daryti, – paaiškinau. – Bet čia gali susipažinti su jos papročiais. Gal kada nors padėsiu tau tapti Romos raiteliu. Jeigu nepakeisi savo nusistatymo, tai suaugęs galėsi pargrįžti Britanijon ir romėnus žudyti romėnišku papročiu. Pats savo kailiu patyrei, kad Romos karo menas išmoningesnis už pirmykštę britų karybą.

Jukundas dėjosi didis, bet, atrodo, mano žodžiai jam padarė įspūdį.

– Barbas – senas veteranas, nors jo galva jau kreta, – tęsiau gudriai. – Paklausinėk jį. Kautynes ir kariavimą Barbas mokės apsakyti kur kas geriau negu aš.

Tad Barbas vėl gavo progą papasakoti, kaip su visa ginkluote ir sužeistu centurionu ant kupros plaukė per yžtančią Tonavą. Galėjo rodyti randus ir aiškinti, kad besąlygiška drausmė ir pratinimasis prie sunkumų – būtinas karinio pasirengimo pamatas. Vynas jam vėl skonėjo, jis vedžiojosi berniuką po Romą, net nusivedė paplaukioti po Tiberį ir pratino kalbėti sodria prasčiokiška šneka.

Vis dėlto ir Barbas susirūpino dėl berniuko smarkumo, pasišaukė mane ir pasakė:

– Jukundas – narsus vaikas, bet net mane, surambėjusį senį, šiurpina jo nuodugnūs aiškinimai, ką jis darys romėnams – tiek vyrams, tiek moterims. Nuogąstauju, kad gniaužiant britų maištą jam teko regėti klaikių dalykų. Pikčiausia, kad jis vis kopia į kalvas ir barbarų kalba šaukia mintinai išmoktus prakeiksmus Romai. Paslapčia jis garbina požemio dievus ir aukoja jiems peles. Visiškai akivaizdu, kad jį apsėdusios piktos dvasios. Tu jo neišauklėsi, iki jis neišsivaduos iš nelabųjų valios.

– Kaip tai padaryti? – paklausiau.

– Krikščionis Kefas puikiai varo piktas dvasias, – paaiškino Barbas, vangstydamasis mano akių. – Šiuo požiūriu jis gabiausias iš visų mano pažįstamų. Jo įsakytas, pasiutėlis tampa romus, kaip avinėlis.

Barbas subūgo mane įniršiant, bet aš pamaniau galįs vieną sykį pešti bent kokios naudos, kad jau pakenčiu namuose krikščionių sueigas bei vakarienes ir leidžiu savo vergams tikėti tuo, kuo patys įsigeidžia. Pastebėjęs, kad nepriekaištaudamas svarstau siūlymą, Barbas įsismagino ir paaiškino, jog Kefas, padedamas lotyniškai šnekančių mokinių, moko vaikus nuolankumo ir klusnumo tėvams. Daugis piliečių, susirūpinusių dėl stiprėjančio jaunuolių maištingumo, siunčia savo vaikus į Kefo tikybos pamokas, juolab kad jis moko už dyką.

Po kelių savaičių pats Jukundas atbėgo pas mane, sugriebė man ranką ir nusitempė į savo kambarį.

– Ar tiesa, kad esama nematomos karalystės ir kad romėnai nukryžiavo jos karalių? – paklausė jis. – Jis kiekvieną dieną gali sugrįžti ir ugnimi užleisti romėnus.

Gerą berniuko nuovoką, manding, rodė tai, kad jis aklai netikėjo tuo, ką girdėjęs, bet spyrė mane tai paliudyti. Pakliuvau į keblią padėtį, tad atsargiai paaiškinau:

– Tiesa, kad romėnai jį nukryžiavo. Ant lentelės, prikaltos prie kryžiaus, buvo užrašyta, jog tai žydų karalius. Mano tėvas savom akim tai matė ir dar šiandien pasakoja, jog karaliui mirštant dangus užtemo ir uolos suskeldėjo. Patys uoliausieji krikščionys laukia jo sugrįžtant. Jau laikas, nes nuo jo mirties praėjo daugiau nei trisdešimt metų.

Jukundas pamąstė:

– Mokytojas Kefas – piemuo, druidas, bet, nors žydas, jis galingesnis už britų druidus. Kaip visi žyniai, jis daug reikalauja. Privalu praustis ir rengtis švariais drabužiais, melstis, kęsti patyčias, atsukti kitą skruostą, jeigu kas sudavė, ir apskritai reikalauja tvardytis, kaip Petro. Mes irgi turime slaptus ženklus, iš kurių įšventintieji vieni kitus atpažįsta.

Aš patikinau:

– Esu tikras, kad Kefas tavęs nieko pikta nemoko. Jo skiriamoms stiprios valios pratyboms reikia didelės savidrausmės. Bet supranti, jog tai slapti dalykai. Taigi nedera pasakoti apie juos visiems.

Vaidindamas nepaprastai mįslingą, išėmiau iš skrynios savo motinos medinį puodelį, parodžiau jį Jukundui ir pasakiau:

– Tai stebuklinga taurė. Pats žydų karalius sykį iš jos gėrė. Išgerkime drauge iš tos taurės, bet tai didelė paslaptis, tad šiukštu jos neišduok niekam – net Kefui.

Sumaišiau toje taurėje vandenį su vynu ir išgėrėme iš jos drauge – mano sūnus ir aš. Kambario apyblandoje man pasirodė, jog taurė neištuštėjo, nors tai niūki šviesa akis apdūmė. Tačiau širdį man užliejo neapsakomas švelnumas. Ūmai, tarytum apreiškimą, aš suvokiau turįs papasakoti savo tėvui tiesą apie Jukundą, kad tėvas dėl visa ko žinotų apie jį.

Tad tučtuojau leidomės abu Viminalio link, į didžiulius ponios Tulijos namus. Jukundas iš tikrųjų laikėsi romiai kaip avinėlis ir išplėtęs akis žvalgėsi aplinkui, nes tokių ištaigių namų dar nebuvo regėjęs. Kefo globėjas, senatorius Pudensas, gyveno senoviškai, o ir aš pats savo namuose ant Aventino kalvos nieko nebuvau pakeitęs, nors tie namai darėsi labai ankšti. Permainos būtų trikdžiusios tetą Laeliją.

Palikau Jukundą poniai Tulijai prižiūrėti, pats užsidariau su tėvu darbo kambaryje ir išklojau viską apie savo sūnų. Teisybę sakant, ilgai buvau nematęs tėvo. Susigraudinau pastebėjęs, kaip smarkiai jis nuplikо ir susimetė į kuprą. Juk jau turėjo daugiau kaip šešias dešimtis metų. Tėvas klausėsi tylomis ir visą laiką suko nuo manęs akis.

Galop jis tarė:

– Kaip keistai vaikai kartoja tėvų likimus! Tavo motina buvo salų graikė, o tavo sūnaus motina – britė, iš ikenių genties. Jaunystėje aš tikrai buvau įsivėlęs į gėdingą nuodijimo ir testamento klastojimo istoriją. O iš tavęs išgirdau irgi neįtikimai baisių dalykų. Nelabai džiaugiausi tavo santuoka su Sabina, nors jos tėvas ir miesto prefektas, ir nenoriu lankyti jos naujagimio – tavojo Lauso, bet tau nebūtina žinoti, kodėl. Tačiau šis tavo sūnus mane traukia. Koks nuovokos blyksnis tave paskatino atiduoti jį Kefui auklėti? Mudu su Kefu pažįstami dar nuo Galilėjos laikų. Dabar jis ne toks griežtas ir ūmus kaip anais laikais. Ką pats mąstai apie sūnaus ateitį?

Pasakiau:

– Geriausia jį įtaisyti į Palatino mokyklą, kur patyrę retoriai ir Senekos mokiniai auklėja sąjunginių šalių karalių bei provincijų kilmingųjų vaikus. Ten jo prasta lotynų kalba nieko neerzins. Kai Kefas jį nuramdys, galės užmegzti naudingų ryšių su bendraamžiais. Britanijos valdymas pertvarkomas, tad ten turės atsirasti nauja, romėniškos dvasios, diduomenės karta. Juk iš motinos pusės mano sūnus yra kilmingos ikenių giminės. Bet Neronas dėl tam tikrų priežasčių nenori manęs akyse matyti, nors mudu esame draugai.

Pagalvojęs mano tėvas pasakė:

– Aš senato narys ir dar niekuomet neprašiau Neroną pagalbos. Per senato posėdžius taip pat laikau liežuvį už dantų, nors tai darau greičiau žmonos Tulijos dėka, nes tiek daug metų gyvenu santuokoje su ja ir visada ji tardavo paskutinį žodį. Britanijoje baisi maišalienė, archyvai sudegė, todėl nuovokus teisininkas netruks surasti reikiamų įrodymų, jog berniuko tėvai vertai gavę Romos pilietybę. Bus daug lengviau, nes tėvas nežinomas. Ir tiesa nebus iškraipyta, jeigu tu britų papročiu susituokei su jo motina. Juk tavo paties motinos paminklas stovi priešais Myrinos miesto rūmus. Kai atstatys Kamolodanumą, tu irgi galėsi Klaudijaus šventykloje pastatyti paminklą Lugundai. Tiek, manau, esi skolingas savo sūnaus motinai.

Keisčiausia, kad mudviem užsišnekėjus ponia Tulija spėjo nepaprastai pamilti Jukundą ir neišmanė, kaip jam įsigerinti. Ponios Tulijos gyvybingas grožis tuolaik nenumaldomai suso, – kad ir kaip jį gaivino, – o pagurklis buvo suvytęs ir nukaręs. Sužinojusi apie liūdną berniuko motinos likimą, ji pratrūko verkti, apkabino Jukundą ir šūktelėjo:

– Iš burnos linkio, antakių ir net ausų matyti, jog berniukas – taurios giminės! Jo tėvams trūko tiktai nuovokos, kad globėju skyrė Minutą. Patikėkit. Mano akys bemat atskiria tikrą auksą nuo žalvario.

Jukundas kantriai, it aukos avinėlis, kentė jos glamones ir bučinius. Kefo auklėjimas jau davė vaisių. Ponia Tulija nusiminusi tęsė:

– Dievai man nedavė vaikų – tik persileidimus. Jaunystėje, o paskui gyvendama su dviem pirmaisiais savo vyrais vis nutraukdavau nėštumus ir daug sunkumų patyriau. Trečias mano sutuoktinis Valerijus – pats – dėl senatvės – buvo nevaisingas, nors turtingas. O šit Markas savo sėklą prapuldė graikės kekšės glėby, bet tai nesvarbu, Dieve gink, nenoriu paniekinti tavo motinos atminimo, brangus Minutai. Tad brito berniuko atsiradimas mūsų namuose man rodosi kaip ženklas ir lemtis. Markai, turi išgelbėti gražųjį Jukundą iš nedorėlio sūnaus nagų. Antraip Sabina padarys jį žvėrių tramdytoju. O gal net mudu galime jį įsivaikinti ir auginti kaip savo sūnų?

Aš iš nuostabos nustėrau, ir tėvas iš pradžių nerado žodžių. Šiandien viską galiu paaiškinti tik savo motinos medinio puodelio stebuklinga galia.

Taigi nusikračiau sunkios pareigos, nes tuo metu buvau netikęs auklėtojas, nors ir šiandien tebesu netikęs. Šitai apmaudžiai supratau pažvelgęs į tave, Julijau. Dėl daugio priežasčių aš garsėjau gėdingais dalykais, o mano tėvas buvo laikomas geraširdžiu kvailiu. Jam nereikėjo garbės ir niekas neįsivaizdavo jį tyčia veliantis į politines pinkles.

Kaip Rytų šalių reikalų žinovas, jis privalėjo du mėnesius būti pretoriumi. Kartą, vien iš prielankumo, jis buvo pasiūlytas į konsulus. Tapti jo įsūniu Jukundui buvo nepalyginti naudingiau, nei likti mano globotiniu.

Ponia Tulija neteisingai suprato mudviejų sutrikimą, užpyko ir šaižiai suriko:

– Nenoriu girtis, bet pasakykit, ar mano nuovoka kad nuvylė, – gal tik tąsyk, kai jaunystės prisiminimų suminkštinta širdimi ištekėjau už tokio neišmanėlio kaip Markas! Minutas turbūt svajoja apie palikimą, bet ar jis negauna ganėtinai pajamų iš muiladarystės! O laukiniams žvėrims iššvaistė apstą pinigų. Prie nekalto vaiko gėda spėlioti, kiek jis perėmė Agripinos turto už tai, kad nukando maitinusią ranką.

Viskas baigėsi tuo, kad mano tėvui greitai pasisekė įrašyti į Romos piliečių sąrašą brito Itunos vardą, nes toks žmogus amžiais žemėje negyveno. Juk tai buvo pašaipiška pravardė, kuria mane šaukdavo viengenčiai brigantai ir druidas Petro. Taigi Jukundas tapo tikru Romos piliečiu, nors dar buvo nepilnametis. Kaip mano tėvo senatoriaus įsūnis, jis turėjo atsidurti raitelių sąrašo pradžioje vos nusivilks vaikišką apdarą.

Atsikratęs šitos bėdos sužinojau, jog pretorionų prefektas Buras, kuriam gerklėje iššoko skaudulys, vaduojasi mirtimi. Neronas skubinai nusiuntė pas jį savo asmeninį gydytoją. Išgirdęs apie tai, Buras surašė testamentą ir atidavė jį Vestos šventyklos pasaugon.

Tik tada jis leido gydytojui patepti gerklę plunksna, suvilgyta paveikiais vaistais. Jau kitą naktį Buras mirė. Tikriausiai jis ir šiaip būtų miręs, nes užkratą kraujas išnešiojo ir netrukus jis pradėjo kliedėti purtomas karštligės.

Buras buvo palaidotas su didžiule pagarba. Prieš uždegant mirties laužą Marso lauke, Neronas paskyrė Tigeliną pretorionų prefektu. Buvęs arklių pirklys neturėjo reikiamos – teisininko – patirties. Todėl svetimšalių byloms nagrinėti iš pradžių paskirtas žydas Fenijus Rufas, kuris, kaip valstybinis grūdų prekybos tikrintojas, buvo apkeliavęs daugybę kraštų.

Perėjau auksakalių gatve ieškodamas ganėtinai brangios dovanos. Galų gale išrinkau kruopštaus darbo perlų vėrinį. Kartus su tuo vėriniu nusiunčiau Lolijai Popėjai šitokį laišką:

Minutas Lausas Manilianas sveikina Popėją Sabiną.

Venera gimė iš jūros putos. Perlai – tai Veneros dovanos, nors šitų kuklių Partijos perlų tobulas tviskesys neprilygsta tavo odos tviskesiui. Negaliu užmiršti tos odos. Viliuosi, kad šitie perlai primins tau mudviejų draugystę. Tam tikri požymiai ir ženklai rodo, jog pranašystė, kurią malonėjai man atskleisti, pildosi.

Be abejonės, buvau pirmas, kuris taip išmaniai išaiškino ženklus ir pranašystes, nes Popėja tučtuojau pasikvietė mane ir padėkojo už tą gra-

žią dovaną ir pamėgino išpešti, iš kur aš sužinojau, kad ji laukiasi, nors ji pati tuo įsitikino vos prieš kelias dienas. Man beliko stvertis savo etruskiškos kilmės, kuri man lėmė sapnuoti nepaprastus sapnus. Galų gale Popėja pasakė:

– Po motinos slogios mirties Neronas sutriko ir baudėsi mane palikti. Bet dabar vėl viskas gerai. Jam reikia tikrų draugų, kad paremtų jį politiškai.

Iš tikrųjų Neronui šito reikėjo, nes kai jis senate apkaltino Oktaviją nevaisingumu ir paskelbė apie ketinimą skirtis, mieste kilo bruzdėjimų. Neronas tyčia liepė pastatyti Popėjos paminklą Forume, netoli Vestos mergelių tvenkinio. Žmonių minia jį nuvertė ir, apvainikavusi Oktavijos paminklus, plūstelėjo į Palatino kalvą, todėl pretorionams teko ginklu išvaikyti erzeliuojančią liaudį.

Man kilo įtarimų, jog čia Seneka turbūt prikišęs savo tvarkdariškus pirštelius, nes neramumai ir liaudies nepasitenkinimas prasidėjo vienu sykiu ir plėtojosi numatyta linkme. Neronas baisiai persigando ir parsikvietė atgal Oktaviją, kuri jo įsakymu jau keliavo į Kampaniją. Džiūgaujančios minios parlydėjo jos dengtus neštuvus, o jai sugrįžus į Palatiną buvo aukojamos padėkos aukos Kapitolijaus šventyklose.

Kitą dieną – pirmą sykį per dvejus metus – gavau skubų kvietimą pas Neroną. Vienas Oktavijos vergas kaltino ją svetimavus su aleksandriečiu fleitininku, vardu Euceras. Mane šaukė dėl slaptos teisenos, kurią suruošė Tigelinas. Pačios Oktavijos teisme nebuvo. Popėja Sabina liepė pranešti kaltinanti Oktaviją burtininkavimu ir pasikėsinimu nunuodyti. Vis dėlto teisėjai ją laikė šališka ir pasiūlė tai laikyti vien šeimos reikalu, o šitai suteikė teisę rengti slaptą posėdį.

Mane apklausė kaip liudytoją, nes ir aš pažinojau Eucerą. Pasakiau tik tiek, kad fleitos muzika tikrai skatina lengvabūdiškas mintis. Savom akim per kažkurią vakarienę buvau regėjęs, kaip Oktavija liūdnai dūsavo, žvelgdama į grojantį Eucerą. Bet, – pridūriau dėl teisingumo, – visi puikiai žino, jog Oktavija ir šiaip dažnai dūsauja ir yra liūdno būdo.

Oktavijos vergės buvo tardomos ir kankinamos. Šiek tiek sublogavau žiūrėdamas į tuos kankinimus. Kai kurios vergės buvo pasirengusios pripažinti Oktavijos kaltę, bet nesugebėjo paaiškinti, kada, kur ir kaip ji sulaužė ištikimybę. Tada į tardymą įsikišo pats Tigelinas, nes viskas klostėsi ne pagal jo norą, ir nekantriai paklausė vienos žavios merginos:

– Ar apie neištikimybę tarnai dažnai šnekėdavo?

Mergina užriko:

– Jeigu tikėčiau žmonių šnekom, tai tektų patikėti ir tuo, kad Oktavijos tarpkojis nepalyginti švankesnis už tavo burną, Tigelinai!

Visi prapliupome taip audringai kvatoti, kad tardymą teko nutraukti. Žinoma, Tigelinas garsėjo savo nedorybėmis, tačiau jis ganėtinai

aiškiai parodė savo teisinį nemokšiškumą, primenamaisiais klausimais versdamas verges per tardymą liudyti akivaizdų melą. Teisėjai prijautė vergėms ir neleido Tigelinui, pažeidžiant įstatymą, jų luošinti.

Teismas buvo atidėtas kitai dienai. Tada pasirodė vienintelis liudytojas – senas mano draugas, Mizeno laivyno vadas Anicetas. Vaidindamas susigėdusį jis, tiksliai paminėdamas laiką ir vietą, papasakojo, jog Oktavija, atvykusi į Bajų maudykles, nepaprastai domėjosi laivynu ir nūdo asmeniškai susipažinti su laivų vadais bei jūrų centurionais.

Anicetas neteisingai supratęs jos siekius ir pamėgino su ja suartėti. Tačiau Oktavija griežtai atrėmė jo meilinimąsi. Tada Anicetas, apakintas nedovanotino geismo, apkvaišino Oktaviją migdomuoju gėrimu ir ja pasinaudojo, bet vėliau neva skaudžiai pasigailėjo. Jam beliko tikėtis imperatoriaus malonės, nes sąžinė jį privertė prisipažinti nusikaltus.

Tiesa, apie Aniceto sąžinę ligi tol niekas nebuvo girdėjęs, – turbūt ir jis pats. Tačiau jis sukurpė savo istoriją nepaprastai įtikinamai ir baisiai persigandęs, tad teisėjams, pažinojusiems Aniceto įžūlumą, ji tikriausiai atrodė įtikima. Ir per apklausą jis kalbėjo sklandžiai. Net papasakojo, kad klubo linkyje Oktavija turi širdies pavidalo apgamą. Suprantama, šitai jis galėjo sužinoti iš Nerono ar kokios nors vergės. Bet jis dar prisiekė griežčiausiai – prisidengęs galvą ir užsimetęs baltą drobę ant rankos, ir kreipėsi į imperatoriaus genijų, tad jo liudijimu būtų patikėjęs net išmaniausias teisėjas.

Vien iš smalsumo pasisakiau ir aš ir nusistebėjau tardamas, kad turbūt papraščiau liepti kokiai patyriai senutei patikrinti, ar Oktavija tebėra skaisti. Juk Neronas dažnai, dideliame sambūryje ar draugų apsuptyje, sakydavo negalįs net pagalvoti apie pergulėjimą su Oktavija, nes šios vien kūnas jam keliąs pasidygėjimą. Vadinasi, nustačius, jog Oktavija nebėra skaisti, viskas paaiškėtų ir būtų galima tarti ją svetimavus. Juk net teisėjai negali abejoti imperatoriaus žodžiu.

Neronas skaisčiai nuraudo, bet, – reikia pripažinti jo sąžiningumą, – nekrenkšėdamas patikino, kad girtas ne vieną sykį pergulėjo su Oktavija. Tik gėdijęsis prisipažinti draugams – juk jaunesnis dažnai gyręsis niekada neįstengsiąs to padaryti.

Teisėjai užčiaupė mane tardami, jog ilgalaikė santuoka laikoma teisiškai neabejotina, kai deglas apverstas ir sutuoktiniai lieka dviese. Teisiniu požiūriu, nesvarbu, ar vėliau bus nustatyta žmoną nesant skaisčią. Taigi mano klausimas su byla nesusijęs, kvailas ir tuolab įžeidžiąs Nerono garbę.

Skyrybos buvo paskelbtos, Oktavija ištremta į Pandatarijos salą, o ištikimasis Anicetas – į Sardinijos laivyną. Ir Neronui jau neprireikė Senekos pagalbos rengiant iškalbų pranešimą Romos senatui bei liaudžiai. Pranešime jis užsiminė, jog Oktavija, pasak Buro, tikėjosi pa-

traukti savo pusėn pretorionus. Norėdama pelnyti laivyno paramą, ji neva sugundė jo vadą Anicetą, tačiau pastojo ir, suprasdama savo nupuolimą, nusikalto nutraukdama nėštumą.

Pareiškimas įtikino tuos, kurie asmeniškai nepažinojo Oktavijos. Aš pats jį perskaičiau su nuostaba, nes dalyvavau slaptame teisme. Bet suvokiau, jog tas persūdymas politiškai būtinas, nes liaudis mylėjo Oktaviją.

Saugodamasis neramumų, Neronas įsakė tučtuojau nuversti mieste visus Oktavijos paminklus. Bet žmonės užsidarė namuose, kaip per gedulą, o per senato posėdį net nesusidarė reikiamas narių skaičius. Tiek daug senatorių neatėjo į susirinkimą. Tada pranešimas nebuvo aptartas, – juo tik paskelbta apie tai, kas nutiko.

Po dvylikos dienų Neronas susituokė su Popėja Sabina, tačiau vestuvės nebuvo labai linksmos. Vis dėlto vestuvinėmis dovanomis buvo užversta visa Palatino rūmų salė.

Savu papratimu Neronas liepė sudaryti tikslų dovanų sąrašą ir pasirūpino, kad kiekvienas dovanos siuntėjas gautų jo padėkos laišką. Pasklido gandas, kad Neronas sudarė sąrašą tų senatorių bei raitelių, kurie neatsiuntė dovanų arba dėl ligos neatvyko į vestuves. Todėl su provincijų dovanomis į Palatiną plūstelėjo daugybė romėnų pavėluotų dovanų su pasiaiškinimais ir atsiprašymais. Romos žydų taryba Popėjai atsiuntė pusės milijono sestercijų vertės aukso taures, iškalinėtas vynuogėm.

Visoje Romoje vietoj Oktavijos statulų kilo Popėjos Sabinos paminklai. Tigelinas įsakė pretorionams saugoti statulas dienąnakt, todėl keli naivuoliai, pamėginę jas apvainikuoti, liko skydų sugurintais veidais ar nutalžyti kalavijo plokštuma.

Vieną naktį Kapitolijuje ant didžiosios Nerono statulos galvos buvo užmautas maišas. Žinia apie tai žaibu apskriejo Romą. Visi suprato, ką tai reiškia. Pagal protėvių įstatymą, tėvo ar motinos žudiką reikėjo nuskandinti maiše kartu su gyvate, kate ir gaidžiu. Kiek pamenu, tai buvo pirma vieša užuomina, jog Neronas – motinžudys.

Mano uošvį Flavijų Sabiną nukamavo slogutis, apėmęs visą Romą. Sužinojęs, jog Palatino rūmuose ant marmurinių grindų rasta gyva angis, jis tvarkdariams įsakė atidžiai stebėti įtartinus priešingautojus. Ir atsitiko taip, kad buvo sulaikyta vieno turtingo raitelio žmona, vaikštinėjusi su kate glėby. O vergas, kuris dėl savo šeimininko sveikatos nešė Eskulapijaus šventyklon aukoti gaidį, buvo nurykščiuotas. Žmonės šaipėsi, nors mano uošvis tikrai elgėsi sąžiningai ir nieko pikta nesiekė. Vis dėlto Neronas taip įniršo, kad kuriam laikui mano uošvį atleido iš pareigų.

Kiekvienam nuovokesniam buvo aišku kaip dieną, jog Oktavijos nušalinimas tapo dingstimi visaip dergti Neroną. Popėja Sabina buvo

gražesnė ir sumanesnė už suniurėlę Oktaviją, nors ši santuoka jai buvo trečioji. Tačiau seno raugo partija visokeriopai kurstė riaušes.

Iš tikrųjų tomis dienomis aš ne sykį čiuopdavau sau kaklą, mintyse svarstydamas, ką jaučia vyras, kai jam kerta galvą. Karinio perversmo grėsmė buvo akivaizdi. Pretorionai nemėgo Tigelino – žemos kilmės, buvusio arklių pirklio ir palaikiusio griežčiausią drausmę. Su bendradarbiu Fenijum Rufu jis iškart susikivirčijo taip nirčiai, kad jiedu jau netverdavo viename kambaryje ir kuris nors išeidavo – dažniausiai Rufas.

Mes, Nerono draugai, kurie nuoširdžiai linkėjome jam tik gera, susirinkome į Palatiną rimtai pasitarti. Tigelinas iš mūsų buvo vyriausias ir galingiausias. Nelabai jį mėgom, bet buvom priversti jo griebtis. Jis tvirtai pasakė Neronui:

– Mieste dar galiu laiduoti tvarką ir tavo saugumą. Tačiau Masilijoje – ištremtasis Sula, kurį remia Antonija. Sula nuskurdęs ir be laiko pražilęs nuo patirtų skriaudų. Iš patikimo šaltinio sužinojau jį užmezgus santykius su Galijos kilmingaisiais, kurie gerbia Antoniją kaip Klaudijaus dukterį ir šlovingą moterį. Ir Germanijos legionai dabar taip arti, kad vien Sulos buvimas Masilijoje kelia grėsmę valstybei ir bendram labui.

Neronas su tuo sutiko ir tik skausmingai išspaudė:

– Nesuprantu, kodėl niekas nemyli Popėjos Sabinos taip kaip aš. Ji dabar nepaprastai jautri ir jos nieku gyvu nevalia trikdyti.

Tigelinas tęsė:

– Dar didesnę grėsmę kelia Plautas. Didžiai suklydome ištremdami jį Azijon, kur ir šiaip neramu. Jo motinos tėvas – Druzas. Kas laiduos už Korbulo ir jo legionų ištikimybę? Jo uošvis, senatorius Liucijus Antistijus, nusiuntė vieną savo atleistinį kurstyti Plauto pasinaudoti Romos nuotaikom. Sužinojau šitai iš patikimo šaltinio. Be to, jis labai turtingas. O turtingas garbėtroška kelia tokią pat grėsmę kaip ir skurdžius.

Čia aš įkišau savo trigrašį:

– Šiek tiek išmanau apie Azijos reikalus. Man pasakojo, jog Plautas bendrauja tik su filosofais. Etruskas Musonijus, kuris yra geras šlovingojo Apolonijo Tianiečio draugas, su juo savanoriškai iškeliavo tremtin.

Tigelinas pergalingai suplojo delnais ir šūktelėjo:

– Matai, valdove! Filosofai – pavojingiausi patarėjai, nes prišnibžda jaunuolio ausin įžūlybių apie laisvę ir tironiją.

Nepaprastai įsižeidęs Neronas užriko:

– Kas vadina mane tironu? Iš visų valdovų aš daviau liaudžiai daugiausia laisvės! Be to, visus savo siūlymus nuolankiai teikiu svarstyti senatui.

Šokome visi tikinti, jog valstybės pažangos atžvilgiu neįsivaizduojame švelnesnio ir kilnesnio valdovo. Bet kaip tik dabar iškilo valstybės gerovės klausimas, nes nieko nėra baisiau už pilietinį karą.

Tą akimirką įpuolė pusnuogė Popėja Sabina – išdrikusiom šviesiom garbanom, ašarom plūsdama. Ji parklupo Neronui po kojų ir, trindamasi krūtine jam į kelius, ėmė maldauti:

– Nesirūpinu dėl savęs nei savo padėties, nesirūpinu net dėl mudviejų kūdikio, tačiau tavo brangiai gyvybei iškilo pavojus, Neronai. Patikėk Tigelinu. Jis žino, ką sako.

Įkandin atskubėjo susijaudinęs Popėjos gydytojas.

– Popėją tikrai ištiks persileidimas, jei ji negaus dvasios ramybės, – pasakė gydytojas, atsargiai atitraukdamas Popėją nuo Nerono.

– Negaliu gauti dvasios ramybės, kol ta bjaurybė rezga pinkles Pandatarijos saloje, – sudejavo Popėja. – Ji paniekino tavo santuokinį guolį, darė pikčiausius burtus ir daugybę sykių kėsinosi mane nunuodyti. Ir šiandien net kelis kartus iš baimės apsivėmiau.

Tigelinas patikino:

– Žengęs į kelią, nesigręžioja atgal. Jeigu nebrangini savo gyvybės, Neronai, prašau tavęs kaip draugo būti kilniaširdį. Per savo neryžtingumą įstumsi pavojun mus visus. Perversmininkai pirmiausia pašalins iš kelio tuos, kurie nori tau gera ir nežiūri vien savo pačių naudos, kaip, tarkim, Seneka. Net dievai nusilenkia lemčiai.

Graudžiai pravirkęs Neronas paprašė:

– Visi paliudysit, jog tai pati sunkiausia mano gyvenimo akimirka. Bet juk asmeniniai jausmai turi nuslopti galvojant apie valstybės naudą ir visuotinį labą. Taigi pasiduodu politinei lemčiai.

Rūstus Tigelino veidas kaipmat nušvito ir jis pakėlė rankas sveikindamas:

– Dabar tu – tikras valdovas, Neronai! Patikimi pretorionai jau keliauja į Masiliją. Į Aziją išsiunčiau visą manipulą malšinti ginkluoto pasipriešinimo. Negalėjau juk susitaikyti su mintimi, kad pavyduoliai pasinaudos proga nuversti tave ir pakenkti tėvynei.

Užuot įniršęs dėl tokios Tigelino savivalės, Neronas su palengvėjimu atsiduso ir pagyrė jį kaip tikrą draugą. O paskui šaltai paklausė, kelias dienas trunka kelionė į Pandatariją.

Vos po kelių dienų Popėja Sabina manęs paslaptingai paklausė:

– Nori pamatyti puikiausią Nerono vestuvinę dovaną?

Ji nusivedė mane į savo kambarius, nutraukė nuo karklo vytelių krepšio iš pirmo žvilgsnio lyg ir rūdimis suteptą drobę ir parodė man Oktavijos bekrauję galvą. Suraukusi savo dailią nosytę Popėja nusipurtė:

– Fui, jau pradeda dvokti ir masinti muses. Gydytojas liepė išmesti, tačiau vos užmetusi akį į šią vestuvinę dovaną vis tvirčiau įtikiu, jog tikrai esu imperatoriaus sutuoktinė.

Dar ji pasakė:

– Tik pamanyk: kada pretorionai ją kėlė į karštą vonią, rengdamiesi

be skausmo perpjauti venas, ji tik šūktelėjo it mergaitė, sudaužiusi lėlę: „Aš juk nieko bloga nepadariau!" O jau turėjo dvylika metų! Bet gal ji buvo kiek minkštoko protelio? Kas žino, su kuo Mesalina ją pradėjo! Gal net su tuo bepročiu imperatoriumi Gajum.

Neronas pareikalavo, kad senatas nuspręstų, ar rengti padėkos aukojimus Kapitolijaus šventyklose, idant valstybė išvengtų gresiančio pavojaus. Po dvylikos dienų iš Masilijos buvo atgabenta Kornelijaus Sulos be laiko pražilusi galva ir senatas neraginamas nusprendė rengti padėkos aukojimus.

Mieste sklandė įkyrus gandas, jog Plautas sukėlė maištą Azijoje. Tikėta visų Rytų kraštų praradimu bei pilietiniu karu, tad aukso ir sidabro kainos pakilo, o kai kurie nerimailos šokosi pigiai pardavinėti sklypus bei namus miestuose. Pasinaudojau ir aš proga pasipelnyti.

Pagaliau, audroms užgaišinus, iš Azijos buvo atgabenta ir Plauto galva, ir visi pajuto tokį palengvėjimą, kad padėkos aukas puolė aukoti ne tik senatas, bet ir pavieniai asmenys. Pasinaudojęs palankiomis nuotaikomis, Neronas sugrąžino Rufą į grūdų prekybos tikrintojo vietą, kartu pakeldamas jį valstybės grūdų atsargų prokuratoriumi. Tigelinas atliko valymą tarp pretorionų ir daugybę vyrų pirma laiko pasiuntė į užpelnytą poilsį Puteolių veteranų kolonijoje. Aš pats po tų įvykių praturtėjau kokiais penkiais milijonais sestercijų.

Seneka dalyvavo daugyje švenčių eisenų bei padėkos aukojimų, tad dažnas pastebėjo, jog jam linksta kojos ir smarkiai dreba rankos. Juk jau buvo sukakęs šešiasdešimt penkerius. O kūnas rodės gerokai pastambėjęs, veidas – papurtęs, skruostikauliai pamėlę. Neronas kaip įmanydamas jo šalinosi ir, bijodamas jo priekaištų, niekuomet nelikdavo su juo dviese.

Tada Seneka pasiprašė priimamas viešai. Atsargumo dėlei Neronas susikvietė draugus tikėdamasis, kad bent jų akivaizdoje Seneka nepuls jam priekaištauti. Ir tikrai – Seneka pasakė gražbylingą kalbą, išgirdamas Nerono toliaregiškumą bei tvirtybę, parodytą gelbstint tėvynę iš pavojų, kuriuos apžilpusios jo paties, Senekos, akys vargiai jau įžvelgė.

– Tu jau subrendai kilniam valdovo pašaukimui, – kalbėjo jis. – Prieš keturiolika metų aš įžengiau į viltingą tavo vaikystę. Jau aštuoneri metai, kaip esi valdovas. Per tuos metus apdovanojai mane sunkia šlovės našta bei turtais. O už tavąjį dosnumą aš įstengiau atsilyginti tiktai pažinimu, įgytu mažame mokslinčiaus kambarėlyje. Tavo proprosenelis, dieviškasis Augustas, leido ištikimam savo tarnui Agripai pasitraukti poilsio į tolimąją Mitilėnę, o Mecenatui pačiame mieste mėgautis senatvės atilsiu taip pat ramiai, kaip svečioj šaly. Nesilyginu su tais didžiavyriais, bet mudu atsiskaitę. Tu davei man viską, ką valdovas gali duoti draugui, ir net taip apsčiai, kad kitiems tai kelia pavydą. Žinoma, nemanau tave puoselėjant tokius pat jausmus, bet turtas man

jau tapo nepakeliama našta. Senatvės sulaukęs, aš jau nepakeliu net ir menkų rūpesčių. Man reikia pagalbos. Liepk savo prokuratoriams pasirūpinti mano turtais, nes pats jau nesugebu jų suskaičiuoti. Pasiimk juos sau, kad nori. Aš dėl to nenuskursiu. Bergždžia prabanga manęs jau nežilpina – aš vėl nūstu atsiduoti dvasios reikalams. O tu dabar pačiame vyriškumo žydėjime ir jau moki valdyti. Tad mes, seni tavo draugai, galime ramiai ilsėtis.

Aš nesu godūnas, nors žmonės mane tokiu laikė. Bet trijų šimtų milijonų sestercijų turtas galėjo pasotinti daugį. Man pasirodė, kad visi smagiai sujudome, pasirengę ant savo pečių nuolankiai užsikrauti pavargusio ir rūpesčių prislėgto Senekos turtų naštą. Žmonės šnekėjo, jog ištaigūs Senekos sodai ir dvarai nurungia tai, ką pats Neronas mielai rodydavo savo svečiams. Taigi Neronui neapsakomai palengvėjo, kad Seneka jam nepriekaištavo, todėl tik perspėjo mus žvilgsniu ir, dėdamasis nusiminęs, karštai sušneko:

– Pirmoji ir geriausia tavo, brangusis mokytojau, dovana – kad galiu išsyk atsakyti į tavo kalbą, kurią tu pasirengei iš anksto. Mokei mane gražiai kalbėti tiek iš anksto pasiruošus, tiek be pasiruošimo. Tiesa, nei kare, nei pavojuose kalaviju manęs negynei, kaip gynė Mecenatas ir Agripa mano protėvį Augustą. Tiktai savo išmintingais patarimais bei pamokymais tu lavinai mane, berniuką, ir parėmei jaunystėje. Gal atsitiktinai iš manęs ir gavai tu šiokių tokių turtų, tačiau visa ką sukaupei juk pats. Kiek žinau, dar niekas nesipiktino, – bent jau viešai, – valstybę patyrus nuostolių dėl tavo palūkininkavimo Britanijoje ar Egipte. Daugybė menkesnių už tave apdovanoti kur kas dosniau. O kuo aš esu prastesnis už Klaudijų?

Pasisukęs į šalį jis tarstelėjo:

– Prisiminkit Palantą. – Ir kiek pamąstęs tęsė: – Ir mano dosni ranka tau nedavė tokių turtų, kokius, tarkim, atkakliai taupydamas susikrovė Volusijus. Gėdijuosi čia minėti daugybę turtingesnių atleistinių. Aš raustu, kad tu, ištikimiausias ir mieliausias mano draugas, nesi už visus turtingiausias. Bet tu dar neprastos sveikatos, sugebi puikiai rūpintis valstybės reikalais ir esi patenkintas tuo atlygiu, kurį gauni už savo vargus, o aš, kaip pats puikiai žinai, tiktai žengiu pirmus netvirtus – valdovo – žingsnius. Išties, kaip apsieisiu be tavęs? Kai pasuku į klystkelį šiais man sunkiais ankstyvos vyrystės metais, tu savo priekaištais kaskart pargrąžini mane atgal. Tu vienintelis perspėji mane dėl lenktynių ir drąsini nuovokiai vertinti savo, kaip dainininko, balsą. Juk iš tiesų turbūt nemanai, kad bus šlovinamas tavo nesavanaudiškumas, jeigu perleisi man savo turtą, ar kad visi tars tave įsimanius poilsio, jeigu apleisi savo valdovą. Priešingai, kiekvienas tars mane esant godų, o tave – įbūgus manojo žiaurumo. Gal nupelnytum garbės atsimesdamas nuo manęs, tačiau man, savo draugui, užtrauktum gėdą. Filosofai šitaip nesielgia.

Neronas apkabino jį ir ilgai bučiavo, o paskui tarė:

– Vaikystėje draudei tave bučiuoti, kad nenuvesčiau į pagundą. Tikiuosi, šitokios daugybės draugų akivaizdoje galiu šitai padaryti – gal bent tai įrodys tau, jog mano mintys tyros, o ketinimai nuoširdūs.

Po šio mandagaus susitikimo Seneka atsisakė priiminėti lankytojus, atleido garbės palydą ir persikėlė gyventi į ištaigų dvarą prie Prenesto kelio. Jis teisinosi prasta sveikata ir sakė rašąs filosofijos veikalą apie vienatvės teikiamus džiaugsmus. Sklido gandai jį laikantis griežtos mitybos ir šalinantis žmonių, taigi iš turtų jis nekąą džiaugsmo patyrė.

O mane patį aplankė stulbinama sėkmė: nieko nelaukiant buvau paskirtas liktiniu pretoriumi. Mat per slaptą teismą, surengtą prieš Oktaviją, Tigelinas ganėtinai apsijuokė ir tuomet prisireikė į padėjėjus vyro, turinčio bent šiokį tokį teisininko išsilavinimą. Žmonės begėdiškai šnibždėjosi, jog Neronas mums, artimiausiems draugams, dalija ne tik dovanas, bet ir valstybines pareigybes, idant pasimėgautumėm pagarba savo rangams, – nors tik dėl garso ir trumpą laiką eidami pareigas.

Tą paskyrimą, manding, lėmė Popėjos draugystė ir Tigelino spėjinys, kad esu bevalis. Susirūpinęs dėl slogučio, kurį sukėlė valdžios vyrų žmogžudystės, ir jaudindamasis dėl Popėjos nėštumo, Neronas dabar troško pasirodyti esąs geras valdovas ir atsikratyti svetimšalių teismo bylų, nes pretorijuje jų susikaupė nedovanotina galybė.

Man atrodo, Nerono savikliovą sustiprino ir dar vienas netikėtas pranašingas ženklas. Per ūmai kilusią audrą žaibas išmušė jam iš rankos auksinę taurę. Po teisybei, aš netikiu, jog žaibas būtų smogęs tiesiai taurėn, gal tik labai arti, – ir taurė jam iš rankos iškrito. Tą nutikimą mėginta laikyti paslaptyje, tačiau žinia apie jį vis dėlto pasklido visame mieste ir tas ženklas, žinoma, aiškintas kaip lemiantis pikta.

Bet, pasak seno etruskų mokymo apie žaibus, žmogus, trenktas žaibo ir likęs gyvas, esąs šventas ir skirtas dievams. Neronas, kuris labai tikėjo ženklais, tikrai pradėjo laikyti save šventu ir net kurį laiką stengėsi prilygstamai elgtis, juolab kad visi tie politiniai susidorojimai gerokai jau buvo nukamavę pernelyg jautrią jo sąžinę.

Romoje kaip tik svečiavosi garsiausias mūsų laikų filosofas Apolonijas Tianietis. Žmonės šnekėjo jį iš anksto išpranašavus: „Kažkas lemtinga turi nutikti ir vis dėlto nenutiks". Žaibo kirtis tą pranašystę įrodė.

Vienas Apolonijo Tianiečio mokinys sukėlė nepasitenkinimą, sakydamas kalbą puikiajame Nerono gimnasijuje ir tikindamas, esą maudyklės tvirkina kūną ir šiaip jos – tik laiko gaišimas. Tigelinas jį tada ištrėmė iš Romos. Paskui Tigelinas net mėgino iškelti bylą prieš Apolonijų. Tačiau tas žilabarzdis išminčius per jųdviejų pašnekesį sukėlė Tigelinui tokį prietaringą siaubą, kad šis sustabdė bylą. Apolonijas pažadėjo sava valia iškeliauti iš Romos.

Vos tik pradėjau eiti tarnybą, Tigelinas pretorijuje užleido man kambarį, prikrautą apdulkėjusių dokumentų. Visi tie dokumentai buvo bylos svetimšalių Romos piliečių – taigi skundai imperatoriui. Tigelinas atrinko keletą ir taip man tarė:

– Už šių bylų nagrinėjimo paspartinimą aš jau gavau didelių dovanų. Tad pirmiausia jas parenk. Išsirinkau tave padėjėju, nes parodei nemenką lankstumą sprendžiant sunkius klausimus, be to, esi toks turtingas, kad tavo teisingumas turbūt niekam nekels abejonių. Beje, senate aš neišgirdau gerų pasisakymų apie tave. Taigi pasirūpink, kad garsas apie mūsų teisingumą sklistų ir pasiektų visas provincijas. Jeigu siūlys dovanų – atsisakyk. Gali tik užsiminti, jog aš, kaip prefektas, paskubinu bylų nagrinėjimą. Vis dėlto neužmiršk: galutinis pretorijaus nuosprendis nenuperkamas. Jį skelbia pats Neronas, remdamasis mūsų siūlymu.

Jis suskato eiti, bet atsisukęs dar pridūrė:

– Čia jau dveji metai kalinamas kažkoks žydas burtininkas. Jis apimtas kiršto rašyti ir savo laiškais nuolat trukdė Seneką. Turime jį išteisinti. Nevalia nėščiai Popėjai Sabinai užtraukti burtininkų prakeiksmų. Be to, ir Popėja didžiai prielanki žydams. Aš pats visai nenoriu susitikti to vyro. Man per akis jau Apolonijo triukų, na o šis – šis žydas užkerėjo jį saugojusius pretorionus, ir tie tapo netinkami tarnybai.

Mano darbas nebuvo toks sunkus, kaip iš pradžių maniau. Daugelis spręstinų bylų buvo likusios dar iš Buro laikų ir prie jų buvo išmanaus teisininko nuomonės. Po Agripinos mirties Neronas šalinosi Buro ir atidėliojo bylų sprendimus, kurstydamas nepasitenkinimą pačiu Buru dėl jų vilkinimo.

Susmalsęs bemat puoliau sklaidyti žydo burtininko dokumentų. Nustebau supratęs, jog tai senas pažįstamas – Saulius iš Tarso. Jis buvo kaltinamas Jeruzalės šventyklos išniekinimu. Kaip supratau iš dokumentų, jis buvo suimtas dar tada, kai prokuratoriaus pareigas ėjo Feliksas.

Po Agripinos mirties pertvarkant valdymą Feliksą atleido iš pareigų, nes šis buvo Palanto brolis. Naujasis prokuratorius Festas supančiotą Paulių išsiuntė į Romą. Dokumentai rodė jį iš tiesų laikomą nelaisvėje jau dvejus metus.

Vis dėlto jam buvo leista gyventi namuose, nes pats mokėjo už savo sargybą. Prie dokumentų buvo pridėta Senekos nuomonė, pritarianti išteisinimui. Nenumaniau Paulių esantį tokį turtingą, kad išgalėtų mokėti už skundą imperatoriui.

Per porą dienų atrinkau tas bylas, kurias spręsdamas Neronas galėjo parodyti savo atlaidumą ir teisingumą. Vis dėlto aš pažinojau Saulių-Paulių, todėl pamaniau, jog vertėtų iš anksto jį aplankyti ir perspėti, kad per imperatoriaus teismą bergždžiomis kalbomis negaišintų Nerono laiko. Juk išteisinantis nuosprendis buvo ir taip akivaizdus.

Paulius gyveno gana patogiame dviejų kambarių bute, turtingo žydo prekiautojo nuomojamame name. Per paskutinius metus jis buvo gerokai susenęs. Veidą vagojo raukšlės, pakaušis buvo dar labiau nuplikęs. Tiesa, pagal įsakymą, jis buvo supančiotas, bet šiaip porinė pretorionų sargyba suteikė jam šiokią tokią laisvę – galėjo triūstis, priiminėti svečius ir rašyti laiškus kam širdis geidžia.

Su juo gyveno dar pora mokinių. Jis turėjo net savo gydytoją – Aleksandrijos žydą, vardu Lukas. Kiek supratau, Paulius neskurdo, jeigu, užuot gyvenęs dvokiame Romos prasčiokų name, kur tik ankšti kambarėliai, išgalėjo mokėti už tokį prabangų kalėjimą ir palankiai nusiteikusią sargybą. Apie griežčiausią kalėjimą – *carcer Mamertinus* – negalėjo būti nė kalbos, – juk jis nebuvo nusikaltęs valstybei.

Dokumentuose jis, žinoma, buvo vadinamas Sauliumi, nes teisiškai toks ir buvo jo vardas. Bet jo paties geidavimu jį pasveikinau kaip Paulių. Jis iškart mane atpažino ir atsakė į mano sveikinimą taip ugningai, kad pamaniau verčiau išsyk pavarysiąs savo raštininką bei abu liktorius, idant manęs, kaip kaltintojo, nenušalintų.

– Tavo byla jau parengta, – pasakiau. – Ir ją spręs artimiausiomis dienomis. Imperatorius laukia, kada gims vaikas, taigi, tikėkimės, jis bus atlaidus. Tiktai pats susivaldyk, kai pas jį pakliūsi.

Paulius skausmingai nusišypsojo ir nuolankiai tarė:

– O man lemta skelbti Gerąją naujieną visados – tiek deramu, tiek nederamu laiku.

Pasmalsavau, kodėl pretorionai laiko jį burtininku. Paulius išdėstė ilgą istoriją, kaip sudužo laivas, kuriuo jis su savo palydovais plaukė Romon. Kai pats pavargo pasakoti, gydytojas Lukas gražbylingai ėmė tęsti toliau. Paulius, girdi, tvirtina, jog jam primetamas kaltinimas Jeruzalės šventyklos išniekinimu yra pramanytas ir nepagrįstas – grynas nesusipratimas. Prokuratorius Feliksas būtų jį iškart išteisinęs, jeigu Paulius būtų ganėtinai jam sumokėjęs.

Apie romėnus Paulius laikėsi kuo geriausios nuomonės – juk pergabenant jį iš Jeruzalės į Cezarėją kaip tik romėnai išgelbėję jam gyvastį. Keturiasdešimt aklatikių žydų jaunikaičių jis prisaikdinęs ne tik nevalgyti, bet ir negerti, iki jį nužudys. Tačiau vargu ar tie numirė badu, šypsodamas ir negiežtdamas jokio apmaudo spėjo Paulius.

Juridiškai savo teisumą jis grindė tuo, kad laikėsi fariziejų tikėjimo nuostatų. Ši savo garbės nesuteršusi partija Jeruzalės aukščiausioje taryboje turėjo daugiausia šalininkų. O sadukėjai į tarybą pakliūdavę tik atsitiktinai. Kai Festas Cezarėjoje vėl atnaujino bylą, Jeruzalės teisėjai nesugebėjo įrodyti Pauliaus kaltės. Po teisybei, Paulius net džiaugėsi, kad jį suėmė, mat baiminosi, jog Romoje jį gali nužudyti.

Patikinau, kad jam tikrai nėra ko gąstauti. Dar Klaudijaus laikais

Romos judėjai gavę ganėtinai griežtą nuobaudą. Todėl mieste jie vengią smurtauti prieš krikščionis. O ir Kefas ramdė krikščionis čia, Romoje, ir privertė atsiskirti juos nuo judėjų. Pats pridūriau manąs, jog bus tuolab dabar lengviau, nes Kefo dėka pagausėjusiame Jėzaus Nazariečio šalininkų būryje apipjaustytų žydų vos menkutė mažuma.

Ir gydytojas Lukas, ir Paulius surūgo, kai paminėjau Kefą. Tikra teisybė, Kefas su įkalintuoju Paulium elgęsis gana maloniai ir buvo paliepęs geriausiam savo mokiniui bei graikų kalbos vertėjui Morkui visa kuo gelbėti jam. Tačiau pats Paulius Kefo pasitikėjimu, manding, naudojosi nedorai – siuntinėjo Morkų į tolimas keliones tvarkyti jo paties reikalų, o ir gabenti laiškų jo įkurtoms bendruomenėms, nes šias jis sergėjo kaip liūtas savąjį grobį. Galimas daiktas, Kefui galiausiai ėmė nepatikti, kad jo ganomi krikščionys klausosi raizgių Pauliaus pamokslų.

Gydytojas Lukas pasakė užtrukęs dvejus metus kelionėse iš Cezarėjos į Galilėją bei Judėją, kur rinko tikslius liudijimus apie Jėzaus Nazariečio gyvenimą, stebuklus bei mokymus. Pasakojimus jis tiksliai užrašęs aramėjų kalba. Jis, girdi, tvirtai ketinąs parengti graikų kalba pasakojimą apie Jėzaus gyvenimą, nūsdamas įrodyti, jog ir Paulius visa ką išmano lygiai gerai kaip Kefas. Knygą jam jau pažadėjęs išleisti vienas toks turtingas graikas – Teofilas, kurį pats Paulius kitados atvertė į krikščionis.

Iš visa ko sprendžiau juodu gaunant apstus dovanų iš Korinto bei Azijos krikščionių bendruomenių, kurias Paulius pavydulingai saugojo tiek nuo judėjų, tiek nuo kitų krikščionių partijų. Supratau, jog jis daug laiko sugaišta rašydamas pamokomuosius laiškus, mat pačioje Romoje iki šiol neturėjo pernelyg daug šalininkų.

Man pasirodė, kad jis labai geidauja po išteisinimo dar likti čia, Romoje. Bet juk kuo puikiausiai žinojau, jog ten, kur tik jis pasirodo, visada kyla maištai. Jeigu jį išteisinčiau, – o tai buvo akivaizdu, – ir jis liktų Romoje, tai užsitraukčiau judėjų pyktį ir tik supjudyčiau tarpusavyje susipriešinusius krikščionis. Todėl atsargiai pasiūliau:

– Du gaidžiai ant vieno mėšlyno neišsitenka. Dėl mudviejų abiejų ramybės po išteisinimo tu turėtum kuo greičiau palikti Romą.

Paulius suniuro, tačiau gydytojas Lukas karštai patikino, kad juodu atvyko į Romą su šventu Kristaus palaiminimu. Pakeliui į Italiją keletą dienų jis pats pamokslavęs Puteolių broliams. Na o Romos krikščionys juodu pasitikę net dienos kelio atstu – taip aistriai visi troško pasiklausyti Pauliaus pamokslo.

Galų gale Paulius vis dėlto pripažino, jog tai Kristus jį pavertė amžinu klajūnu, kuriam sunku ilgai ištverti vienoje vietoje. Todėl kalėti jam – kančia. Įsakytas paversti visas tautas Kristaus mokiniais, jis rengėsi pirmiausia traukti į Betikos provinciją Iberijoje, kaip kad buvo

numatęs. Ten buvo daugybė graikų įkurtų uostamiesčių ir beveik visur skambėjo graikų kalba. Aš pats karštai paraginau jį keliauti kad ir ligi pačios Britanijos.

Žinoma, Paulius, – kad ir kaip geranoriškai prašiau, – nenulaikė liežuvio už dantų, kai pagaliau jį supančiotą atgabeno į pretorijų. Neronas buvo puikiai nusiteikęs ir, pamatęs jį, tik suburbėjo:

– Žydas. Taigi turiu jį išteisinti, antraip Popėja užsirūstins. Laukdamasi ji dar labiau garbina žydų Dievą.

Neronas maloniai leido nustatyti vandens laikrodį ginamajai kalbai, o pats slapta įniko į kitų bylų dokumentus. Paulius išdidžiai pareiškė esąs laimingas galėdamas apsiginti prieš imperatorių ir paprašė kantriai išklausyti, nes galbūt apie žydų papročius bei ginčytinus tikybos klausimus šis žinąs dar ne viską. Paulius pradėjo nuo Mozės, o paskui išklojo net ir savo gyvenimo istoriją, apsakydamas, kaip persekiojant Jėzaus šventuosius jam kaip Kristus apsireiškė Jėzus Nazarietis.

Pakišau Neronui prokuratoriaus Festo nuomonę, pridėtą prie dokumentų, kur tas tvirtino Paulių esant nepavojingą kvailį. Perdėtas mokslingumas esą pamaišęs jam protą. Karalius Herodas Agripa, kuris geriausiai permanė žydų tikėjimo reikalus, apklausęs Paulių, irgi siūlė šįjį išteisinti. Neronas linktelėjo ir apsimetė uoliai klausąs, nors, man rodos, nesuprato nė žodžio. Paulius dar spėjo pridurti:

– Todėl negalėjau nepaklusti tam, kurį regėjau danguje. O kad ir tavo akys atsivertų – kad ir tu atsigręžtum iš tamsybės į šviesą, iš šėtono valdžios Dievopi. Jeigu įtikėtum Jėzų Nazarietį, gautum nuodėmių atleidimą ir atsidurtum tarp visų šventųjų.

Tą akimirką skimbtelėjo vandens laikrodis ir Paulius turėjo nutilti. Neronas jausmingai pasakė:

– Gerasis žmogau, dievaži, nereikalauju prisiminti manęs savo testamente. Nesigodžiu svetimo palikimo. Tai bjaurus šmeižtas. Perduok tai ir kitiems žydams. Būk geras – pasimelsk tik už mano žmoną Popėją Sabiną. Ta vargšelė maldingai kliaujasi tuo pačiu Dievu, kurį esant mane ką tik tikinai.

Jis įsakė atpančioti Paulių, o pančius nusiųsti kaip auką Jeruzalės šventyklai – įrodymą savojo atlaidumo žydams. Juk žydai galį įsižeisti. Tik teismo išlaidas Paulius esą pats privalės apmokėti.

Per keletą dienų išnagrinėjome didžiulę krūvą bylų. Dauguma nuosprendžių buvo išteisinamieji. Atidėtos tik tokios bylos, kurių kaltinamiesiems Tigelinas dėl savo paties naudos leido verčiau mirti nuo senatvės negalios prieš paskelbiant nuosprendį. Po dviejų mėnesių atsisakiau pretoriaus pareigų, tačiau mano veiklumas ir nepaperkamumas buvo jau visur viešai giriamas, o apšmeižos už mano nugaros apščiuvo.

Pauliaus teismo byla buvo palyginti menkniekis. Kur kas didesnę istorinę reikšmę tuo laiku įgijo teisena dėl Pedano Sekundo nužudy-

mo, sukėlusi ant kojų visą Romą. Pasakojau, kad įsiutęs Neronas atleido mano uošvį iš Romos prefekto pareigų. Į jo vietą paskyrė Pedaną. Bet nepraslinkus nė porai mėnesių paties Pedano vergas durklu žvėriškai užbadė šįjį miegantį. Tikroji nužudymo priežastis niekuomet neiškilo aikštėn, bet nuoširdžiai sakau, kad bent jau aš pats netikiu savo uošvį į tai įsivėlus.

Pagal senuosius įstatymus, kai vergas užmuša savąjį šeimininką, nužudomi visi vergai, gyvenę po vienu stogu. Tai įstatymas, padiktuotas ilgametės patirties ir visuotinio saugumo. Tačiau Pedanas turėjo kokius šešis šimtus vergų ir liaudis sukiršo – neleido gabenti tiekos į bausmės vietą. Taigi reikėjo sušaukti senatą nagrinėti šios bylos. Labiausiai pribloškė ir geriausiai papročių sugedimą parodė daugelio senatorių trukdymas šiuo atveju taikyti įstatymą. Kai kurie Senekos draugai atvirai dėstė, kad vergas yra žmogus ir kad nekaltų nedera bausti kartu su kaltaisiais. Senatorius Pudensas ir mano tėvas taip pat stojo piestu prieš tokį neapsakomą žiaurumą. O gynėjai net pasakė, jog vergas tik keršijo už patirtas kančias.

Ir tuomet visiškai teisingai buvo iškeltas klausimas, kas galės jaustis saugus savo namuose, jeigu bus pasigailėta Pedano tarnų. Mat dar protėviai tą įstatymą sukūrė, nes nepasitikėjo net tais vergais, kurie gimė tuose pat namuose ir buvo prisirišę prie savo šeimininkų nuo vaikystės. O juk nūnai vergai visokiausių tautybių, tad ir jų papročiai nežinomi, jie net garbiną svetimus dievus.

Kiek žinau, tada pirmą sykį atvirai užsiminta, kad net tarp senato narių gana vyrų, kurie slapta laikosi svetimo tikėjimo, o net ir gina jo brolius. Romos laimei, įstatymų taikymo šalininkų balsų buvo daugiau.

Pedano namą apsupę žmonės rinko akmenis ir grasino padegimais. Į pagalbą miesto tvarkdariams teko šauktis pretorionus, o Neronas net paskelbė liaudžiai griežtą pranešimą. Kareiviai keliomis eilėmis rikiavosi pakraščiuose gatvių, kuriomis tuos penkis šimtus vergų varė į bausmės vietą.

Žmonės, nors svaidė akmenis ir plūdosi, tačiau tikro maišto nesukėlė. Didelė dalis Pedano vergų neabejotinai buvo krikščionys, nes jie maišėsi minioje prašydami, kad žmonės nesmurtautų, ir tvirtindami, jog jų mokymas draudžia į pikta atsakyti piktu.

Riaušės buvo naudingos tuo, kad mano uošvis Flavijus Sabinas atgavo prefekto pareigas, o senatui ir liaudžiai pagaliau radosi kitokių šnekų. Ir Popėjos nėštumas jautresniems ėmė kelti užuojautą.

Liaudies atmintis trumpa. Išmintingesnieji ėmė tikinti, jog Oktavijai bei grėsliausiems jos šalininkams mirus Roma išvengė didesnių nelaimių. Kai kurie ėmė net gailėtis Nerono – esą jam nelengva buvę duoti tuos neišvengiamus įsakymus, – juk visais kitais atžvilgiais jis elgėsi kilniaširdiškai ir žmoniškai.

Neronas panoro, kad jo vaikas gimtų Ancijuje, kur pats gimė, tarytum trokšdamas laimingu įvykiu apvalyti nuo visų liūdnų prisiminimų Agripinos jam paliktą dvarą. Jis manė, kad vasaros įkaitinta Roma su savo dvokuliais – pernelyg nesveika vieta gimdyti kūdikiui.

Turėjau laimę sutikti Popėją dar prieš išvykstant jai į Ancijų. Nėštumas jos nebjaurojo. Priešingai, jos akys tvaskėjo nuoilsiu, teikiančiu jai švelnaus moteriškumo.

Atsargiai jos paklausiau:

– Ar tiesa, kad ėmei garbinti žydų Dievą? Šitokios šnekos sklando po visą Romą. Sako, dėl tavęs net Neronas pernelyg pamėgo žydus.

Popėja atkirto:

– Turi pripažinti, jog žydų pranašystė išsipildė. Sunkiausiu metu aš pažadėjau dėl savo padėties tvirtumo visuomet garbinti jų Dievą, kuris toks galingas, kad net neturi atvaizdo. Taip pat ir Mozę. Nesiryžčiau gimdyti Ancijuje, jeigu su manim nekeliautų žydas gydytojas. Taip pat išmintingų žydžių senučių pasikviečiau. Žinoma, dėl visa ko vežuosi ir išsilavinusį graiką bei romėną gydytoją.

– Juk neketini apipjaustyti Nerono? – paklausiau juokomis.

Tačiau Popėja susijaudino.

– Nedera šaipytis iš šventų dalykų, – širstelėjo. – Man pasakojo apie maldingas moteris, kurios, garbindamos neregimą Dievą, padarė gerą įtaką savo vyrams. Jų nuodėmės buvo tartum kempine nuvalytos, o palikuonys sulaukė didžiulės palaimos.

– Ar ką nors esi girdėjusi apie Jėzų Nazarietį – žydų karalių? – paklausiau.

Popėja aikštingai užriko:

– Žinau, kad tarp žydų yra visokių šventų vyrų. Jų Įstatymas griežtas, tačiau man, dievobaimingai moteriai, neprivalu per daug paisyti Įstatymo, kai tapau imperatoriaus sutuoktine – ganės, kad išpažinsiu raguotąjį Mozę ir negersiu kraujo.

Supratau, kad ji dar miglotai vokia žydų tikėjimą, kaip ir daugis kitų romėnų, kuriems neužtenka proto suvokti Dievą be atvaizdo. Ir tada lyg akmuo man būtų nuo širdies nusiritęs. Jeigu Popėja būtų žinojusi judėjus nekenčiant Pauliaus kaip maro, vargu ar būtų padėkojusi mudviem su Neronu už išteisinimą, mat tas toliau tęsė savo apmaudų ardomąjį darbą tarp žydų.

Taigi Popėja iškeliavo į Ancijų ir aš nuoširdžiai troškau, kad ji kuo greičiau pagimdytų. Iki Popėja pagimdė, su Neronu sunkiai sekėsi bendrauti. Kai dainuodavo, visi privalėjome jį liaupsinti. Kai važiuodavo kinkiniu, privalėjome girti jo gebėjimus. Nutaikęs progą, jis gerdavo kiauras naktis draugų bemaž nesirinkdamas. O ir Aktę vėl slapta lankė bei mezgė trumpalaikius ryšius su tomis diduomenės moterimis, kurioms santuokinė dora ne per smarkiausiai rūpėjo. Tigelinas jį dar su-

pažindino su savo numylėtais berniukais. Kai apie tai sušnekome, Neronas tuoj prisiminė graikus ir taip pasiteisino:

– Žaibui trenkus į mano taurę, aš tapau šventas. Tai buvo ženklas, kad po mirties būsiu paskelbtas dievu. O dievai juk dvilyčiai. Nesijausčiau tikru dievu, jei nemokėčiau sykiais pamylėti gražių berniukų. Ir Popėja nori, kad aš verčiau žaisčiau su berniukais, nei su garbėtroškom moterim. Pasak jos, tada nėra ko pavyduliauti ir be paliovos būgštauti, kad kuris nors iš netyčių nuo manęs pastos.

Su savo sūnum Jukundu retai susitikdavau. Barbas, save laikydamas Jukundo auklėtoju, išsikėlė gyventi pas ponią Tuliją. Tai buvo būtina, nes ponia Tulija pernelyg paikino berniuką ir tenkino visus jo įnorius. O nuo manęs Jukundas atprato.

Žmonos Sabinos namuose mane pakęsdavo tik tada, kai ten pristigdavo pinigų. Mažasis Lausas man atrodė svetimas. Jo odos spalva stebino tamsumu, o plaukai garbanojosi. Nė nenorėdavau paimti jo ant rankų ar su juo žaisti. Sabina priekaištavo man, jog esu niekam tikęs tėvas.

Kartą atrėžiau, kad tarp žvėrių tramdytojų berniukas randąs sau ganėtinai tėvų, kurie su juo mielai žaidžia. Ir tai buvo tiesa. Kai panūsdavau bent pasižiūrėti į sūnų, kelią bemat pastodavo Epafroditas, sakytum tyčia rodė, jog vaikui su juo daug smagiau. Sabina tada iš piktumo tik nublyško ir pareikalavo, kad bent jau viešai nelaidyčiau tokių nederamų juokų.

Jos pažįstamų būry buvo kilmingų moterų, kurios atsivesdavo vaikus pasižiūrėti žvėrių, o pačios stebėdavosi drąsiais tramdytojų triukais. Kilmingieji tada ir paprato laikyti namuose gazeles bei gepardus. Mane labai erzino beširdžiai vertelgos, kurie, pažeisdami mano išimtinę teisę, atveždavo šių žvėrelių į miestą ir pigiai juos pardavinėdavo. Į Romą buvo imti gabenti nirtūs britiški šunys. Už tų šunų jauniklius gaudavau nemažus pinigus.

Galų gale Popėja Sabina pagimdė dailutę mergytę. Neronas džiaugėsi ja lygiai, kaip būtų džiaugęsis sūnaus gimimu. Jis verste užvertė Popėją dovanomis ir visais atžvilgiais elgėsi nelyg jaunas tėvas, kuoktelėjęs iš džiaugsmo.

Visas senatas iškeliavo į Ancijų jo sveikinti. Ir, žinoma, visi romiečiai, kurie laikė save garbingais žmonėmis. Upiniai ir Ostijos laivai plaukė grūste pergrūsti žmonių. O palyginti prastas kelias nuo Arecijaus iki Ancijaus buvo kimšte prikimštas vežimų bei dengtų neštuvų, todėl visi strigo nepakenčiamoj kamšaty. Vienas mano atleistinis vergas užpelnė nemenkai turto paskubėjęs įruošti apsčiai laikinų nakvynės namų bei užeigų palei visą didįjį kelią.

Ancijuje, Agripinos kolonų salėje, senatas susirinko į šventinį posėdį ir paskelbė net tris šventines padėkos dienas. Buvo paskirta lėšų Pomonos šventyklai atnaujinti, Jupiterio Sergėtojo šventykloje nu-

spręsta pastatyti auksinę Fortūnos statulą, o liaudžiai parodyti vaidinimų.

Naujagimei buvo iškart duotas ne tiktai Klaudijos, bet ir garbus Augustos vardas. Kažkoks karštuolis gerdamas vyną pasiūlė tą vardą suteikti ir Popėjai Sabinai. Niekas nedrįso siūlymui prieštarauti, nes toje gėrynėje dalyvavo ir pats Neronas. O Popėja Sabina atsidėkodama padovanojo Jeruzalės šventyklai auksinių šventenybių. Jos gydytojui žydui buvo suteikta Romos pilietybė.

Aš pats buvau pasiruošęs iš anksto. Per padėkos dienas surengėme mediniame amfiteatre tokių puikių žvėrių kovų, kad bent vieną sykį jos patiko labiau nei Didžiojo cirko lenktynės, nors tik aš pats šitaip sakau. Mano paruoštus pasirodymus apsilankymu pagerbė net Vestos mergelės. Man daugelis įtaikavo, jog žvėrių tramdymą aš pavertęs tikru menu.

Amazonės apdaru apsitaisiusi Sabina įvažiavo į areną paauksuotu vežimu, traukiamu keturių liūtų, ir už mane nusilenkė audringai plojantiems žiūrovams. Su dideliausiais vargais buvau atsigabenęs didžiųjų plaukuotų beždžionių iš pačios Afrikos. Mat norėjau turėti jų jauniklių. Tas beždžiones augino geltonodžiai neūžaugos, gyvenantys podraug su jomis tamsiausioje Afrikoje.

Beždžionės gebėjo kautis tarp savęs akmenimis ir vėzdais. Mokyčiausia jų buvo aprengta gladiatoriaus apranga. Kai kurie žiūrovai palaikė jas net žmonėmis, kur ten žvėrimis. Tada tarp susikivirčijusių žiūrovų kilo peštynės ir vienas net buvo užmuštas, o sužeista ne viena – kelios dešimtys. Taigi vaidinimas nusisekė kuo puikiausiai.

Šįkart man pagaliau buvo atlyginti visi nuostoliai. Šykštusis Seneka valstybės iždo jau nesaugojo. O Neronas nesupaisė pinigų vertės ir bemaž neskyrė valstybės iždo nuo imperatoriškojo. Taigi pareikalavau sumokėti iš abiejų ir savo atleistinių padedamas įdėjau pinigus į nuomojamus namus Romoje bei žemes Cerėje.

Įsigijau turtinių teisių į pirmąjį Romos dangoraižį, turėjusį keturiolika aukštų. Miesto viduryje gyventi darėsi taip ankšta, kad namai kilo į aukštį. Didžiąją dalį neapstatytų žemių užėmė kilmingųjų bei turtingų prasisiekėlių sodai. Juk sodas mūro viduje – puikiausia ir brangiausia įstaiga.

Tačiau senųjų giminių turtuoliai, siekdami liaudies prielankumo, vis dėlto leisdavo piliečiams pastulbinėti į senus medžius, fontanus bei graikiškas statulas savo soduose, jei tik tieji elgėsi prideramai, nesigužinėjo krūmynuose ir neraižė vardų raidžių medžių žievėje.

Bet Nerono tėviška meilė truko neilgai. Ruduo buvo lietingas, Tiberis baugiai tvino ir podraug su nuodingais rūkais mieste ėmė plisti gerklės uždegimas. Suaugusiųjų jis mirtinai nenugaluodavo, tačiau kūdikiai krito kaip lapai.

Neronas taip pat susirgo ir taip užkimo, kad tik tik iššnibždėdavo žodį, ir subūgo amžinai neteksiąs balso. Už jo balsą visose šventyklose aukojo permaldavimo aukas daugis – tiek valstybės pareigūnai, tiek ir pavieniai asmenys.

Tačiau vos jis pats pradėjo sveikti, susirgo jo dukrelė ir po kelių dienų mirė, – kad ir kiek stengėsi gydytojai ir maldomis užtarimo prašė žydai. Nuo nemigos ir liūdesio suklaikusi Popėja tūžmingai kaltino Neroną – kad šis sirgdamas savo vaikelį kasdien ėmė ant rankų ir be perstogės bučiavo.

Sukrėstas senatas tučtuojau paskelbė Klaudiją Augustą dieviškąja, velionei buvo skirta deivės pakloja, jos garbei nuspręsta pastatyti šventyklą, o jai tarnauti išrinkti pontifikai. Neronas paslapčia tikėjo, jog naujojoje šventykloje iš tikrųjų garbinamas jo balsas ir aukojama dėl jo balso sustiprinimo.

Todėl žynių kolegijai buvo nurodyta ne tik viešai aukoti, bet ir atlikti nustatytas slaptas apeigas, kurias uždrausta atskleisti bent vienam pašaliečiui. Nerono balsas iš tiesų sustiprėjo, – taip kaip ir tada, po Agripinos mirties: jis aidėjo kaip rūda, salino kaip skystas medus ir virpino nuo galvos iki kojų. Aš pats čia tik pakartoju, ką šnekėjo daug išmanesni už mane.

Neronas nutuko – skruostai ir smakras išsipūtė, nes jam pasakė, jog skambiausio balso tenorų kaulai turi tarpiai apaugti mėsa, kad pakeltų dainavimo įtampą. O ir Popėja mieliau jį išleisdavo į dainavimo pratybas, nei kad ištvirkauti.

Po dukters mirties Neronas per visą žiemą lavino balsą – net valstybės reikalai jam tapo per sunkia našta. Jis praleisdavo senato posėdžius, nes baiminosi peršalsiąs ant ledinių kurijos grindų. O kai ateidavo į posėdį – ateidavo pagal paprotį pėsčias, kojas apsivyniojęs vilnom ir po konsulo kreipimosi visuomet atsistodavo. Vos nusičiaudėjęs jis skubinai išeidavo, palikęs svarbius reikalus senatui spręsti.

Sykį žiemą, prieš Saturno šventę, Klaudija prisispyrusi pareikalavo su manimi pasišnekėti tikindama, jog tai svarbus mudviem abiem reikalas. Sutvarkęs kasdienius sandorius su savo klientais bei atleistiniais, priėmiau ją, smarkiai nuogąstaudamas, kad vėl pradės ūžti man ausis apie atgailą ir krikščionių krikštą.

Tačiau Klaudija grąžydama rankas sudejavo:

– Oi, Minutai, mane plėšo prieštaros. Mėtausi šen ir ten tarytum įmirkusi virvė. Negerai pasielgiau, kad paprašiau tavęs, pasinaudojusi padėtim, išlaisvinti Paulių.

Mat, vengdamas jos rizgimo, leidau suprasti, jog tiktai jos prašymu išteisinau Paulių, bet šis ir toliau kertąsis su judėjais kitose šalyse.

– Nesirūpink, – pasakiau, – imperatorius pats jį išteisino, nes Paulius – žydas. Bet kas vėl atsitiko? Ar negana, kad leidžiu tau ir namiškiams

po gaidgystės traukti giesmes ir melstis? Nors mano klientus šitai erzina, o ir mano paties garbę teršia.

Klaudija tarė:

– Išgirdę apie Pauliaus išteisinimą, Jeruzalės judėjai taip įsiuto, kad neteisėtai užmėtė akmenimis Jokūbą, mūsų vyresnįjį ir pirmąjį iš brolių. Jeruzalėje pradėta taip žiauriai persekioti šventuosius, kad visa bendruomenė turėjo sprukti iš miesto. Prokuratorius Festas nė piršto nepajudino, kad toji savivalė būtų pažabota. Priešingai, jis tik pjudo Jeruzalės aklatikius su galilėjiečiais. O pačioje Judėjoje jau net įsisiautėjo plėšikų gaujos ir jos daigoja romiuosius.

– Nejau reikalausi, kad atleisčiau prokuratorių Festą? – paklausiau šaipiai. – Jis tik laikosi Romos valdymo meno pirmojo dėsnio: „Skaldyk ir valdyk".

– Apie Paulių sklando daug piktų šnekų, – skundėsi Klaudija. – Žydai krikščionys, kurie pirmiau buvo apipjaustyti ir todėl laiko save geresniais už kitus krikščionis, tvirtina, kad Jokūbas buvo apmėtytas akmenimis per Paulių. Jeigu tas savo priešgyniavimu sinagogoje nebūtų sukurstęs Jeruzalės aukščiausios tarybos neapykantos, tai ir šventųjų iš ten nebūtų ištrėmę. Nūnai čionykščiai Pauliaus šalininkai susitelkė apie išpuikėlę Priskilę ir jos kreivanosį vyrą Akvilą. O šieji prielankūs tiktai tokiems, kurie puošiasi prašmatniais drabužiais bei aukso žiedais. Dar kiti žydai krikščionys savo susirinkimuose skelbia Jokūbo laišką, kurį šis suskubo parašyti prieš mirtį, persergėdamas visus dėl Pauliaus klaidinamų mokymų.

– Kristau, pasigailėk! – šūktelėjau. – Nejau prašai manęs, kad atskirčiau pelus nuo grūdų? Aš juk pažįstu Priskilę. Po smurtingų bruzdėjimų Efese ji, pati lįsdama pavojun, slapstė Paulių. Nejau jūs, krikščionys, negalite net tarp savęs susitarti?

Klaudija sielojosi:

– Aš tiktai moteris. Paulius ir Kefas, ir Jokūbas – vienas per kitą – perspėjo mus saugotis apsišaukėlių ir netikrų pranašų. Savo laiške Jokūbas skelbia, jog Viešpaties atėjimas jau arti ir teisėjas jau stovi ant slenksčio. Aš sudrebu vos pagalvojusi, kaip griausmingai dangūs grius ir visos pirmovinės medžiagos išsilydys nuo karščio – ir žemė, ir visa, kas tik sukurta žmogaus, prapuls ugnyje. Šitaip tvirtina Kefas. Aš tik baiminuosi, kad ne visada buvau nuolanki ir net dabar ne viską suprantu teisingai.

Čia jau ir aš skubinai įterpiau trigrašį:

– Gal bent dabar voki, kodėl ir aš taip nenorėjau priimti krikščionių krikšto, nors bemaž tikiu Jėzų Nazarietį esant Kristų. Krikščionių mokymas dar nesutvarkytas – kunkuliuoja kaip vanduo puode. Bet per daug nesibaimink dėl greito Kristaus atėjimo. Net ir mano tėvas laikosi nuomonės, jog Jo paties mokiniai neteisingai vokė Jo atėjimą, kaip

kad Jam gyvam esant neteisingai suprato ir Jo mokymą. O ir pats Kefas pripažįsta, jog dėl savo ūmaus būdo dažnai Jį suprasdavo neteisingai. Taigi turi būti švelnesnė, kantresnė ir verčiau nesikišti į ginčus dėl jų mokymo. Pasikliauk Kefu – tas juk nesipučia prieš kitus, nors tikrai padarė daugel stebuklų Kristaus vardu. Mano tėvas jam irgi gelbsti patarimais, nors kitados giežė ant jo, mat Kefas manė, jog tik apipjaustyti žydai gali sekti paskui Kristų.

Klaudija išklausė mane keistai rami. Man pasirodė, kad dar kai kas jai slegia širdį.

– Oi, Minutai! – aiktelėjo ji. – Padariau tai, ko neišdrįsau net tau prisipažinti. Bet pirmiau pasižiūrėk į mane. Ar nemanai, kad aš pasikeičiau?

Atvirai sakau: kartais savo nepakenčiamu zyzimu ir postringavimu apie krikščionis ji mane taip atgrėsdavo, kad net pažvelgti į ją nevaliodavau. Atlyžęs dėl jos nuolaidumo, atidžiai pasižiūrėjau į ją ir nustebau, kad vergiškas įdegis išnykęs nuo jos švelnaus veido. Ji vilkėjo dailius drabužius, plaukus buvo susišukavusi pagal naująjį – graikišką – paprotį.

Priblokštas suplojau delnais ir pataikiai šūktelėjau:

– Ak, gyvybingumu ir stotu tu dabar prilygsti garbiausiai romėnei! Įtariu, kad slapčia vaisteisi veidą asilės pienu.

Klaudija paraudo iki ausų ir skubinai patikino:

– Ne iš tuštybės kitados nesirūpinau savo išvaizda, bet tik todėl, kad man patikėjai prižiūrėti didžiulius savo namus. Drovumas ir širdies kuklumas – štai kas puikiausia moters puošmena, bet tavo klientai ir mėsos prekijai susirinkę bazilikose tuo netiki. Norėjau paklausti, ar bent tu įžvelgi mano veide imperatoriaus Klaudijaus bruožų?

Aš ją nuraminau:

– Ne, po teisybei, neįžvelgiu. Nesibaimink. Susenęs Klaudijus negalėjo pasigirti gražia išvaizda. O tu, kad jau ir brandi moteris, mano akims vis tiek esi daili, juk matau – išsipešiojai plačius antakius.

Klaudija neslėpė nusivylimo.

– Nieko nesupranti, – niūriai tarė ji. – Mudvi su teta Paulina slapta buvome nuėjusios pasveikinti mano jaunesniosios įseserės Antonijos, mat ji dabar labai vieniša. Klaudijus nužudė pirmąjį jos vyrą, o Neronas antrąjį. Todėl kai sugrįžo iš Masilijos, niekas nedrįsta su ja bendrauti. Kančios privertė ją į visa ką žvelgti jau kitaip nei anksčiau. Taigi ji pavaišino mudvi midum bei vaisių pyragu ir padovanojo man auksinį plaukų tinklelį. Šiandien gal jau ji net ir viešai pripažintų mane savo įsesere. Juk iš tikrosios Klaudijaus giminės likome tik mudvi – ji ir aš.

Pasibaisėjau supratęs, kad ji iš moteriškos garbėtroškos vis dar laikosi įsikibusi bergždžio vaizdinio.

– Bene jau užmiršai, kad vien dėl tavo kilmės Agripina neteisingais liudijimais užtraukė tau gėdą? – šūktelėjau. – Klaudijaus įsūnis Nero-

nas kažin ar apsidžiaugs išgirdęs, jog turi dar vieną – nepažįstamą – seserį.

– Žinoma, kad nepasakojau Antonijai, kas man nutiko, – irzo Klaudija. – Leidau jai suprasti, kad slėpiausi kaime, būgaudama Agripinos. Ji lyg ir patikėjo. Ir tarsi iš Dievo malonės negeri prisiminimai išsitrynė iš atminties, nes širdyje atleidau Agripinai už jos bjaurų pasielgimą. Aš juk atgailą atlikau – vergės drabužiu, nuskustais plaukais ir antakiais, – jei pameni. Jaučiuosi visiškai apsivaliusi net ir nuo tų nuodėmių, kurių tikrai nepadariau.

Ji įsidelbė į mane keistai blizgančiomis akimis, sunkiai atsiduso kilstelėdama aptakią krūtinę ir abiem rankom šiurkščiai sugriebė manąją, kai išsigandęs šokau šalin.

– Ko sieki, nelaimingoji? – paklausiau.

– Minutai, – pasakė ji. – Pats supranti, kad tavo gyvenimas šitaip tęstis negali. Tavo santuoka su Sabina juk netikra. Tu kvailys, jeigu pats ligi šiol nesupratai. Jaunystėje davei man tam tikrą įsipareigojamąjį pažadą. Tu subrendai ir mudviejų amžiaus skirtumas jau ne tiek reiškia kaip tuomet. O ir vargiai jį pastebėsi. Minutai, dėl savo gero vardo turi išsiskirti su Sabina.

Jaučiausi tartum į narvo kampą užspeistas žvėris, auklėjamas įkaitinta geležimi.

– Tu juokauji, – paprieštaravau. – Pakvaišai nuo krikščionių prietaro. Seniai šito bijojau.

Rydama mane akimis, Klaudija nekantriai suriko:

– Krikščionys turi vengti ištvirkimo! Juk šneka patį Jėzų Nazarietį pasakius, jog vyras, kuris į moterį žiūri su pageida, širdyje su ja svetimauja. Neseniai tą išgirdau. Ir ta mintis man graužia širdį kaip pūliuojanti žaizda. Suprantu, jog šitai taikytina ir moteriai. Todėl gyvenimas man darosi suvis nepakenčiamas – juk kasdien matau tave ir negaliu žiūrėti negeisdama širdim. Naktimis vartausi lovoje ir kandžioju čiužinį iš pasiilgimo.

Nori nenori jos žodžiai glostė man širdį. Pažvelgiau į ją visai kitom akim.

– Kodėl anksčiau nesakei? – paklausiau nustebęs. – Būčiau vien iš pagailos kokią naktį su tavim permiegojęs. Bet dėl tavo grizlumo man šitai net galvon nešovė.

Klaudija ryžtingai papurtė galvą:

– Man nereikia tavo pagailos. Nusidėčiau, jei į tavo lovą gulčiausi nesusaistyta santuokos saitais. Šis pasiūlymas rodo, kaip surambėjo tavo širdis ir kaip tu mane menkini.

Iš mandagumo nepriminiau jai, kaip žemai ji buvo nupuolusi, kai ją suradau. Jos siekis buvo toks beprotiškas, kad iš siaubo aš žado netekau. Tačiau Klaudija tęsė:

– Antonija galėtų duoti švenčiausią priesaiką Vestos mergelėms, jog esu tikra Klaudijaus duktė ir turiu jo kraujo. Ji tikrai nori tai padaryti bent jau Nerono apmaudui. Tada santuokos su manim nelaikytum netinkama. Jeigu mudviem gimtų vaikas, tai Vestos mergelės visuomet žinotų apie jo kilmingumą, o berniukas šitaip aplinkybėms pasikeitus netgi galėtų siekti aukščiausios padėties Romoje. Antonija pati labai graužiasi, kad nė vienoje santuokoje nepagimdė vaiko.

– Ant išdžiūvusio medžio ūgliai neauga! – šūktelėjau aš, nebeįstengdamas tvardytis. – Prisimink, ką išgyvenai.

– Kaip moteris, aš neturiu jokios kliaudos! – savo ruožtu užriko Klaudija. – Šitai liudija mėnesinės permainos mano kūne. Juk sakiau, kad apsivaliau nuo praeities. Panorėjęs pats galėtum įsitikinti.

Kai mėginau pasprukti iš kambario, ji sugriebė mane ir aš nebeišmanau, kaip, bet stumdydamiesi mudu susikibom. Sena meilė nerūdija, be to, išties ilgai nebuvau gulėjęs su moterimi. Netrukus susivokėme karštai bučiuojantys vienas kitą ir Klaudija, apsikabinusi mane, jau nebevaliojo tramdytis. Tiesa, po visko ji graudžiai apsiverkė, bet vis dėlto stipriai laikė mane apsiglėbusi ir bylojo:

– Silpna mano dora geriausiai įrodo, kad mano gyslomis teka Klaudijaus pagedęs kraujas. Bet vėl nupuldęs mane nuodėmėn, privalėsi pats ją ir išpirkti. Jeigu turi bent trupinėlį vyriškumo, išsyk drožk pasikalbėti su Sabina apie skyrybas.

– Bet mudu su ja turime sūnų, – paprieštaravau. – Flavijai man niekuomet nedovanos. Sabinos tėvas – miesto prefektas. Atsidurčiau nepakenčiamoj padėty.

– Nenoriu šmeižti Sabinos, – šventeiviškai pasakė Klaudija. – Bet ir tarp žvėryno vergų yra krikščionių. Ten apie tavo Sabinos paleistuvystes visi jau šneka.

Aš niekinamai nusijuokiau.

– Sabina – šalta ir belytė moteris, – pasakiau kupinas savikliovos. – Aš tai puikiausiai žinau. Ne, nesumoju svarios skyrybų priežasties – juk jai nerūpi net tai, kad tenkinuosi su kitom moterim. Svarbiausia, kad ji už jokius pinigus nepaliks žvėryno liūtų. Tie žvėrys jai net ir už mane brangesni.

– Betgi ji galės pasilikti žvėryne, – išmintingai tarstelėjo Klaudija. – Ji ten turi namus, o tu retai ten lankaisi. Net ir išsiskyrę judu galėsite likti draugais. Patikink ją, jog viską žinai, tačiau nori išsiskirti tyliai. Net tegul lieka tavo vardas vaikui, kad iš kvailos lengvatikystės paėmei jį ant rankų ir nebegali išsižadėti.

– Nejau nori pasakyti, kad Lausas – ne mano sūnus? – paklausiau nustėręs. – Nemaniau, kad esi tokia bjauri. Kur tavo krikščioniškas atlaidumas?

Netekusi kantrybės, Klaudija užriko:

– Visi Romoje žino, kad jis ne tavo sūnus! Sabina miegojo su kuo tik nori – žvėrių tramdytojais, vergais, o gal net ir su beždžionėmis – ir savo palaidumu kurstė kitas kilmingas moteris. Neronas krizena tau už nugaros, o ką jau kalbėti apie kitus tavo puikiuosius draugus.

Pasikėliau nuo grindų togą, apsisiaučiau ir susiklosčiau kuo pagarbiausiai, nors rankos iš pykčio ir drebėjo.

– Noriu įrodyti, kad tu bjauriai meluoji, – rėžiau šiurkščiai, – todėl eisiu pasišnekėti su Sabina. Paskui sugrįšiu ir nuplaksiu tave priešais dvasias globėjas kaip netikusią ūkvedę ir nuodingų plepalų nešiotoją. Galėsi keliauti pas savo krikščionis tuo pačiu vergės skarmalu, kuriuo vilkėdama atsiradai šiuose namuose.

Plevėsuodamas togos skvernais lėkiau tiesiai į žvėryną nelyg furijų genamas – nemačiau žmonių, plūstančių gatvėmis, ir neatsakinėjau į sveikinimus. Netgi neleidau pagal seną gerąjį paprotį pranešti žmonai mane atėjus, tik nežiūrėdamas stojančių skersai kelio vergų puoliau tiesiai į jos kambarius.

Sabina ištrūko iš galiūno Epafrodito glėbio, šoko priešais it įniršusi sužeista liūtė ir degančiom akim sušuko:

– Kaip tu elgiesi, Minutai? Gal suvis netekai proto? Matei, kad kaip tik mėginau liežuviu išimti šapelį iš Epafrodito akies! Pusžlibis jis nevalios manęs palydėti pas liūtus, kuriuos ką tik atgabeno iš Numidijos.

Bet ir aš užbaubiau:

– Savom akim mačiau jį ieškant šapelio tam tikroj tavo vietoj! Duokšekit man kalaviją! Užmušiu tą įžūlėlį vergą, kuris spjauna į mano santuokinį guolį.

Dangstydamasi nuogumą, Sabina skubinai puolė uždaryti durų ir pavarė suglumusius vergus.

– Pats žinai, kad mes lavinamės bemaž nuogi, – taikingai aiškino ji. – Drabužių palankai tik erzina liūtus. Tave akys apgavo. Atsiprašyk Epafrodito už tai, kad išvadinai jį vergu. Už pasižymėjimą amfiteatre jis jau seniai gavo atleistinio lazdą ir net Romos pilietybę iš paties imperatoriaus.

Tik perpus tuo patikėjęs garsiai surėkiau atnešti man kalaviją ir pasakiau:

– Tučtuojau pateisink gėdingas apkalbas, kurios sklando apie tave Romoje. Rytoj kreipsiuosi į imperatorių ir pareikalausiu skyrybų.

Sabina atšalo, sąmoksliškai dėbtelėjo į Epafroditą ir paliepė:

– Pribaik jį. Suvyniosim į kilimą ir nunešim į liūtų narvą. Dažnas juk žūva žaisdamas su žvėrimis.

Atkišęs didžiulius gniaužtus Epafroditas ėmė artintis – šiurpulingai stiprus ir visa galva už mane aukštesnis. Suprantamo siuto pagautas rimtai subūgau dėl savo gyvasties. Tad skubomis išbėriau:

– Suprask mane teisingai, Sabina. Kam man įžeidinėti savo sūnaus

tėvą? Epafroditas – pilietis ir tuo man lygus. Susitarkime taikiai – nei vienas, nei kitas turbūt nenorim viešo triukšmo.

Epafroditas irgi nuramino:

– Aš stiprus, bet nieku gyvu nenorėčiau galabyti tavo teisėto vyro, Sabina. Juk jis visuomet supratingai žiūrėjo pro pirštus į bendrą mudviejų gyvenimą. Gal jis ne šiaip sau nori skirtis. Pati dažnai ilgėdavaisi laisvės. Elkis išmintingai, Sabina.

Tačiau tebedegdama pykčiu Sabina tyčiojosi:

– Gal tau kojos linksta prieš šlubą randuotaveidį tu, didžiaūgi? Herkulavita, tas tavo įnagis didesnis už drąsą. Nejau nesuvoki, kad pravarčiau drauge mudviem jį pasmaugti ir perimti jo turtą, nei gėdą per jį užsitraukti.

Vangstydamasis mano žvilgsnio, Epafroditas atsargiai suėmė mane geležiniais pirštais – bergždžiai būčiau blaškęsis. Balsas man gerklėje užslopo, akys užtemo, tik ženklais parodžiau norįs tartis dėl gyvybės kainos. Epafroditui atleidus gniaužtus, sušnibždėjau:

– Žinoma, tau liks turtas ir pareigos žvėryne, jei išsiskirsim kaip protingi žmonės. Atleisk, brangi Sabina, man už tokį karštakošiškumą. Tavo sūnus, aišku, perims mano vardą ir teisėtą palikimo dalį. Dėl meilės, kuri kitados mudu sujungė, tikrai nenorėčiau, kad baisiai nusikalstum. Vis tiek kaip nors įkliūtum. Paprašykime verčiau vyno ir visi drauge pavalgykime susitaikymo vakarienę – tu, aš ir mano svainis, kurio kūniškai jėgai aš iš širdies lenkiuosi.

Epafroditas staiga apsipylė ašarom, apsikabino mane ir sušuko:

– Ne, ne, aš negaliu tavęs pasmaugti! Likime visi draugais. Man bus didelė garbė su tavim pavalgyti.

Iš skausmo ir palengvėjimo man į akis sušoko ašaros.

– Tai mažiausia, ką galiu padaryti, – sustūgau, apkabindamas jo galingus pečius. – Jau pasidalijau su tavim žmona. Taigi tavo garbė yra ir mano garbė.

Pamačiusi mudu taip karštai glėbesčiuojantis, atitoko ir Sabina. Liepė patiekti geriausių valgių, išgėrėme visi vyno ir vaikelį pasišaukėm, kad Epafroditas su juo pasikalbėtų ir palaikytų ant rankų. Kartkartėmis per nugarą man dar perbėgdavo šiurpas pagalvojus, kas galėjo nutikti dėl mano kvailumo, bet paskui nuo gero vyno nurimau.

Kauštelėjom visi ir mane suėmė liūdesys – prisiminiau praėjusius laikus ir paklausiau Sabinos:

– Kodėl viskas šitaip baigėsi – juk iš pradžių jautėmės laimingi, o aš buvau aklai įsimylėjęs tave.

Įsijautrinusi Sabina atitarė:

– Tu niekuomet nepermanei mano tikrosios prigimties, Minutai. Bet už tai aš tavęs nekaltinu, gailestauju tik dėl savo piktų žodžių, kuriais kitados paniekinau tavo vyriškus gebėjimus. Jei nors kartą būtum juo-

dai pamušęs man akį – kaip kad aš tau, kai pirmąkart susitikome. Jeigu būtum rimbu nuplakęs – gal viskas būtų kitaip pasisukę. Ar prisimeni, kaip droviai vestuvių naktį pasiprašiau pagrobiama? Bet tu neturi tikro pagrobėjo nuostabaus smurtingumo, kurio negali įveikti spyriodamasi, spardydamasi ir grasindama rėkti.

Apstulbęs atsakiau:

– Visados maniau, kad meilėje moteriai labiausiai reikia švelnumo ir saugumo.

Sabina gailiai papurtė galvą ir tarstelėjo:

– Klaidinga tavo pažiūra – ir tai geriausiai rodo, kaip dar vaikiškai tu supranti moteris.

Kuo taikiausiai pasitarėme apie piniginių reikalų tvarkymą, aš pagyriau Epafroditą, kaip tikrą vyrą bei gabiausią savo srities menininką, ir, vyno įdrąsintas, patraukiau pas Flavijų Sabiną pasišnekėti apie skyrybas. Tiesą sakant, jo piktumo bijojau labiau negu Sabinos. Bet, mano nuostabai, jis viską įvertino nuovokiai.

– Seniai pastebėjau, jog tarp judviejų ne viskas gerai, – pripažino jis, vengdamas mano žvilgsnio. – Bet nuoširdžiai tikiuosi, kad skyrybos nenutrauks glaudžios mudviejų draugystės ir abipusės pagarbos. Pakliūčiau į didelę bėdą, jeigu, tarkim, lieptum man grąžinti paskolas. Juk mes, Flavijai, nesame tokie turtingi, kaip norėtumėm. Mano brolis Vespasianas dabar gyvena tik iš prekybos asilėnais. Tapęs Afrikos prokonsulu, jis dar labiau nuskurdo. Sako, žmonės tenai jį apmėtė runkeliais. Baiminuosi, kad jam teks išeiti ir iš senato, jei cenzorius pastebės, kad jis jau nebevykdo nustatytos turtinės sąlygos.

Tuo laiku Neronas netikėtai iškeliavo į Neapolį, įsimanęs pirmą sykį viešai padainuoti graikams žiūrovams, kurie neva supranta meną geriau už romėnus.

Nors ir laikė save menininku, Neronas prieš visus viešus pasirodymus vis tiek gąstaudavo, drebėdavo ir prakaituodavo, todėl visada samdydavosi plojikų, kurie pirmieji paakindavo žiūrovus ploti katučių.

Aš irgi paskubomis iškeliavau paskui, nes privalėjau dėl einamų pareigų. Gražusis Neapolio teatras buvo sausakimšas. Puikus Nerono balsas uždegė klausytojus. Ypač keletą Aleksandrijos keliauninkų – šie savo miesto papročiu ritmiškai plojo delnais.

Vidur pasirodymo teatrą staiga supurtė žemės drebėjimas. Žiūrovus pagavo klaikas, vienas Neronas dainavo tarytum nieko nebūtų nutikę. Visi gyrė jo šaltakraujiškumą – žiūrovus jo narsa tiesiog drąsino. Vėliau jis tikino taip įsigyvenęs į vaidmenį, kad net nepajutęs žemės drebėjimo.

Sėkmė jį taip įkvėpė, kad jis dainavo teatre keletą dienų paeiliui. Galų gale miesto tarybai teko papirkti jo dainavimo mokytoją, kad tas patartų Neronui patausoti neprilygstamą balsą, mat dėl jo pasirodymų

visiškai sutriko miesto kasdienis gyvenimas, prekyba bei laivyba. Aleksandriečiams už nuovokumą Neronas atsilygino ne tik dovanomis, bet ir dalydamas Romos pilietybes, o pats nusprendė kuo skubiau kakti Aleksandrijon ir ten padainuoti savęs vertiems klausytojams.

Pasitaikius progai aš savo ruožtu išgyriau nuostabius jo, kaip menininko, pasiekimus ir Neronas paklausė:

– Ar tu tikrai tiki, kad nebūdamas imperatorius aš bet kurioje šalyje pragyvenčiau iš meno?

Patikinau, jog jis, kaip menininkas, tikrai gyventų laisvesnį ir saviškai įdomesnį gyvenimą, nei būdamas imperatorium, kuris turi dėl kiekvienos sąskaitos ginčytis su šykščiais prokuratoriais. Dar užsiminiau, kad eidamas pretoriaus pareigas aš privaląs pastatyti liaudžiai vaidinimą teatre, tačiau Romoje, manding, nesą nė vieno sugebesnio dainininko. Apsimestinai susidrovėjęs pasiūliau:

– Jei mano apmokėtame vaidinime pasirodytum tu, tai liaudies prielankumą tikrai pelnytume. Sumokėsiu tau milijoną sestercijų. Žinoma, vaidmenį galėsi pats pasirinkti.

Kiek žinojau, tai buvo pats didžiausias atlyginimas dainininkui už vičvieną pasirodymą.

Apstulbęs Neronas paklausė:

– Nejau tikrai manai, jog mano balsas vertas milijono sestercijų, ir tikiesi per jį pelnyti liaudies prielankumą?

Patikinau, kad jo sutikimas man pelnys didžiausią liaudies prielankumą. Raukydamas kaktą Neronas dėjosi mąstąs apie apstybę savo pareigų, bet galiausiai tarė:

– Tebūnie, pasirodysiu kaip aktorius – apsiavęs koturnus, veidą prisidengęs kauke. Žinoma, kad nori, pasigaminsiu dar ir savo veido kaukę. Patikrinkim Romos žiūrovų meninį skonį! Tik po pasirodymo pranešime mano vardą. Tokiomis sąlygomis aš sutinku su tavo siūlymu. Manau, kad vaidinsiu Orestą. Jau seniai norėjau jį padainuoti. Gal mano susikaupusių jausmų galybė sukrės rambius Romos žiūrovus.

Iš menininko tuštybės jis panūdo išeiti scenon kaip motinžudys, idant suvirpėtų jo paties jausmai. Lyg ir supratau jį. Pats iš beprotiškų Kilikijos išgyvenimų išsivadavau parašęs linksmą knygą apie nelaisvę. Neronas, nužudęs Agripiną, patyrė sukrėtimą, iš kurio mėgino išsivaduoti dainuodamas. Tik labai nuogąstavau per tą savo siūlymą pats įlindęs į didelį pavojų. O jei žiūrovai, nepažinę Nerono, neparodys ganėtinai užsidegimo?

O ir dar blogiau galėjo nutikti. Motinžudžio vaidyba su Nerono veido kauke galėjo nurodyti žiūrovams negerą tikslą. Žiūrovai palaikys vaidinimą narsiu priešingavimu Neronui ir prisidės prie jo. Tuomet man galas. Mat kiti šoks ginti Nerono garbės. Tada kils triukšmas, pareikalausiąs dar ir žmonių aukų.

Taigi man beliko kaip didžiausią paslaptį paskleisti žinią, kad mano vaidinime pats Neronas vaizduos Orestą. Seno raugo senatoriams bei raiteliams atrodė neįmanomas dalykas, kad imperatorius apskritai nusižemins ligi aktoriaus lygio ir tuo sąmoningai užsitrauks gėdą. Be to, dėl pasirinkto vaidmens jie tą gandą palaikė piktu juoku.

Laimė, mudviejų su Tigelinu siekiai šiuo požiūriu sutapo. Tigelinas sušaukė pretorionų kohortą palaikyti teatre tvarkos ir nustatytu metu paploti katučių, akylai sekant paties Nerono nusamdytų plojikų pavyzdžiu. Plojikų grupių vadovai buvo jauni vyrai, šiek tiek nutuokiantys apie muziką bei dainavimo meną, tad plojo reikiamu metu. Plojikai privalėjo mokėti ūžti iš įdomumo, dusliai pliaukšėti sulenktais ir garsiai taukšėti ištiestais delnais bei švelniai dūsauti jaudulingose vietose.

Gandai, jog teatre kils bruzdėjimų prieš valdžią, sutraukė žmonių, kurie manęs, kaip pretoriaus, šiaip jau nebūtų pagerbę savo apsilankymu. Žmonių srautas buvo toks tirštas, kad įėjimuose liko net sutryptų, o stambūs pagyvenusių senatorių vergai turėjo muštinai pramušti kelią savo šeimininkams, nešamiems ant pečių į senato garbės vietas – visai kaip geriausiomis cirko lenktynių dienomis.

Pats Neronas taip drebino kinkas ir tirtėjo iš įtampos, kad prieš pasirodymą apsivėmė, o paskui, pagal mokytojų nurodymus, skalavo gerklę gėrimais, kurie grynina balsą. Bet turiu pripažinti, jog scenoje jis pasirodė puikiai. Jo galingą balsą teatre išgirdo pora dešimčių tūkstančių žmonių. Jis taip įspūdingai įsijautė į šiurpų vaidmenį, kad kelios jauslios moterys kamšatyje netgi apalpo.

Ūžimas, dūsavimai ir katutės kilo reikiamose vietose. Paprasti žiūrovai noringai prie jų prisidėjo. Tačiau, Neronui įsiveržus scenon kruvinom rankom, senato bei raitelių luomo eilėse pasigirdo toks nirtus kniaukimas, kudakavimas ir šnypštimas, kad jų nenustelbė net smarkiausios katutės. Maniau, jog išmušė paskutinioji, kai linkstančiais keliais nušlitinėjau už scenos išvesti Nerono be kaukės ir savom lūpom pranešti liaudžiai vaidinus patį imperatorių. Didžiam mano nustebimui, Neronas, iš įstangų perkreiptu veidu ir kiaurai permirkęs prakaitu, liejo džiaugsmo ašaras.

– Ar pastebėjai, ar girdėjai, kaip įsijautė žiūrovai? – klausinėjo jis. – Kniaukimu ir kudakavimu jie reikalavo Orestui bausmės už motinžudystę. Kiek aš žinau, dar niekuomet teatre šito nėra buvę.

Taigi šluostydamasis prakaitą ir pergalingai šypsodamas Neronas išėjo nusilenkti už plojimus, kurie suošė tarytum jūra, kai aš per garsintuvą pranešiau vaidinus patį imperatorių. Visi kaip vienas žiūrovai šoko reikalauti Neroną dar padainuoti.

Man teko garbė atnešti Neronui citrą. Jis dainavo su malonumu, pritardamas sau instrumentu ir rodydamas savo, kaip muzikanto, gebėjimus, kol taip sutemo, kad jo veido bruožai tapo neįžvelgiami. Tik tada

jis nenorom liovėsi dainuoti, tačiau man paliepė pranešti, kad ir ateityje jis vaidins liaudžiai, jeigu ši reikalaus.

Įteikęs jam milijono sestercijų mokėjimo įgaliojimą, pasisakiau paaukojęs jo dvasiai globėjai, mirusiai dukteriai ir dėl visa ko dar ir Apolonui.

– Nors, man rodos, tu jau perveikei Apoloną ir jo paramos tau nebereikia, – pridūriau.

Dar paklausiau, kiek likau jam skolingas už papildomą dainavimą, tačiau jis atsisakė siūlomų pinigų tardamas, jog daugių daugiausia aš galėčiau jo vardu kukliai apdovanoti aktorių amato bendriją, idant jo sėkmė nesužadintų pernelyg aršaus pavydo.

– Nėra didesnių tuščiagarbių, savimylų ir pavyduolių už tenorus, – atvirai dėstė jis. – Kad nutildyčiau tikruosius dainininkus, turiu padainuoti Aleksandrijoje. Dar patobulėjęs, gal net drįsiu kakti Graikijon, kad visam pasauliui įrodyčiau, jog tokio dainininko kaip aš pasaulyje dar nėra buvę.

Jis tebekunkuliavo džiaugsmu, kai paprašiau, kad tyliai ramiai nutrauktų mano santuoką, kaip priežastį nurodydamas neįveikiamą tarpusavio nesantaiką. Esą tiek Sabina, tiek aš labai norime skyrybų, ir mudviejų tėvai joms neprieštarauja.

Neronas juokdamasis pasakė seniai supratęs, jog tik iš patvirkimo taip ilgai traukiau tą keistą santuoką. Jis pasmalsavo, ar tiesa, jog Sabina, pasak atkaklių šnekų mieste, sanguliauja su didžiosiomis beždžionėmis. Jis pats nūdo slapčiom šito pasižiūrėti. Atsakiau, kad klaustų pačios Sabinos, nes mudviejų santykiai neva tokie blogi, jog net nesišnekam. Neronas norėjo, kad leisčiau Sabinai ir po skyrybų linksminti liaudį amfiteatre. Skyrybų dokumentus gavau jau kitą rytą – ir už juos man net nereikėjo mokėti įprasto mokesčio.

Pelniau drąsaus ir įžūlaus vyro vardą, nes Nerono vaidintas Orestas kėlė neslopstančius ginčus bei vertinimus. Nerono išvykimui į Aleksandriją viskas buvo parengta, jo laukė suburta penkiatūkstantinė palyda ir karo laivai Ostijoje.

Tačiau per privalomuosius Nerono atsisveikinimus šventovėse, – paliekant Romą dievų valdžiai, – atsitiko vienas apmaudus dalykas Vestos šventykloje. Kaip didysis pontifikas – dievų ir žmonių pasaulio tarpininkas, – jis, net būdamas vyras, turėjo teisę prisiartinti prie amžinojo židinio ugnies. Tačiau išeinant iš senos apvaliosios šventyklos akys jam ūmai užtemo, o togos skvernas užkibo už kažin kokio kablio, todėl jam pasirodė, kad nematoma baisi ranka jį sulaikė. Bent jau šitaip jis pats pasakojo ir aiškino tai kaip nurodymą atsisakyti kelionės ir pasilikti Romoje.

Aleksandrijoje siautė pilietinis karas – žydų su graikais, kurie rungčiomis daigojo ir žalojo vieni kitus. Miesto valdininkų Nerono viešna-

gė nedžiugino, nes būtų išaiškėjusi jų bejėgystė sutramdyti žmonių neramumus.

O aš pats manau, kad Aleksandrijos žydai, kurių sąžinę slėgė daugybė žmogžudysčių bei nusikaltimų, kreipėsi į Popėją su prašymu įkalbėti Neroną atsisakyti tos kelionės. Popėja prieštaravo dėl Nerono išvykimo, nes esą visa Romos istorija rodo, kad kelionės į Egiptą žalingos Romos valdovams. Ji baiminosi, kad Egipte kokia nors nauja Kleopatra neįsimanytų siekti Nerono palankumo.

Sklido paskalos, jog Neronas Vestos šventykloje tuosyk mėgino sugundyti židinio saugotoją vestalę Rubriją ir raičiojosi su ja tol, kol ugnis užgeso. Tamsumoj Rubrija neva sulaikė jį už apsiausto skverno. Šitai Neronas supratęs kaip blogą ženklą. Mano vadas Rubrijus Korinte buvo tos pačios Rubrijos brolis, tad ją tikrai galėjai įtarti ištvirkavimu. Tačiau tai buvo senyva moteris, be to, Vestos šventyklos ugnis, kiek siekia Romos istorija, niekuomet nebuvo užgesusi. Todėl aš pats manau tuos žodžius buvus iš piršto laužtus.

Tuo metu Nerono priešai pradėjo regzti apie jį šlykščius gandus, laikydamiesi paties Nerono nuostato, – sakykim, kad ir to, kada tas paskelbė apie Oktavijos neištikimybę. „Kuo įžūlesnis melas, tuo įtikimesnis“, – taigi taip kaip buvo papratęs sakyti pats Neronas.

Imperatorius tada pataikė kaip pirštu į dangų, – kuo baisesnės begėdystės apie jį sklido, tuo noriau žmonės jų klausėsi. Tiesa apie daugybę jo geradarysčių žmonių taip nedomino.

Žinoma, ir anksčiau Romos valstybininkai meluodavo liaudžiai. Prisiminkime kad ir dieviškąjį Julijų, kuris savo negarbę teisindavo skelbdamas kasdien pranešimus, o ką jau kalbėti apie dieviškąjį Augustą, kurio mauzoliejuje didingi antkapio įrašai slepia galybių galybę nusikaltimų.

Gyvybe išsipirkęs skyrybas, įpuoliau į baisią bėdą. Skyrybos man palengvino gyvenimą, nes išsivadavau iš Sabinos valdžios. Bet apie santuoką su Klaudija, aišku, negalėjau net pagalvoti. Manding, ji, siekdama savų tikslų, pernelyg išpūtė tą smulkmeną, kad mudu pergulėjome, – kaip jaunystėje, pasidavę akimirkos pagundai.

Tiesiai jai pasakiau manąs, jog vyras neprivalo vesti kiekvienos, atsidavusios jam laisva valia. Juk tuomet neįmanomas joks bendras sugyvenimas. Sanguliavimas, mano galva, nesąs nuodėmė ir jos pačios garbės nesumenkinąs.

Net pats Kristus gyvendamas žemėje neteisė svetimautojos, nes jos kaltintojus taip pat laikė kaltais. Tą pasakojimą kitados juk išgirdau iš jos – Klaudijos. Tačiau ji supyko ir patikino geriau už mane žinanti istorijas apie Kristų, nes pats Kefas jas papasakojo. Pergulėdama su manimi ji nusidėjo ir kaskart mane pamačiusi jausdavosi vis nuodėmingesnė.

Taigi kaip įmanydamas jos vangsčiausi, idant jai netektų per dažnai mane matyti. Stumdamas pirmyn savo reikalus ir maldydamas nerimą, ėmiausi naujų didelių sandorių. Vienas atleistinis man įrodė, jog didelius turtus galima sukaupti prekiaujant grūdais ir įvežant į šalį aliejų. Lyginant su šiais svarbiausiais dalykais, Kinijos šilkas, Indijos prieskoniai bei turčių prabangos prekės atrodė beveik menkaverčiai. Per laukinių žvėrių gaudymą ir įvežimo sandorius aš jau buvau užmezgęs naudingų ryšių Afrikoje bei Iberijoje. Susidraugavau su Fenijum Rufu ir pradėjau prekiauti grūdais. Mano atleistinis iškeliavo pačion Iberijon kurti alyvų aliejaus pirkimo įmonės.

Dėl šių reikalų man teko dažnai lankytis Ostijoje ir stebėti ten sparčiai kylant visiškai naują gražų miestą. Mane jau seniai erzino Klaudijos kaltinimai, kad nusikalstamu būdu pelnausi iš savo nuomojamų namų Suburoje bei Aventino atšlaitėje palei Didįjį cirką. Jos manymu, tų namų gyventojus kamuote kamavo neapsakoma ankštybė, purvas ir nesveikos sąlygos. Supratau, jog neturtingi krikščionys jai pasiskundė įsigeidę mažesnės nuomos.

Jeigu būčiau nusileidęs, į mano namus žmonės būtų plūdę dar labiau, o aš pats būčiau užsitraukęs kitų nuomotojų piktumą dėl nesąžiningų varžybų. Aš irgi mačiau, jog pastatų būklė prasta. Tačiau pinigus jiems taisyti būčiau bergždžiai leidęs kaip tik tada, kai man pačiam reikėjo grynųjų ir pats turėjau imti paskolas savo grūdų bei aliejaus verslamonėms. Padariau nelauktą sprendimą: pardaviau daug nuomojamų namų ir prisipirkau pigių neapstatytų sklypų Ostijos pakraščiuose.

Tačiau Klaudija piktai priekaištavo man dėl to sprendimo sakydama, kad įstūmiau nuomininkus į dar didesnę bėdą. Mat ir naujieji šeimininkai netaisė namų, tik pakėlė nuomą, godėdamiesi atgauti man sumokėtus didžiulius pinigus. Aš atrėžiau, kad Klaudija neturi nė menkiausios verslumo nuovokos, priešingai – pati švaisto mano lėšas labdarai, kuri jokių palūkanų neduoda – net liaudies prielankumo. Šalpą neturtėliams krikščionys laikė savaime suprantamu dalyku ir už ją dėkojo tiktai Kristui.

Savo ruožtu Klaudija apkaltino mane švaistant krūvas pinigų bedieviškiems vaidinimams. Ji net neskyrė teatro vaidinimų nuo amfiteatro žvėrių pasirodymų ir nesiklausė mano pasiteisinimų, jog aš tik vykdau savo, kaip pretoriaus bei senatoriaus giminės nario, priedermę. Einant tokias pareigas piliečių palankumas – būtinas kaip oras. O kas buvo diduma krikščionių – tik vergai ir niekingi pašlemėkai be pilietybės.

Klaudiją užčiaupiau tik surikęs, jog ji tikrai neturinti savo gyslose Klaudijaus kraujo. Klaudijus mėgęs amfiteatro vaidinimus taip aistriai, kad žvėrims draskant nuteistuosius net neidavęs užkąsti, kai padorūs žmonės tuo metu paprastai išeina pavalgyti. Geraširdis Nero-

nas, vos stojęs valdyti, uždraudė bausti nusikaltėlius atiduodant žvėrims sudraskyti ir net tikriems gladiatoriams neleido mirtinai kautis.

Prisipažįstu pasinaudojęs tuomet Klaudijos moteriškuoju silpnumu, kad nors valandėlę nutraukčiau jos nepakenčiamą zyzimą. Užčiaupiau jos lūpas bučiniais, glamonėjau ją, kol ji nebevaliojo priešintis pagundai ir kvatodama puolė mano glėbin. Tačiau atsigodusi ji dar labiau suniuro ir pagrasino man net savo įseserės Antonijos pykčiu, jei aš neišpirksiąs nuodėmės vedybomis. Sakytum Antonijos pyktis dar turėjo kokios politinės reikšmės!

Šitaip mudviem gyvenant, net nesukau galvos dėl kokių pasisaugojimo priemonių. Žinojau, ką Klaudija išgyveno Mizene, nors nenorėjau apie tai galvoti, nes dėl to pats savaip buvau kaltas. O subūgęs prisimindavau patarlę, jog ant išminto tako žolė neželia.

Užtat nustėrau, kai sykį, man sugrįžus iš Ostijos, Klaudija paslaptingai pasivedė mane nuošaliau ir didybe blizgančiom akim sušnibždėjo į ausį, jog laukiasi nuo manęs. Nepatikėjau, tik tvirtinau ją įsivaizduojant arba susirgus kokia moteriška liga. Skubinai pakviečiau graiką gydytoją, mokytą Aleksandrijoje, bet ir juo nepatikėjau, nors jis tvirtino Klaudiją neturint jokios kliaudos. Priešingai, nuo jos šlapimo avižų grūdai staiga sužaliavę, o tai esąs pats tikriausias nėštumo požymis.

Vieną vakarą sugrįžau į namus ant Aventino kalvos kuo geriausiai nusiteikęs ir, nieko pikta nenujausdamas, išvydau savo kambaryje Klaudijaus dukterį, meilaus veido Antoniją, ir senąją Pauliną, kurios nebuvau matęs nuo pat išvykimo į Achają. Ši buvo sumenkusi nuo pasninkų, bet taip pat juodai visa apsitaisiusi kaip seniau. Tik akys švytėjo nežemiška šviesa.

Galimas daiktas, išvydusi mane Antonija susierzino, tačiau stovėjo išdidi ir galvą laikė iškėlusi. Man svarstant, ar dera pareikšti pavėluotą užuojautą dėl netikėtos jos vyro Kornelijaus Sulos mirties, teta Paulina griežtai kirto:

– Tu neatlieki savo priedermės Klaudijai. Kristaus vardu reikalauju tučtuojau sudaryti su ja teisėtą santuoką. Jeigu Dievo nebijai, tai tikrai išsigąsi Plautijų giminės pykčio, nes iškilo jos garbės klausimas.

Čia ir Antonija priekaištingai įsiterpė:

– Man nepatinka tavo elgesys su mano įsesere. Tikrai nenoriu, kad ji ištekėtų už tokio negarbingo vyro. Bet tavo sugundyta ji pastojo ir nieko čia neatitaisysi.

Sutrikęs iš nuostabos, aš paprieštaravau:

– Nejau ir tu, protinga moteris, tiki ta kvaila jos kilmės istorija? Juk Klaudijus jos net ant rankų nepaėmė.

– Dėl politinių priežasčių, – įžūliai atrėžė Antonija. – Mano tėvas Klaudijus kitados išsiskyrė su Plautija Urgulanila, kad galėtų vesti mano motiną Aeliją, kuri, kaip žinai, buvo Sejano įseserė. Klaudija gimė

praėjus penkiems mėnesiams nuo skyrybų ir Sejanas manė, jog netinkamas metas pripažinti Klaudiją teisėta dukteria. Žinai turbūt apie Sejano tuometį politinį viršumą. Siekdamas jo palankumo Klaudijus vedė mano motiną. Prisimenu savo motiną dažnai apie tai kalbėjus ir apgailestavus dėl tėvo negarbingo poelgio. O dar ir visokios šnekos ėmė sklisti apie Klaudijos motiną. Buvau pernelyg išdidi, tad net slapta nepripažinau Klaudijos tikra savo įsesere. Tačiau to išdidumo manyje jau likę nedaug. Todėl širdyje radosi noras išpirkti skriaudą Klaudijai.

– Nejau ir tu tapai krikščione? – paklausiau šaipiai.

Nuo mano klausimo Antonija nuraudo.

– Nesu įsišventinusi, – atrėmė ji. – Bet leidžiu savo vergams garbinti Kristų. Sako, jog ir tu leidi. Nenoriu, kad sena Klaudijų giminė užgestų su manim. Galėsiu net įsivaikinti tavo kūdikį, jeigu tau šitai tinka. Tas vaikelis tikrai užduos galvosūkį Neronui su Popėja.

Supratau, kad ji taip elgiasi veikiau iš piktumo Neronui, nei iš prielankumo Klaudijai. Ponia Paulina įsikišo į kalbą ir patvirtino:

– Mirties patale Urgulanila švenčiausiai prisiekė, jog Klaudija – Klaudijaus duktė. Aš vėliau šalinausi Urgulanilos tik dėl jos palaidumo. Tikrai netikiu, kad moteris mirties patale drįstų melagingai prisiekti tokį svarbų dalyką.

– Kalbat kaip moterys, – rėžiau išdidžiai. – Galėčiau jumis patikėti, tačiau apie teisę jūs, atrodo, nutuokiat pernelyg miglotai.

Klaudija riktelėjo:

– Sunku patikėti – du mėnesius dirbai pretorium, o taip prastai išmanai šituos reikalus! Du teisininkai man patvirtino, jog vaikas, gimęs praėjus nuo skyrybų penkiems mėnesiams, laikomas gimusiu teisėtoje santuokoje, jeigu neišmetamas. Šitai patvirtina net respublikos laikų nutikimai. Paėmimas ant rankų nieko nereiškia – tai tik veiksmas, lemiamas nustatytos tvarkos, kurio reikšmė veikiau apeiginė, o ne juridinė. Iš tikrųjų aš turiu visišką teisę per teismą reikalauti man priklausančios imperatoriaus Klaudijaus palikimo dalies.

– Tėvas sugrąžino tave nuogą ant motinos slenksčio, – plykstelėjo Antonija. – Teisme tai gali išaiškinti kaip išmetimą. Manding, tau verčiau neprasižioti apie palikimą.

– Bylos dėl palikimo – sudėtingiausios teismo bylos, – suskubau pridurti. – Ieškovai ir atsakovai dažnai miršta nuo senatvės negalių, o gynėjai tada pasidalija paveldą tarp savęs, jeigu niekas nepasiskundžia imperatoriui. Taigi įtariu, jog Klaudija neišdrįs šiuo reikalu kreiptis į Neroną, nors šis ir garsėja teisingumu.

– Nesirauskim bergždžiai praeity, – taikingai tarė teta Paulina, – iš pat pradžių sunkumas radosi dėl to, kad tu, raitelių luomo narys, manei negalįs vesti ne santuokoje gimusios merginos. Dėl to paties ir dar baimindamasis Klaudijaus piktumo mano vyras griežtai uždrau-

dė įsidukrinti Klaudiją. Bet juridiškai Klaudija yra Romos pilietė, gimusi santuokoje. Byla būtų neginčytinai aiški, jeigu Klaudija nebūtų imperatoriaus duktė.

Nėštumo įjautrinta Klaudija apsipylė ašarom ir šūktelėjo:

– Po teisybei, aš niekaip netikiu, jog mano vargšas tėvas nekentė manęs! Tikriausiai jis buvo toks silpnas, – iš pradžių nelaimingosios Mesalinos, o paskui bjaurybės Agripinos paveiktas, – kad neišdrįso pripažinti manęs dukteria, nors norėjo. Širdyje aš jam už tai jau seniai atleidau.

Nuodugniau įsigilinęs į šį juridinį klausimą, prisiminiau, kaip aš pats sumaniai paverčiau Jukundą Romos piliečiu, gimusiu santuokoje.

– Klaudijai teko daugybę metų slapstytis užmiestyje, – tarstelėjau atsargiai. – Galima ją įrašyti į kokio tolimo miesto piliečių sąrašą – sakykime, kad jos tėvas A ir motina B mirė būdami Romos piliečiai. Išsirinkti miestą, kur, tarkim, gaisras sunaikino archyvą. Juk visose šalyse yra milijonai piliečių, o visi žinom, kad daugybė įžūlėlių ir pas mus, Romoje, vadina save piliečiais ir už tai nėra baudžiami, nes šiandienos sąlygomis sunku įrodyti, jog tai melas. Šitaip susiklosčius, aš išties galėčiau vesti Klaudiją.

Klaudija užriko:

– Bereik čia abėcėlę vardiji! Nenoriu, kad mano tėvas būtų A, o motina B. Mano tėvas buvo Tiberijus Klaudijus, o motina – Plautija Urgulanila. Bet dėkui už tai, kad rengiesi mane vesti. Tavo žodžius suprantu kaip piršlybas. O tavo siūlymu dabar turiu net ir du įtakius liudytojus.

Paulina su Antonija šypsodamos puolė sveikinti manęs. Supratau pakliuvęs į kilpą, nors, po teisybei, aš kalbėjau tik apie juridinį keblumą. Kiek paabejoję, nusprendėme parengti Klaudijos kilmės dokumentą, kurį Antonija su Paulina kaip visiškai slaptą vėliau atiduos į vestalių archyvą.

Susituokti nusprendėme tylutėliai – be aukojimų ir apeigų, o į piliečių sąrašą Klaudiją įrašyti kaip Plautiją Klaudiją Urgulanilą. Man beliko pasirūpinti, kad valdininkai neužduotų bergždžių klausimų. Klaudijos padėtis ir gyvenimas po to vis tiek veik nesikeis – juk ji jau seniai su visais įgaliojimais valdė mano ūkį.

Su viskuo sutikau apsunkusia širdim, nes nieko kita man neliko. Būgštavau įsivėlęs į politines pinkles prieš Neroną. Nors teta Paulina tikriausiai taip nemanė, bet Antonija galop išklojo atvirai:

– Aš už Klaudiją keleriais metais jaunesnė, bet Neronas neleidžia man daugiau tekėti. Nė vienas ganėtinai kilmingas vyras, prisiminęs Kornelijaus Sulos likimą, neišdrįs manęs vesti. Gal viskas būtų susiklostę kitaip, jeigu Sula nebūtų buvęs negrabus stuobrys. Jis nesugebėjo nustverti Fortūnos už plaukų. Todėl džiaugiuosi, kad Klaudija, kaip teisėta imperatoriaus duktė, gali nors vogčia ištekėti. Gal tavo,

brangus Minutai, gudrumas, įžūlumas ir turtai atstos tas savybes, kurių aš ir tikėjausi iš Klaudijos sutuoktinio. Turėk galvoje, kad šia santuoka tu įsipareigoji Klaudijams ir Plautijams.

Paulina su Klaudija paprašė mūsų nuoširdžiai melsti Kristaus palaiminimo mudviejų santuokai. Antonija, niekinamai nusišypsojusi, tik tiek pasakė:

– Nesvarbu, ko melsite, kad tik Jo galia tikite. Aš pati palaikau Jo šalininkus, nors žinau, kad žydai puoselėja Jam pagiežingą neapykantą. Rūmų prielankumas žydams jau visai Romai kelia apmaudą. Popėja įtaiso žydus į valstybės tarnybą, o Neronas mėtyte užmėto beprotiškom dovanom žydą mimą, nors šis įžūliai atsisako vaidinti šeštadieniais.

Apmaudo graužiama išdidžioji Antonija veikiausiai galvojo tik apie visokeriopą priešingavimą Neronui ir Popėjai. Taigi, net jau ir praradusi įtaką, Antonija buvo vis dar pavojinga. Džiaugiausi, kad jai bent pakako nuovokos į mano namus atkakti slapta tamsumoj – neštuvais su užlaidom.

Vis dėlto buvau toks nusiminęs, kad nuolankiai prisidėjau prie krikščionių maldos ir paprašiau nuodėmių atleidimo. Maniau prisireiksiąs visokeriopos dangiškos pagalbos. Juk Kefas ir Paulius, ir daugis kitų krikščionių vyresniųjų buvo padarę stebuklų vien Jėzaus Nazariečio vardo galia. Net tiek nusmukau, kad visiems svečiams išsiskirsčius išgėrėme abu drauge su Klaudija iš mano tėvo stebuklingos taurės ir bent sykį nesiriedami sugulėme į lovą.

Nuo tol miegojome kartu – kaip tikri sutuoktiniai – ir mano namuose šitai bemaž niekam nerūpėjo. Neabejotinai mano tuštybę glostė mintis, kad dalijuosi lova su imperatoriaus dukteria. Todėl rodžiau dėmesį Klaudijai ir pildžiau visus jos įgeidžius per nėštumą. Šitaip krikščionys mano namuose galutinai susisuko lizdą. Rytą vakarą Viešpaties šlovės šauksmai skambėjo taip aidžiai, kad širdijo artimiausius kaimynus.

DEVINTOJI KNYGA

Tigelinas

Bergždžiai įkalbinėjau nėščią Klaudiją karščiausiu vasaros metu pagyventi savo dvare Cerėje. Ji tikino nemokėsianti dykinėti. O ir aš pats dėl tarnybos privalėjau beveik visą laiką būti mieste. Bet veikiausiai Klaudija nūdo pasilikti su krikščionimis, kad per jų prietaringas apeigas įgytų dvasios ramybės.

Ilgą laiką nebuvo lietaus – tiktai pora žaibingų audrų. Romą galavo karštis, smarvė ir dulkės. Pavydėjau visiems, kurie kaimo dvaruose mėgavosi sodų ūksme ir skaidriais šaltinių vandenim.

Mano sodo medžių lapai Aventine baltavo dulkėm, žolė šiugždėjo sausumu. O kaitriu mėgavosi tiktai teta Laelija. Senatvėje ją be paliovos krėtė šaltis, tad ji paliepė išnešti ją iš vėsių kambarių į sodą, o tenai įtraukė oro ir tarė:

– Tikras gaisrinis Romos oras.

Rodės, net jos protas valandėlę nušvito. Šimtąjį kartą ji ėmė gyvai apsakinėti gaisrą, kuris prieš keletą dešimtmečių išdegino visą Aventino atšlaitę. Mano tėvui bankininkas tuomet pigiai nupirko gaisro nuniokotus sklypus ir pristatė juose nuomojamų namų, iš kurių aš dabar gaudavau pastovių pajamų iki žiemos, kada įmanydavau juos brangiau parduoti.

Jutau ir aš pats ore tą dūmų tvaiką, bet nelabai jo paisiau, nes žinojau, jog svilinant tokiam vasaros kaitriui paskirų miesto dalių ugniagesiai budi kuo sargiausiai, o ir miesto tvarkos taisyklės draudžia bereik kurti ugnį. Net vėjelis nepūtė. Stingi kaitra galavo nuo ankstyvo ryto.

Kažkur atsčiai girdėjosi trimitai ir keistas šniokštimas, tačiau tik išėjęs iš namų apstulbau išvydęs, kad Didžiojo cirko pašonė nuo Palatino apimta liepsnų. Virš vaško, smilkalų bei audinių krautuvėlių kamuoliavosi didžiuliai dūmų debesys. Mažutės degios krautuvėlės neturėjo jokių gaisrasienių. Todėl ugnis plito žaibiškai.

O apie tą visą didžiulę gaisravietę žmonių jau kužėjo kaip skruzdėlių. Man pasirodė, kad kokių trijų miesto dalių ugniagesiai jau darė plačias priešgaisrines properšas, bausdamiesi sulaikyti siutingą liepsnų jūrą. Tokio didelio gaisro nebuvau matęs kaip gyvas. Persmelkė nerimas, vis dėlto dar nesukau galvos. Priešingai, pamaniau, kad mūsų miesto dalies ugniagesiams nereikėtų leistis į slėnį, o verčiau budriai saugoti Aventino atšlaitę.

Nusiunčiau kažkurį savo palydovą įspėti Klaudijos ir namiškių. Pa-

keliui į žvėryną užsukau pas miesto prefektą paklausti, kaip kilo gaisras. Pasiuntinys buvo išjojęs parkviesti iš dvaro mano buvusio uošvio, tačiau ir jo užvadas jau berods neblogai žinojo, kas dedasi.

Jis kaltino mažmožių prekijus žydus prie cirko bei Kapujos vartų ir cirko dykūnus neatsargiai kūrenus ugnį ir veik neabejojo, jog tie jų degūs sandėliai beregint supleškės ligi pamatų. Jis manė, kad išsaugoti tvarką bus sunkiau, negu sulaikyti ugnį, nes vos išgirdę apie gaisrą vergai ir kiti pašlemėkai jau naudojosi šia puikia proga plėšti cirko krautuvėles.

Apžiūrėjęs kaitros galuojamą žvėryną ir pasitaręs su žvėrių gydytoju dėl greitai gendančių maisto atsargų laikymo, paskyriau didesnius vandens davinius visiems žvėrims ir įsakiau narvus plauti tik švariu vandeniu. Su Sabina šnekėjausi maloniai, nes po skyrybų mudviejų santykiai labai pasitaisė.

Sabina paprašė manęs skubiai įspėti vandentiekio prižiūrėtoją, kad dėl gaisro nenutrauktų vandens tiekimo žvėrynui. Nuraminau ją, kad miesto kilmingųjų ūkvedžiai tikriausiai jau pasirūpino, jog per kaitrą vandens tiekimas sodams nenutrūktų.

Vandens skirstymo raštinėje mane patikino, jog vamzdžių šliuzai nieku gyvu nebus atidaryti be senato sprendimo ar imperatoriaus įsakymo. Vanduo, kaip ir ligi tol, bus skirstomas ribotai. Senatas nesusieis daugybę dienų, nes vasarą jis renkasi tik tada, kai iškyla grėsmė valstybei. O pats Neronas viešįs Ancijuje.

Lengva širdimi užkopiau į Palatino kalvą, praėjau pro ištaigingus pastatus, kurie vasarą ištuštėdavo, ir prisidėjau prie minios, susitelkusios cirko pusėje. Minioje maišėsi imperatoriaus vergų, tarnų, sodininkų. Rodės, niekas nesijaudina, nors visas slėnis po mūsų kojom priminė dūmų tumulus verčiantį žaizdrą.

Šėlstanti ugnis sukėlė viesulingus verpetus. Karštis tvoksčiojo mums į veidus. Kibirkštys ir smilkstančių audinių skutai lėkė net ligi mūsų. Kai kurie vergai atsainiai trypė smilkstančią žolę, kažkas nusikeikė, kad kibirkštis išdegino skylę marškiniuose. Tačiau laistymo įrenginiai soduose veikė ir visi buvo ramūs. Žmonių veidai švytėjo tiktai didingo reginio jauduliu.

Pro karštų dūmų sūkurius pažvelgęs į Aventiną, pamačiau liepsnas išplitus iki kalvos atšlaitės ir lėtai, bet atkakliai kopiant aukštyn, į mūsiškę miesto dalį. Turėjau paskubėti. Liepiau palydovams grįžti į namus kaip kas išmanė, o pats pasiskolinau iš Nerono arklidės žirgą, nes užmačiau Šventuoju keliu palei Forumą lekiant raitus pasiuntinius.

Atsargiausieji ten jau uždarinėjo krautuvėles. Tik pačiose didžiosiose prekyvietėse šeimininkės, kaip įpratusios, rinkosi prekes. Pasukęs Tiberio pakrantėn, sugrįžau namo. Pakeliui mačiau pro dūmus sėlinant vyrus su grobiniais, o ir prekėm, nugvelbtom iš degančių cirko krautuvėlių.

Nerimo pagauti žmonės užplūdo siauras gatveles. Motinos verkdamos šaukė vaikus. Susirūpinę tėvai stoviniavo prie namų durų ir neryžtingai klausinėjo vienas kitą, ko griebtis. Niekas nenorėjo palikti būstų per tokį didelį gaisrą, nes net miesto tvarkdariai neįstengė palaikyti tvarkos.

Dažnas išsigandęs rėkčiojo, kad imperatorius privalo sugrįžti iš Ancijaus. Ir man pačiam jau dingojosi, jog tikrai reikia imtis išimtinių priemonių. Džiaugiausi tik tuo, kad bent mano žvėrynas miesto pakrašty, anapus Marso lauko.

Nukakęs į savo namus, tučtuojau pasišaukiau nešikus su dengtais neštuvais ir pareikalavau, kad Klaudija ir teta Laelija su visais namiškiais keliautų anapus Tiberio, į keturioliktą miesto dalį. Brangiausių daiktų liepiau pasiimti tik tiek, kiek valios panešti, nes dienos metu vežimais važinėti buvo draudžiama.

Tik vartų sargui ir stipriausiam vergui liepiau pasilikti saugoti namų nuo plėšikų ir susiklosčius tokioms nepaprastoms aplinkybėms išdalijau ginklus. Liepiau visiems paskubėti, nes numaniau, kad daugis paseks mūsų pavyzdžiu ir kaipmat užtvindys siauras Aventino gatveles.

Klaudija karštai paprieštaravo sakydama, jog pirm ji turi įspėti savo draugus krikščionis ir per gaisrą padėti silpniesiems bei senukams. Juos atpirkęs Kristus, todėl jie esą nepalyginti vertesni už visus auksinius ir sidabrinius namų indus. Mostelėjęs į besispyriojančią tetą Laeliją, užrikau:

– Štai tau senutė! O ir pasirūpink mudviejų dar negimusiu kūdikiu.

Tą akimirką į mūsų kiemą įpuolė du žydai – Akvilas su Priskile – šniokštuodami ir tempdami ožkų vilnos rietimus. Jie nuoširdžiai paprašė priglausti tą mantą, nes ugnis jau artėte artėjo prie jų audyklos. Jų bukas trumparegiškumas mane įsiutino, nes Klaudija jais pasikliaudama spėjo, kad mums dar nėra ko skubėti. Akvilas su Priskile nesiryžo eiti į žydų miesto dalį anapus Tiberio – žydai juos pažinojo iš išvaizdos ir neapkentė labiau nei maro.

Visi kivirčijosi, moterys žliumbė ir brangus laikas bėgo bergždžiai. Galų gale turėjau pliaukštelėti tetai Laelijai per užpakalį ir jėga įstumti Klaudiją į dengtus neštuvus. Tik tuomet eisena pajudėjo. Tai nutiko paskutinę akimirką, nes ieškoti Akvilo į mūsų kiemą įpuolė keletas krikščionių suodinais veidais ir baltai nupūslėjusiom rankom.

Kilnodami rankas, pastėrusiom akim jie rėkė patys girdėję žemę ir dangų trenksmingai griūvant ir sužinoję, kad Kristus, kaip žadėjęs, su dangaus debesimis jau leidžiasi Romon. Todėl krikščionys turį mesti žemėn nešulius ir rinktis ant visų miesto kalvų laukti Kristaus bei naujosios karalystės. Girdi, teismo diena jau atėjo.

Vis dėlto Priskilė buvo daug negandų patyrusi, išmintinga ir sąvaldi moteris. Ji iškart nepatikėjo ta žinia. Priešingai, liepė laikyti krikščio-

nims liežuvius už dantų. Ji pati nebuvo patyrusi panašaus apreiškimo, o danguje nesimatė nė mažiausio debesėlio – vien dūmų sūkuriai.

Aš irgi pritariau, jog miestui, matyt, gresia pražūtinga nelaimė, tačiau gaisro išplitimas į dvi ar tris miesto dalis – tai dar ne visos Romos žlugimas. Kaip visi neturtėliai, jie buvo papratę tikėti viršesniais. Siauras raudonas mano drabužio apvadas juos įtikino mane viską išmanant geriau.

Mano galva, buvo pats laikas šaukti pretorionus ir mieste skelbti pavojų. Nors ne viską gerai išmaniau, bet vokiau, kad per Aventiną reikia tiesti kuo plačiausias priešgaisrines properšas, o ne gelbėti pastatus, – taigi, paleidus priešinę ugnį, verčiau naikinti pražūčiai jau pasmerktus statinius. Manau, žmogiška, jog tariau savo senąjį namą stovint saugotiname plote.

Nujojęs pas savosios miesto dalies ugniagesių triumvirus, sušukau prisiimąs atsakomybę už pastatų naikinimą, tačiau jie susigraužę ir susijaudinę man liepė žiūrėti savęs ir pasakė, kad dar nereikia nieko naikinti.

Kai vėl nujojau į Forumą, iš kur pamačiau tiktai dūmų stulpus – jokios ugnies, – susigėdau dėl perdėto savo karštumo, mat aš maniau, kad žmonės nesiliauja rūpinęsi vien savais reikalais. Mane nuramino patikinę, kad jau išimtos Sibilės knygos ir aukščiausioji žynių kolegija dabar skubinai tyrinėja, kuriam Dievui pirmiausia aukoti, kad ugnis sustotų.

Į Vulkano šventyklą buvo nuvestas juodžiausias jautis, padabintas vainiku. Kai kurie seni žmonės sakė, jog seniau taip pat praversdavusios aukos Prozerpinai. Jie buvo įsitikinę, kad Romos dvasios globėjos ir senieji namų dievai neleis gaisrui per daug išplisti, jei tik pagal Sibilės knygas bus tiksliai išsiaiškinta, kaip ir už ką dievai supyko.

Manding, ugnis būtų buvusi sulaikyta, jeigu jau pirmą dieną būtų buvę imtasi ganėtinai ryžtingų ir griežtų priemonių. Tačiau niekas tądien nesiryžo prisiimti atsakomybės. Tiesa, Tigelino atstovas savo atsakomybe nusiuntė porą pretorionų kohortų atituštinti pavojingiausių gatvių ir palaikyti tvarkos.

Pavakare atvyko miesto prefektas Flavijus Sabinas ir pirmiausia paskyrė visus ugniagesių būrius saugoti Palatino, nes soduose liepsnos jau treškino pinijų viršūnes. Jis pareikalavo mūradaužių bei karo mašinų, tačiau jos buvo atgabentos tiktai kitą dieną, kai Tigelinas atkako iš Ancijaus ir su imperatoriaus įgaliojimais ryžtingai perėmė vadystę į savo rankas. Pats Neronas dėl gaisro nepanoro nutraukti poilsio ir nemanė, jog turi grįžti į miestą, nors sunerimę žmonės, susitelkę būreliais, ir rėkė jo vardą.

Tik supratęs, kad Palatino pastatų jau išgelbėti neįmanu, Tigelinas nutarė, kad Neronas privalo sugrįžti ir nuraminti liaudį. Neroną taip graužė nerimas dėl graikiškų meno lobių, kad netausodamas jėgų jis raitas atlėkė iš Ancijaus. O įkandin būreliais jau traukė iš kaimo į mies-

tą ir senato nariai bei turtingi raiteliai. Įtakingasis Tigelinas jų niekaip negebėjo suvaldyti – kiekvienas rūpinosi tiktai savo namų apsauga ir savo lobių gelbėjimu. Nepaisydami draudimo jie ginė namopi kinkinius, todėl gatves dar labiau užtvenkė.

Neronas įkurdino savąją būstinę Mecenato soduose ant Eskvilino kalvos ir negandos valandą parodė ugningą ryžtingumą. O Flavijus Sabinas jau tik ašaras liejo. Aš pats, vesdamas pabėgėlius, pakliuvau į ugnies apsiaustį ir smarkiai apdegiau.

Nuo Mecenato bokšto Neronas pats regėjo, kaip šiurpiai ugnis sklinda, ir Tigelino patariamas baksnojo žemėlapyje grėslias vietas, kurias skubinai reikėjo atituštinti ir, padarius priešgaisrines properšas, padegti. Gelbėjimo veiksmai tapo darnūs, patricijai buvo išvaryti iš namų, mūradaužiai pradėjo griauti pavojingus grūdų sandėlius, o priešgaisrinėms properšoms buvo nepasigailėta net ir šventyklų nei prabangių pastatų.

Neronas manė, jog žmones išsaugoti svarbiau, nei gelbėti lobius, ir išsiuntinėjo šimtus šauklių, kad šie vestų padegėlių būrius į saugius plotus. Žmonės, nenorėję palikti tamtyč degintinų namų, buvo varu išvaromi ginklu, o vilkti rakandus siauromis gatvėmis uždrausta.

Pats Neronas suodinas lakstė su asmens sargybiniais iš vienos vietos į kitą raminti liaudies ir susakyti nurodymų. Jis paimdavo ant rankų verkiantį vaiką ir paduodavo jį motinai, liepdamas žmonėms eiti į savo sodus anapus upės. Visi viešieji Marso lauko pastatai buvo atverti pabėgėliams.

Tačiau senato nariai, dar mėginę išgelbėti bent giminių kaukes bei namų dievus, nesuprato, kodėl kariai kalavijais išvijo juos iš namų ir mosuodami deglais padegė namus.

Deja, didžiulis gaisras sukėlė tokią siautingą vėtrą, kad ši blaškė liepsnas ir karštus pelenus net ir per apsauginį stadiono platumo lauką. Kelių parų įstangų išsekinti gesintojai jau neįstengė sulaikyti toliau plintančios ugnies – jie patys iš mirtino nuovargio griūdavo apsauginėse užtvarose, užmigdavo ir prapuldavo liepsnose.

Nauja, dar platesne, priešgaisrine properša buvo pamėginta apsaugoti bent Suburą, tačiau Tigelinas žmogiškai pagailėjo senųjų savo paties sodo medžių. Tad šeštą gaisro dieną priblėsusi ugnis jais nuvilnijo į Suburą ir išplito dideliuose pusiau mediniuose namuose taip greitai, kad žmonės iš viršutinių aukštų net nesuspėjo nusileisti į gatves. Ir šimtai, o gal tūkstančiai pražuvo ugnyje.

Tuo metu pasklido gandas, jog Neronas tyčia liepęs padegti miestą. Gandas buvo toks beprotiškas, kad išsyk radosi tokių, kurie juo patikėjo. Atsirado begalė liudytojų, kurie neva savom akim matę karius, padeginėjusius pastatus. Sąmyšio klaikas, jaudrumas nuo nemigos ir įstangų buvo neapsakomi, tad ir krikščionių paleistu teismo dienos gandu kai kas patikėjo.

Žinoma, Neronui apie kaltinimą niekas nedrįso užsiminti. Būdamas puikus aktorius, jis išsaugojo ramybę ir dar gaisrui nenuslopus susikvietė geriausius architektus, kad šie nubrėžtų Romos atstatymo gaires. Taip pat sutvarkė maisto atsargų gabenimą iš artimiausių miestų nelaimėliams. Tačiau jam su palyda apeinant gaisro nuniokotus plotus ir pažadais drąsinant padegėlius, pasigirdo grasūs šauksmai, liaudis apmėtė akmenimis pretorionus, o suglumę žmonės puolė kaltinti Neroną miesto naikinimu.

Neronas užsigavo, bet įstengė išlaikyti malonią veido išraišką ir pagailiai ištarė:

– Vargšai žmoneliai – suvis neteko proto.

Jis sugrįžo į Mecenato sodus ir įsakė pagaliau atidaryti vandentiekio šliuzus, nors išlikusios miesto dalys dėl to galėjo užtrokšti. Greitosiomis nujojęs į žvėryną, įsakiau pripildyti visas vandens saugyklas. Taip pat liepiau išdaigoti žvėris, jeigu ugnis pasiektų medinį amfiteatrą.

Tiesa, tuo metu tai atrodė neįtikimas dalykas, bet akis man graužė, buvau ištinęs nuo nemigos, peršėjo nudegimus, tad ir aš veikiai ėmiau manyti, kad pražus visas miestas. Nepakėliau net minties, kad laukiniai žvėrys gali ištrūkti laisvėn.

Pavakare šauklys pažadino mane iš kiečiausio miego ir paliepė tučtuojau lėkti pas Neroną. Vos man išėjus, Sabina paskelbė, jog kiekvienas, kuris mėgins žaloti žvėris, bus nužudytas.

Užsidengęs galvą šlapiu apsiaustu vinguriavau aplinkkeliais į Mecenato sodus per ugnies nutviekstą miestą ir mano išvargusią širdį nusmelkė pasaulio pabaigos jausmas. Galvoje ėmė šmėsčioti baugios krikščionių pranašystės, o ir tų Graikijos senovės išminčių, kurie tikino visa ką prasidėjus iš ugnies ir pasibaigsiant ugnimi.

Pakeliui sutikau dainuojančius ir moteris tempiančius girtuoklius, kurie, stigdami vandens, malšino troškulį vynu, prekijų paliktu rūsiuose. Žydai, susispietę tirštais būreliais, giedojo himnus savajam Dievui. Viename gatvės kampe išpuolė pamišėlis smilkstančia barzda, apglėbė mane, rodydamas slaptus krikščionių ženklus, ir liepė atgailauti, nes teismo diena jau atėjo.

Mecenato bokšto papėdėje Neronas nekantriai lūkuriavo savo draugų. Mano nuostabai, jis buvo apsisiautęs ilgą geltoną dainininko apsiaustą ir apsivainikavęs galvą. Tigelinas pagarbiai laikė jo citrą.

Neronui reikėjo klausytojų, tad jis sušaukė visus kilminguosius, kuriuos žinojo esant mieste. Be to, jis iš gesinimo darbų sukvietė apie tūkstantį pretorionų, kurie dabar godžiai valgė ir gėrė, susėdę ant sodo žolės po šlapiais medžiais. Mums po kojų tamsraudonėm dėmėm degė ir smilko miestas. Rodės, didžiulis ugnies ir dūmų verpetas siekia patį dangų.

Neronas neturėjo kantrybės ilgiau laukti.

– Mums prieš akis veriasi toks reginys, kokio nėra matęs joks mirtingasis nuo Trojos sunaikinimo, – skambiu balsu pareiškė jis. – Pats Apolonas pas mane nusileido sapne. Kai pabudau, eilės trykšte ištryško iš širdies, tarytum apnikus dieviškojo pamišimo pagavai. Padainuosiu jums naują savo poemą apie Trojos žlugimą. Nujaučiu šias eiles skambėsiant amžinai ir paversiant mane nemariu poetu.

Šaukliui iš paskos kartojant tuos žodžius, Neronas pakilo į bokštą. Bokšte tilpo nedaug žmonių, bet, žinoma, visi grūdomės kuo arčiau Nerono. Jis uždainavo, pats sau pritardamas citra. Jo galingas balsas nustelbė liepsnų šniokštimą ir per sodus pasiekė klausytojų ausis. Neronas dainavo kaip užburtas, o raštininkas vis primindavo eiles, kurias jis buvo padiktavęs perdien. Tačiau dainuodamas Neronas dar prikūrė. Gerokai pavargo kitas raštininkas, kuris greitraščiu užrašinėjo naujas įkvėptas eiles.

Lankydavausi teatre ir buvau matęs tiek klasikinių vaidinimų, kad supratau Neroną laisvai kartojant ir perkuriant žinomas eiles, – ar iš netyčių, įkvėpimui pagavus, o gal ir menininko laisvės teise pasinaudojus. Jis dainavo ilgai. Tad turėjo gana vargo ir centurionai, lazdomis turėję žadinti minganČius pretorionus.

Tačiau mokovai vienas per kitą tikino niekuomet negirdėję tokio puikaus dainavimo ir muzikos tokioje didingoje aplinkoje, o per pertraukėles net pratrūkdavo džiaugsmingais šūksmais ir primindavo, kad apie šį pasirodymą jie pasakos ir savo vaikams, ir net vaikaičiams.

Pats sau svarsčiau: gal Neronas išties pamišęs, kad dainuoti pasirinko šitokią naktį. Bet pasiguodžiau mintimi, kad jį, jautriaširdį, skaudžiai įžeidė pakvaišusi liaudis savo beprotiškais kaltinimais, todėl jis tik lengvino širdį, iškeisdamas imperatorystės naštą į menininko įnykį.

Savo pasirodymą jis baigė tik tada, kai nuo dūmų pradėjo kosėti ir šnypščioti nosį į apsiausto skverną. Tuomet jau ir mes šokom sutartinai prašyti, kad jis patausotų savo dievišką balsą. Bet ir tada, kai liovėsi, jis suprakaitavęs ir įraudęs tebetryško džiaugsmu ir pažadėjo kitą naktį vėl dainuoti. Šen bei ten, apie plėvojančias dėmes, ėmė kilti didžiuliai garų debesys, nes į smilkstančius Romos griuvėsius iš atidaryto vandentiekio plūstelėjo vandens atsargos.

Ponios Tulijos namai ant Viminalio buvo palyginti netoli. Po pusiaunakčio maniau pamiegosiąs ten. Dėl tėvo nesirūpinau – juk namas stovėjo kol kas saugiu atstu. Net nežinojau, ar jis grįžęs iš kaimo. Bent jau nemačiau jo sode tarp Nerono susišauktų senatorių.

Taigi užėjau jį vienumoj nemigusį, apraudusiom akim, beveik tuščiame name. Jis pasakė, jog jau pirmosiomis gaisro dienomis tūkstantis vergų išgabeno į kaimą didžiavertes ponios Tulijos brangenybes.

Jukundas, kuriam pavasarį buvo nukirptos vaikiškos garbanos ir kurio marškinius jau puošė siauras raudonas apvadas, su keliais Palatino

mokyklos bičiuliais nubėgo žiūrėti gaisro. Jis smarkiai apdegė kojas, kada nelauktai iš degančios šventyklos nuo kalnelio nuvilnijo išsilydęs sidabras ir auksas. Jukundas buvo parneštas namo ir ponia Tulija sugrįžo su juo į dvarą. Mano tėvas tarė jį liksiant luošį, tačiau šiek tiek užsikirsdamas priminė:

– Tavo sūnui bent jau nereikės eiti karo tarnybos ir lieti kraujo svetur – ant Rytų smėlio anapus Eufrato.

Apstulbau pastebėjęs, kad tėvas vėl kauštelėjęs, bet pamaniau, jog tik iš jaudulio dėl Jukundo nelaimės. Jis sugavo mano žvilgsnį ir piktai užriko:

– Na ir kas, kad seniai negėriau? Nujaučiu, jog artėja man paskutinioji. Dėl Jukundo likimo nesisieloju. Pernelyg eiklios kojos jį jau nuvedė pavojingais keliais. Geriau luošam atrasti Dievo karalystę, nei ištvirkinti širdį. Po tavo motinos mirties pats likau dvasiškai luošas, Minutai.

Mano tėvas jau turėjo daugiau kaip šešiasdešimt metų ir prisiminimais jis mėgdavo sugrįžti praeitin. Jo bendraamžiai galvoja apie mirtį dažniau nei kad mano, tad aš nelabai paisiau jo nujautimų. Užtat pasmalsavau:

– Ką čia mali apie Rytų smėlį ir Eufratą?

Tėvas noringai gurkštelėjo tamsaus vyno iš aukso taurės ir ėmė dėstyti:

– Tarp Jukundo mokyklos draugų yra Rytų kunigaikščių sūnų. Jų tėvai romėniškais papročiais persiėmę, laiko Partijos žlugimą Rytų gyvavimo sąlyga. Taigi šie jaunikaičiai – didesni romėnai net už pačius romėnus. Toks auga ir Jukundas. Senate, Rytų reikalų grupėje, šis klausimas buvo keltas jau ne kartą. Kai tik Korbulas įsitvirtins Armėnijoje, Roma turės užnugarį ir Partija paliks tarytum žnyplėse.

– Kaip gali galvoti apie karą dabar, kada Romą ištiko visuotinė nelaimė! – šūktelėjau. – Trys miesto dalys suvis pavirtusios griuvėsiais, o kitos šešios tebeliepsnoja. Senieji prisiminimai, o ir karo ženklai juk žūte pražuvo ugnyje. Iš Vestos šventyklos beliko pelenai, Archyvas su įstatymų lentelėm sudegė. Vien Romai atstatyti prireiks daugybės metų ir kainuos apstybę. Kaip įmanu tokiomis aplinkybėmis vis dar mintyti apie karą?

– Kaip tik todėl ir mintiju, – susimąstęs tarė tėvas. – Nematau reginių ir nepatiriu apreiškimų, nors pradėjau sapnuoti tokius pranašingus sapnus, kad norom nenorom imu galvoti, ką jie reiškia. Bet, žinoma, sapnai lieka sapnais. Nuosekliai mąstant, dėl Romos atstatymo sunkiais mokesčiais bus prislėgtos provincijos. Tai sukels nepasitenkinimą – juk turčiai ir prekijai papratę galiausiai mokesčiais užkrauti liaudį. Nepasitenkinimas plis ir visi pradės peikti vyriausybę. Tačiau išmani valdžia žino, jog karas – geriausias būdas vidaus nepasitenkinimui išlieti išorėn. O įsiliepsnojus karui visuomet atsiranda lėšų.

– Pats girdėjai, – tęsė jis, – kaip iš visų pusių sklido dejonės dėl Romos išglebimo ir kariškų dorybių prapulties. Tiesa, jaunoji karta šaiposi iš protėvių dorybių ir išjuokia Livijaus istorijas. Bet juk ir jos gyslomis teka vilko kraujas.

– Neronas nenori karo, – paprieštaravau. – Jis pasirengęs atsisakyti Britanijos. Jis vien trokšta menininko laurų.

– Valdovas visados privalo nusilenkti liaudies valiai, antraip jis neilgai bus valdovas, – porino tėvas. – Liaudis, žinoma, nenori karo – tiktai duonos ir cirko žaidimų. Bet po visa kuo slypi galingos jėgos, kurios mano išpešią naudos iš karo. Turbūt dar niekados pavieniai asmenys nebuvo sukaupę tokių didelių turtų kaip šiandien. Atleistiniai vergai gyvena prabangiau negu Romos kilmingieji, mat papročiai jau neįpareigoja pirmiau žiūrėti valstybės naudos, o ne savo. Tu, Minutai, dar nesupranti, kokios galios turi valdžia, kada vardan savų tikslų susijungia su pinigais.

– Prakalbome apie pinigus, – staiga atitoko tėvas iš savo svajonių. – Bet, laimė, yra kai kas vertesnio net ir už pinigus. Tikiuosi, kad tebeturi savo motinos medinę taurę.

Smarkiai susirūpinau. Susiginčijęs su Klaudija visai užmiršau stebuklingąjį puodelį. Kiek numaniau, mano namas ant Aventino kalvos seniai buvo pražuvęs, o su juo ir medinis puodelis. Bemat pakilau ir pasakiau:

– Mielas tėve, tu nusikaušęs labiau, nei pats įsivaizduoji. Užmirškim tą tavo regimybę. Verčiau eik pailsėti, o aš vėl imsiuosi darbų. Šiąnakt ne tave vieną persekioja furijos.

Verksnus, kaip visi girtuokliai, tėvas reikalavo manęs prisiminti jo nujautimus po jo mirties, o ji, girdi, netruks ateiti. Palikęs jo namus, leidausi išdegusių plotų pakraščiais Aventino link. Karščio genamas tiltu turėjau pereiti į žydų miesto dalį, o iš ten valtimi nusiirti per upę. Visi, kurie tuomet turėjo valtis, gerai užpelnė plukdydami bėglius į saugų krantą.

Mano nuostabai, Aventino atšlaitė nuo upės pusės rodės nesudegusi. Įžengęs į dūmų debesis, ne kartą pasiklydau ir klaidžiodamas užėjau Mėnulio šventyklą bei jos prieigas, pavirtusias rūkstančia griuvėsių krūsnim.

Tačiau to išdegusio ploto pakraštyje mano namas stovėjo sveikutėlis. Supratau tik tiek, kad pragaištingas vėjas nuo Aventino viršūnės liepsnas tiesiog nugręžė – juk aš nepastebėjau jokių priešgaisrinės properšos ženklų. Tik kai kurie pavieniai pastatai buvo ugnies apkandžioti.

Virš pražūties ir nusiaubties sušvito aštuntasis gaisro rytas. Mano sode tirštai susigrūdę miegojo keli šimtai žmonių: vyrų, moterų ir vaikų. Net išdžiūvę vandens baseinai buvo nugulti miegančiųjų. Žirgliodamas per ir pro gulinčiuosius, įžengiau į savo namą. Niekas nebuvo įkėlęs kojos vidun, nors durys buvo atlapos.

Įpuoliau į savo kambarį ir atrakinęs skrynią pačiame dugne susira-

dau šilku apsuktą seną medinį puodelį. Nuovargio galuojamas iškėliau jį ir mane suėmė prietaringa baimė, sakytum išties prisilietus prie stebuklingo daikto. Mane pervėrė baisi mintis, jog šioji paslaptinga Fortūnos taurė, kurią mano tėvo atleistiniai Antiochijoje taip didžiai garbstė, išties apsaugojo mano namus nuo gaisro. Bet daugiau jokių minčių nesurezgiau. Su tuo puodeliu rankoje griuvau kaip stoviu lovon ir užmigau kiečiausiu per gyvenimą miegu.

Miegojau, ligi patekėjo Vakarė žvaigždė, o pabudau nuo krikščionių giesmės ir garsių džiaugsmo šūksmų. Pusmiegis piktai surikau Klaudijai, kad pritiltų. Pamaniau, jog jau rytas ir mano klientai bei atleistiniai, kaip visados, laukia manęs. Tik išbėgęs į kiemą prisiminiau pragaišties siaubą ir visa, kas atsitiko.

Tada krikščionių maldai vadovavusiam Akvilui sušukau:

– Nutilkit, bepročiai! Tokią dieną bliaudami apie savo džiaugsmą, sukelsit visų teisingai mąstančių žmonių įsiūtį! Jau anksčiau kaimynai įtariai klausinėjo, kas iš tiesų dedasi mano namuose.

Akvilas pabaigė maldą tylesniu balsu, murmesiu virto ir išsigandusios minios riksmai. Paskui Akvilas pasakė:

– Kaip įsakyti, dienąnakt čia, kalvos viršūnėje, nemigom ir meldėmės, dusdami nuo dūmų ir puskepiai. Tačiau Kristus nepasirodė. Todėl manome, kad Babelės pragaištis tebuvo ženklas ir įspėjimas apie paskutiniąsias dienas, idant kuo daugiau žmonių spėtų atlikti atgailą.

Jis priekabiai dėbtelėjo į mane ir pareiškė:

– Mes alkani ir ištroškę. Pone, duok mums vandens ir valgio kąsnį, antraip išgeibsime, nors išsisaugojom liepsnų.

Ir pats buvau išbadėjęs, bet apžiūrėjęs namus pamačiau, jog ten nelikę nė trupinėlio maisto. Prasčiokai buvo ištuštinę visus podėlius ir iki paskutinio lašo išgėrę sodo baseinus. Tačiau Akvilas su Priskile pasiteisino Klaudijos leidimu ir patikino, jog žmonės valgė šventas vakarienes vardan Kristaus, laimindami duoną ir įsipildami šlakelį vyno į vandenį. Visi gretimi namai buvo tuštut tuštutėliai. Taigi tik savo paties atsakomybe leidau krikščionims pasiieškoti tuose namuose maisto, o ir man parnešti. Bet vandens jie niekur nerado.

Tada pasakiau:

– Gerkite Tiberio vandenį, kaip kiti. Nustatytose vietose Marso lauke ir Agripinos soduose anapus upės žmonėms už dyką dalijamas valgis. Tačiau švaraus vandens beliko tik šventoje saugykloje, nes visos vandentiekio atsargos išleistos.

Dangaus atošvaistė rodė gaisrą mieste tebesiaučiant, bet jau dingojos, jog blogiausia praėjo. Susiradau žmonių minion įsimaišiusius savo vergus ir padėkojau jiems už drąsą, mat saugojo mano namus, nepaisydami pavojaus gyvybei. O visus kitus vergus paraginau tučtuojau susiieškoti šeimininkus, idant nebūtų nubausti už pabėgimą.

Kamšatis kieme praskydo, tačiau daugybė smulkiųjų prekijų bei padegėlių amatininkų karštai prašė leisti kol kas pabūti mano namuose, nes neturėjo kur prisiglausti. Jie buvo atsivedę senukų, mažų vaikų, tad man širdis neleido jų išvyti į kibirkščiuojančius griuvėsius.

Kai kurios Kapitolijaus šventyklos su kolonomis tebešmėksojo sveikos po gaisruojančiu dangum. Vėstančiuose griuvėsiuose miesto dykūnai, lįsdami pavojun, kasinėjo išsilydžiusius metalus. Taigi Tigelinas įsakė kariams grandinėmis apsupti visus degančius plotus. Siekiant palaikyti tvarką, net savininkams buvo uždrausta kasinėti savo namų griuvėsius.

Žvėryne mano pavaldiniai turėjo ietimis ir lankais atmušinėti įsiutusią minią, kuri mėgino nusigauti iki mūsų vandens saugyklų bei maisto atsargų. Aptvaruose laisvai vaikštinėjusias stirnas bei elnius žmonės išvogė ir papjovė. Laimė, buivolų pulti nedrįso.

Maudyklės buvo sugriuvusios, tad Neronas savo poetinį vaidinimą užbaigė plaukymu šventojoje vandens saugykloje. Tai buvo pavojinga užmačia, tačiau jis pasikliovė savo sugebumu plaukti bei kūno išgalėm, be to, nuotėkų teršiamas Tiberio vanduo jam netiko. Liaudis jo plaukymą palaikė pikčiausia nedorybe ir šnibždėjo jį iš pradžių padegus Romą, o paskui savo kūnu užteršus paskutinį geriamą vandenį. Tiesa, įsiplieskiant gaisrui jis buvo toli Ancijuje, bet kas iš liaudies kiršintojų šitai prisiminė?

Tuolaik labiausiai žavėjausi Romos didybe bei gebėjimu tvarkytis, nes mačiau, kaip skubiai žmonėms teikiama pagalba, kaip sumaniai tvarkomi griuvėsiai, o ir pradedamas atstatyti pats miestas. Artimiems ir tolimiems miestams nurodyta atgabenti apyvokos reikmenų bei drabužių. Pirmiausia buvo suręsti laikinieji būstai benamiams. O grūdų laivai, ištuštinę krovinius, plukdė griuvėsių liekanas ir jos buvo verčiamos į Ostijos pelkes.

Grūdų kaina buvo numušta dviem sestercijais – sumažinta negirdėtai. Aš, žinoma, dėl to nenukentėjau, nes grūdų pirkliams valstybė atlygino nuostolius. Slėniai buvo užpilti žemėmis, o skardžios atšlaitės padarytos nuolaidesnės. Neronas užgrobė sau visą plotą nuo Palatino iki Celijaus ir Eskvilino, prasimetęs pasistatyti naujus prašmatnius rūmus, bet, žinoma, sklypai ir kitiems žmonėms buvo dalijami, o išvalius griuvėsius, nesilaikant ankstesnės tvarkos, imtos tiesti naujos plačios gatvės.

Tiems, kurie gebėjo ir norėjo statytis namus pagal naujas statybos taisykles, buvo suteikiamos paskolos iš valstybės iždo, o tie, kurie tarė nesuręsią naujų namų ligi nustatyto laiko, paskolos teisę prarado.

Visus namus reikėjo statyti iš akmens. Trys aukštai buvo didžiausias leidžiamas pastato aukštis. Gatvės pusėje turėjo stovėti šešėlį metantys portikai, kiekvienas namas privalėjo turėti vandens saugyklą.

Vandens skirstymas buvo visiškai pertvarkytas, todėl turtingieji savo sodams bei asmeninėms maudynėms jau negavo vandens tiek, kiek įsigeidę.

Savaime suprantama, šios būtinosios priemonės sukėlė visuotinį apmaudą. Kilmingieji nedejavo, užtat liaudis bambėjo, kad naujosios plačios ir saulėtos gatvės jau nebus tokios sveikos kaip senieji vingiuoti skersgatvėliai, kur per vasaros kaitrą kiekvienas rasdavo nuosaulį ir vėsą, o įsimylėjėliai naktimis – slaptavietę. Baimintasi, kad dėl burkavimo tarp keturių sienų padaugės ankstyvų vedybų iš reikalo.

Provincijų miestai ir pavieniai turtuoliai, žinoma, rungčiomis siuntė savanoriškas pinigines dovanas Romai atstatyti. Tačiau jų neužteko net pradėti, todėl buvo paskelbtos privalomos rinkliavos ir jos bemaž sužlugdė miestus ir pavienius verslininkus.

Didžiojo cirko, pražuvusių šventyklų bei teatrų atstatymas pagal nepaprastus Nerono užmojus, rodės, nuskurdins pasaulį. O paskui iškilo aikštėn dar ir neregėtai didžiulių jo rūmų statybos užmačia. Sau jis pasiskyrė didžiulius žemės plotus pačiame miesto viduryje ir tuo sukėlė dar didesnį nepasitenkinimą. Ir plotus grūdų sandėlių, kuriuos per gaisrą sugriovė karo mašinos, Neronas pasiglemžė. Tada juolab įtikėta jį patį padegus miestą, kėsinantis palaisvinti vietos Aukso rūmams.

Juk dar kadai jis užsidegęs pasakė norįs pastatyti perdėm naują sostinę arba perkelti ją į Rytus. Šiuos neatsargius žodžius visi dabar kartojo ir pūtė. Žinota jį ketinant naują sostinę pavadinti Neronija. „O, – šnekėjo išmintingiausieji, – kad jis tiesiogiai ir nepadegė miesto, tai jo nuosmukis nuo imperatoriaus ligi dainininko tikrai sukėlė dievams rūstį. Žiūrėkit, piliečiai, kad per jį dar juodesnė neganda neištiktų valstybės".

Iki rudens smarkūs audroti lietūs kiek nuplovė griuvėsių suodžius. Dienąnakt jaučių kinkiniai tempė statybinius akmenis į miestą. Dėl nuolatinio trinkesio ir bildėjimo gyvenimas mieste tapo nepakenčiamas. Skubinant darbus nebuvo rengiamos net paprotinės šventės. Liaudžiai, pripratusiai prie pramogų ir eisenų, nemokamų valgių ir cirko vaidinimų, gyvenimas pasidarė nesmagus ir pernelyg rūstus.

Didžiuliai gaisro nuostoliai, išgąstis ir mirtini pavojai paliko žaizdą kiekvieno piliečio širdyje. Net konsulai viešai pasakojo, kaip per tąjį gaisrą buvo išvyti iš namų, o girti kariai, paklusdami įsakymui, patys padegdavo liepsnų dar nepasiektus jų namus.

Kita vertus, plito šnekos, kaip per tąjį gaisrą krikščionių atskala viešai džiūgavo ir giesmėmis garbino Viešpatį. Paprasti žmonės neskyrė krikščionių nuo žydų. Niūromis buvo rodoma ne tik į išlikusią žydų miesto dalį anapus Tiberio, bet ir į kitus žydų nuomojamus plotus.

Žydų atsiskyrimas nuo kitų žmonių, dešimt savarankiškų sinagogų bei jų tarybos teisena, vykdoma tarp saviškių, visados erzino tautą.

Juk žydai savo maldų kambariuose nestatė net imperatoriaus statulos. Apie jų burtus sklido visokios šnekos.

Nors visame mieste Nerono garbė buvo plėšiama, – tiek garsiai, tiek pašnibždomis, – vadinant jį tikruoju gaisro sukėlėju, liaudis vis dėlto gerai vokė, jog jis – neliečiamas. Jo kaltė skatino vien bjaurią piktdžiugą, nes visos tautos neganda buvo tokia didžiulė, kad kaltė už ją turėjo būti kaip nors išpirkta.

Neroną labiausiai kaltino senųjų giminių kilmingieji, kurie per tąjį gaisrą neteko visų praeities atminų ir net giminių vaškinių kaukių. O prie jų prisidėjo ir turtingi iškilėliai, baiminęsi, jog teks atiduoti turtus kaip privalomą rinkliavą. Paprasti žmonės troško viena – kad kančios apmalštų kuo greičiau ir paveikiau. Juk už gaunamą pagalbą jie nemokėjo nė varioko.

Iš papratimo prastuomenė laikė imperatorių amžinu liaudies tribūnu, jos teisių gynėju nuo kilmingųjų, o jo asmenį – neliečiamu. Todėl liaudis piktdžiugiavo, kai kilmingųjų sklypai mieste atiteko imperatoriui, o dar ir lengvatos buvo sumažintos. Tačiau nuo seno ji giežė dėl išskirtinės žydų padėties.

Žmonės šnekėjo žydus iš anksto išpranašavus gaisrą. Daugis su džiaugsmu prisiminė, kaip Klaudijus kitados išvarė juos iš Romos. Neilgtrukus imta spėlioti, o paskui ir atvirai kaltinti žydus sukėlus gaisrą, nes jie panūdę įgyvendinti savąją pranašystę ir išpešti naudos iš žmonių nelaimių.

Žinoma, tokios kalbos buvo kenksmingos. Todėl dori žydai kreipėsi į Popėją, trokšdami išaiškinti jai, o per ją ir Neronui didelį skirtumą tarp teisiųjų žydų ir krikščionių. Tai padaryti buvo nelengva, nes ir Jėzus Nazarietis, šiaip ar taip, buvo žydas ir mokymą apie jį, kaip Kristų, platino patys žydai. O ir krikščionių branduolį Romoje vis dar sudarė žydai, atsimetę nuo sinagogos, nors diduma krikščionių buvo neapipjaustyti.

Popėja tarėsi garbinanti judėjų Dievą, gerbė Jeruzalės šventyklą ir žinojo Abraomo, Mozės bei kitų žydų šventas istorijas. Tačiau apie raštuose išpranašautą Mesiją dėl visa pikta žydai jai beveik nepasakojo. Popėjai apsisuko galva nuo žydų aiškinimų. Nieko pikta nenujausdama, ji pasikvietė mane į savo būstą ant Eskvilino kalvos, kad aš suprantamai jai išdėstyčiau, ko iš tikrųjų nori žydai.

Nelabai džiaugiausi jos prielankumu žydams, tačiau juokdamasis tariau:

– Mokslinčiai per amžius bergždžiai svarstė, ko žydai nori. Bet paklausykime, ką tvirtins šitie.

Žydai atsakė:

– Jeruzalėje, o ir visose kitose šalyse, kur yra žydų sinagogų, mes susiskirstę į dvi partijas – sadukėjus ir fariziejus. Ginčijamės tarp savęs

dėl tam tikrų dalykų, tačiau visi esame tikri judėjai. Užtat žydai krikščionys – didžiausi griovėjai ir nuodytojai. Sadukėjams atėjus į valdžią Jeruzalėje, liepėme akmenimis užmėtyti jų vyresnįjį – Jokūbą, o kitus patys išvarėme iš miesto. Deja, į valdžią vėl atėjo fariziejai. Jie pakęs Jokūbo šalininkus tol, kol šie spirs krikščionis apsipjaustyti – taip kaip visus judėjus.

Popėja papurtė auksaplaukę galvą ir nusistebėjo:

– Mane mokė, kad jūsų Dievą galima išpažinti ir tapti perkrikštu net neapsipjausčius. Juk vyrams šitai – skausmingas dalykas.

Žydai įsijaudrino:

– Šitaip mes mokėme ir šitaip yra, tačiau krikščionys bjauriai pasinaudojo mūsų pakanta, dar pasilengvindami kelią. Kiekvienas gali vaidinti žydą išpažindamas Kristų, nors tas ir nėra tikrasis Mesijas.

Popėja maloniai tarė:

– Esu girdėjusi apie krikščionis, bet visuomet maniau, kad jie, kaip ir aš, išpažįsta judėjų Dievą. Galų gale ko jie iš manęs nori?

– Nori, kad spręstum ginčus dėl jų mokymo, – pajuokavau aš.

Tačiau žydai baisiausiai įniršo.

– Čia ne juokai, – pasakė jie. – Krikščionių Kristus – visai ne žydų lauktasis Mesijas. Tebūnie prakeiktas tas, kuris jį pripažįsta Kristumi. Mes jo išsižadam, nesvarbu, ar jis buvo apipjaustytas, ar ne. Krikščionys pranašavo teismo dieną ir psalmėm garbino Dievą, kada Roma liepsnojo. Tai jie nusikalto, o ne mes.

– Krikščionys nenusikalto, – skubinai pertariau aš. – Tai nuolankūs, nors gal kvaili žmogeliai. Gal net kvailesni už jus. Nejau judėjai nepripažįsta Paskutiniojo teismo ir tūkstantmetės karalystės?

Žydai niūromis dėbtelėjo į mane, pasitarė tarp savęs ir atkirto:

– Apie tokius dalykus su šunimis nesikalbame. Tiktai norim patikinti, jog krikščionių kaltė – tai dar ne mūsų, judėjų, kaltė. Galim patikėti bet kokia krikščionių piktadaryste.

Manding, pokalbis tikrai krypo piktyn. Todėl pasakiau:

– Pastebiu užeinant galvos skausmo požymius nerimastingose tavo akyse, brangioji Popėja. Verčiau trumpai prisiminkim, ką kalbėję: judėjai atsimeta nuo krikščionių ir prisipažįsta jų neapkenčią; patys jie sakosi esą dievoti; krikščionis jie tiki vien pikta darant, o save pačius – gera. Nieko daugiau.

Pastebėjęs apmaudą žydų veiduose, dar pridūriau:

– Pripažinkim, jog tarp krikščionių išties yra padariusiųjų nusikaltimus, o ir įstatymų pažeidėjų, bet jie pasitaisė ir gavo nuodėmių atleidimą. Jų karalius, kiek žinoma, ieškojo nusidėjėlių, o ne teisiųjų. Taigi šiaip krikščionys – švelnūs ir taikingi, valgydina neturtėlius, padeda našliams ir guodžia kalinius. Nieko bloga apie juos pasakyti negaliu.

Susmalsusi Popėja paklausė:

– Apie kokią kaltę jie šneka? Čia taip visa kas raizgu, kad aš jau visiškai nieko nesuprantu.

Aš šaipiai atsakiau:

– Tikriausiai girdėjai, kokie beprotiški gandai tarp žmonių sklando apie Romos tautą ištikusią nelaimę. Man rodos, žydai apylankomis nori įtikinti mus nepadegę Romos. Jų manymu, šis liudijimas toks pat beprotiškas, kaip ir imperatoriui sviestasis kaltinimas Romos gaisru.

Tačiau bergždžiai šaipiausi. Popėja baisiai bijojo žydų burtų. Nušvitusiu veidu ji šūktelėjo:

– Dabar suprantu! Eikit sau ramūs, šventieji vyrai. Niekam neleisiu jūsų įtarinėti jokiom piktybėm. Gerai pasielgėt man pranešę, kad nepripažįstate krikščionių žydais.

Žydai palaimino ją savo Viešpaties vardu ir išėjo. Tada aš tariau:

– Juk supranti, jog jie neapkenčia krikščionių vien iš pavydo. Krikščionys patraukė į savo tikėjimą daugį jų šalininkų, iš kurių jie gaudavo apstus dovanų Jeruzalei bei tenykštėms sinagogoms.

Tačiau Popėja pasakė:

– Jeigu žydai turi už ką neapkęsti krikščionių, tai krikščionys tikrai pavojingi ir nedori. Pats sakei, jog jie – buvę nusikaltėliai ir įstatymų pažeidėjai.

Ir jau nesiklausė jokių aiškinimų, nes į jos žavią galvutę daugiau niekas netilpo. Man atrodo, kad ji tuomet išsyk pakilo ir nuėjo pasakyti Neronui, jog Romą padegė pavojinga krikščionių atskala, kuriai priklausė vieni nusikaltėliai.

O Neronas, apsidžiaugęs ta žinia, tučtuojau įsakė Tigelinui ištirti, ar tas kaltinimas pagrįstas. Tačiau ir pačių žydų paliepė per daug neprisileisti, nes jų tikėjimas išties turįs kai kurių pastebimų panašumų su pavojingu krikščionių mokymu.

Tą tyrimą privalėjo atlikti miesto prefektas. Tačiau Neronas labiau kliovėsi veikliuoju Tigelinu. Be to, pats krikščionių tikėjimas buvo kilęs iš Rytų, o jo šalininkai – daugiausia svetimšaliai, atsikėlę iš Rytų. Tigelinas nesidomėjo tikybos dalykais – tik laikėsi nurodymo ir ėmėsi šniukštinėti pačias Romos padugnes.

Tai buvo nesunki užduotis. Per vičvieną popietę jo pavaldiniai surinko kelias dešimtis įtartinų vyrų, kurie su džiaugsmu prisipažino esą krikščionys ir labai apstulbo, kad buvo bemat suimti ir nuvesti į pretorijaus rūsius. Jų buvo griežtai paklausta, ar tai jie vasarą padegė Romą. Jie atkakliai neigė. Tada jų buvo paklausta, ar jie pažįsta daugiau krikščionių. Iš naivumo jie išdavė daugybę kitų, susakydami visus prisimenamus vardus. Kariams beliko tiktai atvesdinti iš namų įduotus vyrus bei moteris. Šie ėjo nesispyriodami.

Iki nakties buvo surinkta apie tūkstantis krikščionių – didžiuma iš žemiausių sluoksnių. Kariai net gyrėsi, kad jiems gana įsimaišyti į

būrį žmonių ir paklausti, ar tarp jų yra krikščionių, ir paikieji patys pasiduodą.

Tigeliną suglumino tiriamųjų daugumas. Kai patalpose pasidarė ankšta, jis pamanė, jog vertėtų kaltinamuosius išrūšiuoti. Pirmiausia jis paleido žydus, kurie parodė esą apipjaustyti. Porą atklydusių raitelių luomo narių jis griežtai išbarė ir paleido pamanęs, – jo galva, išmintingai, – jog romėnų raitelis vis dėlto nedrįstų padegti Romos.

Kai kurie turtingesni piliečiai susijaudino pastebėję, kad pakliuvo tarp padugnių, ir, tikindami buvę suimti per klaidą, pasiūlė prefektui dovanų už nesusipratimo išaiškinimą. Tigelinas juos mielai paleido, nes kalčiausiais laikė paženklintus nusikaltėlius bei pabėgusius vergus. Jam magėjo atlikti nuodugnų valymą visų Romos atmatų, kurios naktimis dabar kėlė grėsmę. Taip menkai jis nutuokė apie krikščionis.

Suimtieji iš pradžių buvo ramūs ir kliovėsi Kristumi, nenumanydami savo kaltės. Juk jie prisiminė imperatoriaus sprendimą dėl Pauliaus išteisinimo. Tačiau pamatę, kaip vienus būreliais atskiria ir paleidžia, o iš kitų išgirdę, jog kiekvienas yra parengtinai klausinėjamas, ar prisidėjęs prie Romos padegėjų, o jeigu neprisidėjęs, tai ką apie tai žino, jie subūgo ir ėmė įtarinėti vieni kitus.

Apipjaustytųjų paleidimas sukėlė jiems įtarimą, kad čia nagus bus prikišę Jeruzalės vyresniojo, Jokūbo velionio, šalininkai. Juk šie nuolatos atsiskirdavo nuo kitų krikščionių, laikėsi savų judėjiškų papročių ir tarėsi esą šventesni už kitus. Tarp Kefo ir Pauliaus šalininkų taip pat kilo aršus kivirčas. Jis baigėsi tuo, kad priešininkai vieni apie kitus klojo viską, ką žinojo.

Į juos nusižiūrėję romieji irgi persiėmė pavydo bei kerštingumo ir puolė skųsti. Tarp jų buvo ir tokių, kurie blaiviai pamąstę tarė, jog naudingiausia kaip krikščionis įduoti kuo daugiau žmonių, juolab einančių aukštas pareigas.

„Kuo daugiau mūsų bus, – neabejojo jie, – tuo mažesnė tikimybė, kad mus nuteis, – jeigu šitai išvis įmanu. Juk Paulių išteisino. O tas bjaurybė Tigelinas, permanęs mūsiškių daugumą bei įtakingumą, pats netruks ateiti į protą".

Taigi pernakt buvo suimta daugybė šeimų visoje Romoje – tiek kiek pretorionai suspėjo apeiti. Tikrieji judėjai paslaugiai nurodydavo Kristų išpažįstančius žydus, reikalaudami tuos suimti. Tiktai rytą žydai atitoko. Jų taryba nusprendė, kad neapykanta nenuveikiama, tačiau išmintingiausia žydų į tą reikalą visai nevelti, nes tada liaudies piktumas nukryps į visus žydus. Nors jie labai pavydėjo savojo tikėjimo atskalūnams, sveikas protas šįkart pergalėjo nirštą.

Slogus buvo Tigelino pabudimas iš ryto, kai pernakt gėręs vyną ir pasismaginęs su viešnamių berniukais, jis pagiringom akim išvydo didžiulį pretorionų pratybų lauką, nusėstą švariai apsitaisiusių žmonių,

kurie nuolankiai būrėsi šeimomis. Jam pateikė ilgus įduotųjų sąrašus ir paklausė, ar valia brautis taip pat į senatorių bei konsulų namus ir juos suimti.

Iš pradžių jis nepatikėjo visų tų žmonių kaltumu, bet pamanė krikščionių nusikaltėlius tik iš piktumo apkaltinus garbingus piliečius. Todėl jis miklus vaikštinėjo su rimbu po lauką ir tulžingai klausinėjo: „Ar iš tiesų esat krikščionys?" Visi džiaugsmingai tikino išpažįstą Kristų.

Tie žmonės buvo tokių dorų, nuoširdžių veidų ir tokie tyraširdžiai, kad net jis nedrįso šnioryti jų rimbu, manydamas, jog įvyko kažkokia baisi klaida. Apytikriai suskaičiavęs jis su savo pagalbininkais priėjo prie išvados, jog pagal įskųstųjų sąrašus dar teks suimti porą dešimčių tūkstančių asmenų iš pačių įvairiausių visuomenės sluoksnių. Šitokį skaičių žmonių galėjo bausti tik beprotis.

Gandas apie didžiulio masto krikščionių suėmimus, žinoma, pasklido po visą Romą. Pas Tigeliną veržėsi daugybė pavydžių ir piktdžiugių liudytojų, kurie tikino savom akim matę, kaip krikščionys per Romos gaisrą ant kalvų šlovino Dievą giesmėm ir pranašavo ugnimi lysiant ant Romos.

Pretorijuje siautė visiška suirutė. Padegėliai, apgyvendinti laikinuosiuose Marso lauko statiniuose, pasinaudoję proga brovėsi į krikščionių būstus, sumušdavo juos, o paskui puolė plėšti žydų krautuvėlių, neskirdami, kuris judėjas, o kuris krikščionis.

Nedraudžiami būreliai savavaliautojų, išgirdę apie neva tikruosius padegėjus, tempė kruvinai sumuštus ir pridaužytus krikščionis bei judėjus į pretoriją. Tigelinui, kai išvydo tokį liaudies įniršį, pakako proto pasikalbėti su žmonėmis griežtai ir uždrausti savavališkus teismus patikinus, jog imperatorius pats pelnyta bausme nubaus tuos, kurių kaltė bus įrodyta.

Paskui jis įsakė pretorionams grąžinti tvarką mieste. Tomis nirtulingomis rudens ryto valandomis krikščionims buvo saugiau tarp pretorionų stovyklos mūrų nei savuose namuose.

Nuo ankstaus ryto į mano išlikusius namus ant Aventino kalvos ir sodo priebėgon plūdo nerimo perimti pabėgėliai, tikėdamiesi mano rango bei pareigų apsaugos. Kaimynai elgėsi grėsliai, užgauliojo juos ir mėtė akmenis per kiemo mūrą. Nedrįsau apginkluoti savo vergų, kad krikščionių neprikirptų dar ir už ginkluotą pasipriešinimą. Tik liepiau kuo griežčiausiai saugoti vartus. Pakliuvau į apmaudžią padėtį. Turėjau džiaugtis, kad pagaliau Klaudija su savo tarnais persikėlė iš nesveikos pogaisrinės Romos ir gyvens mano dvare Cerėje, kol pagimdys.

Būgštaudamas dėl Klaudijos įsijautrinau ir pernelyg nepyktavau ant jos mylimų krikščionių, kad neužtraukčiau negandos gimdymui. Apsvarstęs visokias galimybes, išmintingai pasikalbėjau su krikščionimis

ir paraginau juos kuo skubiau bėgti iš miesto, nes jiems, matyt, bus pateiktas svarus kaltinimas.

Tačiau krikščionys paprieštaravo sakydami, jog niekas neįrodys juos padarius ką nors pikta. Priešingai, kai atsikratė ydų ir nuodėmių, jų elgsena ir gyvensena labai pasikeitė – ir tik į gera. Iš žmogiško silpnumo jie gal ir buvo nusikaltę Kristui, tačiau imperatoriui ar valstybei tikrai niekad nepakenkę.

Todėl jie panoro nusamdyti gynėjus suimtiesiems broliams ir seserims ginti ir nunešti valgio bei gėrimo bėdos ištiktiesiems. Tuo metu dar niekas gerai nežinojo, kokia galybė žmonių pernakt sulaikyta.

Norėdamas jų atsikratyti iš nevilties pažadėjau jiems pinigų ir prieglobstį savo dvaruose Preneste ir Cerėje, kad tik paliktų miestą. Tačiau jie nesutiko, kol prižadėjau pats pasikalbėti su Tigelinu ir pasistengti apginti krikščionis. Juk aš turėjau pretoriaus rangą. Iš manęs krikščionims tikrai galėjo būti daugiau naudos, nei iš neturtėlių įtartinų gynėjų. Galų gale jie dvejodami ir tarp savęs ginčydamiesi paliko mano namus, tad kiemas ištuštėjo.

Tuo laiku suimtieji krikščionys stovyklos lauke susibūrė ir susitelkė apie savus vadovus, o tie pasitarę nusprendė užmiršti nesutarimus ir kliautis tik Kristumi, kuris tikrai atsiųs savo dvasią jų ginti. Visi pašiurpo nuo dejonių, sklindančių iš rūsių, ir susikrimtę puolė melstis ir giedoti viltingų giesmių.

Tarp jų buvo keletas teisininkų, kurie, vaikštinėdami nuo vieno vyro prie kito ir kalbindami moteris, drąsino juos imperatoriaus nuosprendžiu Pauliaus byloje. Svarbiausia, šnekėjo jie, kad niekas, net skaudžiausiais kankinimais bauginamas, neprisipažintų sukėlęs gaisrą. Tas neteisingas prisipažinimas galįs pražudyti visus krikščionis. Jiems buvo išpranašauti persekiojimai ir kančios dėl Kristaus. Jie turį pripažinti Kristų, bet daugiau nieko nevalia pripažinti.

Pretorijuje mane apstulbino suimtųjų daugumas. Pirmą akimirksnį tai mane nuramino, nes, manding, tik beprotis būtų galėjęs juos visus įtarti padegimu.

Pas Tigeliną atkakau palankiausią akimirką, kada šis buvo visiškai suglumęs ir nebežinojo, nei ką daryti, nei kaip elgtis. Po teisybei, jis staugdamas puolė mane ir pasakė, jog kaip tik aš Neronui pakišęs neteisingą sampratą apie krikščionis. Juk jie visi esą tiktai niekingi nusikaltėliai.

Griežtai užginčijau šitai ir patikinau nesakęs Neronui nė žodžio apie krikščionis.

– Priešingai, apie krikščionis galiu pasakyti tik gera, – tariau. – Jie visai nepavojingi ir kivirčijasi daugiausia dėl tikėjimo dalykų tarpusavyje, nesiveldami į valstybės reikalus bei liaudies linksmybes. Jie net teatre nesilanko. Taigi beprotiška kaltinti tokius žmones Romos padegimu.

Tigelinas baugiai išsišiepė, atvyniojo vieną įskųstųjų sąrašą, perskaitė iš jo mano vardą ir nusišaipė:

– Esi didžiausias žinovas, nes ir tu įrašytas kaip krikščionis. Taip pat tavo žmona ir visi namiškiai, taigi neminėsiu kiekvieno vardo atskirai.

Sakytum slogus švino apsiaustas užgulė man pečius ir amo netekau. Tačiau Tigelinas prapliupo juoku, sudavė man įskųstųjų ritiniu ir užriko:

– Juk nemanai, kad patikėsiu šitokiu skundu! Pažįstu tave ir žinau, kas tu per vienas. Net jei įtarčiau tave, tai niekuomet neįtarčiau tavo žmonos Sabinos. Įskundėjas net nežinojo, kad tu su ja išsiskyręs. Ne, užkietėję nusikaltėliai vien iš piktumo tikina, jog Romos aukštuomenė supuolė į jų pasibjaurėtiną prietarą.

– Vis dėlto sąmokslas užgriebęs nepaprastai plačiai, – tęsė jis. – Labiausiai mane stebina, kad jie visi laisva valia ir su džiaugsmu prisipažįsta garbinantys Kristų kaip Dievą. Man atrodo, kad jie kuo nors apduoti. Tačiau laikas tiems burtams padaryti galą. Neabejoju, kad pamatę kaltųjų baudimą jie išsigąs ir susyk išsižadės savo paikysčių.

Aš atsargiai pasiūliau:

– Gal sunaikink įskųstųjų sąrašus? Ir ką čia tauziji apie kaltuosius?

Linksmai šypsodamas Tigelinas prisipažino:

– Ko gera, tu teisus. Gal nepatikėsi, bet net konsulai ir senatoriai įrašyti kaip krikščionys. Tokį šmeižtą reikia laikyti paslaptyje. Antraip mūsų kilmingieji užsitrauks gėdą liaudies akyse. Net neužsiminsiu Neronui apie tuos beprotiškus kaltinimus.

Džiaugsmu blyksinčiom piktom akim jis tiriamai pasižiūrėjo į mane. Numaniau jį uoliai saugosiant sąrašus ir panaudosiant juos savanaudiškais tikslais, nes kiekvienas Romos kilmingasis kažin ką būtų ryžęsis atiduoti, kad tik ant jo nekristų šmeižto šešėlis. Aš vėl paklausiau, ką jis manąs apie kaltuosius.

– Juk prisipažinusiųjų turiu ganėtinai ir net per daug, – gyrėsi jis.

Aš nepatikėjau, tada jis nusivedė mane žemyn, į rūsius, ir vieną po kitos parodė dejuojančias ir leisgyves savo aukas.

– Žinoma, liepiau kankinti tik paženklintus nusikaltėlius, pabėgusius vergus ir dar kelis, kurie man pasirodė iš baimės kažin ką slepią, – tarė jis. – Didumai pakako gero rimbo, bet, kaip matai, kitiems prireikė net įkaitintos geležies ir geležinių nagų. Diržingi vyrai tie krikščionys. Kai kurie išleido dvasią neišdavę, tik Kristaus šaukdamiesi. O kiti prisipažino vos išvydę kankinimo įrankius.

– Ką jie prisipažino? – neatstojau aš.

– Žinoma, Kristaus įsakymu padegę Romą, – įžūliai atsakė Tigelinas, stebeilydamas tiesiai man į akis. Bet sugavęs mano smerkiamą žvilgsnį pasakė: – Na gerai. Vienas kitas lyg ir prisipažino buvę netoli namų, kada kariai juos pakūrė. Nusikaltimo bendrų nei vieningos apkalbos nesusekiau. Užtat daugybė garbingais laikomų vyrų laisva valia prisi-

pažino manę, jog jų Dievas nubaudė gaisru Romą už nuodėmes. Ar to negana? O kiti atvirai kloja tikėjęsi, kad Dievas per gaisrą nusileis iš dangaus ir nubaus visus, kurie neišpažįsta Kristaus. Juk tai sąmokslas prieš valstybę. Todėl krikščionys už savąjį prietarą ir turi būti nubausti. Nesvarbu, ar jie savo rankom padegė miestą, ar nieko nežinojo apie tą bjaurią užmačią.

Parodžiau jauną merginą, odiniais diržais pririštą prie kruvino suolo. Iš burnos jai sruveno kraujas, o krūtinė, rankos ir kojos buvo taip baisiai sudraskytos geležiniais nagais, kad ji veikiausiai buvo be nuovokos ir vadavosi mirtimi nuo kraujoplūdžio.

– Ką ši nekalta mergaitė tau prisipažino? – paklausiau aš.

Tigelinas pasitrynė delnus ir, vengdamas mano žvilgsnio, paprašė:

– Bent kiek suprask mane. Visą rytą mane kamavo klaikios pagirios. Ir man reikėjo šiokios tokios pramogos. Taigi mane labai smalsino merginos prisipažinimas. Bet iš jos išpešiau tik tiek, kad kažkoks ponas tuoj mane patį nuteis ir įmes į ugnį už piktybę. Kerštininkė! Beje, apie ugnį jie visi mėgsta šnekėti – sakytum nepaprastos aistros perimti. Juk yra žmonių, kurie mėgaujasi gaisrais. Vargu ar nematydamas ugnies ir pats Neronas būtų dainavęs tąnakt Mecenato bokšte.

Apsimečiau apžiūrinėjąs merginos kūną iš arti, nors mane smarkiai pykino.

– Klausyk, Tigelinai, – tariau tyčia, – ši mergina berods žydė.

Tigelinas baisiai persigando ir tvirtai sugriebė mano ranką.

– Tik nepasakok šito Popėjai, – paprašė. – Vardan visų požemio dievų, kaip atskirti žydę nuo paprastos merginos? Jos neturi tokių žymių, kokias turi vyrai. Bet, šiaip ar taip, ji krikščionė. Juk neatsisakė savo paikystės, nors pažadėjau paleisti namo, jeigu atsimes nuo to savojo prietaro. Galimas daiktas, kad ji tik apduota.

Laimė, Tigelinas persigandęs nusprendė daugiau krikščionių nekankinti ir atgaivinti kitas aukas, idant jos atkentėtų imperatoriaus skirtą bausmę už piktybinį padegimą. Sugrįžome į Tigelino tardymo kambarį. Jam pranešė, kad pas jį nirčiai veržiasi senatorius Pudensas Publikola – tas, kuris iš senųjų Valerijų, o su juo kažkoks pagyvenęs žydas.

Nemaloniai nustebęs Tigelinas pasikasė galvą, metė maldaujamą žvilgsnį į mane ir pasakė:

– Pudensas – minkštaširdis, kuoktelėjęs senis. Už ką jis ant manęs supyko? Tikiuosi, kad per klaidą nesuėmiau nė vieno jo kliento. Paremk mane – juk tu pažįsti žydus.

Senatorius Pudensas vidun įpuolė iš pykčio kretančia žila galva. Mano nuostabai, paskui jį įžengė Kefas, pasiremdamas gludžia piemens lazda ir įkarščio nuraudintu barzdotu veidu. Įkandin įtykino iš baimės perbalęs jaunikaitis, vardu Kletas, – kalbų mokovas, kurį kitados mačiau verčiant Kefo pasakojimus.

Tigelinas atsistodamas mėgino pagarbiai pasveikinti Pudensą. Tačiau senukas puolė jį ir, pabandęs įspirti purpuriniu batu, šoko vainoti:

– Tigelinai, tu prakeiktas arklių pirkly, tu paleistuvi, vaisytojau! Ką čia sugalvojai, ką padarei? Kokiais pramanais kaltini krikščionis? Tavo įžūlumas jau neturi ribų!

Tigelinas mėgino nuolankiai paaiškinti nieku gyvu nepainiojąs asmeninių įpročių su pretorionų prefekto pareigom. Romoje gyveno daugiau tokių vaisytojų ir jis nesigėdijo to, kad tremtyje išsilaikė veisdamas arklius.

– Taigi liaukis mane įžeidinėjęs, liaudies mylimas Pudensai, – paprašė jis. – Prisimink savo rangą ir tai, kad kreipiesi į mane kaip į valstybės pareigūną, o ne šiaip žmogų. Jeigu nori pasiskųsti, tai kantriai išklausysiu.

Kefas iškėlė rankas ir garsiai prakalbo aramėjiškai, – nė akies krašteliu į mus nežvilgtelėjęs, – tartum šnekėdamas kokiai nematomai būtybei. Tigelinas baimingai dvilktelėjo ten, kur žiūrėjo Kefas, ir vėl paklausė:

– Kas tas žydas, ką ir kam jis šneka, tikiuosi, ne užkeikimus? Ar jį patikrino: gal jis su burtininko raiščiais ar grėsliais stebuklingais karuliais?

Timptelėjęs už rankos nutildžiau Tigeliną ir pasakiau:

– Tai krikščionių vadeiva, garsusis Kefas. Sako jį prikėlus keletą mirusiųjų ir padarius tokių stebuklų, kad andainykštis Simonas Burtininkas prieš jį tik mokinukas. Kefą globoja senatorius Pudensas, kurį tas pagydė nuo vandenligės.

Gindamas šalin piktas jėgas, Tigelinas pakėlė ragu sulenktą pirštą ir savo ruožtu paaiškino:

– Jis žydas. Man jis nerūpi. Liepk jam tučtuojau baigti užkeikimus ir dingti iš čia negrūmojus savo burtų lazda. Antraip dar supyksiu.

Kefo žodžius į graikų kalbą Kletas išvertė pamokomu balsu, tartum daugybę kartų anksčiau kartojęs. Tigelinas dėjosi klausąs, tačiau jis menkai suprato graikiškai, nes jaunystėje dažniau imdavosi ne mokslo, bet kitų dalykų. Žinojau jį gėdijantis išsilavinimo spragos. Todėl išverčiau jam į gimtąją kalbą tai, ką pats šiaip ne taip sugraibiau iš Kefo žodžių srauto.

– Jis meldžiasi savo Viešpačiui Jėzui Nazariečiui, kitaip Kristui, ir karštai prašo, kad šis sutramdytų jo smarkumą. Jis ūmaus būdo ir dėl savo karštumo kitados labai nukentėjo. Jo mokytojas daugybę kartų jam priekaištavęs. Krikščionims griežtai įsakyta už pikta atlyginti geru ir atleisti savo persekiotojams. Dabar jis bijo, kad pagautas teisuoliško įniršio nesugebės tinkamai laikytis to neginčijamo įsako.

Tigelinas įsijaudrino ir išsprogusiom iš baimės akim paklausė:

– Kaip jis gali kalbėti apie savo Kristų, tartum šis būtų čia pat kam-

baryje? Aš jo nematau. Tai bjaurūs burtai. Taigi tučtuojau paaiškink jam, kad aš jo nepersekioju ir bloga nelinkiu.

Senatorius Pudensas tuo laiku susivaldė ir ėmė dėstyti:

– Garbusis Kefas nori pats atsakyti už visus kaltinimus, kuriuos tu iškėlei krikščionims. Jis reikalauja, kad paleistum kitus ir suimtum jį. Jis – krikščionių piemuo. Visi kiti – nuo mažųjų ligi didžiųjų – tik jo avys.

Tigelinas nugara atsišliejo sienos, rudas jo veidas nupilko ir jis virpančiom lūpom paprašė:

– Vesk jį šalin, nes liepsiu rimbais išvyti iš pretorijaus. Liepk jam suvis nešdintis iš miesto. Imperatoriaus įsakytas aiškinuosi krikščionių sąmokslą, kuriuo siekta sunaikinti miestą. Padegėjai jau prisipažino, taigi tikrai nesiginčiju, kad daugybė padorių krikščionių tikriausiai nežinojo apie tą šiurpią užmačią. Veikiausiai nežinojo ir tas tavo senas burtininkas su bjauria lazda.

Pudensas klausėsi išsižiojęs, suvytusio pagurklio klostės kabuliavo kaip gaidžio pakarūklai. Jis gailiai papurtė galvą ir pasakė:

– Visi žino, jog pats imperatorius padegė Romą, įsimanęs sklypų beprotiškoms statyboms tarp Celijaus ir Eskvilino. Tačiau Neronas labai klysta, jei mano savo kaltę suversti nekaltiesiems. Tepasisaugo liaudies pykčio, jeigu šitai iškils aikštėn.

Tigelinas apsižvalgė aplinkui, nes ir sienos turėjo ausis, ir perspėjo:

– Tu jau senas, Pudensai. Ir galva tau apkvaišusi. Net juokomis nelaidyk tokių užgaulių. O gal pats esi krikščionis ir, nusilpus protui, susipainiojai su jais? Pats pasisaugok! Tave įdavė, nors aš, žinoma, nekreipiau dėmesio į šitokią beprotystę. Romos senato narys negali būti krikščionis.

Jis nusijuokė, tačiau nenuleido akių nuo Kefo ir vis krūpčiojo tam sukrutėjus. Pudensas prisiminė savo rangą bei pareigas ir susivokė per daug prišnekėjęs. Todėl taikiai tarė:

– Pripažįstu, jog tarp krikščionių gali būti nepakančių ir aklatikių, o net ir netikrų pranašų. Galėjo nutikti, kad į jų būrį įsigavo net ir vilkų ėriuko kailiais. Tačiau Kefas už visus atsakys per viešą teismą. Tik žiūrėk, kad jis dvasios pagautas neprišnekėtų to, ko net Neronui būt baisu.

Tigelinas šiek tiek aprimo ir patikino:

– Aš nesu labai blogas. Išmintingai tariantis, visuomet padarau nuolaidų. Bet tavo burtininkas žydas šiuo atveju negalės už visa ką atsakyti. Jis, kaip ir kiti prakeikti žydai, turi tam tikrų teisių ir ypatingą padėtį. Neronas kaip tik uždraudė man velti žydus į šią užmačią, nes pats Herkulis jų Augėjo arklidėse neatskirtų teisiųjų nuo paklydėlių. Aš pats manau, jog Romoje būtų daug geriau be žydų. Bet tai tik mano nuomonė ir ji nesvarbi. Aš privalau paklusti imperatoriui.

Trumpai išdėsčiau Kletui teisinį Tigelino požiūrį. Kletas tai išvertė Kefui. Kefo veidas vėl nuraudo, iš pradžių jis mėgino kalbėti ramiai, tačiau netrukus užsidegė griausmingai šaukti. Kletas bandė išversti, aš

irgi įsikišau ir Pudensas puolė aiškinti, ką suprato, todėl po valandėlės jau šaukėme sutartinai iš visų gerklių, prisikišę vienas prie kito. Ir nė vienas jau nebesupratome, ką sako kitas.

Galop iškėlęs rankas Tigelinas paprašė nutilti ir pasiūlė:

– Gerai. Iš pagarbos tavo žilai galvai, Pudensai, ir nūsdamas pelnyti galingojo burtininko prielankumą, duosiu jam dešimt, dvidešimt ar net šimtą krikščionių, – kiek jis pats panorės. Tegul nueina į pratybų lauką ir išsirenka. Krikščionių turiu per akis. Tiktai džiaugsiuos išmaniai atsikratęs kelių.

Bet ir toks protingas siūlymas Kefo nepaveikė, nors valandėlę jis svarstė. Užsispyręs pareikalavo jį suimti, o kitus paleisti. Toks reikalavimas man pasirodė beprotiškas, bet vėliau supratau jį buvus išmintingą. Jeigu jis būtų iš didelio būrio išsirinkęs šimtą ar porą šimtų patinkamų, tai būtų pakurstęs dar stipresnį krikščionių nepasitikėjimą ir tarpusavio susiskaidymą, nes, pakliuvę bendron bėdon, skirtingų partijų šalininkai buvo tik tik susitaikę.

Atsidūrėme aklavietėje. Tigelinas, nors baisiai bijodamas Kefo, neteko kantrybės supratęs, kad jo valdžia per silpna. Dideliais šuoliais jis išliuoksėjo iš kambario. Išgirdome jį portike stūgaujant sargybiniams, kad rimbais iš stovyklos išvytų tą priekabų žydą.

– Vis dėlto nesmurtaukite aršiau, negu būtina, – baigė jis, – ir nieku gyvu net pirštu nepalieskite senatoriaus Pudenso. Čia – pats Publikola.

Tačiau Tigelinas vargiai privertė pretorionus paklusti, nes kai kuriems jų kitados buvo tekę savo ausimis klausytis saugomo Pauliaus, todėl krikščionis jie gerbė. Jie perspėjo savo draugus ir Tigelinas ant jų neįširdo, nes ir jį patį baugino burtininko Kefo vardas. Juk ir pretorijaus centurionas jį griežtai persergėjo neliesti šio šventojo vyro.

Galų gale Tigelinas turėjo pažadėti papildomą mėnesinį atlygį tiems, kurie išvys Kefą iš stovyklos ir daugiau nebeįleis. Šitaip jis surado penkis galingus vaikinus, kurie narsino vienas kitą, tikindami nebiją net požemio karalystės jėgų. Greitosiomis įgėrę vyno, jie įsiveržė į tardymo kambarį ir kaip pasiutę puolė rimbais varyti Kefą lauk.

Pudensas negalėjo įsikišti, nes net senatorius neturi valios trukdyti kariui vykdyti įsakymą. Jis tik barėsi ir grasino Tigelinui, kuris dėl visa ko laikėsi už poros dešimčių žingsnių ir šauksmais skubino karius.

Rimbo dirželiai švininiais galais kakšėjo Kefui į nugarą ir veidą, tačiau augus seniokas tik atlošė galingus pečius, švelniai nusišypsojo, palaimino karius ir paprašė mušti smarkiau, nes džiaugėsi galėdamas kentėti dėl Kristaus.

Kad kariams būtų lengviau, jis pats nusivilko šiurkštų apsiaustą ir, nenorėdamas sutepti jo krauju, ištiesė Pudensui. Tas būtų mielai palaikęs apsiaustą, tačiau aš negalėjau to leisti senatoriui. Todėl pats užsimečiau apsiaustą ant rankos.

Sukvaišę iš baimės kariai puolė Kefą visom pajėgom, rimbo danteliais netgi užkirsdami vienas kitam. Kefo veidu sruvo kraujas, susigerdamas į žilą barzdą. Jo marškiniai erdėjo į skutus. Kraujas teškėjo ant grindų ir sienų, todėl mudu su Pudensu pasitraukėm atkampiau. Bet kuo stipriau kariai mušė, tuo maloniau Kefas šypsojo, vis pratrūkdamas džiaugsmo šauksmais, ir meldė Kristaus palaiminti karius, nes šie suteikė jam neapsakomą malonumą.

Stebėdamas tą šiurpų reginį Tigelinas dar tvirčiau įsitikino, jog Kefas yra baisus burtininkas – piktesnis ir už Apoloniją Tianietį, nes nejautė net kūno skausmų. Jis sumaurojo kariams mesti rimbus ir jėga išnešti Kefą.

Kariai bijojo liesti Kefą rankomis, tačiau jų kariška garbė pakibo ant plauko. Draugų juoko ir šaipių šūksmų sukurstyti, jie keikdamiesi griebė Kefą ir tikrai jį parbloškė, nors šis priešinosi kaip bulius, neapsakomom išgalėm, visąlaik atidžiai saugodamasis stuktelėti ar kitaip užgauti besiplūkiančius karius.

Jie nunešė Kefą į portiką ant marmuro laiptų. Ten jis ištrūko iš karių nagų ir pažadėjo savom kojom nueiti ligi vartų, jeigu jie nepaliaus jį plakę. Kariai mielai jį paleido sakydami, kad laikant Kefą jiems sutraukė rankas. Ir jų rimbų smūgiai buvę per silpni.

Džiaugsmingai šaukdami Kefo vardą krikščionys netrukdomi pasileido jo link ir, reikšdami pagarbą, suklupo abipus kelio. Spindulingai šypsodamas, kilsčiodamas rankas palaiminimams ir šaukdamas Kristaus vardą, Kefas drąsino juos ištverti negandą. Suimtuosius pagavo karštas pasitikėjimas ir narsa pamačius, kaip krauju pasruvusį Kefą išginė iš stovyklos. Daugiau jie vienas kitu jau neabejojo.

Mudu su Pudensu kiek atsilikę palydėjome Kefą. Iš paskos atsargiai tykino Tigelinas, bergždžiai mėgindamas atgauti savigarbą. Nutaikęs progą, užkalbinau Kletą – tą jaunuolį, kuris atlydėjo Kefą, ir pasakiau jam, kas gresia, kada pateikiami tokie kaltinimai, ir nuoširdžiai paprašiau įkalbėti Kefą slėptis, o gal verčiau bėgti iš miesto.

Krikščionys nieko nebūtų laimėję, o tik praradę savo ganytoją, jeigu Kefas būtų tyčiomis pasidavęs Neronui. Vargu ar jam ilgai būtų padėjusi žydiška kilmė, jei kaltinimai sužadinę liaudies neapykantą krikščionims. Kletas atrodė išmintingas jaunuolis – pritarė man ir tarp kitų dalykų paminėjo gimęs Umbrijoje. Tuosyk nesupratau, kodėl tai pasakė. Po kelerių metų išleidau jį šiek tiek pasimokyti teisės, nes buvo manoma, kad jis – gero būdo ir kalbos mokovas – perims iš Kefo ganytojišką lazdą. Dabar, šitai rašydamas, sužinojau vieną Pauliaus mokinį rungiantis su juo dėl tos lazdos. Bet tegul krikščionys patys sprendžia savo kivirčus. Aš, sergalingas žmogus, daugiau į juos nesikišiu.

Kefas tvirtai pasiryžo badaudamas laukti prie vartų, tačiau Pudensas galų gale jį perkalbėjo ir paliepė jo palydovams sparčiai ir paslap-

čia nunešti Kefą į jo namus. Jis davė Kefui savo dengtus neštuvus, nors šis baudėsi eiti pėsčias. Bet, sukrėstas ir netekęs daug kraujo, jis vos pastovėjo ant kojų. Pudensas dar sugrįžo pas Tigeliną pasikalbėti su juo kaip su vienu iš protingesnių romėnų.

Išvydęs krikščionis smagiai šnekučiuojantis ir džiaugsmo nušviestais veidais gyvai tebesispiečiančius kieme, Tigelinas susitvardė, įsakė vėl suvaryti visus į aptvarus pratybų lauke, tik keliems paliepė išplauti ir išvalyti kruvinas grindis ir sienas jo paties tardymo kambaryje.

Sutrikę krikščionys susižvalgė tarp savęs. Jie neturėjo šepečių nei kubilų vandeniui. Tigelinas nusikvatojo ir užriko:

– Dėl manęs galite laižyti grindis, kad tik būtų švaru!

Tada krikščionys suklupo ir savo drabužiais bei kaklaskarėm sušluostė kiekvieną kraujo lašelį, nes jiems atrodė, jog tas kraujas pralietas dėl Dievo ir primena jiems Kristaus kančią.

Pudensas, būdamas protingas vyras, pamanė verčiau išgelbėsiąs tai, ką dar įmanu išgelbėti, ir įžūliai prikišo Tigelinui pažadą leisti išsirinkti kokį šimtą krikščionių. Tigelinas nenorėjo pyktis su didžios kilmės vyru ir mielai pažadėjo:

– Dėl manęs imk kad ir du šimtus tokių, kurie paneigs prisidėję prie gaisro.

Pudensas apsidžiaugė ir sparčiai nužingsniavo į pratybų lauką, kad Tigelinas nepasigailėtų dėl pažado, duoto silpnumo akimirką. Vis dėlto Tigelinas taip atitoko, kad pavymui sušuko:

– Už kiekvieną teks sumokėti surašymo mokestį – po šimtą sestercijų į mano paties kapšelį!

Jis žinojo, kad Pudensas neskendi piniguose ir vargais negalais įvykdo senato nario pajamų sąlygą. Kartą stingamą sumą pats imperatorius Klaudijus sumokėjo, kad Pudensui dėl skurdo netektų palikti senato. Tad Tigelinas manė daugiau iš jo neišspausiąs.

Iš kelių tūkstančių minios Pudensas išsirinko tuos vyrus, kuriuos laikė Kefo bičiuliais, ir keletą moterų, kurios buvo palikusios namuose vaikus ar šiaip skubinosi namo. Jis manė, kad merginų išpirkti nereikia, nes jam į galvą netilpo, kad kas galėtų jas apkaltinti padegimu. Jam rodės, kad moterims negresia nei pavojus, nei kokia bausmė, jei apskritai įmanu surengti teismą bemaž neturint kaltės įrodymų.

Todėl jis tik guodė ir drąsino savo bičiulius krikščionis tikindamas, jog jie yra garbingi vyrai ir netrukus tikrai bus paleisti. Krikščionys visai jo neprašė išsivesti. Priešingai, daugis jo išsirinktų vyrų neišsižadėjo tikėjimo brolių, trokšdami verčiau dalytis ištikusia nelaime.

Vis dėlto kokių trijų šimtų žmonių kaltinimus Pudensas panaikino ir ėmė taip atkakliai lygtis su Tigelinu dėl kainos, kad galų gale Tigelinas pro pirštus pasižiūrėjo į išsivedamųjų skaičių ir dėl draugystės pasitenkino urmo kaina – vos dešimčia tūkstančių sestercijų.

Jo geranoriškumas mane uždegė, todėl paklausiau, ar galėčiau ir aš išpirkti keletą – tuos, kuriuos pažinau kaip Pauliaus palydovus Romoje. Man rodės, krikščionių santarvės požiūriu, buvo svarbu išlaisvinti ir Pauliaus šalininkų, kad paskui nekiltų piktų šnekų, jog Kefo šalininkai turį išskirtinę padėtį.

Mat Pauliaus mokymai rodėsi bergždžiai supainioti, savo ruožtu Pauliaus klausytojai didžiavosi geriau išmaną dieviškas paslaptis. Mane pagavo smagumas. Džiaugiausi pagalvojęs, kaip pasigirsiu Klaudijai padėjęs – labdaringai – bėdos ištiktiems krikščionims.

Tigelinas net nereikalavo iš manęs mokesčio už juos, nes jo kaltinamajai ataskaitai parašiau nešališką nuomonę apie krikščionių prietarą. Norom nenorom jis gerbė mane, nes aš nebijojau Kefo ir jį parėmiau. Bet jis man padėkojo vos keliais abejingais žodžiais.

Tigelino baimė Kefui buvo pagrįsta, nes karių, sugriebusių Kefą, rankos nusilpo. Jie nusiminę aimanavo nustoję jausti kūną, kada prefekto įsakyti palietė burtininką. Man atrodo, savo negalias jie pūtė tyčia, gobėdamiesi didesnio atlygio. Aš bent jau negirdėjau, kad po visko juos būtų kamavęs koks nepereinantis paliegis.

Tigelinas manė jau galįs viską iškloti Neronui. Jis karštai prašė manęs eiti drauge, nes pasirodžiau esąs puikus to prietaro žinovas ir pažinojau daug krikščionių. Jam rodės, kad privalau eiti pas Neroną – neva aš suklaidinau jį primalęs niekų apie krikščionis Popėjai.

Jam rodės, nieko bloga, kad aš užjaučiu krikščionis ir netikiu visom piktybėm, kurias jis tarėsi išsiaiškinęs per tardymus. Priešingai, jis manė, kad drauge mudu viską nušviesime nešališkiau.

Į Eskviliną jojome raiti, nes skubinant statybų darbus gatvės buvo paplatintos ir ištiesintos, tad dengtiems neštuvams, vežimams bei raiteliams mūrų viduje buvo leidžiama judėti jau ir dienos laiku. Neroną radom puikiai nusiteikusį. Su draugais jis buvo pavalgęs gardžius pietus, išgėręs vyno ir atsivėsinęs šaltoje vonioje, idant galėtų toliau puotauti ligi vakaro, kaip kad retsykiais mėgdavo.

Jis buvo nepaprastai patenkintas savimi, nes sugalvojo, jo manymu, puikų politinį būdą piktiems gandams nutildyti – nukreipti liaudies dėmesį nuo savęs į krikščionių nusikaltimus. Nerono nepribloškė Tigelino pranešimas apie neapsakomą krikščionių daugumą, nes jis atkakliai laikėsi įsikibęs sampratos, jog krikščionys – tik nieko verti dykūnai, niekingiausia prastuomenė ir nusikaltėliai.

– Mums tereikia sugalvoti jų nusikaltimo klaiką atitinkančias bausmes, – patenkintas mąstė jis. – Kuo griežčiau jie bus nubausti, tuo tvirčiau liaudis tikės jų kaltumu. Kartu galėsime surengti liaudžiai tokių vaidinimų, kokių niekas nerodė. Apie medinį amfiteatrą verčiau nekalbėsiu. Jo požemiuose laikinai apgyvendinti padegėliai. Iš Didžiojo cirko beliko pelenai. Viskas vyks mano cirke Vatikano atšlaitėje. Tiesa,

jis palyginti ankštas, bet vakarop čia pat mano soduose Janikulo papėdėje galėsime suruošti liaudies šventę ir vaišes.

Sunkiai vokiau, ką jis ketina daryti, bet išdrįsau tarstelti, kad iš pradžių reikia surengti viešą teismą ir kad remiantis ligšioliniais įrodymais, matyt, nedaug žmonių bus pripažinta kaltais.

– Kam viešas teismas? – nusistebėjo Neronas. – Krikščionys – tai nusikaltėliai, netekę pilietybės, ir pabėgę vergai. Tokiems nuteisti šimto teisėjų nereikės. Pakaks prefekto sprendimo.

Tigelinas paaiškino, kad tarp sulaikytųjų nepaprastai daug piliečių, kuriuos įmanu apkaltinti tik tuo, kad jie prisipažino esą krikščionys. Jis esą irgi įkliuvęs į bėdą, nes negali pretorionų pratybų lauke kiaurą dieną laikyti tūkstančių žmonių.

Be to, suimtieji piliečiai atrodo turį tiek išteklių, kad galės vilkinti teiseną skundais imperatoriui, net jeigu juos nuteis paprastas teismas. Imperatorius turi iš anksto nuspręsti, ar teismui šaukti ganės dingsties, kad jie prisipažino esą krikščionys.

– Sakei – penkis tūkstančius? – susidomėjo Neronas. – Šitokios daugybės nebūta net per didžiuosius triumfus. Manding, vieno pasirodymo užteks. Daugiadienės šventės surengti negalime. Statybos darbai dar ilgiau užtruktų. Dėl manęs gali juos tuoj pat varyti anapus upės ir kurdinti mano cirke. Liaudis galės iš anksto džiaugtis būsimuoju reginiu ir lieti tūžmastį už jų šiurpų nusikaltimą. Tegul sudrasko keletą į gabalus, tik tu žiūrėk, kad nekiltų didesnių neramumų.

Man pasirodė, kad Neronas vis dar iškreiptai suprato, kas ir kokiu mastu vyksta. Todėl pasakiau:

– Nejaugi tu nesupranti? Didžiuma jų – padorūs, garbingi žmonės, merginos ir vaikinai, kurie nieko pikta nepadarė. Daugis jų vilki togas. Nejaugi leisi liaudžiai paniekinti romėnišką togą?

Neronas suniuro ir įbedė į mane trumpareges akis – sustambėjusiu sprandu, atkišęs riebalais aptekusį smakrą.

– Matau, kad abejoji mano supratimu ir nuovoka, Manilianai, – pasakė jis, nemalonės ženklan kreipdamasis į mane tiktai pavarde. Bet paskui nusikvatojo dar kažką sumąstęs.

– Tigelinas gali juos nuogus varyti per Romą, – pasiūlė jis. – Liaudžiai bus dar smagiau į juos žiūrėti ir tada iš drabužių nesupras, kuris jų doras, o kuris nedorėlis. – Ir purtydamas galvą jis pridūrė: – Jie tik apsimetinėja esą nekalti. Patirtis mane išmokė labiausiai nepasitikėti tais, kurie piktybę dangsto dievotumu ir doringom gyvenimo nuostatom. Apie krikščionių prietarą žinau tiek, kad griežčiausia bausmė jiems bus per švelni už niekšybes. Gal norit sužinoti?

Jis metė klausiamą žvilgsnį į visus aplinkui. Žinojau, kad verčiau patylėti, kai jis kalba. Vienas per kitą paraginome jį šnekėti. Neronas tarė:

– Krikščionių prietaras nepaprastai gėdingas ir klaikus – toks gali rastis tiktai Rytuose. Jie užsiima baisiais burtais ir grasina sugriauti ir ugnimi užleisti visą pasaulį. Jie atpažįsta vieni kitus iš slaptų ženklų, o vakarais užsirakinę valgo žmogaus kūną ir geria kraują. Jie surenka išmestus kūdikius ir aukoja juos per slaptas puotas. Papuotavę jie ima ištvirkauti visokiausiais – tiek įprastais, tiek neįprastais – būdais. Santykiauja net su gyvuliais – bent jau su avinėliais, kaip man sakė.

Jis pergalingai apsižvalgė. Manau, kad Tigeliną Neronas apmaudijo, nes šis išdėstė ką žinąs neišklausęs tardymų išvadų. O gal jis ketino pasakyti tai, kas jam turėjo išeiti į naudą. Šiaip ar taip, Tigelinas su panieka priminė:

– Vien tik už ištvirkavimą jų nenubausi. Pažįstu tokių, – jie čia, šalia manęs, – kurie taip pat užsirakina ir už uždarų durų visaip paleistuvauja.

Neronas prapliupo juoku ir tarė:

– Visai kas kita, kai savitarpyje susitarus susirenkama pasismaginti ir šio to pasimokyti. Vis dėlto nė žodžio nesakykit apie tai Popėjai. Ji ne tokia pakanti, kaip norėčiau. Na o krikščionys šitai slapta daro savo dievų garbei, tikėdamiesi užpelnyti didesnės naudos nei kiti žmonės. Jiems viskas leista, o pakliuvę valdžion jie teis tuos, kurie kitokie. Jų politinė samprata iš tikrųjų būtų pavojinga, jei nebūtų juokinga.

Jis dirbtinai nusijuokė, bet mes tylėjome. Senekos pusbrolio sūnus, jaunasis Lukanas, kuris pučiamas poeto didybės visuomet stengdavosi pasirodyti, nepaisydamas Nerono, įsikišo:

– Nesuprantu, kodėl nesuima žydų. Tai pati bjauriausia tauta. Apie juos šneka tą patį, ką apie krikščionis. Kaip tik jie paleido naująjį prietarą. Slaptame Jeruzalės šventyklos kambaryje jie garbina Dievą asilo galva. Pompėjus su savo centurionais tai savom akim matė tada, kai padegė žydų šventyklą.

Ilgiau aš nebeišturėjau.

– Priešingai, – patikinau, – žydų Dievas neturi atvaizdo. Ir tuo tikėjimu žydai skiriasi nuo visų kitų tautų. Krikščionys garbina tą patį Dievą, tik savaip papildę tikėjimą.

Neronas prielankiai linktelėjo man ir ėmė dėstyti:

– Kuo patikimiausias šaltinis man paliudijo, jog Pompėjus su savo centurionais Jeruzalėje iš tikrųjų įėjo į visų švenčiausiąją vietą ir nepaprastai apstulbo, kai ničnieko ten nerado. Bet kariai, kuriems prieš puolimą buvo nupasakotas žydų tikėjimas, viską neteisingai suprato ir kietakaktiškai tikino Pompėjų savom akim regėjus asilagalvį dievą, apie kurį jiems esą buvo pasakota. Štai kaip yra.

Lukanas dar buvo tik dvidešimt penkerių ir poeto šlovė pernelyg staiga jam trenkė į galvą.

– Manau, kad aš geriau žinau, – savimyliškai rėžė jis. – Rašydamas

epą apie pilietinį karą aš ištyrinėjau Pompėjaus istoriją nuodugniausiai iš visų. Žydai – nepakenčiama tauta.

Įsistebeilijęs į jį, Neronas nejučia sutraiškė delne laikytą obuolį, tad vaisiaus sultys prasisunkė pro pirštus. Didžiausia grėsmė kildavo tada, kai Neronas nuslėpdavo tūžmą. Nuo jo nevalingo judesio aš visas įsitempiau.

– Mielas vaikuti Lukanai, – dirgliai išdaužė jis. – Jau ganėtinai prisiklausėm apie tavo pilietinio karo epą, kuriame pavertei Pompėjų laisvės didvyriu, o mano protėvį Cezarį – tironu. Poetas turi savų teisių ir aš nė žodeliu neprikišau, kad iškraipei istoriją. Priešingai – stengiausi nugludinti gremėzdiškas tavo eiles. Verčiau nešnekėk apie nūdienos valstybinius reikalus – visai jų neišmanai. Ir praeitį palaidok tu, kurs džiaugsmo urną uždarai.

Lukanas krūptelėjo, paraudo, permesdamas mus maldaujamu žvilgsniu ir tikėdamasis, kad jį paremsime.

– Svarbiausią manojo epo mintį žino kiekvienas išsilavinęs žmogus, – atsakė jis įsižeidęs, bet taikingai. – Prasidėję tironų laikai yra lemti likimo. Pompėjus kovojo už Romos laisvę – bet jis kovojo su neišvengiamu likimu, todėl sužlugo.

Mano gerbiamas konsulas Petronijus delnu įspėjamai spustelėjo Lukanui petį ir šypsodamas patikino:

– Kada nors, ištaikę progą, dar išklausysime tavo poemą – tegu tik tavo turtuolė žmona patieks tokį gardų povo kepsnį bei Kipro vyno kaip paskutinį kartą. Tiesa, tavo stilius įmantrus ir ne visada rodo gerą skonį, kaip bičiuliškai pastebėjo Neronas. Vis dėlto nepasiduok tuštybei ir dėl menko priekaišto nevadink jo tironu. Visi žinom, kad Neronas – ne tironas, o žmoniškiausias pasaulyje valdovas.

Sunkiai suprasdavai, kada Petronijus sako tiesą, o kada juokauja, tačiau Neronas buvo taip nusikaušęs, kad patikėjo jo žodžiais, užmiršo Lukaną ir atlyžęs tarė:

– Visi žinote, kad esu minkštaširdis ir kad karštai troškau būti neraštingas, kada man teko pasirašyti pirmą mirties nuosprendį. Gal daug skriaudos padariau, bet tai dėl valstybės, dėl taikos šalies viduje. Kuo puikiausiai žinote, bičiuliai, jog dėl to naktimis mane kamuoja slogutis, sapnuose gainioja furijos su deglais. Kad esu minkštaširdis, liudija ir sąžinės graužatis už darbus, kuriuos padariau spiriamas neišvengiamos būtinybės bei atsakomybės už bendrą labą. Negerai elgias Petronijus, kad kaip tik šiandien primena mano nesavanaudiškumą. Politiškai būtina kuo griežčiausiai nubausti padegėjus.

Šia proga Tigelinas irgi priminė:

– Penkiems tūkstančiams žmonių Vatikano cirko požemiuose per ankšta. Aš vis tiek manau, kad piliečiai čia veliami be reikalo. Siūlau

išlaisvinti visus tuos, kurie nuoširdžiai atsižadės krikščionių prietaro, o ir šiaip yra garbingi piliečiai.

– Bet tada bemaž neliks ką bausti, – paprieštaravo Neronas. – Žinoma, gavęs progą kiekvienas stengsis išlipti sausas iš balos. Visi jie įsivėlę į sąmokslą, nors ne visi tiesiogiai kūrė ugnį. Jeigu tu manai, kad jų per daug, – nors šnekant apie tokį klaikų nusikaltimą, manding, tai neteisinga, – vis dėlto leisiu jiems traukti burtus. Taip daroma per karą, kai legionas patiria gėdingą pralaimėjimą. Korbulas Armėnijoje burtais pasmerkė myriop kas dešimtą. Sumišai didvyrius ir bailius. Gal tada krikščionys taip smarkiai išsigąs bausmės, kad jų prietaras amžiams išnyks iš Romos.

Įsižeidęs Tigelinas priminė, jog dar niekas jo, kaip pareigūno, nekaltino gailiaširdyste.

– Galvoju apie nepatogumus, – įsikarščiavo jis. – Meniškas, – kaip pageidauji, – penkių tūkstančių žmogystų galavimas kiaurą dieną tavo cirko ankštybėje – vis dėlto prastas sumanymas, net jei nukryžiuotaisiais tirštai iškaišysime sodus. Aš nusiplaunu rankas. Sutinku surengti tokio plataus masto baudimą, jei nereikalausi meniško reginio. Bet abejoju, ar liaudžiai bus linksma. O ir žiūrovams nusibos. Pats grasiausias dalykas – nuo ryto ligi vakaro stebėti pjovynes.

Visi taip pasibaisėjome jo aiškinimu, kad tylėjom nepraverdami burnų. Tikriausiai įsivaizdavom, kad bus žiauriai nugaluota kelios dešimtys, o visi kiti nei šį, nei tą vaidins. Petronijus papurtė galvą ir skubinai pasakė:

– Ne, imperatoriau, tai prastas skonis.

Tigelinas tęsė:

– Nenorėčiau, kad tave, o gal ir mane kaltintų piliečių teisių nepaisymu. Kalkim, kol geležis karšta. Delsti nevalia. Turiu apie dešimt įtikimų prisipažinimų, tačiau viešam teismui šito nepakanka, be to, kai kurių prisipažinusiųjų jau nebegalėsime parodyti.

Mūsų žvilgsniai jį erzino. Todėl piktai pridūrė:

– Keletas krito, kai mėgino paspruktі. Šitaip dažnai atsitinka.

Vėl pajutau slėgų švininį apsiaustą apgulant pečius. Bet negalėjau tylėti.

– Imperatoriau, – pasakiau, – pažįstu krikščionis ir žinau jų papročius. Jie nuolaidūs, laikosi sau, nesikišdami į valstybės reikalus, ir vengia daryti pikta. Nieko bloga apie juos pasakyti negaliu. Gal jie ir kvaili, nes tiki, kad toks Jėzus Nazarietis, kurį vadina Kristumi ir kurį nukryžiavo Judėjos prokuratorius Poncijus Pilotas, atpirks jų nuodėmes ir suteiks jiems amžiną gyvenimą. Betgi už kvailumą niekas nebaudžia.

– Taigi taigi – jie mano gausią atleidimą už pikčiausius nusikaltimus, todėl jiems viskas leista, – nekantriai tarstelėjo Neronas. – Jeigu šis mokymas nėra pavojingas, tai pasakykite, kas pavojinga valstybei.

Kai kurie suabejojo – gal išties krikščionių grėsmė perdėta ir esą, saujelę nubaudus, kiti išsigąs ir atsižadės prietaro. Tačiau Tigelinas piktdžiugiškai išrėžė:

– Iš tikrųjų jie neapkenčia visos žmonijos ir tiki, kad jų Kristus apsireiškęs nubaus ugnimi tave, imperatoriau, ir net mano kuklią esybę už nedorus darbus.

Neronas nusijuokė ir gūžtelėjo pečiais. Jo garbei reikia pasakyti, kad jis nelabai paisė pašaipų iš turimų silpnybių ir maloniai elgėsi su vyrais, kūrusiais apie jį nešvankias eiles. Bet jis ūmai pakėlė galvą, kai Tigelinas kreipėsi į mane prikišdamas:

– Ar ne tu, Minutai, sakei, jog krikščionys neapkenčia net teatro?

– Neapkenčia teatro? – lėtai atsistojo Neronas, nes užgaulių dėl dainavimo meno jis nepakentė. – Vadinasi, jie tikrai yra žmonijos priešai ir nusipelnė bausmės. Taigi jie bus nubausti kaip Romos padegėjai ir visos žmonijos priešai. Nemanau, kad kas nors kils jų ginti.

Aš pakilau drebančiais keliais ir atšakiai išrėžiau:

– Valdove, pats sykį valgiau su krikščionimis šventą vakarienę. Galiu duoti apvalomąją priesaiką, kad jie neiškrėtė nieko nederama. Jie geria vyną, valgo duoną ir kitus įprastus patiekalus. Įsivaizduoja, jog tai Kristaus kūnas ir kraujas. Po vakarienės jie bučiuojasi, betgi čia nieko bloga.

Neronas mostelėjo ranka tartum vydamas musę ir nutildė:

– Neerzink manęs, Manilianai. Visi žinome, kad nesi labai nuovokus, nors turi ne vieną gerą bruožą. Krikščionys suklaidino tave, lengvatikį.

– Tikrai, – pritarė Tigelinas. – Mūsų Minutas pernelyg patiklus. Krikščionių burtininkai jį užkerėjo. Man pačiam šitai grėsė per tardymus. Jie dedasi geručiai, elgiasi padoriai ir nemokamomis vakarienėmis traukia neturtėlius savo pusėn. Tačiau po jų slaptųjų apeigų visi tampa burtų aukomis.

Galų gale Neronas suprato, jog vaidinimui pakaks poros tūkstančių suimtųjų, ir paliepė Tigelinui paleisti tuos, kurie atsižadės savojo prietaro, manydamas, kad baudžiamųjų liks ganėtinai.

– O mes verčiau pasvarstykime, kokiom smagybėm linksminsime liaudį, – pasiūlė jis. – Tu, Tigelinai, žiūrėk, kad vaidinimui liktų ir dailių merginų bei jaunikaičių, ne vien tik paženklintų vergų.

Žmogus pernelyg uoliai tiki tuo, ko trokšta. Lydėdamas Tigeliną į pretorionų stovyklą, mąsčiau, jog Neronas sugalvojo kvailu ir gėdingu vaidinimu vien nubausti didžiumą krikščionių, o paskui juos paleisti – tik kai kuriuos nudaigojus, kad liaudies neapykanta apmalštų. Tigelinas pakeliui tylėjo. Jis puoselėjo savo užmačią, nors aš to nenumaniau.

Leidomės joti aplink pratybų lauką. Suimtieji saulėkaitoj keipo, nes buvo karšta rudens diena. Iš miesto jiems buvo atsiųsta valgio ir van-

dens, bet ne visiems jo užteko. Daugis peralkę ir ištroškę prašė leisti jiems patiems nusipirkti maisto – pagal įstatymą ir gerą paprotį.

Pamatęs kokį garbų vyrą su toga, Tigelinas stabtelėdavo, maloniai užkalbindavo jį ir paklausdavo: „Ar prisidėjai prie Romos padegėjų?" Išgirdęs neigiamą atsakymą, paklausdavo: „Ar esi anksčiau baustas už kokį nors gėdingą nusikaltimą?" Išgirdęs reikiamą atsakymą, jis linksmai sušukdavo: „Gerai! Atrodo, esi garbingas vyras. Paleisiu tave, jeigu atsižadėsi pražūtingo krikščionių prietaro. Tikiuosi, kad turi šimtinę padengti kalinimo išlaidoms?"

Tigelinas labai apstulbo, tiesą sakant, apstulbau ir aš, kai vyrai vienas po kito nuolankiai pareikšdavo negalį atsižadėti Kristaus, kuris atpirko jų nuodėmes ir pasišaukė į savo karalystę. Šiaip jau jie, aišku, sakė mielai eisią namo ir atnešią – kas penkiasdešimt, kas šimtą, o kas – net penkis šimtus sestercijų išlaidoms padengti.

Galų gale Tigelinas neteko kantrybės ir trenkė vienam tokiam įžūlėliui lazda per veidą.

– Štai tau tavo Kristus! Šaipotės iš manęs, kvailiai? – įsiutęs užriko jis.

Bergždžiai sugaišęs daugybę laiko jis aptiko vos du piliečius, kurie patikino esą suimti per klaidą, mat dar nesą galutinai įšventinti per slaptas krikščionių apeigas. Visi kiti reikalavo teismo, minėjo imperatoriaus sprendimą dėl Pauliaus ir tvirtino galį įrodyti, jog kaltinimai krikščionims nepagrįsti.

Galop Tigelinas turėjo paskubėti, tad apsimetė priekurčiu ir tiktai sumurmėdavo: „Vadinasi, atsižadi Kristaus". Ir, sulaukęs neigiamo atsakymo, burbtelėdavo: „Gerai, tu laisvas". Jis jau nebereikalavo papirkų – kad tik garbieji vyrai eitų savais keliais. Tačiau diduma jų buvo tokie užsispyrę, kad slapta sugrįždavo į pratybų lauką ir įsimaišydavo tarp kitų krikščionių.

Tuo laiku Tigelinas liepė tvarkdariams pretorionams paskleisti mieste žinią, jog krikščionys, kaltinami Romos padegimu, bus varomi per griuvėsius ir *Via sacra* į Nerono cirką anapus upės. Ginkluotiems sargybiniams jis leido suprasti nesupyksiąs, jei pakeliui tie leisią kai kuriems prapulti žmonių kamšalynėj. Kai kurie senukai ir ligotos moterys skundėsi kelio ilgumu, tačiau linksmai nusikeikęs Tigelinas sušuko negalįs visiems nusamdyti dengtų neštuvų.

Pakelėje telkėsi būriai tūžmingai staugiančių žmonių, kurie drabstė purvu krikščionis, svaidė akmenimis, tačiau šiųjų eisena buvo tokia nenumanomai ilga, kad net nirčiausiems peštūnams nusibodo, nors dar net galo nebuvo matyti. Aš pats jodinėjau pirmyn atgal palei eiseną žiūrėdamas, kad pretorionai atliktų, kas privalu, ir saugotų suimtuosius nuo minios.

Vis dėlto keletą liaudis taip sutalžė, kad tie paliko kraujuose tysoti, tačiau, dangui raustelėjus, šešėliams ištįsus, pasiekėme Šventąjį kelią

ir žmonės pakelėj keistai nuščiuvo. Rodės, visą miestą tuolaik apgaubė pamėkliška tylybė. Pretorionai ėmė baimingai žvalgytis aplinkui, nes tarp jų jau buvo pasklidęs gandas, kad prasivers dangus ir Kristus visoj skaistybėj nusileis gelbėti savųjų.

Daugybė alkio, troškulio ir nemigos išsekintų krikščionių krito pakelėje ir niekas jų nekėlė. Taigi šieji gailiai prašė, kad nueinantys jų nepaliktų, jog ir jie patirtų Kristaus džiaugsmą. Todėl apsukriausi krikščionys išnuomojo vežimus, gabenusius griuvėsių liekanas bei statybinius akmenis, ir kėlė į juos parkritusius. Netrukus paskui eiseną riedėjo koks šimtas vežimų, taigi nė vienas neliko pakelėj. Tigelinas leido nuomotis vežimus, bet keikdamasis sakė, jog prietaringieji krikščionys užkietėję labiau, nei jis įsivaizdavo.

Jis padarė klaidą, kad eiseną į Vatikaną varė per Eskulapijaus salą bei žydų miesto dalį. Užgulė prieblanda ir eiseną lydintys žmonės, pamatę žydus, vėl užsiplieskė, puolė lupti jų ir plėšti jų namų. Daugumą sargybinių Tigelinas sušaukė grąžinti tvarkos, tad krikščionims teko patiems, be vedlio, ieškoti kelio į Vatikano cirką.

Savom ausim girdėjau pirmuosius eisenos vyrus ir moteris klausinėjant vienas kito, ar jie tikrai einą teisingu keliu. Dalis jų tamsyje nuklydo į Agripinos sodus, tačiau iki ryto visi sava valia sugužėjo į cirką. Žmonės šnekėjo, jog nė vienas krikščionis pakeliui nepabėgo, bet aš tuo nepatikėjau. Vakaro juodumoj, siaučiant riaušėms keturioliktoje miesto dalyje, bet kas galėjo pasprukti.

Žinoma, neapsakoma apstybė žmonių netilpo į cirko požemius bei arklides, tad daugiui teko miegoti ant žemės. Tigelinas leido jiems atsinešti iš šalinės pasikloti šiaudų ir atsuko arklidžių vandenį. Ne iš pagailos tai padarė – jis tik buvo atsakingas už krikščionis, be to, romėnas.

Keliems nuo tėvų nuklydusiems vaikams ir merginoms, kurias pretorionai atsirinko, ketindami išprievartauti ir šitaip pateisinti Romos įstatymą, draudžiantį bausti mergeles, aš griežtai įsakiau išeiti ir vardan Kristaus eiti namo, mat kitaip raginami jie nesijudino. Ir ne vien tik aš per tą erzelį šaukiausi Kristaus. Girdėjau pretorionus vangiai vardan Kristaus rikiuojant suimtųjų eiles prie vandens. Antraip pretorionai nebūtų pasiekę jokios tvarkos.

Apsunkusia širdimi iškeliavau su Tigelinu nakties tamsybėj į Eskviliną pas Neroną. Šis tebepuotavo ir buvo smarkiai nusilakęs. Lukaną buvo pavaręs, nes šis atkakliai tikino, jog žydai neapsakomai džiaugėsi Romos gaisru. Petronijus pats išėjo pasiteisinęs skrandžio skausmais. Retsykiais Nerono draugėje jis pajusdavo nemalonius pilvo traukulius. Užtat Neronas buvo pasikvietęs porą patikimų senatorių ir tris sumanius teisininkus.

Išvydęs mane, jis nekantriai paklausė:

– Kur gaišai? Kaip tik tavęs man labiausiai reikėjo. Pasakok, kokių gyvių turi žvėryne.

Priminiau, kad maža kas likę, nes žvėrių skaičių reikėjo sumažinti dėl vandens stygiaus per Romos gaisrą ir dėl pašaro stokos. Nieko pikta nenujausdamas pridūriau, kad medžioklės žaidimams aš, po teisybei, turiu dar hirkanų buivolų bei skalikų. Sabina, aišku, turėjo dar ir liūtų.

– Bet, – pratariau niūriai, – naujieji mokesčiai už vandenį tokie beprotiški, kad vargu ar verta pirkti žvėris.

Neronas tarė:

– Per visus valdymo metus mane smerkė už perdėtą atlaidumą ir už tai, kad tolinu liaudį nuo senųjų Romos dorybių. Tegul vieną kartą gauna, ko trokšta, nors man pačiam tai bjauru. Juolab kad turime teisę tai daryti dėl šiurpaus krikščionių nusikaltimo ir kuo didžiausios neapykantos žmonijai. Taigi atiduosime juos žvėrims. Jau permąsčiau dievų legendas, kurios tiks teatrui. Penkiasdešimt mergelių ir penkiasdešimt jaunikaičių vaidins Danajo dukteris ir jų vyrus. Dirkės bus pririštos jaučiams prie ragų.

– Bet, – paprieštaravau sumiksėjęs iš siaubo, – juk tavo laikais visoje valstybėje net pikčiausio nusikaltėlio niekas nenuteisė atiduoti žvėrims. Maniau, kad tokie barbariški papročiai nunyko. Aš tam nepasirengęs. O ir reikiamų plėšrūnų neturiu. Ne, apie tai nenoriu net girdėti.

Nerono sprandas iš pykčio išpampo.

– Roma klysta, jeigu mano, kad bijau išvysti kraują ant arenos smėlio! – sušuko jis. – Darysi, ką lieptas. Dirkės bus nuogos pririštos laukiniams jaučiams prie ragų. O skalikai gali sudraskyti keletą šimtų.

– Bet, valdove, jie mokyti vaikytis tiktai žvėris, – pasakiau apgailestaudamas dėl jo neišmanymo. – Jie neliečia žmonių. – Ir, kiek pamąstęs, atsargiai pasiūliau: – Žinoma, galėtum apginkluoti suimtuosius ir, užpjudęs šunimis, priversti medžioti laukinius jaučius. Pats matei, per šitokią medžioklę žūva net patyrių medžiotojų.

Neronas įsibedė į mane ir garsiai paklausė:

– Prieštarauji man, Manilianai? Manau, jog ganėtinai aiškiai pasakiau, ko tikiuosi iš tavęs rytoj.

– Rytoj?! – sušukau. – Proto netekai, valdove! Neužteks laiko pasirengti.

Neronas nepakentė užuominų apie glumo priepuolius, per kuriuos jis trumpai netekdavo nuovokos ir kuriuos kitados minėjo Agripina. Jis pakėlė savo didelę galvą ir išdidžiai rėžė:

– Neronui nieko nėra neįmanoma! Rytoj – idos. Senatas rinksis auštant. Pranešiu senatui, kad padegėjai nustatyti. Kai tik visi senatoriai atvyks į cirką, pradėsite vaidinimą. Šiuo atveju mano sprendimas juridiškai galios ir viešo teismo nereikės. Mano mokslingieji draugai

irgi taip galvoja. Tik iš pagarbos senatui ir norėdamas galutinai nutildyti bjaurias paskalas paskelbsiu pranešimą senatoriams ir pakviesiu juos į cirką savom akim įsitikinti, jog Neronas nebijo kraujo.

– Aš neturiu tinkamų laukinių žvėrių, – atrėžiau trumpai, pasiruošęs taurės smūgiui į galvą arba spyriui į pilvą. Šitai nekėlė grėsmės. Išliejęs įniršį smurtu Neronas kaipmat nusiramindavo ir atlyždavo.

Tačiau tąkart jis nuščiuvo, išblyškęs įsistebeilijo į mane ir paklausė:

– Ar ne aš skyriau tave žvėryno viršininku? Kieno žvėrys – tavo ar mano?

– Žvėrynas, be abejonės, tavo, nors jo statybai ir aš juk paaukojęs daug savo lėšų ir tuoj pat galiu tai įrodyti, – sutikau. – Tačiau žvėrys – mano asmeninė nuosavybė. Iš valstybės iždo bei imperatoriškojo iždo sąskaitų pamatysi, kad kiekvienam medžioklės žaidimui pardaviau reikiamų žvėrių ir už prijaukintų žvėrių pasirodymus ėmiau tam tikras pinigų sumas. Savo žvėrių neparduosiu ir šitam tavo renginiui jų nenuomosiu. Nei tu, nei senatas savo sprendimu neprivers manęs atiduoti asmeninį turtą tavo žiauriam įgeidžiui tenkinti. Šitai laiduoja Romos įstatymai. O gal aš klystu?

Ten buvę teisininkai ir senatoriai nenoriai linktelėjo. Ūmai Neronas nušvito maloniausia šypsena.

– Neseniai kalbėjomės ir apie tave, brangus Minutai, – pasakė jis. – Gyniau tave kaip įmanydamas, betgi tu įsivėlęs į pragaištingą krikščionių prietarą. Per daug apie jį žinai. Be to, vasarą, per gaisrą, iš Palatino arklidžių išsivedei neįkainojamą arklį ir nesugrąžinai. Neprieminiau tau šito, nes Neronas nėra smulkmeniškas, kad ir ką apie jį šneka. Tik keista, kad būtent tavo namas Aventine nesudegė. Dar sako, kad paslapčia nuo manęs tu vėl vedei. Nebijok. Santuokos slepiamos dėl daugybės priežasčių. Tik man graužia širdį, kai žmonės atvirai šneka naująją mano draugo žmoną esant krikščionę. Ir pats prisipažinai drauge su jais vakarieniavęs. Tikiuosi, kad čia, draugų būrelyje, tuoj pat paneigsi šiuos nemalonius kaltinimus.

– Paskalos lieka paskalomis, – beviltiškai prieštaravau. – Manyčiau, kad bent tu, – taip, pirmiausia tu, valdove, turėtum niekinti nepagrįstus gandus. Negaliu patikėti, kad tu klausaisi tokių dalykų.

– Bet tu verti mane tai daryti, Minutai, – švelniai tarė Neronas. – Stumi mane, savo draugą, į keblią padėtį. Skubinas ir nuodugnus krikščionių baudimas – besąlygiška politinė būtinybė. O gal Romos padegimu tu nori apkaltinti mane, kaip kad šnibžda kai kurie piktanoriški senatoriai, perimti nenuveikiamo pavydo. Prieštarauji mano siūlomam krikščionių baudimui. Tikiuosi, suvoki, jog tavo prieštaravimas yra politinio pobūdžio. Aš jį suprantu kaip priešgyniavimą valdovui. Tikiuosi, neversi manęs – savo draugo – nuteisti tave kaip krikščionį – žinoma, ne žvėrims sudraskyti, o tik gerklę perpjauti už tai, kad neapkenti

manęs ir žmonijos. Turbūt tik tada atiteks tavo turtas valstybei teisėtai. Nejau tau brangesni krikščionys ir laukiniai žvėrys, nei mano ir tavo paties gyvybė?

Jis nusišypsojo patenkintas, nes suvokė įstūmęs mane į spąstus. Dėl akių aš dar kiek padvejojau, bet jau užgultas minčių. Galiu pasiteisinti daugiau galvojęs apie Klaudiją bei savo negimusį sūnų, taigi tave, Julijau, nei apie save patį. Na bent jau galvojau ir apie jus, ir apie save.

Galop aš sutikau:

– Žinoma, saujelę nuteistųjų galėtume apsiausti meškenom ir šunenom. Galbūt tada šunys, užuodę žvėries kvapą, juos draskys. Bet, imperatoriau, tu skiri man labai mažai laiko bent jau pakenčiamam vaidinimui surengti.

Visi su palengvėjimu nusijuokė ir daugiau niekas nė žodeliu man neprikišo ryšių su krikščionimis. Gal Neronas tik juokais mane gąsdino ir net neketino vykdyti savo grasinimo? Bet peržiūrėjęs žvėryno sąskaitas jis galėjo nusavinti mano žvėris. Nuodugniai patikrinus, būtų paaiškėję, kad aš atsiimdavau išlaidas ir iš valstybės iždo, ir iš paties Nerono iždo – jei tik juose būdavę lėšų.

Noriu pasakyti, jog Neronas vis tiek būtų pasitelkęs žvėris, – kad ir kas man būtų nutikę. Todėl lig šiol manau negalėjęs pasielgti kitaip. Taip būtų pasielgęs kiekvienas, turintis sveikos teisinės nuovokos. Nesuprantu, kokia nauda būtų buvusi krikščionims ar man, jei vien tik iš užsispyrimo būčiau leidęs perpjauti man gerklę. Tiesa, taip apsisprendęs aš net nenujaučiau, ką baudžiasi daryti mano tėvas.

Bergždžiai būčiau spyriojęsis. Vos įsižiebus Vakarei žvaigždei Neronas įsakė šaukliams gaisro nenuniokotose miesto dalyse skelbti rytojaus dieną šventine ir kviesti žmones į Vatikano cirką žiūrėti vaidinimo. Tuolaik krikščionių eisena dar nebuvo lig ten nusigavusi.

Turėjau skubėti į žvėryną, todėl tik bendrais bruožais pasitariau dėl vaidinimo eigos. Juk privalėjau dar tą pačią naktį atrinkti žvėris ir nugabenti juos į kitą upės krantą, o tai buvo nelengva užduotis, nors aš tik pats taip sakau. Liepiau tučtuojau skelbti parengtį žvėryne, uždegti deglus bei didžiulius aliejaus puodus, tad visas žvėrynas nušvito skaisčiai kaip dieną.

Žinoma, dar labiau negu žmonės įsijaudrino žvėrys, vidurnaktį pabudinti liepsnų plastėjimo ir erzelio. Vežėčių ir jaučių vežimų dardesį nustelbė buivolų maurojimas, dramblių trimitavimas ir duslus liūtų riaumojimas, ir triukšmas nusklido ligi pat Marso lauko, kur žmonės išpuolė iš savo laikinųjų būstų pamanę, jog vėl įsiplieskė gaisras.

Gyvūnus gabenau ne vien žvėryno vežimais – įsakiau atgabenti galingų jaučių tempiamų vežėčių, kuriom dieną naktį gabeno statybinius akmenis iš užmiesčio kirtyklų, paliepdamas ištuštinti krovinius, kur pakliuvo. Skubiems darbams Tigelinas atvarė man kohortą pretorionų.

Atsilyginau vynu ir pinigais kariams, jau antrą parą sekinamiems nepaliaujamos plūkiavos.

Pikčiausia kliūtis, aišku, man buvo Sabina, mat ji iššoko iš Epafrodito lovos ir iškart puolė mane:

– Gal tu kvailas? Ką čia šneki? Ką tai reiškia?

Savo prijaukintų liūtų ji nieku gyvu nesutiko duoti Neronui, nes visos trukios pratybos nueina perniek, jeigu liūtas sudrasko bent vieną žmogų.

Laimė, Epafroditas buvo protingesnis, suprato, kodėl turiu skubėti, ir pats man padėjo uždaryti į narvus tris neprijaukintus liūtus, atvežtus iš Afrikos prieš porą mėnesių. Pikčiausia, kad žvėrys tą vakarą jau buvo pašerti. Taigi buvo sotūs. Nusenę vergai, kurie dar gerai prisiminė didingus imperatoriaus Klaudijaus vaidinimus prieš dešimtį metų, susirūpinę purtė galvas ir sakė, kad žvėrys nedarys to, ką turėtų daryti.

Žvėrys, atrinkti draskyti nusikaltėlių, paprastai alkinami net tris paras. Be vergų patarimų nebūčiau išsivertęs, nes tik jie žinojo, kaip įerzinti žvėris prieš išleidžiant į areną.

Blogiausia, kad Nerono laikais žvėrių pasirodymai tapo meno rūšimi – išskyrus medžioklės žaidimus, kai žvėris reikėdavo nudaigoti. Bet ir tiems žaidimams aš dažniausiai atrinkdavau palyginti jaukius žvėris, nes ietininkus bei lankininkus vaidindavo raiteliai ir senatoriai, o jų buvo nevalia stumti į pavojų.

Laimė, taip skubėjau viską sutvarkyti laiku, kad neturėjau kada jaudintis dėl vaidinimo sėkmės. Pasiguodžiau mintimi, jog padariau, ką galėjau. Niekas nebūtų padaręs daugiau už mane.

Hirkanų buivolams gabenti narvų neturėjome, nes į medinio amfiteatro arklides juos įprastai gindavo tvirtai sukaltu aptvaru ir požeminiu koridoriumi. Juos reikėjo ganykloje sugauti ir surišti. Pagalvojęs, kad apie trisdešimt jų tiko vaidinimui ir kad gaudynės vyko bemaž tamsumoj, triukšmo ir šviesos įnirtintiems galvijams šokčiojant ir badantis tarpusavy, manau nusipelnęs pagarbos, nes užduotį suspėjau atlikti ligi aušros.

Turėjau pats kartu dirbti – rodyti pavyzdį, nes tie laukiniai jaučiai persmeigė porą nepritryrusių pretorionų ir keletą jų sutrypė. Į pėdą man įdūrė akmuo, aš apsibrozdinau, tačiau kaulų nesusilaužiau, o per skubą net ir skausmo nejaučiau. Viena meška tvojo letena man per kairę ranką ir kurį laiką toji karojo glebni, bet aš tiktai apsidžiaugiau supratęs, kokie tai stiprūs žvėrys.

Liepiau jėga išversti iš lovų siuvėjus ir kurpius visame mieste. Laukinių žvėrių kailių turėjome per akis – graikiškoms įmantrybėms įsigavus į kilmingųjų namus, kailiniai lovų apklotai ir sienų gražmenos visai išėjo iš mados. Dėl to patyriau didelių piniginių nuostolių, tačiau dabar dėkojau Fortūnai, kad sandėlyje buvo likę daugybė žvėrių kailių.

Švintant Nerono cirke siautė visiška suirutė: vaidinimo rengėjai nešė scenos apdarus, kariai kasė į žemę šulus vergų statomoms virbų palapinėms. Paskubomis arenoje buvo suręsti bemaž tikri namai. Aš turėjau pasirūpinti, kad arenos vidury iškiltų krūsnis akmens atskalų.

Nirčių kivirčų neišvengėme – juk kiekvienas savo užduotį ir darbą laikėme svarbiausiais. Labiausiai trukdė dirbti visur kur tysantys, po kojų besipainiojantys smalsūs krikščionys.

Cirko patalpos buvo ankštos. Mano žvėris reikėjo laikyti rūsiuose bei arklidėse. Patalpų sienas teko skubinai sutvirtinti, nes lig tol cirke buvo rengiamos tiktai lenktynės. Tad pajėgesni krikščionys buvo pristatyti dirbti, o kiti nuvaryti į sėdimas žiūrovų vietas. Tokiai daugybei suimtųjų nepakako išviečių. Todėl galop jie buvo prispirti paskubomis plauti ir valyti savo pridergtus koridorius. Bet vis tiek teko visur deginti smilkalus ir išlaistyti upelius kvepalų, kad imperatoriaus ložėje bei senato vietose tvyrotų pakenčiamas kvapas. Pripažįstu, kad ir mano žvėrys savaip smardino cirką. Aš pats, žinoma, buvau pripratęs prie aitraus gyvūnų dvoko, tad jo net nesuuodžiau.

Triukšmo įdūkinti krikščionys, susispietę pulkeliais, puolė rėksmingai melstis ir šlovinti Kristų. Kai kurie, dvasios pagauti, strikinėjo išvertę akis. Kiti šnekėjo nežinomom kalbom, nors niekas jų nesuprato. Daugis pretorionų, žiūrėdami į juos, sakė, kad šitokių kerų naikinimas Romoje yra pirmas išties protingas Nerono, kaip valdovo, darbas.

Bet net išmintingiausi krikščionys kol kas nesuprato, kas jų laukia. Stebėdamiesi jie žiūrėjo, kaip rengiamasi vaidinimui. Kai kurie, pažinę mane, su naiviu patiklumu klausė manęs plušančio, kiek juos laikys suimtus ir kada prasidės teismas.

Man rodos, jiems rūpėjo visokie svarbūs asmeniški ir amato reikalai. Bergždžiai sakiau jiems, kad ruoštųsi drąsiai mirti vardan Kristaus – juk Romos senatas ir liaudis turi pamatyti įsimintiną reginį.

Jie tik purtė galvas netikėdami. „Juokauji mus gąsdindamas", – sakė. „Romoje to negali būti".

Per erzelį jie galėjo būriais sprukti iš cirko, nes apdarais ir išvaizda nesiskyrė nuo žmonių, sušauktų į darbus. Tik togų tie piliečiai neturėjo, nes jas buvo atėmę pretorionų stovykloje, idant gyventojai nepasipiktintų valdžia, kada krikščionis ves per miestą. Tačiau krikščionys nenorėjo palikti brolių nelaimėje ir bėgimu parodyti esą kalti. Mat jie kliovėsi Kristumi.

Liūdna baigtim jie netikėjo net ir tada, kai nusivilko drabužius ir siuvėjai su kurpiais šoko dervuotais siūlais siūti jiems žvėrių kailių apdarus. Priešingai, kai kurie tik juokėsi ir patarimais gelbėjo siuvėjams.

Vaikinai ir merginos, apmauti panterų ir vilkų kailiais, žaidė urgzdami ir draskydami vieni kitus nagais. Žmogaus tuštybė neapsakoma – jie netgi varžėsi tarpusavy dėl gražiausių kailių, supratę, jog privalės jais

siaustis. Bet dar nesuprato kodėl, nors iš rūsių be paliovos sklido skalikų inkštimas.

Teatro darbininkams pradėjus išdidėliškai rinkti dailiausius ir pritikliausius jaunuolius, aš nusprendžiau parodyti, kas esąs, ir pareikalavau leisti išrinkti trisdešimt gražiausių moterų į Dirkes. Kol teatro darbininkai rengė scenos drabužiais Danajo dukteris bei jų sužadėtinius egiptiečius, aš surinkau būrį, manding, dailių įvairaus amžiaus moterų – nuo šešiolikos iki dvidešimt penkerių metų. Paliepiau jas pavesti nuošaliau, idant nesąžiningi teatro darbininkai neatimtų jų iš manęs.

Man rodos, krikščionys viską suprato tik tada, kai pirmieji saulės spinduliai nurausvino arenos smėlį ir iš pažiūros pikčiausius nusikaltėlius imta skubomis kryžiuoti. Nors rąstais ir storom statybinėm lentom, kurie buvo atgabenti kryžiavimui, aš buvau sustiprinęs arklidžių sienas, vis dėlto kryžių nebuvo galima per tankiai statyti arenoje, kad netrukdytų matyti paties vaidinimo.

Tigelinas turėjo lėkti į senato susirinkimą. Jis paskubom liepė pastatyti arenoje tik keturiolika kryžių – po vieną kiekvienai miesto daliai. Abipus visų įėjimų taip pat reikėjo pastatyti po kryžių, o ant aukštų apsauginių lenktynių tako aptvarų buvo nurodyta kryžiuoti tiek, kiek ganės vietos.

Jis nusiuntė tūkstantį vyrų ir tūkstantį moterų saugoti Agripinos sodų netoliese, kur vakare, po vaidinimo, Neronas ketino vaišinti liaudį. Bet ir per patį vaidinimą liaudis turėjo gauti užkandžių.

Mat Vatikano cirkas taip toli nuo miesto, kad pietų metą nevalia varyti liaudies namo. Imperatoriaus virtuvė susitvarkė puikiai: į cirką plūstelėjo galybė pintinių su maistu taip greitai, kad vežimai tik tik spėjo gabenti. Vienas krepšys buvo skirtas dešimčiai žiūrovų, senato nariams – atskiros dailios pintinaitės su vyno ąsočiais bei keptais viščiukais. Raiteliams buvo atvežta du tūkstančiai krepšių.

Manau, kad Tigelinas persistengė prikalęs šitokią daugybę prie lentinio aptvaro. Veltui sueikvojo krūvas brangių vinių. Aš būgštavau, kad nukryžiuotųjų aimanos trikdys vaidinimą, nors iš pradžių jie, – turbūt iš nuostabos, – tylėjo kaip žemė. Ne iš pavydo tai sakau. Nukryžiuotųjų tąsymasis atgrysta, jei jų prikalta per daug. Užtat visai nesibaiminau, kad Tigelino nukryžiuotieji atitrauks žiūrovų dėmesį nuo mano žvėrių.

Tačiau tūkstantinis kęsmo staugsmas nustelbia puikiausią meškos urzgesį ir net liūtų maurojimą, o ką jau kalbėti kad šauklių balsus, kurie paantrinami mimų veiksmu. Mandinġ, pasielgiau apdairiai sušaukęs būrį krikščionių vadeivų ir liepęs nutildyti nukryžiuotuosius per pasirodymą ar bent jau įsakyti šauktis Kristaus, idant liaudis suprastų, už ką krikščionys nubausti.

Krikščionių mokytojai, kurių diduma nuogus kūnus jau dangstėsi žvėrių kailiais, gerai suprato, ką turi daryti. Jie šnekino vaitojančius ir tikino, kad šiems teko didžiausia garbė nusigaluoti ant kryžiaus taip, kaip kankinosi Jėzus Nazarietis. Jų kančia – tiktai akimirksnis, lyginant su amžina palaima Kristaus karalystėje. Dar tą patį vakarą jie atsidursią rojuje.

Mokytojai kalbėjo taip karštai ir aistriai, kad nevaliojau suturėti šypsenos. Bet kada pradėjo ugningai aiškinti nukryžiuotiesiems, jog išaušo didžiausio džiaugsmo diena, nes jie nekalti kentęs dėl Kristaus ir kaip jo liudytojai įžengs į dangų, iš juoko prisikandau lūpą.

Atrodė, kad mokytojai tikrai pavydi nukryžiuotiesiems liūdnos likties. O aš maniau, jog jie tik apsimeta. Todėl gana šiurkščiai rėžiau, kad dėl manęs jie gali keisti savas akimirkos kančias į trukias nukryžiuotųjų kankynes.

Bet jie, akliai, buvo tokie kietakakčiai, kad vienas jų nusiplėšė meškos kailį ir pasiprašė nukryžiuojamas. Man beliko tik įsakyti pretorionams surasti jam kokį tarpelį tarp kitų nukryžiuotųjų.

Pretorionai taip įniršo už bergždžią plūkiavą, kad kaip reikiant jį išvelėjo. Mat sunkiais plaktukais kalant dideles vinis jiems nutirpo rankos. Aš nesudraudžiau pretorionų. Pagal įstatymą, nukryžiuojamieji iš gailestingumo pirmiau nuplakami, idant ant kryžiaus greičiau numirtų. Bet nuplakti trūko laiko. Gailestingiausi pretorionai tik pabedžiojo juos iečių galais, kad nors šiek tiek kraujo nuvarvintų.

Iki šiol žaviuosi romėnų gebėjimu tvarkytis, nes Nerono įsakymas, kuris iš pradžių rodėsi neįmanus, buvo įvykdytas pavyzdingai. Kai ryto blyškumoj pro cirko vartus pradėjo plūsti liaudis ir keliai baltavo nuo žmonių, žiūrovų krėslai jau buvo švarutėliai, statiniai arenoje suręsti, vaidintojai aprengti, vaidmenys paskirstyti, jų tvarka nurodyta, o nukryžiuotuosius tampė traukuliai ir šie tyliai vaitojo.

Šunų kaukimas ir laukinių jaučių baubimas žiūrovams teikė puikaus reginio viltį. Nirčiausi grumdėsi dėl geriausių vietų, o kantriausieji prie įėjimų gaudavo šviežios duonos ir gardaus užkandžio. Kiekvienas galėjo išgerti puodelį miešto vyno.

Didžiavausi Roma ir jaučiausi pakylėtas, kai paskubom nusiprausiau ir arklidėse prie šalinės rengiausi šventinį apdarą su raudonu apvadu. Toks paveikus džiugaus laukimo perimtos minios be paliovos stiprėjantis gaudimas. Išgėręs porą puodelių vyno suvokiau, jog džiugų mano pasididžiavimą pakurstė dar ir pačių krikščionių džiaugsmas. Jie draudė vienas kitam verkti ir tikino, kad verčiau iš džiaugsmo kvaisti ir juoktis, mat jie, liudytojai, jau atsidūrė prie Kristaus karalystės vartų.

Aš būčiau jautęsis nesmagiai, jeigu jie būtų skundęsi, priešinęsi ir būtų tekę juos drausminti rimbu – kaip kad seniau per tokius vaidini-

mus drausmindavo nusikaltėlius. O jie priešingai – laukė vaidinimo, džiugaus jaudulio perimti lygiai taip kaip ir Romos liaudis, susirinkusi jų pažiūrėti. Vynas palaimingai trenkė į pavargusią mano galvą ir aš tvirtai sau pasakiau, jog šis vaidinimas, – bent jau iš mano pusės, – tikrai bus vykęs.

Tik kažin ar būčiau buvęs toks ramus ir taip didžiavęsis nuveiktu darbu, jei būčiau žinojęs, kas tuomet dėjosi Romos kurijoje.

DEŠIMTOJI KNYGA

Liudytojai

Kaip per kiekvienas idas, – išskyrus vasaros mėnesių, – švintant kone visas senatas susirinko į kuriją, kuri, daugio apmaudui, nuo Romos gaisro veik nenukentėjo. Senatorius sutraukė vakarykščiai įvykiai, pasklidę gandai bei žinia apie Nerono kalbą ir cirko vaidinimą, tad retas šįsyk prasimetė liga ar kitokia pateisintina dingstimi, kad nereikėtų anksti keltis ir pėsčiuoti į nuobodų posėdį. Mėnesio idų susirinkimai įprastai nebūna svarbūs. Per juos bendrais bruožais tik svarstoma tai, kas iškeliama pranešimuose.

Pats Neronas miegojo taip ilgai, kad nesuspėjo į aukojimo apeigas. Bet paskui atlėkė triūslaus nekantrumo pakylėtas, pasveikinęs išbučiavo abu konsulus ir daugžodžiaudamas atsiprašė už vėlavimą, esą dėl nepaprastai svarbių valstybės reikalų.

– Bet, – linksmai tarė jis, – už vėlavimą aš pasirengęs atlikti bet kokią senato skirtą bausmę. Ir vis dėlto tikiuosi senato tėvų atlaidumo išklausius mano pranešimą.

Senatoriai užgniaužė žiovulį ir įsitaisė patogiau dramblio kaulu gražintuose krėsluose, pasiruošdami kelių valandų gražbylystei pagal įtaigiausias Senekos taisykles. Tačiau Neronas tepasakė vos keletą būtinų žodžių apie Romos dievų bei protėvių lemtą dorovingą gyvenimo būdą ir išsyk perėjo prie reikalo.

Siaubus Romos gaisras vasarą – didžiausia per amžius Romos tautinė nelaimė, – po galų nusiaubties kitados, yra ne dievų bausmė už kai kurias politinės būtinybės padiktuotas mažareikšmes priemones, kaip atkakliai tuo tikina saujelė piktdžiugių, o tyčinė niekšybė ir klaikiausias nusikaltimas, per amžius matytas žmonijos. Apgalvotai ir su piktom užmačiom jį įvykdė vadinamieji krikščionys, kurių bjaurus prietaras paslapčia išsisėjo nenumanomai plačiai tarp Romos nusikaltėlių ir niekingiausių tamsuolių.

Jų sąmokslas juolab kelia grėsmę, nes niekingieji krikščionys viešumoje elgiasi nepriekaištingai, vilioja nemokamomis vakarienėmis bei aukomis neturtėlius ir savo klaikią neapykantą visai žmonijai akivaizdžiai rodo per slaptas apeigas, uoliai saugomas nuo pašaliečių. Jie valgo žmogaus kūną ir geria žmogaus kraują. Taip pat jie buria tariamai gydydami ligonius ir tada apraizgo juos savo burtų gijom. Gerai žinoma, jog kai kurie užburtieji skyrė savo turtus jų nusikalstamiems tikslams.

Neronas kiek patylėjo, kad aistriausi senatoriai galėtų palaidyti pasidygėjimo ir klaiko šūksmus, privalomus po gražbylingo pasisakymo. Paskui šnekėjo toliau.

Visų krikščionių slaptų apeigų bjaurysčių jis nenori ir iš mandagumo net negali pasakoti viešai. Bet svarbiausia, kad baugūs krikščionys, kliaudamiesi savo daugumu, padegė Romą, savų vadeivų įsakyti susirinko ant kalvų ir džiūgaudami bei nekantraudami ėmė laukti karaliaus, kuris grasino sužlugdyti Romą, įkurti naują karalystę ir kuo šiurpiausiai nubausti visus, kurie mąsto kitaip.

Puoselėdami savas užmačias krikščionys nevykdė pilietinių pareigų ir nusišalino nuo valstybės tarnybos, mat, – kad ir kaip gėdinga ir neįtikima, – per kvailumą ir tikėdamiesi didelio atlygio į šį sąmokslą įsivėlė ir saujelė piliečių. Kad krikščionys nepakenčia visko, kas kitiems žmonėms šventa ir godotina, įrodo tai, jog jie neaukoja Romos dievams, meną laiko pražūtingu ir nelanko teatro.

Sąmokslą užgniaužti buvo nesunku, nes apkaltinti bailiai krikščionys šoko rungčiomis įduoti vieni kitų. Vos tai sužinojęs, Neronas, trokšdamas apsaugoti valstybę ir nubausti Romos padegėjus, tučtuojau ėmėsi veikti. Pagirtinai jam gelbėjo pretorionų prefektas Tigelinas, tikrai nusipelnęs senato padėkos.

Dauguma krikščionių kilę iš kitų kraštų ir net nemoka lotyniškai – tai padugnės, atkakusios į Romą; deja, į miestą be perstogės iš visų kampų plaukia žmonės be šaknų, ir jie laikosi gėdingų papročių, – patys senato tėvai tą puikiausiai žino. Sąmokslo mastas suteikė teisę duoti užduotį Tigelinui, nes miesto tvarkdarių nebūtų pakakę nusikaltėliams suimti ir krikščionių sukeltiems neramumams tramdyti.

Būtinybė pakelti visas pretorionų pajėgas geriausiai rodo, kad krikščionių sąmokslas pavojingas. Neronas tikrai nenorėjęs apeiti miesto prefekto Flavijaus Sabino, garsėjančio padorumu. Priešingai, Flavijus Sabinas taip pat nusipelnė pripažinimo, kiekviename kvartale jo triumvirai, negailėdami jėgų, vedžiojo pretorionus pas nedorėlius, nes geriausiai žinojo visa ką apie namus bei jų gyventojus.

Kad senato tėvai galėtų viską nuodugniai apsvarstyti, Neronas išdėstė trumpą krikščionių prietaro atsiradimo apžvalgą. Kitados Galilėjoje jį pradėjęs žydas aklatikis, kurį vadino Kristumi. Tiberijaus valdymo laikais prokuratorius Poncijus Pilotas jį, kaip valstybės nusikaltėlį, nuteisė myriop ir laikinai užgniaužė jo sukurstytus bruzdėjimus. Bet jo mokiniai, paskleidę beprotišką gandą, kad nusikaltėlis prisikėlė iš mirusiųjų, atgaivino prietarą Judėjoje, o iš ten jis išplito po visą valstybę kaip nejuntamas vėžys ar limpamas maras.

Judėjai krikščionių prietaro neišpažįsta, pabrėžė Neronas. Judėjų nevalia kaltinti sąmokslu, o tai daro kai kurie vienašaliai, neapkenčiantys judėjų. Priešingai, Romai pravartūs judėjai gyvena naudodamiesi leng-

vatomis ir paklusdami savo išmintingosios tarybos plataus masto teismingumui.

Šio teiginio senatas nepalaikė. Senatui jau seniai nepatiko, kad imperatorius skiria ir vis patvirtina ypatingas lengvatas Romos žydams. Kas gali pakęsti valstybę valstybėje? Tačiau Neronas atkakliai tęsė.

Sakoma, jog Neronas turi pernelyg gerą širdį, užtat nebaudžia nusikaltėlių. Kalbama, kad jis maršina griežtus protėvių papročius ir skatina jaunimą mokytis grakščių judesių, užuot puoselėjus kariškas dorybes. Atėjo laikas parodyti, kad Neronas nebijo kraujo, nors šitai ir šnypščia kai kurie mokslinčiai stoikai rūgščiais veidais.

Už negirdėtą nusikaltimą ir bausti reikia negirdėta bausme. Neronas, pasitelkęs meninę vaizduotę, nusprendė parodyti Romos senatui ir liaudžiai vaidinimą, kurio, reikia tikėtis, Romos istorija neužmirš.

– Garbieji senato tėvai, savom akim mano cirke pamatysite, kaip Neronas nubaus krikščionis – žmonijos priešus.

Po iškilių žodžių apie Neroną jis vėl linksmai sušneko pirmuoju asmeniu ir pagarbiai paprašė senato tėvus atidėti reikalų, išdėstytų pranešime, nagrinėjimą kitam senato posėdžiui ir, susirinkus į šventinę eiseną, dengtais neštuvais keliauti į cirką, – žinoma, jei konsulai neprieštarauja.

Konsulai asmeniškai padėkojo Neronui už toliaregiškumą, neatidėliotiną triūsą gelbstint tėvynę iš baugaus pavojaus ir išreiškė džiaugsmą nustačius tikruosius Romos gaisro sukėlėjus. Tėvynės labui tai esą nutildys visokius kvailus gandus. Savo ruožtu konsulai pasiūlė paskelbti sutrumpintą Nerono kalbą valstybės žiniose ir pritarė siūlymui baigti posėdį. Vis dėlto jie privalėjo paklausti: gal kas iš garbių senato tėvų, girdi, dar norėtų pasisakyti, nors, jų manymu, viskas ir taip aišku.

Senatorius Paetas Trasėjas, kurio tuštybę užgavo Nerono užuomina apie mokslinčius stoikus rūgščiais veidais, tučtuojau paprašė žodžio ir dygiai pasiūlė senatui apsispręsti dėl reikiamų padėkos aukų dievams už klaikios nelaimės pergalėjimą.

Juk dievams dėkota aukomis už kitus gėdingus dalykus. Kuo prastesnis krikščionių įkalinimas – juk Neronas pasirodė burtų bijąs taip pat kaip filosofijos, kuri nuplėšia kaukes. Neronas šito tarytum negirdėjo – tik trepseno koja į grindis skubindamas. Senatas puolė greitosiomis balsuoti už ankstesnės vertės padėkos aukas Jupiteriui Sergėtojui bei kitiems dievams. Konsulai nekantriai paklausė, gal dar kas norįs pasisakyti.

Tada mano tėvas Markas Mezencijus Manilianas, nepaisydamas įprastos tvarkos, atsistojo – kad geriau būtų girdėti balsas – ir šiek tiek mikčiodamas paprašė žodžio. Šalimais sėdėjusieji senatoriai ėmė tampyti jį už togos skvernų ir šnibždomis tildyti, nes akivaizdu buvo, kad jis girtas. Tačiau mano tėvas užsimetė togos skvernus ant rankų ir prabilo iš įsiūčio kretančia plika galva.

– Konsulai, senato tėvai ir tu, Neronai – pirmas tarp sau lygių! Visi žinote, kad per senato posėdžius retai kada prasižiodavau. Nesigirsiu išmintimi, kurios turiu nedaug, nors septyniolika metų dirbau senato grupėse, sprendžiančiose Rytų šalių klausimus, ir atlikau savo darbo dalį visų labui. Daug gėdingų ir nedorų dalykų mačiau ir girdėjau čia, senojoje kurijoje, bet gėdingesnio nei šįryt aš, senis, dar neregėjau. Nejau nusiritom taip toli: Romos senatoriai patyliukais patvirtina žiauriausią mirties bausmę, mano žiniomis, tūkstančiams žmonių – vyrų ir moterų, iš jų – keliems šimtams piliečių ir net būreliui raitelių. Ir remdamasis neįrodytais kaltinimais, nepareikalavęs įstatymais paremtos teisenos, tiktai pažymi posėdžio dokumentu.

Tada pasigirdo prieštaravimų. Tigelinui buvo leista pasiaiškinti:

– Tarp jų nėra nė vieno raitelio. O jeigu yra, tai jie, gėdydamiesi padaryto nusikaltimo, nuslėpė savo luomą.

Vargiai slėpdamas nekantrą, Neronas paklausė:

– Nejaugi tu, Markai Manilianai, abejoji mano sąžiningumu ir teisingumu?

Kažkuris senatorius, įraudęs iš įniršio, mėgino šaukti, kad mano tėvas neteisingai palygino niekingus krikščionis su kilmingais Romos vyrais, kurių teismą ir slaptą mirties bausmės vykdymą senatas dėl politinių priežasčių posėdžio dokumentu turėjo patvirtinti po visko. Konsulai jį nutildė. Taigi tėvas tęsė:

– Man jau gana visko – nuolankiai tylėdamas prisirijau iki kaklo Romos pamazgų. Todėl šiandien aš liudiju pats klajojęs po Jeruzalę bei Galilėją Poncijaus Piloto laikais ir savom akim matęs, kaip nukryžiavo Jėzų Nazarietį – tą, kurį ne tik vadina Kristumi ir Dievo Sūnumi, bet kuris iš tiesų buvo Kristus ir Dievo Sūnus, nes pats mačiau jo tuščią kapą, kada jis trečią dieną prisikėlė iš mirusiųjų, kad ir ko primelavo judėjai.

Didžiuma šaukė, kad mano tėvui pasimaišė protas, tačiau smalsiausieji reikalavo leisti jam šnekėti toliau. Po teisybei, senato dauguma giežė apmaudą ant Nerono ir apskritai priešinosi imperatoriaus valdžiai. Niekuomet šito neužmiršk, mano sūnau Julijau.

Taigi mano tėvas dar pridūrė:

– Aš, silpnas žmogus, seniai tylomis pripažinau Jį Kristumi, nors gyvenime Jo įsakymų pildyti nesugebėjau. Vis dėlto tikiu, jog Jis man atleis už nuodėmes ir gal skirs vietelę savo karalystėje, – kad ir kokia ji būtų, nes šito aš dar neišsiaiškinau. Manau, kad nesvarbu, kur yra ta gailiaširdystės, ramybės ir skaisčio karalystė – ten ar čia, ar visur. Taigi ta karalystė neturi jokios politinės reikšmės. Tad ir krikščionys neturi politinių siekių. Jie tiktai tiki vienintelę žmogaus laisvę esant Kristuje ir sekant paskui jį. O kelių daug, – aš nesiveliu į krikščionių kivirčus, – tačiau manau visus –·destis žmogaus silpnumas – galiau-

siai nuvesiant į Jo karalystę. Jėzau Kristau, Dievo Sūnau, pasigailėk manęs, nusidėjėlio!

Konsulai nutraukė tėvo kalbą, nes jis nukrypo nuo esmės ir pradėjo filosofuoti. Tada žodžio paprašė Neronas, kuris ramiai prabilo:

– Nenoriu niekais erzinti senato tėvų. Markas Manilianas pasakė, ką norėjo. Visada maniau, kad mano tėvas, dieviškasis Klaudijus, tik glumo suimtas nubaudė mirtimi savo žmoną Mesaliną bei daugybę kilmingų vyrų, o paskui prigrūdo į senatą negarbingų žmonių. Iš pagarbos jo atminimui anksčiau viešai to nesakiau, nes patys laisva valia paskelbėte jį dieviškuoju, kai mirė, – Romos senato ir liaudies laimei, nesuspėjęs galutinai sukvaišti. Marko Maniliano žodžiai liudija, jog jis nevertas purpuro apvado ir raudonų batų. Akivaizdu, kad jam pasimaišė protas. Nespėliosiu, kodėl. Tik iš pagailos jo plikai galvai siūlau atleisti jį ir išsiųsti į kokį tolimą kurortą susigrąžinti dvasios sveikatos. Tikiuosi, kad dauguma mano taip pat, tad balsuoti nereikės.

Tačiau dažnas senatorius nūdo paerzinti Neroną, kai tik kuris kitas užsitraukdavo jo pyktį. Todėl senatoriai pradėjo šaukti, kad Markas šnekėtų toliau, jeigu dar nori pasakyti ką nors iš esmės ir jeigu nefilosofuos. Paetas Trasėjas klastingai paprašė žodžio ir su apsimestu naivumu tarė:

– Žinoma, visi mes manome, jog Markas Mezencijus išėjo iš galvos. Tačiau dieviško pamišimo apimtas žmogus įgyja aiškiaregio gebėjimų. O gal jis tuos gabumus perėmė iš savo protėvių etruskų. Jeigu jis netiki, kad krikščionys padegė Romą, – nors Neronas gražbylingai tuo įtikino, – tai tegul įvardija mums tikrąjį gaisro sukėlėją.

Tėvas užriko:

– Šaipykis, šaipykis, Paetai Trasėjau, greitai ir tu sulauksi galo. Kad šitai suprastum, nereikia aiškiaregio gebėjimų. Romos gaisru nekaltinu nieko – net Nerono, nors dažnas jūsų vien iš piktumo norėtų išgirsti tokį kaltinimą viešai, o ne šnibždamą už nugaros. Tačiau Nerono aš neatpažįstu. Bet tikiu ir tvirtai sakau, kad krikščionys visiškai nekalti dėl Romos gaisro. Aš juos pažįstu.

Pagailiai purtydamas galvą Neronas iškėlė rankas ir priminė:

– Ganėtinai aiškiai pasakiau, jog visų krikščionių Romos gaisru nekaltinu. Nuteisiau juos kaip žmonijos priešus, ir ne be pamato. Jeigu Markas Manilianas pats liudija esąs žmonijos priešas, tai išties viskas atrodo pernelyg rimta ir pamišimu šito teisinti nedera.

Tačiau Neronas labai klydo manydamas galįs išgąsdinti mano tėvą. Tėvas buvo gero ir romaus būdo, bet užsispyręs. Jis tęsė:

– Kartą nakčia Galilėjos jūros pakrantėje sutikau nuplaktą žvejį. Turėjau patikėti, jog tai prisikėlęs Jėzus Nazarietis. Jis man pasakė, kad aš mirsiu vardan Jo. Tuomet nesupratau Jo žodžių. Pamaniau, jog tai pikta pranašystė. O dabar suprantu ir dėkoju Jam už gerą lemtį. Var-

dan Jėzaus Kristaus, Dievo Sūnaus, skelbiu esąs krikščionis ir priėmęs jų krikštą, dvasią bei valgęs šventas vakarienes. Aš nusipelniau to paties kaip jie. Dėl visa ko skelbiu, jei dar nežinote, garbingi senato tėvai, jog pats Neronas yra žmonijos priešas. Ir jūs būsite žmonijos priešai, kol pakęsite jo beprotišką tironiškumą.

Neronas pasišnibždėjo su konsulais. Šie tučtuojau pranešė, kad senato posėdis slaptas, idant Roma nesužinotų ją ištikusios baisios gėdos – iš neapykantos visai žmonijai senato narys viešai prisipažino esąs siaubingo prietaro šalininkas. Tėvas pasiekė savo. Manydami, kad balsuoti nebūtina, konsulai paskelbė senatą nusprendus atimti iš Marko Mezencijaus Maniliano plačią purpuro juostą ir raudonus suvarstomus batus.

Teisingumo dėlei jį reikėjo cirke bausti mirtimi lygiai kaip ir kitus krikščionis, tačiau tai būtų buvęs gėdingas dalykas, tad nutarta verčiau slapta išvesti jį už mūrų ir ten kalaviju nukirsti jam galvą.

Tigelinas pasiūlė nuplakti mano tėvą prieš mirties nuosprendžio vykdymą. Tikriausiai senatas būtų pritaręs, jeigu šitai būtų pasiūlęs ne Tigelinas. Nuspręsta neplakti, esą tėvą tikrai pagavęs pamišimas, be to, jis buvęs senato narys.

Visų akivaizdoje senatoriai, turintys konsulo rangą, nuplėšė nuo mano tėvo togą bei marškinius, nutraukė jam nuo kojų raudonus batus, sulaužė dramblio kaulu puoštą krėslą. Visa vyko slogioj tyloj, o paskui staiga pašoko senatorius Pudensas Publikola ir drebančiu balsu suvapėjo taip pat esąs krikščionis.

Tačiau žilagalviai jo bičiuliai tvirtai čiupo jį, jėga pasodino ir užspaudė delnu burną, tarpusavio šūksmais ir juoku stelbdami jo žodžius. Neronas pasakė, kad senatas jau ganėtinai paniekintas, posėdis baigtas, o kuoktelėjusio senio burbėjimo klausytis neverta. Pudensas buvo iš Valerijų giminės, taigi Publikola. O mano tėvas per įsūnijimą – tiktai niekingas Manilianas.

Nerono ir senato santykiai tuolaik dar nebuvo įtempti, tad asmens sargybinių jam nereikėjo vedžiotis į kiekvieną posėdį kurijoje. Šį kartą jis tarėsi atnešęs senatui kuo džiugiausią naujieną. Tik tada, kai senatoriai, pagal vyresnumą, rikiuodamiesi šventinei eisenai sėdosi į dengtus neštuvus, Tigelinas pasišaukė kurijos prieigas saugojusį centurioną, įsakė jam pasitelkti dešimt pretorionų ir, saugantis pašaliečių akių, nuvesdinti mano tėvą į artimiausią bausmės vietą anapus mūrų.

Centurionas ir kariai, žinoma, įpyko būgštaudami, kad pavėluos į cirko vaidinimą. Mano tėvas, beje, buvo nuogas, todėl jiems teko atimti antpetinę iš vėpsančio vergo, atsilikusio nuo senatorių eisenos, ir užmesti tėvui ant pečių. Vergas pasileido paskui mano tėvą inkšdamas ir stvarstydamas vienintelį savo drabužį.

Senatorių sutuoktinės dengtuose neštuvuose jau laukė savo vyrų.

Kelionė buvo ilga, todėl pėsčių senatorių šventinė eisena – vyrai ir matronos atskirai – turėjo susirikiuoti tik prie cirko, kur jau keliavo Romos dievų statulos ant paklotų. Ponia Tulija lūkuriuodama suirzo, nes mano tėvo nesimatė, pyktelėjusi išlipo iš dengtų neštuvų ir ėmė jo ieškoti. Mat jai atrodė, kad tėvas jau iš vakaro elgėsi keisčiau nei visados.

Ponia Tulija puolė klausinėti, kur tėvas, tačiau nė vienas senatorius neišdrįso jai atsakyti, nes tolesnė senato posėdžio dalis buvo paskelbta slapta ir jie buvo prisiekę tylėti. Sumišimą sustiprino senatorius Pudensas, garsiu balsu įsakęs nešti jį namo, nes jis esą nenorįs žiūrėti gėdingo vaidinimo cirke.

Keletas senatorių, kurie slapta atjautė krikščionis, neapkentė Nerono ir gėrėjosi mano tėvo narsa, nors manė, kad jam jau pasimaišęs protas, taip pat išdrįso pasekti Pudenso pavyzdžiu ir atsiliko nuo eisenos.

Lakstydama kaip nusidilgiusi višta prie kurijos ir rėksmingai koneveikdama mano tėvą už išsiblaškymą ir gaišatį, ponia Tulija ūmai pastebėjo aimanuojantį vergą ir pretorionų vedamą senioką, vergišku drabužiu prisidengusį pečius. Priėjusi arčiau ji pažino mano tėvą, neapsakomai apstulbo ir, išskėtusi rankas, pastojo pretorionams kelią klausdama:

– Ką vėl sumanei, Markai? Kokie čia juokai? Neverčiu tavęs keliauti į cirką, jeigu bjauriesi. Kai kurie irgi neina. Galime ramiai traukti namo, jei nori. Aš nepriekaištausiu.

Pretorionų centurionas per skubą trinktelėjo jai lazda, liepdamas trauktis iš kelio. Ponia Tulija iš pradžių nepatikėjo savom akim, o paskui taip įniršo, kad šoko nagais kabinti jam akių. Ir suriko, kad pretorioną tučtuojau suimtų, nes jis išdrįso suduoti senatoriaus sutuoktinei.

Tai buvo viešas pasityčiojimas. Daugis moterų, neklausydamos vyrų draudimo, išlipo iš dengtų neštuvų ir puolė į pagalbą poniai Tulijai. Kai būrelis išsipusčiusių moterų apipuolė pretorionus ir sukudakavo klausdamos, kas dedasi ir kuo nusižengė ponia Tulija, mano tėvas suirzo dėl rodomo dėmesio ir kaipmat užčiaupė ponią Tuliją sakydamas:

– Aš jau ne senato narys. Savo valia einu paskui centurioną. Neužmiršk savo rango ir nerėkauk kaip turgaus boba. Dėl manęs gali viena keliauti į cirką. Nemanau, kad tau kas nors tai draus.

Ponia Tulija apsiverkė ir suaimanavo:

– Herkulavita, dar niekas manęs nevadino turgaus boba! Jeigu užsigavai už tai, ką vakar vakare pasakiau apie tave ir tavo krikščionis, galėjai tiesiai, kiaurą naktį nesipūtęs, pasakyti, ką manai. Nieko nėra atgrasiau už vyrą, kuris nedrįsta pasakyti tiesos, o tik tyli ištisas dienas.

Kelios garbingos senatorių žmonos puolė juodviejų taikyti ir juokdamosi patikino:

– Tikrai, Manilianai, dėl menko apsižodžiavimo neverta pamesti dramblio kaulo krėslo! Baik darkytis ir atleisk poniai Tulijai, jeigu ji tave įžeidė! Juk esat vyras ir žmona, drauge žilo plauko garbingai sulaukę.

Ponia Tulija skaudžiai įsižeidė, nusitraukė nuo galvos šventinį šydą ir užrėkė:

– Žiūrėkit, ilgaliežuvės, ar ant mano galvos yra bent vienas žilas plaukas! Aš visai nesidažau plaukų, nors, žinoma, skalauju juos arabiškais mišiniais, kurie paryškina tikrąją spalvą. Jūsų plepalai apie dažymą – tiktai pavydulingos apšmeižos!

Tėvas tarė centurionui:

– Tai svarbi mano gyvenimo valanda, gal net svarbiausia. Negaliu ilgiau klausytis moterų zaunijimo. Vesk šalin nuo to beprotiško erzelio, vykdyk įsakymą.

Tačiau moterys juos apsupo ir centurionas neišdrįso liepti savo vyrams jėga praskinti kelią, nes gavo pylos vos palietęs ponią Tuliją. Ir apskritai jis nesuprato, kas dedasi.

Pastebėjęs, kad žmonių būrys auga, triukšmas stiprėja, Tigelinas nupilkusiu iš pykčio veidu per juos nusigavo iki mano tėvo, trenkė kumščiu į krūtinę poniai Tulijai ir paliepė:

– Varyk pas Orką, prakeikta kale! Jau nebesi senatoriaus žmona ir rangas tavęs nebesaugo! Tučtuojau užčiaupk nasrus, nes liepsiu suimti už tvarkos trikdymą ir senato šventinių apeigų niekinimą.

Ponia Tulija nublyško kaip mirtis supratusi, jog jis sako tiesą. Tačiau ūmus išgąstis neužgniaužė jos išdidumo.

– Tu, šėtono tarne! – nusikeikė ji, prisiminusi mano tėvo bičiulių šnekas, nes daugiau nieko nesugalvojo. – Tau tik arkliais prekiauti ir paleistuvauti su berniukais! Viršijai įgaliojimus, mušdamas romėnę priešais kuriją! Tik miesto prefektas turi teisę sulaikyti mane. Tavo paties elgesys užgaulesnis nei ramus mano klausimas, kas dedasi ir kur garbės sargyba veda mano vyrą. Aš skųsiuosi imperatoriui.

Neronas buvo prikišęs Tigelinui, kad šis blogai atliko užduotį suimdamas krikščionis. Tigeliną tai įsiutino. Piktai mostelėjęs ranka jis pasakė:

– Neronas dar neiškeliavo. Skubėk pas jį. Jis geriausiai viską supranta.

Tačiau mano tėvas įspėjo ponią Tuliją:

– Per mane nepražudyk savęs, brangioji Tulija. Ir nesugadink paskutinių mano gyvenimo valandų. Atleisk, jei tave įžeidžiau, atleisk dar ir už tai, kad nebuvau tau geras vyras. Tu visada buvai lemta žmona, nors mudu dažnai nesutardavom.

Ponia Tulija labai nudžiugo, visai užmiršo Tigeliną, apkabino mano tėvą ir šūktelėjo:

– Nejau išties pavadinai mane brangiąja Tulija? Palūkėk valandėlę, aš tuoj sugrįšiu.

Šypsodama pro ašaras ji priėjo prie suirzusio Nerono, pagarbiai pasveikino jį ir paprašė:

– Būk maloningas, paaiškink man, kas čia per apsirikimas. Už viską galima atsiteisti, jei tik geros valios randasi.

Ir Neronas paaiškino:

– Tavo vyras skaudžiai įžeidė mane, bet už tai aš, žinoma, galiu atleisti. Deja, per senato posėdį jis viešai prisipažino esąs krikščionis. Senatas atėmė iš jo titulą ir kaip žmonijos priešą jį nuteisė myriop. Būk gera, patylėk, jei norime išvengti didesnio triukšmo. Tavęs niekas nebaus. Ir turtas tau liks, nors už nusikaltimą tavo vyro turtą teks nusavinti.

Savom ausim netikėdama ponia Tulija šūktelėjo:

– Kada tai buvo! Nejau prieš mano vyrą tėra vienintelis kaltinimas – tai, kad jis per savo jausmingumą tapo krikščionimi?

– Vienodai nubausti visi krikščionys už piktadarystes, – nekantriai atsakė Neronas. – Eik sau ir daugiau manęs netrukdyk. Matai, kad skubu. Pareiga reikalauja vesti šventinę eiseną į cirką pirm visų piliečių.

Tada ponia Tulija, užmiršusi nudribusį pagurklį, išdidžiai atkragino galvą ir sušuko:

– Aš nugyvenau įdomų gyvenimą ir ne visada elgiausi taip deramai, kaip turėtų elgtis mano rango moteris! Tačiau esu romėnė ir visur kur eisiu paskui savo vyrą! Tebūnie! Kur tu, Gajau, ten ir aš, Gaja. Aš irgi esu krikščionė ir liudiju tai viešai.

Tai buvo netiesa. Priešingai, ponia Tulija savo nepaliaujamu zyzimu nuodijo mano tėvui gyvenimą ir niekino jo bičiulius krikščionis. Bet dabar ji kreipėsi į susmalsusią minią ir garsiai sušuko:

– Klausykit visi, Romos senate ir liaudie: aš, Tulija Manilija, o pirm Valerija, vėliau – Suilija, esu krikščionė! Tegyvuoja Kristus Nazarietis ir jo karalystė!

Ir dėl visa ko ji dar sukliko „Aleliuja", nes buvo girdėjusi žydus mano tėvo namuose kartojant tą žodį, kada ginčydavosi tarpusavyje dėl pasirinktų kelių.

Laimė, jos balsas netoli nusklido. Tigelinas užėmė delnu jai burną. Pamačiusios įniršusį Neroną, senatorių žmonos staiga sugrįžo į dengtus neštuvus spirgėdamos iš smalsumo ir ketindamos iš savo sutuoktinių pakeliui išpešti, kas nutiko senate. Vargiai tvardydamasis Neronas išdaužė:

– Gausi, ko nori, kvaile, jei tik laikysi liežuvį už dantų! Vertėtų tave nusiųsti į cirką ir nubausti podraug su kitais, bet tu pernelyg bjauri ir susiraukšlėjusi – net į Dirkes netinki. Galėsi palydėti vyrą ir patirti kalavijo malonę, bet už tai turi dėkoti garbingiems protėviams, o ne man.

Per ponią Tuliją apie senato gėdą sužinojo pernelyg daug žmonių, todėl Neronas – net iš geros valios – nedrįso siųsti buvusio senatoriaus žmonos žvėrims draskyti liaudies akyse. Pretorionams išvedus ponią

Tuliją per žmonių minią, Neronas išliejo pyktį ant Tigelino ir įsakė suimti mano tėvo namiškius ir nugabenti į cirką visus, kurie prisipažins esą krikščionys. Edilio padėjėjas privalėjo užantspauduoti namus ir atimti nuosavybės dokumentus.

– Tik tu neliesk jų turto, – įspėjo Neronas Tigeliną. – Aš esu jo paveldėtojas, nes tu nevykdai savo pareigų ir verti mane būti tvarkdariu. – Šitokioj nesėkmėje Neroną guodė tik mintis apie mano tėvo bei ponios Tulijos didžiulį turtą.

Prie kurijos būriavosi susikrimtę krikščionys, tikėjęsi lig paskutinės akimirkos, kad įtakingasis senatas išgelbės jų brolius nuo cirko klaikybių. Tarp jų buvo vienas jaunikaitis, kurio drabužį ženklino siaura raudona juosta ir kuris neskubėjo į cirką užsiimti vietos raitelių eilių ankštybėj.

Pretorionams su centurionu priešaky vedant mano tėvą ir ponią Tuliją į artimiausią bausmės vietą, tas jaunikaitis su keliais kitais smalsiais krikščionimis sekė iš paskos. O pretorionai pasitarę, kaip greičiausiai atlikti užduotį ir suspėti į cirko vaidinimą, nusprendė eiti Ostijos vartų link ir bausmę įvykdyti prie pat kapo paminklo. Tiesa, tai buvo ne vieša bausmių, o tik paprasta vieta už mūrų.

– Jei ligi šiol nebuvo, tai dabar paversim ją bausmių vieta, – bičiuliškai juokavo jie. – Ir poniai nereikės ilgiausio kelio pėsčiuoti su plonapadėm aukso kurpėm.

Ponia Tulija užriko be vargo nueisianti taip pat toli kaip ir jos vyras ir šito niekas jai esą neuždraus. Įrodydama savo pajėgumą, ji parėmė mano tėvą, nes šis, slegiamas metų naštos, nepratęs daug vaikščioti ir pernakt drąsinęsis vynu, netrukus pradėjo šlitinėti. Vis dėlto ne dėl girtumo ar proto aptemimo jis prabilo senate, o tik todėl, kad buvo viską apsvarstęs ir iš anksto pasirengęs.

Tai paaiškėjo po mano tėvo namo apžiūros. Matyt, jis per keletą savaičių peržiūrėjo savo piniginius reikalus ir visą pereitą naktį degino sąskaitų knygas, atleistinių sąrašus bei jų laiškus. Tėvas niekuomet nesipasakojo apie piniginius reikalus ir savo atleistinių turto nelaikė nuosavu turtu, nors iš įvairių šalių siunčiamas jų dovanas priimdavo, kad šie neįsižeistų.

Tik daug vėliau supratau jį tolydžio siuntus patikimiems atleistiniams saugoti apstus grynųjų, kad iš mokėjimų nuorodų nepaaiškėtų paveldimo turto didumas. Ediliai labai apmaudavo tvarkydami palikimą, o Neronui galų gale neliko nieko vertingesnio už ponios Tulijos žemes, kurias jiedu su mano tėvu privalėjo turėti Italijoje, idant tėvas neprarastų senatoriaus rango. Žinoma, Neronui liko namas Viminalyje su meno kūriniais, aukso bei sidabro indais ir stiklo dirbiniais.

Bet apmaudžiausia ediliams buvo tai, kad pretorionai, paklusę netikėtam Nerono įsakymui, suėmė namuose visus, kurie prisipažino esą

krikščionys, nenorėdami užtraukti mano tėvui gėdos. Tarp jų buvo prokuratorius ir abudu raštininkai, dėl kurių mirties Neronas vėliau labai apgailestavo. Iš viso į cirką buvo išvesta apie trisdešimt žmonių.

Mane patį labiausiai nuliūdino, kad tarp suimtųjų atsidūrė mano sūnus Jukundas ir senasis Barbas. Per gaisrą susižalojęs kojas išsilydžiusiu metalu, Jukundas dar buvo toks sergalingas, kad vargiai judėjo su ramentais. Todėl į cirką jis buvo atgabentas vienais neštuvais su ligota ponios Tulijos žindyve, kuri nebuvo gero būdo, bet priešingai – tikra nepraustaburnė. Tačiau ji nuolankiai prisipažino esanti krikščionė, kai sužinojo taip padarius ponią Tuliją.

Nė vienas jų gerai nesuprato, kodėl juos įsakyta gabenti į cirką, kol jų neuždarė į cirko arklides. Pakeliui jie dar tarė Neroną įsigeidus parodyti krikščionims viešą Romos padegėjų baudimą. Pretorionai net nemanė jiems nieko aiškinti, nes labai skubėjo.

Prie Ostijos vartų, kur stovėjo daugybė nesudegusių atminų krautuvėlių, nakvynės namų su arklidėmis kaimiečiams bei dengtų neštuvų nuomotojų trobelių, mano tėvas staiga ryžtingai sustojo, pasakė, kad jaučiąs baisų troškulį ir norįs prieš bausmės vykdymą pažvalinti vynu savo silpną kūną. Jis žadėjo pavaišinti ir pretorionus už tai, kad tokią šventinę dieną šie turį šitiek vargti per jį ir jo žmoną.

Niekuomet nesu girdėjęs, kad tikras karys pasitaikius progai spjautų į puodelį. Centurionas maloniai sutiko, nors skubėjo į cirką. Tačiau kariai guodžiojosi, kad vaidinimas tęsis ligi vakaro.

Tėvas, žinoma, pinigų neturėjo, nes manė, kad jam, kaip senatoriui, nedera nešiotis kapšelį. Užeigos šeimininkas griežtai atsisakė duoti skolon išgirdęs, kad tėvui bus nukirsta galva, o turtas nusavintas. Tada iš būrio smalsuolių, tykinusių pretorionams iš paskos, išėjo mano tėvo dengtų neštuvų vedlys ir ištiesė jam kapšelį. Ponia Tulija buvo pritutinusi jį sidabrinių, ketindama per šventinę eiseną juos mėtyti liaudžiai, kaip privalu diduomenei.

Užeigos šeimininkas skubinai atnešė iš rūsio geriausio vyno. Vynas visiems skonėjo, net ir pretorionai šluostėsi prakaitą nuo kaktos, mat buvo alpi rudens diena. Mano tėvas, netekęs savo rango, galėjo ramia širdimi pasikviesti ir slaptus krikščionis, tykinusius paskui eiseną, bei pintinėmis nešinus kaimiečius, kurie, nenumanydami apie dienos šventumą, bereik atkako į miestą parduoti vaisių.

Po kelių vyno puodelių ponia Tulija ėmė riesti nosį ir, kaip visada, grizliai paklausė, ar mano tėvui būtina vėl pasigerti, ir dar tokioje prastoje draugijoje. Tai esą menkina jo garbę, nes šiaip jau – ponios Tulijos raginamas ir saugodamas sveikatą – jis daug metų turėjo nuosaikumo.

Mano tėvas ramiai priminė:

– Brangioji Tulija, neužmiršk, jog aš jau nebeturiu jokio titulo. Priešingai, gėdingai nuteisti myriop, mudu abu dabar didesni skurdžiai už

šiuos malonius žmogelius, sutikusius išgerti su mumis. Mano kūnas silpnas. Niekuomet nesigyriau esąs drąsus vyras. Vynas numalšina nemalonų nugaros šiurpulį. Labiausiai džiaugiuosi tuo, kad šiandien man nereikia galvoti apie skrandžio skausmus ir baisias rytojaus pagirias, kurių kartėlį tu stiprindavai ne vien dygiais žodžiais. Tad verčiau užmirškime tai, brangioji Tulija.

Jis susijaudino, nuraudo ir pridūrė:

– Pagalvok ir apie šiuos jėgingus karius, kurie per mus nepamatys daugybės jaudulingų vaizdų, kada krikščionys iš Nerono cirko į karalystę žengs akstinami ne vien žvėrių dantimis, ugnies liežuviais, kryžiais, bet ir visais kitais Nerono sugalvotais meniškais būdais. O kario džiaugsmai tokie menki – vynas, moterys ir dainos. Tikrai nedraudžiu jums dainuoti, vaikinai. Bet nuotykius su moterimis pasilikite vakarui, nes su mumis kartu yra ši garbinga moteris. Aš sulaukiau neapsakomo džiaugsmo dienos, nes pagaliau įgyvendinsiu gerąją pranašystę, graužusią mane bemaž trisdešimt penkerius metus. Tad išgerkim, brangūs broliai, ir tu, geroji žmona, vardan Kristaus! Nemanau, kad šią valandą ir šiomis aplinkybėmis Jis palaikys tai nedorybe. Mane Jis teis už gerokai piktesnius dalykus. Taigi šis nekaltas ūžavimas bemaž nepadidins mano žmogiškos skolos. Visuomet buvau silpnas, savimyla lig kaulų smegenų. Teisinuos tik tuo, kad ir Jis gimė žemėje žmogumi, idant surastų neklusnių juodų avių. Miglotai pamenu girdėjęs pasakojimą, kad jis nakties juodumoj leidosi krūmynan ieškoti pasiklydusios avies, nes laikė ją vertesne už visą bandą.

Pretorionai išklausė susidomėję ir sutiko:

– Tavo žodžiuose daug tiesos, kilmingasis Manilianai. Juk ir legione kaip tik silpnieji bei lėtieji lemia žygio ritmą ir kovos būdą. Sužeisto ir priešo apsupto bičiulio taip pat nevalia palikti bėdoje, net jei gresia pavojus ir gali žūti visas manipulas. Apie pasalas kita kalba.

Jie pradėjo lyginti tarpusavyje randus ir pasakotis apie žygdarbius Britanijoje, Germanijoje, prie Tonavos ir Armėnijoje, už kuriuos buvo pakelti į pretorionus sostinėje. Centurionas, pasiekęs net Eufratą, trinktelėjo molinį puodelį į stalą ir sušuko:

– Už Partijos pražūtį ir už Romą, antraip išdaužysiu jums dantis, žemrausiai! Roma nebus saugi, kol nesužlugdysime Partijos. Puikiai pažįstu Korbulą. Išgerkime už Korbulą, kviritai!

Mano tėvas tarstelėjo išgersiąs už Korbulą, nes girdėjęs, jog tai garbingas vyras, kuris vargina savo kūną lygiai taip, o net ir dar labiau nei savo legionus. Tačiau jis esą nenorėtų šiandien gerti už jokią pražūtį – net Partijos, nes ir šiaip pretorionų laukianti nemaloni prievolė.

Centurionas susigėdęs nutilo ir pažvelgė į saulę, kuri valanda. Mano tėvas, pasinaudojęs proga, švelniai kreipėsi į ponią Tuliją ir paklausė:

– Kodėl prisipažinai krikščione, juk iš tikrųjų netiki Jėzų Nazarietį esant Dievo Sūnų ir pasaulio atpirkėją? Tu net nekrikštyta. Šventą vakarienę valgydavai paniurusi tik todėl, kad buvai namų šeimininkė, o vardan Kristaus palaimintos duonos ir vyno net neliesdavai. Apgailestauju, kad tenka bergždžiai tau žūti. Rimtai svarsčiau, kad likusi našle gyvensi maloniau. Kitą, geresnį, vyrą tikrai susirastum, nes tebesi mano akims graži ir, nors turi metų, dar mažai pasikeitusi, beje, dar ir turtinga. Maniau, kad po gedulo prasidės jaunikių varžybos. Bet net ta mintis nesužadino man pavydo, nes tavo laimė man svarbiau nei mano paties įnoriai. O dėl Kristaus ir jo karalystės mudu niekuomet nesutardavom.

Ponia Tulija sušnypštė:

– Jeigu mirštu su tavim vardan Kristaus, tai aš tokia pat gera krikščionė kaip ir tu, pasipūtėli Markai. Norėdama tau įsiteikti, turtą ir vertingus daiktus išdalijau neturtėliams, nes nepakenčiau tavo pyktavimo. Nejau nepastebi, kad nė žodeliu neprikišau tau, kad per tavo baisų užsispyrimą buvo pažemintas mūsų vardas? Apie tavo beprotystę turiu griežtą savo nuomonę, tačiau šią valandą tylėsiu kaip vandens į burną prisisėmusi, kad tik darkart tavęs neužgaučiau.

Ji susigraudino, apsikabino mano tėvą, pabučiavo ir, vilgydama ašarom jo skruostus, patikino:

– Aš nebijau mirties – juk mirsiu su tavim, Markai. Negaliu net pagalvoti, kad likčiau tavo našle. Tu vienintelis vyras, kurį aš tikrai mylėjau, nors net su dviem vyrais spėjau išsiskirti, o vieną sutuoktinį nulydėt į kapą, iki vėl tave suradau. Žiauriai pasielgei, kitados mane palikdamas ir visai apie mano jausmus nemąstydamas. Nukeliavau paskui tave ligi Egipto. Žinoma, mano kelionę lėmė daugybė kitų priežasčių, bet tu į Galilėją keliavai su kažkokia žyde, o paskui turėjai tą bjaurybę graikę Myriną, kurios dora manęs niekuomet neįtikinsi – net jei šimtą paminklų pastatytum Myrinos mieste ir kiekvienoj Azijos aikštėj. Bet ir aš turėjau savų silpnybių. Svarbiausia, kad tu myli mane ir vadini gražia, nors mano plaukai nudažyti, pagurklis nudribęs, o burnoje turiu daug dramblio kaulo dantų.

– Tau pavyko tai nuslėpti, – nusistebėjo tėvas. – Aš šito net nenumaniau, nes tavo dantys mano akims visada perlais tviskėjo – kaip tuosyk Bajose, rožėm žydint. Sąžinė mane graužia, kad tada mudu elgėmės niekingai tuometinio tavo vyro atžvilgiu. Galiu pasiteisinti tik tuo, kad tu tūkstančiais bučinių ir priesaikų patikinai niekados jo nemylėjusi, ištekėjusi vien giminės spiriama, ir pažadėjai kuo greičiau išsiskirti. Pažado tesėti neskubėjai, tad man teko galų gale išvykti Aleksandrijon, kad nežeminčiau tavęs diduomenės akyse.

Apsikabinę jiedu nugrimzdo į gražius prisiminimus. Ponia Tulija bent jau žodžiais gailestavo to, ką gyvenime prarado, nes tėvas karštai šito

prašė. Tiesa, ji sumurmėjo, kad Bajų prisiminimai per saldūs gailestauti. Priešingai, galvodama apie Bajų rožes, ji pasijuto vėl jauna.

Juodviem šitaip šnekučiuojant krikščionis jaunuolis, kurio marškinius ženklino siauras raudonas apvadas, padrąsėjęs nuo vyno, paklausė centuriono, ar šiam įsakyta suimti ir kitus sutiktus krikščionis. Centurionas tai griežtai paneigė ir patikino gavęs įsakymą visiškai slaptai nukirsti galvas tiktai mano tėvui ir poniai Tulijai.

Tada jaunasis raitelis prisipažino esąs krikščionis ir pasiūlė mano tėvui sustiprinti dvasią bendra šventa krikščioniška vakariene, nors jie negalėjo valgyti už uždarų durų ir diena tebešvietė. Bet, spėjo jis, gal galį tai atlikti ir dabar, atsižvelgdami į nepaprastas aplinkybes.

Centurionas pasakė neprieštaraująs ir burtų nebijąs, priešingai – jam smalsu, mat apie krikščionis tiek daug visko prišnekėta. Tėvas mielai sutiko, tik paprašė jaunuolį palaiminti vyną ir duoną.

– Pats to padaryti negaliu, – tarė jis. – Gal iš bergždžio užsispyrimo ir savimeilės, bet kitados Jeruzalėje ant Jėzaus Nazariečio mokinių nusileido dvasia ir jie savo ruožtu pakrikštijo daugybę žmonių, tad visi persiėmė tos pačios dvasios. Tuomet karštai troškau krikšto, tačiau Jėzaus mokiniai uždraudė krikštytis, nes buvau neapipjaustytas, ir liepė man neplepėti to, ko neišmanau. Visą gyvenimą prisiminiau jų paliepimą ir niekuomet nieko nemokiau, nors, žinoma, kartais, taisydamas klaidas, papasakodavau, ką savom akim buvau regėjęs ar žinojau esant tiesą. Krikštą priėmiau tiktai čia, Romoje, kai Kefas geraširdiškai manęs paprašė atleisti už ankstesniąją puikybę. Jis amžiams liko skolingas, nes sykį ant Galilėjos kalno paskolinau jam savo asilą, kad traukdamas Jeruzalėn galėtų pargabenti į Kafarnaumą savo šlubą uošvę. Atleisk man už plepumą. Matau, jog kariai reikšmingai žvilgčioja į dangų. Šnekalai apie praėjusius laikus – seniokų silpnybė. O vynas pernelyg atpalaidavo man liežuvį.

Tačiau jaunikaičio paprašytas mano tėvas sutiko papasakoti, kaip visą Jeruzalę tarytum viesulas sudrebino ir jis savom akim regėjo liepsneles virš mokinių galvų. Jis pripažino, jog nieko panašaus nenutiko tada, kai po daugelio metų jį krikštijo Kefas. O šiaip jis nieką išmanė apie dvasią, todėl nebenorėjo daugiau tuščiai aušinti burnos.

– Tegul papasakoja tie, kurie visa ką išmano geriau, – pasakė jis. – Aš pats niekuo tvirtai netikiu – tiktai tuo, kad esu silpnas. Vis dėlto bemaž neabejoju, kad tada, kai šie bičiuliai vardan Kristaus nukirs man galvą, aš atsidursiu Jo karalystėje ar ten, kur Jam atrodys geriausia mane išmėginti. Bet kokia yra ta Jo karalystė – nežinau. Viską palieku Jo valiai.

Jiedu suklupo, – ponia Tulija taip pat, – ir raitelis prisimenamais žodžiais palaimino duoną ir vyną kaip Kristaus kūną ir kraują. Jie mėgavosi ta malone, liedami džiaugsmo ašaras, o paskui bučiavosi. Ponia

Tulija tikino palaimingai suvirpus širdį – tartum nujaučiant rojų. Ten ji, susikibusi už rankų su mano tėvu, ketino žengti, o gal kur kitur, – kad tik ten, kur mano tėvas.

Pretorionai pripažino neįžvelgią šiuose burtuose nieko pikta. Paskui centurionas, dar sykį žvilgtelėjęs dangun, reikšmingai kostelėjo. Mano tėvas paskubom sumokėjo už valgį ir gėrimą, pridėdamas nemažų arbatpinigių, o likusius pinigus perdavė centurionui su pretorionais, dar kartą atsiprašydamas už vargą ir palaimindamas juos vardan Kristaus. Centurionas mandagiai priminė, kad derėtų pasislėpti nuo liudytojų už kapo paminklo, nes įsakymą privaląs įvykdyti kuo slapčiausiai.

Krikščionis raitelis staiga prapliupo verkti ir pasakė, jog tada, kai laimino duoną ir vyną, jį ūmai suėmė toks džiaugsmingas suvokimas, kad neatsižadėsiąs jo šiam bergždžiam gyvenime. Jį kamavo mintis, kad daugybė paprastų krikščionių dabar galuojasi cirke dėl Kristaus, o jam pačiam gal neužteks tvirtybės iškęsti persekiojimą. Todėl karštai paprašė centuriono padėti jam iškeliauti į nuostabiausią žmogaus kelionę – nukirsti galvą. Jis tiek kaltas kiek kiti krikščionys, taigi tas pats nuosprendis galiojąs ir jam.

Centurionas apstulbo, tačiau geriau pagalvojęs pripažino, jog tikriausiai nepažeis tarnybos nuorodų leisdamas jaunikaičiui numirti drauge su mano tėvu bei ponia Tulija. Viskas baigėsi tuo, kad kai kurie liudytojai ėmė maldauti tokio pat džiaugsmo. Neslėpsiu: man pasakojo, jog tėvas suspėjo juos visus gerai nuvaišinti vynu.

Tačiau centurionas griežtai atsisakė kirsti jiems galvas pareikšdamas, kad ir jo geraširdystė turi saiką. Vieną jis galįs nubausti mirtimi ir, beje, paminėti ataskaitoje, bet daugiau nudaigojęs atkreiptų nereikalingą dėmesį ir sukeltų bergždžią vaškuotų lentelių karą, juolab kad nemokąs gerai rašyti.

Užtat jis prisipažino, jog visa, ką čia matė, padarė jam tokį stiprų įspūdį, kad ateityje norėtų apie tuos dalykus sužinoti daugiau. Kristus turįs būti galingas Dievas, kad jo šalininkams mirtis tapo džiaugsmu. Jis kaip gyvas niekuomet negirdėjęs, kad kas savo noru būtų miręs, tarkim, dėl Jupiterio ar Bakcho. Apie Venerą – kita kalba.

Pretorionai nuvedė už kapo paminklo mano tėvą, ponią Tuliją ir raitelį, kurio vardo centurionas vos neužmiršo pakeverzoti vaškuotoje lentelėje – mat buvo toks nusikaušęs, – išrinko tris laviausius pretorionus, kad tie nukirstų galvas vienu kirčiu. Mano tėvas ir ponia Tulija mirė klūpodami, susiėmę už rankų. Slaptas krikščionis, kuris viską matė ir vėliau man papasakojo, tvirtino žemę suūžus ir dangų išspjovus ugnies liepsnas, kurios apžilpino kaimiečiams akis. Bet, manding, šitai jis papasakojo norėdamas man įsiteikti, o gal šitai jam tik prisisapnavo.

Pretorionai metė burtus, kuris jų pagal įstatymą liks saugoti kūnų, iki juos pasiims savieji. Tai matydami pašaliečiai pasisiūlė pasirūpinti

kūnais, nes visi slapti krikščionys esą broliai, tad lyg ir giminaičiai. Centurionas laikė šį teiginį juridiškai nepagrįstu, tačiau mielai sutiko su siūlymu, nes nenorėjo atimti iš sargybinio cirko džiaugsmų. Pusiaudieniu jie išskubėjo atgal į miestą, o paskui į cirką anoj upės pusėj, vildamiesi dar rasti stovimų vietų tarp pretorionų.

Slapti krikščionys pasiėmė mano tėvo, ponios Tulijos bei jauno raitelio kūnus. Iš pagarbos senai giminei neminiu jo vardo, nes tai buvo vienintelis senyvų tėvų palikuonis ir sūnaus beprotystė juos labai prislėgė. Tėvai jį lepino, pro pirštus žiūrėjo į pinkliojimąsi su krikščionimis, vildamiesi jį kada nors, pradėjus kilti tarnyboje, užmiršiant tas kvailystes – kaip kad jauni vyrai po vedybų užmiršta bergždžias filosofijas.

Jie nesuprato, kas dedasi, ir džiaugėsi, kad jų sūnus nešvaisto laiko citrą brązgindamas, girtuoklystėms ir Romos viešnamiuose nesimoko nedorų papročių. Man pasakojo, jog jaunikaičio veidas buvo tyras ir saulės nuskaistintas, kai nužingsniavo už kapo paminklo. Kad giminės neslėgtų gėda, tėvai, kurį laiką kaltinę save ir pagaliau įveikę liūdesį, nusprendė užmiršti sūnų ir įsivaikino paveldėtoją iš jaunesnės, stipraus kraujo, giminės.

Su mirusiųjų kūnais buvo pasielgta pagarbiai – nesudeginti jie buvo pakasti po žemėm. Taigi mano tėvas prarado kapo vietą, nusipirktą prie Cerės karalių kapų, bet nemanau, kad jis dėl to būtų krimtęsis. Tais laikais krikščionys jau pradėjo kirsti minkštame akmenyje požeminius kapus ir laidoti juose savo numirėlius. Sako, kad dabar tuose požeminiuose kapuose jie rengia slaptus susirinkimus. Šitai, sako, geriausiai įrodo jų tikėjimo blogumą, nes jie net savo mirusiesiems neduodą ramybės. Tačiau tu, mano sūnau Julijau, gerbk katakombas. Nedrumsk jų ramybės – juk ten ilsisi tavo senelio kūnas, laukdamas prisikėlimo ryto.

Pusiaudieniu cirke pradėjo dalyti pintines su valgiu. Neronas persirengė lenktynininko drabužiais ir auksuotu baltutėliu keturkinkiu keletą kartų apskriejo lenktynių taku areną, sveikindamas džiūgaujančius žiūrovus ir linkėdamas jiems gero apetito. Žiūrovams buvo mėtomi ir išlošių rutulėliai, nors ne taip švaistūniškai kaip anksčiau. Suprantama, juk Neronas didžiulių statybų darbams išleido apstus pinigų. Jis manė, jog žiūrovų vargus atmokės retai pamatomas vaidinimas ir, žinoma, buvo visiškai teisus.

Ligi tol buvau ramus, patenkintas, nors po valgio dalybų aš buvau atsakingas už didžiąją dalį vaidinimo. Teisybę sakant, Nerono sugalvota vaidinimo dalis nenusisekė. Manau, jog buvo kalti teatro darbininkai, visai nepažinę krikščionių mąstysenos.

Aš lyg ir neturiu teisės vertinti, bet manau, kad žiūrovams būtų visai nepatikusi pirmoji vaidinimo dalis, jeigu ne mano laukiniai šunys, iš-

bėgę tuoj po dievų ir senato eisenos bei sutrumpintos Nerono kalbos skaitymo. Iš pradžių kelios dešimtys žvėrių kailiais apvilktų krikščionių buvo išvaryti į areną ir užpjudyti pora dešimčių šunų.

Šunys puikiai atliko užduotį ir, paragavę kraujo, be jokios baimės puolė draskyti žmonių. Jie gainiojosi po areną krikščionis, aptaisytus žvėrių kailiais, ir, mitriai griebę už blauzdų, pargriaudavo, – kaip amfiteatre, kada vaikydavosi žvėris, – ir išsyk suleisdavo dantis į gerkles, taigi negaišdami ir nedraskydami kūnų. Šunys buvo alkinti, iš ryto nešerti, tačiau aukų neėdė, na gal tik prabėgom numalšindavo troškulį krauju ir vėl šokdavo gainiotis aukų.

Bet nuostabiausia tai, kad, atlikę darbą, šunys paklusdavo antblauzdžiais bei odinėmis rankovėmis apsitaisiusių mokytojų švilpukams. Ir paklusdavo taip pat nuolankiai kaip per įprastą šunų medžioklę – išsyk sugrįždavo į pančius. Ne veltui džiaugiausi, mat dėl visa ko buvau išrikiavęs lankininkus, kurie būtų strėlėmis pakirtę šunis, per daug įsiutintus žmogienos skonio. Vaidinimas turėjo vykti toliau, todėl neturėjome laiko sužvėrėjusių šunų gaudynėms. Taigi šunų mokytojai tikrai nusipelnė mano pagarbos.

Danaidžių vestuvės vyko kiek kitaip, nei buvo numatyta. Vestuviniais drabužiais išpuošti krikščionys jaunikaičiai bei mergelės nešoko apeiginių šokių, o stovėjo kaip kokie kvailiai vidur arenos. Užtat juos turėjo pakeisti tikri aktoriai. Nuotakos turėjo visokiais būdais galabyti savo jaunikius, – kaip kad Danajo dukterys. Tačiau krikščionės atsisakė tai daryti, nors jaunuolių mirtis būtų buvusi lengva.

Kai kuriuos jų vėzdais užplumpino karonai. Likusieji buvo apkaišyti virbais ir pririšti prie stulpų, kur gavo laukti laužo kartu su kitais nusikaltėliais. Pripažįstu, kad žiūrovai turėjo gardaus juoko, kai persigandusios Danajo dukterys rėčiais nešiojo vandenį iš kubilų, sustatytų arenoje, ir mėgino užgesinti laužus. Degančių krikščionių vaitonės buvo tokios garsios, kad jų nenustelbė nė vandens vargonų gaudesys bei kitų muzikos instrumentų tarškėjimas. Tos vaitonės akino merginas skubėti.

Galiausiai buvo padegtas gražiai išpuoštas medinis statinys, pro kurio langus ir duris veržėsi krikščionys, prirakinti prie grindų – senukai ir žilagalvės moterys, kurie įtaigiai parodė Romos gaisro klaiką, kai liepsnos pagavo laižyti jiems rankas ir kojas. Daugis to gaisro gesintojų žuvo ugnyje, nes, metę šalin visus rėčius, puolė į liepsnas, bergždžiai mėgindami nutraukti grandines ir ištempti iš namų savo tėvus, brolius bei seseris.

Žiūrovai – ypač viršutinėse – prastuomenės eilėse – griaudė juoku. Tačiau dauguma senato narių prieštariai nusigręžė. Raitelių pusėje pasigirdo priekaištų dėl nereikalingo žiaurumo, nors mirtis liepsnose, žinoma, buvo geriausia bausmė Romos padegėjams.

Paskui iš Viminalio buvo atgabenti mano tėvo namiškiai ir nuvesti prie kitų nuteistųjų. Tiek Barbas, tiek Jukundas, supratę, kas jų laukia, mėgino prašytis pas mane. Sargybiniai tarytum negirdėjo jų, nes daugis suimtųjų, išgąsdinti dejonių, sklindančių net iš rūsių bei arklidžių, su bergždžiom dingstim mėgino išsiteisinti.

Juos išrūšiavo skirtingiems pasirodymams ir vienus būrelius nuo kitų atribojo, kad nesusimaišytų, o aš neturėjau ko pas juos eiti. Pasiklioviau patyriais žvėryno vyresniaisiais ir, kaip žvėrių pasirodymų rengėjas, sėdėjau aukštai, garbingoje vietoje, vis nusilenkdamas plojantiems žiūrovams. Nebūčiau spėjęs nubėgti žemyn, net jei man būtų pranešę, kad kas nors prašosi priimamas.

Be to, Jukundas, pasiramsčiuodamas ramentais ir šiaip suglumęs, bemaž neabejojo, kad susekta niekam tikusi brolija, kuriai jis priklausė drauge su kitais Palatino bendramoksliais iš Rytų, ir kad teismas jam už tai paskyrė bausmę.

Tos brolijos nariai, – kaip visi pašėlę jaunikaičiai, svajojantys apie didelius dalykus, – manė, kad būtina sužlugdyti Partiją ir perkelti valstybės sostinę į Rytus. Jie mąstė bemaž taip pat kaip kitados Neronas, kai jam įsigiežė nesutarimai su senatu. Jų ketinimai skyrėsi tik tuo, kad Jukundo bičiuliai siekė po pergalingo karo atiduoti valdžią Rytų karalių senųjų giminių sąjungai ir nušalinti romėnus.

Žinoma, šitokių užmačių niekas nebūtų vertinęs rimtai, nes tai tik vaikiškas karštakošiškumas. Tačiau Jukundas, ką tik apsivilkęs vyro togą ir sukakęs penkiolika metų, buvo toks savimyla, kad įsivaizdavo kenčiąs už sąmokslą.

Ko gera, jo svajones dar pakurstė žydai krikščionys, kurie laikė Jeruzalę tinkama pasaulio sostine. Nežinau, ar čia neprikišo liežuvio Kefas, nes gyvendamas Romoje jis labai ilgėdavosi Jeruzalės šventyklos ir Galilėjos jūros pakrančių. Netekęs vilties ir nūsdamas bent šiaip taip verstis, – ne prasčiau už Paulių, – Kefas kartais eidavo prie Ostijos žvejoti. Gal jis prišnekėjo Jukundui apie Jeruzalę ko nors, o berniukas neteisingai suprato ir suplakė krikščionių mintis su savo garbėtroškiškom svajonėm. Nežinia ir nesuprasi, kas dedasi penkiolikmečio vaikinuko galvoje. Bent jau aš nesuprantu, bet tu, neklaužada sūnau Julijau, tikriausiai tariesi žinąs.

Supratęs, jog turės mirti, Jukundas išpasakojo apie savo sąmokslą Barbui. Nesuradę manęs, jiedu nusprendė garbingai žūti drauge. O aš vargu ar būčiau jiems padėjęs net žinodamas, kas jiems nutiko, – juk taip smarkiai Neronas niršo ant mano tėvo, kuris viešai pažemino jį per senato posėdį.

Patogumo dėlei vaidinimą surengiau taip, kad per antrąją dalį arenoje viešpatautų laukiniai žvėrys. Susigėdę dėl patirtos nesėkmės, teatro darbininkai atsisakė begėdiško pertraukos pasirodymo, kurio vis

tiek nederėjo rodyti, nes Vestos mergelės, prisiminusios savo šventyklos bei atrijaus pragaištį per gaisrą, paskutinę akimirką nusprendė savo apsilankymu pagerbti padegėjų teismą.

Todėl nuogų kūnų rodyti negalėjome. Tigelinas, atkakęs kartu su senatoriais, turėjo paskubom kokiais nors skaruliais uždangstyti tam tikras nukryžiuotųjų kūnų vietas, nors dauguma žiūrovų dėl to nusiminė. Vis dėlto Vestos mergelės nepaprastai gerbiamos, todėl niekas įžūliai nereiškė prieštarų, kad per jas tenka imtis tokių priemonių.

Įvairovės ir įtampos dėlei nusprendžiau apginkluoti norinčius krikščionis kovoti su žvėrimis. Ketinau jiems duoti lankų bei iečių žinodamas, kad krikščionims tikėjimas draudžia kenkti net priešams. Tikriausiai ir Neronas nebūtų prieštaravęs. Jis nieko nebijodavo, jei tik stebėdavo ganėtinas žiūrovų skaičius.

Tačiau duoti krikščionims ginklų Tigelinas man uždraudė griežtai, nes tarėsi esąs atsakingas už imperatoriaus saugumą. Todėl norintiems kautis jis davė tiktai kalavijų, peilių ir kuokų. Ginklai turėjo būti padalyti prieš išeinant į areną.

Jukundas su Barbu pasirinko liūtus bei kalavijus ir išsyk gavo, ko prašę. Neabejotinai liūdna, kad krikščionys nenorėjo vaidinti karių ir tik keletas pareiškė norą kautis. Mat diduma jų tetroško nesipriešindami blogiui kuo greičiau pakliūti į rojų.

Vaidinimui įpusėjus nūdau pakurstyti žiūrovų dėmesį, tad išvariau būrį krikščionių, apvilktų žvėrių kailiais, ant smėlio ir užpjudžiau juos tuntu šunų. Šįsyk kai kurie šunys nepakluso mokytojų švilpukams ir, atlikę savo darbą, kaukdami toliau lakstė po areną. Būčiau nesijaudinęs, bet skalikai brangiai kainuoja, be to, nenorėjau, kad jie bereik žūtų.

Tada atėjo trijų neprijaukintų liūtų eilė. Tai buvo dailūs gyvūnai ir aš ne veltui jais didžiavausi. Pasitaręs su savo patyriais valdiniais, parinkau liūtams mažajėgių senukų, senų moterėlių, luošių bei paauglių. Mano valdiniai tikino, jog žiūrovus labiausiai pralinksmina ir daugiausia juoko sukelia luošiai bei neūžaugos, gainiojami žvėrių. Taigi dar ir dėl to Jukundui su ramentais vertėjo išeiti prieš liūtus.

Iš pradžių skerstinų krikščionių būrys sustriksėjo ir nušlubčiojo į arenos vidurį. Dėl visa ko šunų mokytojai ketino juos botagais ginti nuo savo augintinių. Laimė, įsiutę šunys krikščionių nepuolė – šie juk nevilkėjo kailių ir nedvokė žvėrimis. Tada arenos link iškleivojo Jukundas ir Barbas su kalavijais, išvesdami ginkluotą krikščionių gaujelę.

Žiūrovai plyšo juokais išvydę jaunikaitį, klibikščiuojantį su ramentais, ir bedantį senį, keliantį kalaviją vardan imperatoriaus. Baisiausiai persigandau dėl žiūrovų pajuokos ir mestelėjau akį į Neroną. Manding, jį įžeidė žiūrovų juokas ir mano nenuovokumas, mat nenumačiau to iš anksto, bet jis neišsidavė ir kvatojo podraug su visais.

Reikia pripažinti, kad Jukundo ir Barbo savimyliška vaidyba mane nepaprastai juokino, kol jų nepažinau. Tikrai aš jų nepažinau, kai išžygiavo į arenos vidurį ir įsakė kitiems ginkluotiems krikščionims apstoti ratu senukus bei vaikus.

Nieku gyvu neįsivaizdavau, kad mano paties sūnus ir ištikimiausias tarnas bus atiduoti žvėrims. Priešingai, aš nusistebėjau, jog kažkam šovė puiki mintis nurodyti kaip tik tom dviem juokingom žmogystom išvesti savo karius prieš liūtus. Jie sukėlė nemalštančio juoko audrą, didingais mostais rikiuodami krikščionis mūšiui. Iš juoko žmonės mušė sau per kelius, o kai kurie ėdrūnai net išvėmė lauk ką tik surytą valgį.

Manau, kad tiek Jukundą, tiek Barbą skaudžiai žeidė žiūrovų kvatojimas. Liūtus jie išsirinko todėl, kad Barbas papasakojo Jukundui mane jaunystėje prie Antiochijos plikom rankom sugavus liūtą. Jis pats tada esą irgi parodęs nepaprastą narsą, todėl geriausiai iš žvėrių pažįstąs kaip tik liūtus.

Dėl visa ko jis liepė Jukundui mesti šalin ramentus, imti į rankas kalaviją ir klauptis ant kelių jam už nugaros, kad neparvirstų per pirmąjį liūtų puolimą. Savo kūnu jis iš pradžių norėjo pridengti Jukundą, iki šis gaus progą parodyti narsumą. Manau, kad Barbas, atsilygindamas Jukundui už pasitikėjimą, išdavė šiam, jog aš esu jo tikras tėvas.

Tai žinojo tik mano tėvas Markas su Barbu. Net Klaudijai neišdrįsau papasakoti apie jaunystės suklydimo vaisių, nors, grįžęs iš Britanijos, gyriausi apie Lugundą. Kai atidarė liūtų vartus, Jukundas mėgino atkreipti mano dėmesį – šaukė ir drąsiai mosavo kalaviju, rodydamas nebijąs nieko. Tik tada man tartum atsivėrė akys ir aš pažinau juodu su Barbu. Širdis man nusirito į kulnus. Atrodo, susijaudinęs užrikau, kad vaidinimą nutrauktų.

Laimė, per triukšmą niekas mano paliepimo neišgirdo, nes didžiuliams liūtams išpuolus ant smėlio visi žiūrovai pradėjo šaukti ir daugis pašoko ant kojų, kad geriau matytų. Jei dėl Jukundo būčiau nutraukęs vaidinimą įdomiausioje vietoje, Neronas tikriausiai būtų taip įniršęs, kad ir mane – už tėvą – nusiuntęs ant arenos smėlio. Taigi kas iš to būtų turėjęs naudos? Šitaip pamąstęs, aš nusiraminau ir nudžiugau, kad niekas neišgirdo mano nerimastingo šauksmo.

Kol nepradėjau pasakoti apie tą nepamirštamą jaudulingą kovą, – už ją nevertai buvau garbstomas ir giriamas, – turiu pasakyti, jog Sabina, laikiusi liūtus savais žvėrimis, kartu su Epafroditu visaip juos erzino ir kurstė jų kraugeriškumą. Kad būtų juokingiau, ji savom rankom nutraukė keliems krikščionių berniukams kojų sausgysles, idant šie įtikimiau šlubčiotų, ir sukapojo liūtų pasirodymui atrinktas kelias krikščiones moteris, idant liūtai pajustų jų kraujo kvapą.

Ji pavydėjo man žiūrovų prielankumo, todėl po visko pasigyrė savo žiaurumu, nes manė prisidėjusi prie pasirodymo sėkmės. Viskas bai-

gėsi tuo, kad Flavijus Sabinas nutraukė su ja santykius. Sabinos jaunesnysis brolis Titas Flavijus, kurio nereikėtų painioti su jo paties pusbroliu – Flavijaus Vespasiano sūnumi Titu, sakytum už tai pradėjo slapta bendrauti su krikščionimis ir juos ginti. Žinoma, iš dalies jį paveikė ir Flavijaus Sabino pagieža Tigelinui.

Taigi tie trys didingi liūtai puolė į areną taip siutingai, kad pats didžiausias, ūmai išbėgęs iš tamsos į saulę, griuvo kūliavirsčias į tebesmilkstančius laužo degulius ir apsisvilino gaurus. Bet dėl to jis dar labiau įsiuto, tad viskas klojosi puikiai. Saulės apžilpinti liūtai, – tuo ir siekta padidinti įtampą, – iš pradžių suko ratus riaumodami ir nepaisydami būrio krikščionių vidury arenos. Letenomis jie nusitraukė nuo apsauginio aptvaro keletą nukryžiuotųjų.

Tuo laiku Barbas pamatęs, kad liūtas apsvilo gaurus, pribėgęs stvėrė nuo žemės smilkstantį pagalį ir paragino kitus ginkluotus krikščionis pasielgti taip pat. Mosuodamas nuodėguliu ir be paliovos jį pūsdamas, Barbas įdegė liepsną, tad dabar dešinėje rankoje jis laikė kalaviją, o kairėje – pliskantį pagalį liūtui nuvyti. Pora krikščionių spėjo pasielgti taip pat, iki liūtai pastebėjo juos bėgant ir iš nugaros parbloškė vieną ant žemės, šiam nė nemostelėjus kalaviju. Žiūrovai šaukė iš piktumo, tardami jį iš baimės atsukus nugarą liūtams, nors tas tiesiog lindo į pavojų, mėgindamas su nuodėguliu rankoje tiktai grįžti prie beginklių krikščionių.

Netikėtai į tą žaidimą įsitraukė ir šunys, besiblaškantys po areną. Kaip išmokyti, jie susitelkė į gaują ir narsiai puolė gainiotis liūtus dantimis gribšėdami šiems užpakalines kojas. Tad iš pradžių krikščionys lengvai apsigynė, nes liūtai piktai suriaumodami vis atsisukdavo nuspirti kimbančių šunų. Barbas išdūrė akį puolančiam liūtui ir griuvo ant žemės, o tada Jukundas klūpodamas perrėžė liūtui pilvą.

Kol liūtas tampėsi ant žemės, draskydamasis išlindusias žarnas, Jukundas pritykino arčiau ir vykusiai smogė mirtiną smūgį, nors žvėris, tąsomas priešmirtinių traukulių, nuplėšė jam galvos odą, tad akis užpylė kraujas. Audringais plojimais žiūrovai rodė jam palankumą.

Apčiupinėjęs Barbą ir supratęs, kad tas išleido dvasią, Jukundas pakėlė nuo žemės Barbo pamestą deglą ir ėmė aklai juo mosuoti, o ranka, kuria laikė kalaviją, mėgino nusibraukti akis liejantį kraują. Vienas liūtas bakstelėjo snukiu į deglą ir baisiai persigando – tarytum įkaitintos tramdytojo geležies. Tada jis nusisuko ir ėmė ieškotis lengvesnio grobio. Pradėjau būgštauti, kad pasirodymas nepasiseks, ir pernelyg naiviai tikėjęs, kad krikščionys nemoka naudotis ginklais.

Šunų jau buvo likę nedaug. O ir tie greitai pavargo, tad du dar likę gyvi liūtai juos sudorojo prieš užpuldami krikščionis. Šunys buvo tokie narsūs, kad nė vienas jų nespruko pabrukęs uodegos. Paskutiniajam liūtas sulaužė stuburą mitriu letenos smūgiu taip skaudžiai, kad

šuo sukaukė. Keletas šunų mylėtojų žiūrovų eilėse pašoko ir suriko, kad žaidimas pernelyg žiaurus – šunų kankinti nevalia. Galiausiai vienas krikščionis kalaviju pagailiai užbaigė to vargšelio kančias.

Jukundas dar gebėjo kautis. Vienas krikščionis su vėzdu pastebėjęs, jog Jukundas mitriausiai iš visų švaistosi kalaviju, stojo jo ginti. Drauge jiedu smarkiai sužeidė antrą liūtą. Žiūrovai taip įsijaudrino, kad šen bei ten ėmė kilti nykščiai. Žinoma, bergždžiai ir skubotai. Jukundas žuvo.

Viskas baigėsi nykiom skerdynėm, kai abu liūtai pripuolė prie beginklių krikščionių saujelės. Krikščionys net nebėgo nuo jų, o galėjo palinksminti žiūrovus. Jie susispietė tirštai į būrelį, tad liūtams teko tampyti juos po vieną. Turėjau skubinai paleisti į pagalbą dvi įerzintas meškas. Galų gale nubaigę krikščionis, liūtai smagiai susikovė su meškom. Sužeistasis liūtas žiūrovus sužavėjo beprotiška narsa.

Jukundo mirtis mane sukrėtė, nors jau tada žinojau per Romos gaisrą Tigelino soduose nutikus tokių dalykų, už kuriuos Jukundas nusipelnė tos bausmės. Bet apie tai papasakosiu vėliau. Dabar atsakomybė už pasirodymus gulė ant mano pečių. Vaidinimą reikėjo tęsti. Tą valandėlę vienas Cerės kaimo vergų atsigavo iki manęs ir spinduliuodamas džiaugsmu nelauktai pranešė, jog Klaudija ryte pagimdė man sveiką sūnų – abu jaučiasi gerai ir Klaudija prašo mano sutikimo duoti berniukui Klemenso vardą.

Kuo geriausiu ženklu palaikiau, kad sūnui Jukundui didvyriškai kritus nuo liūto letenos tą pat akimirką gavau žinią apie kito sūnaus gimimą. Tiesa, Klemenso – taikingojo – vardo, mano galva, nederėjo jam duoti, atsižvelgiant į aplinkybes, kuriomis išgirdau apie sūnaus gimtį. Bet džiaugsmo pagautas pamaniau šiuosyk duosiąs valią Klaudijai, nes gerai žinojau turėsiąs jai paaiškinti daugybę kitų dalykų. Juk greitai bus dešimt metų, kai širdy vadinu tave Julijum, vieninteli mano sūnau.

Daugeriopas vaidinimas tęsėsi visą popietę. Žinoma, atsitiko nenumatytų staigmenų, bet šitaip norom nenorom nutinka arenoje siaučiant laukiniams žvėrims. Apskritai staigmenos man buvo naudingos ir visi jas laikė mano, sumanaus rengėjo, nuopelnu. Žiūrovai dažnai lažinosi, tarp jų kilo daug žiaurių muštynių – kaip visada per tokius vaidinimus.

Viršutinėje eilėje sėdėjo būrys išsimokslinusių, bet labai jukių žydų, kurie priklausė sadukėjų partijai ir garbingu dalyku laikė romėnišką apsirengimą, barzdos skutimąsi ir lenktynių lankymą. Vienas jų pernelyg aistriai išreiškė džiaugsmą krikščionių baudimu ir sušuko „Aleliuja" – kiek žinau, vieną iš slaptų žydų Dievo vardų. Liaudį tas jo rėksmas suerzino.

Keletas jėgingų piliečių čiupo jį ir metė žemyn, o ten jau griebė kiti ir nuritino kaip kamuolį dar žemiau ir galiausiai sviedė per apsauginį

aptvarą ant arenos smėlio – tiesiai žvėrims. Žiūrovus tai dar labiau įkaitino, bet žydai, saugomi pretorionų, turėjo greitosiomis sprukti. Antraip džiūgaujanti liaudis būtų juos visus suměčiusi žvėrims. Žmonės tebegiežė ant žydų, nes kaip tik jų miesto dalis per gaisrą nesudegė.

Daugis manė, jog įvairovės dėlei šį dalyką sumaniau aš. Liaudis šaukė: „Puiku, Minutai" ir „Pakartot", tad galų gale dėl Nerono ir Popėjos turėjau pakelti rankas ir parodyti, kad aš čia niekuo dėtas, nors mielai būčiau prisiskyręs tą juokingą nutikimą.

Saulei gęstant priartėjo didžiausios įtampos valandėlė – Dirkių pasirodymas su hirkanų jaučiais. Žiūrovų džiaugsmas liejosi per kraštus, kai išsyk atidarius visus vartus į areną išpuolė apie trisdešimt laukinių jaučių su bemaž nuogom merginom, pririštom prie ragų. Pavydūs teatro darbininkai gviešėsi šio pasirodymo garbės. Kiek pasikivirčijęs leidau tiems neprityrėliams rišti merginas prie jaučių ragų. Aišku, jie su savo padėjėjais darbą atliko prastai ir vis tiek turėjo prašyti mano įgudusių jautininkų pagalbos.

Visai be reikalo su dideliu vargu vilkau arenon uolų atskalas. Artistams pro garsintuvus iškalbingai pasakojant Dirkės legendą, laukiniai jaučiai bemat nusipurtė merginas, ėmė mėtyti jas aukštyn ir smaigstyti ant ragų. Tik pora jaučių sutraiškė Dirkes į akmens luitus – taip, kaip buvo numatyta ir kaip pasakojo legenda. Bet ar aš buvau kaltas, kad nepasisekė.

Likusieji krikščionys iš arklidžių buvo nuvaryti jaučiams po kojų. Mano džiaugsmui, užmiršę savo paikystes, dabar jie elgėsi neįtikimai drąsiai. Rodės, kad juos pagavo mirties tūžmas – dabar jie rungčiomis, tarytum kokių žygdarbio ženklų, lėkė jaučių linkui ir šoko tiems ant ragų. Žiūrovai pritariamai šaukė ir net ėmė šiek tiek gailėtis jų.

Kai arenoje gyvų krikščionių neliko, jaučiai puolė durstyti nukryžiuotųjų, vartė kryžius, metėsi prie apsauginio aptvaro ir taip jį patraškino, kad arčiausiai sėdintys kilmingieji ne juokais subūgo jį sulūšiant. Tačiau žaidimas baigėsi.

Žvilgtelėjau į dangų ir, su palengvėjimu atsidusęs, paliepiau lankininkams tučtuojau iššaudyti jaučius. Šitai jie padarė taip mitriai ir žengdami prie jaučių parodė tokią drąsą, kad žiūrovai ir jiems šauksmais dėkojo už pasirodymą, o aš dar baiminausi, kad privalomųjų pasirodymų pabaiga liaudžiai nusibos.

Tigelinas norėjo galop padegti apsauginį aptvarą su prikaltais krikščionimis, tačiau Neronas nesutiko su tokiu siūlymu, būgštaudamas ugnį išplisiant ir sunaikinsiant jo cirką. Kai žiūrovai grūdosi pro visus vartus iš teatro, pretorionai, apeidami apie lauką, užbadė nukryžiuotuosius ietimis, nes Neronui atrodė neteisinga, kad jie kentės ilgiau nei tie krikščionys, kurie sudegė ugny ir kuriuos sudraskė žvėrys.

Gal kam nuostabu, kad aš lioviausi gailėjęs savo brangių laukinių jaučių, betgi būtų buvę juokinga ir vaidinimo reikšmė sumenkusi, jei juostant vakarui dalis žiūrovų būtų likusi stebėti jaučių nuobodžių gaudynių. Jie buvo taip sužvėrėję, kad galėjo žūti daug žvėryno vyrų. Be to, aš ketinau pateikti Neronui tokią didžiulę sąskaitą, kad nesikrimtau dėl būtinybės išžudyti jaučius.

Tigelinas, kuris visados gviešdavosi ištraukti ilgiausią šiaudą, jo paties manymu, pateikė geriausią staigmeną liaudžiai, po vaidinimo išgarmėjusiai į Agripinos sodus gardžiuotis Nerono pažadėtu šventiniu valgiu. Jis pasinaudojo teismingumo galia anapus mūrų ir įsakė apšviesti sodus tais dviem tūkstančiais krikščionių, kurie ankstyvą rytą buvo aklom atskirti nuo kitų ir nuvesti tenai sargauti. Protingai pamąsčius, penki tūkstančiai arenoje tiesiog nebūtų išsitekę.

Kol vyko vaidinimas, prie kelių ir aplink dirbtinius tvenkinius su dideliu vargu buvo pristatyta stulpų ir prie jų prirakinti krikščionys. Geležinių pančių užteko ne visiems, tad teko rišti lynais, galiausiai, pristigus laiko, paskutiniuosius paskubom už rankų kalti prie stulpų.

Krikščionys buvo ištepti degutu ir vašku, kurį su visokiais vargais Tigelino prokuratorius kalnais gabeno iš miesto. Bet trukiam apšvietimui tų medžiagų nepakako. Teko pasitelkti aliejų bei kitus pakaitalus. Be to, pretorionai, kuriuos tam darbui atrinko burtais, buvo prastai nusiteikę, nes nematė cirko linksmybių, o tik rudeniškoj kaitrybėj turėjo plūktis – kasti duobes ir statyti stulpus.

Taigi gulant vakarui žmonių minia išskubėjo iš cirko į viešas valgio dalybas, o pretorionai pasileido kelkraščiu degiodami gyvus žibintus, – šie liepsnojo aimanuodami ir skleisdami dusnų tvaiką. Liaudis buvo priblokšta ir to neįtikimo reginio neįvertino. Priešingai, nuo koktaus kūnų tvaiko mokslingiausieji neva prarado norą valgyti ir susiruošė grįžti į miestą. Kiti subūgo, kad besiraitantiems krikščionims taškant degutą ir vašką ant sausos žolės plykstelės ugnis ir tuoj išplis į sodus bei pavėsines. Daugis apsvilo padus, gesindami apie stulpus smilkstančią žemę.

Nenusirengęs paprastų lenktynininko drabužių Neronas nudardėjo savo kinkiniu į puotos vietą gyvų deglų nušviestais takais, bet lauktų pritarimo šūksmų neišgirdo. Priešingai, liaudis kurčiai tylėjo. Savo apmaudui, jis išvydo daug senato narių net jau rengiantis grįžti į miestą.

Išlipęs iš vežimo Neronas smagiai pasveikino liaudį, tačiau žmonių jo juokai nepralinksmino. Kada pamėgino sulaikyti išeinantį Petronijų, šis pasiteisino vien tik iš draugiškumo atkentėjęs nuobodų vaidinimą, bet jo skrandis juk esąs ne geležinis. Saldžiame žmonių kūnų tvaike jis neragausiąs net gardžiausio kepsnio.

Paburkusiais skruostais Neronas kramtė sau lūpas. Su tuo vežėjo drabužiu jis veikiau panėšėjo į galingą prakaituotą imtynininką. Nero-

nas suprato turįs pats kaip nors pasmaginti žmones, kad šie užmirštų neskoningą Tigelino renginį. O čia dar nuo stulpų ėmė kristi apdegę žmonės, nes suskrudo virvės. Kai kurie prikaltieji išsikamavę atplėšė rankas nuo stulpų ir kaip gyvi deglai puolė į minią.

Kriokiantys, rėpliojantys ir ant žemės besivartantys pavidalai, kurie jau bemaž nepanėšėjo į žmones, kėlė tiktai siaubą ir pasišlykštėjimą. Įsiutęs Neronas įsakė tučtuojau juos išgalabyti, taip pat nubaigti tuos prikaltuosius, kurie staugė garsiausiai, nes nepaliaujamas jų bliovimas trikdąs jo muzikantų meninį renginį.

Jis įsakė deginti tiek smilkalų, kiek sutelpa delnuose, ir purkšti soduose kvepalus, skirtus šventės dalyviams kvepintis. Kiekvienas numano, kiek tai kainavo, o ką dar kalbėti apie ugnies sugadintus geležinius pančius.

Paskubomis išklausiau įtakingesnių žiūrovų sveikinimus dėl puikaus pasirodymo ir, kaip privalėjau, likau cirke. Greitosiomis nusileidau į areną žiūrėti, kad karonai vėzdais stropiai dirbtų darbą, bet pirmiausia – susirinkti Jukundo bei Barbo palaikų.

Juos radau palyginti greitai. Mano nuostabai, iš sudraskytų kūnų krūsnies sveikutėlis pakilo kažkoks krikščionis jaunikaitis susiėmęs galvą. Nusišluostęs apglitusį kraują, jis nieko nepastebėjo – ant kūno jokio įkandimo, nagų ar kanopų žymių. Tik suglumęs įsistebeilijo į Vakarę žvaigždę viršum cirko ir paklausė, ar jis jau rojuje. Jaunikaitis pasakė kritęs ant smėlio, nes bergždžiu priešinimusi nenorėjęs erzinti žvėrių. Jo išsigelbėjimas suprantamas, nes nei liūtai, nei laukiniai jaučiai neliečia to, kuris apsimeta negyvas. Daugybė laukinių žvėrių gaudytojų šitaip išliko gyvi.

Aš jo išlikimą palaikiau pranašingu ženklu ir užmečiau jam ant pečių savo apsiaustą, norėdamas išgelbėti jo galvą nuo keikūnų karonų vėzdų. Už tai man buvo atlyginta, nes jaunikaitis nuodugniai papasakojo, kaip elgėsi Jukundas su Barbu ir ką jie slapta šnekėjosi, lūkuriuodami kartu su kitais suimtaisiais.

Visos patalpos buvusios tiek pritutintos krikščionių, kad net nebuvę vietos atsisėsti. Tas jaunikaitis atsitiktinai atsidūręs prie pat Jukundo. Į senatvę Barbas buvo taip apkurtęs, kad vis ragino Jukundą šnekėti garsiau, kai šis rėkčiojo į ausį apie kvailą jaunuolių sąmokslą.

Tas jaunas krikščionis savo išsigelbėjimą laikė stebuklu ir manė, kad Kristui jo reikia kokiam kitam tikslui, nors jis pats nūdo dar tą pat naktį patekti rojun su kitais krikščionimis. Taigi daviau jam švarius drabužius – o jų buvo susikaupę kalnai – ir pasirūpinau, kad jo nesulaikytų, kai eis pro cirko vartus.

Jaunuolis tarė Kristų laiminsiant mane už mano švelnumą ir gerą darbą, sakydamas tikįs, jog kada nors ir aš surasiu teisingą kelią. Aš nieko jam neatsakiau – nenorėjau įžeisti. Tik tarp kitko paklausiau jo

vardo. Jis naiviai išklojo klausęsis Pauliaus mokymo ir per krikštą gavęs Klemenso vardą. Aš krūptelėjau. Šis sutapimas paakino mane paklusti Klaudijos įgeidžiui sūnų, – bent jau iš pradžių, – pavadinti Klemensu.

Tas krikščionis neteisingai suprato mano krūptelėjimą ir pasiteisino visai nesąs taikingo būdo – priešingai, tik dabar jis mokąsis nuolankumo, nūsdamas užgniaužti savo ūmumą ir smarkumą. Jis kritęs ant žemės kaip tik dėl to, kad nenorėjęs atsakyti į pikta piktu. Jis dar sykį palaimino mane už gerumą ir sugrįžo į Romą gyvų deglų nušviestu keliu. Tačiau jis taip tvirtai įtikėjo, jog Kristui jo prisireikė kažkokiam darbui, kad, manding, neliūdėjo podraug su kitais nepakliuvęs į rojų.

Susitikau jį prieš kokius trejus metus, kai dėl užimamų pareigų man teko ramdyti krikščionių tarpusavio kivirčus ir aš turėjau palaikyti Kleto pusę. Tuomet buvo iškilęs klausimas, kas perims iš Lino ganytojišką lazdą. Klemensas tada man atrodė per jaunas ir manau, kad jis pats tai galų gale suvokė, – juk mokėsi nuolankumo.

Gal kada nors ateis ir jo eilė, bet tu nekreipk į juos dėmesio, Julijau. Krikščionys neturi jokios politinės reikšmės, nes jų karalystė yra ir bus anapus, jeigu tik jų tikybos suvis nenustelbs kiti rytietiški tikėjimai. Bet dėl savo tėvo motinos Myrinos niekuomet jų nepersekiok, – net jei kada ant jų supyktum.

Atsikratęs to vaikino, jaučiausi nepaprastai patenkintas, kad sunkiai rengtas vaidinimas nusisekė. Užtat susikivirčijau su Sabina, išgirdęs apie jos perdėtai žiaurų elgesį tiek su žvėrimis, tiek su krikščionimis. Jukundo ir Barbo palaikus liepiau suvynioti į drobules. Ir šiaip leidau daugybei baikštuolių susiieškoti ir susirinkti savųjų palaikus. Už šį prielankumą net mokesčio neėmiau, nors man siūlė apstus dovanų. Didžiumą sudraskytų kūnų teko palaidoti bendrame kape šalia prastuomenės bausmių vietos, laimė, ta vieta buvo palyginti netoli.

Taigi ramia sąžine išlėkiau į Nerono puotą ir, išvydęs Tigelino neskonybės padarinius, išreiškiau pasipiktinimą jo savavalyste. Iš anksto numaniau, kad valgio tokiai galybei žmonių neužteks. Todėl liepiau kuo greičiausiai nudirti bei sukapoti laukinius jaučius ir pavaišinti liaudį gardžia jų mėsa.

Bet ramiai valgyti negalėjau, nes jau pirmiau mačiau, kad daugis senatorių keistai į mane dėbčioja – net atsuka man nugarą, taip pat neatsako į mano sveikinimus, o paskui už indėlį rengiant vaidinimą dar ir Neronas man padėkojo – netikėtai švelniai ir tarytum kuo prasikaltęs. Tik vėliau iš jo lūpų išgirdau apie savo tėvo ir ponios Tulijos mirtį, nes Jukundo ir Barbo netikėto pasirodymo arenoje mįslės aš ligi tol vis neperkandau, nors jaunasis krikščionis man kai ką ir atskleidė. Baudžiausi kandžiai paklausti Nerono, – kai bus gerai nusiteikęs, – kaip jaunikaitis, įsūnytas senatoriaus, pakliuvo pas žvėris kartu su krikščionimis.

Apsakęs mano tėvo proto užtemimą per rytinį senato posėdį, Neronas patikino:

– Jis pažemino mane prieš senato tėvus, tačiau ne aš jį nuteisiau. Luomo broliai jį nuteisė vieningai – net balsuoti nereikėjo. Juk net imperatorius negali nuteisti senatoriaus, nepasitaręs su kitais senato tėvais. Tavo pamotė Tulija pati įžūliai kėlė triukšmą, nors aš dėl tavo gero vardo ketinau viską laikyti paslapty. O tavo tėvo įsūnytasis britas jaunikaitis, ko gera, paraidžiui suprato savo priedermę ir prisipažino esąs krikščionis. Antraip jo nebūtų atgabenę į cirką. Tačiau jis buvo luošys ir niekuomet nebūtų tapęs tikru raiteliu. Nesigraužk dėl jo mirties, nes tavo tėvas – veikiausiai dėl trukaus pamišimo – ketino išbraukti tave iš paveldėtojų. Po teisybei, tu nieko nepraranai, nors man teks nusavinti tavo tėvo turtą. Matai, dėl pinigų stygiaus aš negaliu gyventi kaip žmogus.

Pamaniau turįs paaiškinti, jog jau prieš septyniolika metų – iš anksto – gavau iš tėvo palikimą – pajamas, kurios suteikė teisę įrašyti mano vardą į raitelių luomo sąrašą. Tačiau sklypus su namais Aventine, iš kurių gaudavau tas pajamas, aš suspėjęs parduoti iki gaisro, ir jis paskui juos sunaikino. Iš pradžių tėvas man davė apstus pinigų žvėrynui, tačiau per mano rengiamus amfiteatro vaidinimus tie pinigai pavirtę paties Nerono pelnu.

Neronas kilniaširdiškai pasakė nereikalausiąs grąžinti palikimo, kurį kitados gavau iš tėvo. Jis manė, kad mano tėvo palikto turto sočiai pakaks tiek valstybės iždui, tiek jo paties statyboms. Jis net leido pasiimti iš tėvo namų daiktus, kurie turėjo man atmintinę vertę, kai edilis įrašys juos į paveldėto turto sąrašą.

Kad neliktų jokių įtarimų, aš prisipažinau kitados gavęs iš tėvo didelės atmintinės vertės taurę. Neronas susmalso, tačiau jo susidomėjimas veikiai išblėso, kai išgirdo, jog toji taurė medinė.

Galų gale aš aiškiai suvokiau, kokia baugi grėsmė iškilo man dėl tėvo gėdingo elgesio, ir skubinai pasakiau šįkart nereikalausiąs iš Nerono nė sestercijaus už prarastuosius žvėris bei kitas išlaidas, nes gerai suprantąs, kad jam svarbus kiekvienas variokas žmoniško būsto statyboms. Atidaviau net laukinių jaučių mėsą liaudžiai vaišėms ir pasiūliau į jo sąskaitą pervesti pinigus, pardavus kalnus apdarų, susikaupusių cirke, bei krikščionių papuošalus ir drabužių sagtis. Gal už juos bus pastatytos kelios kolonos naujo pereinamojo namo, kuris sujungs Palatino ir Celijaus pastatus su Aukso rūmais ant Eskvilino kalvos.

Nudžiugęs Neronas pažadėjo neužmiršti mano dosnumo. Palengvėjusia širdimi, kad nekaltinu jo dėl tėvo ir, kaip jis manė, suvestinio brolio mirties, jis kuo nuoširdžiausiai išgyrė mano nuveiktus darbus rengiant vaidinimą, pripažino apgailėtiną teatro darbininkų nesėkmę ir apmaudžią Tigelino plūkiavą. Jis manė, kad puikūs buvo ne tik žvė-

rių pasirodymai, bet ir vandens vargonų bei orkestro muzika, kurią jis pats smulkmeniškai parinkęs.

Man rodės, gergždi muzika tiktai trikdė žvėris ir įtampiausiomis akimirkomis blaškė žiūrovų dėmesį. Bet tokia buvo tik mano nuomonė, tad palaikiau liežuvį už dantų. Manding, neturėjau vertinti prasto jo pastangų vaisiaus – juk man pačiam viskas nusisekė nepaprastai.

Vis dėlto mane pradėjo smaugti liūdesys ir valgis neskonėjo. Vangstydamasis pavyduolių akių tučtuojau nuliejau gėrimo auką tėvo atminimui ir išgėriau porą taurių vyno. Pasiunčiau savo žmones sužinoti, kur nužudytas mano tėvas, ir paimti jo bei ponios Tulijos kūnų. Tačiau kūnų jie nerado – anksčiau pasakojau kodėl.

Pasitenkinau greitosiomis sukrautu laužu, kuriame po pusiaunakčio sudeginau Jukundo ir Barbo palaikus. Manau, kad ištikimybe ir ilgais tarnystės metais Barbas nusipelnė bendro laužo su Jukundu. Liepiau užgesinti laužą vynu ir savom rankom subėriau pelenus į urną.

Vėliau urną nugabenau į Cerę, į tėvo nusipirktą kapavietę ir į mano pastatytą kūgišką mauzoliejų. Juk iš mano pusės Jukundas turėjo senojo etruskų kraujo, o jo motina Lugunda buvo kilminga britė. O Barbas buvo ištikimas man iki mirties. Tai irgi rodą šiokį tokį žmogaus kilmingumą. Bronzinis etruskų gaidys ant urnos dangčio šiandien gieda jiems nemirtingumą. Pamatysi tai, Julijau, kada į Cerę nugabensi godaus ir nesupratingo savo tėvo pelenus.

Turėjau dalyvauti Nerono puotoje, kad ankstyvu išėjimu jo neįžeisčiau. Reikia pripažinti, kad apšviestose sodų vietose jis surengė puikių reginių: parodė gražių šokių, satyrų, besigainiojančių nimfas po krūmynus, Apolono ir Dafnės susitikimą ir visa kita, kas linksmina liaudį ir kursto lengvabūdiškas reiklių žiūrovų mintis. Vaišės buvo gausios, nors jaučio mėsos taip pat prisireikė. Liaudžiai tryško fontanai vyno, kurio galop net vandeniu nemiešė.

Romos padegėjai buvo nubausti pelnyta bausme ir viskas buvo atpirkta, tad kilmingiausios Romos moterys ir kolegijų žyniai drauge sumanė surengti reikšmingiausią šventės reginį – dievų sutaikinimo vakarienę. Paslapčia iš šventyklos buvo atgabenti du švenčiausi balto akmens kūgiai.

Pagal šventines apeigas juos pastatė apšviestoje palapinėje ant šventų paklojų, moterys juos apvainikavo ir, kaip privalu, pasiūlė jiems švento valgio. Šios slaptos apeigos atliekamos taip retai ir yra tokios senos, kad daugis senelių dar niekuomet nebuvo matę jas atliekant viešai. Stebėjau tas apeigas su smalsa, prisimindamas, jog romėnai jas perėmė iš etruskų, ir kartu su senatoriais bei raiteliais dievobaimingai kvatojau šventuoju juoku. Liaudžiai juoktis neleidžiama. Paskui palapinės užuolaidos buvo užtrauktos ir po kurio laiko ten blykčioję žibu-

rėliai staiga užgeso žmogaus rankos nepaliesti. Visi su palengvėjimu atsidusome – apeiga buvo atlikta deramai pagal paprotį.

Akmens kūgiai arba juos keičiantys dievai po šventos vakarienės liko tamsioj palapinėj glėbesčiuotis ant šventųjų paklojų, o Neronas surengė baugaus šventumo apeigos patyčią. Tik dėl vieno dalyko jį galima gerbti – jis primygtinai veržėsi vaidinti pats tardamas, jog šitaip laimės liaudies prielankumą.

Todėl aidint nešvankioms vestuvinėms dainoms jis liepė atviroje scenoje aprengti jį nuotakos drabužiais ir pridengti veidą liepsniniu šydu. Puikiai pamėgdžiodamas moters balsą jis užtraukė įprastą nuotakos raudą. Ant vestuvių guolio krašto jį pasodino dailus vergas Pitagoras, apsitaisęs jaunikio apdaru. Baikščios nuotakos guosti ir jai patarti atkako deivė. Aikčiodamas iš baimės Neronas leido tariamam jaunikiui atmegzti du juostos mazgus ir jiedu pusnuogiai apsikabino vestuvių guolyje.

Neronas taip puikiai pamėgdžiojo prievartavimo subūgusios mergelės aimanas, kad žiūrovai kaukė iš juoko, o paskui jis ėmė gosliai vaitoti, todėl daugis kilmingų moterų nuraudo ir prisidengė akis. Abu vaidino taip patyriai ir sumaniai, tarytum būtų iš anksto pasimokę. Didžiuma žiūrovų juokėsi, kad Pitagoras turbūt yra Nerono mylimasis, nes net Popėja visu išmoningumu nepatenkina jo erotinių įgeidžių.

Popėją šis meniškas vaidinimas taip užgavo, kad vos jam pasibaigus išskubėjo iš šventės. Tiesa, ji išėjo anksti ir dėl to, kad trečias mėnuo buvo nėščia ir žiūrėjo savo sveikatos. Įtampus vaidinimas, užsitęsęs cirke kiaurą dieną, ją išvargino.

Neronas jos nesuturėjo. Priešingai, pasinaudojęs proga, ėmėsi vadovauti gašliam nusikaušusių svečių žaidimui sodų slaptynėse.

Liaudžiai jis sukvietė visus įnamius tų viešnamių, kurie nesudegė per gaisrą, ir dosniai jiems sumokėjo iš savo iždo. Bet ir daugis kilmingų moterų ir nevaržlių sutuoktinių tamsos užuoglaudoj prisidėjo prie žaidėjų. Galiausiai krūmynai vibždėte vibždėjo ir iš visų pusių sklido girti geidulingi šūksmai bei moterų spiegesiai.

Mane slėgė sunkus gedulas, tad nemaniau galįs pasilikti sanguliavimo linksmybėse, nors kaip tik pasitaikė proga užmegzti laikinus santykius su pačiom kilmingiausiom moterim, iš kurių aš to niekuomet nebūčiau tikėjęsis. Tačiau aš išėjau kurti Jukundo ir Barbo mirties laužo.

Laistydamas vynu jų pelenus, prisiminiau Lugundą ir savo jaunystės dienas, nugyventas Britanijoje, kai dar buvau jauslus, linkęs į gera ir toks naivus, kad užbadęs pirmąjį britą ėmiau vemti į tarpkojį. Kai aš deginau mirties laužą, – nors tada šito dar nežinojau, – sugrįžo į Eskviliną Neronas – purvinas, kiaurai apsilaistęs vynu, perkreiptu laurų vainiku ant galvos.

Popėja, kaip visos nėščios moterys, perviršįsijautrinusi laukė Nero-

no ir, jo girtumo įkiršinta, nirčiai užriko kažin ką pikta. Nusilakęs Neronas taip baisiai įsiuto, kad spyrė jai į pilvą, o paskui krito ant lovos ir išsyk užmigo kiečiausiu girto miegu. Kitądien jis net neprisiminė, kas atsitiko, iki sužinojo Popėją persileidus. O ši jau kovojo su mirtim ir jai nebepadėjo net geriausi gydytojai, o ką jau kalbėti apie žydžių senučių užkalbėjimus ir stebuklingus raiščius.

Popėjos garbei reikia pasakyti, jog supratusi, kad jos būklė beviltiška, ji nė žodeliu to neprikišo Neronui. Priešingai – net merdėdama guodė jį, graužiamą sąžinės ir kaltinantį save, ir, blankiai šypsodama, primindavo visados norėjusi numirti, iki neprarado gražumo. Ji troško, kad tokią – vis dar vylingai gražią ir mylimą, – nesvarbu, kad netyčia įspirtą, šitaip nutinka ištikimiems sutuoktiniams, – Neronas prisimintų ligi savo mirties. Žinoma, dėl politinių priežasčių Neronas privalės vėl vesti. Tačiau Popėja geidavo nedaug – kad Neronas šiuo atžvilgiu būtų išrankus ir neskubėtų, ir kad jos kūno nesudegintų. Popėjos kūnas turėjo būti palaidotas žydų papročiu.

Dėl politinių priežasčių Neronas negalėjo jos laidoti su žydiškomis apeigomis, nors leido žydėms susitelkti prie jos kūno ir savu papročiu paaimanuoti. Taigi įsakė balzamuoti Popėją rytietišku papročiu ir nedvejodamas paaukojo jos testamente nurodytas aukas Jeruzalės šventyklai bei Romos sinagogai.

Nuo Forumo pakylos jis pasakė senatui ir liaudžiai pagiriamąją kalbą ir apsiverkė, lig vienos prisiminęs visas Popėjos kūno grožybes – nuo auksinių garbanų iki rausvų kojų nagų. Apie kitokias Popėjos savybes jis nepasakė nė žodžio. Susijaudinęs jis gal užmiršo dalį pasiruoštos kalbos, o gal manė, jog neverta minėti kitokių Popėjos savybių.

Net Neronas neišdrįso reikalauti senato skelbti Popėją dieviška, užtat gedulinga eisena jos balzamuotą kūną su stikliniu karstu nugabeno į dieviškojo Augusto mauzoliejų. Didžiuma žmonių tai palaikė įžeidimu, nes Neronas net savo motinai neskyrė ten vietos, o ką jau kalbėti apie jo sutuoktinę Oktaviją. Liaudis, – išskyrus žydus, – negedėjo Popėjos. Mat ji pradėjo auksu kaustyti savo asilėnus, nes sidabrinės pasagos jai ėmė atrodyti per prastos, ir piktino žmones savo nepaliaujamom asilės pieno maudynėm.

Aš sielojausi dėl žavingosios Popėjos ankstyvos mirties. Juk ji visada buvo man prielanki ir kada nors tikrai būtų įrodžiusi tą prielankumą savo glėbiu, jeigu aš būčiau susipratęs drąsiai to paprašyti. Ji nebuvo smulkmeniškai dorovinga, kaip iš pradžių maniau, beprotiškai ją įsimylėjęs. Deja, šitai supratau tik tada, kai ji ištekėjo už Otono.

Sklido kalbos, jog Neronas slapta vis traukia į mauzoliejų pažiūrėti Popėjos balzamuoto kūno ir visur ieškosi panašios išvaizdos moters. Jis turėjo tokią silpnybę. Juk anksčiau begėdiškai didžiavosi savo santykiais su verge, tarytum atvaizdas panašia į savo motiną Agripiną.

Papasakojęs šitai, turiu papasakoti apie tavo motiną Klaudiją ir jos apmaudingą elgesį su manimi. Taip pat papasakosiu apie savo indėlį į Pizono sąmokslą bei jo susekimą. Ko gera, dėl jo patyriau daug skaudesnių išgyvenimų.

Bet pasakosiu visiškai atvirai, kaip ligi šiol – veik viską ir bemaž savęs neteisindamas. Gal ir tu, Julijau, šio to pasimokysi iš silpno žmogaus tai skaitydamas. Gali niekinti mane, jeigu nori. Aš nieko neprarasiu. Niekuomet neužmiršiu to vaiskaus žvilgsnio šalčio, kai motina tave, keturiolikmetį, prievarta atginė dar sykį aplankyti niekingai lobaus ir niekingai kvailo tėvo – čion, į tolimas maudykles, kur gydžiausi savo ligą. Tas žvilgsnis buvo ledinis, žvarbesnis už aštriausią žiemos vėją. Bet juk tavo gyslomis, Julijau, teka dieviškas kraujas, o aš esu tik menkas žmogus – Minutas Manilianas.

VIENUOLIKTOJI KNYGA

Antonija

Tikrai troškau karštai tave priglausti ir, viešai pripažinęs sūnumi, duoti Klaudijos siūlomą vardą, bet pamaniau, jog turi prabėgti šiek tiek laiko, kad tavo motina nusiramintų.

Nieko negalėjau kitaip pakreipti: Cerėje Klaudiją vis dėlto pasiekė žinios apie Romos įvykius ir tai, kad, nors ne savo valia, o tik Nerono reikalavimu surengiau teatrines krikščionių žudynes. Tiesa, saujelę krikščionių buvau išsiuntęs į savo dvarą, kitus iš anksto perspėjęs ir, ko gera, tiktai aš išgelbėjau Kefui gyvastį, prigąsdinęs jo burtais Tigeliną.

Bet aš pažinojau ūmų Klaudijos būdą – žinojau, kad žmonos, ką nors įsikandusios, neteisingai vertina vyrų darbus, jos nė kiek nepaiso politinės būtinybės ir kitokių smulkmenų, kurias sučiuopia tiktai vyrai. Todėl, man rodės, geriausia leisti Klaudijai ramiai apmąstyti tai, ką sužinojo.

Romoje turėjau tiek neatidėliotinų darbų, kad negalėjau susyk iškeliauti į Cerę. Visas jėgas skyriau gyvūnams pirkti ir nedovanotinai prarastų laukinių žvėrių rūšims papildyti. Prisipažįstu, kad pradėjau jausti pasibjaurėjimą žvėrynu, ypač tada, kai prisimindavau Klaudiją.

Savo gaišatį galiu pateisinti ir netikėta tetos Laelijos savižudybe, visaip mano slapstyta, bet sukėlusia dar piktesnių apšnekų apie mane. Iki šiol nesuprantu, kas paakino tetą Laeliją nusižudyti, jei ne jos silpnas protas. Ji pati griežtai atsisakė keliauti su Klaudija į Cerę, nes, anot jos, galėjo gyventi tik Romoje ir tik senajame mūsų name Aventine. Kelias savaites po gaisro jos galva buvo visiškai sumišusi – vien todėl, kad Klaudija ją prievarta išsigabeno anapus upės.

Gal retsykiais būdavau tetai Laelijai nepakantus ir ja nepasirūpinau, kai Klaudija išvyko. Mat tetą Laeliją reikėdavo maitinti, be to, valgydama ji terliodavosi. Manding, jai derėjo valgyti skyrium, kai aš turėdavau svečių. Tad negalvodamas apie pinigus jai vienai nupirkau vergę ir tarnaitę. Mano svečių ji jau nebepažindavo ir plepėdavo tik apie praėjusius laikus bei imperatorių Gajų, kuris jos atminty paliko tik kaip auksinis pupulis.

Teta Laelija jau nebepažindavo ir senųjų savo draugių, kurios retsykiais ją aplankydavo. Apie krikščionių tikėjimą ji, manding, turėjo labai miglotą supratimą, nors dalyvaudavo jų apeigose, kol Klaudija gyveno Romoje.

Belieka manyti, kad mano tėvo, kaip valstybės nusikaltėlio, pasmerkimas myriop ir senatoriaus rango praradimas, suglumino tetos Laelijos protą, todėl ji, iškreiptai suprasdama garbę, pamanė privalanti nusižudyti. Gal jos sutrikęs protelis sakė, jog ir aš privalau nusižudyti – iš pagarbos imperatoriui bei senatui, ir ji panūdo parodyti man gerą romėnišką pavyzdį.

Ir privertė lygiai tokią pat beprotę tarnaitę perpjauti jai venas. Jos pasenęs kraujas neplūdo net karštoj vonioj, todėl ji galų gale užsidusino smalkėmis žarijų puodų, kuriuos visada laikė kambaryje, nes senatvėje ją be perstogės krėtė šaltis. Vis dėlto ji dar turėjo šiek tiek proto, kadangi paliepė tarnaitei kruopščiai užkamšyti durų bei langinių plyšius iš lauko pusės.

Aš jos net nepasigedau – tik kitądien tarnaitė paklausė manęs, ar jau galima išvėdinti kambarį. Nevaliojau barti nuolankios senutės, kai ši bedante burna be paliovos kartojo privalėjusi paklusti šeimininkei. Buvau baisiai sukrėstas, nes mano vardas ir vėl buvo suteptas.

Žinoma, suruošiau tetos Laelijos laidotuves su visais giminės pagarbos ženklais ir menkame draugų būryje pasakiau pagiriamąją kalbą, nors buvo sunku. Aš labai apmaudavau. Be to, nesumojau, ką pasakyti apie tetos Laelijos gyvenimą ir gerus jos bruožus. Klaudijos nekviečiau į atminimo apeigas, nes ji buvo tik tik pagimdžiusi, vis dėlto pranešiau jai apie liūdną įvykį ir pasiteisinau, kodėl vis gaištu mieste.

Tiesą sakant, tuomet daug iškentėjau. Krikščionių narsa cirke ir nežmoniškos bausmės, kurios išgąsdino graikiškos kultūros išlepintą jaunimą, sužadino slaptą užuojautą tų žmonių, iš kurių nieku gyvu negalėjai to laukti. Mat Nerono kaltinimais jie nepatikėjo. Aš praradau daug draugų, kurių ištikimybe ligi tol neabejojau.

O žmonių pramanumą ir pagiežingumą rodė tai, kad ėmė plisti šnekos, esą aš net įdavęs kaip krikščionį savo įbrolį Jukundą, nes subūgau, jog teks su juo dalytis tėvo palikimą. Tėvas, kuris esą jau seniai buvo išsižadėjęs manęs, nenaudėlio, tyčia sutvarkė taip, kad turtą nusavintų ir aš nieko negaučiau. Ką jie būtų surezgę, jei būtų numanę, jog Jukundas buvo mano sūnus? Štai tokios priešiškos ir neteisingos apšnekos sklido apie mane aukštuomenėje, tad nujaučiu, ką apie mane turėjo kalbėti krikščionys. Aišku, vangsčiausi jų kaip įmanydamas, idant nekiltų nepamatuotų įtarimų jų prielankumu.

Visi buvo nusiteikę taip, kad be ganėtinos palydos gatvėje jausdavausi nesmagiai. Net Neronui pasirodė pravartu paskelbti pranešimą, kad jis, ganėtinai aiškiai įrodęs savo griežtumą, panaikina mirties bausmę visoje valstybėje. Net provincijose uždrausta teisti myriop už pikčiausius nusikaltimus. Kaltuosius reikėjo siųsti atstatyti Romos – ypač Didžiojo cirko, o ir statyti Nerono naujojo būsto, kurį jis ketino pavadinti Aukso rūmais.

Neronas taip nusprendė ne vien švelnumo ir žmoniškumo akinamas. Jį kamavo pinigų stygius. O sunkiausiems darbams jam žūtbūtinai reikėjo nemokamos darbo jėgos. Senatoriai patvirtino tą jo įsaką, nors dauguma jų griežtai įspėjo dėl mirties bausmės panaikinimo padarinių, nusikalstamumo didėjimo ir visokių kitokių bedievysčių stiprėjimo.

Žmonės pradėjo irzti ne tik dėl krikščionių baudimo – dievaži, daugeliui šitai buvo tik dingstis išlieti priešiškumą valdžiai. Juk dabar visus gulte užgulė mokesčiai, renkami Romai atstatyti ir paties Nerono beprotiškoms statyboms. Pirmiausia, žinoma, teko padidinti grūdų kainas. Taigi tuolaik net vergas, mitęs vien rupia duona su česnaku ir aliejumi, jautė tolydų gyvenimo lygio blogėjimą.

Neroną galima pateisinti nebent tuo, kad atstatyti miestą vis tiek reikėjo, be to, Romos gaisras labai išplėtė jo statybvietes, tad nieko keista, kad jam kilo noras statydinti ištaigiausią pasaulyje imperatoriaus būstą, įkūnysiantį Romos imperijos galybę. Juokinga, kad ligi gaisro Aleksandrijos ir Antiochijos keliauninkai niekindavo Romą kaip atsilikusį, nešvarų, bjaurų miestą ir šaipėsi iš jo pastatų, lygindami juos su savais.

Žinoma, pasaulio valstybė kentė Aukso rūmų statybą ir pats Neronas išmintingai paskirstė statybos darbus keleriems metams, nors kaip įmanydamas juos skubino. Jis sakė iš pradžių pasitenkinsiąs tik pakenčiama valgomąja sale, keliais miegamaisiais bei jungiamuoju portiku, būtinu valstybės atstovavimo renginiams. Tačiau Neronas nemokėjo skaičiuoti, o būdamas menininkas pristigdavo kantrybės išklausyti žinovų nuomones. Jis pešė pinigus, kur tik galėdavo, nemąstydamas apie padarinius.

Užtat dažnai dainuodavo bei vaidindavo teatre ir prisikviesdavo prasčiokų, iš tuštybės tardamas, kad jo puikus balsas bei visokie vaidmenys scenoje padės žmonėms užmiršti niekingus, – lyginant su menu, – medžiagiškus praradimus. Ir labai klydo.

Daugeliui nemuzikalių, nors ir garbingų, žmonių pakyrėjo ilgiausi vaidinimai, kuriuos jie privalėjo žiūrėti ligi galo, nes menkiausias prašymas uždegdavo Neroną groti ir dainuoti ligi vėlyvos nakties.

Manding, grodamas citra ir dainuodamas, Neronas stengėsi dar ir užgniaužti sąžinės priekaištus ir šiurpų liūdesį, apnikusį dėl Popėjos mirties. Iš pradžių jis neskubėjo vesti, tik uoliai rūpinosi, kas ateina į dukters-deivės šventyklą paaukoti jo balsui.

Daugybe dingsčių, – žinoma, ir apie tavo labą galvodamas, – veik tris mėnesius gaišinau Klaudiją sveikoje Cerėje. Jos graudžių laiškų atidžiai neskaitydavau, nenorėdamas aitrinti širdies. Tiktai vis atsakinėdavau parsigabensiąs juodu į Romą, kai tik pareigos leis, ir tikinau, jog ten pasilikti jai pravarčiau saugumo sumetimais.

Tiesą sakant, po pasirodymo cirke krikščionių beveik niekas nepersekiojo, jei tik jie patys savo elgesiu neprisišaukdavo akmens laužyklų. Juolab jiems varė baimės aklas sulaikytųjų baudimas ir jie sau laikėsi patylomis.

Jie susitikdavo požemių slaptavietėse, tačiau bemat nirčiai susikivirčydavo, klausinėdami vienas kito, kodėl buvo įduota tiek daug žmonių, kodėl Pauliaus šalininkai įdavė Kefo draugus ir priešingai. Žydai krikščionys, kurie anksčiau palaikė Jokūbą, pasinaudojo proga ir, kaip teisingiausio kelio sąlygą, iškėlė griežtus reikalavimus apsipjaustyti ir laikytis žydų Įstatymo. Jie tikino, jog krikščionių nelaimę nulėmė Pauliaus neteisinga graikiška filosofija ir nuolanki Kefo pakanta.

Bet šitiems vis labiau spaudžiant ir siekiant Romos krikščionių valdžios, kiti prisiminė, jog kaip tik šitie išvengė persekiojimo ir kad tai nutiko dėl visiškai nesuprantamų priežasčių. Krikščionių tarpusavio vaidai darėsi vis aršesni. Jie atsiribojo vieni nuo kitų ir vis tvirčiau būrėsi į savas slaptas draugijas. Silpniausius apniko neviltis, nes jie jau nebesusigaudė – nerado teisingiausio kelio į Kristų. Atsimetę nuo aklatikių, tiktai sklendėsi savoj vienystėj.

Įvairių pakraipų žydai – tiek krikščionys, tiek judėjai – įsidrąsino, nes niekas jų nepersekiojo. Priešingai, Neronas visaip saugojo juos nuo liaudies įtarimų ir neapykantos. Todėl jie sumanė užginčyti tam tikrus mokesčius, kuriuos Neronas buvo skyręs ir žydams. O artimieji to sadukėjo, kuris per savo įžūlavimą žuvo cirke, netgi ėmė reikalauti atlyginti jiems žalą, įvykį ištirti ir kaltuosius nubausti.

Vis dėlto po Popėjos mirties Nerono prielankumas žydams buvo apsilpęs. Tad jis įsakė tučtuojau sulaikyti jų apie penkis šimtus – bet kurį mokymą išpažįstančių. Bergždžiai žydai rodė esą apipjaustyti. Taip pat bergždžiai judėjai tikino neapkenčią krikščionių labiau nei kad patys romėnai.

Juos pasiuntė tąsyti akmenų ir pjaustyti marmuro plokščių į Didžiojo cirko statybas, kad liaudis taip pat galėtų iš jų pasišaipyti ir patampyti už barzdų. Žydų baudimu žmonės labai džiaugėsi. Ko gera, tuo sunkiu metu šitai buvo vienintelis dalykas, už kurį Neronas buvo nuoširdžiai giriamas.

Galų gale Klaudija pati sugrįžo į Romą, lydima krikščionių tarnų bei pabėgėlių, kuriuos už darbą buvau priglaudęs savo dvare. Džiaugsmingai šūkčiodamas išbėgau jos pasitikti. Tačiau Klaudija iš pradžių net nerodė man tavęs – tik paliepė žindyvei nešti šalin iš mano prakeiktų akių.

Savo palydovams ji liepė apsupti namą, kad aš nepasprukčiau. Turiu pripažinti, kad valandėlę klioviausi tik namų židiniu ir globojančiu genijum, nes baiminausi dėl savo gyvasties prisiminęs, jog tavo motina – tikra Klaudijaus duktė, paveldėjusi žiaurų bei užgaidų tėvo būdą.

Bet, iššniukštinėjusi namus, ji susitvardė, galų gale aprimusi priėjo prie manęs ir tarė norinti rimtai su manimi pasikalbėti. Patikinau, jog ir aš karštesnio noro niekad neturėjęs, tik kai kuriuos indus ir atmintinus peilius verčiau reikią išnešti iš kambario.

Aišku, Klaudija išvadino mane viskuo – žudiku, niekingu galvažudžiu kruvinais nagais, išrėžė, jog net įbrolis arenoje apkaltinęs mane prieš Dievą. Savo kraugeriškumu aš užsitraukęs Jėzaus Nazariečio pyktį.

Po teisybei, man palengvėjo, kai permaniau, kad ji tikrai nežino Jukundą buvus mano sūnų. Nors šitaip susiklosčius moterys visados baugiai įžvalgios. Kiek skaudžiau mane užgavo tik jos beprotystė, esą teta Laelija nusižudžiusi per mane. Bet aš atrėžiau atleidžiąs jai už piktus žodžius ir pasiūliau paklausti kad ir Kefo, kiek gera buvau padaręs krikščionims ir jam, gelbėdamas iš Tigelino nagų.

– Tu klausai tiktai Priskilės, Akvilo ir tokių, kurių net vardų nenoriu minėti, – pasakiau. – Žinau juos prisidėjus prie Pauliaus partijos. Bet neužmiršk, jog kitados ir Pauliui aš padėjau išsiteisinti. Jo net neieško Iberijoje, kadangi Neronas, – iš dalies mano dėka, – apie krikščionis net girdėti nenori.

Klaudija užriko:

– Ko noriu, to klausau! Tu, aišku, moki sukti uodegą. Nežinau, kaip toliau gyvensiu su liudytojų krauju apglitusiu žudiku. Labiausiai gailiuosi, kad tu – mano sūnaus tėvas.

Pamaniau, kad verčiau nepriminti, kas iš pat pradžių lindo į mano lovą ir kad kaip tik aš, jos karštai priprašytas, vedžiau, padarydamas ją garbinga moterimi. Laimė, Vestos mergelių saugoti slaptieji dokumentai buvo pražuvę per gaisrą, net ir valstybės archyvas tada sudegė, taigi aš jau nebijojau, kad mano santuoka iškils aikštėn. Išmintingai patylėjau, iš tavo motinos žodžių supratęs, jog ji nori tartis.

Klaudija išklojo savo sąlygas. Aš turįs pasitaisyti, – jeigu toks bedievis išvis šitai valios, – melsti Kristaus atleidimo už piktadarystes, nedelsdamas atsisakyti paties žvėryno ir jo viršininko pareigų.

– Kad negalvoji apie mane ir mano garbę, galvok bent apie savo sūnų ir jo ateitį, – gražiai paprašė Klaudija. – Tavo sūnus – vienas paskutiniųjų, kurių gyslomis teka Julijų ir Klaudijų kraujas. Dėl jo privalai susirasti padorią tarnybą, idant tavo sūnus suaugęs net nesužinotų apie gėdingą tavo praeitį.

Klaudija manė, jog aš nieku gyvu nesutiksiu, nes buvau sukišęs į žvėryną ir laukinius žvėris apstus pinigų ir vaidinimais amfiteatre pasiekęs žmonių palankumo. Betgi kalbėdamasis su ja jaučiausi tvirtas tartis dėl ateities. Mat slapta pats buvau nusprendęs atsisakyti žvėryno. Nesakau, kad būtent krikščionių skerdynės per cirko vaidinimą nulėmė mano sprendimą. Juk iš pat pradžių aš dėl jų prieštaravau ir tik

prispirtas atlikau savo darbą deramai, nors paskubomis ir visokių sunkumų trukdomas. Be to, darbą, manding, atlikau nepeiktinai.

Tačiau Neronas buvo minėjęs, jog ketina įsteigti puikų žvėryną savo naujųjų rūmų didžiuliuose soduose Romos vidury, kur rengėsi įkurti kaimą su tikrais ežerais, šaltiniais bei laukais. Žinojau privalėsiąs dovanoti jam visus geidžiamus žvėris ir tai, kad Neronas tam darbui skirs savo atleistinius bei naujuosius patarėjus, tad mano pareigos pasidarys mažų mažiausiai abejotinos. Ilgainiui išlaikyti du žvėrynus bus per brangu.

O gal galvojau ir apie tave, turintį ketvirtadalį imperatoriaus Klaudijaus kraujo? Juk tavo tėvui nederėjo visą amžių prekiauti laukiniais žvėrimis, nors šitaip pelnomas didelis žmonių palankumas ir garbė, ypač – meniškais prijaukintų žvėrių pasirodymais.

Žinojau, kaip skaudžiai užsigavo Tigelinas, išvadintas arklių pirkliu. Taip pat žinojau Flavijų Vespasianą graužiantis, kad verčiasi iš prekybos asilėnais, nors buvo jis garsus legionų vadas, turėjo konsulo rangą ir priklausė dviem žynių kolegijoms, be to, jo asilėnai buvo gražiausi Italijoje. Taigi kuo greičiau atsikratysiąs žvėryno, tuo geriau, nes per Nerono bepinigystę mano nuostoliai būtų augę diena iš dienos.

Vis dėlto labiausiai mane spyrė noras galų gale išspręsti piniginius klausimus su buvusia žmona – Flavija Sabina. Epafrodito kitados smaugiamas, kaipmat pažadėjau jai pusę savo turto, bet juo toliau, tuo nemalonesnė man darėsi ta mintis.

Man juk gimė sūnus, kurį tikrai žinojau esant mano, todėl, maniau, neteisinga, kad tas penkiametis išpera Lausas kada nors kaip lygus paveldėtojas susivaržys dėl turto su mano paties sūnumi. Nieko pikta prieš Lausą neturėjau, tik kad metai iš metų jo oda vis labiau tamsėjo, o plaukai vis labiau garbanojosi, todėl sykiais gėdydavausi leidęs jį vadinti savo vardu.

Kita vertus, gerai žinojau, kad jėgingasis Epafroditas yra visiškoje Sabinos valioje. O Sabina buvo gana žiauri ir galėjo net nužudyti mane, jeigu pernelyg derėsiuos dėl turto padalijimo. Bet man kilo puikus sumanymas, kaip išspręsti tą klausimą, ir aš iš anksto pasišnekėjau apie tai su Sabina.

Epafroditas buvo gavęs atleistinio lazdą bei pilietybę iš paties Nerono gerokai anksčiau, nei kad aš sužinojau apie jo santykius su Sabina. Kitados Sabina miegojo ir su kitais žvėrių tramdytojais, bet po mudviejų skyrybų Epafroditas nepaprastai gerai žabojo Sabiną ir retsykiais iškaršdavo jai kailį – ir tuo ji buvo labai patenkinta.

Buvau nusprendęs perduoti Sabinai žvėryną su vergais, gyvūnais bei išlaikymo sutartimi ir pasiūlyti Neronui skirti patyrųjį Epafroditą vietoj manęs žvėryno viršininku. Epafroditas buvo pilietis, tačiau man buvo svarbu, kad mano įpėdinis būtų dar ir raitelių luomo narys.

Pasakiau, kad jeigu įkalbėčiau Neroną pirmą kartą įrašyti afrikietį į Romos raitelių sąrašą, Sabina greičiau taptų jo teisėta žmona, nes tėvas buvo jos išsižadėjęs, tad ir Flavijų giminės garbė nesukliudytų santuokos. Taigi Sabina pažadėjo, kad ištikus tokiai laimei ji su Epafroditu įsisūnys Lausą ir atsisakys mano nuosavybės paveldėjimo teisės. Tačiau ji nesitikėjo, kad Neronas pakeltų į Romos raitelius vyrą, turintį mažų mažiausiai pusę negrų kraujo.

Bet aš pažinojau Neroną ir pernelyg dažnai girdėjau jį giriantis, esą jam, Neronui, nieko nėra neįmanoma. Būdamas menininkas ir perdėm persisunkęs žmoniškumo, jis kitokios odos spalvos ar judaizmo nelaikė kliūtimi gauti valstybines pareigas. Juolab kad Afrikos provincijose nemažai spalvotųjų, turinčių ganėtiną turtą bei karinių nuopelnų, jau seniai buvo gimtųjų miestų raiteliai.

Neva dvejodamas ir skųsdamasis nuostoliais, sutikau su besąlygišku Klaudijos sprendimu, mat nieko pats nepraradau, priešingai – tik supratau atsikratysiąs begalinių išlaidų, Sabinos reikalavimų ir to išperos Lauso. Dėl šito vertėjo pasistengti, nors aš niūromis atsakiau Klaudijai, kad Neronas įsižeis, jei pats atsisakysiu jo skirtų pareigų. Esą per šitai man grės nemalonė, o gal net ir pavojus gyvybei.

Piktdžiugiškai šypsodama Klaudija atsakė, jog man neverta rūpintis Nerono malone. O pavojus gyvybei man gresia jau nuo tos dienos, kai paleidau pasaulin berniuką, turintį Klaudijaus kraujo. Kai ji tai priminė, nugara man perbėgo šiurpas, bet mudu susitaikėme ir Klaudija pagaliau maloningai sutiko man parodyti tave.

Buvai gražut gražutėlis vaikelis, žiūrėjai tolin tamsiomis akutėmis ir mažyčiais pirštukais stipriai suspaudei man nykštį, tarytum išsyk panūdęs atimti aukso žiedą. Bent jau mano širdį atėmei, o aš dar niekados nebuvau to patyręs.

Todėl įsiutau, kai Klaudija mėgino parodyti neva akivaizdžius Klaudijaus bruožus tavo veidelyje. Pasakiau, kad jai nederėtų šitaip bjauriai apšnekėti mano sūnų. Klaudijus buvo ydų sudarkytas, o tu, mano sūnau, buvai gražus. Klaudija nesiginčijo, nors, aišku, laikėsi savo. Galimas daiktas, jai net patiko, kad aš taip susižavėjau tavimi, nors ir nelaikė manęs tinkamu tėvu. Tu turbūt manei tą patį. Šitai aš gana dažnai įskaitydavau tavo paniekos kupiname žvilgsnyje. Bet tu esi mano sūnus, ir nieko čia nenuneigsi.

Taigi sukaupęs drąsą pasikviečiau Epafroditą, Sabiną ir Lausą ir paprašiau Nerono priėmimo Aukso rūmų baigiamoje dalyje tą popietę, kai, manding, jis po valgio ir žvalinamųjų vonių rengėsi gerti ir linksmintis lig nakties. Menininkai kaip tik dailino tapinius ant koridorių sienų. Auksu ir dramblio kaulu tviskanti apvali valgomoji salė dar buvo nebaigta. Lubas buvo numatyta padaryti sukamas, vaizduojančias žvaigždėtą dangų. Plonyčiai auksiniai vamzdeliai turėjo ūku purkšti

gaivius kvepalus svečiams ant galvų. Tiktai technikai kol kas nebuvo apsisprendę dėl visų lubų sandaros smulkmenų.

Pats Neronas kaip tik kūrė didžiulę savo statulą, iškilsiančią priešais perėjimą, jungiantį rūmų pastatus. Pakišęs man brėžinius, jis taip įtaikavo akmenkaliui, kad pristatė tą amatininką vardu – tarytum vieno luomo. Aš neįsižeidžiau, – svarbiausia, kad Neronas buvo gerai nusiteikęs.

Jis maloniai išprašė tą savo amatininką, kada aš pasakiau turįs pasišnekėti su juo akis akin. Jis lyg prasikaltęs dirgliai pasitrynė skruostus ir prisipažino taip pat turįs pasišnekėti su manimi akis akin. Tik esą vis atidėliojo tą pašnekesį būgštaudamas, kad aš užsigausiu.

Gražbylingai dėsčiau daugybę metų ištikimai, jėgų ir lėšų netaupydamas, rūpinęsis žvėrynu. Šiandien esą man tas darbas nepakeliamas – kaip tik dėl kito žvėryno, kuriamo prie Aukso rūmų. Tariau nesugebėsiąs dirbti darbo, kuriam būtinas nepaprastas meninis skonis. Todėl nuoširdžiai paprašiau jį atleisti mane iš pareigų.

Supratęs, ko siekiu savo ilga kalba, Neronas nušvito, su palengvėjimu nusikvatojo ir kaip geriausias draugas prielankiai pliaukštelėjo delnu man per petį.

– Nusiramink, Minutai, – pasakė. – Aš jau sutikau su tavo protingu prašymu. Ir labai mielai, nes jau kuris laikas ieškau garbingos priežasties atleisti tave iš žvėryno viršininko pareigų. Nuo rudens įtakingi asmenys spaudžia mane dėl nepamatuotai žiauraus vaidinimo, kurį tu surengei, ir reikalauja atleisti tave už prastą skonį. Pripažįstu, jog kai kas per vaidinimą ir mane vimdė, nors padegėjai tikrai nusipelnė tokios bausmės. Džiaugiuosi, kad pats suvokei negalįs eiti tų pareigų. Visiškai nenumaniau, jog nederamai pasinaudosi mano pasitikėjimu ir vien dėl palikimo atiduosi žvėrims net savo įbrolį.

Išsižiojau, ketindamas paneigti tą beprotišką kaltinimą, tačiau Neronas suniuręs šnekėjo toliau:

– Tavo tėvo palikimo reikalai tokie supainioti, tokie migloti, kad ligi šiol nesuprantu, ką aš paveldėjau. Sako, jog tu, susitaręs su tėvu, nusigvelbei didžiausią dalį nuosavybės, apgaudamas valstybę ir mane. Nenoriu taip blogai apie tave galvoti, nes žinau, kokie prasti buvo tavo santykiai su tėvu. Antraip turėčiau ištremti tave iš Romos. Labiau įtariu tavo tetą Laeliją, kuri puolė žudytis, kad išvengtų bausmės. Tikiuosi, neprieštarausi, kad ediliai peržiūrėtų tavo sąskaitų knygas. Nesiimčiau to, jei dėl kai kurių žmonių įžūlaus godulio manęs nuolat nekamuotų bepinigystė, nederama valdovui. Jie gniaužia saujoje pinigų kapšelius, užuot garbingai pagelbėję imperatoriui pasistatyti žmonišką būstą. Pats matai, kokioje kiaulidėje gyvenu – kalkės byra ant sprando, visur dvokia dažais.

Tikėjausi, kad Neronas liausis šnekėjęs apie tą savo statinį, bet jis vėl prabilo ir, piktai suraukęs antakius, dėstė:

– Kas tau rūpi mano nepatogumai? Tu toks pat abejingas kaip kiti turčiai, kuriuos laikiau draugais. Turbūt nepatikėsi, bet net Seneka atsiuntė man vos dešimtį milijonų sestercijų, o kitados veidmainingai žadėjo perduoti man visą savo turtą, puikiai žinodamas, jog dėl politinių priežasčių negaliu jo priimti. Palantas ant savo pinigų drybso kaip įmitęs šuo. O tu, sakė, prieš keletą mėnesių ligi gaisro pardavei nuomojamus namus bei sklypus tose miesto dalyse, kurias gaisras nuniokojo baisiausiai. Vietoj jų Ostijoje pigiai prisipirkai žemių, kurios nelauktai pabrango, nes pelkės nuolatos sausinamos šlamštu iš gaisraviečių ir buvusioje dykvietėje dalijami sklypai. Toks toliaregiškumas įtartinas. Jeigu tavęs nepažinčiau, galėčiau apkaltinti, kad ir tu prisidėjai prie krikščionių sąmokslo sudeginti miestą.

Čia jis prapliupo juoktis. Taigi pasitaikė proga išdidžiai priminti, jog mano turtas, žinoma, yra ir jo turtas, nors nebuvau toks lobingas, kaip manė žmonės. Tuolaik aš negalėjau lygintis su Seneka ar Palantu. Neronas raminamai paplekšnojo man per petį ir paprašė:

– Neužpyk už šitokius juokus, Minutai. Tau pačiam pravartu žinoti, ką apie tave man pasakoja žmonės. Valdovo pareigos sunkios. Jis turi klausytis visų, o niekada nežino, kieno paskalos geros. Bet kliaujuosi savo nuovoka – žinau tave veikiau esant kvailą nei toliaregį. Todėl negaliu taip bjauriai elgtis, prisiklausęs apšnekų, – nusavinti tavo turtą už tėvo nusikaltimą. Pakaks už neišmanymą atleisti iš žvėryno viršininko pareigų. Tik nežinau, ką skirti į tavo vietą. Norinčiųjų nėra, nes tai menkos reikšmės pareigos.

Galėjau kai ką pasakyti apie tų pareigų reikšmę, bet, pasinaudojęs proga, tik pasiūliau žvėryną perduoti Sabinai ir Epafroditui. Pasakiau tokiu atveju nereikalausiąs jokio atlygio, o ir ediliams nereikėsią vargti tikrinant mano sąskaitas. Man, garbingam vyrui, tai nemalonu. Ir dar pasakiau, kad pirmiau būtina pakelti Epafroditą į raitelių luomą.

– Jokiame įstatyme nei nutarime neužsimenama apie Romos raitelio odos spalvą, – puoliau aiškinti. – Vienintelis reikalavimas – nustatyto didumo turtas ir įstatymiškos metų pajamos, nors tik nuo tavęs priklauso, ką pakelsi į raitelius. Ir žinau, jog Neronui nieko nėra neįmanoma. Jei ketinsi svarstyti mano siūlymą, tai leisk pakviesti vidun Epafroditą su Sabina. Tegul patys šneka.

Epafroditą Neronas pažinojo iš matymo, buvo apie jį girdėjęs ir iki mano skyrybų su kitais draugais slaptomis kikeno iš mano patiklumo. Ir dabar jam buvo juokinga, kad siūlau Epafroditą. Dar didesnį juoką jam sukėlė Sabinos atsivestas Lausas, kai pamatė, kad berniukas odos spalva ir garbanotais plaukais labai panašus į Epafroditą.

Man rodos, Neronas tada dar tvirčiau įtikėjo, jog esu kvailys, kurį galima mulkinti. Bet šitai man išėjo į naudą. Nieku gyvu negalėjau leisti ediliams peržiūrėti žvėryno sąskaitų. Nerono valia, jeigu jis gal-

vojo, kad per mano kvailumą Epafroditas būdamas mano padėjėju taip pralobo, kad gali įvykdyti raitelių luomo reikalavimus.

Neronui iš tikrųjų patiko mintis parodyti galią raitelių luomui – įrašyti Epafroditą į Kastoro ir Polukso šventyklos sąrašą. Jis nebuvo toks kvailas, kad išsyk nesuvoktų, kokį palankumą pelnys Afrikos provincijose. Juk šitaip Neronas galėjo parodyti, kad Romos piliečiai, – bet kokios kilmės ar odos spalvos, – jam valdant yra lygūs, o jis pats nepakenčia jokių prietarų.

Dėl akių jis dar paprieštaravo sakydamas, jog mano siūlymas netikėtas. Bet aš reikalavau, kad dėl mano paties garbės įpėdinis būtų Romos raitelis, o Sabina maldavo Neroną padėti ištekėti už lygaus vyro. Neronas juokdamasis sutiko, matyt, tardamasis mus apgavęs. Iš tiesų šiuo poelgiu jis siekė liaudies palankumo – tai buvo politiškai būtina, nes provincijos staugte staugė, prislėgtos mokesčių, plėšiamų Romai atstatyti.

Taigi viskas pasisekė kuo puikiausiai. Neronas iškart jiems davė sutikimą susituokti ir įsivaikinti berniuką, kuris ligi tol vadinosi mano vardu.

– Bet leisiu jam pasilikti Lauso vardą tavo atminimui, taurusis Minutai, – įgėlė Neronas. – Gražus poelgis – suvis atiduoti berniuką motinai ir patėviui, parodant pagarbą motinos meilei ir užmiršus savimeilę, nors judu su berniuku panašūs kaip du vandens lašai.

Maniau, kad iškrėčiau pokštą Sabinai, užkraudamas jai ant sprando žvėryno vargus, bet labai klydau. Epafroditas patiko Neronui ir šis neniurzgėdamas apmokėdavo net didžiausias jo sąskaitas. Ilgainiui Epafroditas net išsireikalavo, kad naujajame Aukso rūmų žvėryne gyvūnai gertų iš marmuro lovių, o panteros būtų laikomos sidabrinių virbų narvuose. Už viską Neronas sumokėjo nešykštaudamas, o aš juk turėdavau mokėti iš savo kapšelio, mat po gaisro buvo pertvarkytas miesto vandens skirstymas.

Epafroditas vienam Neronui rengdavo žvėrių pasirodymus, kurie jį linksmino, bet man padorumas neleidžia apie juos pasakoti. Per žvėryną Epafroditas greitai pralobo ir tapo Nerono numylėtiniu.

Su atleidimu liovėsi gatvėse akmenų svaidymas man pavymui. Žmonės pradėjo man šypsotis, aš susigrąžinau prarastus draugus, kurie manė privalą kilniaširdiškai rodyti užuojautą, man užsitraukus nemalonę ir pajuoką. Tai, kad mano vieton buvo paskirtas spalvotas žmogus, visi suprato kaip ypatingą įžeidimą.

Laimė, niekas nenujautė, kad pats tai pasiūliau. Antraip būčiau užsitraukęs visos raitelių bendruomenės pyktį. Neronas apie tai neištarė nė žodžio, laikydamas tai savo politinės nuovokos vaisiumi. Aš nesiskundžiau, nes verčiau tapti apjuoktinam, nei nekenčiamam. Tiesa, Klaudija, būdama moteris, nepermanė mano protingos nuostatos, tik pro-

verksmiais meldė susigrąžinti gerą vardą dėl savo sūnaus. Stengiausi būti jai pakantus.

Tačiau mano pakanta galiausiai pasiekė ribas. Beprotiško motinystės pasididžiavimo pakylėta, Klaudija panūdo į tavo vardynas būtinai pakviesti ir Antoniją, ir vyriausiąją vestalę Rubriją, idant jų akivaizdoje paimčiau tave ant rankų. Senoji Paulina buvo mirusi nuo sukrėtimo, kurį patyrė po gaisro, taigi jau negalėjo būti liudytoja. O Klaudija nugirdo, kad ir Vestos archyvas pražuvo per gaisrą.

Žinoma, ji tikino, jog viskas vyks kuo slapčiausiai, vis dėlto įsigeidė, kad ateitų pora patikimų krikščionių. Ji be perstogės kartojo, kad krikščionys geriausiai geba laikyti liežuvius už dantų, nes net savo susibūrimus moka nuslėpti. O aš tikinau aną lemtingą rudens dieną supratęs, jog krikščionys – pikčiausi skundikai ir plepiai. Betgi Antonija su Rubrija buvo moterys. Man rodės, jeigu jos ateis, tai viskas baigsis taip pat, kaip man išrėkus sūnaus kilmę nuo namo stogo.

Bet Klaudija laikėsi savo, nepaisydama mano negerų nuojautų. Aišku, didelė garbė, kad Antonija, teisėta Klaudijaus duktė, pripažindama Klaudiją įsesere, troško būtinai paimti tave ant rankų ir prie tavojo vardo pridurti Antoniano vardą – tiek savo pačios, tiek didžiojo protėvio Marko Antonijaus atminimui. Tik kad nugąsdino pažadu prisiminti tave testamente.

– Net nešnekėk apie testamentą! – šūktelėjau, nenorėdamas nė girdėti tokių kalbų. – Tu keleriais metais jaunesnė už Klaudiją, moteris pačiame žydėjime. Iš tikrųjų mudu veik vieno amžiaus, o Klaudijai jau keturiasdešimt. Mudu skiria kokie penkeri metai. Aš keletą metų net negalvosiu apie testamentą.

Klaudijai nepatiko mano pastaba, tačiau Antonija atsitiesė grakščiai, metė į mane blausų išdidžių akių žvilgsnį ir pripažino:

– Iš tikrųjų – prisiminus mano metus, aš turbūt atrodau gerai išsilaikiusi. Klaudija, lyginant su manim, atrodo apsenusi. Būna dienų, kad ilgiuosi bendraamžio vyro draugijos. Jaučiuosi vieniša netekusi abiejų vyrų, nes žmonės lenkiasi manęs, bijodami Nerono. Jei tik jie žinotų...

Supratau, kad jai maga išsipasakoti. Ir Klaudija susmalso. Tiktai senoji Rubrija šypsojo supratinga vestalės šypsena. Antonijos nereikėjo ilgai raginti – susidrovėjusi ji prisipažino, jog Neronas ne kartą atkakliai prašė jos rankos.

– Žinoma, aš nesutikau, – pasakė Antonija. – Tiesiai išrėžiau, kad puikiai prisimenu savo įbrolio Britaniko ir įseserės Oktavijos likimą. Iš mandagumo nepaminėjau jo motinos Agripinos, nors Agripina – mano tėvo brolio duktė – buvo tikra mano pusseserė, taigi ir tavo pusseserė, brangioji Klaudija.

Kai prisiminiau Agripinos mirtį, mane ėmė pjauti baisus kosulys, tad Klaudija, paplekšnojusi man per nugarą, perspėjo, kad ūmiai nelenk-

čiau taurės lig dugno. Turėčiau prisiminti liūdną savo tėvo likimą – pasigėręs jis per senato posėdį pradėjo siautėti ir šitaip prisišaukė pražūtį.

Vis dar kosėdamas paklausiau Antonijos, kaip Neronas išklojo jai siūlymą tekėti. Antonija pamirksėjo mėlynai dažytomis blakstienomis, nudūrė akis į grindis ir pradėjo pasakoti:

– Neronas patikino ir prisiekė paslapčiom seniai mane mylįs. Tik todėl, – jis tikino, – jautęs karčią pagiežą Kornelijui Sulai, mano mirusiam vyrui. Jis manęs, jog Sula netiko man į vyrus. Šitai pateisina jo poelgį su Sula, nors viešai jis skelbė tik dėl politinių priežasčių vargšą Sulą nužudęs mūsų kukliame name Masilijoje. Čia, tarp mūsų, prisipažįstu, kad mano vyras iš tiesų palaikė slaptus ryšius su Germanijos legionų vadais.

Savo prisipažinimu parodžiusi visišką pasitikėjimą mumis, kaip giminaičiais, ji tęsė:

– Aš moteris, tad nuoširdus Nerono prisipažinimas mane sujaudino. Tačiau aš jam priminiau Popėjos likimą ir pasakiau nenorinti, kad ir mane jis kada nors negyvai užspardytų. Neronas apsiverkė ir prisiekė, kad Popėja man neprilygo, – ir tai tiesa, – ir kad jis su manimi elgsis deramai, nes po slogių išgyvenimų jis subrendo ne pagal metus. Bet aš pasakiau, jog mudviejų amžiaus skirtumas per didelis. Juk Neronui tiktai dvidešimt aštuoneri. Neišsidaviau negalinti pakęsti jo grojimo citra bei viešų vaidinimų, o ką jau kalbėti apie lenktynes. Tai menkintų mūsų giminės garbę. Nenorėjau siutinti Nerono, nes šiaip jau jis elgėsi su manim mandagiai ir pagarbiai.

Stebeilydama į tolį Antonija giliai atsiduso ir susimąstė:

– Negerai, kad Neronas toks klastingas ir kad taip baisiai jo neapkenčiu. Panorėjęs jis gali būti žavus. Tačiau aš laikiausi tvirtai, teisindamasi amžiaus skirtumu, nors, po teisybei, tas skirtumas ne didesnis kaip tarp judviejų su Klaudija. Nuo vaikystės man Neronas – šlykštus avigalvis. Žinoma, ir Britaniko prisiminimas – neįveikiama kliūtis, nors už Oktaviją galėčiau jam atleisti. Ji pati kalta, kad nuėjo pas Anicetą. Šiandien aš įtariu, jog ji tyčia išgėrė tą vyno taurę, kad jai grimzdint nejautroj Anicetas galėtų daryti, ką panorėjęs.

Aš jai nutylėjau, kaip puikiai Neronas vaidina, kai jam tai naudinga. Žinoma, senatas ir liaudis Neroną gerbtų labiau, jei jis per Antoniją susijungtų su Klaudijaus gimine trečia grandine.

Apie tai pagalvojęs nusiminiau. Vyno sujaudrintas širdyje karštai tau palinkėjau niekuomet nepatirti gėdos dėl savo tėvo kilmės. Mat visiškai slaptai kartu su kitais dokumentais gavau savo tėvo laiškus, kuriuos jis prieš mano gimimą Jeruzalėje ir Galilėjoje rašė poniai Tulijai, tačiau neišsiuntė.

Iš jų paaiškėjo, jog mano tėvas, išgyvenęs nelaimingą meilę, testamento suklastojimą bei Tulijos apgavystę, patyrė grėslų dvasios su-

krėtimą ir įtikėjo viskuo, ką žydai jam pakišo – net regimybėm. Mane labiausiai nuliūdino motinos Myrinos praeitis, atsiskleidusi iš laiškų. Motina buvo tik pigi akrobatė šokėja, kurią išpirko mano tėvas. Apie ją žinota tik tiek, kad buvo kilusi iš graikiškų jūros salų.

Todėl jos paminklas priešais miesto valdžios rūmus Azijoje ir kilmės popieriai, kuriuos tėvas gavo Antiochijoje, tebuvo akių dūmimas vardan mano ateities. Užtat tie laiškai sukėlė daugį abejonių: gal aš gimiau neteisėtoje santuokoje, gal tėvas tik po motinos mirties ir tuos popierius įsigijo, papirkęs Damasko valdininkus. Juk ruošdamas Jukundo dokumentus, supratau, kad juos gauti visai nesunku, jei tik turi pinigų ir įtakos.

Klaudijai nė žodeliu neužsiminiau apie tėvo laiškus bei kitus popierius. Tarp jų buvo kuo vertingiausių dokumentų, taip pat tėvo kažkokio pažįstamo, žydų muitininko, prisiminimai aramėjų kalba apie Jėzaus Nazariečio gyvenimą. Negalėjau jų sunaikinti, tik savo rankom užmūrijau kartu su tėvo laiškais slaptavietėj, kur laikau tam tikrus savo dokumentus, nepakeliančius dienos šviesos.

Stengiausi užgniaužti liūdesį ir pakėliau taurę už Antoniją – už tai, kad jai pavyko taip mandagiai atremti Nerono įkyravimą. Galop Antonija prisipažino pabučiavusi Neroną, – tiesa, tik seseriškai, idant jos atsisakymas pernelyg neužgautų. Juk ji turėjo pagailėti Nerono, iškamuoto slaptos beviltiškos aistros.

Antonija užmiršo baugias kalbas apie testamentą, kuriame žadėjo prisiminti tave. Paeiliui paėmėme tave ant rankų, nors tu nirčiai spardeisi ir rėkei. Štai taip tau buvo suteiktas Klemenso Klaudijaus Antoniano Maniliano vardas – kūdikiui gana sunki atminties našta. Todėl atsisakiau duoti tau dar ir Markijaus vardą savo tėvo atminimui, kaip ketinau, kol įsikišo Antonija su savais reikalavimais.

Abu žydai krikščionys liudytojai išėjo, pažadėję vardan Kristaus laikyti paslapty viską, ką matė ir girdėjo. Kai Antonija gyvai pasakojo apie tai, kas jai nutiko, tie vyrai laikėsi nuošaliai ir tylėjo it vandens į burną prisisėmę, tad aš smagus dėl visa ko daviau jiems penkis tūkstančius sestercijų. Tiesa, Antonija gal nebūtų užpykusi, jei gandas apie Nerono piršlybas būtų nusklidęs iš lūpų į lūpas, bet dėl visa ko uždraudžiau jiems pasakoti, ką girdėjo.

Jiems išėjus, moterys toliau valgė, gėrė ir užsidegė šnekėti apie praeitį bei pinklius Romos kilmingųjų giminystės ryšius su tokiu išmanymu, kad vyno paakintas aš leptelėjau apgailestaująs, jog teta Laelija jų negirdi. Mat jaunesnis aš nuo vyno irgi imdavau plepėti, ko nereikia. Užgulė slogi tyla, bet Klaudija nors sykį susiprato pateisinti mane ir ryžtingai išklojo:

– Visiškai aišku, kodėl teta Laelija nusižudė. Juk tikriausiai dar prisimenat baisias perkūnijas, diena iš dienos ūžusias visą rudenį, – niekas

kaip gyvas neprisimena šitokio rudens. Nešnekėkim, kas kaltas dėl žaibavimo, bet teta Laelija, kaip tikra romėnų matrona, ne veltui baisinosi griaustinio ir, vos išgirdusi dudenimą, puldavo po lova. Galų gale ji neatlaikė to sukrėtimo, nes žaibai be perstogės blykčiojo net naktimis, ir pasakė verčiau jau mirsianti. Būdama romėnė ji turėjo tokią teisę.

Nežinau, ar Antonija su Rubrija patikėjo jos žodžiais. Juk tada, kai teta Laelija nusižudė, Klaudijos mieste nebuvo, tik paskui paika tarnaitė papasakojo jai tai, ko neišdrįso išmiksėti man.

Iškeliaudama dengtais neštuvais nakties tamsumoj Antonija seseriškai pabučiavo mane – juk jau buvome teisėtai, nors slapta, susigiminiavę. Ji paprašė manęs ir toliau kreiptis į ją kaip į svainę. Jos prielankumo sušildytas aš irgi aistriai ją pabučiavau. Man buvo malonu tai daryti. Taip smarkiai nusikaušęs buvau.

Ji vėl pasiskundė vienatve ir meilijo mane, – kad jau tapome giminaičiais, – pasitaikius progai ją aplankysiant. Klaudijos esą atsivesti nereikia, nes ji turinti savų rūpesčių sūnumi bei dideliu ūkiu, o ir metai ją jau slegia. Neneigiu, jog Antonijos dėmesys paglostė man širdį. Juk tuo metu ji buvo kilmingiausia moteris Romoje.

Bet prieš apsakydamas, kaip suliepsnojo mudviejų draugystė, turiu grįžti prie Romos reikalų.

Bepinigystės nukamuotam Neronui pakyrėjo provincijų žliumbimas ir graudūs verslininkų skundai dėl apyvartos mokesčių. Jis nusprendė susidoroti su piniginiais sunkumais vienu sykiu, nors neleistinu būdu. Nežinau, kas jam tą užmačią pakišo, nes nežinau visų Junonos Monetos šventyklos paslapčių. Tačiau tas asmuo, kaip žmonijos priešas, buvo vertesnis žvėrių, nei krikščionys.

Ramia širdim Neronas pasiskolino iš Romos dievų auksines bei sidabrines įšventinimo dovanas, kitaip tariant, pavertė Kapitolijaus Jupiterį skolintoju ir pasiskolino iš paties Jupiterio. Žinoma, Neronas turėjo tokią teisę, nors dievams šitai nepatiko. Po gaisro jis liepė surinkti iš griuvėsių visą išsilydžiusį metalą. Aišku, tai buvo nevisavertis auksas ir sidabras – jame buvo daug bronzos. Tačiau Neronas įsakė viską perlydyti ir Junonos Monetos šventykloje dienąnakt kalti naujas aukso bei sidabro monetas, kuriose tikro aukso ir sidabro buvo penktadaliu mažiau nei ligtoliniuose piniguose. Dėl didelio vario kiekio monetos buvo lengvesnės ir blausesnės nei senieji žvilgantys pinigai.

Monetos buvo kalamos visiškai slaptai ir saugant sargybai neva todėl, kad Junonos Monetos reikalai per amžius buvo slapti, tačiau gandas vis tiek pasklido ir netrukus pasiekė bankininkus. Ir aš pats ištempiau ausis, kai pristigau grynųjų ir visi ėmė brukti mokėjimo nuorodų pažymas, o sudarant didelius sandorius prašė leidimo susimokėti per mėnesį.

Bet tuo gandu netikėjau, nes laikiau save Nerono draugu ir nesuvokiau, kad jis, nors menininkas, kuris nedaug nutuokia apie pinigus, gali sąmoningai daryti šiurpų nusikaltimą. Juk paprastus žmones nukryžiuodavo vos už kelias suklastotas smulkias monetas. Vis dėlto aš pasekiau kitų pavyzdžiu ir atsidėjau grynųjų tiek, kiek tik galėjau. Net grūdų ir aliejaus krautuvėse lioviausi sudarinėti įprastas sutartis apibrėžtam laikotarpiui, nors pirkėjus šitai erzino.

Ūkio suirutė dar labiau įsisiautė, kainos dėl gandų kilo diena iš dienos, kol Neronas paleido apyvarton suklastotus pinigus ir išleido įsaką ligi nustatyto laiko senus pinigus pakeisti į naujuosius. Visi, turėsią senųjų gerų pinigų, būsią nuteisti kaip valstybės nusikaltėliai. Senaisiais pinigais leista mokėti tik mokesčių ir muitų rinkliavą.

Romos gėdai, – turiu pripažinti, – senatas patvirtino įsaką didele balsų dauguma. Tad jis įsiteisėjo. Taigi nusižengimą padorumui bei geram prekybos papročiui lėmė ne vien Nerono savivalė ir nesupratimas.

Senatoriai, pritarę įsakui, savo nuostatas grindė veidmainišku tvirtinimu, kad, norint atstatyti Romą, ištuštėjęs valstybės iždas bus papildytas vykdant esminę permainą. Dėl pinigų keitimo turtingieji neva nukentėjo labiau nei neturtėliai, nes turčiai turėjo daugiau pinigų, o perdirbti pusskatikius, Neronui rodės, neverta. Tai buvo paistalai. Pagal įstatymą, senatorių nuosavybė iš esmės buvo visos šalies nuosavybė – tik jų atleistinių verslas neliečiamas. Senatoriai, balsavę už įsako įteisinimą, buvo užsikasę visus turėtus gerus auksinius ir sidabrinius pinigus.

Įsako priešininkai, kurie rūpinosi savo arba giminaičių verslu ir kurie laiku nesusivokė pasislėpti pinigų, prabilo apie senosios Romos garbę ir priminė, jog nuo Augusto laikų Romos pinigai visose šalyse įkūnija imperijos įstatymą, teisę bei sąžiningumą. Barbarai gerbia Romos pinigus ir iš jų portretų pažįsta Romos imperatorius. Tačiau taip manančių senatorių liko mažuma, nes valstybės taryba tada negalėjo atvirai kivirčytis su Neronu. Senatui tai būtų lėmę galą.

Lengvatikis Neronas įsivaizdavo, kad jo pelnas sieks penktadalį visų apyvartinių pinigų vertės, tačiau jis ir jo patarėjai labai klydo. Vidutiniokai, smulkieji prekijai, amatininkai, gydytojai bei kiti nežymūs verslininkai nukentėjo labiausiai, mat jie, klusnieji, iškeitė gerus pinigus į naujus, nes iš pradžių nesuprato, kas dedasi.

Net paprasti kaimiečiai turėjo daugiau sveikos nuovokos – verčiau bėrė savo santaupas į molio ąsočius ir kasė juos į žemę. Iš viso buvo iškeista daugių daugiausia ketvirtadalis apyvartinių pinigų. Tiesa, turiu pasakyti, jog daug tikrųjų Romos pinigų buvo pakliuvę į barbarų šalis – net Indiją ir Kiniją.

Nelauktas Nerono nusikaltimas privertė susimąstyti ir tuos, kurie padėtį teisino politinėm priežastim ir buvo atleidę imperatoriui net už motinžudystę. Raitelių luomo nariai, užsiimantys verslu, ir turtingi at-

leistiniai, lėmę ūkinį gyvenimą, turėjo pakeisti savo politinį požiūrį, nes naujieji pinigai sukėlė suirutę visame šalies ūkyje. Dėl apibrėžto laikotarpio sandorių skaudžių nuostolių patyrė visi verslininkai.

Tik lengvabūdžiai, skolose skendintys nenaudėliai džiaugėsi ta pertvarka ir dar labiau susižavėjo Neronu, nes, remdamiesi įsaku, jie mažesnės vertės pinigais turėjo sumokėti tik penktadalį skolų. Ilgaplaukių brązginamos citros ir pašaipios dainuškos prie turtingųjų namų ir Forumo bankininkų stalų erzino net mane. O naivuoliai tada tvirtai įtikėjo, kad Neronui tikrai nėra nieko neįmanoma. Jų tikinimu, Neronas globojo skurdžius, skriausdamas turtuolius, ir nepaisė senato. Tarp tų begėdžių jaunuolių buvo daug senatorių sūnų.

Senieji pinigai buvo slepiami visuotinai, tad nė vienas protingas žmogus nelaikė to nusikaltimu. Nieko neišgąsdino net vargšų turgaus prekeivių ir kaimiečių suėmimai bei trėmimai dirbti priverčiamųjų darbų. Neronas laikinai užmiršo savo atlaidumą ir ėmė grasinti mirtimi tiems, kurie slėpė tikruosius pinigus. Vis dėlto myriop nieko nepasmerkė, nes iš tiesų Neronas puikiai vokė, jog kaip tik jis yra nusikaltėlis, o ne skurdžiai, nusislėpę kelis visaverčius sidabrinius, susitaupytus per daugybę metų.

Aš pats nusiraminau ir paliepiau vienam iš savo atleistinių skubinai įkurti banką ir išsinuomoti Forume stalą pinigams keisti. Keistinų pinigų kiekis buvo toks didelis, kad valstybė turėjo šauktis pavienių bankininkų permainai paspartinti. Jie net gaudavo atlygį už vargus, patiriamus perduodant senuosius pinigus valstybės iždui.

Todėl niekas nesistebėjo, kad mano atleistinis pažadėjo grąžinti net penkis nuošimčius keičiamų pinigų, ketindamas nurungti senus garbingus bankininkus, kurie iš pradžių sutriko ir bemaž nesuprato, kas dedasi. Tiems, kurie ateidavo keisti pinigų, jis tai teisino noru išgarsėti ir pagelbėti mažaturčiams.

Batsiuviai, varkaliai ir akmentašiai grūdosi eilėse prie jo stalo, o senieji bankininkai tik iš už tuščių savo stalų niūromis stebėjo jo apyvartumą. Savo atleistinio dėka per kelias savaites susigrąžinau pinigų keitimo nuostolį, nors jis privalėjo dar sumokėti mokesčius Junonos Monetos žynių kolegijai, nes šie įtarė jį pateikus neteisingą ataskaitą valstybės iždui.

Tuo metu aš dažnai paslapčia užsirakindavau savo kambaryje ir išgerdavau iš Fortūnos taurės tardamas, jog man reikia sėkmės. Susijaudrinęs širdyje netgi atleidau savo motinai Myrinai už žemą kilmę, nes mano gyslomis tekėjo pusiau graikiškas kraujas ir šitai iš dalies atnešė man laimę. Juk sakoma, kad graikas prekijas geba apgauti net žydą, nors aš pats tuo netikiu.

Bet iš tėvo pusės aš esu tikras romėnas ir kilęs iš etruskų karalių – tuo galima įsitikinti Cerėje. Todėl versle puoselėjau visišką sąžiningu-

mą. Mano atleistinio pinigų keitimas, – kaip dvigubos žvėryno sąskaitos kitados, – buvo susijęs su valstybės iždu, tad šitai derėtų vertinti kaip sąžiningo žmogaus savigyną nuo tironijos. Antraip neįmanus joks pelningas verslas.

Niekuomet neleidau savo atleistiniams, tarkim, maišyti kreidos į kvietinius miltus ar kokio mineralinio aliejaus į valgomąjį, nors daugybė įžūlių iškilėlių šitokiais pokštais užpelno didelius pinigus. Bet už tai greit gali būti nukryžiuotas. Kartą apie tai šnekėjausi su Fenijum Rufu, kai jis buvo valstybės grūdų sandėlio valdytojas ir malūnų tikrintojas, žinoma, šnekėdamas vardų neminėjau. Fenijus Rufas įspėjo mane tardamas, kad jo rango pareigūnas negali žiūrėti pro pirštus į miltų gadinimą, nesvarbu, kokį žmogų mes turime galvoje. Jūroje apgadintų laivų krovinius sykiais priglobdavo valstybės sandėliai, – jei bėda ištikdavo bičiulį. Bet daugiau nieko esą nevalia daryti. Atsidusęs jis pripažino, jog net tokias pareigas eidamas tebėra palyginti neturtingas.

Nuo Fenijaus Rufo pereisiu prie Tigelino. Neronas turėjo atleisti mane iš žvėryno viršininko pareigų, bet kartu jam teko kitu požiūriu įvertinti pretorionų prefektą Tigeliną. Aš kėliau pavyduoliams nepasitenkinimą, bet nepalyginti didesnį nepasitenkinimą, ir ne veltui, sukėlė Tigelino elgesys. Žmonės šnekėjo jį sugadinus Nerono šventę bjauriu degančių žmonių kūnų dvoku.

Jis buvo kaltinamas ir nepadorumu žaidimų, vykusių po šventės. Žmonės šnekėjo, jog Neronas neva kaip gyvas nebūtų vertęs patricijų moterų sanguliauti su vergais. Kaip dažniausiai, viskas buvo išpūsta. Svarbiausia priežastis, žinoma, buvo Tigelino tamsumas, – juk jis manė, jog nebūtina išmanyti teisinių dalykų, nors juos tokio rango pareigūnas privalėjo žinoti. Manau, kad jis ir iš prigimties, ir dėl patirtų skaudžių išgyvenimų apskritai negerbė įstatymų ir niekino skundikus.

Nerono ausis pasiekdavo šnekos apie Tigelino nedorybes, jį vis perspėdavo, kad Tigelino globojimas ir bendravimas su juo užtrauks nešlovę, klastingai primindavo, jog Tigelinas, tapęs prefektu, per daug greitai pralobo. To pralobimo nepateisino net ir gausios Nerono dovanos, nors šis buvo papratęs taip praturtinti savo draugus, kad jiems nekiltų pagundos imti kyšius tarnyboje, kurion pats paskirdavo. Mat labiausiai Neronas pasikliovė tais, kuriuos laikė savo draugais. Negaliu pasakyti, ar tai buvo tikri draugai. Tik priminsiu, kad patvaldys tikrų draugų neturi.

Neronui rodės pikčiausia tai, kad Tigelinas kitados buvo slaptas Agripinos meilužis ir už tai jaunystėje buvo ištremtas ir kentė skurdą bei pavojus. Tapusi Klaudijaus sutuoktine, Agripina parsikvietė jį atgal į Romą – taip pat kaip Seneką, kuris pats palaikė įtartinus santykius su Agripinos seseria. Tiesa, aš manau, kad vėliau jiedu tų santykių nepalaikė – bent jau Klaudijui gyvam esant, bet šiokią tokią sil-

pnybę Agripinai Tigelinas jautė, nors dėl politinių priežasčių nesukliudė jos nužudyti.

Dėl visų tų dalykų Neronas pamanė, jog vertėtų vėl pakelti patyrųjį Fenijų Rufą antruoju pretorionų prefektu po Tigelino. Jis privalėjo nagrinėti svetimšalių teismo bylas. O Tigelinas rūpinosi kariais. Suprantama, jį suėmė apmaudas – juk išseko geriausi jo pajamų šaltiniai. Juk pažįstu save ir todėl žinau, kad žmogus niekada nesijaus toks turtingas, kad pamestų norą toliau kaupti turtą. Ir tai ne smerktina gobšybė, o tik didelio turto, tarytum pačios gamtos, lemtas bruožas, kurio pats žmogus negali įveikti.

Dėl ūkio suirutės tolydžio kilo kainos, galiausiai viršydamos penktadalį, kuriuo Neronas buvo sumažinęs pinigų vertę. Jis paskelbė daug įsakų, kuriais mėginta pažaboti kainas, be to, buvo nustatytos bausmės lupikautojams, tačiau viskas baigėsi tuo, kad krautuvės ištuštėjo – neliko net vartojimo reikmenų. Žmonės prekyvietėse bei turguose nebegalėjo nusipirkti daržovių, mėsos, net lęšių ir šakniavaisių, o turėjo pėsčiuoti toli į kaimus ar priešaušrio brėkšmoj laukti prekijų, kurie nepaisydami edilių tykindavo su krepšiais panamiui ir pardavinėdavo maistą išpūstom kainom.

Tačiau tikro skurdo miestas nepatyrė. Tik žmonės nepardavinėjo prekių nurodytom dirbtinėm kainom – verčiau jas užrakinę dykinėjo. O jeigu kas prisireikdavo naujų puošnių batų, padorių marškinių ar tiktai drabužio sagties, tai turėdavo prašyti, maldauti prekijo ištraukti tą daiktą iš po prekystalio ir, pažeisdamas įstatymą, sumokėti tinkamą daikto kainą.

Dėl visų šitų dalykų Pizono sąmokslas plito kaip gaisras miške, mat paaiškėjo, jog ryžtingi vyrai – pirmiausia raitelių luomo nariai – pasirengę užgrobti valdžią ir nuversti Neroną, kai tik sugalvos, kaip padalyti valdžią ir ką iškelti į Nerono vietą. Buvo manoma, jog tik sąmokslas gali išgelbėti Romą iš ūkio sumaišties, todėl daugis veržėsi rungčiomis. Net artimiausi Nerono draugai manė, kad išmintingiausia – remti sąmokslą. Jo sėkmė atrodė neabejotina, nes visuotinis nepasitenkinimas smelkė tiek Romą, tiek provincijas, be to, sąmokslininkai siūlė nepaprastai didelius pinigus.

Fenijus Rufas, kuris ne tik ėjo prefekto pareigas, bet ir toliau rūpinosi valstybės grūdų sandėliais, – mat už jį sąžiningesnio neatsirado, – irgi be abejonių prisijungė prie sąmokslininkų. Dėl grūdų priverstinių kainų jis patyrė didžiulių nuostolių ir greit įlindo į skolas. Nerono galvon netilpo mintis, kad valstybės iždas gali atlyginti tikrosios grūdų kainos ir priverstinės kainos skirtumą. Didieji Egipto ir Afrikos augintojai nepardavinėjo grūdų priverstinėm kainom, o verčiau sandėliavo juos, ir daugybės laukų net neapsėjo.

Prie sąmokslininkų atvirai prisidėjo ne tik Rufas, bet ir pretorionų karo tribūnai bei centurionai. Pretorionai, aišku, apmaudavo ant Nero-

no, kad naujais pinigais mokama alga nepadidėjo. Sąmokslininkai taip tvirtai tikėjo sėkme, kad nusprendė jį vykdyti tiktai Romoje ir įtraukti tik kai kuriuos savo veiklai svarbius Italijos miestus. Jie atsisakė įtakingų žmonių pagalbos provincijose, įžeisdami tuos didžius vadukus.

Bet, mano galva, labiausiai jie klydo manydami, jog apsieis be legionų paramos, kurią – bent jau Reino ir Britanijos legionų – greit būtų gavę. Vargu ar Korbulas Rytuose būtų vėlęsis į sąmokslą, nes jis buvo tik karo vadas ir, Partijos užkariavimo svaiginamos politinės garbėtroškos nepažindamas, pakluso savo teisėtam viršininkui. Man rodos, jis buvo iš tų retai sutinkamų vyrų, kuris net gando negirdėjo apie tą užmačią.

Sutvarkęs ūkinius reikalus, bemaž negalvojau apie liaudies bėdą. Gyvenau sakytum pavasario kerų apniktas. Buvau trisdešimt penkerių – tokio amžiaus vyras subrendęs aistrai ir trokšta turėti sau lygią patyrusią draugę, o paikas mergiotes laiko tik trumpalaike pramoga.

Net šiandien man sunku atvirai šitai pasakoti. Pasakysiu tik tiek, jog pradėjau dažnai, dėl suprantamų priežasčių vengdamas viešumo, lankytis Antonijos namuose. Mudviem radosi neįtikimai daug aptartinų dalykų, tad sykiais tik apyaušrio brėkšmoj prisiversdavau palikti jos gražų sodo namelį Palatine. Antonija buvo Klaudijaus duktė, taigi jos gyslomis tekėjo ir Marko Antonijaus ištvirkęs kraujas. Iš motinos pusės ji buvo Aelija, o ši savo ruožtu buvo Sejano įseserė. Nuovokus žmogus supras, ką noriu pasakyti.

Turbūt neužmiršai, kad ir tavo motina Klaudija yra Klaudijaus duktė, todėl pabrėžiu, kad tik tavo gimdymas ir vargus gyvenimas ją apramdė. Tuolaik lovoje ji jau nebuvo maloni. Priešingai, šiuo požiūriu aš jaučiau tarytum dilgų badą, iki ugninga Antonijos draugystė man nedavė peno.

Pavasario aušra supstė Palatiną, paukščiai džiugiai čireno, gėlės kvepėjo margame Antonijos sode, iš kur visi nuodėguliai buvo išgabenti, kur buvo sodinami krūmai ir medžiai, kai aš pirmąkart išgirdau apie Pizono sąmokslą. Džiugulio ir meilumo išsekintas, atsirėmęs naujos dailios korintiškos kolonos pavėsinėje, laikiau už rankos Antoniją vis dar nepajėgdamas jos palikti. Prieš kelias valandas buvom jau beatsisveikiną, bet vis nevaliojom. Pavasarinėj ryto gaivoj Antonijai pasirodė, jog daugiau neverta nieko nuo manęs slėpti, nors po dviejų apmaudingų santuokų ji buvo įgavusi patirties ir tapusi paslaptinga.

– Minutai, brangusis, – tarė ji.

Gal pažodžiui jos prisipažinimo ir nepakartosiu, bet, kita vertus, pasakodamas apie Sabiną, parašiau tai, kas nesupratingam žmogui gali kelti abejonių mano vyriškumu, taigi...

– Ak, brangusis, – tarė ji, – nė vienas vyras man nebuvo toks švelnus, geras ir neapglėbdavo manęs taip nuostabiai kaip tu. Todėl žinau,

kad mylėsiu tave dabar, visados ir per amžius. Norėčiau, kad ir mudviejų šešėliai susitiktų požemio karalystės pievose.

– Kodėl kaip tik dabar prabilai apie požemio karalystę? – paklausiau pūsdamas krūtinę. – Juk mudu laimingi šią vienintelę akimirką. Aš net laimingesnis nei kada anksčiau. Negalvokime apie Charoną, nors po mirties įdėsiu tau į burną auksinį pinigėlį, idant keltininkas deramai perkeltų tave per upę.

Tą vakarą daviau jai atminimui kelias senovines, iki Romos valdymo laikų nukaltas etruskų aukso monetas, kurias mano atleistiniai buvo radę kapuose. Sunku sumanyti, ką padovanoti moteriai, turinčiai viską, ko širdis geidžia. Panūdau, kad prieš mudviem išsiskiriant ji prisimintų mano dovaną.

Nepamanyk, jog aš koks kapų plėšikas, juk rinkti bronzos dirbinius iš etruskų kapų buvo madinga dar nuo Mecenato – tolimo mano giminaičio – laikų ir tebėra madinga, nors renkama ir korintiška bronza. Savo dvare Cerėje jau turėjau puikų etruskų bronzos dirbinių rinkinį, paskui jį dar padidino žemdirbiai, triūsę mano laukuose, tad vienas mano atleistinis Romoje įsteigė pelningą senoviškų daiktų krautuvėlę. Žinoma, aš leidau pardavinėti tik antrarūšius dirbinius. Geriausius pasilikau.

Mintys apie mirtį man nebuvo svetimos, nors meilijau jas atidėti kuo tolesnei ateičiai. Stengiausi paguosti Antoniją būgštaudamas, kad man išėjus ji paskęs liūdesy, kuris retkarčiais ją kamuodavo po mudviejų bendrų malonumų.

Tačiau šįkart Antonija turėjo išties svarbų reikalą. Laibais pirštais stipriai gniauždama man delną ji pasakė:

– Minutai, daugiau nebegaliu nuo tavęs nieko slėpti. Nenoriu slėpti. Juk nežinau, kurį iš mudviejų greičiau užklups netikėta mirtis – tave ar mane. Nerono laikai baigiasi. Nenorėčiau, kad pražūtum drauge su juo.

Aš netekau žado. Antonija greitosiomis iššnibždėjo viską, ką žinojo apie sąmokslą bei jo vadeivas. Ji prisipažino, kaip Klaudijaus duktė, pažadėjusi po Nerono mirties palydėti būsimąjį valdovą į pretorionų stovyklą ir pasakyti veteranams kalbą apie jį. Žinoma, piniginė dovana juos paveiktų labiau, nei kilmingiausios Romos moters kuklūs žodžiai.

– Tikrai ne dėl savo gyvasties baiminuosi, o tik dėl tavęs, brangusis, – tikino Antonija. – Tave pažįsta kaip Nerono draugą. Tu nesugebėjai užmegzti tinkamų ryšių ateičiai. Neronui mirus, liaudis dėl suprantamų priežasčių reikalaus kraujo. Įtvirtinant teisėtas sąlygas visuotinio saugumo labui, reikės pralieti šiek tiek kraujo. Nenorėčiau, kad tavo brangi galva nulėktų nuo pečių ar kad žmonių minia Forume tave sutryptų negyvai – liaudžiai slapta bus duotas toks nurodymas, kai mes iškeliausim į pretorionų stovyklą.

Vis dar negalėjau atgauti žado, man sukosi galva, subūgau, kad čia

pat susmuksiu, tačiau Antonija, netekusi kantrybės, treptelėjo dailia kojele ir išrėžė:

– Nejau nesuvoki: sąmokslas išplitęs taip plačiai, visuotinis nepasitenkinimas toks didelis, kad tuos ketinimus galima įgyvendinti bet kurią dieną. Kiekvienas protingas vyras dėl savo naudos veržiasi prisidėti prie jo. Svarstymai, kaip, kur ir kada geriausia nužudyti Neroną, vien tik atsikalbinėjimas. Tai įmanu padaryti kiekvieną akimirką. Kai kurie artimiausi jo draugai taip pat davė priesaiką. Iš tavo bičiulių paminėsiu tik Senecioną, Petronijų ir Lukaną, bet yra ir daugiau. Mizeno laivynas irgi linkęs prisidėti. Epikaridė, – turbūt pažįsti ją, – patraukė Volusijų Prokulą taip pat, kaip kitados Oktavija mėgino patraukti savo pusėn Anicetą.

– Pažįstu Prokulą, – įsiterpiau greitai.

– Taip, taip, iš tiesų, – susivokė Antonija. – Jis padėjo užmušti mano pamotę. Bet neišsigąsk, brangusis. Aš nieko nejaučiau Agripinai. Veikiau priešingai, nes su manimi ji elgėsi dar šiurkščiau, – jei tai išvis įmanu, – nei su Britaniku ir Oktavija. Tik iš padorumo neprisidėjau prie padėkos aukų už jos mirtį. Bergždžiai baisiniesi tų senų dalykų. Patariu tau kuo greičiau dėtis prie sąmokslininkų ir šitaip gelbėti gyvastį. Kas kad aš tave jiems siūlysiu, jei tu pats uždelsi per ilgai.

Teisybę sakant, pirma protinga mintis akino mane išsyk bėgti pas Neroną ir pasakyti apie gresiantį pavojų. Šitaip būčiau visam gyvenimui pelnęs jo palankumą. Antonija buvo ganėtinai prityrusi, tad įskaitė dvejonę mano veide. Ji pirštų galiukais švelniai palytėjo man lūpas, palenkė galvą ir paklausė, drabužiui slystant nuo jaunatviškos krūtinės:

– Juk neišduosi manęs, Minutai? Ne, negali būti. Juk mudu taip mylime vienas kitą. Tikriausiai gimėm vienas dėl kito, – kaip kad daugybę kartų tikinai kvaisdamas iš meilės.

– Žinoma, ne. Tokia mintis man net nešovė į galvą, – patikinau skubinai.

Ji nusijuokė, gūžtelėjo nuogais pečiais.

– O ką tu čia šneki apie atsikalbinėjimus? – piktai paklausiau aš.

– Nemanyk, kad aš nieko nemąsčiau, – atsakė Antonija. – Man, kaip ir kitiems, rūpi ne Neronas, o kam turės tekti valdžia po jo mirties. Dėl šito sąmokslininkai tariasi kiauras naktis. Ir kiek galvų, tiek nuomonių.

– Gajus Pizonas, – išdaužiau priekabiai. – Nesuprantu, kodėl kaip tik jis už viską atsako. Aišku, jis senato narys ir kilęs iš Kalpurnijų, dailus vyras. Turi daug įtakingų giminaičių. Gal jis gaus pinigų vien už pažadą, nors aš reikalaučiau svaresnių įrodymų. Būdamas teisininkas, jis gynė piliečius, nors veikiau nūsdamas pasiklausyti savo gražaus balso, nei iš pareigos. Jis dosnus ir mandagus su paprastais piliečiais. Bet gyvena, – turint galvoje pajamas, – pernelyg ištaigiai ir ištvirkauja lygiai taip bjauriai kaip Neronas. Jis tinginys ir, aišku, garbėtroška, nors se-

nate neišdrįso prieštarauti Neronui. Nesuprantu, ką tu jame įžvelgi, brangioji Antonija, kad, nepaisydama gresiančio pavojaus, ketini lydėti jį į pretorionų stovyklą.

Nieko nenoriu nuslėpti, tad prisipažįstu, jog man smigtelėjo pavydo akuotas ir šitai pajutau visu kūnu. Pažinojau Antoniją ir žinojau, kad ji nėra tokia sąvaldi, kaip galėjai manyti iš jos stoto ir šalto veido. Visa kuo ji buvo gerokai patyresnė už mane, nors aš tariausi jau daug patyręs. Todėl įsibedžiau Antonijai į veidą. Atrodė, kad jai patinka mano pavydas. Ji nusikvatojo į akis ir pliaukštelėjo delnu man per skruostą.

– Fui, Minutai, ką apie mane pagalvojai! – papriekaištavo. – Tikiuosi, pažįsti mane: dėl savo naudos niekuomet nešliaužčiau į tokio Pizono lovą. Aš pati renkuosi, ką mylėti. Taip elgiausi visą gyvenimą. Ir įsipareigojau ne Pizonui. Jis kol kas keliamas kaip iškaba. Tačiau yra toks kvailas, kad net neįtaria apie pinkles, rezgamas jam už nugaros. Po teisybei, kai kas atvirai paklausė, kokia nauda valstybei keisti citrininką į tragiką. Pizonas pasirodė teatre viešai ir suteršė vardą taip pat kaip Neronas. Be to, yra norinčiųjų sugrąžinti respubliką ir visą valdžią perduoti senatui. Tačiau šitai netrukus pastūmėtų šalį į pilietinį karą. Pasakoju tau, idant suprastum, kokių prieštaringų siekių kyla ir kodėl Nerono nužudymas turi būti atidėtas. Aš pati aiškiai pasakiau niekuomet nevesianti pretorionų ginti senato. Tai menkina mano – imperatoriaus dukters – garbę.

Ji metė priekaištingą žvilgsnį į mane, įskaitė mano mintis ir pasakė:

– Sučiuopiu, ką mąstai. Bet patikėk, jog dėl politinių priežasčių per anksti galvoti apie tavo sūnų Klaudijų Antonianą. Jis dar kūdikis, o Klaudijos garbė juolab abejotina, tad, – bent jau aš taip manau, – apie tavo sūnų galvosim tik tada, kai jis apsivilks vyro togą ir Klaudija bus mirusi. Tuomet man bus lengviau viešai jį pripažinti sesers sūnum. Jeigu tu nedelsdamas prisidėsi prie Pizono sąmokslo ir imsiesi svarbios užduoties, tai, kol sūnus užaugs, suspėsi nusiplauti savo gėdą ir pasiekti tokios valstybinės tarnybos, kuri laiduos mažojo Klaudijaus Antoniano ateitį. Matai, aš viską už tave apgalvojau. Mes turim leisti Klaudijai kol kas ramiai gyventi ir rūpintis berniuko auklėjimu, argi ne, brangusis? Mūsų ketinimai kaipmat iškiltų aikštėn, jei išsyk po Nerono žlugimo aš įsisūnyčiau tavo vaiką ar jis kokiu kitu būdu taptų mano sūnum.

Pirmą kartą Antonija atvirai užsiminė, kad nepaisydama mano blogo vardo ir prastos kilmės ji ketina kada nors už manęs ištekėti. Apie tokią garbę aš nedrįsau svajoti net meilės valandėlėmis. Pajutau, kad raustu ir man užkando žadą dar labiau, negu išgirdus apie sąmokslą. Antonija šypsodama žiūrėjo į mane, pasistiebė ant pirštų galiukų ir lengvabūdiškai pabučiavo man lūpas, šilkiniais plaukais palytėdama man kaklą.

– Sakiau, kad myliu tave, Minutai, – sušnibždėjo ji, karštai alsuodama į ausį. – Labai myliu tave, nes tu kuklus ir pats nesupranti, ko esi vertas. Tu esi vyras, pirmiausia nuostabus vyras ir toks, kurio valios protinga moteris negniauš, o tik ves prie pačių aukščiausių tikslų.

Manding, Antonija persūdė – tai, ką ji pasakė, širdies man nepaglostė. Tačiau tai buvo tiesa. Tiek Sabina, tiek Klaudija elgėsi su manim kaip panorėjusios, nes dėl namų ramybės paklusdavau jų valiai. Antonija, maniau, elgiasi su manimi gražiau. Nepermanau, kaip viskas susidėjo, bet mudu sugrįžome vidun atsisveikinti dar sykį.

Buvo skaisti diena ir sodo vergai dirbo savus darbus, kai pagaliau aš, linkstančiais keliais, svaigstama galva, nušlitinėjau iki dengtų neštuvų, kuriuos naudojau vengdamas nereikalingų akių. Net kai iškeliavau, kūną tebevirpino karštis. Ir aš susimąsčiau, ar kaip vyras ištversiu tokią beribę meilę penkiolika metų, iki tu apsivilksi vyro togą.

Bet į Pizono sąmokslą įklimpau ligi ausų ir tūkstančiais bučinių prisiekiau iš visų jėgų veržtis į tokias pareigas, kur būsiu naudingiausias Antonijai. Apkvaišęs iš meilės pažadėjau: jeigu reikės, pats nužudysiu Neroną. Tačiau Antonija manė, jog nebūtina kišti brangios galvos po tokiu dideliu kalaviju. Ji paaiškino man, kad būsimojo imperatoriaus tėvui nedera pačiam teptis rankų krauju. Tai būtų piktadarybė, ir ji kada nors pražudytų tave, mano sūnau.

Tas pavasario karštymetis tikriausiai buvo laimingiausias per visą mano gyvenimą. Buvau sveikas, stiprus ir, – Romos sąlygomis, – dar nelabai ištvirkęs. Pilnom rieškučiom, su kaupu galėjau mėgautis aistra. Rodės, viskas, ko imuosi, man sekasi ir susirenku šimteriopą derlių, – šitaip būna tik kartą gyvenime. Ir, po teisybei, mano svajingą apkvaišimą trikdė tiktai nepaliaujamas Klaudijos įkyravimas, kur einu ir iš kur grįžtu.

Nesmagiai jaučiausi nuolat jai meluodamas, juolab kad tokiais atvejais moterų nuojauta neapgauna. Šeimyninių kivirčų neišvengiau. Gal iš tiesų buvau apleidęs Klaudiją? Tačiau tavęs, mano sūnau, neapleidau. Priešingai, tave augantį ir tobulėjantį mylėjau diena iš dienos vis karščiau ir pavydžiau. Man niekuomet nenusibosdavo žiūrėti į tave. Kaip visos moterys, Klaudija būgštavo, kad aš be perstogės veržiuosi prie tavęs dėl žindyvės – dailios jaunos moters iš Cerės. Leidau jai taip manyti, idant paviršiun neiškiltų blogesni dalykai.

Pirmiausia aš susisiekiau su Fenijum Rufu, su juo buvau per grūdų sandorius užmezgęs tvirtą draugystę. Tą mudviejų draugystę galima vadinti abipusiškai auksine. Jis nedvejodamas man pasisakė prisijungęs prie Pizono sąmokslininkų ir išvardijo tuos pretorionus, karo tribūnus bei centurionus, kurie buvo prisiekę po Nerono mirties paklusti tik jam, ne kam nors kitam.

Rufui tikrai lyg akmuo nuo širdies nusirito, kai suprato mane patį permanius sąmokslą. Jis ilgai atsiprašinėjo tikindamas, jog dėl priesai-

kos negalėjo manęs anksčiau įtraukti į tą reikalą. Paskui maloniai pažadėjo pristatyti mane Pizonui bei kitiems sąmokslo vadams. Rufas nekaltas, kad išdidėlis Pizonas ir kiti kalpurniškiai priėmė mane šaltai. Būčiau įsižeidęs, jei būčiau buvęs jautresnis.

Mat jiems net nereikėjo mano siūlomų lėšų, – pasakė pinigų turį per akis. Ir net nesibaimino, kad galiu juos įduoti, nes nė trupučio neabejojo savo pergale. Priešingai, pats Pizonas įžūliai rėžė žinąs apie mane bei mano darbelius tiek, kad manė, jog saugodamas savo kailį laikysiu liežuvį už dantų. Iš Petronijaus ir jaunojo Lukano draugystės turėjau tik tiek naudos, kad man buvo leista duoti priesaiką ir susitikti su Epikaride – paslaptingąja Romos moterimi, kurios įtakos ir svarbos sąmokslui gerai nesuvokiau.

Jau buvau kaip reikiant įklimpęs, kai Klaudija, mano nuostabai, užvedė kalbą apie sąmokslą. Apylankomis, apčiuopomis, sakytum katė karštą košę, užsidariusi mane tarp keturių sienų, tyrinėjo mįslingomis užuominomis, kol įsitikino, kad bent jau išsyk nebėgsiu skųsti Neronui to, ką ji papasakojo. Ji ir aprimo, ir apstulbo, kada pagailiai juokdamasis išklojau seniai davęs priesaiką sužlugdyti tironą vardan tėvynės laisvės. Užpykusi Klaudija suriko:

– Nesuprantu, kodėl jie priėmė tave! Jie turėtų veikti tuojau pat, nes apie tą sumanymą bemat sužinos visi. Tai negirdėta įžūlybė! Negaliu patikėti net tave prie to prisidėjus. Vos tik šakelės trakštelės, tu išduosi Neroną, kuris tau daug gera padarė ir kurį pats laikai savo draugu.

Aš laikiausi oriai ir taikingai pasakiau, jog Neronas pats kaltas, kad pirmiau galvoju apie valstybės labą, o ne apie draugystę, kurią Neronas visaip griovė. Tiesa, aš asmeniškai, – tik dėl savo paties atidumo, – nelabai skaudžiai nukentėjau per pinigų pertvarką. Tačiau našlių ir našlaičių verksmas man draskė širdį, aš galvojau apie kaimiečių bei smulkių amatininkų varganą padėtį ir dėl Romos liaudies buvau pasirengęs net savo garbę paaukoti ant tėvynės aukuro.

Savo ketinimą aš esą nuslėpiau nuo Klaudijos, nes subūgau, kad ji neleis man drąsiai lįsti į pavojų dėl laisvės. Išreiškiau viltį, kad ji, Klaudija, galų gale suvokė, jog slėpiau, kur išeinu ir pareinu, tik nenorėdamas jos pačios velti į tą pavojingą užmačią.

Klaudija manim nepatikėjo, nes puikiai pažinojo mane. Tačiau turėjo pripažinti, jog elgiuosi teisingai. Po ilgų dvejonių ji pati ėmė įkalbinėti ir sakė, jei reikės, priversianti mane prisijungti prie sąmokslininkų vardan savo ir tavo ateities.

– Tikriausiai pastebėjai, kad ilgai nevarginau tavęs krikščionimis, – pasakė Klaudija. – Nėra jokio reikalo jiems slapstytis mūsų namuose. Jie turi savas slaptavietes. Todėl bergždžia stumti mudviejų sūnų Klemensą į pavojų, nors aš pati be baimės išpažįstu Kristų. Bet krikščionys pasirodė esą silpni ir neryžtingi. Juk ir jiems būtų naudinga paša-

linti Neroną, be to, tai būtų Kristaus kerštas už Nerono piktadarybes. Tiki ar ne, o krikščionys atsisakė prisidėti prie sąmokslo, nors jo sėkmė neabejotina. Aš jau nebesuprantu jų. Jie vis kartoja, kad nevalia žudyti ir kad keršto jie nesiims.

Apstulbęs nusikeikiau:

– Herkulavita, tu beprotė! Tik moters galvoje gali kilti mintis traukti krikščionis ten, kur norinčiųjų per akis. Patikėk, jiems tai nerūpi. O būsimąjį valdovą jie priverstų iš anksto pažadėti lengvatų. Roma jau soti ir net persisotinusi žydų.

Klaudija suprato nusišnekėjusi, tik nenorėjo išsiduoti, tad apsimetė supykusi:

– Nieko bloga nepadariau – tiktai paklausiau. Bet jie sako anksčiau nesivėlę į valstybės reikalus, o ir toliau ketiną laikytis nuošaliai nuo politikos, nuolankiai paklusdami bet kokiai žemiškai valdžiai. Jie turi savo karalystę, kuri ateis, tik kad man jau pabodo jos laukti. Būdama Klaudijaus duktė ir savo sūnaus motina, aš juk privalau galvoti ir apie šią – žemišką – valdžią. Manding, Kefas yra baisus bailys, nes šneka tik apie nuolankumą ir nusišalinimą nuo valstybės reikalų. Neregimoji karalystė puiki ir graži, tačiau tapusi motina aš nuo jos atitolau ir jaučiuosi esanti veikiau romėnė nei krikščionė.

Ramiai jai priminiau, kad ir aš esu prisidėjęs prie tavo gimimo, nors jai ir atrodą, kad menkai. Klaudija susijaudino, puolė į ašaras, apsivijo rankomis man kaklą ir sudejavo:

– Ką tu supranti apie motinos svajones prie sūnaus lopšio! Tu, įdiržusios širdies bevali, savimyliškai medžiojąs tik pinigus ir niekingas pramogas! Prieš gimdymą sapnuose ir reginiuose mačiau Klemensą ir rūpestingai užsirašiau visus stulbinamus ženklus. Ak, Minutai, mudviejų sūnus užaugs kai kuo didžiu! Mudu turime pasirūpinti, kad aplinkybės būtų palankios, kol jis subręs žengti prieš visus, paskelbti savo imperatorišką kilmę ir paimti valdžią į savo rankas.

– Klaudija, – įspėjau, – ar tu supranti, ką šneki ir į kokį pavojų stumi mudu abu, o ką jau kalbėti apie vaiką? Juk ir sienos turi ausis.

Klaudija atšoko nuo manęs, nusišluostė ašaras ir piktai paklausė:

– Gal įsipareigojai senatui grąžinti respubliką, kad taip išdidėliškai šneki apie tėvynės aukurą?

– Aš ne kvailys, – šiurkščiai atrėžiau. – Tai reikštų nepaliaujamus pilietinius karus, proskripcijos sąrašus, daugybės žmonių turto nusavinimą ir visokio pelningo verslo galą.

– Betgi, – tarė Klaudija, – kaip tik netvarka gali išpurenti dirvą pasaulio permainai, nes siaučiant netvarkai žmonės kažin ką atiduotų, kad sugrįžtų tvarka ir ramybė.

– Ką tu turi galvoje sakydama „pasaulio permaina"? – paklausiau įtariai. – Sąmoningai stumtum tūkstančius, gal net milijonus žmonių į

badą, skurdą, smurtą, idant tavo sūnus apsivilkęs vyrišką togą galėtų žengti palankion politinėn dirvon?

– Respublika ir laisvė – štai tikrosios vertybės, dėl kurių narsūs vyrai pasirengę gyvastį atiduoti, – suirzusi atsakė Klaudija. – Mano tėvas Klaudijus ne sykį karštai kalbėjo apie respubliką ir buvo pasirengęs ją bet kada sugrąžinti. Jis ne kartą tai minėjo nuobodžiose kalbose senatui, skųsdamasis valdžios naštos sunkybe.

– Kiek kartų sakiau, kad tavo tėvas buvo kvaišas, neteisingas ir žiaurus senis, – suurzgiau. – Nejau užmiršai, kaip spjovei į jo statulą bibliotekoje, kai pirmąkart susitikome? Ko vertos jo girtos šnekos! Senato posėdžiuose jis dažnai pasirodydavo nusitašęs. Verčiau paaiškink, ką reiškia „pasaulio permaina". Man tai skamba grėsliai ir įtartinai.

Klaudija dirgliai pasitrynė delnus ir, vangstydamasi mano žvilgsnio, atsakė:

– Tai, ko siekė Jėzus Nazarietis, įmanu įgyvendinti žemėje, jeigu valdys išmintingas imperatorius. Manau, Jėzaus karalystė parems tą užmojį, nors jo imsis žmogus. Per sumaištį pasaulio sostine galėtų tapti kad ir šventas Jeruzalės miestas. Kefas su ilgesiu šneka apie Jeruzalę ir jos nuostabias šventyklas.

– Nekišk Kefo į savo paikystes, kvaila moterie! – užrikau suvis įniršęs. – Tuoj imsi sapalioti, kad reikia sužlugdyti dar ir Partiją. O nuo jos netoli ir Indija. Taigi Roma lieka šone, o Jeruzalė tampa pasaulio bamba! Griežtai draudžiu tokius dalykus kimšti nekalto vaikelio galvon, kai jis pradės suprasti kalbą. Roma visada bus Roma. Ir tik Forumas, kuris stovi priešais kuriją, bus amžina pasaulio bamba.

Klaudija ūmai užpyko.

– Neužmiršk, kad esu imperatoriaus duktė, – įspėjo ji. – Todėl mano politinis požiūris platesnis už tavo – tiktai savo kapšelio žiūrinčio.

– Tu moteris ir pliurpi kaip moteris, – atrėžiau su panieka.

Tada Klaudija įniršo:

– Prisimink Liviją – be jos Augustas būtų buvęs it be galvos. Agripina – nors ir niekingais poelgiais – padarė savo sūnų imperatorium. Ji būtų tapusi pasaulio valdove, jei tik Neronas labiau domėjęsis valstybe nei citra. Nuo Julijos laikų tikroji valdžia gaunama per moteris.

Daug kuo galėjau atsikirsti, bet nusprendžiau nenukrypti nuo kalbamo dalyko.

– Respublikos sugrąžinti neįmanoma, – atrėmiau trumpai. – Per mažai žmonių ją palaikys. Tiktai neaišku, kas taps imperatorium. Turbūt ir tu pritarsi, kad Pizonas, tas niekingas žmogelis. Ką tu galvoji?

Klaudija klausiamai įsibedė į mane.

– Ką manai apie Seneką? – apsimestinai naiviai tarė ji.

Iš sykio ta mintis mane pribloškė.

– Kokia nauda keisti citrininką į filosofą? – paklausiau.

Bet geriau pagalvojęs sučiuopiau Klaudijos minties gudrumą. Tiek liaudis, tiek provincijos pripažino pirmuosius penkerius Nerono viešpatavimo metus, – kai valdė Seneka, – laimingiausiais Romai. Tie metai ligi šiol prisimenami kaip aukso laikai, nes šiandien mes mokam mokestį net už sėdėjimą viešajame tualete.

Seneka buvo neapsakomai lobingas. Trys šimtai milijonų sestercijų – tai tik žmonių spėlionėmis. Aš tariausi žinąs geriau. Bet puikiausia tai, kad Seneka jau buvo šešiasdešimties. Gyvendamas kaip stoikas, dar galėjo pratraukti penkiolika metų. Jis apsigyveno kaime, bet dėl prastos sveikatos nelankė senato posėdžių ir į miestą atkakdavo retai, tačiau šitaip jis tik dūmė Neronui akis.

Po teisybei, mitybos tvarka, kurios jis laikėsi dėl skrandžio skausmų, išėjo į sveikatą. Seneka sulieknėjo, pasidarė guvus ir vaikščiodamas jau nebešniokštavo ir skruostai, kaip tikro filosofo, nevirpčiojo dribliai. Jis valdytų gerai – nieko nepersekiotų, būdamas patyrus verslininkas sugrąžintų šalies ūkį į vėžes ir valstybės iždą kauptų, o ne švaistytų. Į pabaigą jis pats galėtų atiduoti valdžią jaunikaičiui, išauklėtam sava dvasia.

Jo mintys apie atlaidumą ir žmoniškumą maža kuo skyrėsi nuo krikščionių mokymo. Vienumoje rašytame ir neseniai išleistame gamtos pažinimo veikale jis užsiminė, jog gamtoje ir visatoje esama slaptų jėgų, kurių žmogus nesuvokia, todėl būtis ir regimas pasaulis – tarytum lengvas šydas, kuris uždengia tai, kas neregima. Jis susirašinėjo su Paulium ir aš nežinau, kuris jųdviejų pasiskolino kito mintis savo veikalams. Paulius rašė laiškus taip pat aistriai, kaip Seneka laiškuose dėstė savąsias filosofines mintis.

Tiek prisigalvojęs, suplojau iš nuostabos delnais ir šūktelėjau:

– Klaudija, tu valstybės valdymo genijus, tad aš atsiprašau už piktus žodžius!

Žinoma, nepasakiau jai, kad griebęsis Senekos ir jį palaikydamas aš pagaliau galėsiu įvykdyti kokią nors svarbią sąmokslo užduotį. Ir Seneka vėliau jaus man dėkingumą. Be to, aš lyg ir jo buvęs mokinys. Korinte pas jo brolį tarnavau karo tribūnu ir patyriau visišką jo pasitikėjimą sprendžiant slaptus valstybės reikalus. Senekos giminaitis, jaunasis Lukanas, buvo vienas geriausių mano draugų, nes aš nešykštėjau pagyrų jo eilėms. Juk pats jų nerašiau.

Visai sutartinai aptarinėjome iki vėlumos tą reikalą – Klaudija ir aš. Mudu abu patraukė teigiamos jo pusės, kurių vis daugiau atrasdavom, gerdami vyną. Klaudija pati jo atnešė ir nebarė manęs, nors susijaudinęs maukiau vieną taurę po kitos. Galop suguleme abu ir aš po ilgo laiko atlikau sutuoktinio pareigą, galutinai išblėsindamas visas Klaudijos abejones.

Paskui gulėjau šalimais, vyno ir įkvėpimo kaitinama galva, ir beveik nusiminiau, kad vardan tavo ateities turėsiu atsikratyti tavo motinos.

Antonijai paprastų skyrybų neganės. Klaudija turės mirti. Bet ligi tol praeis dar dešimt, o gal penkiolika metų. Dar daug kas gali nutikti. Ir daug vandens išsilies per krantus po Tiberio tiltais, pasiguodžiau. Užkrečiamos ligos, maras, nelaimingi atsitikimai ir galiausiai – žmogaus likimą lemianti Apvaizda. Bergždžia iš anksto graužtis dėl to, kas ir kaip neišvengiamai įvyks.

Klaudijos nubrėžtas kelias buvo toks aiškus ir puikus, kad nemaniau, jog būtina jį iš anksto aptarti su Antonija. Mudviem reikėdavo gerai apmąstyti susitikimo metą ir susieidavom slapta, kad nekiltų piktų kalbų ir kad Neronas nepradėtų įtarinėti manęs. Be abejonės, jis dėl valstybinių priežasčių buvo liepęs sekti Antoniją.

Taigi vienas tučtuojau iškeliavau neva verslo rūpesčiu į Prenestą, ketindamas pakeliui užsukti pas Seneką. Dėl visa ko numačiau reikalą Preneste. Ten buvo gladiatorių mokykla, ir jos šeimininkas domėjosi sąmokslu, ir žydų bendruomenė, kurios reikalų priežiūrą buvau perėmęs iš tėvo.

Seneka mane priėmė maloniai. Pamačiau jį savo dvare gyvenant ištaigų ir patogų gyvenimą su perpus jaunesne žmona. Tiesa, iš pradžių jis nukukino sprandą ir ėmė skųstis senatvės negaliom, bet supratęs, kad atvykau svarbiu reikalu, senasis lapinas nusivedė mane į paprastą sodo namelį, kur atsiskyręs nuo pasaulio diktuodavo raštininkams veikalus ir leido asketiškas dienas.

Nūsdamas įrodyti tai, ir ne vien tai, jis parodė upelį, iš kurio rieškučiom semdavo ir gerdavo vandenį, bei vaismedžius, nuo kurių raškydavosi vaisius, ir papasakojo savo žmoną Pauliną išmokus malti girnomis grūdus ir savom rankom kepant jam duoną. Pamačiau ir supratau, jog jį smaugia neslopstanti nunuodijimo baimė. Juk Neronas, kamuojamas pinigų stygiaus, galėjo įsigeisti senojo mokytojo turto ar dėl politinių priežasčių panūsti jo atsikratyti. Seneka vis dar turėjo daug draugų, kurie gerbė jį kaip filosofą bei valstybininką, nors saugumo sumetimais ūkyje jis retai priimdavo svečius.

Ėjau tiesiai prie reikalo: paklausiau, ar Seneka norėtų po Nerono tapti imperatorium ir sugrąžinti valstybėn ramybę ir tvarką. Jam nereikėtų teptis rankų Nerono krauju. Tik nustatytą dieną atkakti į miestą ir su pinigų kapšeliais nuvykti pretorionų stovyklon. Pagal mano apskaičiavimus, ganėtų trisdešimties milijonų sestercijų, jei kiekvienam vyrui duotumėm, tarkim, po du tūkstančius, o karo tribūnams bei centurionams atitinkamai daugiau, atsižvelgę į rangą ir pareigas.

Fenijui Rufui piniginio atlygio nereikės. Jis tetrokšta, kad valstybės iždas jam atlygintų asmeninius nuostolius, patirtus dėl Nerono savivalės. Jam tik rūpi, kad skolą sumokėtų ligi nustatyto laikotarpio. Dar suskubau pridurti, jog dalį sumos skiriu aš, jeigu visos neišgali Seneka sumokėti.

Seneka atsitiesė ir pasižiūrėjo į mane baugiom šaltom akim, kurios net nežybtelėjo meile žmogui.

– Žinau ir pažįstu tave, Minutai, – tarė. – Todėl man pirmiausia šovė mintis, kad Neronas atsiuntė tave klastingai išmėginti mano ištikimybės. Kaip tik tam esi tinkamiausias iš visų jo draugų. Bet tu tikriausiai daug žinai apie sąmokslą, kad net gali paminėti vardus. Jei tu būtum išdavikas, jau riedėtų grindiniu galvos. Aš neklausiu apie tavo paskatas, tiktai klausiu, kas įgaliojo kreiptis į mane.

Susigėdęs atsakiau, kad niekas manęs neįgaliojo. Priešingai, tai tik mano vieno mintis, nes manau jį, kaip geriausią ir iškiliausią vyrą, galint tapti Romos valdovu ir tikiu gebėsiąs patraukti jo pusėn daugybę sąmokslininkų, jei tik gausiu jo sutikimą. Seneka atlyžo ir prisipažino:

– Nemanyk, kad esi pirmas, kuris šiuo reikalu kreipiasi į mane. Daug kas man užsiminė apie aukščiausią valdžią. Artimiausias Pizono žmogus Antonijus Natalis, kurį tu pažįsti, neseniai aplankė mane sergantį ir klausė, kodėl taip griežtai atsisakiau priimti Pizoną ir atvirai tartis su juo. Bet aš nežinau, kodėl turėčiau remti tokį kaip Pizonas. Todėl pasakiau, kad šitaip pasisukus aš pats atsidursiu tarp kūjo ir priekalo ir kad nenoriu palaikyti asmeninio ryšio, bet pridūriau, jog mano paties gyvybę dabar lems Pizono saugumas. Taip ir yra. Jeigu sąmokslas iškiltų aikštėn, – sergėk mus visus, nesuprantamas Dieve, – mane pražudytų vien neatsargus ryšys.

– Neroną nužudyti bus sunku, – išmintingai tęsė jis. – Geriausia proga Bajose, Pizono vasarnamyje. Neronas ten dažnai vieši be sargybinių – maudosi, linksminasi. Tačiau Pizonas išsisukinėja, esą nevalia pažeisti valgymo šventumo bei svetingumo nuostatų svečio nužudymu. Sakytum Pizonas gerbia kokį dievą! Po teisybei, Nerono nužudymas sukels įvairių sluoksnių nepasitenkinimą. Juk jo kraujas šventas, užtat ir žaibas jį palytėjo, be to, jis tebeturi draugų, kurie prisimena gerus jo bruožus, dosnumą bei taurumą. Neronas nėra blogas, nors garbėtroška ir silpnadvasis. Pizonas baiminasi, kad žmogžudystė suterš jo garbę ir sukliudys jam tapti imperatorium. Juk net Kaligulos žudikai blogai baigė. Pavyzdžiui, Lukijus Silanas tikrai galėtų nušalinti Pizoną ir sėsti į sostą remiamas visų, kurie nesidėjo prie sąmokslo. Silanai – dieviškojo Augusto palikuonys per jo dukterį, gimusią iš antros santuokos. Lukijus Silanas išmintingai paprieštaravo baisiam nusikaltimui – nužudyti imperatorių. Konsulą Atiką Vestiną pats Pizonas nušalino nuo sąmokslo, nes Vestinas – užsispyręs ir tikrai mėgins sugrąžinti respubliką. Po nužudymo jis, kaip konsulas, turi puikiausią galimybę kurį laiką paturėti valdžią savo rankose.

Supratau Seneką žinant apie sąmokslą daugiau už mane patį ir kaip patyrų valstybės vyrą kruopščiai pasvėrus visas Fortūnos teikiamas galimybes. Taigi paprašiau atleisti už tai, kad vien tik gera norėdamas

sutrikdžiau jo ramybę, ir patikinau, kad bent jau dėl manęs galįs būti ramus. Aš galėsiu įrodyti tvarkęs reikalus Preneste – juk nieko keista, kad mokinys pakeliui užsuko aplankyti sergančio mokytojo.

Man pasirodė, jog Senekos nenudžiugino, kad pasivadinau jo mokiniu. Tačiau jis su užuojauta pažvelgė į mane ir tarė:

– Pasakysiu tau tą patį, ką visados sakiau Neronui. Apsimetinėjimu ir melagystėm kurį laiką gali dangstyti tikrąsias savybes. Bet tai anksčiau ar vėliau iškyla aikštėn – avies kailis nuslysta vilkui nuo kupros. Neronas turi vilko kraujo, nors stengiasi neišsiduoti. Ir tu, Minutai, jo turi – tik niekingesnio vilko.

Nepermaniau, ar didžiuotis, ar įsižeisti dėl to, ką pasakė Seneka. Slaptingai paklausiau, ar jis mano ir Antoniją įsivėlus į sąmokslą ir palaikant Pizoną. Susirūpinęs Seneka papurtė sušiauštą galvą ir perspėjo:

– Tavimi dėtas, nieku gyvu ir niekuomet nepasikliaučiau Aelija Antonija. Baugulį kelia vien vardai, kurie su ja susiję. Jos gyslomis teka sugedęs dviejų senų grėslių giminių kraujas. Jos jaunystėje nutiko tokių dalykų, apie kuriuos net prasižioti nenoriu. Tik įspėju. Dėl Dievo, nebūkit kvailiai, neįsileiskit jos į savo būrį. Širdies gilumoje ji nirtesnė valdžiotroška nei Agripina, toji bent turėjo ir gerų bruožų, nors padarė daug nusikaltimų.

Senekos perspėjimas nemaloniai suspaudė man širdį, bet buvau apakęs iš meilės ir pamaniau jį šitaip šnekant tik iš pavydo. Pirm laiko atstumtas valstybės vyras ant visų giežia apmaudą. Ir, kaip filosofas, Seneka turbūt širdo ant gyvenimo. Savo jėgų žydėjime jis, dievaži, nebuvo toks padorus, koks dėjosi prieš žmones. Apie apsimetinėjimą kaip tik jam ir derėjo šnekėti, nes pats tą meną geriausiai išmanė.

Mudviem išsiskiriant Seneka nuoširdžiai prisipažino nemanąs, jog per valstybės perversmą taps valdovu. Tačiau žadėjo atvykti į miestą nustatytą dieną ir, jeigu reikės, palaikyti net Pizoną, nes buvo tikras, jog Pizonas savo noru, puikybe ir išlaidumu netrukus perveiks pats save. O tada išmuš Senekos valanda.

– Vis tiek man nuolatos gresia pavojus, – apmaudžiai šypsodamas pasakė jis. – Savo pasirodymu mieste aš niekam nepakenksiu. Jei Pizonas paims valdžią, jį palaikysiu. Jeigu sąmokslas iškils aikštėn, – o šito aš labai bijau, nes jie per ilgai delsia, – tai mane vis tiek pasmerks myriop. Tačiau išminčius nebijo mirties. Tai juk kiekvieno žmogaus skola, kurią kada nors reikia sumokėti. Tad nelabai svarbu – anksčiau ar vėliau.

O aš maniau, jog kaip tik šitai svarbiausia. Todėl svarstydamas pranašingus jo žodžius liūdnas keliavau į Prenestą. Man rodės, laikas imtis atsargumo priemonių, idant sąmokslo nesusektų. Apdairi šeimininkė ne vienoj pintinėj kiaušinius laiko.

Ir šiandien manau, kad su legionų pagalba maištą reikėjo pradėti provincijose, ne Romoje. Žinoma, kraujas būtų žliaugęs, betgi už tai kariai gauna atlygį, o Romoje niekam nebūtų iškilęs pavojus. Bet tuštybė, savimeilė ir garbėtroška visada pergali sveiką protą.

Viskas prasidėjo Mizene. Prokulas, manding, kitados buvo gavęs per mažai lengvatų už nuopelnus galuojant Agripiną. Po teisybei, jis netiko net į laivyno vadus, nors tokioms pareigoms nereikia ypatingų gabumų. Anicetas buvo tiktai barzdaskutys, tačiau patyrių kapitonų padedamas jis sugebėjo vadovauti taip, kad laivai plaukiojo jūra.

Prokulas išdidėliškai kliovėsi vien savimi ir vieną dieną, nepaisydamas oro sąlygų, išsiuntė laivyną į jūrą. Bemaž dvidešimt karo laivų sudužo į uolėtus krantus ir pražuvo su visais jūrininkais. Jūrininkus galima pakeisti, tačiau karo laivai – nepaprastai brangūs žaislai.

Suprantama, Neronas įsiuto, nors Prokulas teisinosi vykdęs paties imperatoriaus įsakymą. Neronas paklausė, ar jo įsakytas Prokulas šoktų jūron. Tas pripažino, kad tokį įsakymą turėtų apsvarstyti, mat nemokąs plaukti. Neronas tada dygiai tarstelėjo, kad jam derėtų apmąstyti ir kitus įsakymus, juolab gamtos, nes šie esą svaresni už Nerono. Neronas būtų gebėjęs kaipmat rasti kitą laivyno vadą, tačiau dvidešimties karo laivų statyba pernelyg brangiai kainavo. Tą statybą jis atidėjo, iki bus pabaigti Aukso rūmai.

Žinoma, visa tai skaudžiai užgavo laivyno vado Prokulo savigarbą. Užtat jis ir pasidavė Epikaridės gundymams. Be to, Epikaridė buvo daili moteris ir išmanė meilės meną. Kiek žinau, prieš įsiveldama į sąmokslą, ji mokėsi ir kitokių menų. Ne vienas stebėjosi jos ūmiu politiniu įkarščiu, kai ji dygiais žodžiais ėmė kurstyti sąmokslininkus akimoju veikti.

Aš girdėjau, kad Neronas sykį užgavo Epikaridę, kai sužinojęs apie jos šlovę įsigeidė išmėginti jos gabumus, o paskui iš netyčių leptelėjo kažką nemalonaus. Už tai Epikaridė jam neatleido ir nuo tol tik kerštą puoselėjo.

Ne bereik Epikaridei pakyrėjo grasus Romos delsimas ir ji pareikalavo Prokulo veikti – sutelkti karo laivus ir plaukti į Ostiją. O Prokului šovė geresnių minčių. Būdama atsargi moteris, Epikaridė neatskleidė jam kitų sąmokslininkų vardų, todėl jis nenuvokė, kaip plačiai užgriebęs sąmokslas. Prokulas nusprendė verčiau imti, nei svajoti, tardamas, jog pirmas išdavikas gaus didžiausią atlygį.

Jis nuskubėjo Romon pas Neroną ir viską tiesiai išklojo. Iš tuštybės ir tikėjimo žmonių palankumu Neronas iš pradžių bemaž nepaisė, ką Prokulas jam sako, juolab kad šio žinios buvo labai menkos ir miglotos. Žinoma, jis liepė sulaikyti Epikaridę ir atidavė Tigelinui kankinti. Tigelinas tą darbą išmanė ir geriausiai jį atlikdavo su gražiom moterim. Tremty išmokęs mylėti vyrus, jis giežė apmaudą ant moterų ir patirdavo malonumą žiūrėdamas jų kankinimus.

Tačiau Epikaridė liko tvirta ir viską neigė tikindama, jog Prokulas niekus pliurpia. Kankinama ji ėmė pretorionams pasakoti apie Tigelino nesveikus polinkius taip smulkmeniškai, kad tas nebenorėjo tęsti apklausos. Tiesa, Epikaridė buvo jau taip suluošinta, kad nepastovėjo ant kojų.

Išgirdę apie Epikaridės suėmimą, sąmokslininkai pagaliau sukruto. Siaubas sukaustė visą miestą, nes į sąmokslą buvo įsivėlę devynios galybės žmonių, kurie dabar subūgo dėl savo gyvasties. Vienas centurionas, papirktas Pizono, mėgino užmušti Epikaridę, nes sąmokslininkai netikėjo moters slapumu. Kalėjimo sargai sutrukdė jiems įvykdyti tą užmačią, nes pretorionus nepaprastai susmalsino nuostabūs Epikaridės pasakojimai apie asmeninį Tigelino gyvenimą.

Kitądien ketinta suruošti Cereros šventę ir nebaigtame cirke surengti lenktynes Motinos žemės garbei. Sąmokslininkams pasirodė, kad ten bus geriausia įgyvendinti savo užmačią. Neronas buvo nepaprastai išplėtęs Aukso rūmus bei didžiulius sodus, prie kurių prijungė ir garsiuosius Servilijų, todėl retai išvykdavo į miestą.

Greitosiomis nuspręsta, kad Didžiajame cirke sąmokslininkai susės kuo arčiau Nerono. Lateranas, narsus ir augus vyras, sulaukęs tinkamos akimirkos, puls Neronui po kojų neva prašydamas jo palankumo ir trūktelėjęs pargriaus jį. Begaliam Neronui spardantis ant žemės, sąmokslininkai karo tribūnai, centurionai bei kiti – kas tik turės ganėtinai drąsos – neva puls Neronui į pagalbą ir nugalabys.

Flavijus Scevinas pareikalavo pirmojo dūrio teisės. Kaip miesto prefekto – buvusio mano uošvio – giminaitis, jis galėjo lengvai nusigauti iki Nerono. Buvo manoma, jog jis taip išdykintas paleistuvysčių, kad Neronas jo niekuo neįtars. Iš tikrųjų Flavijus Scevinas buvo šiek tiek kuoktelėjęs ir regimybių apsėstas vyras. Aš nieko bloga nemanau apie Flavijų giminę. Tačiau Flavijus Scevinas vienoje senoje Ferentumo šventykloje buvo radęs neva pačios Fortūnos durklą ir visuomet jį nešiojosi. Iš savo reginių jis nusprendė, jog tas durklas jam lėmė nuveikti didelius darbus. Pasiskelbęs duoti pirmąjį smūgį, jis nė valandėlės neabejojo sėkme.

Pizonas turėjo laukti prie Cereros šventyklos. Fenijus Rufas su kitais sąmokslininkais privalėjo jį iš ten išsigabenti ir kartu su Antonija palydėti į pretorionų stovyklą. Manyta, jog po Nerono mirties nesipriešins net Tigelinas, – juk šis buvo nuovokus ir visados suprato, kas naudingiau. Tiesa, sąmokslininkai buvo nusprendę įsiteikti liaudžiai – paėmę valdžią, nubausti Tigeliną mirtimi, betgi iš anksto šis negalėjo to žinoti.

Nusibrėžtas kelias buvo visais atžvilgiais puikus. Vienintelis trūkumas, kad nepasisekė juo toli nueiti.

DVYLIKTOJI KNYGA

Išdavikas

Cereros šventės išvakarėse, kai visi išsiskirstė iš Pizono namų, Flavijus Scevinas dar sykį viską aptarė su Antonijum Nataliu, pargrįžo namo ir niūromis ėmėsi diktuoti testamentą. Diktuodamas išsitraukė iš makšties garsųjį laimės durklą ir pamatė, jog patina apsitraukęs ginklas nuo senumo atšipęs. Jis padavė durklą paaštrinti atleistiniui Milichui, baugiais pamišėlio žodžiais bei didingais gestais uždrausdamas apie tai kam nors prasižioti. Tuomet ir kilo Milichui įtarimų.

Be to, Scevinas liepė paruošti šventinę vakarienę, – keistas dalykas, – visiems namiškiams. O pats, tai šniurkščiodamas, tai apsimestinai smagus, išlaisvino nemažą būrį vergų, o kitus apdalijo pinigais. Po vakarienės jis sugniužo ir, apsipylęs ašaromis, įsakė Milichui paruošti tvarsčių bei vaistų kraujavimui stabdyti. Tada Milichas galutinai įsitikino, jog dedas kažin kas negera. Galimas daiktas, jis ir anksčiau buvo girdėjęs apie sąmokslą, nes kas apie jį nebuvo girdėjęs.

Dėl visa ko Milichas žmonos paklausė, ką daryti. Toji moterišku papratimu jį įtikino, jog kas pirmesnis, tas gudresnis. Esą jo paties gyvybei gresia pavojus. Kiti atleistiniai ir vergai regėjo ir girdėjo tą patį. Vadinasi, tylėti neprotinga. Priešingai, Milichui vertėtų paskubėti, jei norįs užbėgti kitiems už akių. Bergždžia esą mąstyti apie sąžinę, šeimininko gyvastį ir skolą už suteiktą laisvę. Apstus atlygis ilgainiui užgniauš visas mintis apie tai.

Milichui buvo nelengva ištrūkti iš namų, nes Sceviną pjovė nemiga, nors buvo nemažai išgėręs. Be to, Scevino žmona Atrija Galija, pagarsėjusi grožiu, skyrybomis ir lengvabūdiškumu, sujaudrinta šventinės vakarienės pareikalavo iš Milicho tam tikrų paslaugų, į kurias šiojo žmona žiūrėjo pro pirštus, o pats Scevinas, amžinai užsiėmęs savais reikalais, manė neturįs teisės kištis. Manding, dar ir šis veiksnys paakino Milicho žmoną taip patarti vyrui. O aš tai paminėjau tik norėdamas ją pateisinti.

Tik švintant Milichas, įsikišęs užantin įrodymą, – laimės durklą, – nusigavo ligi Servilijaus sodų. Aišku, ankstyvą rytą prieš Cereros šventę sargai atleistinio vergo net neleido vidun, juolab pas Neroną. Tačiau prie vartų pasirodė Epafroditas, atgabenęs iš pat ryto porą mielų gepardo jauniklių Neronui. Tas ketino juos padovanoti konsulo Vestino sutuoktinei Statilijai Mesalinai, kuria tuolaik žavėjosi, kad ši per lenktynes konsulų ložėje pasipuikuotų mielais padarėliais. Epafroditas, už-

ėjęs kivirčą prie vartų, puolė tramdyti sargybinių, kurie jau ramdė Milichą iečių kotais. Persigandęs Milichas šoko garsiai šaukti Neroną, kai neįleido vidun.

Turbūt nė sykio ligi tol, o ir vėliau Fortūna taip regimai man nesišypsojo. Tada aš dar akivaizdžiau įsitikinau, jog už kilnumą ir dosnumą atlyginama jau šiame gyvenime. Epafroditas pažino Milichą – savo žmonos Sabinos giminaičio Flavijaus Scevino atleistinį – ir šoko jam gelbėti. Milichui išklojus savo reikalą, Epafroditas išsyk sučiuopė jo svarbą. Taigi tuomet jis prisiminė savo skolą man ir akimoju nusiuntė pas mane vergą, užvedusį gepardus, pranešti, kas dedasi. Tik tada Epafroditas liepė žadinti Neroną ir nuvedė gepardo jauniklius bei Milichą prie didžiulės jo lovos.

Epafrodito vergas rado mane miegantį, nes dėl žmonos nusistatymo ir šeimyninių kivirčų aš neketinau dalyvauti Cereros šventėje, nors nūdau podraug su kitais Romos raiteliais, pasiėmęs į ranką narcizą, dalyvauti slaptose Žemės motinos apeigose, mat visi puikiai žinojo, kad atleistinių tarpininkaujamas plačiai prekiauju grūdais. Nerimastingi vergo žodžiai bemat pastatė mane ant kojų. Tik apsiaustą ant pečių užsimečiau. Nesiskutęs ir neužkandęs leidausi drauge su juo į Servilijaus sodus.

Bėgdamas taip uždusau, kad tvirtai nusprendžiau vėl pradėti lavinti kūną gimnasijo stadione ir tolydžio vykti medžioklėsna, jei kokiu Laimės įgeidžiu dar likčiau gyvas. Be to, bėgdamas turėjau vos ne akimoju pervertinti aplinkybes ir pamąstyti, ką vertėtų įskųsti tuoj pat.

Kai atlėkiau į Palatiną, Neronas dar tebepyko už ūmų pažadinimą, nors jau privalėjo rengtis Cereros šventei. Plačioj šilku paklotoj lovoj jis žiovaudamas žaidė su gepardų jaunikliais ir iš tuštybės vis dar netikėjo mikčiojančio atleistinio dėstomom baisybėm. Tiesa, jis jau buvo išsiuntęs žmogų atvesti Tigelino ir dar sykį atgabenti Epikaridės. Taigi pretorionai buvo jau išskubėję suimti Flavijaus Scevino, kad tas paaiškintų Neronui savo įtartiną elgesį. Išzyzęs apie testamentą ir tvarsčius, Milichas prisiminė žmonos raginimą paminėti ilgą vakarykštį šeimininko pokalbį su Pizono patikėtiniu Nataliu. Neronas nekantriai mostelėjo ranka ir paliepė:

– Tegul ateina ir Natalis. Tik kad aš tuoj turėsiu ruoštis Cereros šventei.

Su apsimestu abejingumu jis išmėgino nykščiu aštrų pažaliavusio bronzinio durklo smaigalį ir, man rodos, laki vaizduotė jam pakuždėjo, kaip tas smaigalys staiga smigtų į raumeningą jo krūtinę. Todėl jis maloniai priėmė mane, kai aš, šniokštuodamas ir šluostydamasis prakaitą, pasakiau turįs tokį svarbų reikalą, kad jo nevalia atidėti nė valandėlės.

Greitosiomis išklojau sąmokslininkų pasikėsinimo užmačias ir iškart paminėjau vadeivą Pizoną bei jo pakaliką Lateraną, kuris cirke

turėjo pargriauti Neroną. Juk jų jau niekas negalėjo išgelbėti. Nenustygau vietoje galvodamas, ką pasakos Epikaridė, subūgusi dar vieno kankinimo, nes sąmokslas iškilo aikštėn. Gepardo jaunikliai staiga man pakišo puikią mintį išduoti konsulą Vestiną, mat prisiminiau Nerono dėmesį jo gražiajai žmonai. Iš tikrųjų Vestinas visai nebuvo įtrauktas į sąmokslą, nes palaikė respubliką. Tik tada Neronas surimtėjo. Konsulo įsivėlimas į sąmokslą bei pasikėsinimą – rimtas dalykas. Neronas pradėjo kramtyti lūpas, jo smakras ėmė virpčioti it įžeisto vaikelio, – mat ligi tol jis nėmaž neabejojo pelnytu liaudies prielankumu.

Aš noriausiai vardijau senatorių luomo narius, nes maniau, jog kerštas už tėvo pražūtį – suprantama sūnaus priedermė. Juk visi senatoriai sutartinai, net nebalsavę, pasmerkė mano tėvą myriop. Netiesiogiai per juos buvo žuvęs ir mano sūnus Jukundas, išėjęs arenon. Tad aš tariau sau tik atsiskaitęs su senatoriais. O be to, tikrai norėjau, kad senate sumažėtų narių skaičius ir atsirastų laisvų vietų.

Išbėręs keletą vardų, staiga nusprendžiau paminėti ir Seneką. Jis pats pripažino, jog jo gyvybė priklauso nuo Pizono, tad ir jo niekas nebūtų išgelbėjęs. O prie mano nuopelnų bus priskirta ir tai, kad pirmas drįsau įduoti tokį galingą vyrą. Apie savo apsilankymą pas jį, aišku, nutylėjau. Tik pareiškiau, kad Neronas pats tuo įsitikins išsiklausinėjęs, ar Seneka – ligotas ir silpnas žmogus – atvyko į Cereros šventę, nors visi žinojo, jog senųjų Romos dievų garbinimą šis laiko tik valstybiškai svarbiu prietaru.

Iš pradžių Neronas apsimetė nepatikėjęs, tačiau puikiai vaidino apstulbusį ir pasibaisėjusį tokia klaikia klasta seno mokytojo, kuris tik jam vienam turėjo dėkoti už didžiulius turtus ir sėkmingą iškilimą. Seneka pats neraginamas atsisakė pareigų, tad esą neturėjo už ką giežti ant Nerono. Neronas net išspaudė vieną kitą ašarėlę ir išmetė gepardo jauniklius iš lovos, nepatikliai klausdamas, už ką jo nekenčia, juk jis viską daręs Romos senato ir liaudies labui, dar net paaukojęs savo patogumus, sąžiningai nešdamas slogią imperatoriaus pareigų naštą.

– Kodėl jie nieko man nesakė? – dejavo jis. – Aš ne kartą minėjau, jog mielai atsižadėčiau valdžios, juk galiu bet kuriam pasaulio kampe gyventi kaip menininkas! Už ką jie manęs nekenčia?

Nevertėjo, o ir pavojinga buvo viską jam kloti. Laimė, kaip tik pasirodė Tigelinas su Flavijum Scevinu. Buvo pranešta, jog Epikaridė dengtuose neštuvuose laukia sode. Ji buvo taip suluošinta, kad pati nevaliojo žengti nė žingsnio.

Neronas pamanė, kad iš pradžių geriau tarytum nieko nenutuokti apie sąmokslo mastą. Jis panoro suvesti į akistatą Flavijų Sceviną su Milichu. Mane jis pavarė ir aš mielai išėjau, nes pasitaikė proga šnektelėti su Epikaride, įspėti ją ir susitarti, ką dar įduosime. Išeidamas mačiau Neroną pasikviečiant germanus asmens sargybinius ir šnairuojant į Tigeliną.

Lig šiol neužmirštas Sejano sąmokslas Tiberijaus laikais, kai imperatorius per daug pasitikėjo pretorionų prefektu. Užtat nuo tol visados skiriami du pretorionai, kad vienas kitą stebėtų. Iš atsargumo ir Neronas paskyrė Fenijų Rufą Tigelinui bendradarbiu. Tačiau dėl Rufo jis apsiriko. Bet aš nė nemaniau išduoti savo draugo. Priešingai, nusprendžiau pasistengti, kad niekas iš netyčių neįveltų jo vardo. Taigi ir dėl to nūdau pasikalbėti su Epikaride.

Dengti neštuvai stovėjo nuleisti ant žemės, užuolaidos buvo rūpestingai užtrauktos, vergai tysojo ant žolės ir abu sargybiniai keikdamiesi uždraudė man trikdyti suimtąją. Tačiau naujieji Nerono pinigai padarė savo. Sargybiniai kiek atsitolino, o aš atitraukiau dengtų neštuvų užuolaidą ir sušnibždėjau:

– Epikaride, aš tavo draugas. Turiu į tave svarbų reikalą.

Tačiau Epikaridė tylėjo. Tik tada pamačiau ir supratau ją pakeliui į rūmus nusiplėšus nuo krūtinės kruviną tvarstį, kurį jai buvo davę malonūs sargybiniai, sumezgus iš jo kilpą, užsinėrus ant kaklo, o kitą tvarsčio galą užkabinus ant neštuvų skersinio. Paskui ji, išsekinta kankinimų, griuvo visu svoriu ir šitaip pasikorė, matyt, iš baimės, jog dar vieno kankinimo neatlaikys. Įsitikinęs, jog Epikaridė negyva, gąsliai šūktelėjau sargybiniams ir parodžiau, kas atsitiko, širdyje šlovindamas paskutinę geraširdystę moters, kuri buvo nugyvenusi anaiptol ne dorybingą gyvenimą. Savižudybė ją išgelbėjo nuo nusikaltimo bendrininkų išdavystės ir atrišo man rankas.

Žinoma, sargybiniai išsigando bausmės už aplaidumą. Tik kad jų bausti nebuvo kada. Neronas ėmėsi veikti ir nebenorėjo gaišuoti dėl menkniekių. Epikaridės savižudybė jį dar tvirčiau įtikino, kad sąmokslas tikrai buvo rengiamas ir kad prie jo prisidėjęs net laivynas. O aš, prisipažįstu, išvydęs išdraskytą Epikaridės krūtinę ir suluošintas rankas bei kojas sublogavau taip, kad nusivėmiau ant žolės prie dengtų neštuvų, nors tą rytą dar buvau nevalgęs.

Žinoma, iš dalies taip nutiko dėl ūmaus išgąsčio, o gal man palengvėjo, kai pamačiau, kaip narsiai pasielgė ta tauri moteris. Juk savo mirtimi ji pakišo man svarbias pareigas – atskleisti sąmokslą.

Vien iš dėkingumo palaidojau Epikaridę už savo lėšas, nes dėl suprantamų priežasčių buvę jos draugai negalėjo to padaryti. Juos pačius reikėjo laidoti. Ant jos kapo liepiau pastatyti marmurinį paminklą ir iškirsdinti tokį užrašą: „Epikaridei – savojo meno pažibai, dėkingi Romos raiteliai šlovina tavo ištikimybę".

Manding, turėjau teisę šitaip dviprasmiškai įgelti raiteliams, privalėjusiems dėkoti Epikaridei už gyvybę, o ką jau kalbėti apie jos meno teiktą džiaugsmą, tačiau jie nė menka auka nepagerbė jos atminimo. Juk raitelių į sąmokslą įsivėlė nepalyginti daugiau negu senatorių. Tik nedidelė saujelė raitelių nežinojo apie Pizono užmačią ir nesiekė jo draugystės.

Neronas suktai klausinėjo persigandusį Sceviną, bet šis susiėmė ir, žvelgdamas Neronui tiesiai į akis, drąsiai tvirtino esąs nekaltas. Apimtas dvejonių Neronas valandėlę svyravo.

– Tas durklas, – su panieka tarė Scevinas, – tai mano protėvių palikimas ir aš visada jį laikiau savo miegamajame. Klastūnas vergas, kuris spjaudo man į lovą ir bijo pelnytos bausmės už tai, slapčia jį nusitvėrė. Testamentą ne kartą rašiau ir anksčiau – keičiantis aplinkybėms šitaip elgiasi kiekvienas išmintingas vyras. Ir anksčiau esu išlaisvinęs vergų, pats Milichas – geriausias pavyzdys, ir pinigus dalydavau. Vakar buvau dosnesnis nei visados, nes labai pasigėriau, be to, esu prasiskolinęs ir maniau, jog mano skolintojai neleis rengti testamento. Todėl norėjau užbėgti jiems už akių. Šnekos apie tvarsčius – tik Milicho sapalionės. Tai aš jį turiu kaltinti, o ne jis mane. Manau, kad, pričiupęs mano žmoną, kaipmat išsiaiškinsi, kodėl tas prakeiktas vergas manęs bijo. Anksčiau nenorėjau terštis vardo, atskleisdamas santuokinio guolio niekinimą, bet nueita taip toli, kad mane, niekuo dėtą vyrą, kaltina išgalvotom pasikėsinimo užmačiom, taigi jis pats tegu verčiau viską papasakos.

Jis padarė klaidą užsimindamas apie įsiskolinimą. Visiškai pamatuotai Neronas sumąstė, kad Scevinui, kuris nebeišgali sumokėti skolų, sąmokslas labai naudingas. Todėl Sceviną ir Natalį jis atskirai išklausinėjo, apie ką jiedu praeitą vakarą ilgai kalbėjęsi. Žinoma, šiedu davė prieštaringus parodymus, juk nė vienam į galvą nešovė iš anksto pasirengti apklausai.

Tigelinas liepė, kad parodytų jiedviem geležinį antkaklį, plieninius nagus bei kitus kankinimo įrankius, ir jiedu veikiai viską išklojo. Pirmas palūžo Natalis, kuris geriausiai viską žinojo ir tikėjosi šį tą dar laimėti savanorišku prisipažinimu. Jis išdavė savo brangųjį Pizoną bei keletą kitų ir, aišku, paminėjo apie ryšius su Seneka. Dėkojau Fortūnai, kad užbėgau jam už akių.

Sužinojęs, kad Natalis prisipažino, Scevinas pametė bergždžią viltį, išklojo prisidėjęs prie sąmokslo ir tarp visų kitų paminėjo Senecioną, Lukaną, Petronijų ir, deja, mane. Tiesa, dabar man buvo nesunku įtikinti Neroną, jog vakarykščiame susirinkime dalyvavau tik norėdamas įsitikinti, ar sąmokslas tikras, ir, apsimetęs Pizono šalininku, išgelbėti valdovui gyvybę.

Iš atsargumo aš buvau neprisidėjęs prie rinkliavos pretorionų piniginiams atlygiams. Taigi galėjau ramiai pasakyti, kas turės vėliau išdalyti tuos trisdešimt milijonų sestercijų. Neronas, alinamas nuolatinio pinigų stygiaus, džiaugėsi lengvai papildysiąs savo iždą, nors, nusavindamas kaltųjų turtą, jis galiausiai užpelnė šimtą kartų daugiau. Mano skaičiavimu, vien Seneka su Palantu buvo davę mažų mažiausiai tūkstantį milijonų sestercijų.

Palantas, kuris gyveno kaime, buvo parašęs Pizonui mandagų laiškelį, dėkodamas už kvietimą paviešėti, apgailestaudamas negalįs atvykti, ir pranešė mintimis jį palaikąs. Paprasto mandagumo padiktuoto laiškelio ganėjo, kad Palantas būtų nuteistas myriop. Juk niekas nė nemanė, kad jis gali būti nekaltas. Tik piktanoriai liejo alyvą į ugnį šaukdami, jog Neronas teisia neturėdamas ganėtinai įrodymų.

Tačiau ištiktas bėdos Neronas nesėdėjo rankų sudėjęs ir išpešė iš senato sutikimą skelbti nepaprastąją padėtį, taigi gavo juridinius įgaliojimus veikti. Ir niekas negalėjo jo kaltinti piktnaudžiaujant tais įgaliojimais. Priešingai, protingi žmonės manė jį esant pernelyg atlaidų, juolab kad jam kaip tik pasitaikė puiki proga susilpninti senato ir raitelių luomo įtaką.

Bet Neronas nenorėjo rengti valstybinio perversmo. Šitai būtų ilgam sutrukdę dažnas dainavimo pratybas, o jis ruošėsi dainuoti Graikijoje – visų menų lopšyje. Ir manė, kad jo garbė bus sutepta, jeigu liaudis sužinos, kaip plačiai sąmokslas užgriebęs ir kokią gaižią neapykantą jam puoselėja aukštuomenė. Tada žmonės būtų pamanę, jog tokia nenumaldoma neapykanta pagrįsta kažkokiom neaiškiom priežastim. O asmeninio gyvenimo žmonėms Neronas nenorėjo rodyti.

Nūsdamas išsklaidyti nemalonius gandus, jis sumanė netrukus vesti Statiliją Mesaliną, kuri, šiaip ar taip, buvo iš Julijų, taigi už Popėją gerokai kilmingesnė, be to, žavi moteris. Tiek ji, tiek Neronas paskui man buvo labai dėkingi – juk tai aš pakišau Neronui progą atimti gyvybę tulžingam jos sutuoktiniui konsului Vestinui. Neroną seniai traukė Statilija Mesalina, tačiau ji pati manė tikrai negalinti varžytis su Antonija. Visas miestas žinojo Neroną dėl valstybinių priežasčių peršantis Antonijai ir visi protingi žmonės tarė Antoniją vieną sykį sutiksiant tekėti, nors padorumo dėlei iš pradžių ji turinti prieštarauti.

Permanęs sąmokslo esmę, Neronas iš pradžių ketino atšaukti Cereros šventę, bet mudu su Tigelinu įtikinome jį, jog toks žingsnis būtų nelabai išmintingas. Verčiau užimti miestą ir – dėl laivyno – Ostiją, kol liaudis žiūrės lenktynes. Didžiajame cirke geriausia nemačiomis sulaikyti senatorius bei raitelius, įsivėlusius į sąmokslą, iki šie nepaspruko iš miesto legiono globon. Neronas įsakė Cereros žynių kolegijai ir į cirką nusiųsti žinią, jog dėl trumpalaikės negalios nedalyvaus aukojimo apeigose bei lenktynėse, tačiau pažadėjo vėliau už tai atlyginti tiek Cererai, tiek liaudžiai, kuri, žinoma, labai nusivylė nepamačiusi per lenktynes jo su nelygstamaisiais kinkiniais.

Pizoną reikėjo tučtuojau sulaikyti. Garbėtroškos apakintas jis su palyda pirma laiko nukako prie Cereros šventyklos. O ten sužinojo apie Milicho įskundimą ir tai, kad Scevinas bei Natalis suimti. Jis skubinai parlėkė į namus, nors narsiausi jo palydovai reikalavo, kad jis tučtuo-

jau su pinigais keliautų į pretorionų stovyklą ar bent iš Forumo tribūnos imtų šauktis liaudies pagalbos.

Sparčiai veikdamas Pizonas gal dar būtų nusvėręs Fortūnos svarstykles savo pusėn. Juk stovykloje laukė Fenijus Rufas, o Tigelinas buvo mieste, be to, prie sąmokslo buvo prisidėję daug karo tribūnų bei centurionų. Jei kariai būtų išdavę ir liaudis būtų nusigręžusi, tai, drąsiai stojęs į kovą, jis bent jau būtų žuvęs garbingai, parodęs esąs vertas savo protėvių ir ateities kartos jį būtų laikiusios kovotoju už laisvę.

Tačiau Pizonas netiko pareigoms, į kurias jį ketinta pakelti, – apie tai aš jau esu užsiminęs. Kiek paabejojęs, jis lyg niekur nieko sugrįžo į namus. Pamatę tokį vangumą, drąsiausi jo palydovai išsiskirstė, bausdamiesi padaryti tai, ką dar buvo įmanu padaryti.

Pizono sulaikyti Neronas dėl visa ko pasiuntė pretorionų naujokų dalinį, nes pagrįstai baiminosi dėl Tigelino griežtumo senuosius karius prijaučiant sąmokslininkams. Kariams priartėjus, Pizonas persipjovė rankų venas. Jis buvo palikęs ką tik parašytą testamentą, kuriame saldžiais žodžiais gerinosi Neronui, idant šis paliktų žmonai dalį jo turto.

Laterano namai buvo vieninteliai, kur iš tikrųjų mėginta pasipriešinti. Viskas baigėsi tuo, kad Lateranas buvo nugalabytas vergų bausmės vietoje, nors turėjo konsulo rangą. Karo tribūnas Statijus taip skubėjo nukirsti jam galvą, kad pats susižeidė ranką. Tačiau Lateranas vienintelis iš sąmokslininkų atkakliai tylėjo ir neatskleidė patį Statijų prisidėjus prie sąmokslo. Štai kodėl šis skubėjo.

Visi kiti šnekėjo noringai ir prieš savo mirtį išdavė bičiulius, poetas Lukanas – net savo motiną, o Junijus Galionas, kuris Korinte buvo mano vadas, – Seneką, savo brolį. Senate Galionas buvo atvirai pavadintas brolžudžiu ir pasakyta jį patį labiau įsivėlus į sąmokslą, tačiau Neronas apsimetė neišgirdęs. Lukano motinos Neronas irgi nelietė ir jos nepersekiojo, nors ji, garbstydama savo sūnų kaip poetą, visados bjauriai šnekėjo apie Neroną ir vadino jį begėdžiu citrininku.

Tik Preneste, sukilus gladiatorių mokyklai, įsisiautė ginkluotos kovos. Tačiau gladiatoriai pirmiausia nužudė savo šeimininką, kuris įtraukė juos į sąmokslą, o paskui ėmė plėšti miesto bei žydų krautuvėles, įplieksdami daugybę gaisrų, talžydami vyrus ir prievartaudami moteris taip nirtulingai, kad Romą pasiekė išpūsti gandai apie neapsakomą jų gausybę.

Aikštėse ir prekyvietėse buvo prisimenamas Spartako sukilimas. Daugis paprastų žmonių paklaikę krovėsi daiktus, ketindami sprukti iš miesto. Bet gladiatorius nuramino per vieną dieną. Po jų sąmokslininkų paieškos prasidėjo kituose Italijos miestuose ir visur kur išdavikų netrūko. Sykiais Servilijų sodas būdavo gulte nugultas suimtųjų, apklaustinų prieš pasmerkiant myriop.

Prailgtų, jei imčiau vardyti visus garsius vyrus, kurie buvo nubausti

mirtimi arba privalėjo nusižudyti, nors Neronas parodė gailestingumą ir sumažino kaltinamųjų skaičių. Tačiau jis buvo tik žmogus ir nevaliojo rinktis kaltinamųjų nepaisydamas kadaise patirtų įžeidimų ar jų turimo turto gausos.

Nors jau turėjo Statiliją Mesaliną, bet neužmiršo ir Popėjos – taigi pasinaudojo proga išsiųsti tremtin Rufrijų Krispiną tik už tai, kad šis kitados buvo Popėjos vyras. Jųdviejų santuokoj gimusio berniuko Neronas iš pavydo visuomet nekentė. Sykį, per valčių iškylą, jis įsakė valdiniams nuskandinti vaiką, nes tas kvailutis pasigyrė esąs Nerono paveldėtojas ir kada nors tapsiąs imperatorium.

Miestas buvo nuklotas negyvėlių. Iš narsuolių paminėsiu tik karo tribūną Subrijų Flavą. Šis, Nerono paklaustas, kaip galėjo užmiršti kario priesaiką, atvirai išrėžė:

– Neturėjai ištikimesnio kario už mane, kol buvai vertas meilės. Pradėjau tavęs nekęsti tik tada, kai tapai savo motinos ir žmonos žudiku, o dabar dar ir vadelėtoju, juokdariu ir padegėju pavirtai.

Suprantama, Neronas įniršo už tokį tiesmukumą, jis įsakė negrui, pakeltam į centurionus, nuvesti Subrijų į artimiausią ariamą lauką ir ten nugalabyti. Kaip įsakytas, negras paliepė skubinai iškasti kapą. Flavas pastebėjo, kad kapas per ankštas, ir šaipiai tarė aplinkui juoku netveriantiems kariams:

– Tas juodis negeba net ir tinkamo kapo iškasti.

Negrą centurioną taip baugino Subrijaus Flavo aukšta kilmė, kad rankos jam ėmė drebėti, kai Flavas ūmai ištempė kaklą. Todėl jis tik vargais negalais – dviem kirčiais – numušė Flavui galvą.

Fenijus Rufas palyginti dar ilgai išsaugojo gyvastį, iki galų gale suimtieji ėmė giežti apmaudą, kad jis, kaip pareigūnas, juos teisia. Jį buvo įskundę tokia daugybė žmonių, kad ir Neronas turėjo patikėti jo kaltumu, nors jis, vengdamas įtarimų, stengėsi būti griežtas. Nerono įsakymu, vienas jėgingas karys pargriovė jį vidur apklausos ir surišo. Jis, kaip ir kiti, žuvo, – ir tai labai mane nuliūdino, nes mudu buvome draugai. O po jo valstybės grūdų sandėlio vadovu paskyrė dar didesnį savanaudį.

Bet Rufas pats kaltas, kad buvo silpnas. Juk jis tikrai galėjo pakreipti įvykius kita linkme. Seneka iš tikrųjų buvo atvykęs į Cereros šventę ir, išgirdęs, kas dedasi, liko mieste, savo namuose prie Ketvirtojo mylios akmens. Neronas pasiuntė savo asmens sargybos tribūną Gavijų Silvaną paklausti Senekos, kaip šis galįs pasiteisinti po Natalio prisipažinimo. Pavakare Silvanas įsakė apsupti namą ir pats įžengė vidun, kai Seneka su žmona Paulina ir pora draugų, slogiai nusiteikę, vakarieniavo.

Seneka toliau ramiai sau valgė. Tik atsakė, kad Pizono siųstas Natalis aplankė jį, ir išreiškė apgailestavimą, kad jis, Seneka, nepriėmė Pizono kvietimo. Jis, Seneka, mandagiai tada pasiteisinęs prasta sveika-

ta. Mat nesupratęs, kodėl turėtų jį remti. Silvanas gavo pasitenkinti tiktai tokiu atsakymu.

Neronui paklausus, ar Seneka pasirengęs sava valia pasitraukti iš gyvenimo, Silvanas prisipažino nepastebėjęs, kad Seneka ko nors gąstautų. Neronas įsakė Silvanui grįžti pas Seneką ir pranešti, jog šis privaląs mirti. Tas įsakymas Neronui buvo nemalonus. Jam rodės, kad būtų garbingiau, jei jo mokytojas vardan senos draugystės pats teiktųsi tyliai pasitraukti iš gyvenimo.

O štai kas nulėmė paties Nerono likimą. Gavęs įsakymą Silvanas pirmiausia nuėjo į pretorionų stovyklą pas Fenijų Rufą, persakė jam imperatoriaus įsakymą ir paklausė, ar vykdyti. Mat pats Silvanas buvo prisidėjęs prie sąmokslininkų. Rufas dar galėjo paskelbti Seneką imperatoriumi, papirkti pretorionus ir sukelti ginkluotą maištą, jeigu manė, kad pareigos jam neleidžia užmušti Nerono.

Po visa ko aš apmąsčiau, ką jis dar galėjo nuveikti. Vargu ar pretorionai būtų labai apsidžiaugę imperatorium filosofu vietoj citrininko, vis dėlto jie taip neapkentė Tigelino, kad, man rodos, buvo pasirengę veikti ir kartu nuversti žiaurųjį Tigeliną. Niekam ne paslaptis buvo ir Senekos turtai, tad jie būtų išpešę gana didelių piniginių dovanų.

Ir dar dėl vienos priežasties Rufas būtų galėjęs palaikyti Seneką. Mat jis pats buvo žydų kilmės ir kilęs iš Jeruzalės, nors eidamas aukštas valstybines pareigas stengėsi šitai nuslėpti. Jo tėvas buvo atleistinis vergas, kitados Kirėnėje prekiavęs grūdais ir, sūnui persikėlus į Romą, sumokėjęs Fenijams, kad šie jį įsisūnytų. Rufas gavo puikų juridinį išsilavinimą ir, būdamas gabus bei verslus, aukštai iškilo.

Nenumanau, kodėl jo tėvas Simonas troško, kad sūnus taptų romėnu, bet puikiai visados žinojau, jog Fenijus Rufas prijautė krikščionims. Man tėvas kitados pasakojo, kad Rufo tėvui teko nešti Jėzaus Nazariečio kryžių į nukryžiavimo vietą Jeruzalėje, bet aš blankokai prisiminiau visus tėvo pasakojimus. Vėliau, skaitydamas pamišėliškus tėvo laiškus iš Jeruzalės, aptikau Simono Kirėniečio vardą ir spėjau tėvą padėjus Fenijams įsūnyti Rufą bei nuslėpti jo kilmę. Gal todėl aš taip greitai susidraugavau su Rufu pradėjęs prekiauti grūdais, – tada, kai man labiausiai reikėjo jo draugystės.

Krikščionims Senekos iškėlimas imperatorium politiškai būtų buvęs toks naudingas, kad jiems vertėjo paaukoti kai kuriuos savo principus. Galimas daiktas, taip susiklosčius krikščionys net būtų pakeitę istorijos vyksmą, betgi dabar jų mokymas per artimiausius dešimtmečius veikiai užsimirš ir išnyks.

Fenijui Rufui tikrai buvo sunku pasirinkti. Tačiau jis buvo tik gabus teisininkas bei grūdų pirklys, o ne karys. Todėl nesugebėjo ryžtingai apsispręsti ir, ko gera, nesitikėjo įkliūti. Jis pats liepė Silvanui klausyti Nerono.

Silvano garbei reikia pasakyti, jog jis neišdrįso pats užeiti vidun, o verčiau nusiuntė centurioną su žinia Senekai. Apie Senekos priešmirtinę dvasios ramybę prirašyta galybė šlovingų pasakojimų, tad kažin ar man verta kišti savo dvylekį. Vis dėlto manau, kad jis elgėsi nedorai, gąsdinimais stumdamas į mirtį jaunyvą žmoną, kuriai prieš akis buvo dar visas gyvenimas.

Tiesa, pasak Senekos draugų, filosofas iš pradžių guodė žmoną ir tikino, jog neverta grimzti į amžiną gedulą, verčiau malšinti ilgesį prisiminimais apie jo, Senekos, dorai nugyventą gyvenimą. Kai žmona atlyžo, jis vienu atsikvėpimu apsakė savo siaubą, kuris jį apėmė galvojant, kas gresia mylimai žmonai, kai ši paklius kraugeriui Neronui į nagus. Tada Paulina patikino verčiau mirsianti kartu su vyru. Seneka skėstelėjo rankomis ir atsakė:

– Parodžiau tau būdus, kaip pasilengvinti gyvenimą, bet tu pati laikai garbingą mirtį vertesne, todėl ir aš nemanysiu, kad tavo pasirinkimas klaidingas. Tik išsiskyrimo valandą mudu abu parodykim tokią pat dvasios stiprybę.

Jis išsyk liepė centurionui vienu mostu perpjauti jiedviem rankų venas, idant Paulina nepersigalvotų.

Tačiau Neronas nepyko ant Paulinos. Jis kaip tik įsakė palikti Pauliną gyvą, nes ir garbė jam liepė vengti bergždžio žiaurumo. Centurionas turėjo paklusti Senekai, kaip senatoriui, vis dėlto Paulinos ranką jis įpjovė saugodamasis pažeisti sausgyslę ir veną.

Senekos kūnas nuo senatvės ir valgio ribojimo buvo taip nusilpęs, kad kraujas siureno lėtai. Jis išsyk nėjo į karštą vonią, – kaip reikėjo, – o sėdo diktuoti raštininkams kai kurių rinktinių veikalų pataisymų. Paulina savo verksmais jam trukdė, tad netekęs kantrybės Seneka paliepė jai eiti į kitą kambarį, tiesa, mandagiai pasiteisindamas nenorįs savo kančiomis silpninti jos dvasios stiprybės.

Karių įsakymu, kitame kambaryje Senekos vergai kaipmat sutvarstė Paulinai ranką ir sustabdė kraujavimą. Paulina neprieštaravo. Taigi beribė rašytojo tuštybė išgelbėjo jai gyvastį.

Kaip daugis stoikų, Seneka bijojo kūniškų skausmų. Todėl paprašė savo asmeninį gydytoją nuskausminančių nuodų – tokių pačių, kokius kitados atėniečiai sugirdė Sokratui. Galbūt Seneka nūdo, kad ainiai prisimintų jį kaip lygų Sokratui? Viską raštininkui sudiktavęs ir nekantraus centuriono raginamas, Seneka galų gale sutiko iš pradžių įlipti į karštą vonią, o paskui nueiti į savo pirtį, kur buvo prileista tiek garų, kad jis uždusо. Jo kūnas buvo sudegintas patyliukais, be iškilmingų apeigų, kaip pats iš anksto buvo nurodęs, trokšdamas net ir nemalonią priedermę paversti privalumu. Be to, ir Neronas, baimindamasis riaušių, nebūtų leidęs rengti iškilmingų laidotuvių.

Centuriono dėka Paulina dar ilgai gyveno. Tiesa, nublyško it pa-

mėklė ir žmonės šnekėjo ją slapčia atsivertus į krikščionis. Aš pasakoju, ką girdėjau. Pats nesusisiekiau su gedinčia našle. Kiekvienas protingas žmogus supras, kodėl. Tik po jos mirties aš perdaviau Senekos rinktinius raštus savo atleistinio vadovaujamai leidyklai.

Mano draugas rašytojas Petronijus Arbitras mirė, kaip dera, suruošęs puikią puotą savo bičiuliams, ir puotos metu jisai sudaužė brangių meno dirbinių rinkinį, idant jo nepaveldėtų Neronas. Neronas ypač gailestavo dviejų nepaprastų krištolo taurių, nes seniai jų pavydėjo Petronijui.

Savo, kaip rašytojo, tuštybę Petronijus patenkino smulkmeniškai išvardydamas testamente visas Nerono silpnybes ir asmenis, su kuriais šis jas tenkino, tiksliai paminėdamas laiką, vietą ir vardus, kad kas nepamanytų jį išsigalvojus. Tiesa, būdamas rašytojas, jis viską išpūtė, nūsdamas sukelti daugiau juoko savo draugams, kai skelbs testamentą, iš lėto salvindamas kraują. Jis ne kartą liepė perrišti venas, meilydamas net ir mirtimi mėgautis pabaigtinai, kaip pats sakė.

Savo testamentą jis liepė nusiųsti Neronui. Tik man gaila, kad neleido padaryti testamento nuorašo. Šitiek jis tarėsi esąs skolingas Neronui už buvusią draugystę. Petronijus turėjo puikų skonį, manding, puikiausią iš visų mano pažintų žmonių, nors rezgė prasčiokiškus pasakojimus.

Petronijus negalėjo manęs pasikviesti į priešmirtinę puotą, bet aš už tai negiežiau apmaudo. Jis tik liepė pasiųsti man žinią, kad visiškai supranta mano poelgį ir tikriausiai panašiai susiklosčius pats būtų pasielgęs taip pat. Jis esą mielai mane pasikviestų, tik manąs, kad su jo draugais aš jausiuos nesmagiai. Aš išsaugojau jo jauslų laišką ir visada prisimenu Petronijų kaip bičiulį.

Juk jis irgi buvo man šiek tiek skolingas už rašymo stilių, paakintą mano linksmų istorijų apie Kilikijos išgyvenimus. Tik jis tobulėjo taip sparčiai, kad aš pats praradau norą rašyti. Mano paties knyga apie Kilikiją buvo užmiršta. Ir aš buvau tuo patenkintas, mat pernelyg rūpinausi savo geru vardu.

Bet ar verta man dabar pasakoti apie daugybės gerų pažįstamų, kilnių bičiulių ir garbingų vyrų pražūtį ir trėmimus tais ir kitais metais? Juk kur kas maloniau pasakoti apie atlygius, kuriuos Neronas dalijo vyrams, nusipelniusiems sužlugdant sąmokslą. Taigi jis įsakė duoti pretorionams po du tūkstančius sestercijų – tiek, kiek žadėjo sąmokslininkai. Be to, pakėlė jiems algas ir nuo tol veltui duodavo grūdų, kuriuos anksčiau šie pirkdavosi iš algos už einamąją kainą. Tigelinas ir dar pora vyrų buvo apdovanoti triumfo ženklais. Ant Palatino kalvos Tigelinui buvo pastatytas net triumfo paminklas.

Aš pats užsiminiau Neronui, kad senate atsirado laisvų vietų ir kad mano tėvo vieta dar neužimta. Rytų klausimus svarstančiai grupei žūtbūtinai reikėjo vyro, kuris, kaip ir mano tėvas, išmanytų žydų reikalus

ir gebėtų derinti valstybės ir jų pačių naudą, žiūrėdamas ypatingos žydų padėties. Esą politiškai įžvalgu į senatą skirti vyrus, darbais įrodžiusius besąlygišką savo ištikimybę Neronui, nes senatas ne kartą parodė esąs nepatikimas, juolab kad ten vis dar gyvos mintys apie respubliką.

Neronas apstulbo ir spėjo negalėsiąs paskirti senatorium tokio negarbingo žmogaus kaip aš. Čia jau esą įsikištų cenzoriai. Be to, po sąmokslo jis, deja, praradęs tikėjimą žmonija ir jau nebepasikliaująs nė vienu žmogum, – net manimi.

Šokau karštai siūlytis ir paminėjau turįs Cerėje bei kitose Italijos vietose žemės naudmenų tiek, kiek privalo turėti senatorius. Be to, nutiko vienas laimingas sutapimas: tuo metu po užsitęsusių Britanijos pertvarkų buvo baigta nagrinėti teismo byla, kurią dar mano tėvas buvo iškėlęs dėl Jukundo turto, paveldėto iš motinos. Mat Britanijoje turtas paveldimas ir iš moterų. Lugunda buvo didžios giminės, be to, kiškio žynė.

Per maištą Lugunda, jos tėvai ir broliai žuvo. Jukundas buvo vienintelis paveldėtojas ir, kaip senatoriaus įsūnis, patikimas romėnas. Naujasis ikenių karalius patvirtino teisėtus jo reikalavimus. Kaip atlygį už karo nuostolius, Jukundas gavo didžiulių žemės naudmenų, taip pat laisvų ganyklų iš gretimos katuvelaunių – kiršių maištautojų – genties, ir ikenių karaliui tų ganyklų perėmimas nekainavo nė skatiko.

Jis parašė man laišką prašydamas, kad aš už tai jam atsilyginčiau įkalbėdamas Seneką nors truputį sumažinti lupikiškas palūkanas, kurios skurdino atgimusį Britanijos ūkį. Šitaip aš per tėvą tapau teisėtu Jukundo paveldėtoju, nes tėvas jį buvo įsisūnijęs.

Taigi naudojausi proga ir ėmiau įkalbinėti Neroną patvirtinti mano palikimą. Po teisybei, dėl mano tėvo nusikaltimo Neronas turėjo teisę pats jį nusavinti. Tačiau po sužlugdyto sąmokslo jis dar turėjo kalnus pinigų, tad nesismulkino. O aš savo ruožtu papasakojau jam apie didžiulius Senekos įdėjimus Britanijoje ir patariau vardan savo garbės sumažinti palūkanas. Neronui atrodė, kad palūkininkavimas menkina imperatoriaus garbę, tad nusprendė visiškai panaikinti palūkanas, idant Britanijos ūkis atsigautų.

Palūkanų panaikinimas nepaprastai pakėlė mano paveldėto turto vertę Britanijoje, nes sumažėjo mokesčiai už jį. Džiaugiausi galėdamas pirmas apie tai parašyti ikenių karaliui. Taip pelniau gerą vardą Britanijoje ir, įgijęs britų pasitikėjimą, buvau išrinktas į senato grupę, nagrinėjančią Britanijos reikalus. Dirbdamas toje grupėje pasiekiau didelės naudos tiek britams, tiek sau.

Iš Cerės pasikviečiau du gabius atleistinius prižiūrėti žemės naudmenų ir išsiunčiau juos į Britaniją plėtoti našios žemdirbystės romėniškų papročiu, taip pat britų ganyklose auginti mėsinių galvijų, kuriuos

parduodavau legionams. Mano atleistiniai gailiai skundėsi likimu, baisindamiesi Britanijos ūkanų, tamsos bei šalčių ir sakydami, kad pelningos žemdirbystės ten plėtoti neįmanu. Tačiau aš tvirtai laikiausi savo ir įbrukau jiems į glėbius Liucijaus Kolumelos neseniai išleistas visas dvylika „Žemdirbystės vadovo" dalių, paragindamas atidžiai perskaityti tą veikalą ir laikytis patarimų apie žemių sausinimą, griovių kasimą bei tinkamą galvijų priežiūrą.

Jie padrąsėjo išgirdę, jog gaus didelę dalį nuo pelno, kurį neš nusausintos žemės, ir, gavę įgaliojimus, narsiai leidosi ilgon kelionėn. Abu jie buvo nevedę, nes širdis man būtų neleidusi vedusį vyrą siųsti į barbarų šalį. Vėliau jie susituokė su garbingom britėm ir toje šalyje jiems taip puikiai klojosi, kad galiausiai jiems buvo suteiktas ketvirtinis rangas Lugundanumo mieste, kurį aš įkūriau savo britės žmonos atminimui.

Atleistiniams pertvarkius žemdirbystės bei galvijininkystės ūkį, aš gaudavau didelį pelną, kol pavydūs kaimynai pradėjo iš jų mokytis ir mėgdžioti jų diegiamas naujoves. Vis dėlto iš tų žemių visada gaudavau nemažų palūkanų, – net atskaičius mano atleistinių pelno dalį. Nemanau, kad jie labai mane apvaginėjo, nors abu greitai pralobo. Aš juos mokiau tvarkant verslo reikalus sąžiningai sekti mano pavyzdžiu. Protingas ir nuosaikus sąžiningumas ilgainiui apsimoka geriau, nei trumparegiška, nors ir greitą pelną lemianti apgaulė.

Skiriamas į senatorius galėjau nurodyti turįs žemės naudmenų ne tik Italijoje, bet ir Britanijoje. Panūdęs išmėginti senato kantrybę ir palengvinti mano padėtį, Neronas senatoriais paskyrė dar kelis tokius, kurių vardas buvo suterštas ne mažiau už mano. Turiu prisipažinti, jog pirmąkart prieš posėdį aukodamas senatoriaus auką ne visai smagiai jaučiausi kurijos Pergalės deivės sparnų prieglobstyje. Bet po kelių posėdžių jau ir aš išdrįsau pasakyti savo kuklią nuomonę. Susigyventi su senato tėvais man labai padėjo dar ir tai, kad buvau išrinktas į dvi senato grupes. Senate juk amžinai stigo nusimanančių darbščių vyrų, kurie pareigas valstybei laiko svarbesnėm už savus patogumus.

Taigi, kaip Klaudija ir norėjo, tapau senato nariu. O dėl mano skyrimo senatoriumi galiausiai buvo iškeltas vienintelis prieštaravimas – esą aš nevykdžiau būtinos amžiaus sąlygos. Bet į šią pastabą senatoriai atsakė tik garsiu juoku, mat dėl amžiaus ribos jau anksčiau buvo patvirtinta tiek daug nuolaidų, kad pati nuostata suvis nebeturėjo reikšmės. Be to, visi gerai žinojo, ką iš tikrųjų norėjo, bet neišdrįso pasakyti tas, kuris prieštaravo. Nerono siūlymu į aukštas Romos senatoriaus pareigas buvau išrinktas bemaž visais balsais. Nesistengiau įsiminti, kas balsuoja prieš, juolab kad vienas iš prieštaravusiųjų po posėdžio priėjo prie manęs šypsodamas ir pasakė, kad senato įtakos dėlei mažesnės svarbos imperatoriaus siūlymus senatoriai turi vertinti skirtingai. Tą patarimą ir pamokymą prisimenu su dėkingumu.

Noriu paaiškinti apie savo pareigų svarbą, todėl paminėsiu, kad Romos senato narys – kilmingesnis net ir už karalių. Atsimink tai, mano sūnau. Juk daugelyje sąjunginių šalių paprotinė karaliaus valdžia išsaugota tik todėl, kad antraip karalius reikėtų pakelti į Romos senatorius. Aš pats tada dar šito nežinojau. Man šitai buvo įskiepyta tik tada, kai tapau senato nariu – kad saugočiau papročius ir išties didžiai vertinčiau savo pareigas.

Tiesa, mano laikais į senatą buvo paskirta daug niekingesnių vyrų už mane. Apgailestaudamas turėjau balsuoti prieš jų skyrimą, idant senato tėvų garbė nesumenktų. Dar paminėsiu, kad vien iš tuštybės prieš balsavimą senato tėvams nenusiunčiau deramų prisistatymo dovanų – manding, šitai įrodo, jog į senatą atėjau garbingais keliais. Juk dėl tavęs būtinai turėjau įgyti senatoriaus rangą. Žinoma, po posėdžio nusiunčiau senato tėvams reikiamų dovanų – net ir tiems, kurie balsavo prieš mane. Tai man padėjo – net sužadino senatorių pagarbą.

Taip ilgai pasakoju apie viską, kas siejasi su Pizono sąmokslu, ne save teisindamas, – juk nėra dėl ko teisintis, – o tik norėdamas kuo toliau nustumti tai, kas skaudžiausia. Numanai, jog turiu galvoje Antoniją. Ašaros sušoka į akis net dabar, po daugio metų, kai pasakoju jos likimą.

Iškart po Pizono savižudybės Neronas įsakė stebėti Palatine Antonijos namus, kuriuos ji paveldėjo iš Klaudijaus motinos. Pernelyg daug žmonių liudijo, jog Antonija buvo įsipareigojusi lydėti būsimąjį valdovą į pretorionų stovyklą. Pasklido net toks beprotiškas gandas, esą Pizonas buvo prisižadėjęs išsiskirti su žmona ir vesti Antoniją, kai taps imperatoriumi. Aš tariausi viską žinąs geriau, bet gali būti, kad Antonijai – dėl meilės man ir tavo ateities – ta santuoka atrodė būtina dėl politinių priežasčių.

Nors aš nė iki šiol netikiu, kad ji būtų sutikusi tekėti už tokio kaip Pizonas. Juk Antonija griežtai atstūmė Neroną, nors šio giminė nepalyginti kilmingesnė už Pizono, be to, Neronas turėjo ir valstybininko bruožų, žinoma, kai galvodavo apie valstybę. O Pizonas savo neveiklumu įrodė esąs negarbingas, podraug ir tai, kad vaidyba scenoje vyrą greitai išglebina.

Su Antonija vėliau praleidau dar vieną naktį – paskutinę. Ir ta naktis man atsiėjo milijoną sestercijų. Taip smarkiai sargybiniai būgavo Nerono ir Tigelino. Bet aš su džiaugsmu atidaviau jiedviem tą sumą. Ką reiškia pinigai prieš meilę ir aistrą? Visą savo turtą su džiaugsmu būčiau atidavęs, jei tik būčiau įmanęs išgelbėti Antoniją. Na, bent jau didžiąją turto dalį. Betgi niekas jos jau negalėjo išgelbėti.

Tą ilgesingą naktį kuo rimčiausiai sumąstėme palikti viską ir bėgti drauge į Indiją, nes su ta šalimi aš palaikiau šiokius tokius prekybos ryšius. Tik kad kelionė būtų per ilgai užtrukusi. Supratome, kad vis

tiek anksčiau ar vėliau gėdingai įkliūtume, nes iš statulų, kurios stovėjo net provincijose, Antoniją pažinojo kiekvienas romėnas, be to, net geriausios kaukės neilgai būtų slėpusios jos kilmingumą.

Plūsdami ašarom ir be paliovos glėbesčiuodamiesi pametėm tą bergždžią viltį. Švelniu balsu Antonija tikino mirsianti noromis ir drąsiai, nes gyvenime jau patyrė tikrąją meilę. Ji atvirai prisipažino ketinusi tekėti už manęs po Klaudijos šiokios ar kitokios mirties, jei tik likimas būtų leidęs. Tais žodžiais ji man suteikė didžiausią garbę. Manau, nieko bloga, kad tau šitai pasakoju. Juk aš nesigiriu – tik noriu įrodyti, jog ji iš tiesų mane mylėjo.

Paskutinę naktį ji kalbėjo daug ir karštligiškai, prisiminė savo vaikystę, dėdę Sejaną, kuris, anot jos, būtų paskelbęs Klaudijų imperatoriumi, jeigu būtų suspėjęs nužudyti Tiberijų ir gavęs senato paramą. Tada Roma būtų išvengusi Gajaus Kaligulos nusikaltimų ir visų jo sukeltų negandų. Bet likimas lėmė kitaip, – Antonija pripažino, kad Klaudijus gal dar buvo nesubrendęs tapti valdovu. Jis tik žaidė kauliukais, girtavo ir iššvaistė bemaž visą Antonijos motinos turtą. Antonija prisiminė, kaip vaikystėje bėgdavo į neturtėlių virtuvę pirkti tėvui vyno ir užkandos už keletą variokų.

Abudu savo sutuoktinius Antonija taip pat prisiminė geruoju. Mano glėby ji prisipažino atleidžianti jiems net tokius dalykus, kurie anksčiau jai rodėsi nedovanotini. Apgailestaudama prisipažino pražudžiusi pirmąjį sutuoktinį, mat ji, naivuolė, pernelyg griežtai išpeikė jį Klaudijui, kuris iš tėviško gerumo žmogžudyste išvadavo dukterį iš pasidygėtinos santuokos.

Ir dėl Sulos mirties Antonija jautėsi kalta, nes kaip tik ji sukurstė netikėlį Sulą užmegzti ryšius su Reino legionais, pasikliaudama jo šlovingu vardu, kurio tas vyras iš tikrųjų nebuvo vertas. Bet, pasakė Antonija, gudriai šypsodama ir vėl apsivydama nuogom rankom man kaklą, ji nesigailinti, kad pražudė Sulą, antraip vis dar gyventų tremtyje, kęstų apmaudingą sutuoktinį toli Masilijoje ir niekuomet nebūtų susitikusi manęs ir išgyvenusi tikros meilės.

Nūsdama parodyti man visišką pasitikėjimą, ji atskleidė daugiau valstybinių paslapčių, bet apie jas dar per anksti pasakoti, nors šiandien, patyriam ir taupiam valdovui viešpataujant, aplinkybės labai pasikeitusios. Bet per visą naktį mudu ne tik kalbėjomės, susiėmę už rankų. Mirtis jau lūkuriavo tarpdury ir krauju aitrino bučinius, aistros ašarom degino akis. Tokią naktį žmogus išgyvena tik sykį ir, kol gyvas, jos neužmiršta. Po tokios nakties bet koks prisirišimas ir malonumas rodosi tik dirbtinis pakaitalas. Po Antonijos iš tikrųjų jau niekada nebemylėjau jokios moters.

Nesugrąžinamos akimirkos pralėkė pro šalį ir rytas per anksti išaušo. Štai tada Antonija man išdėstė keistą siūlymą, kuris iš pradžių mane

pribloškė, tačiau su pasiauba priešinęsis aš vis dėlto turėjau pripažinti, jog jis padiktuotas patyrios išminties. Abu žinojom, jog daugiau nesusitiksime. Antonijos neišvengiama mirtis lūkuriavo čia pat ir net Fortūna jau neįmanė jos išgelbėti.

Tad ji, nebenorėdama bergždžiai tęsti dilgaus laukimo, pasiūlė, kad aš kartu su kitais liudytojais išduočiau ją Neronui. Tai esą priartintų jos mirtį, galutinai išvaduotų mane iš visų Nerono įtarimų ir juolab laiduotų tavo, sūnau, ateitį. Apimta moteriško silpnumo ir švelnumo man, Antonija keletą kartų iš glumo tave pavadino savo, taigi mudviejų abiejų sūnumi Antonianu – sakytum nepatirtos reikmės akinama. Nors ji, Antonija, neturėjo vaikų.

Vien mintis, kad turėsiu Antoniją skųsti, man buvo atgrasi. Vis dėlto Antonija mane įkalbėjo. Žinoma, sveikas protas sakė, jog išmintingiausia imti atlygį net ir už tai, kas neišvengiama. Todėl ir sutikau su jos siūlymu.

Net nuo miegamojo slenksčio ji man protingai patarinėjo – su kuriom senosiom giminėm tavo labui pravartu megzti draugiškus ryšius ir kurias tavo labui turėčiau šalinti iš valdžios bei valstybinių pareigų – bent jau kaip nors nuskurdinęs jas.

Ašaros jos akyse žibėjo, kai pasakė gailestaujanti dėl savo mirties tik todėl, kad negalės išrinkti tau tinkamos nuotakos. O tokių Romoje esą nedaug belikę. Antonija patarė man nuovokiai išrinkti tinkamą dvylikametę ir laiku surengti tau sužadėtuves. Betgi tu visai nepaisai mano protingų siūlymų.

Tie bailūnai kariai atlėkė manęs skubinti. Mudu su Antonija turėjom išsiskirti. Troškau amžiams įsiminti ašarotą ir šypsantį, kilnų, nakties nuoilsio paženklintą jos veidą. Tačiau man kilo geresnis sumanymas. Užtat gerokai lengvesne širdim ją palikau, nors tada žengiau liūdniausius gyvenime žingsnius.

Namo grįžti nenorėjau, Klaudijos matyti nenorėjau, net tavęs, mano sūnau, nenorėjau matyti. Stūmiau laiką sukdamas ratus po Palatino sodus. Prisiglaudžiau prie apdegusio senos pinijos kamieno, savo žaluma rodančios neįtikimą gyvastingumą. Pažvelgiau į rytus, į vakarus, į šiaurę ir į pietus. Net viso pasaulio nekeisčiau į vienintelį Antonijos bučinį, o visų Indijos perlų – į jos kūno baltumą, – štai kaip mąsčiau, meilės stebuklingai žilpinamas.

Juk iš tikrųjų Antonija buvo už mane vyresnė, jau nugyvenusi savo pavasarį. Patirties ir kančių raukšlės jau vagojo jos švelnių bruožų veidą. Ir kai kurios jos kūno vietos galėjo būti kiek pilnesnės. Bet, manding, Antonijos laibumas tik paryškino kerintį kilmingumą. Jos šnervių, odos virpčiojimas, tarytum Romos karštligei suėmus, buvo gražiausias mano patyrimas.

Svaigulio apimtas stebeilijau į Forumą, besidriekiantį po mano ko-

jom, nepamirštamus jo pastatus, iš pelenų ir griuvėsių kylančią naująją Romą, Nerono jungiamąjį statinį ir priešaušrio nutviekstus Aukso rūmus. Po teisybei, apie sklypų sandorius negalvojau, nors blykstelėjo mintis, kad senasis namas Aventine darosi per ankštas ir dėl tavęs vertėtų netrukus įsigyti naują būstą – didingesnį, arčiau Aukso rūmų. Žinojau, kad slėnyje anapus rūmų, netoli Mitros požeminės šventyklos, parduodami žemės sklypai. Bet to slėnio mano akys nesiekė.

Užtat prisidengiau delnu degančią kaktą, panūdęs protėvių papročiu įspėti tau ateitį iš paukščių skrydžio. Saulė bemat pasislėpė debesyje ir rytuose blykstelėjo žaibas. Netikėtam griausmui nusklidus per miestą, purptelėjo dangun Kapitolijaus balandžiai. Mačiau, kaip ankstyvi prekijai, prisidengę akis, nerimastingai žvelgia į rytus ir tarytum svarsto: gal užtiesti prekystalius ir išsinešti prekes, nes kyla audra. Toli, po mano kojom, jie atrodė it mažyčiai žemės kirminėliai. Tačiau debesis prapuolė taip ūmai, kaip uždengė saulę. Ir į akis susyk vėl plykstelėjo saulė. Šito ženklo tada nesuvokiau. Bet vėliau suvokiau.

Apsigręžęs leidausi žemyn nuo Palatino, ketindamas traukti į Aukso rūmus ir pasiprašyti į Nerono rytinį priėmimą. Ketinau įskųsti Antoniją, tad turėjau paskubėti, idant kas kitas neužlįstų už akių. Pagalvojęs apie gyvenimo beprasmybę pratrūkau juoku ir toliau pėsčiavau tai juokdamasis, tai ašarom plūsdamas – lyg dvasios pagautas.

Mundus absurdus – beprasmis pasaulis, – kartojau sau balsu tarytum netikėtą išmintį. Dvasios pagavoje man tai atrodė didžiausia išmintis, nors vėliau, kai jau nusiraminau, kilo geresnių minčių.

Nustėrau pasveikinęs susirinkusiuosius į priėmimo salę, nes visus išvydau su žvėrių veidais. Tas reginys mane pribloškė – atgalia ranka net persibraukiau akis. Sidabru tviskančioje, dramblio kaulu išgražintoje salėje, kurios grindis puošė didžiulė mozaika, vaizduojanti dievų puotą, buvo susirinkęs būrys žmonių, pasiryžusių net iki pusiaudienio kantriai laukti bent Nerono žvilgsnio. Salėje lūkuriavo visokių gyvių: kupranugarių, ežių, net jaučių ir kiaulių. Tigeliną mačiau kaip gyvą, tik sulysusį tigrą, todėl jį sveikindamas net užsiėmiau delnu burną, kad neprajukčiau.

Keistas reginys, – matyt, sukeltas nemigos, meilės nuoilsio ir dvasinės įtampos, – pradingo, kai Neronas įsileido mane pirm kitų į savo miegamąjį, nes liepiau pranešti turįs svarbų reikalą. Tą naktį jis buvo praleidęs su Akte. Šitai rodė, jog jam jau pakyrėjo paleistuvystės ir jis linksta į paprastą gyvenimą, – šitaip kartais nutikdavo.

Neronas nepanėšėjo į žvėrį. Priešingai, mano akims jis rodės tarytum begalinių įtarimų nuvargintas žmogus, o veikiau – išlepintas, nesveikai įtukęs vaikas, nesuprantąs, kodėl jis laikomas nedoru, jeigu linksta tik į gera, be to, dar ir gabus dainininkas, gal net gabiausias tarp bendraamžių, jo paties nuoširdžiu įsitikinimu. Negaliu jo peikti, nes pats nesu muzikalus.

Žinoma, jo, kaip imperatoriaus, padėtis per dainavimo varžybas jam gelbėjo. Girdėjau, jog kartais jis papirkdavo prasčiausius varžovus, idant šie – neva dėl ūmaus kimulio – nedalyvautų varžybose, ir kiršiai šmeiždavo tuos, kurie iš tuštybės vis tiek dalyvaudavo. Juk dainininkai – ypač tenorai – tuščiagarbiai. Tačiau savo varžovams Neronas niekuomet nekenkė ir jų nepersekiojo. Jis pats su užsidegimu rengdavo muzikines varžybas bei neroniškąsias žaidynes ir niekuomet nemėgino papirkti vertinimo grupės narių.

Priešingai, per kiekvienas varžybas jis prakaituodavo iš baimės, skausmingu veidu šluostydavosi drėgnus delnus, būgštaudamas, kad citra išslys iš rankų. Sykį taip ir atsitiko – laimė, vertinimo grupės nariai nepastebėjo. Aišku, jie galėjo tikėtis valdovo dovanų po varžybų, jeigu nuspręs teisingai, ir vis tiek Neronas, laukdamas savo eilės, sirgdavo karštlige tarsi koks naujokas. Nurimdavo jis tik užlipęs ant pakylos ir iš visų plaučių pradėjęs traukti dainą.

Mano bičiulis Petronijus manė, jog Neronas vertai didžiavosi savo galingu balsu. Ir aš pasikliauju Petronijaus vertinimu, nes jis buvo ne tik rašytojas, bet ir geras pareigūnas – pasižymėjo kaip prokonsulas Britanijoje, nors, įrodęs sau ir kitiems, jog yra išmanus valstybininkas, nebenorėjo kilti tarnyboje, o puolė tenkintis antrarūšiais meniniais pomėgiais.

Bet šitai ne taip svarbu. Kai aš atėjau, Neronas, kaip ir kas rytą, lavino balsą. Tas jo balsas aidžiai smelkė visus Aukso rūmus. Retsykiais jis prasiskalaudavo gerklę, tačiau nesiryžo net vaisių užkrimsti, nes vienas toks gydytojas buvo įspėjęs, kad vaisiai kenkia balsui. Nors man atrodo, kad obuolys ar vynuogių kekė, o ir įprastas meduolis rytais kaip tik suteikia žvalumo ir skatina virškinimą, kas taip svarbu visiems ištaigaujantiems žmonėms, pasiekusiems tam tikro amžiaus.

Kai aš drebančiu balsu išmikčiojau Antonijos vardą, Neronas net užspringo sūdytu vandeniu. Ir kosėdamas vos neuždusо. Aktė jam daužė nugarą, kol jis įniršęs išvarė ją iš kambario.

– Ką čia šneki apie Antoniją, prakeiktas skundike? – paklausė Neronas, kai Aktė išėjo ir jis atgavo kalbą.

Tirtėdamas prisipažinau, jog ligi tol slėpiau, kad ir Antonija prisidėjusi prie Pizono sąmokslo, tik iš pagarbos jos tėvui imperatoriui Klaudijui, kuris kitados maloniai sutiko tapti mano kūmu ir davė man Lauso vardą tądien, kai apsivilkau vyro togą. Tačiau mane ėmė graužti sąžinė ir todėl aš, galvodamas apie jo, Nerono, dievišką saugumą, daugiau tylėti nevalioju.

Puolęs ant kelių išklojau, jog Antonija daugybę sykių nakties juodumoj kvietėsi mane ir kurstė už pinigus ir aukštas pareigas prisidėti prie sąmokslininkų. Būdamas artimas Nerono draugas, aš, Antonijos manymu, galėjau kuo puikiausiai suregzti jo nužudymo užmačią – nunuodyti ar nudurti durklu.

Kad Neronas dar labiau įkaistų, pasakiau, jog Antonija buvo pasižadėjusi po valstybinio perversmo tekėti už Pizono. Toks beprotiškas gandas išties sklandė, o aš žinojau, kad šitai kaip tik labiausiai užgaus Nerono tuštybę. Juk Antonija griežtai atsisakė už jo tekėti.

Tačiau Neronas manimi dar abejojo ir netikėjo. Jis niekaip nesuėmė galvon, kad tokia moteris kaip Antonija pasikliovė tokiu kaip aš, – jam rodės, niekingu žmogumi.

Bet vis tiek įsakė tučtuojau mane suimti ir su budinčiu centurionu uždaryti neužbaigtoje salėje, kur garsus amatininkas kaip tik dailino nelygstamą tapinį, vaizduojantį Achilo ir Hektoro dvikovą Trojos mūrų prieigose. Juk Neronas buvo Julijų giminės ir troško, kad svečiai prisimintų jo kilmę, siekiančią trojėno Enėjo ir Veneros neteisėtą ryšį. Neronas, pavyzdžiui, visai negerbė Vulkano šventyklos ir apie šįjį visuomet kalbėdavo tik užgauliai. Įtaki kalvių amato bendrija dėl to labai krimtosi.

Dažų kvapas mane erzino lygiai taip, kaip tas pasipūtęs menininkas. Jis uždraudė man net pusbalsiu šnekėtis su sargybiniu, nes, anot jo, šitai trikdė svarbų darbą. Įsižeidžiau ir dėl to, kad Neronas man saugoti nepaskyrė karo tribūno – taigi turėjau tenkintis pusės manipulo centuriono draugija. Vis dėlto šis buvo Romos raitelis. Kad laikas greičiau bėgtų ir įtampa atlėgtų, būtume pasiplepėję apie arklius, jeigu tas pasipūtęs amatininkas nebūtų uždraudęs.

Nedrįsau jo įžeisti, nes jis buvo Nerono numylėtinis ir Neronas jam rodė globėjišką pagarbą. Net padarė jį piliečiu. Todėl jis visada tapydavo apsivilkęs toga, kad ir kaip juokingai šitai atrodė. Sykį Neronas minėjo ketinąs jį net į raitelių luomą pakelti, vis dėlto paskui atsisakė tos beprotystės. Spalvotas žvėrių tramdytojas – toks kaip Epafroditas, į raitelius dar tiko, tačiau tapantis amatininkas – ne, viskas turi ribas! Šitai suprato net Neronas.

Turėjau laukti ligi popietės, vis dėlto Neronas atsiuntė man valgio nuo savo stalo. Užtat aš nelabai bijojau. Tylomis žaidėme kauliukais – mudu su centurionu – ir kaip reikiant išgėrėme, nors jis nedrįso pasigerti, nes ėjo pareigas. Nūsdamas papirkti Fortūną pralošiau centurionui tokią didelę sumą, kad turėjau siųsti pasiuntinį parnešti pinigų iš bankininko.

Tiesa, centurionas tvirtino tikįs mano žodžiu, bet manė, kad dėl savo sąžinės ramybės turėčiau pralоštą sumą atiduoti tuoj pat, nes esu saugomas, juolab kad daug kilmingesni vyrai palydėjo galvas, nespėję grąžinti skolų ir atsisveikinti su vaikais. Pasinaudojęs proga nusiunčiau Klaudijai žinią, jog esu sulaikytas kaip įtariamasis.

Tavo motina puikiai vokė, jog aš privalau laiduoti tavo ateitį, tačiau jai, kaip moteriai, nepatiko politinės būtinybės skatinama mano, neva skundiko, veikla. Norėjau, kad ji susirūpintų dėl manęs, nors iš tikrųjų aš taip nesijaudinau, kaip perduota žinia leidau suprasti. Vis dėlto pa-

žinojau Nerono aikštingumą ir nepasitikėjau jo patarėjais – net Tigelinu, nors šis už daug ką buvo man skolingas.

Mano turtai magino nuteisti mane myriop už niekingą skundą, nors aš visaip slapsčiau tikrąją turto vertę. Nesmagu darėsi, ypač kai prisiminiau konsulo Vestino likimą, nors sąmokslininkai jo net nepriėmė. Laimė, žinojau, kad dėl jo pražūties bent jau Statilija Mesalina bus mano pusėje.

Tiesa, jiedu dar nebuvo susituokę dėl įstatymiško devynių mėnesių laikotarpio, tačiau Statilija rengėsi prabangioms vestuvėms, o daugel lovos džiaugsmų su ja Neronas patyrė dar Vestinui gyvam esant. Mandìng, Neronas Aktės griebėsi todėl, kad Statilija tuolaik aukojo Mėnulio deivei, idant pasijustų geresnė. Aktė, kuri paslapčia linko į Kristaus mokymą, – žinojau tai iš patikimo šaltinio, – mėgino švelniai puoselėti geruosius Nerono bruožus. Neronas turėjo tokių bruožų, tačiau nė viena moteris neįstengė jų iškelti.

Statilija buvo visai kitokia nei ankstesnės Nerono moterys. Ji pirmoji Romoje įvedė madą germanų papročiu apsinuoginti kairę krūtį. Ji galėjo tai daryti – didžiuotis savo dailiomis krūtimis. Bet menkiau gamtos apdovanotos moterys naująją madą smerkė, laikydamos ją nepadoria, – tarytum graži apnuoginta krūtinė – tai kokia piktybė. Juk žynės per viešas aukojimo apeigas ir net Vestos mergelės per kai kurias šventes apsinuogina krūtis – tai veikiau vien tūkstantmetis paprotys, o ne kokia nedorybė.

Nepadoriu laikyčiau Statilijos Mesalinos įprotį stiprinti ir švelninti liežuvį dramblio kaulo atplaiša trinant, o ir kitais būdais, kuriuos žino pažangios moterys. Bet dėl skonio nesiginčijama, kaip sakydavo mano draugas Petronijus, kęsdamas pilvo dieglius per Nerono vaišes.

Iki vakaro Tigelinas surinko ganėtinai įrodymų apie Antonijos dalyvavimą sąmoksle iš vyrų, kurie dar buvo laikomi gyvi Tuliane. Pora niekingų išdavikų irgi atskubėjo į rūmus, gobėdamiesi atlygio dalies. Jie nė nemirktelėję prisiekė, jog Antonija iš tiesų žadėjo tekėti už Pizono, kai tik šis išsiskirs su žmona. Net sužadėtuvių dovanomis jie esą jau buvo apsimainę. Per kratą Antonijos namuose buvo rastas Indijos rubinų vėrinys, kurį Pizonas pirko iš vieno sirų auksakalio. Kaip jis atsirado Antonijos namuose, – nežinau ir nenoriu žinoti.

Visa tai įtikino Neroną. Jis apsimetė labai nusiminęs, nors širdies gilumoje, žinoma, džiaugėsi radęs teisėtą dingstį nugalabyti Antoniją. Norėdamas parodyti man savo palankumą, pasikvietė mane į savo naująjį žvėryną, kur Epafroditas jo vieno pramogai buvo surengęs vaidinimą. Nustebau išvydęs po porą nuogų berniukų ir mergaičių, pririštų prie stulpų palei liūtų narvus. Epafroditas rankoj laikė įkaitintą geležinį virbą, o ant juosmens pasikabinęs kalaviją, vis dėlto jis slapta davė man ženklą, kad nebijočiau.

Tiesą sakant, vis tiek baisiai nusigandau, kai pasigirdo duslus riaumojimas ir iš narvo išpuolęs liūtas, vizgindamas uodegą, pribėgo prie stulpų. Atsistojęs ant užpakalinių kojų jis ėmė draskyti nuogas aukas ir pasidygėtinai uostinėti jų tarpukojus. Nustebau, kad vaikams nieko pikta nenutiko, nors išsigandę šie visaip raivėsi. Kai liūtas nurimo, Epafroditas žengė priešais ir smeigė kalaviju jam į pilvą, tad kraujas nutryško toli, o liūtas pargriuvo ant nugaros, pamostagavo letenom ir kuo tikriausiai nugaišo.

Kai berniukus ir mergaites atpančiojo nuo stulpų ir gąsliai tebedrebančius išvedė lauk, iš liūto kailio išropojo Neronas ir išdidžiai paklausė, ar jis sugebėjo apgauti mane, patyrusį vyrą. Žinoma, pasakiau patikėjęs, jog tai buvo tikras liūtas.

Neronas parodė man spyruokles ir techninius prietaisus liūto kailyje bei kraujo pūslę, kurią Epafroditas pradūrė kalaviju. Paskui aš stebėjausi tuo kvailu žaidimu, kuris Neronui tikriausiai teikė didžiulį pasitenkinimą, bet kartu darė gėdą, užtat jisai rodė jį vos keliems savo draugams.

Aš priėjau prie išvados, jog Neronas širdies gilumoje jautė kaltę dėl nesveikų savo įpročių ir tarsi išsivaduodavo iš tos kaltės Epafroditui jį neva nužudžius. Bet taip manau tik aš. Ir nesakau, kad esu teisus. Visi kiti manė, jog tas žaidimas, – apie jį sklido gandas iš lūpų į lūpas, – geriausiai įrodo visišką Nerono sugedimą.

Taigi parodęs man visišką pasitikėjimą, Neronas įtariai pasižiūrėjo man į akis ir apsimestinai švelniai tarė:

– Įrodyta, jog Antonija kalta, taigi ir aš privalau tuo tikėti, nors jos mirtis mane labai nuliūdins. Juk ji mano įseserė. Tu pirmas man atvėrei akis. Todėl tau teks garbė nueiti pas ją ir pasakyti, kad persipjautų venas. Jeigu ji ramiai padarys tai savo noru, aš nekelsiu triukšmo. Juk per ją teršiama ir mano garbė. Priešingai, liepsiu surengti jai laidotuves ir skirsiu jos urnai vietą dieviškojo Augusto mauzoliejuje. Jos kilmė suteikia tokią teisę. Senatui ir liaudžiai pranešiu, jog ji nusižudė, nes pasimaišė protas, o gal kamavo mirtinos ligos skausmai. Priežastį visada rasiu, – tegul tik ji elgsis padoriai ir nekels bergždžio sąmyšio.

Aš taip apstulbau, kad žodžiai įstrigo gerklėje, nes Neronas užbėgo man už akių. Pats ketinau prašyti jo malonės – leisti perduoti Antonijai įsakymą nusižudyti, kad galėčiau praleisti su ja paskutines akimirkas ir palaikyti jos ranką savojoje, kraujui siurenant iš jos dailaus kūno. Tik ši užmačia padėjo man tądien ištverti kankinamą įtampą.

Neronas neteisingai suprato mano apstulbimą. Jis prapliupo juoktis, pliaukštelėjo delnu man per petį ir su panieka išdaužė:

– Suprantu, tau bus nemalonu pasisakyti Antonijai, kad ją išdavei. Tikriausiai kažkas tarp judviejų nutiko per tuos slaptus susitikimus. Juk pažįstu Antoniją.

Bet iš tikrųjų jam galvoj netilpo, kad Antonija nusirito taip žemai ir suviliojo tokį kaip aš, o Nerono suoslumą atrėmė. Kaip vyras, Neronas buvo baisus tuščiagarbis. Jis dar papasakojo apie Pizono dovanotąjį vėrinį ir galų gale geraširdiškai pasakė:

– Pasistenk išmintingai atlikti šią užduotį – ir tikrai turėsi krėslą kurijoje. Pašalinęs Antoniją aš pagaliau visiškai atsidėsiu balso lavinimui, kad galėčiau traukti Graikijon pasivaržyti. Jei laimėsiu ne tik dainavimo ir grojimo citra varžybas, bet ir lenktynes, susirungęs dešimtkinkiu, – o šitai nedaug kas geba, – tai kada nors dar nustebinsiu pasaulį kaip atletas. Tu žinai, koks esu pajėgus ir kaip gebu imtis. Paskui vieną dieną nusileisiu su kuoka į areną ir nudobsiu liūtą – įrodysiu, jog prilygstu pačiam Herkuliui. Epafroditas išrinks didelį nirtų liūtą, bet po parengtinių mokymų šis jau nebus labai grėslus.

Pažiūrėjęs tą jo beprotišką žaidimą ir išgirdęs jį šitaip šnekant, supratau, jog širdies gilumoje save jis laiko dievu, kuriam viskas leista. Mąsčiau, ar Agripina sakė tiesą, jog retkarčiais Neronui aptemsta protas. Jeigu taip, vadinasi, jis mokėjo tai nuslėpti nuo jį supančių žmonių.

Tiesa, pavyduoliai tikino, jog tik Aukso rūmų statyba yra beprotybė, bet, kaip sakiau, Romos šalies ūkis tikrai atlaikys vienus Aukso rūmus. Juk atlaikė didingesnį statinį, kurio protingo statytojo niekas nelaiko bepročiu, mat amfiteatras šalia koloso tarnaus visai Romai.

Siųsdamas mane pas Antoniją, Neronas tarėsi pažeminsiąs mane, mat širdies gilumoje skundikus niekino. Tačiau ne visi skundikai vienodi, – manau tai įrodęs savo pasakojimu. Aš tai dariau veikiau iš taurių, o ne savanaudiškų paskatų. Galvojau tik apie tave, mano sūnau, ir Julijų ateitį per tave. Mano gyvybė palyginti nesvarbi. Neronas neprašomas suteikė man didžiausią trokštamą džiaugsmą, tardamas, jog šitaip mane pažemins.

Tą džiaugsmą patyriau, kai Antonijos veidas nušvito neapsakomu skaisčiu, kai ji vėl mane išvydo, nes jau tarė, jog mudu daugiau nepasimatysim. Netikiu, kad kas nors pasitinka žudiką išskėstom rankom, spinduliuojančiom akim ir šypsančiu veidu. Iš tikrųjų ji taip akivaizdžiai rodė savo džiaugsmą, kad karo tribūnui su kariais įsakiau akimoju dingti iš namo. Jų sargybos ganėjo iš lauko. Išvydamas juos aš paklusau paties Nerono įsakymui.

Žinojau, kad Neronas nekantriai laukia žinios apie Antonijos mirtį. Net ir jam buvo nelengva. Bet aš maniau jį suprantant, jog norint įkalbėti Antoniją nusižudyti patyliukais reikės laiko. Tiesa, mudu nepratarėm nė žodžio, bet iš kur Neronas galėjo tai žinoti.

Nešvaisčiau brangaus laiko klausimams apie Pizono vėrinį, nors pavydas skaudžiai graužė kepenis. Paskutinį kartą apsikabinome. Nemigos ir nerimo išsekintas buvau prastas meilužis, bet nors pagulėjom drauge apsikabinę – taip glaudžiai, kaip tik gali du žmonės.

Tuo metu vergės pylė karštą vandenį į jos porfyro vonią. Nusirengusi ji pirma nuėjo į vonios kambarį ir su ašarom akyse paprašė manęs paskubėti. Kuo atsargiausiai ir švelniausiai karštam vandeny aštriu peiliu perpjoviau Antonijai rankų venas. Ji stengėsi valdytis, idant aš nesikamuočiau, tačiau dejonės nevaliojo užgniaužti.

Kraujas pasruvo, pliūpsniais dažydamas balzaminį vandenį, ir Antonija atsiprašė manęs už silpnumą. Ji teisinosi, kad prabangiai ir ramiai gyvendama nepatyrė jokio skausmelio. Buvo papratusi adata badyti vergei krūtinę, kai ta šukuodama peštelėdavo šviesius jos plaukus.

Kai laikiau Antoniją, gulinčią vonioje, delnu parėmęs jos galvą, savo lūpas priglaudęs prie jos lūpų, ranka suėmęs jos ranką, mano paties gyvastis pasirodė tokia menkavertė, kad aš karštai paprašiau leisti numirti drauge.

– Tokių palaimingų žodžių man nesakė nė vienas vyras, – sušnibždėjo ji apsilpusiu balsu ir pabučiavo man į ausį. – Bet dėl mūsų berniuko tu turi gyventi toliau. Neužmiršk mano patarimų dėl jo ateities. Taip pat neužmiršk man į burną įdėti seną auksinį etruskišką pinigėlį, iki man pariš smakrą ir išruoš mirties laužui. Man tai bus pati brangiausia dovana, nors tą skatikėlį aš, žinoma, turėsiu atiduoti Charonui už perkėlimą. Tikiuosi, jis elgsis su manim deramai. Nenorėčiau grūstis kelte su prasčiokais.

Prislėgtas sumurmėjau jai kaži ką apie žydų Dievą ir Kristų, kuris mirtimi atpirko žmonijos nuodėmes ir, apgaubęs savo malone, nepalieka nė vieno, kuris prie jo veržiasi. Nugeltusiu veidu Antonija sušnibždėjo:

– Būk geras, nebruk man tų niekų, Minutai. Man, valdovo dukteriai, nedera kaulyti nukryžiuoto valdžios grobėjo malonės. Nepakenčiu krikščionių prietaro. Pasitenkinsiu senaisiais Romos dievais ir tikėjimu, kad mano pelenai liks Augusto mauzoliejuje. Senatas ir liaudis vargu ar leistų ramiai mane laidoti, tad Neronas pasielgė išmintingai skirdamas man teisėtą vietą mauzoliejuje. Ir tu verčiau nedalyvauk gedulingose apeigose, jei neįmanysi nuslėpti liūdesio. Žmogus, kuris siekia aukštos ir net aukščiausios padėties, turi išmokti apsimetinėti ir slėpti savo jausmus. Ir šito neužmiršk, brangus mano Minutai, nors tu prastai vaidini.

Šitai ištarusi, ji daugiau nebevaliojo kalbėti, tik užmerkė akis, idant neįskaitytčiau jose vaikiškos baimės, juodiems tamsos šešėliams sušvylavus aplinkui. Po valandėlės jos lūpos po manosiom sugležo ir ranka, silpnai spaudusi manąją, suglebo. Bet vis tiek stipriai gniaužiau delne jos laibus pirštus ir nepalioviau bučiuoti jos brangaus veido.

Kai gyvastis iš jos visai išėjo ir aš nebejutau jokio dustelėjimo, paguldžiau jos kruviną kūną į lovą ir skubinai nusiprausiau kraują. Nudžiugau pastebėjęs Antoniją vartojus mano atleistinio galo naujausią

egiptietišką muilą. Aišku, jis buvo ne egiptietiškas, o pagamintas Romoje, kaip ir kitų rūšių muilas bei pirkėjų pamėgti dantų milteliai. Bet už gražų pavadinimą žmonės mokėdavo didesnę kainą.

Valandėlę galvojau, kad pradžiuginsiu jį pasakęs Antoniją vartojus jo naujovę, bet paskui susivokiau, kad šitai sužinojęs lieps vartotojams reklamuoti naująjį muilą Antonijos vardu, kol vyks laidotuvės. Aš to nenorėjau, nors kai kurie mane ir laiko savanaudžiu. Užtat man dingtelėjo mintis, kad vėliau jis galėtų pavadinti kokį nors naują balzaminį muilą princesės Antonijos muilu – aš šitaip pagerbčiau Antonijos atminimą. Nieko bloga dėl to nebūtų nutikę, nes Neronas nenorėjo viešai apkaltinti valstybės išdavimu Antonijos.

Apsitaisęs pasikviečiau centurioną ir karius iš sodo paliudyti, jog Antonija nusižudė savo valia, ir, įkišęs jai į burną seną auksinį pinigėlį, perdaviau Antonijos kūną vergėms nuprausti. Liepiau jos ūkvedžiui žiūrėti, kad vergės to auksinio pinigėlio nepavogtų, nes pats turėjau skubinai bėgti pas Neroną.

Po savų žaidimų su liūtu Neronas suirzęs nemažai išgėrė ir apstulbęs padėkojo, kad taip greitai atlikau nemalonią užduotį. Jis dar sykį patvirtino imperatoriaus žodžiu, kad galėsiu turėtis Jukundo paveldėtas žemes Britanijoje ir kad jis pats pašnekės dėl manęs kurijoje, siūlydamas duoti senatoriaus krėslą. Bet apie tai aš jau pasakojau. Išguldęs popieriuje liūdniausią savo pasakojimo dalį, dabar jaučiu palengvėjimą.

Bet po to, kas nutiko, net mažmožis pasirodė esąs didžiausias pavojus, iškilęs mano gyvybei kaip tik per Antoniją. Laimė, turėjau bičiulių, tad laiku sužinojau apie Antonijos surašyto testamento patikrinimus, kuriuos pradėjo Neronas. Todėl iš anksto galėjau parengti Klaudiją, nors, anot jos, mano užmačia buvo bjauri.

Iki šiol nesuprantu, kodėl Antonija, – patyri, valstybės reikalus išmaniusi moteris, – primygtinai nūdo prisiminti tave testamente, nors prašiau ją to nedaryti. Prieš jos mirtį apie testamentą nesikalbėjome. Mudu turėjome kitų šnekų ir, tiesą pasakius, kvaitulio suimtas, visai užmiršau ir testamentą, ir jos neapgalvotą pažadą, kada ji reikalavo duoti tau Antoniano vardą.

Turėjau tučtuojau atsikratyti Rubrijos, nes ji, vestalė, buvo vienintelė juridiškai įtakinga tikrosios tavo kilmės liudytoja. Smulkmeniškai nepasakosiu apie mudviejų susitikimą. Tik atskleidžiu, kad prieš tą susitikimą aplankiau senąją Lokustą, gyvenančią Nerono dovanotoje jaukioje sodybėlėje. Ten, jaunųjų savo mokinių padedama, ji augino vaistingus augalus, sodino ir rinko sėklas bei šaknis, prietaringai tiksliai žiūrėdama žvaigždžių bei mėnulio atmainų.

Dar sykį įsitikinau, kaip svarbu ir naudinga jaunystėje, nepaisant aplinkinių šališkumo, megzti bičiuliškus santykius net su neparankiais žmonėmis. Mane išvydusi Lokusta nuoširdžiai apsidžiaugė ir net už-

mokesčio už pagalbą neėmė. Pasišnekėjome smagiai apie Agripiną, Klaudijų ir mudviejų jaunystės Romą, kurios ji, kaip ir visos senos moterys, ilgėjosi su tokiu liūdesiu, kad po gaisro naujojoje Romoje net nesilankė. Ko gera, toks apsilankymas jai nebūtų išėjęs į naudą. Žinoma, nuvežiau jai dovanų, – beje, žydišką amuletą, – mat žinojau ją vertinant talismanus.

Džiaugiuosi galėdamas pasakyti, jog netikėta Rubrijos mirtis jokių įtarimų nesukėlė. Net jos veidas nenujuodo – taip puikiai Lokusta į senatvę buvo patobulinusi savąjį meną. Na, o Neronas dosniai siųsdavo nusikaltėlius, nusipelniusius, kad Lokusta bandytų su jais savo vaistus.

Mano viešnagė pas Rubriją neatkreipė niekieno akių, mat vestalių atrijuje ją dažnai lankė svečiai. Savom rankom slapčiausioj vietelėj užmūrijau dokumentą, suraišiotą ir užantspauduotą pagal visus teisinius reikalavimus. Tuo dokumentu Rubrija patvirtino Klaudijos tikrąją kilmę, pakartojo mirusios Paulinos liudijimą ir pripažino Antoniją laikius tavo motiną Klaudiją teisėta įsesere ir šitai patvirtinus tau suteiktu Antoniano vardu.

Iš aplinkinių elgsenos pastebėjau, kad esu užsitraukęs nemalonę, užtat nenustebau, kai mane pasikvietė Neronas. Priešingai, manau, jog buvau puikiai pasiruošęs. Kramtydamas lūpas ir drebančiu smakru Neronas man paliepė:

– Pradėk nuo savo santuokos, Manilianai, – juk aš apie ją nieko nežinau. Pasistenk įtikinamai paaiškinti, kodėl Antonija testamente paminėjo tavo sūnų ir net davė jam savo vardą. Net nemaniau, kad turi ne tik tą vieną – Epafrodito – išperą.

Vangstydamasis jo žvilgsnio, stengiausi nuduoti drebąs iš baimės, bet, tiesą sakant, didelių pastangų ir nereikėjo. Neronas pastebėjo mane kažin ką slepiant ir tęsė:

– Viską suprasčiau, jei Antonija tavo sūnui būtų palikusi tik savo dėdės Sejano žiedą su spaudu. Tačiau niekaip nesuprantu, kodėl ji paliko tavo sūnui Julijų giminės papuošalus, paveldėtus iš Klaudijaus motinos – senosios Antonijos. Tarp jų ir peties segę, kurią dieviškasis Augustas, sako, segėjo per karą ir aukodamas valstybės labui. Dar keisčiau – tavo santuoka net neįrašyta į knygas ir bylas, o tavo sūnaus nėra naujajame gyventojų sąraše, ką jau kalbėti apie raitelių sąrašą, nors įsaku nustatytas laikotarpis seniai pasibaigęs. Čia kažkas negerai. Man pasakojo neįtikėtinų dalykų apie tavo slaptą santuoką. Teisingumo dėlei noriu pats išgirsti, ką tu pasakysi, nes žinau, kad versdamasis tokia prekyba, kuri nedera Romos senatoriui, įgijai daug priešų. Taigi pasiaiškink.

Puoliau jam po kojų apsimesdamas, kad gailiuosi, ir sušukau:

– Dėl šito mane graužia sąžinė, bet tai toks gėdingas dalykas, kad negalėjau jo atskleisti jokiam savo draugui. Mano žmona Klaudija – žydė!

Iš palengvėjimo Neronas taip smarkiai įsikvatojo, kad jo petingas kūnas pradėjo kretėti ir į akis sušoko juoko ašaros. Jis nieko nepasmerkdavo myriop vien dėl įtarimų, juolab tikrų draugų.

– Bet, Minutai, – papriekaištavo jis, kai vėl valiojo kalbėti, – būti žydu – jokia gėda. Tikriausiai žinai, kad per šį šimtmetį daugybės gerų giminių kraujas susimaišė su žydų krauju. Dėl brangios Popėjos atminimo negaliu laikyti žydų blogesniais už visus kitus žmones. Net į valstybines pareigas juos priimu, – žinoma, nepersistengiu. Be to, man valdant visi žmonės susilygino ir nesvarbu, kas romėnas, kas graikas, kas juodaodis ar baltos spalvos. Taigi aš pakenčiu net žydus.

Pakilau nuo grindų neva rūškanos gėdos slegiamas.

– Jeigu tik šitai mane kankintų, nedvejodamas supažindinčiau tave ir draugus su savo žmona, – dejavau. – Bet iš tikrųjų ji kilusi iš vergų. Jos tėvas ir motina buvo Klaudijaus motinos Antonijos apgailėtini atleistiniai – taigi tikros tavo senelės vergai. Užtat ją pavadino Klaudija. Turbūt supranti, kodėl aš gėdijuosi jos kilmės. Gal apie tai mąstė Antonija, kai skyrė mano sūnui kai kuriuos pigius senelės papuošalus. Taigi tik savo žmonos reikalavimu daviau sūnui ir Antoniano vardą.

– Vis dėlto ne apie tai ji mąstė, – tęsiau įsikarščiavęs ir drebėdamas iš įniršio. – Tą testamento nuorodą, kuri, beje, man pačiam tikra staigmena, žinoma, padiktavo tik Antonijos nenumaldomas piktumas, – ji turbūt nūdo užtraukti ant manęs įtarimų. Juk žinojo mane išdavus Sceviną, Pizoną ir kitus, nors rašydama testamentą nenumanė, kad susirūpinsiu tavo saugumu, ir sąžinė mane privers išduoti ją pačią. Išties, nė kiek dėl to nesigailiu.

Kaktą suraukęs Neronas mąstė. Supratęs, kad jam vėl kyla įtarimų, greitosiomis bėriau toliau:

– Man derėtų iškart prisipažinti, kad aš šiek tiek domiuosi žydų tikėjimu. Tai joks nusikaltimas, nors gal menkina mano garbę. Tas tikėjimas turbūt geriausiai tinka moterims. Tačiau mano žmona – nepakenčiama užsispyrėlė. Ji nuolatos verčia mane lankytis Julijaus Cezario sinagogoje. Ir kiti ten lankosi. Jos nariai skutasi barzdas, rengiasi kaip padorūs žmonės ir lanko teatrą. Vieną jų ištiko juokinga nelaimė tavo cirke, kai liaudis dėl smagumo numetė jį žvėrims už tai, kad buvo žydas. Ar prisimeni?

Aš skaniai nusijuokiau, bet Neronas man nepritarė, tik niūromis įsibedė į mane.

– Tavo paaiškinimas įtikimas, – pasakė, – tik gaila, kad Antonija užantspaudavo ir patvirtino testamento papildymą anksčiau nei prieš pusę metų. Ji tada net nenujautė, kad tu tapsi niekingu išdaviku, žlugus Pizono sąmokslui.

Supratau turįs prisipažinti daugiau. Buvau pasiruošęs, nors iš pradžių sukau uodegą, nenorėdamas sustiprinti Nerono įtarimų pernelyg

greitu atlapaširdiškumu. Mat jis buvo tvirtai įsitikinęs, jog kiekvienas žmogus kaži ką nuo jo slepia. Todėl pelniau jo pasitikėjimą, leidęs jam nuspręsti, kad aš nesiliauju jo apgaudinėjęs.

Nudelbiau akis į grindis ir koja brūžindamas mozaikos paveikslą, kuris tame kambaryje vaizdavo apsikabinusius Marsą su Venera variniame Vulkano tinkle ir, mano galva, puikiai atitiko susidėjusias aplinkybes. Dirgliai tryniau delnus nepratardamas nė žodžio, kol Neronas subliuvo:

– Klok viską, antraip nuausiu tuos naujutėlaičius raudonus batus! Tikriausiai numanai, kad senatas tuo tik apsidžiaugtų.

– Valdove! – šūktelėjau. – Pasikliauju tavo kilnumu ir tavo gebėjimu saugoti paslaptis. Niekam neatskleisk šio gėdingo dalyko. Bent jau niekados nepasakok to mano žmonai. Jos pavydas – nepakenčiamas. Ji jau apsenusi ir net nesupranta, kaip aš apskritai įkliuvau į jos kilpas ir sugriebiau liepsnos spalvos šydą.

Neronas iškart sučiuopė šį tą gardaus, apsilaižė lūpas ir nuramino:

– Sako, kad žydės smagios lovoje. Neabejotinai per ją gavai naudos ir iš santykių su žydais. Manęs neapgausi. Aš tau nieko nepažadu. Pirma papasakok.

Aš mikčiodamas prisipažinau:

– Garbėtroška mano žmona įsikalė sau galvon, kad reikia pakviesti Antoniją į mudviejų sūnaus vardynas, kai prie liudytojų paimsiu berniuką ant rankų pripažindamas savu.

– Kaip kitados pripažinai Lausą, – linksmai priminė Neronas. – Bet pasakok toliau.

– Net nemaniau, kad Antonija sutiks, nors buvo kviečiama pas senelės atleistinio dukters sūnų, – tariau. – Bet, galimas daiktas, tuo metu Antonija turėjo nedaug draugų ir įsimanė su kuo nors susitikti. Iš mandagumo ji atsivedė vestalę Rubriją, ir ši, beje, smarkiai pasigėrė. Tegul ji ilsisi ramybėje. Šiandien man belieka galvoti, jog Antonija buvo girdėjusi įdomių dalykų apie mane ir iš smalsumo panūdo su manim susipažinti. O gal ji jau tada, galvodama apie ateitį, troško savo pusėn patraukti tavo draugus. Išgėrusi vyno, ji leido man suprasti, jog esu laukiamas jos namuose Palatine, bet verčiau be vergiškos kilmės žmonos.

Neronas paraudo, pro lūpų kerteles prasisunkė seilės ir jis ištempė kaklą mano pusėn, kad girdėtų kiekvieną žodį.

– Aš toks garbėtroška, kad laikiau tą jos kvietimą garbe, nors dingtelėjo, kad ji kviečia, tik vyno ar kito įgeidžio pakurstyta, – tęsiau. – Bet nuėjau vieną vakarą į jos namus ir ji mane priėmė nelauktai maloniai. Ne, valdove, daugiau pasakoti nedrįstu.

Neronas tarstelėjo:

– Nesigėdyk. Puikiai žinau apie tuos tavo apsilankymus. Man pasakojo, kad jie trukdavo lig ryto. Iš tikrųjų man šmėstelėjo įtarimas, jog

tavo sūnus gali būti Antonijos slapta pagimdytas vaikas. Bet, sako, tavo sūnui jau kokie septyni mėnesiai. Be to, visi žino, jog Antonija buvo bergždžia kaip sena karvė.

Nuraudęs prisipažinau, kad Antonija buvo man labai svetinga, – lovoje taip pat, – ir taip pamilo mane, kad vis nūsdavo susitikti, nors aš labai bijojau, kad mano žmona sužinos apie tuos laikinus santykius. Bet, ko gera, aš taip gerai tenkinau tam tikrus Antonijos poreikius, kad ji prisiminė mano sūnų testamente, nes man iš padorumo nieko negalėjo palikti.

Neronas juokėsi taip smarkiai, kad mušė rankomis per kelius.

– Sena kumelšė! – šaukė jis. – Nejau ji iš tiesų taip nusirito? Nors tu jai buvai ne vienintelis. Gal nepatikėsi, bet ji ir prie manęs bandė prilįsti, kai sykį vardan giminiškų santykių užsidegiau jai prisigerinti. Žinoma, tada buvau girtas, bet tebeprisimenu jos smailią nosį ir siauras lūpas, nes ji prievarta apsivijo man kaklą ir mėgino pabučiuoti. Paskui ji paskleidė beprotišką gandą, neva aš jai piršausi. Pizono vėrinys gana įtikinamai rodo jos ištvirkimą. Galimas daiktas, ji gulėdavo net su savo vergais, kai geriau neturėjo. Todėl tu jai tikai.

Mano delnai nejučia susigniaužė į kumščius, tačiau išlaikiau liežuvį už dantų.

– Statilija Mesalina labai džiaugiasi Pizono vėriniu, – pasakojo Neronas. – Ji net krūtų spenelius dažo lygiai tokiais dažais kaip tie balandžio kraujo spalvos rubinai.

Neronas buvo toks patenkintas savo įžvalgumu, kad aš supratau išvengęs didžiausios grėsmės. Žinoma, man padėjo tai, kad jis mieliau tikėjo tuo, kas bloga, nei gera, ir, vertindamas kitus savu matu, dorybingumą laikė tiktai apsimetinėjimu. Jis šnekėjo toliau:

– Tas begėdis siras, brangakmenių pirklys, reikalavo, kad išpirkčiau tą vėrinį, sakydamas, jog davė jį Pizonui skolon. Bet aš pažvelgiau jam tiesiai į akis, – štai taip, piktai, – ir savo ruožtu paklausiau, kodėl jis, išmintingas pirklys, davė tokį brangų daiktą skolon Pizonui, nors visas miestas žinojo apie Pizono bepinigystę. Jis nieko neatsakė, o vėliau aš apie jį daugiau negirdėjau. Ko gera, jis dėkoja Sirijos dievams, kad už godumą nebuvo nukryžiuotas. Akivaizdu, jis žinojo apie sąmokslą. Juk nebūtų davęs Pizonui skolon, jei nebūtų siekęs jo palankumo. Bet Neronas – nesmulkmeniškas. Ir tu tai žinai.

Neronas pralinksmėjo, jam palengvėjo, tačiau jis mėgo pasišaipyti, tad viso miesto apjuokai sugalvojo man bausmę už slapukavimą. Taigi pamąstęs jis tarė:

– Žinoma, aš noriu pamatyti tavo žmoną ir savom akim įsitikinti, kad ji žydė. Taip pat noriu pats apklausti liudytojus, dalyvavusius tavo sūnaus vardynose. Juk jie žydai, ar ne? Taip pat liepsiu išsiteirauti, ar dažnai lankeisi Julijaus Cezario sinagogoje. O dabar tu gali man įsi-

teikti ir aiškumo dėlei apsipjaustyti. Tavo žmona apsidžiaugs. Manding, teisinga ir suprantama, kad atkentėsi bausmę kaip tik ta kūno dalimi, kuria niekinai mano įseserę. Dėkok laimei, kad aš gerai nusiteikęs ir gali taip lengvai išsisukti.

Mane pagavo klaikas ir aš nusižeminęs puoliau prašyti, kad jis manęs taip baisiai nepaniekintų. Betgi pats įkišau galvą į kilpą! Neronas dar labiau apsidžiaugė pastebėjęs, kad aš sukrėstas. Paguosdamas uždėjo delną man ant peties ir tarė:

– Reikia, kad koks nors apipjaustytas senate rūpintųsi žydų reikalais ir jie viską girdėtų ir žinotų. Eik ir daryk, ką įsakytas. Paskui atsiųsk savo žmoną su liudytojais ir pats atklypink, jei valiosi. Norėsiu savom akim įsitikinti, kad įvykdei, kas liepta.

Turėjau sugrįžti namo ir pranešti Klaudijai bei abiem liudytojams, kurie persigandę laukė manęs pareinančio, kad nustatytu laiku turime susitikti Aukso rūmų priėmimo salėje. Paskui nuėjau į pretorionų stovyklą pasikalbėti su gydytoju, ir šis man pasakė gebėsiąs be skausmo atlikti tą menkutį pjūvį. Neva, kai tarnavo Afrikoje, jam tekę daryti tą paslaugą daugybei legionierių bei centurionų, kai tiems pakyrėjo nemalštantis uždegimas, sukeltas smulkaus smėlio. Jis dar tebeturėjo reikiamą tuščiavidurę nendrę.

Garbė man neleido eiti pas žydus. Ir aš skaudžiai suklydau, nes jie šitai atlieka nepalyginti sumaniau. Taigi didvyriškai iškenčiau nešvarios nendrės ir atšipusio peilio sopulį, bet žaizda vėliau užsidegė ir taip smarkiai supūliavo, kad ilgą laiką į moteris net nedvilktelėjau.

Po teisybei, suvis jau nebepasitaisiau, nors kai kurios moterys randuotam mano įnagiui rodė didelį dėmesį. Tik žmogus esu, tad nesiginčiju, kad joms tikriausiai būdavo smagiau nei man. Ši smulkmena iš dalies nulėmė mano nuosaikiai dorybingą gyvenimą.

Nesigėdydamas apie tai pasakoju, nes ir taip visi žino apie šį žiaurų Nerono pajuokavimą, juolab kad nuo tol man ir prilipusi pravardė, kurios iš padorumo čia neminėsiu.

Tačiau tavo motina net nenujautė, kas jos laukia pas Neroną, nors mėginau ją tam parengti. Kai šlubčiodamas ir mirtinai išblyškęs sugrįžau iš pretorionų stovyklos, Klaudija net nepaklausė, kas man nutiko, tik pamanė, jog aš, kaip koks šiaudadvasis, baiminuosi Nerono piktumo. Abudu žydai krikščionys, aišku, irgi buvo išsigandę, nors stengiausi juos drąsinti, vis primindamas pažadėtas dovanas.

Neronui pakako tik žvilgtelėti į Klaudiją. Jis išsyk šūktelėjo:

– Tai žydė boba, – matyti šitai iš jos antakių ir storų lūpų, o ką jau kalbėti apie nosį! Ir galva žila. Žydai anksti žyla dėl kažkokio prakeiksmo iš Egipto. Taip man pasakojo. Stebuklas, kad tokio amžiaus tu gebėjai pagimdyti. Bet žydų padermė visli.

Klaudija sudrebėjo iš pykčio, bet dėl tavęs tylėjo. Abu žydai paskui

prisiekė kuo švenčiausiai, o ir net pačia Jeruzalės šventykla žiną apie Klaudijos kilmę – kad ji žydė ir jos tėvai žydai, tačiau didžiai garbios žydų giminės – jos protėviai vergai į Romą buvę atgabenti dar Pompėjaus laikais. Antonija savo apsilankymu esą pagerbusi mano sūnaus vardynas ir dėl savo senelės atminimo leidusi berniukui duoti Antoniano vardą.

Apklausa išblėsino paskutinius Nerono įtarimus. Tiesa, abu žydai krikščionys davė melagingą priesaiką, bet aš kitados juos pasirinkau kaip tik todėl, kad priklausė tam tikrai krikščionių grupei, kuri kažkodėl teigė Jėzų Nazarietį išvis uždraudus priesaikauti. Jie laikėsi savo mokymo, tad manė, jog duodami priesaiką, šiaip ar taip, nusideda, tad jiems nesvarbu, ar prisiekia tiesą. Jie darė nuodėmę aukodamiesi dėl mano sūnaus ir tikėjosi, kad Jėzus Nazarietis jiems atleis, nes taip elgėsi tik gera trokšdami.

Bet Neronas, kaip visada, piktdžiugiškai dėbtelėjo į mane ir tarė:

– Brangi *domina* Klaudija, o gal *serenissima*, – nes tavo vyras, nors baisus niekšas, vis dėlto apsiavė purpurinius batus, – taigi *domina* Klaudija, ko gera, tu žinai, jog tavo vyras, pasinaudojęs proga, slapta buvo užmezgęs santykius su nelaimingąja mano įsesere Antonija. Turiu liudytojų, galinčių patvirtinti, jog jiedu kasnakt sanguliaudavo Antonijos sodo namelyje. Mat aš sekiau Antoniją, kad savo nedorybėmis ji nesukeltų viešo skandalo.

Klaudija visa nublyško. Iš mano veido ji suprato, jog Neronas sako tiesą. Juk pati kitados lakstė paskui mane kaip uodega, kol žėriau smėlį į akis, paaiškindamas renkąs žinias apie Pizono sąmokslą. O tokie susirinkimai juk rengiami naktim.

Klaudija užsimojo ir taip šėrė delnu man per skruostą, kad sugaudė. Nuolankiai atsukau jai kitą skruostą, kaip buvo mokęs Jėzus Nazarietis. Klaudija tada kitu delnu pokštelėjo man per ausį taip, kad susprogo ausies būgnelis. Nuo tol aš kiek neprigirdžiu. Paskui ji pratrūko bartis tokiais žodeliais, kad amžiais nebūčiau patikėjęs tokias bjaurastis išeisiant iš Klaudijos burnos. Manau, kad aš laikiausi Kristaus mokymo geriau už ją pačią, nes išmintingai tylėjau.

Klaudija pylė tokias šlykščias pamazgas – tiek ant manęs, tiek ant velionės Antonijos, – kad galų gale Neronas turėjo ją sutramdyti. Apie mirusius tik geruoju, – priminė jis seną posakį. Klaudijai tikrai vertėjo prisiminti, jog Antonija buvo Nerono įseserė, tad neturėjo sau duoti visą valią apie ją piktai kalbėti.

Kad Klaudija atlyžtų ir manęs pasigailėtų, praskleidžiau apsiaustą, pasikėliau marškinių skverną ir parodžiau jai kruviną tvarstį, dengiantį aną mano kūno narį, patikindamas, kad jau atkentėjau ganėtinai griežtą bausmę už savo pasileidimą. Neronas privertė mane nusirišti tvarstį, nors man tai sukėlė neapsakomą skausmą, nes užsigeidė sa-

vom akim įsitikinti, kad aš jo neapgaudinėju, kruvinu tvarsčiu apsirišęs sveiką kūno dalį. Pamatęs jis nusistebėjo:

– Nejau tu iš tiesų toks kvailas, kad išsyk nulėkei apsipjaustyti? Aš tik pajuokavau ir tau išėjus pasigailėjau dėl savo žiaurumo. Bet pripažįstu, kad tu nuolankiai paklūsti mano įsakymams, Minutai.

Klaudija manęs nepagailėjo. Priešingai, ji suplojo delnais iš džiaugsmo ir pagyrė Neroną, kad šis sugalvojo man tokią bausmę, kokios ji pati nė sapnuoti nebūtų susapnavusi. Bet man bausmė buvo vien Klaudija. Manding, ji niekuomet neatleido man už tai, kad apgavau ją kaip tik su Antonija. Apie tai ji zyzė man dar daugį metų, nors kiekviena protinga moteris seniai būtų pamiršusi atsitiktinį sutuoktinio suklydimą.

Ir šiaip ji tuo metu su manim elgėsi šaltai, nes buvo sulaukusi tokio amžiaus. Tiesiog stebuklas, kad ji suspėjo pagimdyti tave iki tų atmainingų metų. Bet aš kantriai kenčiau jos žiaurumą, nes juridiškai, – nors slapta, – ji buvo imperatoriaus Klaudijaus duktė. Antraip būčiau su ja išsiskyręs ir išsinešęs po pažasčia tave. Net Neronas nebūtų sukliudęs skyrybų, nes Klaudija jam visada paliko žyde boba, nors vieną kartą per metus atsiųsdavo jai kvietimą į kuklią puotą Aukso rūmuose. Išdidėlė Statilija Mesalina, ištekėjusi už Nerono, niekados nesutiko priimti Klaudijos.

Taigi Neronas manė viską išsiaiškinęs, išprašė Klaudiją ir abudu žydus ir, nepagailėjęs manęs negaluojančio, pradėjo kitą šneką.

– Prisimeni, senate jūs nusprendėte aukoti padėkos aukas už sąmokslo sužlugdymą, – pradėjo jis. – Ir aš pats Kapitolijaus šventyklai perdaviau dovaną – Scevino laimės durklą, pašvęsdamas jį Jupiteriui Keršytojui. Senatas nusprendė balandžio mėnesį pavadinti Nerono mėnesiu, vis dėlto aš likau skolingas Cererai už tai, kad nedalyvavau jos šventėje. Ji, aišku, irgi prisidėjo prie mano laimingo išgelbėjimo. Kaip žinai, dievai saugo savo giminaičius, nors aš negalėjau leisti senatui pavadinti mane dievišku ir statyti man aukurus, kaip kad troško dauguma. Mano galva, tuščia gyvam viešai skelbtis dieviškuoju. Vis tiek daugis šitai žino, o man tai net kliudytų dalyvauti dainavimo varžybose. Šiame gyvenime man ganės menininko šlovės. Bet po mirties mielai įsitaisysiu dieviškame būste.

Pagalvojęs apie mirtį Neronas surūgo. Jis susimąstė, bet šnekėjo toliau:

– Nusprendžiau pastatyti Cererai deramą šventyklą. Senoji sudegė per tuos prakeiktus krikščionis ir aš nespėjau pagalvoti apie naują, nes neaprėpiu visų Romos statybų. Vis dėlto Cerera nuo amžių buvo garbinama ant Aventino. Uoliai ieškojau, bet neradau tenai tinkamo sklypo. Jei tu nori, kad aš vėl tavim pasitikėčiau ir kad mudu galutinai sutvirtintume draugystę, tikiuosi, su džiaugsmu padovanosi Cererai savo namą su sodu Aventine. Ta vieta pati geriausia. Nenustebk, jei

grįžęs rasi vergus, jau griaunančius tavo namą. Tai skubus reikalas, be to, aš buvau tikras, kad tu sutiksi.

Taigi Neronas iš manęs įžūliai atėmė senąjį Manilijų giminės namą. Tuolaik aš nevaliojau pratrūkti džiaugsmu dėl jo palankumo. Gerai žinojau, kad jis visą garbę prisiims sau ir per šventyklos pašventinimą mano vardo net nepaminės. Apmaudžiai paklausiau, kur jis ketina mane įkurdinti, kai mieste taip stinga gyvenamųjų būstų.

Neronas nudžiugo:

– Iš tiesų, aš apie tai nepagalvojau. Bet tavo tėvo namas, – o po teisybei, ponios Tulijos namas, – tebestovi tuščias. Neįstengiau jo parduoti, nes jame vaidenasi.

Priminiau neketinąs mokėti kalno pinigų už namą, apgultą vaiduoklių, ir prikišau nepatogią namo vietą ant Viminalio, nors iš tikrųjų jis visai netoli Aukso rūmų. Taip pat pridūriau, kad namas aptriušęs, nemokšiškai pastatytas, per didelis, kad reikia apsto pinigų jį sutvarkyti, nes netaisytas bemaž aštuoniolika metų, o sodas sulaukėjęs. Dėl naujų vandens mokesčių per brangu jį nuolat laistyti.

Neronas su malonumu klausėsi manęs ir galų gale pasakė:

– Ketinau savo draugystės ženklan už nuosaikią kainą parduoti tau tavo tėvo namą tokį, koks jis dabar. Tik bjauru, kad šoki įžūliai ir negarbingai derėtis, man net nepaminėjus kainos. Dabar jau visiškai nesigailiu, kad juokais paliepiau tau apsipjaustyti. Bet aš įrodysiu tau, jog Neronas yra Neronas, taigi atiduodu tavo tėvo namą veltui. Aš su tavim nesiderėsiu.

Žinoma, karštai padėkojau Neronui, nors namo jis man veltui nedavė. Juk aš į jį iškeičiau savo senąjį namą ant Aventino. Bet per tuos mainus nieko nepraradau.

Išsiskyręs su Neronu, nuėjau pas iždininką ir paprašiau jo skubinai perrašyti namo perdavimo dokumentus ir mano vardu įrašyti namą į naująjį sklypų sąrašą, idant Neronas neužmirštų savo kilnios dovanos, kaip kad sykiais nutikdavo. Laimė, tąkart Neronas nebuvo labai nusikaušęs.

Džiaugiausi galvodamas, kad ponios Tulijos namas beveik vertas apsipjaustymo. Ta mintis šiek tiek guodė mane net man įsisirgus karštligišku uždegimu. Aš pats visaip stengiausi trukdyti parduoti namą: paskleidžiau gandą apie vaiduoklius ir nusamdžiau porą vergų, kad tie naktimis barškintų puodus ir dundintų baldus apytuščiame name. Mes, romėnai, tampam prietaringi, susidūrę su šmėklom ir numirėliais.

Dabar jau galiu ramia sąžine pasakoti apie Nerono pergalingą žygį po Graikiją, Kefo ir Pauliaus apgailėtiną mirtį ir apie tai, kaip pakliuvau Jeruzalės apgultin.

TRYLIKTOJI KNYGA

Neronas

Pizono sąmokslas buvo gniaužiamas bemaž dvejus metus ir palietė provincijų bei sąjunginių valstybių turtinguosius, kurie neabejotinai žinojo apie tą užmačią, bet neišsidavė. Neronas buvo gailiaširdis ir, kai tik buvo įmanu, keitė mirties bausmę į tremtį, tad per sąmokslą, nors ir išleidęs krūvą pinigų, jis vis dėlto šiek tiek papildė valstybės iždą.

Tačiau didžiąją dalį valstybės iždo pinigų surijo pasirengimas karui su Partija. O lyginant su kai kuriais Romos turčiais ir iškilėliais, Neronas, kaip imperatorius, gyveno nuosaikiai. Kitados Petronijaus veikiamas jis stengėsi atsikratyti iškilėliško prabangos troškimo ir išmokti puoselėti gerą skonį, bet sykiais, žinoma, išsimušdavo iš kelio, nes Petronijus jau nebegalėjo patarti.

Nerono garbei reikia paminėti, kad valstybės iždą jis sekino tik išlaidomis kelionių į kitas šalis, mat keitė per gaisrą Palatine pražuvusias meno vertybes naujomis nelygstamomis statulomis bei dirbiniais. Į Achają bei Aziją netgi pasiuntė meno žinovų grupę žvalgyti didesnių miestų ir siųsti Aukso rūmams puikiausias statulas.

Graikams tai kėlė šiokį tokį nepasitenkinimą. Pergame net pratrūko ginkluotas sukilimas. Tačiau tie meno žinovai atliko savo darbą taip išmaniai, kad net Atėnų mieste, kuris vos užėjus romėnams buvo išdraskytas iki pamatų, ir Korinte, kuris kadaise buvo sugriautas ir išgrobstytas taip, kad neliko akmens ant akmens, surado nepaprastai vertingų skulptūrų bei Graikijos didybės laikų tapinių.

Mat suklestėję turtingi Korinto pirkliai bei laivų savininkai metams bėgant sudėję rankų nesėdėjo, o pildė savuosius meno rinkinius. Be to, ir jūros salose, kurių Roma lig tol per daug nešniukštinėjo, buvo rasta senų skulptūrų, kurios tikrai buvo vertos garbingos vietos Aukso rūmų salėse bei pereinamuose kolonų statiniuose.

Nerono rūmai buvo tokie didžiuliai, kad juose liko ganėtinai erdvės, nors meno žinovų grupė laivus su dirbiniais siuntė vieną po kito. Kai kurias, kaip jam rodės, menkavertes, statulas jis dovanodavo draugams, nes pats geidavo tik geriausių senoviškų dirbinių. Taigi aš gavau Feidijo marmurinę Afroditę, kurios spalvos nepaprastai gerai išsilaikė ir kuriai, nepaisydamas tavo pašaipų, vis dar teikiu didelę reikšmę. Bent kartą, sūnau, pagalvok, kaip pakiltų jos kaina rinkoje, jeigu pristigę pinigų ją parduotume lenktyninių žirgų tvartams išlaikyti.

Dėl gresiančio karo su Partija ir sąžinės graužiamas Neronas atšau-

kė pinigų pertvarką ir, kai tik valstybės iždе susikaupdavo aukso bei sidabro, kaldindavo Junonos Monetos šventykloje visaverčius pinigus. Be to, ir karių būriai, kuriais slapta pradėta stiprinti Korbulo legionus, ėmė reikšti didelį nepasitenkinimą, kai jų gaunamų pinigų perkamoji galia sumažėjo, tad ir dėl karinių priežasčių reikėjo grąžinti pinigų tikrąją vertę.

Pakelti atlyginimus penktadaliu rodės neišmintinga. Visi supranta, kiek tam reikia papildomų išlaidų. Tad grąžinus pinigų vertę išlaidų būtų buvę mažiau. Visų pasitenkinimui, Neronas padarė kai kurių kainų nuolaidų legionieriams – taip pat, kaip anuosyk skyrė pretorionams nemokamus grūdų davinius.

Iš tikrųjų tai buvo tik akių dūmimas, kurį išmintingi vyrai bergždžiai mėgino perprasti. Nenoriu pasakyti nieko bloga apie valstybės iždo atleistinius, kurių tarnyba ir šiaip jau gana sunki ir kurie tai sugalvojo. Bet, manding, nedora, kad dešimt Nerono monetų su vario priemaišom buvo keičiamos į aštuonias, vadinasi, už penkis suklastotus pinigėlius gaudavai tik keturis visaverčius.

Aš dėl to nenukentėjau, tačiau neturtėliams šis nuostatas sukėlė apmaudą, kaip ir ankstesnė Nerono pinigų pertvarka. Neronas įsivaizdavo, kad visa tai nuplaus jo vardo nešlovę, bet taip neatsitiko. Juk Neronas nieko nenutuokė apie pinigus, o tik laikėsi klastingų savo patarėjų siūlymų. Vis dėlto legionai nurimo, nes nejučia sumažėjusios algos vėl buvo mokamos visaverčiais pinigais.

Ir toliau tvirtai laikausi nuomonės, kad dėl apgailėtinos valstybės iždo būklės galiausiai kaltas ne tiek Nerono švaistumas, kiek atsakingi valstybės iždo pareigūnai, nors ir Nerono neteisinu. Tiesiog jis visiškai nesusivaikė piniginiuose reikaluose ir manė, jog didžio menininko garbę menkina svarstymai apie pinigus. Tokiom savo nuostatom jis net sąžiningiausiam pareigūnui kėlė didelę pagundą – tiek valstybės iždе dirbantiems atleistiniams, tiek jų darbą tikrinantiems senatoriams.

Pamatęs, kas dedasi, o Neronas nieko apie tai nenutuokia, aš, būdamas išmintingas vyras ir galvodamas apie tavo ateitį, nusprendžiau tučtuojau čiupti savo grobio dalį, nes vis tiek ją kas nors kitas nusineš. Na, pavyzdžiui, mano prekybą užtikrinantis atleistinis teisėtais – antspauduotais ir patvirtintais – dokumentais įrodydavo, kad valstybės iždo sąvade nepažymėtas laivas su grūdais atplaukė į Ostiją, o krovinys iškrautas valstybės grūdų sandėlyje.

Ir tai atsitiko ne vieną, o keletą kartų. Man beliko tik apgailestauti dėl ankstyvos Fenijaus Rufo mirties. Kaip minėjau, jo įpėdinis buvo godesnis ir labiau savo naudos žiūrėjo, nei brangusis Rufas. Tad per šiuos neva sandorius neužpelniau tiek, kiek man norėjosi.

Apgailestaudamas Neronas tik purtė galvą dėl tokios valstybės iždo būklės, nors jam rodės, jog darė, ką galėjo, kad pinigų būtų dau-

giau, be to, valstybės labui aukojo meninių pratybų laiką, tikrindamas provincijų mokesčių knygas ir atrinkinėdamas turtuolius, kurių nuosavybę esą galima nusavinti už tai, kad buvo įsivėlę į Pizono sąmokslą.

O įrodymų, kad esi nedorėlis, netrūksta niekada: ne laiku išreikštas džiaugsmas, užmirštas Nerono gimtadienis ar baisiausias nusikaltimas – jo balso paniekinimas. Nė vieno turčiaus sąžinė nebūna švarutėlė. Per Nerono pasirodymus teatre geriau buvo neužsnūsti ir nežiovauti. Jis nepakęsdavo, jei kas sutrukdydavo vaidinimą išeidamas net dėl tikros negalės.

Sykį per vieną tragediją Neronas aimanavo vaidindamas gimdančią moterį, ir kažkokio raitelio žmona pagimdė tarp žiūrovų, nes net kamuojama gimdymo sąrėmių nedrįso išeiti. Neronas labai džiaugėsi, kad galingas jo balsas visiškai nustelbė gimdančios moters dejones, ir tik tie, kurie sėdėjo netoliese, matė, kas dedasi. Neronas tai laikė didžiuliu savo, kaip menininko, laimėjimu.

Artėjančiam karui su Partija reikėjo pinigų, tad Neronui teko nustatyti nemažą prabangos prekių apyvartos mokestį. Užtat tas prekes pradėta pardavinėti iš po prekystalio. Imta tikrinti prekiautojus. Šie labai širdo, kai jų sandėlius valstybė nusavindavo, o jiems patiems paskirdavo baudas.

Flavijų Sabiną, buvusį mano uošvį, labai nukamavo šios priemonės – juk jis, kaip miesto prefektas, buvo už jas atsakingas, tad būgštavo suvis neteksiąs gero vardo. Sykiais prieš viešus patikrinimus jis iš anksto įspėdavo prekiautojus, – bent jau turtingiausius. Žinau tai iš patikimo šaltinio. Ir mano buvęs uošvis nepasigailėjo dėl savo sąžiningumo. Jo paties piniginiai reikalai gana greit pasitaisė.

Neronui gelbėjo ir Statilijos Mesalinos tuštybė. Mat ši laikė našlaičių spalvos mėlynumą puošniausia spalva – ir ji nėmaž neapsiriko. Bet ji sumanė pasisavinti tą spalvą ir privertė Neroną uždrausti pardavinėti našlaičių mėlynumo dažus. Žinoma, tada kiekviena save gerbianti moteris per patikimų bičiulių puotas ėmė taisytis našlaičių mėlynumo drabužiu, ar bent jau spintoje laikė kokį nors mėlyną apdarą.

Našlaičių spalvos dažų prekyba iš po skverno išplito neapsakomai ir prekiautojai užpelnydavo tiek, kad retsykiais leisdavo nusavinti sandėlių atsargas ir sumokėdavo privalomas baudas.

Tik kartą, vienai įžūlėlei vaidinant teatre su našlaičių spalvos drabužiu, Neronas, – griežtai pareikalavus Statilijai, – parodė moterį prokuratoriams, įsakydamas nusavinti jos drabužį ir turtą. Moterį nurengė per patį vaidinimą, tačiau toji neužsigavo, nes vis tiek vaidino nuogom krūtim. Mano galva, šitai Statiliją suerzino labiau, nei našlaičių mėlio drabužis.

Nerono lengvatikybę geriausiai atskleidžia jo visiškas pasitikėjimas Ceselu Basu – puskvaišiu kartaginiečiu žemės savininku, kuris tvirtino

atradęs savo žemėse karalienės Didonės lobį. Tas žmogus, kaip visi svaičiotojai, šnekėjo labai įtaigiai ir tiksliai susakė, kad lobis paslėptas giliam urve. Ten esą slypi apstas gryno aukso – taip pat didžiulis aukso stulpas, – tad aukso kiekį įmanu įvertinti tik senoviniu mastu.

Užtat Basas spėjo, kad ten glūdi kaip tik karalienės Didonės lobiai, kuriuos ši išsigabeno bėgdama iš Tyro. Įkūrusi Kartaginą Didonė tikriausiai paslėpė lobį, idant naujojo miesto gyventojų papročių išsyk nepagadintų dideli turtai, arba kad priešiškų numidų karalius, išgirdęs apie galybę aukso, jų neužpultų.

Nerono vaizduotė buvo laki. Baso legenda jį įtikino, kad jis galės išsyk ir netgi sąžiningai pataisyti piniginius valstybės reikalus. Kaipmat pakėlęs Basą į raitelių luomą, Neronas jam davė karo laivų lobiui gabenti ir karių kasinėjimams. Prieš kelionę į Kartaginą Basas Romoje netgi buvo garbstomas kaip didvyris. Jis gaudavo tiek kvietimų į puotas, kad net nespėdavo visose apsilankyti. Tiesą sakant, ir aš dovanojau šiokią tokią sumą reikalo labui, nes Neroną kamavo nepaliaujama bepinigystė, be to, tiems, kurie skirs pinigų, jis dosniai pažadėjo bent nedidelę lobio dalį.

Tiesa, visokie gudročiai ligi šiol tvirtina, jog toji istorija buvo tyčiomis suregzta, kad tik Neronas galėtų pataisyti savo piniginius reikalus. Bet aš galiu patikinti, jog šitai netiesa. Aš pats vaišinau Basą šventine vakariene, gobėdamasis išpešti vėliau sau naudą, tad jį pažinau. Žinoma, jis išties buvo pamišėlis, bet nuoširdus, kaip daugis pamišėlių. Tiesa, tada aš, nors gebėjau pažinti žmones, jo pamišimo nepastebėjau, nes jis mokėjo įtikinamai vaidinti, o ir jo šneka buvo įtaigi.

Manding, Baso nuoširdumą parodo tai, kad jis kasinėdamas suniokojo ne tik savo laukus, bet ir jų drėkinimo įrenginius. Jo paties naudmenos buvo iškasinėtos kuo nuodugniausiai. Neronui pradėjus nekantrauti, jis galų gale turėjo sugrįžti Romon ir pripažinti savo nesėkmę. Jis pasiteisino pasakęs, kad anksčiau jo sapnai visada išsipildydavę.

Neronas taip įsiuto, kad liepė sukaustyti Basą geležiniais pančiais, bet paskui pasigailėjo dėl savo rūstybės ir, būdamas taurios širdies, tik nusavino jo turtą už tai, kad nesurado žadėtojo lobio. O raitelio titulas Basui buvo paliktas. Neronas manė, kad neprotinga ištrinti jo vardą iš raitelių sąrašo, nesgi jis pats, savo valia rodė Basui prielankumą. Praslinkus kuriam laikui Basas, pernelyg išvargintas aiškiaregiškų sapnų, nusižudė.

Karo su Partija pats Neronas nenorėjo, nors Roma žūtbūt turėjo atsikariauti tiesius prekybos kelius sausuma į Rytus. Galvodamas apie tave, aš pamažu linkau pritarti tai užmačiai, nors ir dygėjausi karu. Bet mano tėvo atleistiniai Antiochijoje buvo užpelnę apstus pinigų iš kariuomenės aprūpinimo ir savo karštais laiškais įkalbėjo mane remti karą Rytų šalių klausimus nagrinėjančioje senato grupėje. Tai buvo

išmintingas ketinimas, o ir laikas buvo palankus. Šiaip ar taip, dėl Romos saugumo Partiją reikėjo sužlugdyti. Tik nenorėjau, kad tai nutiktų mano laikais, bet galiausiai ir nenutiko. Tačiau tai tebelaukia ateityje.

Neronas nusileido, kai jam buvo įrodyta, jog karo veiksmus jis galįs ramiausiai palikti Korbulo rūpesčiui, o pats pelnyti triumfą kaip vyriausiasis vadas. Bet labiau nei triumfas, manding, jį viliojo mintis surengti pasirodymą Ekbatanoje ir karo iškankintus naujuosius valdinius patraukti savo pusėn ypatingu menininko balsu.

Nė vienam jo patarėjui nekilo mintis atskleisti, jog partai nelabai mėgsta muziką ir dainavimo nelaiko pramoga, derama valdovui. Šieji labiau vertino jojimo meną ir šaudymą iš lanko, – šitai kitados patyrė triumviras Krasas. Panūdęs jo atsikratyti, tavo protėvis Julijus Cezaris kadaise išsiuntė jį prieš partus ir partai jį nugalabijo, pripildami jam į gerklę išlydyto aukso, idant jis galų gale prisikimštų į pilvą ganėtinai to labo. Turbūt ir tu turėtum įsiminti šią istorinę pamoką, mano pašėlęs sūnau. Jei kada turėtum ten keliauti, verčiau pasiųsk ką nors kitą.

Partijos istorijos ir apie valdovų Aršakidų giminę pasakoti neverta. Joje vien brolžudystės, perversmai, rytietiška klasta – apskritai tokie dalykai, kokių čia, Romoje, net negali nutikti. Po teisybei, iš Romos imperatorių nužudytas tiktai tavo protėvis Julijus Cezaris. Bet jis pats kaltas dėl tokios mirties, nes vien iš tuštybės nepaisė gerų patarimų. Be to, jo žudikai nuoširdžiai tikėjo veikią iš meilės tėvynei. Apie Gajų Kaligulą – atskira šneka. Vis dėlto niekas įtikinamai neįrodė, jog Livija nunuodijo Augustą, o Kaligula – pasmaugė Tiberijų. Ir Agripina nunuodijo Klaudijų, išvengdama bergždžio viešumo. Nesvarbu, kaip viskas nutiko, bet buvo atlikta nepriekaištingai, taip sakant, šeimos rate.

Užtat Aršakidai tariasi esą teisėti senovės Persijos įpėdiniai ir giriasi tarpusavio žmogžudystėm ir gudrybėm – juk tai jau vykdą keturis šimtus giminės valdymo metų. Nevardysiu tų painių galvažudysčių. Tik sakau, kad patirties jie turi. Pakaks, kad paminėsiu, jog Vologezas įtvirtino savo valdžią ir turėjo politinio gudrumo priešintis Romai.

Trokšdamas įstumti savo brolį Tiridatą į bėdą, Vologezas davė jam valdyti Armėniją. Korbului ištraukus į karą, Armėnija tris kartus buvo sugriauta ir atmaininga laime atkariauta. Armėnijos kare du legionai patyrė tokį gėdingą pralaimėjimą, kad Korbulas, nūsdamas sugrąžinti tvarką, turėjo vėl burtais smerkti myriop kas dešimtą vyrą. Drausmei sugrąžinti ir kovinei dvasiai sukurti išglebusiuose Sirijos legionuose prireikė ne vienerių plušos metų. Ir tai jau duoda vaisių.

Vologezas turėjo nusilenkti ir pripažinti Armėniją Romos sąjungininke, kad išlaikytų brolį – Armėnijos valdovą – toli nuo Ekbatanos. Legionų ir raitelių akivaizdoje Tiridatas nusiėmė diademą prieš Neroną – Nerono statula buvo pastatyta ant senatoriaus krėslo, puošto dramblio kaulu. Tiridatas pažadėjo ir prisiekė pats atvyksiąs į Romą

patvirtinti, kad yra sąjungininkas, ir atgauti diademos iš paties Nerono rankų.

Tačiau Romoje jis nesirodė. O paklaustas atsikalbinėdavo, tikindamas, esą tikėjimas jam neleidžia leistis į pavojingą kelionę jūra. Kai buvo pasiūlyta keliauti sausuma, jis pasiskundė neturtu. Be abejonės, visas savo lėšas jis buvo atidavęs Armėnijai iš griuvėsių prikelti.

Neronas valdoviškai pažadėjo apmokėti jo ir palydos kelionę sausuma Romos kraštuose, tačiau Tiridatas vis tiek nepanoro atvykti. Romą pasiekė tikros žinios jį mezgant santykius su tais Armėnijos kilmingaisiais, kurie dar buvo gyvi, nes tai romėnai, tai partai baudė mirtimi visus priešininkus, pakliūvančius jiems į nagus.

Mes senato Rytų šalių grupėje Tiridato delsimą laikėme pavojingu. Pernelyg gerai žinojome, jog Rytuose slapti Partijos įgaliotiniai visaip kursto nepasitenkinimą Romos sąjunginėse valstybėse, o ir net pačiose provincijose, siekdami sukliudyti karą. Jie skyrė lėšų germanų gentims, kad šios sulaikytų legionus, keliamus į Rytus, ir net Britanijoje mėgino dosniais pažadais sukurstyti Romai priešiškas gentis. Juk vardan taikos ir saugumo Britanijoje teko nuolat laikyti keturis legionus. Vologezo įgaliotiniais tapo žydų prekiautojai, mokėję kalbą ir pratę taikytis prie naujų sąlygų.

Laimė, laiku gavau senojo Petro žinią iš Lugundanumo apie slaptą sąmokslą. Tariau esąs skolingas Lugundai už palikimą, tad liepiau suteikti miestui jos vardą. Ta vieta buvo puikiai parinkta, o ir svarbioje ikenių žemės vietovėje. Už ištikimybę Petro ten gaudavo didelę pensiją, kad padėtų man palaikyti gerus santykius su druidais ir perduotų slaptas genčių užmačias.

Laimė, druidai nepalaikė maišto, nes tam tikri ženklai juos įtikino, jog požemio galių valdomoje saloje Romos valdžia neamžina. Aš pats pametu prietarus, kai tvarkau turto reikalus. Todėl ramia galva palieku jį kauptis Britanijoje ir nuolatos ten įdedu pinigų.

Kad ir kaip viskas klostėsi, palaikydamas santykius su druidais, aš sužinojau apie įtartinas žydų pirklių keliones po Britaniją. Mano patartas prokuratorius nukryžiavo du iš jų, o kitus du patys druidai paaukojo krepšiuose savo dievams, nes žydai, net vykdydami slaptą užduotį, pernelyg išdidėliškai vertino jų tikėjimą. Taigi vieną Britanijos legioną buvo galima perkelti į Rytus. Pamaniau, kad išties mano nuosavybei saugoti didelės kariuomenės nereikia.

Pamažu, griebiantis visokių atsargumo priemonių, Rytuose buvo sutelkta dešimt legionų. Nesakysiu kokių, nes žygyje kariuomenė klaidino partų žvalgus, keisdama pavadinimus ir erelius. Vis dėlto Vologezas puikiai žinojo apie mūsų legionų judėjimą ir susitelkimą, net sankirtį dėl ganyklos prie Eufrato, apie kurį, kaip neva tikrą karo priežastį, ketinom pranešti Romos senatui ir liaudžiai. Per slaptą Rytų šalių gru-

pės susirinkimą buvome leidę Korbului, kuris dar nebuvo kūno pajėgumo praradęs, karo ženklan mesti ietį anapus Eufrato – partų pusėn. Korbulas laišku patikino gebėsiąs, bet pažadėjo dėl visa ko lavintis, kad ietis neįkristų vandenin, o nuskrietų ligi ginčytinos ganyklos.

Seniai numatyta Nerono kelionė į Graikiją puikiai pridengė karo užmačią. Net partai nesuabejojo nuoširdžiu Nerono noru laimėti vainikų senosiose Graikijos varžybose. Tad į kelionę jis galėjo pasiimti pretorionų legioną, o valdžiai Romoje saugoti palikti tik vieną.

Tigelinas pažadėjo pasirūpinti Nerono priešais, kol šis bus išvykęs, nors apmaudžiai gailestavo negavęs garbės keliauti su imperatoriaus palyda. Žinoma, visi garbingi senatoriai troško lydėti imperatorių, kad galėtų paliudyti jo laimėjimą ir apskritai laikytis jo akivaizdoje, – net tie, kurie dar nieko nenutuokė apie progą pasižymėti būsimame kare. Jeigu būtų nutuokę, tai gal, prasimetę liga ar kitokia teisėta dingstimi, būtų atsisakę jį lydėti.

Tiesa, Romą pasiekė žinios apie Jeruzalės ir Galilėjos žydų riaušes, kurias, žinoma, pakurstė partai. Tačiau niekas jų rimtai nevertino. Juk ten amžiais kildavo kivirčų – tiek prokuratoriaus Felikso, tiek Festo laikais. Vis dėlto atrodė, kad karalius Herodas Agripa smarkiai susirūpinęs.

Todėl mes Rytų šalių grupėje nusprendėme dėl visa ko iš Sirijos nusiųsti visą legioną, kad griežtai sutramdytų tuos neramumus, nors gal ir nelabai tinkamu metu. Gal legionas ir nepelnys karinės garbės, bet nors įgaus patirties. Manėm, kad kuokomis apsiginklavę ir akmenis svaidantys žydai nepajėgs pasipriešinti apmokytam legionui.

Taigi pagaliau galėjome leistis į Nerono išsvajotą kelionę, kurioje jis turėjo pasidabinti menininko vainiku. Užtat jis buvo iš anksto nurodęs, kad būtų surengtos visos senosios graikų varžybos paeiliui, taigi kad jis visose galėtų dalyvauti.

Kiek žinau, tai vienintelis kartas, kada Olimpijos žaidynės buvo metais paankstintos. Visi supranta, kokių kilo sunkumų, – net dėl graikiško laiko skaičiavimo. Mat didžiuodamiesi savo praeitim graikai tebeskaičiuoja laiką olimpiadomis nuo pirmųjų Olimpinių žaidynių, o galėtų skaičiuoti kukliu mūsų, romėnų, papročiu – nuo miesto įkūrimo. Tada laiko skaičiavimas suvienodėtų, betgi graikai visada viską daro painiai.

Prieš pat išvykdamas Neronas atsisakė gabentis kartu Statiliją Mesaliną. Pasiteisino, jog dėl galimo karo tikrai negalės laiduoti Statilijos saugumo. Tikroji priežastis paaiškėjo kelionėje. Mat Neronas galų gale surado ilgai ieškotą ir visa kuo Popėją primenančią būtybę. Šioji buvo vardu Sporas ir, deja, kūnu buvo ne moteris, o ypač dailus jaunikaitis.

Tačiau jis tikino širdimi jaučiąs, jog yra veikiau mergina, nei vaikinas. Todėl Neronas paties Sporo noru paliepė gydytojams padaryti tam tikrą pjūvį ir nurodė vartoti aleksandriečio gydytojo skirtus vais-

tus, nuo kurių neželia barzda, padidėja krūtys, o ir apskritai išryškėja afroditiški bruožai.

Kad daugiau nebereikėtų grįžti prie tos atgrasios istorijos, aš paminėsiu, kad Neronas su Sporu Korinte susituokė su visomis įprastomis šventinėmis apeigomis ir nuo to laiko su juo elgėsi mažų mažiausiai kaip su teisėta žmona. Tiesa, pats Neronas tvirtino, jog santuoka su kraičiu, šydu bei vestuvine eisena privaloma tik dėl misterijų, o juridiškai neįpareigoja. Pats būdamas dieviškas, jis tarsi esąs dvilytis, kaip visi vyrai dievai. Aleksandras Didysis įtvirtino šį tikėjimą tuolaik, kai buvo Egipte paskelbtas dievu. Todėl Neronas tokius savo polinkius laikė dar vienu savojo dieviškumo įrodymu.

Jis tikėjo elgiąsis visiškai teisingai, tad nepaisė smarkių pašaipų Sporo atžvilgiu. Sykį Neronas juokomis paklausė stoiškumu pagarsėjusio senatoriaus nuomonės apie šią santuoką. Senukas piktai atrėžė:

– Jei tavo tėvas Domicijus ir turėjo tokią žmoną, tai juk buvo tiktai žmonių reikalas, bet ne dievų.

Neronas nesupyko, tik nusikvatojo, parodydamas, kad suprato tą pajuokavimą.

Pasakodamas apie Nerono pakantumą dar paminėsiu, kad prieš pat išvykstant gabus Graikijos aktorius Datas scenoje jį mirtinai išjuokė. Dainuodamas „Būk sveika, būk sveika, motin", jis grybšniais parodė, jog plaukia, taip akivaizdžiai užsimindamas apie Agripinos mirtį, kad būtų supratęs net visiškas kvailys.

Dainuodamas paskutinį posmą „Orkas tave veda", jis pasigręžė į žiūrovus ir pirštu bedė į mus. Tai buvo nepakenčiamas dalykas, nes liaudis gerai žinojo, kad senato ir Nerono santykiai nepaprastai įtempti. Užsimindamas apie senato laukiančią pražūtį, tas žmogus pats įvardijo save kaip valstybės nusikaltėlį ir nusipelnė mirties. Tačiau Neronas visai nenorėjo jo bausti. Turėjom pasitenkinti Dato ištremtim iš Romos, bet gabiam aktoriui ir tai buvo ganėtina bausmė. Be abejonės, jo užuomina mus, ten buvusius senato narius, pašiurpino. O Neronas tik juokėsi.

Apie Nerono pergales muzikos varžybose Graikijoje visiems ausys išūžtos. Juk jis parsigabeno daugiau nei tūkstantį vainikų. Tik Olimpijos lenktynėse jam nepasisekė, kai, važiuodamas dešimtkinkiu, jis posūkyje išsimušė iš lenktynių tako, iškrito iš vežimo ir vos vos suspėjo nusipjauti vadžias nuo juosmens. Žinoma, jo kūnas buvo nusėtas mėlynių, tačiau nešališki teisėjai sutartinai skyrė jam vainiką už drąsą. Pats Neronas manė negalįs priimti pergalės vainiko, nes per jį buvo nutrauktos varžybos. Jis pasitenkino Olimpijos alyvų vainikais už dainavimą ir imtynes. Aš šitai pasakoju tiktai kaip Nerono drąsos per pavojingas ir sunkias sporto varžybas pavyzdį.

Apskritai Neronas kaip įmanydamas stengėsi rodyti tikrąją graikišką sportinę dvasią, o per dainavimo varžybas nevainojo kitų var-

žovų taip smarkiai kaip Romoje. Bet jo pergalės, kadangi jį persekiojo nesėkmės, buvo juolab vertesnės. Jis visą savaitę kentė baisų danties skausmą, tad galų gale dantį reikėjo išrauti. Nors gydytojas veikė itin išmaniai, replėm suimtas dantis sutrupėjo, taigi danties šaknį teko iškrapštyti po gabalėlį. Tačiau Neronas narsiai iškentė skausmus.

Laimė, gydytojas turėjo nuskausminamųjų vaistų, o Neronas prieš danties traukimą nusigėrė, – kaip visi drąsūs vyrai prieš pasiduodami dantų gydytojui. Tegul didesni žinovai įvertina, kiek danties skausmas ir skruosto tinimas pagadino jo balsą bei vaidybą.

Nerono būdą, manding, parodo ir tai, kad jis, pakviestas įsišventinti į Eleusino misterijas, maloniai atsisakė tos garbės, pasiteisindamas tuo, kad esą negeros kalbos sklando apie jį, kaip motinžudį. Žinoma, vėliau pikti liežuviai plakė jį subūgus dievų bausmės, jeigu jis būtų dalyvavęs tose užvis švenčiausiose apeigose.

Bet tai netiesa. Neronas pats žinojo esąs lygiai toks dievas kaip ir kiti žemiški dievai, nors vien iš kuklumo nepriėmė viešos garbės. Mes, senato nariai, buvome pasirengę didele balsų dauguma skelbti jį dievu dar gyvą, kada tik jis pats panorės.

Šitai apsvarstęs aš ir pats nusprendžiau nedalyvauti Eleusino misterijose. Pareikalavęs besąlygiško slaptumo, aš žyniams paaiškinau mirtinai nukankinęs savo sūnų, tiesa, iš nežinių. Tačiau man sąžinė neva neleido savo buvimu teršti misterijų. Tad neįžeidžiau šventųjų žynių, o Neronui pasakiau misterijose nedalyvaująs iš draugiškumo. Taigi Neronas dar labiau ėmė pasitikėti manimi bei mano prielankumu, o man jo pasitikėjimo greitai prireikė.

O po teisybei, tai man būtų tekę ilgai aiškintis Klaudijai, kodėl įsišventinau. Atsisakiau to dėl šeimos ramybės, nors man labai skaudėjo širdį, kai kiti senato nariai po įsišventinimo dar ilgai vaikščiojo nušvitę nuo sužinotų dieviškųjų paslapčių, kurių per amžių amžius niekas neišdrįso išduoti pašaliniams.

Netrukus atėjo neįtikėtina ir gėdinga žinia, jog žydų savanorių būriai sumušė ir ligi paskutinio vyro sumalė visą sirų legioną, kada šis bėgo nuo Jeruzalės mūrų. Žydai netgi paaukojo savo šventyklai pasigrobtą legiono erelį.

Neminėsiu ir nesakysiu, koks tai buvo legionas, nes jis jau ištrintas iš legionų sąrašo. Ir cenzoriai ligi šiol draudžia minėti tą pralaimėjimą Romos metraščiuose. Istorikai apskritai stengiasi neminėti jokio žydų maišto, nors Vespasianas su Titu visai nesigėdijo savo pergalės ir netgi atšventė triumfą. Žinoma, iš dalies legioną teko ištrinti dėl lėšų taupymo, nes žlugo karo su Partija užmačios.

Kai atėjo žinia, vienas Rytų šalių grupės narys parbėgo kaip bailys į Romą, o kitas, suimtas glumo, liepė perpjauti jam venas. Juk tas baisus

maištas parodė, jog gali žlugti visas karo žygis į Rytus, o jam buvo paaukota daug lėšų bei karinių pajėgų.

Kad jau užsiminiau apie aukas, tai atskleisiu, kad Vologezas senu šiurpiu persų papročiu susodino ant kuolų mūsų žvalgus, nepaisydamas jų karinio rango. Su atleistiniais ir pirkliais galima taip pasielgti. Juk ir mes nukryžiuodavome jų žvalgus. Bet sodinti ant kuolų centurionus ir kilmingus karo tribūnus – barbariška ir prieštarauja visiems tarptautinių santykių palaikymo papročiams. Rangas jiems suteikė juridinę teisę mirti nuo kalavijo. Tai tik pavyzdys, parodantis, jog partai verti neapykantos, o jų papročiai visiškai pakriko valdant ištvirkusiai Aršakidų giminei.

Pripažįstu, kad man prireikė didžiausios dvasios tvirtybės pažvelgti į akis Neronui, kai jis pasikvietė mus, Rytų šalių senato grupės narius, atsiskaityti dėl to, kas nutiko. Jis nesuvokė, kad ir mes nežinojom, kaip maištaujantys žydai sustiprino Jeruzalės mūrus ir kaip jie sugebėjo slapta apsiginkluoti bei apmokyti savo karius. Ir jis apskritai nesuvokė, kodėl žlugo legionas.

Mane, jauniausią, jėga išstūmė priekin kalbėti pirmą, – kaip karinėse derybose. Galimas daiktas, mano tarnybos draugai kliovėsi mano ir Nerono bičiulyste ir iš tikrųjų pikta man nelinkėjo. Aš galėjau pakalbėti.

Užsiminiau apie partų gudrumą ir didžiulius pinigus, kuriuos Vologezas išleido visoms įmanomoms Romos karinėms pajėgoms susilpninti. Žinoma, kad žydai iš jo nusipirko arba gavo dovanų ginklų, kuriuos dykumos keliais nesunkiai atsigabeno Judėjon, nepastebėti pasienio sargybos. Visi žino, su kokiu malonumu aklatikiai žydai atsidavę savo reikalui, tad maišto užmačios slaptumas juolab visiems suprantamas.

Nepaliaujamos rietynės Cezarėjos prokuratoriams Feliksui ir Festui valdant sakytum užliūliavo tariamu saugumu protingus vyrus. Sakoma – daug triukšmo dėl nieko. Judėjoje, kaip ir kituose Romos kraštuose, laikomasi paprotinio nuostato – skaldyk ir valdyk.

– Didžiausias stebuklas, – pasakiau įtaigiai, – kad tarp savęs nirčiai kovojančios partijos susivienijo bendram maištui.

Atsargiai paminėjau ir baugią Izraelio Dievo galybę, apie kurią žydų šventraščiai pateikia įtikinamų pavyzdžių, nors tas jų Dievas neturi atvaizdo nei vardo, jei neminėsime tam tikrų vardų.

– Daug kas čia suprantama, – pasakiau, – tik mes nesučiuopiam, kodėl Korbulas, kuriam, kaip vyriausiajam vadui, buvo patikėta surengti karo žygį, – tas šlovingas karys, kurį Armėnijoje lydėjo sėkmė, – taigi kodėl jis leido, kad šitai nutiktų. Jis, o ne Sirijos prokonsulas atsakingas už Judėjos ir Galilėjos ramdymą, juk mes siekiame tuos kraštus paversti neišvengiamo karo linijos užnugariu. Tikriausiai Korbulas visą dėmesį nukreipė į šiaurę ir puikiai išmokė hirkanus sulaikyti Partijos kariuomenę prie šiaurinės sūrios jūros. Tačiau nukreipdamas dė-

mesį į tą menkutę didžio karo smulkmenėlę, jis nesuėmė visumos, neteisingai įvertino padėtį ir parodė, jog net garbingas karys nesugeba būti didžiu karo vadu.

Man rodės, tokia yra tiesa, juolab kad aš nepalaikiau jokių ryšių su Korbulu. Asmeniškai aš net nepažinojau jo. Be to, kai valstybei iškyla pavojus, reikia vengti net draugystės ryšių. Šitai kalama į galvą kiekvienam naujam senatoriui. Kartais šito nuostato laikomasi. Grėsmė iškilo ne tik valstybei, bet ir mums, tad mes negalėjome gailėti Korbulo, kad ir kokią šlovę jis nupelnė Romos karinei galiai.

Aš išdrįsau pareikšti, kad, mūsų supratimu, karo žygį Partijon reikią nutraukti, kol bus užgniaužtas Jeruzalės maištas. Tam kol kas ganėtų kokių trijų legionų. Laimė, jie buvo sutelkti tose vietose, iš kur turėjo pajudėti, ir karo mašinų turėjo ganėti net galingiausiems mūrams sudaužyti. Aišku, žydų maištą Jeruzalėje buvo galima sužlugdyti vienu mostu. Mano galva, didesnį pavojų kėlė žydų bendruomenės, susitelkusios beveik visuose valstybės miestuose, o ką jau kalbėti apie trisdešimt tūkstančių Romos žydų.

Jeigu žydų partijos, kurios kivirčijosi tarpusavyje, susijungtų ir pultų kurstyti neramumų visur kitur, padariniai juk būtų pražūtingi. Žydai be perstogės rinko pinigus Jeruzalės šventyklai – neva kaip mokestį. O dabar šit paaiškėjo, kad toliaregiškai numatytam maištui remti. Aklatikių žydų pamišėliškose svajonėse dūlavo Mesijo karalystės kūrimas, na ir kas, kad tai buvo beprotybė.

Bet remdamasis savo patirtimi aš patikinau, kad uoliausi žydai nuoširdžiai tiki savąją tautą kada nors valdysiant pasaulį per savo Mesiją. Užtat tarp jų tolydžio kyla kivirčų dėl Mesijo. Ko gera, Jeruzalėje vėl buvo pasirodęs koks nors netikras Mesijas, kuris ir sukurstė žmones maištauti.

Neronas man leido ramiai toliau kalbėti. Atrodė, kad jo susijaudinimas pamažu rimsta. Todėl suskubau pridurti, kad bent jau Julijaus Cezario sinagogos žydai Romoje nesivelia į maištą. Šitai pats galėjau patvirtinti, nors jų šventyklai siunčiamos dovanos, matyt, buvo skirtos tik maištui paremti.

– Bet, – pasakiau, – ir Popėja, nieko pikta nenujausdama, nusiuntė dovanų Jeruzalės šventyklai.

Po manęs niekas nebedrįso nieko pridurti. Neronas, rūsčiai suraukęs kaktą ir kramtydamas lūpas, mąstė ilgai. Paskui nekantriai mostelėjo ranka, kad išeitume. Jis turėjo dar šį tą apsvarstyti. Mums tuo laiku vertėjo palūkėti ir paspėlioti apie nusipelnytą bausmę už apsileidimą.

Būdamas imperatorius, jis baudės be senato pritarimo skirti Jeruzalei užimti karo vadą ir savo nuožiūra duoti jam reikiamų karinių pajėgų. Jis išsikvietė Korbulą atsiskaityti už tai, ką anas padarė ir ko nepadarė. Atidėti Partijos karo žygį neapibrėžtam laikotarpiui – toks rim-

tas dalykas, kad Neronas prieš apsispręsdamas turėjo paklausti, ką rodo ženklai, ir atlikti įprastą aukojimo apeigą.

Išėjome šiek tiek palengvėjusiom širdim ir aš pavaišinau tarnybos draugus sočiais pietumis savo namuose. Vis dėlto kąsnis gerklėje strigo, nors abu garsūs mano virėjai kaip išmanydami rodė savo gebėjimus. Šnekėjomės susijaudinę ir nesirūpinom vyno miešti vandeniu. Mano svečiai išsakė tokių apmaudžių ir šališkų minčių apie žydus, kad turėjau juos pataisyti ir net apginti žydus.

Juk žydai turi gerų ir gerbtinų bruožų. Maištaudami jie tik gynė savo liaudies laisvę. Be to, Judėja – imperatoriaus provincija, o ne senato. Pats Neronas atsakingas už maištą, nes po Felikso paskyrė ten prokuratorium tokį įžūlų plėšiką kaip Festas, kuris visiškai nesupranta žydų.

Gal aš užsidegiau pernelyg karštai ginti žydų, nes kiti senatoriai, kauštelėję nuo vyno, sužiuro į mane. Vienas jų su panieka pasakė:

– Tikriausiai šitai tiesa, juk tu iš tikrųjų esi Randuotas kulis.

Po teisybei, šią bjaurią savo pravardę ketinau nuslėpti, bet per tavo barzdoto bičiulio Juvenalio satyrinį eilėraštį jis vis tiek jau eina iš lūpų į lūpas. Ne, nebaru tavęs, sūnau, kad čia lankydamasis tyčia, savo tėvo džiaugsmui, viešai paskaitei tą eilėraštį. Pravartu žinoti, ką apie mane kiti galvoja ir ką tu galvoji apie savo tėvą. Be to, poetai savo raštuose šiandien vartoja dar nešvankesnių žodžių mums, seniams, paerzinti. Kiek suprantu, jie tariasi skelbią tiesą ir vartoja šnekamosios kalbos žodžius kaip priešsvarą Senekos palikimui – nenuoširdžiai gražbylystei. Gal jie ir teisūs. Tačiau barzdas ir jie juk nusižiūrėjo iš Tito, kuris, sugrįžęs iš Jeruzalės, įvedė jų madą čia, Romoje.

Tai štai kaip. Pyliau vyną iš taurės svečiams į akis. Tikriausiai būtume net kibę vieni kitiems į gerkles, amžiams užtraukdami gėdą senatorių rangui, jeigu mūsų kivirčo nebūtų nutraukęs laimingas atsitiktinumas. Man pranešė, kad vienas mano virėjas persipjovė venas, nes mes nepakankamai įvertinom jo meną.

Prarasti gabų virėją – tokia skaudi netektis, kad kaipmat atsigodom ir visi drauge puolėm guosti vargšelio ir aiškinti nevalgymo priežastį. Liepiau sutvarstyti jo rankas per linkius, stabdžiau kraujavimą vaistais ir, pats sėdėdamas ligi vėlyvos nakties šalia virėjo lovos, iškviečiau jam ir graiką gydytoją, ir užkalbėtoją.

Mano džiaugsmui, jis atsigodo, nors veidas kurį laiką neatgavo sveikos spalvos. Tačiau, kaip tikras savo amato mokovas, jis pasiskyrė sau kraują stiprinančią dietą, kurios patiekaluose buvo druskos ir geležies, tad netrukus vėl galėjo garbingai varžytis su antruoju virėju. Aš laikau du virėjus, mat pavydas menininkus kursto daugiau pasiekti.

Tik negerai, kad per jo mėginimą nusižudyti žinia apie žydų maištą bei viso legiono pražūtį pernelyg anksti pasklido visoje Achajoje ir pasiekė net Aziją. Mes privalėjome šitai laikyti visiškoje paslaptyje.

Betgi tada turėjom įtikinti tą vargšelį, kad gyventi verta, ir paaiškinti, kodėl valgis mums neskoni, nes jis vis mėgino nusiplėšti nuo rankų tvarsčius.

Negalėjom reikalauti, kad jis tylėtų. Juk jis buvo tik vergas, o visi žino, kaip greit gandai išsprūsta pro virtuvės duris. Tačiau aš buvau žmogiškas – rūpinausi juo ir budėjau prie jo lovos. Bet tavo draugas satyroje apie tai nepapasakos.

Vis tiek Korbulo niekas jau negalėjo išgelbėti. Neronas jo net nepriėmė. Korbulas gavo įsakymą nusižudyti, vos iškėlė koją iš karo laivo Kenchrėjos uoste. Jis pasakė:

– Jei būčiau turėjęs laimę gyventi kitokių imperatorių laikais, būčiau Romai nukariavęs visą pasaulį.

Prieplaukoje jis puolė ant kalavijo, įsakęs sukapoti jo palaikus ir išmesti jūron, idant jie nepakliūtų niekšams į nagus. Vis dėlto aš netikiu, kad jis iš tikrųjų buvo didis karo vadas. Juk nemokėjo įvertinti aplinkybių tada, kai pasitaikė kuo puikiausia proga iškilti.

Neronui pakako proto atsisakyti didžiausios svajonės surengti pasirodymą Ekbatanoje. Būdamas gabus aktorius, jis įtaigiai suklupo, atlikdamas pranašingą aukojimą. Taigi savom akim įsitikinome, jog nemirtingieji dievai kol kas nenori, kad Partija sužlugtų. Norint išvengti baisių nelaimių, reikėjo atsisakyti karo žygio į Partiją. O ir užimti ją nebuvo įmanu, nes Vespasianas, susipažinęs su padėtimi ir gavęs tikslių žinių apie žydų karinius pasirengimus, Jeruzalei sužlugdyti pareikalavo ne mažiau kaip keturių legionų.

Tačiau nesuvokiami yra Apvaizdos tiesiami keliai, kaip vis urgzteli tavo motina, prikišdama stebuklingą mano verslovių sėkmę. Kaip tik mano buvusį vadą Flavijų Vespasianą Neronas iš įgeidžio paskyrė Jeruzalės karo žygio vadu. Vespasianas priešinosi iki paskutinės akimirkos, tvirtindamas, kad jam nusibodo kariauti ir kad ganėtinos šlovės užpelnė dar Britanijoje. Jis manė esąs per senas. Ir jam visai pakako žemiškos dviejų žynių kolegijų narystės garbės.

Tikrai jis buvo apsenęs, o apie muziką išmanė net menkiau už mane, todėl sykį užsnūdo Neronui dainuojant per varžybas, mat prastokai mokėdamas graikų kalbą bemaž nesuprato klasikinės poezijos, nors šiaip jau, žinoma, gerbė menus. Už bausmę Neronas skyrė jam vargų ir negarbingą baudžiamąjį žygį. Tiesa, galop Neronas atlyžo nuo Vespasiano ašarų ir gailiaširdiškai paguodė sakydamas, jog galų gale jam pasitaikė proga praturtėti iš žydų lobių. Vespasianas galėsiąs mesti mulų prekybą, kuri menkina senatoriaus garbę, o juk visada šisai skundėsi neturtu.

Vespasiano skyrimą sunkiai užduočiai visi laikė Nerono beprotybės pasireiškimu. Juk Vespasianas buvo taip niekinamas, kad net Nerono mylimi vergai manė galį ant jo šiurkščiai rėkti, kai pasirodydavo Auk-

so rūmuose. Į rūmus jis buvo kviečiamas tik sykį per metus – į Nerono gimtadienio puotą. Bet ir už tai jis privalėjo padovanoti mulų, reikiamų Popėjos, o paskui Statilijos kelionėms.

Ir Rytų kraštų reikalų Vespasianas neišmanė. Niekam net į galvą nešovė pasiūlyti jį į kokią nors grupę senate ar skirti atsakingą senato įpareigojimą. Nėjo jis ir konsulo pareigų, tik konsulo rangą turėjo. Kaip senato narys, jis privalėjo lydėti Neroną Graikijon, nes Britanijoje įgyta amžina sausgėla nebuvo tokia piktybiška, kad dėl ligos būtų atleistas nuo kelionės, nors nusiminęs dejavo dėl kelionės išlaidų. Jis buvo nepaprastai taupus, todėl kelionėje apsigyvendavo užmiestyje, kur pigiau, ir verčiau keldavosi per gaidgystę, nei išleisdavo nors sestercijų už savo patogumus. Reikia pripažinti, jog graikai nuplėšė nuo mūsų paskutinius marškinius už būstų nuomą, gavę tam vienintelę progą per Nerono viešnagę.

Užtat Ostorijus, Klaudijaus per klaidą kitados išsiųstas Britanijon ir ten pasižymėjęs, būtų su mielu noru vedęs legionus gniaužti žydų maišto. Kai jis pradėjo pernelyg garsiai apie tai šnekėti, Neronas, persmelktas bergždžio nepatiklumo, įsakė nukirsti jam galvą. Mat Nerono pasitikėjimą Vespasianu šiek tiek stiprino tai, kad šis karštai prieštaravo skyrimui ir nieku gyvu nebūtų sutikęs tapti vadu, bet vykdė jį kaip bausmę už snustelėjimą, kurio nesiliovė keiksnoti.

Bet Neronas abejojo savo pasirinkimu, todėl paliepė Vespasianui gabentis ir savo sūnų Titą, kuris taip pat pasižymėjo Britanijoje ir kartą, dar visai jaunutis, su raitijos būriu narsiai išgelbėjo gyvybę tėvui, pakliuvusiam į britų pasalą ir apsuptį. Neronas tikėjosi, kad Tito jaunatviškumas uždegs Vespasianą paskubėti atlikti gautąją užduotį ir užkariauti Jeruzalę.

Vis dėlto jis liepė Vespasianui vengti bergždžių nuostolių, nes buvo girdėjęs apie atnaujintus Jeruzalės mūrus. Kariniu požiūriu Jeruzalė buvo patogioje vietoje, todėl net Pompėjui buvo gana sunku ją užkariauti, o Vespasiano, kaip karo vado, anot Nerono, nebuvo ko net lyginti su Pompėjum.

Taigi Neronas persergėjo Vespasianą, kad per daug nesiplėšytų, ir paragino laikytis Tito patarimų, jei esą pats manąs, kad jo nuovokumas ilgainiui apsilpo. Iš tikrųjų Vespasianas tada dar nė šešiasdešimties neturėjo, tačiau neseniai trisdešimtį sukakęs Neronas tokio amžiaus vyrus niekino kaip senius. Taip pat ir tu, – dabar penkiolikmetis, – laikai mane persenusiu gyvėsiu, nors ligi penkiasdešimties man liko dar dveji metai, vadinasi, dar nesu pasiekęs riboženklio, atskiriančio brandžią gyvenimo išmintį nuo jaunatviško įkarščio.

Neronas dar grėsliai pridūrė, jog Romoje pats pasirūpinsiąs Domicianu – jaunesniuoju Tito broliu, idant šis, tėvui išvykus, nekrėstų kvailysčių. Domicianas sunkaus būdo, o dėl savo nedoros nuo vaikystės

neturėjo gero vardo. Tačiau Neronas norėjo pasakyti, jog laikys Domicianą kaip įkaitą už Vespasiano ištikimybę. Tiesa, Vespasianas vis tiek būtų likęs ištikimas Neronui lig pat šio mirties, mat toks buvo jo būdas. Užtat ir negaliu labai garbstyti Vespasiano drąsos ir besąlygiško sąžiningumo.

Korinte gavau progą geriau susipažinti su buvusiu vadu ir sustiprinti draugystę, pasiūlęs jam nemokamą būstą ir visišką išlaikymą naujame gražiame Hierakso name. Už tai Vespasianas man jautė didelį dėkingumą. Ir šiaip buvau vienintelis kilmingasis, padoriai elgęsis su tuo paprastu ir karo išvargintu žmogum.

Aš nesu šališkas ar linkęs tuščiai puikuotis visokiom draugystėm. Šitai turbūt įrodo mano gyvenimas. Maniau, kad nerūpestinga jaunystė Britanijoje, kai buvau jo pavaldinys, dabar yra ganėtina dingstis atsilyginti už tuometį šiurkštų draugiškumą svetingumu, kuris man pačiam nekainavo nė varioko.

Čia, matyt, turėčiau dar kartą priminti, jog gniaužiant Pizono sąmokslą aš visaip stengiausi gelbėti Flavijus, nors tai buvo nelengva dėl Flavijaus Scevino suregztos žmogžudystės užmačios. Laimė, jis priklausė kitai, prastesnei, giminės šakai. Aš pats suskubau jį įskųsti, tad tikrai turėjau teisę užtarti kitus Flavijus. Po skyrybų gaminiški santykiai manęs mažne jau nesiejo su Flavijais, bet Vespasiano brolis, miesto prefektas Flavijus Sabinas, ir jaunėlis jo sūnus Flavijus Klemensas taip dygėjosi mano buvusia žmona, kad savo prielankumu vėliau nūdo atlyginti man už santuokoj išgyventas dvasines kančias.

Tiriant Pizono sąmokslą Vespasianas nesukėlė įtarimų, nes buvo toks neturtingas, kad vos ne vos išliko senato nariu. Vieną savo dvarą buvau užrašęs jo vardu tada, kai cenzoriai pastebėjo, jog jis jau nebeįvykdo turto sąlygos. Be to, visi puikiai pažino jo dorą būdą, tad net niekingiausias skundikas manė, jog neverta rašyti į sąrašą jo vardo.

Šitai paminėjau norėdamas įrodyti, kokie seni ir stiprūs saitai sieja mane su Flavijais ir kokią didelę garbę Vespasianas teikė man dar tada, kai net Nerono vergas nebaudžiamas galėjo spjauti jam į užantį, nors jis buvo senatorius ir turėjo konsulo rangą. Mano draugystė nebuvo pagrįsta savimyla nei savinauda. Jau seniai buvau užmiršęs sapną, kažkada sukurstytą druido, nors tuo, žinoma, niekas netiki. Iš tavo bičiulio eilėraščio paaiškėjo, kad visi laiko mane savimyla ir taria visada ir visur kur mane žiūrint sau tiktai naudos.

Hierakso namuose gavau puikią progą dar sykį įsitikinti, jog „kai kurie vyrai lyg neapdoroti brangakmeniai po nenugludintu paviršium slepia nepaprastų savybių“, – kaip kad neseniai imperatoriui Vespasianui meilikavo tavo barzdotasis bičiulis Decimus Juvenalis. Puikiai jį suprantu. Juvenalis tikrai turėtų siekti prielankumo, nes jo nepadorios šnekos ir įžūlios satyros tiesiog kelia pasipiktinimą. Aišku, ne man, nes

jis – tavo draugas. Tu, kaip visi jaunuoliai, žaviesi sąmojingesniais už save. Vis dėlto neužmiršk, kad esi ketveriais metais jaunesnis už tą nepraustaburnį plevėsą.

Nė trupučio neabejoju, kad to tavo Juvenalio nepadorios eilės amžiams bus užmirštos. Mat esu matęs daug ryškesnių žvaigždžių, kurios akimirksnį žybtelėdavo ir užblėsdavo. Be to, nesaikingos gėrynės, nešvankios kalbos, nakties vertimas diena ir nepaliaujamas egiptietiškų instrumentų džeržgesys net šaunesniam užslopintų paskutinę tikros poezijos kibirkštį.

Aš tai rašau tik todėl, kad pakišai to menkystos satyrinį eilėraštį apie mane, mat negalėjau ramia sąžine išleisti tų jo bandymų savoj leidykloj. Ne, aš nesu koks niekšas. Tik uoliai rūpinuosi tavimi, mano sūnau.

Korinte aš taip susidraugavau su Vespasianu, kad jis, prieš iškeliaudamas į Egiptą vesti abiejų tenykščių legionų ir patikrinti jų karinio pasirengimo prieš žnyplinį pajudėjimą iš šiaurės ir pietų Jeruzalės linkui, – taigi taip susidraugavau, – kad jis nuoširdžiai paprašė manęs atskleisti, ką žinau apie Rytų kraštų reikalus, leisti pasinaudoti mano gerais santykiais su žydais ir vykti kartu su juo į karo žygį. Tąkart mandagiai atsisakiau. Juk tai nebuvo tikras karas, o tik baudžiamasis žygis prieš maištaujančius Romos valdinius.

Mano galva, tada aš nebūčiau užpelnęs jokios kariškos garbės. Tiesa, kariškos netrokštu labiau, nei kitokios žemiškos garbės, tačiau, pasitaikius progai, mano padėties vyras turi ir tokios protingai užpelnyti. Širdies gilumoje aš esu taikingas žmogus. Man, kaip ir Neronui, širdis atlėgo tada, kai supratau, jog neteks patirti didžiojo Rytų karo. Kad tik tavęs vėliau aplinkybės į tą karą neįtrauktų. Juk dėl Romos saugumo Partiją vieną sykį reikės sužlugdyti. Neužmiršk šito. Niekas kitas tikro pavojaus Romos valstybei nekelia. Tiktai Rytai.

Mes taip nuraminom ir išprusinom baugiąsias germanų gentis šiaurėje, anapus mūsų ribų, kad iš jų šalies mums niekas negresia. Šitai geriausiai įrodo samdyti germanai kariai pretorionų daliniuose. Jie greitai tampa aršesniais romėnais už mus pačius ir iš pretorionų būna ištikimiausi imperatoriui.

Be to, Germanija su savo miškais ir pelkėmis yra pernelyg skurdi šalis, kad jai užimti vertėtų skirti didelių išlaidų. Dėl gintaro ir kailių neverta švaistyti pinigų, nes gintaro keliu atsigabename šito labo nebrangiai. Germanija neturi ateities. Partija – kas kita, ir Rytų prekybos kelių valdymas – verslus dalykas. Bet aš pats to karo nenoriu patirti. Tegul jis gula ant jūsų jaunų pečių tada, kai aš būsiu jau palikęs šį pasaulį.

Aš, žinoma, pripažįstu, jog mano tėvo atleistiniai Antiochijoje ir mano paties atleistiniai Egipte iš Vespasiano karo žygio ganėtinai

užpelnė mano amžiui. Užtat man lengviau atsisakyti minčių apie Partiją. Aš – taikingas žmogus, nors vėliau papasakosiu, kaip savo narsa pelniau triumfo garbės ženklus.

Vespasianui iškeliavus, Neronas sumanė priešininkui apdumti akis – liepė pretorionų legionui kasti Korinto kanalą. Jo įsakymu šis darbas buvo pradėtas jau anksčiau, bet negeri ženklai sustabdė darbą. Mat iškastos duobės pernakt prisipildė kraujo, o nakties juodybėj pasigirdo tokios kraupios aimanos, kad pasiekė net miestą ir pašiurpino Korinto gyventojus. Tai tikra tiesa, o ne bobų plepalai. Sužinojau šitai iš patikimiausio šaltinio.

Mat suklestėjęs Hieraksas kaip tik tapo dalininku pelningos laivų perkėlimo įmonės, kuri pertraukdavo laivus slidžiais takais per sąsmauką. Savaime aišku, kad šitų kelių savininkai taip pat buvo pripirkę už didžiulius pinigus stiprių vergų laivams traukti, o ir tam kanalui kasti. Hieraksas turėjo marias šviežio kraujo, nes vandeniu šaldomose savo mėsinėse pardavinėjo mėsą ir žydams, tad prieš skerdžiant, žydų papročiu, nuleisdavo galvijams kraują.

Taigi jis visuomet turėdavo galybę kubilų kraujo. Įprastai Hieraksas jį atiduodavo kraujiniams blynams kepti, kuriais maitino savo vario liejyklos vergus. Tačiau, dalininkų patarimu, jis, savo naudos nežiūrėdamas, paaukojo daugybės dienų pelną vardan gero tikslo ir nakčia nugabenęs supylė kraują į kanalo duobes. Jo dalininkai pasirūpino numirėlių dūsavimais ir aimanom, o tai padaryti gana paprasta – juk pasakojau, kaip ponios Tulijos namas po begalės sunkumų tapo mano teisėta nuosavybe.

Žinoma, aš Neronui neperdaviau Hierakso slaptų žinių, nes ir šiaip man nebuvo dėl ko palaikyti tą kanalo užmačią. Dėl tų negerų ženklų pretorionai atsisakė dirbti, be to, rankų darbas jiems, kaip kariams, buvo atgrasus. Tada Neronas sukietino sau širdį ir pretorionų bei Korinto liaudies akivaizdoje kuo iškilmingiausiai savom rankom iškasė pirmąją duobę, kur technikai buvo pažymėję naujo kanalo vagą.

Ant savų – imperatoriškų – pečių jis užsikėlė pirmą pintinę iškastų žemių ir narsiai nunešė į nurodytą vietą būsimojo kanalo pakrantėje. Daugiau krauju duobės neplūdo ir naktinių dejonių nesigirdėjo. Pretorionai įsidrąsinę šoko kasti kanalą toliau. Jų pastangas dar pakurstė ir centurionų lazdos, nes tie netausodami sveikatos talžė juos, kad tik patiems netektų kasti žemės. Ir dėl šito pretorionai užsidegė baisiu apmaudu ant Nerono ir ėmė neapkęsti jo dar labiau, nei Tigelino, kuris bausdavo juos tik garbingom pratybom. Jiems rodės smagiau išleisti paskutinį kvapą tose pratybose, nei su kastuvais rankose.

Iš esmės apsvarstęs tą dalyką, aš dėl savų svarių priežasčių patariau Hieraksui mesti nešiojus kraują į kanalo duobes. Jokios tikrosios prie-

žasties jam nepasakiau. Tik patariau dėl Nerono garbės ir savo gyvasties vyriškai nukęsti pralaimėjimą. Hieraksas paklausė mano patarimo tuo mieliau, nes įtarusis Neronas skyrė nakčiai sargybą, kad pašaliniai neprieitų prie kanalo.

Hierakso santykiai su Korinto žydais buvo naudingi, mat liepiau skubinai – vos tik atėjo žinia apie legiono sutriuškinimą Judėjoje – perspėti visus žydus krikščionis, kad tie laikytųsi tyliai ir verčiau išsislapstytų saugiose vietose. Neronas išsiuntinėjo įsakymą – tiek į Italiją, tiek į visas provincijas, – kad žydai liaudies kurstytojai dėl menkiausio neramumo būtų tučtuojau suimami ir apkaltinami valstybės išdavimu.

Nėra ko norėti, kad juridiškas romėno pareigūno protas skirtų dangišką karalystę nuo žemiškos, Kristų nuo kitų Mesijų, kada liaudis atvirai kurstoma. Roma manė, kad žydai krikščionys, prasimetę tikėjimo dingstim, politiškai kursto žmones. Viskas dar pablogėjo, kai po daugybės skubinų nuosprendžių krikščionys Neroną viešai pradėjo vadinti Antikristu, kurio atėjimą neva buvo išpranašavęs Jėzus Nazarietis. Tiesa, Nerono ta pravardė neužgavo, jis tik pasakė, jog krikščionys tikriausiai jį laiko Kristui lygiu dievu, jei vadina šitokiu gražiu vardu.

Iš tikrųjų krikščionys silpni kaip tik dėl to, kad niekina politiką ir vengia valstybinės veiklos, visas viltis kreipdami į neregimą karalystę, kuri, kiek suprantu, mūsų valstybei grėsmės nekelia. Todėl krikščionys, jų vyresniesiems išmirus, nebeturės šiam pasauly ateities. Savo tikėjimą jie netrukus sunaikins tarpusavio kivirčais, nes vienas tiki vienu, antras – kitu ir kiekvienam savas nuostatas yra svarbiausias. Aš tuo įsitikinęs, – nesvarbu, ką sako tavo motina. Moterys nesučiuopia politinės tikrovės.

Savo ruožtu aš visiems ausis išūžiau gindamas krikščionis ir įrodinėdamas, kad valstybei jie nekelia grėsmės – nei apipjaustyti, nei neapipjaustyti. Tačiau juridiškai išsilavinęs ir iškilęs tarnyboje romėnas to nesuima galvon. Jis prieštarauja, vis tiek laikydamas krikščionis politiškai nepatikimais.

Gaila, kad nesugebėjau padėti Pauliui, nes šįjį nerimastingas būdas be paliovos gainiojo iš vieno krašto į kitą. Paskutinę žinią buvau gavęs iš vieno aliejaus pirklio iš Emporijų – kylančio uostamiesčio Iberijos šiaurės rytų pakrantėje, nors to miesto uostas smarkiai nešamas smėliu. Iš ten Paulių išvarė judėjai. Pasak mano žinių šaltinio, ten bent jo skaudžiai nesuluošino.

Iberijoje, kaip ir kitur, savo mokymą jis galėjo skelbti tik graikų kitados įkurtuose pakrantės miestuose, kur jų kalba tebėra vyraujanti. Įstatymai ir nutarimai vaškuotose lentelėse, žinoma, rašomi lotyniškai. Iberijos pakrantėse daugybė didelių miestų, kuriuose jis turėjo ganėtiną veiksmų laisvę. Aliejaus pirklys tikino jį išplaukus į Mainakę

pietuose, o iš ten ketinus nusigauti į Iberijos vakarus, nes jis vis negalėjo nurimti.

Užtat tik jis pats kaltas, kad mano perspėjimas nusklido neteisinga kryptimi. Jis buvo sučiuptas Troadoje, Azijos Bitinijoje, taip staiga, kad paliko net dokumentus, knygas ir kelioninį apsiaustą. Galimas daiktas, jis ketino apsilankyti Azijoje ir padrąsinti savo atverstuosius, kuriuos jo priešininkai – keliaujantys pamokslininkai – lenkė, kaip jis manė, į neteisingą mokymą. Mažų mažiausiai netikrais pranašais jis su apmaudu vadindavo tuos, kurie, kaip ir jis, kentė dėl Kristaus ir stūmė savo gyvybę pavojun, nors taip gerai, kaip jis, dieviškų paslapčių nebuvo pažinę.

Kai Romą pasiekė žinia, jog Paulius įduotas, kaipmat buvo išduota ir Kefo slaptavietė. Šitiek karštakošė Pauliaus partija Romoje tarė esanti skolinga savo mokytojui. Kefas laiku gavo mano įspėjimą ir iškeliavo iš Romos į Puteolius, bet jau nuo Ketvirtojo mylios stulpo Apijaus kely sugrįžo atgal. Jis teisinosi, jog visoj savo didybėj jam pasirodė Jėzus Nazarietis, kurį jis gerai prisiminė ir pažino. Jėzus esą jo paklausęs: „Kur eini, mano uola?" Kefas sutrikęs atsakė, jog bėga iš Romos. Tada Nazarietis susigraužęs atrėžė: „Tada aš pats einu į Romą, kad būčiau nukryžiuotas antrą kartą".

Kefas susigėdo ir nuolankiai apsigręžęs pargrįžo Romon, tiesa, nepaprastai laimingas, galėjęs darsyk žemiškomis akimis išvysti savo mokytoją. Kad ir nenuovoka, Kefas kitados, klajodamas su Jėzum Nazariečiu, pirmas iš mokinių atpažino ir pripažino jį esant Dievo Sūnų. Užtat mokytojas jį taip pamilo, kad iškėlė pirmu iš savo mokinių. Ne tik dėl jo kūniškos galybės ir ugningo būdo, kaip ligi šiol dažnas mano.

Aš pasakoju, ką girdėjęs, bet ir kitokios šnekos sklinda. Bet turbūt svarbiausia, kad Kefas patyrė kažkokį regėjimą ar apreiškimą Apijaus kely. Dėl šito jiedu su Paulium prieš mirtį galutinai susitaikė. Juk Paulius žemiškomis akimis niekados nebuvo matęs Jėzaus Nazariečio. Su užuomina į jo apreiškimus Kefas, šiokio tokio pavydo apimtas, kartą tarė, jog jam neprireikė išsigalvoti melagysčių, nes čia, ant žemės, pažinojo Jėzų Nazarietį. Šitai nutiko per patį jų varžybų įkarštį. Vėliau, kada ir pats patyrė tikrą apreiškimą, Kefas susigėdo dėl to savo kaltinimo ir atsiprašė Pauliaus.

Labai krimtausi dėl to paprasto žvejo, kuris antrą dešimtmetį gyvendamas Romoje lotyniškai nei graikiškai neišmoko tiek, kad apsieitų be vertėjo. Todėl jam nuolat kildavo visokių nesusipratimų. Net plito šnekos, kad jis neteisingai persako ar bent jau ne pažodžiui atkartoja žydų šventraščius, kai jis tais šventraščiais remdavosi įrodinėdamas Jėzų Nazarietį esant tikrą Mesiją arba Kristų. Tarytum tai svarbu tiems, kurie tiki jį esant Kristų. Bet krikščionims žydams iki kaulų

smegenų įsiėdęs paprotys girtis savo mokytumu, ginčytis dėl žodžių ir jų reikšmių ir kiekvienu atveju remtis šventraščiais.

Vertėtų pamažiukais versti tuos šventraščius į lotynų kalbą, idant jais būtų galima remtis neginčytinai. Kaip tik mūsų kalba tam tinka geriausiai. Tada greit liautųsi tie nepakenčiami kivirčai dėl tikrosios kokio nors žodžio reikšmės, kurių klausant net galva paskausta.

Be to, žydų šventraščiuose tiek daug poetiškų ir pamokomų pasakojimų. Gal kada nors užsiminsiu apie tai savo leidyklos atsakingam valdytojui. Ilgainiui šis užmojis gali atnešti didelio pelno. Romos žydai pamažu, vien dėl tam tikrų nepatogumų, sulotynės, tad graikiška šneka bus nustumta į šalį, nors ši sklandi kalba šiandien tebėra išsilavinimo matas. Betgi negalėsime reikalauti, kad viso pasaulio audėjai, sidabrakaliai, siuvėjai, batsiuviai ir palapinių meistrai mokėtų dvi kalbas – kad klestėtų Romoje, jie turės mokėti lotyniškai. Bet nors krikščionių tikėjimą istorija pamažu ir užmaršins, žydai visuomet išliks. Patikėk tuo, mano sūnau, šitiek tavo tėvas dar nutuokia.

Apsispręsiu po poros dienų. Aš rapratęs iš anksto apsvarstyti sumanymus, kurių manau galįs imtis, jei tik nereikės gaudyt skrendančios Fortūnos. Tvarkydamas verslo reikalus aš nesikliauju akimirksnio suvokimu, nors, pavyzdžiui, poezijoje, o dažnai ir politikoje tokiu nujautimu būtina pasinaudoti. Mat į tokį didelį darbą ilgam tektų įtraukti daugybę gabių vertėjų. Be to, tai, kad žydų šventraščius lotyniškai leis įtakinga leidykla, gali daug ką nustebinti. Žinoma, vien dėl šio sumanymo aš galėčiau kokio nors žydo atleistinio vardu įkurti kitą leidyklą.

Bet tegul šios mintys susiguli. Juk tiek sukaupiau turto, kad net pats gerai nežinau, kiek jo turiu, nors dėl dabartinės neprotingos mokesčių politikos, norėdamas išsaugoti nuosavybę, turi iššvaistyti galybę laiko ir brangaus popieriaus. Mus, turtinguosius, be gailesčio kaip kempines išspaudžia vos tik spėjame sušlapti. O kur dar imperatoriaus gimtadieniai ir turtingųjų priedermės liaudžiai!

Galiu tik dėkoti savo Fortūnai už tai, kad Vespasianas dar sykį nevedė. Cenidė žino savo vietą ir nieko nereikalauja. Ji pasitenkina senovišku molio ąsočiu, jei tik jį puošia kokie nors paveikslėliai. Tokių aš, aišku, turiu ganėtinai. Įtariu, kad Cenidė vienodai vertina visas vazas – ir su juodais paveikslėliais, ir su raudonais paveikslėliais, nors šiaip ji gerbtina už gerą būdą. Ką padarysi, kad ji tėra atleistinė vergė, be to, sena ir bjauri. Šiuo atžvilgiu Vespasianas nelabai išrankus.

Bet pasakoju toliau. Iš Jėzaus Nazariečio bičiulių išgelbėjau tik tokį Joną, kuris nuo judėjų persekiojimo pabėgo į Efesą. Aš pats jo nesutikau, bet sako jį esant geraširdį, jis esą leidžia laiką rašydamas prisiminimus bei taikingomis kalbomis slopindamas krikščionių tarpusavio nesantaiką. Mano tėvo nuomonė apie jį buvo irgi gera. Jis buvo įskųs-

tas tais išdavysčių ir pavydo laikais, tačiau Azijos prokonsulas buvo mano draugas, užtat tik kuriam laikui išvijo jį į vieną iš jūros salų.

Apstulbau, kai sužinojau jį ten užrašius kažkokių aistrių apreiškimų. Sako, kai jis iškeldavo koją iš savo būsto, jam įpėdžiui puldavo šunys kandžiodami kulnis, mat jis vaikščiojo susitaršiusia barzda ir nuskarusiu drabužiu. Gal šunys persekiojo jį kaip žydą, o gal jis juos erzino apmaudaudamas dėl ištremties. Bent jau jis savo knygoje atskleidžia, kad šunys jo nemėgsta. Šiandien jis tikriausiai jau nurimęs, juk pargrįžo į Efesą.

Mus, Rytų šalių grupės narius, Neronas nubaudė parsiųsdamas į Romą saugoti nuo miesto žydų ginkluoto maišto. Jis šaipiai pasakė mus gebėsiant tai padaryti, nors šiaip jau pasirodėm negebą atlikti panašių užduočių. Mūsų grupės jis negalėjo paleisti, nes tokią teisę turėjo tik senatas. Tačiau senatas, įtaikaudamas Neronui, pakeitė grupės sudarymo tvarką, nors nebuvo lengva rasti daugiau vyrų, galinčių aukoti savo laiką tam nedėkingam darbui.

Taigi negirdėjau, kaip Neronas paskelbė Achajos laisvę ir sugrąžino nepriklausomybę Graikijai. Tik kad niekas dėl to nepasikeitė. Aš tai supratau prisiminęs jaunystę, kai Korinte buvau karo tribūnas. Nuo tol jie patys galėjo rinkti vietininką, pinigus savo ginkluotosioms pajėgoms ir kastis kanalą. Tačiau trumparegiams graikams vien tai kėlė didelį džiaugsmą.

Aš pastebėjau, jog Neronas savo kreipimesi nė žodeliu neužsimena apie Romos senatą, o priešingai – tvirtina, jog tik Neronas, ir niekas kitas, skelbia laisvę. Per Korinto kanalo kasimo iškilmes savom ausim girdėjom tartum įspėjimą – tada, kai Neronas reiškė viltį, jog didysis sumanymas atneš laimę Achajai ir Romos liaudžiai, nepaminėdamas senato, nors viešai sakomoje kalboje jį paminėti privalu. Posakis „Romos senatas ir tauta" teisingas ir nė jokios permainos jo nepakeis.

Taigi lydėdamas žydus į mirtį pajutau, kad jau Orkas mano žingsnius rikiuoja, ir Charono ledinį alsavimą už nugaros pajutau. Tą patį nemalonų jausmą patyrė daug kitų toliaregių senato narių, nors iš atsargumo apie tai tarpusavyje nesikalbėjom. Nebegalėjom vienas kitu tikėti. Vienas iš mūsų į kelionę visados pasiimdavo atsargai milijoną sestercijų auksu.

Neronas netgi uždraudė mums pasitikti jį Neapolyje. Iš ten jis nūdo pradėti savo pergalingą žygį į Romą, nesgi pirmąkart jis viešai pasirodė kaip tik Neapolio teatre. Grįžti Romon jis įsigeidė ne su tikru, o su meno triumfu, meilydamas suteikti liaudžiai džiaugsmo ir laisvų dienų. Žinoma, politiškai tai buvo išmintinga, nes Rytų karas neišdegė, bet mes nelabai džiaugėmės, kai jo reikalavimu turėjom išmušti miesto mūre skylę Nerono pergalingai eisenai. Juk tokios garbės per amžius neteikta nė vienam nugalėtojui – net pačiam Augustui per triumfus. Mums rodės, kad Neronas įgijo Rytų šalies patvaldžio bruožų.

Romoje taip elgtis nedera, nesvarbu, kokias įžūlybes rašo tas nepraustaburnis padauža apie mūsų papročių sugedimą.

Ne tiktai mes, bet ir liaudis, – turiu galvoje protingus piliečius, – purtė galvas matydami Neroną įvažiuojant šventu Augusto triumfo vežimu per mūro skylę ir traukiant per miestą su „grobiu" – vora vežimų, prikrautų pergalės vainikų, su viso pasaulio aktorių, muzikantų, dainininkų ir šokėjų, o ne karių palyda. Graikų menininkams jis liepė ištapyti didžiulius audeklo gabalus bei nulipdyti skulptūrų, vaizduojančių ne kovas, bet jo pergales įvairiose dainavimo varžybose. Jis pats vilkėjo aukso žvaigždėm išdabintu purpuriniu apsiaustu, galvą buvo pasipuošęs dvigubu Olimpijos alyvų vainiku.

Vis dėlto Nerono garbei reikia pasakyti, kad jis, kaip triumfatorius, pagal paprotį keliais užkopė stačiais Kapitolijaus laiptais ir paskyrė geriausius pergalės vainikus ne tik Jupiteriui Sergėtojui, bet ir kitiems galingiausiems Romos dievams, neužmiršdamas nė Junonos su Venera. Tačiau vainikų užteko net ir Aukso rūmų priėmimo salės bei apvalios valgomosios salės sienoms nukabinėti.

Vis dėlto Nerono sugrįžimas į namus teikė džiaugsmo ne visiems, kaip kad iš šalies atrodė. Statilija Mesalina buvo išlepinta ir silpnavalė, bet, šiaip ar taip, ji buvo moteris ir negalėjo pakęsti, kad Neronas elgiasi su Sporu kaip su jai lygiu sutuoktiniu ir geidžia pagal įnorius mainyti santuokinį guolį. Tarp jų vis kildavo tokių aršių kivirčų, kad rūmuose dužo indai. Prisimindamas Popėjos likimą, Neronas nedrįso žmonos spardyti ir ši tuo pasinaudojo. Po kurio laiko Neronas pareikalavo Junonos grąžinti pergalės vainikus, kuriuos jai skyrė, nes nieko kita jam neliko. Galų gale jis ištrėmė Statiliją į Ancijų. Tačiau Statilijai Mesalinai tai išėjo tik į naudą.

Ji ligi šiol tebėra gyva ir gedi Nerono, kaip visos našlės, prisimindama tiktai geruosius jo bruožus. Ji dažnai tamtyč papuošia gėlėm kuklų Domicijų mauzoliejų ant Pincijaus kalvos, kuris gerai matyti iš Marso lauko. Jis netoli nuo Lukano sodų, kur aš jaunas stebėdavau žydinčias vyšnias kartu su Neronu bei Agripina.

Čia, Domicijų mauzoliejuje, Nerono kaulai ilsisi – jeigu ilsisi. Juk rytinėse provincijose dėl Nerono atminimo kilo sankirčių. Žmonės netiki, kad jis mirė, – ne, mano jį dar sugrįšiant, prisimindami jo valdymo laikus kaip laimingus, lyginant su dabartiniais, kurie slegia mokesčių našta ir valdžios šykštavimu.

Retsykiais Rytuose dar pasirodo koks pabėgęs vergas, kuris apsimeta Neronu. O partai nuolankiai remia tas maišto užmačias. Mes jau nukryžiavom du apsišaukėlius Neronus. Pačiai liaudžiai jie turėjo dainavimu įrodyti savo tapatumą. Bet nė vienas jų neprilygo Neronui. Šiaip ar taip, Statilija gėlėmis jį prisimena ir puošia jo kapo vietą – jeigu tas kapas Nerono.

Tačiau dar vieną sykį – prieš užgęstant laimės žvaigždei – Neronas galėjo pašvęsti ir pašvaistyti pinigus liaudies linksmybėms. Armėnijos karalius Tiridatas, o, po teisybei, jo brolis Vologezas pamanė, kad Tiridatas turėtų sutvirtinti taiką – pats Romoje priimti diademą iš Nerono rankų. Juk Vologezas nebegalėjo ginklais ir pinigais remti žydų. Jeruzalė atsidūrė apsiausty. Be to, Jeruzalė jau buvo atlikusi savo darbą, kada lemtingą metą sustabdė mūsų legionus.

Tiridatas atkako sausuma ir su nepaprastai prašmatnia svita, tad viena jo kelionės diena Neronui kainavo porą šimtų tūkstančių sestercijų. Svečiui Romoje išlaikyti Neronas kasdien aukojo po milijoną, užtat Tiridatas tikraisiais Romos pinigais prisiminė ir mus, vargšelius Rytų šalių grupės narius.

Noriu įrodyti, kaip neteisingai šališkas partas supranta mūsų papročius, tad pasakysiu, jog Vologezas laiškais ir per pasiuntinius iš anksto užsitikrino, kad perduodant diademą mes nieku gyvu nepažeminsim jo mylimo broliuko, kurį jis buvo padaręs Armėnijos karaliumi, nes bijojo šį pasitaikius progai Ekbatanoje smeigsiant durklu jam į nugarą. Tarytum mes, romėnai, papratę žeminti garbingame kare įveiktą naują valdinį, juolab jų karalių, kuris su nuoširdžiais ketinimais, kaip sąjunginę valstybę, perdavė Romai valdyti savo šalį.

Neronas parodė Tiridatui savąjį – neronišką – didžiadvasiškumą ir dėl politinių priežasčių surengė kuo iškilniausias apeigas. Tiridatas net galėjo turėtis kalaviją ant juosmens, nors pririštą prie makšties, o tai reiškė, kad nuo tol jis neturi teisės išsitraukti jo be Romos senato ir liaudies leidimo.

Šįkart Neronui pasirodė, jog vertėtų prisiminti seną šventą posakį, nes kai kurie ėmė garsiai klausinėti, kur pradingęs Korbulas, kai tvirtinama pergalė prieš Armėniją.

Galop Neronas, trokšdamas parodyti savo nuolaidumą, liaudies akivaizdoje apkabino Tiridatą kaip kokį karališką brolį. Iš tikrųjų jiedu taip susibroliavo, kad Tiridatas išmokė Neroną senovės persų magijos. Tam tikruose šventuose Partijos plotuose iš žemės kyla degantys ugnies stulpai. Patikimi liudytojai man sakė, jog šitokia metams bėgant tų ugnies stulpų galia nesilpsta ir nepaliauja liepsnoti kažin kokių abejotinų dievų garbei.

Sunku tuo patikėti. Greičiau patikėčiau tuo, kad esama tokių nematomų ugnies stulpų, kurie gali apdeginti žmogų. Tačiau pasaulyje yra ir vyksta galybė nuostabių dalykų, tad kažin ar verta iš anksto neigti tai, kas neįtikima. Juk Epafroditui pavyko Aukso rūmų žvėrynui gauti baltą it sniegas mešką, kuri dargi plaukioja ledo gabalais atšaldytame vandenyje ir ėda žuvis. Jei man kas nors būtų šitai papasakojęs tada, kai pats vadovavau žvėrynui, aš nebūčiau nieku gyvu patikėjęs.

Keletą naktų Tiridato mokytas juodosios magijos Neronas užsitrau-

kė žynių kolegijos pyktį. Pykčio, susijusio su tikėjimo dalykais, nedera niekinti. Priešingai, kaip rodo baugi krikščionių nesantaika, tai galbūt grėsliausias pyktis. Tiesa, aš manau, kad magija buvo tik dingstis ir kad Neronas, susižavėjęs jaunu vyru, įsitraukė į kai kuriuos pomėgius, į kuriuos rytietis Tiridatas buvo įjunkęs. Žinoma, tai sustiprino jųdviejų draugystę, nors Tiridato ilgas viešėjimas gerokai patuštino valstybės iždą. Vis dėlto Tiridatas sutiko grįžti jūra, o tai kainavo mažiau, nei kelionė į Romą. Matyt, jis, viešėdamas Romoje, įveikė savąjį prietaringumą.

Ir vėl, pasakodamas apie pašalinius dalykus, tolinu tai, kas mane patį akmeniu užgula. Nerono triumfas ir kitos jo valstybinės pareigos leido man ilgam atidėti baudimus. Galų gale atėjo valandėlė, kai turėjome teikti Neronui seniai parengtus mirties nuosprendžius. Jei dar būčiau prisigalvojęs dingsčių baudimams atidėti, tai net senatoriai būtų įtarę mane esant žydų draugą.

Nūsdami susigrąžinti gerą vardą, mes, Rytų šalių grupė, uoliai kūrėm teisingą sampratą apie Romos žydų bendruomenės padėtį ir apie tai, kokią grėsmę toji bendruomenė kelia valstybės saugumui, žydams Jeruzalėje sukilus. Daugis mūsų iš šio naudingo darbo susikrovė didelius turtus. Galėjom švaria sąžine teikti nuraminančią ataskaitą Neronui ir senatui.

Nedidele balsų dauguma senate greitai priėmėm nutarimą žydų nepersekioti, o tik atrinkti iš jų nepatikimus žmogėnus ir tuščiakalbius liaudies kurstytojus. Visų žydų ištremtis iš Romos esą neduotų naudos, o šalies ūkį tik dar labiau nusmukdytų. Klaudijaus laikų žydų trėmimas iš Romos buvo įspėjantis pavyzdys, kuriuo galėjome remtis. Senatas nerado dingsties vien dėl prastuomenės džiaugsmo daigoti stropius, mokančius dirbti ir nepriekaištingos gyvensenos romiečius.

Mūsų pranešimas buvo toks nuodugnus, kad pasiekėme savo, nors Jeruzalės maištas buvo sužadinęs neapykantą žydams. Tiesą sakant, aš šiam reikalui skyriau ir savų lėšų, nes Klaudija turėjo labai daug žydų draugų. Juk kreivanosį Akvilą ir drąsuolę Priskilę didysis valymas tikrai būtų palietęs. Betgi aš kietaširdis, godus šykštuolis, visados savo naudos žiūrintis Randuotasis kulis, apie kurį geriausias tavo draugas Juvenalis negali pasakyti nieko gera. Spėju, kad tavo draugai sumokės už jo eilėraščio nuorašus didžiulius pinigus. Žmonėms nėra smagesnio džiaugsmo už piktdžiugą. Bet pasidžiaukime mudu – tu ir aš, – kad tavasis barzdyla per mane bent jau išsivaduos iš skolų, nors aš pats nė varioko jam neduosiu.

Jei būčiau toks godus, kaip kad jis sako, aš žinoma, nusipirkčiau tą jo prakeiktą satyrinį eilėraštį ir mano leidykla gautų didelio pelno. Bet aš nesu toks kaip Vespasianas, kuris renka mokesčius net už šlapinimąsi. Sykį mudu šnekėjomės apie laidotuves. Jis klausė, kiek, mūsų manymu, kainuotų jo laidotuvės valstybės iždui. Spėjom, kad iškil-

mingoms apeigoms būtų išleista mažų mažiausiai dešimt milijonų sestercijų. Šitiek suskaičiavome ne iš mandagumo – įrodėme akivaizdžiais skaičiais. Vespasianas sunkiai atsiduso ir liūdnai paprašė:

– Duokit man iš anksto šimtą tūkstančių ir galėsit mano pelenus suberti į Tiberį.

Žinoma, mes pašokę surinkom šimtą tūkstančių sestercijų į jo seną šiaudinę skrybėlę, taigi tada pietūs mums brangiai kainavo, o valgis nebuvo pagirtinas. Vespasianas tikrai gyvena paprastai ir geria savąjį gaivų kaimišką vyną. Vis dėlto dėl užimamų pareigų man teko kartą paremti Vespasiano amfiteatro statybą. Juk tai bus aštuntasis pasaulio stebuklas – Nerono Aukso rūmai, lyginant su tuo amfiteatru, atrodė tarsi išlepinto berniūkščio išmonė.

Tikriausiai tai vienas iš nedaugelio dalykų, dėl kurių mudu su Klaudija sutariam. Juk ji vis dėlto yra imperatoriaus duktė, valdovo Nerono sutuoktinės Oktavijos pusseserė ir paskutinio Julijų giminės imperatoriaus motina. Ką čia kliedžiu – kodėl paskutinio? Juk tu kada nors vesi! Gal aš dar galėsiu palaikyti ant rankų tavo sūnų, jei tik tu suteiksi tokią garbę prastakilmiui ir godūnui tėvui.

Šiaip ar taip, tavo motina nuoširdžiai palaiko mano norą aukoti didžiulio amfiteatro statybai. Tiesa, politiniu požiūriu, mūsų laikais liaudis nėra labai svarbi – gana, kad tik gauna veltui grūdų ir cirko pramogų. Vis dėlto net ir gerą liaudies nuotaiką reikia palaikyti. Antraip per cirko vaidinimą pradės bliauti, reikalaudama kokios bergždžios naujovės ar mirties vyrui, kuris jai nepatinka.

Šitaip nutiko ir mano draugui Tigelinui per trumputį Otono valdymo tarpsnį. Jis sausas išlipo iš balos per Nerono valymus. Nė vienas protingas vyras nieko prieš jį neturėjo, tačiau antrąkart šalia nebuvo įtakingų draugų. Sako, jis išbalo, kai liaudis subliuvo: „Tigeliną žvėrims!“

Žinoma, žvėrims jo niekas negalėjo atiduoti. Juk jis buvo Romos senatorius, taigi nusipelnęs kalavijo. Jis mirė per klaidą – tokių klaidų pasitaiko, kai liaudis prastai nusiteikusi. Juo didesnis amfiteatras, juo prašmatnesni vaidinimai, tuo labiau patenkinta tauta. Šitai tavo motina supranta, nors jos draugai krikščionys smerkia mane už tai, kad aukoju amfiteatrui.

Bet ko vis vilkinu ir nepasakoju, kas nutiko. Sakytum man turi traukti dantį. Staigiai, mitriai, Minutai, ir viskas bus baigta. Aš nekaltas. Jų labui dariau, ką galėjau. Žmogus negali padaryti daugiau. Jokia žemiška galybė nebūtų išgelbėjusi Kefo ir Pauliaus. Kefas savo noru sugrįžo į Romą, nors tikrai būtų spėjęs pasislėpti, kol visa praeis.

Žinau, kad Kefą visi dabar vadina lotynišku vardu – Petras. Aš norėčiau iki dienų pabaigos jį vadinti senuoju man brangiu vardu. Čia turiu paneigti klaidą, kad jis esą buvo Flavijų giminės atleistinis, užtat gavo dar vieną vardą – Petro. Ne, jis buvo laisvasis žvejys nuo Galilėjos jūros.

Petras – tai Kefo vardo vertimas, žodžio, kuris reiškia uolą, ir kurį jam davė Jėzus Nazarietis. Kodėl davė tokį vardą? Juk Kefas tikrai nebuvo uolos tvirtumo, priešingai – karštas, ūmus, o kartais elgdavosi kaip bailys. Paskutinę naktį jis net išsižadėjo Jėzaus Nazariečio, ir Antiochijoje tikrai nerodė drąsos, o bijojo Jokūbo patikėtinių, maniusių, jog jis pažeidžia žydų Įstatymą valgydamas su neapipjaustytaisiais. Vis dėlto Kefas – įspūdingas vyras, nesvarbu, kokių silpnybių turėjo, o gal kaip tik dėl silpnybių jis buvo įspūdingas. Nežinau.

Apie Paulių nūnai plinta šnekos, kad jis neva perėmė Sergijaus Pauliaus vardą, nes šis Kipro vietininkas turėjo aukščiausią rangą tarp jo atverstųjų. Bet tai netiesa. Saulius pasikeitė vardą į „Paulių" seniau, nei sutiko Sergijų, ir tik todėl, kad tas žodis graikiškai reiškia „mažasis", „menkas" – kaip ir mano vardas Minutas lotyniškai.

Tėvas, duodamas man menkinamąjį vardą, dar nenujautė, jog aš būsiu Pauliaus bendravardis. Tačiau, nors vardas vyro negadina, gal ir dėl jo – savo vardo – pradėjau rašyti šiuos prisiminimus, nūsdamas įrodyti, jog iš tiesų aš nesu toks niekingas, kaip rodo vardas. O veikiausiai prisiminimų ėmiausi todėl, kad čia, maudyklėse, mineralinius vandenis gerdamas ir skrandžio skausmus gydydamasis iš pradžių nesuradau kur veiklumo lieti. O gal pagalvojau, kad turėtum nors šį tą žinoti apie savo tėvą tada, kai uždarysi mano pelenus Cerės kape.

Rūpinausi Kefo ir Pauliaus savijauta per ilgus nelaisvės mėnesius. Mano dėka jiedu galėjo laisvai susitikti ir pasišnekėti, tiesa, sargybinių prižiūrimi. Dėl liaudies piktumo juos, kaip pavojingus valstybės nusikaltėlius, teko įkalinti Tuliane. Tulianas – nelabai sveika vieta, nors, žinoma, garbingi šimtmečių papročiai ten išlaikyti. Tame kalėjime buvo pasmaugtas Jugurta, ten buvo suknežinta Vercingetorigui galva, ten nugaluoti Katilinos draugai ir, pagal įstatymą, mažoji Sejano dukrelė išprievartauta prieš įvykdant bausmę. Mes, romėnai, skaisčių mergelių juk nebaudžiame.

Maisto ir vandens Kefas ir Paulius gaudavo sočiai. Pauliui nusiunčiau popieriaus bei plunksnų, pastebėjęs, jog jis pernelyg neramus – mat negalėjo rašyti ir rietis su kokios nors šalies žydais. Kefas su juo nesikivirčijo, bet elgėsi kaip su broliu.

Tiems, kurie išdrįso, aš leidau juodu aplankyti, bet retas išdrįso. Pats išsiunčiau iš Tuliano laišką, kuriuo Paulius prašė atsiųsti jam ožio kailio apsiaustą ir Troadoje palikusius dokumentus. Manau, kad pasielgiau protingai. Žiemą Tuliane šalta tartum ledo urve.

Sprendžiant iš laiško, Paulius bijojo kankinamos mirties, tačiau šiuo požiūriu Neronas nebuvo niekingas, nors niršo ant žydų už maištą ir laikė kaltais visus žydus liaudies kurstytojus. Paulius buvo Romos pilietis ir tikrai turėjo teisę į nukirsdinimą. Per paskutinį teismą net teisėjai nesuabejojo ta jo teise. O Kefą pagal įstatymą nuteisė nukryžiuo-

ti, nors aš nenorėjau, kad tas senas žmogus ir buvęs mano tėvo draugas mirtų tokia kankinama mirtim.

Pasistengiau pats palydėti juos į paskutinę kelionę, kai gaivų vasaros rytą, prieš įkaistant saulei, juos išsiuntė į bausmės vietą. Pasirūpinau, kad tuo metu kitų žydų nebaustų. Bausmės vietose žydai visuomet sudarydavo kamšatį, o aš norėjau, kad Paulius ir Kefas galėtų numirti po vieną, garbingai.

Prie kelio šakos į Ostiją turėjau pasirinkti, katrą iš jų lydėti toliau, nes Paulius buvo vedamas ligi tų vartų, kur baudė mano tėvą ir ponią Tuliją. Teisėjų įsakymu, Kefą reikėjo vesti per žydų miesto dalį – įspėjant juos – ir nukryžiuoti vergų bausmės vietoje palei Nerono amfiteatrą.

Paulių lydėjo jo draugas gydytojas Lukas, tad žinojau, kad jo, kaip piliečio, niekas nežemins. Kefui labiau reikėjo mano globos. Bijojau ir dėl jo palydovų Morkaus bei Lino. Todėl pasirinkau Kefą.

Tačiau bergždžiai baiminausi žydų priešiškumo anapus upės. Kefo link atlėkė tik keli purvo gurvoliai. Žydai liko žydai ir net karčiai neapkęsdami atskalūno tik tylomis žiūrėjo, kaip žydą, liaudies kurstytoją, veda kryžiuoti už Jeruzalės maištą. Ant Kefo kaklo, kaip paprastai, kabojo lentelė su lotynišku ir graikišku užrašu: „Simonas Petras iš Kafarnaumo, galilėjietis, valstybės ir žmonijos priešas".

Kai pasiekėm užmiesčio sodus, svilino nepakeliama kaitra. Mačiau, kaip prakaito perlai ritasi per raukšlėtą Kefo kaktą. Liepiau nukelti jam nuo pečių kryžių ir duoti panėšėti sutiktam žydui. Kariai turėjo šitokią teisę. Aš pasikviečiau Kefą atsisėsti šalia į dengtus senatoriaus neštuvus, nesusimąstęs apie šnekas, kurias gali sukelti šitoks mano prielankumas.

Tačiau Kefas liko koks buvęs – griežtai pasakė gebėsiąs ant plačių pečių iki galo nešti kryžių be jokios pagalbos. Prie manęs jis nesėdo, o pasakė trokštąs pėdom pajusti kelio dulkes ir saulę savo sprandu – taip kaip prieš kelis dešimtmečius, kai Galilėjos keliais lydėjo Jėzų Nazarietį. Jis net nenusinėrė virvės, kuria buvo vedamas, tikindamas, jog ir šitai Jėzus Nazarietis jam buvo sakęs, tad jis esą nenorįs paniekinti pranašystės. Tačiau jis ėjo pirmyn vargais negalais, pasiramsčiuodamas savo gludžia lazda.

Kai vasariškoj kaitroj pasiekėm dvokią bausmių vietą, aš slapčia paklausiau Kefo, ar jis nenorėtų, kad iš pradžių jį nuplaktų. Mes teikiam šitokią gailiaširdystę kryžiuojamam, idant jį apimtų karštinė ir greičiau ateitų mirtis, nors daugis barbarų šitai neteisingai supranta. Kefas patikino, jog plakti nereikės, nes turįs savų ketinimų, bet iškart pasigailėjo ir pasakė norįs nuolankiai nueiti kelią iki galo – taip kaip daugybė liudytojų iki jo. Juk ir Jėzus Nazarietis buvo nuplaktas.

Tačiau Kefas neskubėjo. Mačiau šypsenos spindesį jo akyse, kai pasigręžė į savo palydovus Morkų ir Liną ir tarė:

– Klausykit abu, klausyk, Morkau, nors aš tuos žodžius sakiau jau daugybę kartų. Klausyk ir tu, Minutai, kad nori. Jėzus sakė: „Su Dievo karalyste yra kaip su žmogum, kuris beria dirvon sėklą. Ar jis miega, ar keliasi, ar naktį, ar dieną, jam visiškai nežinant, kaip. Žemė savaime duoda vaisių: pradžioje želmenį, paskui varpą, pagaliau pribrendusį grūdą varpoje. Derliui prinokus žmogus tuoj imasi pjauti, nes pjūtis atėjo".

Jis nepatikliai papurtė galvą, jo akių kertelėse sužibo džiaugsmo ašaros, jis linksmai nusijuokė ir šūktelėjo:

– Aš nieko nesupratau, nors nepalioviau kartojęs jo paties žodžių. Tik dabar supratau. Derlius prinokęs ir pjautuvą ranka jau laiko.

Žvilgtelėjęs į mane, jis palaimino Liną, ištiesė jam nugludintą lazdą ir paprašė:

– Ganyk mano avis.

Sakytum nūsdamas, kad aš tai pamatyčiau ir paliudyčiau. Tik paskui nusižeminęs kreipėsi į karius.

Tie jį pririšo prie stulpo ir pradėjo plakti. Jis buvo jėgingo kūno, tačiau vis tiek nesulaikė sopių aimanų. Nuo rimbo pliaukšėjimo ir atodūsių atsigodo vienas išvakarėse nukryžiuotas žydas ir, tampomas mėšlungio, atmerkė karštligiškai blizgančias akis, nuo kurių pakilo musių debesis, ir atpažino Kefą. Kietakaktis, tikras judėjas, jis net nuo kryžiaus ėmė šaipytis, kad Jėzus Nazarietis laikomas Kristumi. Jis puolė kurstyti ginčą, persakydamas žydų šventraščių mintis. Tačiau Kefas nenorėjo ginčytis.

Užtat, atkentėjęs plakimą, pareikalavo karių nukryžiuoti jį žemyn galva. Jis manė nesąs vertas garbės būti prikaltas galva į dangų, kaip jo Viešpats Jėzus Kristus, Dievo Sūnus. Slėpdamas šypseną, prisidengiau burną apsiausto skvernu.

Iki paskutinės akimirkos Kefas liko Kefu – jo paprasta išmintis kūrė Jo karalystę. Supratau, už ką jį mylėjo Jėzus Nazarietis. Tą akimirką ir aš jį mylėjau. Kaip nuovokų – juk daug greičiau miršta žmogus, prikaltas ant kryžiaus žemyn galva, kada kraujas suteka į galvą, o gyslos suerdėja. Palaiminga nejautra tada išgelbsti nuteistąjį nuo kankynės, kuri užtruktų visą parą.

Kariai pratrūko juoktis, o paskui mielai išpildė jo prašymą, išsyk supratę, jog nereikės dvi pamainas kaitroj budėti. Kabodamas ant kryžiaus Kefas išsižiojo ir pradėjo kažką rėkčioti, tartum mėgindamas giedoti, nors, man rodės, tokios būklės nėra ko giedoti.

Paklausiau Morkaus, ką Kefas sako. Morkus atitarė Kefą giedant, kad Dievas jau veda jį, savo ištikimąjį, į žaliąsias pievas ir prie atgaivių vandenų. Mano džiaugsmui, Kefas nelabai ilgai kamavosi, iki pasiekė žaliąsias pievas. Kai jis prarado sąmonę, mes laukėme, kaip reikėjo, kol jis kriokdamas trūkčiojo. Paskui aš liepiau smarvės ir musių įerzin-

tam centurionui atlikti savo pareigą. Šis įsakė kariui sulaužyti užaštrinto krašto lenta Kefui blauzdikaulius ir pats suvarė kalaviją jam į gerklę, pajuokaudamas, jog skerdžia žydišku papročiu, nutekindamas kraują prieš mirtį. Balos kraujo ištryško iš to seno žmogaus kūno. Morkus su Linu pažadėjo pasirūpinti laidotuvėm apleistose kapinėse už amfiteatro. Ligi ten kelias netruko. Linas verkė, bet Morkus buvo ašaras išverkęs, sąvaldus ir tvirtas. Jis išliko ramus, o jo akys jau žvelgė ne šian – kitan pasaulin, kurio aš nemačiau.

Tu turbūt stebiesi, kad panorau lydėti Kefą, o ne Paulių. Juk Paulius buvo Romos pilietis, o Kefas – tik senas žydas žvejys. Gal mano elgesys rodo, kad aš ne visada rūpinuosi savo garbe. Man labiau patiko Kefas, nes tai buvo nuoširdus žmogus ir bergždžiai nepostringaudavo. Klaudija man nebūtų leidusi palikti jų per paskutinę kelionę. Ko tik nepadaryčiau vardan šeimos ramybės!

Vėliau susikivirčijau su Luku, kai šis pareikalavo aramėjiškų prisiminimų, kuriuos paliko mano tėvas. Aš nedaviau. Lukas galėjo dvejus metus klausinėti liudytojų, kol Paulius kalėjo Cezarėjoje prokuratoriaus Felikso laikais. Nieko neprivalėjau jam duoti.

Be to, Lukas buvo gana netikęs gydytojas, nors ir mokęsis Aleksandrijoje. Bent jau savo skrandžio nebūčiau jam patikėjęs. Manau, jog jis su tokiu užsidegimu ėjo paskui Paulių todėl, kad šis mokėjo gydyti – ar nūsdamas išmokti jo meno, ar nuolankiai pripažinti netinkąs į gydytojus. Rašyti jis, žinoma, mokėjo, nors rašė ne kultūringa knygine graikų kalba, bet turgine šnekta.

Morkus man visuomet patiko, tačiau jaunesnį Liną ilgainiui pamėgau labiau. Juk privalėjau, kad ir nenoromis, nors kiek tvarkyti krikščionių reikalus – ir dėl jų pačių, ir dėl to, kad neimtų bruzdėti. Kitados Kefas skirstė juos pagal tribas ir mėgino taikyti tarpusavy susikivirčijusias gaujas, betgi jis, nemokytas vyras, neturėjo valstybininko gebėjimų.

Kletą išleidau mokytis teisės, prisiminęs jo drąsų elgesį pretorionų stovykloje. Gal jis kada nors kiek apvienys krikščionis. Tada jie galės tave politiškai paremti. Bet didelių vilčių dėl jų neturiu. Kaip bus, taip bus.

Tiek atgavau jėgas, kad gydytojai man suteikė šiokių tokių vilčių. Gana greit galėsiu grįžti į Romą iš šitų dvokiančių sieros maudyklių, kur man viskas įsigiežė. Slapčia nuo gydytojų tvarkiausi čia svarbiausius savo ūkinius reikalus. Bet kaip skoni geras vynas! Po visų pasninkavimų aš dar labiau vertinsiu abiejų savo virėjų gebėjimus. Tad užbaigęs tai, kas baisiausia, pasakoju toliau.

Išgirdęs apie propretoriaus Julijaus Vindiko slaptas užmačias Galijoje, aš išsyk permaniau laiko ženklus. Ir anksčiau maniau, kad Pizonui galėjo pasisekti, jeigu jis iš tuštybės nebūtų paniekinęs legionų paramos. Po staigios Korbulo ir Ostorijaus mirties pagaliau pabudo legio-

nų vadai, supratę, kad kario šlovė, kaip ir visiška ištikimybė, neišgelbės jų nuo Nerono aikščių. Sučiuopiau tai palikdamas Korintą.

Puoliau skubinai per bankininkus ir atleistinius pardavinėti savo turtą ir kaupti grynuosius auksu. Savaime aišku, kad didieji mano sandoriai, kurių reikmės kol kas nesuvokė net daugis protingų vyrų, sužadino pareigūnų dėmesį. Bet aš nesislapsčiau. Besąlygiškai klioviausi sėkme, žinodamas, kad Neronas nieko neišmano apie pinigus.

Taigi mano veiksmai Romoje sukėlė nerimą. Pastatų ir žemės kainos smuko neapsakomai. Įžūliai pardavinėjau net savo naudmenas, nors žemėj pinigai visuomet geriau išsilaiko ir net duoda palūkanų, jei yra patikimų atleistinių, kurie rūpinasi žemės dirbimu. Kainų mažėjimo aš nepaisiau. Pardavinėjau tik už grynuosius. Žinojau, jog kada nors viską susigrąžinsiu, jei tik įgyvendinsiu savo ketinimus. Nerimastis, kilusi dėl mano piniginių sandorių, privertė visus pervertinti politinę padėtį. Taigi aš įdėjau į gerą indėlį.

Klaudiją su tavim išsiunčiau į savo dvarą prie Cerės, pareikalavęs nors kartą manęs paklausyti ir pabūti saugioj vietoj, kol aš pakviesiu grįžti. Artėjo trečiasis tavo gimtadienis, tad tavo motina turėjo ganėtinai rūpesčių dėl tavęs. Tu nebuvai geras vaikas. Tiesą sakant, mane erzino nepaliaujamas tavo lakstymas ir judrumas. Vos man nusigręžus, tu išsyk įpuldavai balon ar brūkštelėdavai delnu per pjautuvą. Ir dėl to troškau ta kelione užtikrinti tavo ateitį. Klaudija beprotiškai tave lepino ir aš negalėjau stiprinti tavo būdo. Galėjau tiktai kliautis tavo prigimtim. Savidrausmė ugdoma iš vidaus, o ne kokia prievarta iš šalies.

Nesunkiai gavau senato ir Nerono leidimą išvykti iš miesto, nukakti pas Vespasianą ir tapti jo patarėju žydų klausimais. Priešingai, visi gyrė mane už pasiaukojimą valstybei. Pats Neronas manė, kad Vespasianą prižiūrėti ir paskubinti turi patikimas žmogus. Mat Neronas įtarė jį bereik tempiant laiką Jeruzalės mūrų prieigose.

Kaip senato narys, gavau net karo laivą. Tiesa, daugis senatorių stebėjosi, kad žmogus, kuris mėgsta patogumus, sutinka nakčia blaškytis ant karo laivo demblio ir bukinti ausis tolydžiu irkluotojų takto mušėjo būgnijimu, o ką jau kalbėti apie patalpų ankštybę ir neišnaikinamus parazitus.

Bet buvo dėl ko. Man taip palengvėjo, kai aš galų gale sukroviau į karo laivą dvidešimt sunkių geležinių dėžių, kad pirmą naktį ant denio miegojau kietai, sapnų nekamuojamas, iki mane pažadino basų kojų trepsėjimas. Gabenausi tris ištikimus atleistinius, kurie apsiginklavę kalavijais pamainais saugojo mano skrynias, nors laive buvo ir karių sargyba.

Cerėje taip pat apginklavau savo vergus, pasikliaudamas jų ištikimybe. Ir nenusivyliau. Tiesa, Otono kariai apiplėšė mano dvarą ir su-

daužė mano graikiškų ąsočių rinkinį, nes nenutuokė jų vertės. Tačiau nesužeidė judviejų su Klaudija, saugomų mano vergų. Daugybė senų kapų dar neatverta, tad tą ąsočių rinkinį aš pakeisiu kitu.

Laimė, oras jūroj buvo geras, nes dar nesiautė rudens audros. Visaip skubinau kelionę, dalydamas irkluotojams vergams savo maistą ir vyną, nors jūrų centurionas manė, jog elgiuosi neprotingai. Jis labiau kliovėsi rimbu ir gerai žinojo, jog kelionėje prarastus vergus galės pakeisti žydų belaisviais. Aš pats maniau kitaip. Žmones savo valiai lengviau palenkti geru nei blogu. Betgi aš visados buvau pernelyg geros širdies. Šiuo atžvilgiu aš panašus į savo tėvą. Neužmiršk, kad nė sykio, – nors didelėm valios pastangom, – nemušiau net tavęs, užsispyrėli mano sūnau. Kaip galiu mušti būsimąjį imperatorių!

Stumdamas laiką kelyje išsiklausinėjau apie laivyno reikalus. Beje, man paaiškino, kodėl karo laivyno jūrininkai tiek vandeny, tiek sausumoje privalo vaikščioti basomis. Šito nežinojau, nors kažkada tuo nusistebėjau. Maniau, jog tai būtina dėl kokių nors karinių veiksmų jūroje.

Tik dabar man paaiškėjo, kodėl sykį imperatorių Klaudijų įsiutino karo laivyno jūrininkai iš Ostijos, kurie turėjo išskleisti amfiteatre dangas nuo saulės žiūrovams virš galvų ir kurie vidury vaidinimo įžūliai pareikalavo skirti pinigų batams už tą žygį. Ūmusis Klaudijus uždraudė laivyno jūrininkams avėti batus. Nuo tol šio papročio laikomasi tvirtai. Mes, romėnai, savus papročius puoselėjam.

Kartą apie tai užsiminiau Vespasianui, bet jis manė, kad jūrininkai turi ir toliau vaikščioti basomis, jeigu jau šitaip pripratę. Juk ligi tol tai jiems nepakenkė.

– Kam tos nereikalingos išlaidos, juk ir šiaip laivynui leidžiami beprotiški pinigai, – pasakė jis.

Taigi šiandien jūrų centurionai laiko garbe vaikščioti basomis, nors ištrūkę poilsio mielai užsitraukia puošnius batus.

Rodės, akmuo nuo širdies nusirito, kai Cezarėjoje galų gale, ištraukęs iš jūros pavojų, atidaviau savo brangiąsias skrynias į pažįstamo bankininko saugyklas. Bankininkai privalo pasitikėti vienas kitu. Antraip neįmanus joks išmintingas ir stambus verslas. Aš pasiklioviau tuo žmogum, nors pažinojau jį tik iš laiškų. Tačiau jaunas būdamas jo tėvas tapo mano tėvo bankininku Aleksandrijoje, o gal tik pardavė jam tikrus kelionės dokumentus su paliepimu sumokėti pinigus. Taigi mudu buvome lyg ir pažįstami.

Cezarėjoje žydų maištas buvo nuščiuvęs – graikai, pasinaudoję proga, išžudė ten visas žydų moteris ir net kūdikius. Tad mieste tvyrojo ramuma – mitriai šmirinėjo tik laivai ir sargybinių saugomos mulų vilkstinės, gabenančios legionų ginkluotę prie Jeruzalės. Jopė ir Cezarėja buvo svarbiausi Vespasiano atramos uostai.

Pakeliui į Vespasiano karo stovyklą prie Jeruzalės aš supratau, kad paprastų žydų padėtis beviltiška – jei jų dar buvo likę gyvų. Samariečiai taip pat buvo įsivėlę į sankirtį, ir paveikiai. O legionieriai savo ruožtu neskyrė galilėjiečių nuo samariečių, apskritai žydų neskirstė. Derlinga Galilėja su milijonu gyventojų buvo paversta dykra, tad Romos valstybė patyrė neatitaisomą žalą. Tiesa, Galilėja mums lyg ir nepriklausė, nes dėl senos draugystės buvo perduota valdyti Herodui Agripai.

Susitikęs su Vespasianu ir Titu, pirmiausia prašnekau apie tai. Jiedu priėmė mane kuo nuoširdžiausiai, nes smalsavo, kas dedasi Galijoje ir Romoje. Vespasianas patikino, jog legionieriai įsiutinti ryžtingo žydų pasipriešinimo ir patyrę didelių nuostolių iš aklatikių, puldinėjančių kelius iš kalnų slaptynių. Užtat jis vadams, kurie ramdo kraštą, suteikęs didžiulius įgaliojimus. Tuo metu baudžiamasis būrys kaip tik triuškino ginkluotą žydų atraminę įgulą Negyvosios jūros pakrantėje. Iš jos bokštų lakstė strėlės – juk, pasak patikimų žinių, į ten buvo nugabenta sužeistų aklatikių.

Galėjau paskaityti jiems trumputę paskaitėlę apie žydų tikėjimą bei papročius ir paaiškinti, kad ten tikriausiai esenų atskalos uždara stovykla, kur jie puoselėja savąjį tikėjimą, nes nenori mokėti mokesčio šventyklai, ir kad atsiskyrėliai esenai yra veikiau Jeruzalės priešai nei draugai. Nėra už ką jų persekioti.

Juos rėmė kai kurie kaimuose gyvenantys romieji, kurie nenorėjo arba negalėjo pasišvęsti Dievui, o verčiau likdavo gyventi šeimose, niekam nedarydami žalos. Jei toks romusis priglausdavo sužeistą aklatikį, pagirdydavo ir pavalgydindavo, tai tik dėl tikėjimo nuostatų, o ne maištininkus rėmė. Keliaudamas iš savo palydovų sužinojau, kad romieji globojo bei maitino ir sužeistus Romos legionierius, ir jų žaizdas tvarstė. Tad pasakiau manąs, jog nėra už ką jų galuoti.

Vespasianas suburbėjo, kad aš kitados Britanijoje maža ką nutuokiau apie tikrą karą. Užtat jis verčiau išsiuntęs mane pramogauti ir suteikė karo tribūno ženklus, kai mano tėvas tapo senatorium – veikiau dėl politinių priežasčių, nei už mano paties nuopelnus. Vis dėlto aš jį tikinau, kad vien už sužeistųjų globą žydų kaimiečių žudyti ir menkų jų namelių deginti nevalia.

Titas mane palaikė, nes nepaprastai žavėjosi Herodo Agripos seserimi Berenike, todėl domėjosi žydais. Tiesa, Berenikė, Herodų papročiu, gyveno kraujomaišoj su broliu, tačiau Titas laikėsi nuomonės, jog šiuo atveju jis turįs protingai vertinti žydų papročius. Atrodo, jis turėjo vilčių, kad Berenikė nutrauks teisėtus ryšius su savo broliu ir ims lankytis jo patogioje palapinėje – bent jau naktimis, kai niekas nematys. Bet aš nemaniau galįs į tai kištis.

Buvau skaudžiai įžeistas Vespasiano niekinamos kalbos apie mano

žygį po Britaniją. Todėl pasakiau, kad, jei jis neprieštaraus, aš su malonumu taip pat papramogausiu Jeruzalėje – savom akim apžiūrėsiu gynybinius įrengimus ir pamatysiu jų karinio pasirengimo trūkumus. Juk reikia žinoti, kiek persirengusių partų vadovauja mūrų ir tvirtovės stiprinimui. Partai turėjo savos patirties iš apsiausties ir mūrų gynybos Armėnijoje. Bent jau partų lankininkai stovėjo ant mūrų, tad nevertėjo eiti arčiau nei per strėlės šūvį. Nebuvau toks bukagalvis, kad įsivaizduočiau nelavius žydus akimirksniu išmokus kraupiai taikliai šaudyti iš lankų.

Mano siūlymas sudomino Vespasianą. Primerkęs akis jis pasižiūrėjo į mane, atgalia ranka nusišluostė lūpas, nusikvatojo ir paaiškino kaip vyriausiasis vadas nieku gyvu negalįs prisiimti atsakomybės už Romos senato narį, kuris leidžiasi į tokį didelį pavojų, – jei tik aš nejuokauju. Man pakliuvus į nelaisvę, žydai reikalautų iš jo nuolaidų. O gėdinga mano mirtis užtrauktų gėdą visai Romai ir jam pačiam. Neronui gal dar šautų galvon, kad jis, Vespasianas, tyčia atsikratęs jo draugo.

Vespasianas klastingai pasižiūrėjo į mane, tačiau numaniau mažas jo gudrybes. Užtat pasakiau, kad dėl valstybės labo draugystę teks užmiršti. Ir jis neturįs už ką manęs vadinti Nerono draugu. Mudu turėtume būt atviri vienas kitam. Tik Romos labas ir tėvynės klotis mums šviečia kelrodėm žvaigždėm kautynių lauke, kur žliugsi kraujas ir lavonai dvokia, plėšriųjų paukščių draskomi, ir kur legionieriai tartum odmaišiai saulėkaitoj džiūsta ant Jeruzalės mūrų.

Pakėliau balsą prabildamas su senate išmokta retoriška didybe. Vespasianas draugiškai paplekšnojo man per petį dideliu valstietišku delnu ir patikino nė kiek neabejojąs mano gerais siekiais, bet pasitikįs manim kaip tvirtu tėvynės mylėtoju. Tik jam galvon netelpanti mintis, kad aš galėčiau nusigaut anapus Jeruzalės mūrų ir išduoti jo karines paslaptis, – turbūt nesu toks kvailas. Juk net ir tvirtas vyras kankinamas neišlaiko liežuvio už dantų. O žydai geriausiai moką išgauti karines paslaptis. Svarbiausia savo priederme jis esą laikąs mano gyvasties ir saugumo gynimą, kad jau savo noru atsidaviau jo globai.

Jis maloniai supažindino mane su savo patarėju žydu Juozapu – maišto vadu, kuris apgavo savo draugus, kartu su jais nusprendęs nusižudyti, kad nepakliūtų romėnams į nagus. Leido savo draugams numirti, o pats pasidavė ir išgelbėjo gyvybę pranašyste, jog Vespasianas kada nors taps imperatorium. Vespasianas juoko dėlei sukaustė jį aukso grandinėmis ir pažadėjo išlaisvinti, kai pranašystė išsipildys. Vėliau tas žydas įžūliai pasivadino Flavijum Juozapu.

Nuo pat pirmos akimirkos jaučiau pasidygėjimą ir pasišlykštėjimą tuo niekingu išdaviku ir atskalūnu ir vėlesnė jo, kaip rašytojo, šlovė nieku gyvu neužblėsino tų jausmų, – greičiau priešingai. Savo didžiuliame veikale apie žydų maištą jis, manding, išpūtė tų įvykių reikšmę,

o, svarbiausia, – įnikęs vardyti smulkmenas, parašė veikalą nepatveriamai nuobodžiai.

Prastos mano nuomonės visai nelėmė tai, kad savo veikale jis net nepaminėjo mano vardo, nors kaip tik mano dėka apsiaustis buvo užvilkinta, kada aš savom akim įvertinau mūrų tikrąją padėtį. Vespasianas tuo politiškai svarbiu metu bereik nesiuntinėjo apmokytų legionų prie galingų mūrų, nes miesto apgultis ir badas tuolaik lengvino jam kelią. Bergždi puldinėjimai ir karių netektys būtų tik pakurstę legionierių priešiškumą Vespasianui, o šitai galėjo sugriauti ir visus mano ketinimus.

Bet man niekados nereikėjo istorinės šlovės, tad neverta jaudintis ir dėl to, kad kažkoks niekingas žydas savo veikale manęs nepaminėjo. Niekuomet negiežiu ant niekingų žmogystų ir nekeršiju už įžeidimus, jei nepasitaiko ypač palanki proga. Juk tik žmogus esu.

Per savo atleistinį aš netgi pasisiūliau išleisti Flavijaus Juozapo veikalus – ir „Žydų karą", ir jo pasakojimus apie žydų istoriją bei papročius, nors juose daug netiesos, tačiau Juozapas, nepaisydamas mano pasiūlytų naudingų sąlygų, išdidžiai atsakė laikąs kitą – žydą leidėją – geresniu už mane. Leidau vogtinai išleisti sutrumpintą „Žydų karą", nes paaiškėjo, kad knyga nelauktai paklausi. Juk tas mano atleistinis turėjo išmaitinti šeimą ir seną motiną, tad aš neprieštaravau jo naudingam siūlymui, nes kas nors kitas būtų tą patį padaręs.

Po teisybei, aš apie tą vyrą užsiminiau tik dėl to, kad jis, įtaikaudamas Vespasianui, ėmė juodinti mano ketinimus. Jo žiniomis, mieste valdžią paėmė nirčiausių aklatikių partija, kuri veikė be jokio gailesčio, tad apsiaustieji galabijo vieni kitus aršiau nei per karą su romėnais. Bet taip visada nutinka per maištą. Ryžtingiausieji visuomet laimi, iki jiems ateina laikas skaudžiai sumokėti už savo pergalę.

Juozapo manymu, po ryžtingųjų pergalės mieste vaikščioti buvo pernelyg pavojinga, net neįmanu. Pernelyg daug jis esą prarado ten pasiųstų šnipų, nors jie buvo žydai ir pažinojo miestą taip puikiai, kad galėjo vaikštinėti užsimerkę nakties juodybėj. Aš tarstelėjau ketinąs laikytis maištininkų draudimo vaikštinėti nakties juodybėj – verčiau vaikštinėti tik dienos skaistybėj ir atsimerkęs. Žydų aukščiausioji taryba dėl visa ko man skirs ginkluotą palydą, tad niekas man nepadarys nieko bloga.

Juozapas nusišaipęs atkirto, kad aš nė nenutuokiu, į kokį širšių lizdą lendu. Jei kaip nors įsigausiu į Jeruzalę, tai jau niekados iš ten nebeištrūksiu. Dar kiek pasukęs uodegą jis vis dėlto davė man miesto žemėlapį. Želdindamasis barzdą aš jį gerai išmokau.

Kažin ar barzda būtų mane apsaugojus, nes ir legionieriai – atkaklūs žydų priešai – želdinosi barzdas, ir Vespasianas jų už tai nebaudė. Jis net leido legionieriams keisti plakimą į pinigines baudas. Ir už tai ka-

riai jį mylėjo. Be to, vargu ar kariai būtų laikęsi įsakymo karo žygyje skustis barzdas, nes jo paties sūnus, meilydamas patikti gražuolei Berenikei, užsiaugino švelnutėlę barzdą.

Ištyręs, kad į miestą gali pakliūti tik susiradęs saugiausią vietą ir neapšaudomą plotą, vaikščiojau ratais apie Jeruzalę, rūpestingai žiūrėdamas, kad mane pasiektų priešų strėlės ir svaidyklėm laidomi akmenys, nors tikrai ne dėl tuščios garbės lindau į pavojų. Dėl tavęs tai dariau. Užtat vilkėjau kietesnius šarvus ir šalmą užsivožiau ant galvos, nors ginkluotė spaudė mano aptukusį kūną ir eidamas aš šniokštavau ir prakaitavau. Tačiau per tas dienas keliais svarais sublogau ir šarvų dirželiai jau nebeveržė. Tai buvo tik į naudą sveikatai.

Sukdamas ratą po rato apie miestą, užėjau žydų bausmės vietą, kur Jėzus Nazarietis buvo nukryžiuotas. Žinojau, kad nedidelė kalvelė panaši į žmogaus kaukolę, todėl taip ir vadinama. Susiradau kapo uolą, kur Jėzus Nazarietis trečią dieną prisikėlė iš mirusiųjų. Lengvai suradau, nes miestą apgulę romėnai buvo tą vietą plikai apkapoję ir net krūmus iškirtę, idant pasalūnai neturėtų kur pasislėpti. Aptikau daug kapų, bet nežinojau, kuris tikras, nes tėvas man tą vietą buvo nusakęs tik apytikriai.

Kai aš, žvangėdamas šarvais ir šniokštuodamas, valkiojausi aplink miestą, legionieriai juokėsi iš manęs tikindami, jog aš tikrai nerasiu nė pėdos neapšaudomo ploto ir iki mūrų nenusigausiu. Taip puikiai esą partai suruošė Jeruzalės gynybą. Manęs pridengti vadinamuoju skydiniu stogu jie nepanoro, nes nuo mūrų ant manęs, panašaus į vėžlį, buvo pilamas lydytas švinas. Legionieriai šaipiai klausinėjo, kodėl mano šalmo nepuošia skiauterė ir ko aš jų nenudžiuginu plačia raudona apsiausto juosta. Vis dėlto aš nebuvau toks paikas – deramai vertinau partų lankininkus. Ir savo rangu nesipuikavau – raudonus batus buvau palikęs palapinėje.

Kol mirsiu, neužmiršiu tvaskios Jeruzalės šventyklos, iškilusios virš mūrų – auštant žydros tartum svajonė, o saulei slėnyje užgesus – plūstančios krauju. Herodo šventykla iš tiesų buvo pasaulio stebuklas. Po kelių dešimtmečių statybos ji kaip tik buvo užbaigta. Bet žmogaus akys jos daugiau neparegės. Žydai patys kalti, kad ji buvo sugriauta. Aš pats nenorėjau prisidėti prie griovėjų. Juk tai buvo nepaprastas statinys.

Tuolaik man kilusias mintis apie tikėjimą pakurstė žinojimas, kad aš lendu į mirtiną pavojų dėl tavo ateities, todėl susijaudinau taip, kaip mano amžiaus vyrui nederėjo. Pagalvojęs apie Jėzų Nazarietį ir krikščionis, pats sau nusprendžiau visomis jėgomis padėti jiems atsikratyti tų žydiškų bergždybių, kurias jie net po Pauliaus karštų pastangų ir Kefo taikinimų tempėsi iš paskos nuolankiai it kokias grandines.

Atrodė, kad laikas tarytum dirba krikščionims, nors po Romos gaisro Neronas žiauriai nuleido kraują neapipjaustytųjų partijai. Jeruzalės

maištas Romoje pažadino tokią apmaudžią neapykantą žydams, kad neapipjaustyti krikščionys deramai šitai įvertino ir jau nesileido aklai vedami žydų krikščionių. Savaip paveikė ir išmintingas sadukėjų partijos poelgis, nes laikinai iškilusi Jeruzalės valdžion ir gavusi teisę skirti vyriausiąjį šventiką, ši, neprašydama romėnų leidimo, įsakė saviems aklatikiams užmėtyti akmenimis net Jokūbą, kuris griežtai reikalavo laikytis Įstatymo, apsipjaustyti ir daryti gerus darbus. Sadukėjų valdymo laikotarpis truko tiktai pusę metų ir fariziejai galop nuplėšė anųjų išrinktam vyriausiajam žyniui ausį, idant šis dėl kūno kliaudos visam amžiui paliktų netinkamas eiti aukštų pareigų. Bet po Jokūbo mirties Romos krikščionims buvo lengviau.

Tačiau iš tikrųjų aš netikiu politine krikščionių ateitimi – net geriausio imperatoriaus valdymo laikais, – juk tarp savęs jie baisiai kivirčniai niaujasi. Tik dėl savo tėvo aš prijaučiu Jėzui Nazariečiui ir jo mokymui. Prieš kokius metus, kęsdamas baisiausius skrandžio skausmus, buvau bemaž pasirengęs pripažinti jį Dievo Sūnum ir žmonijos atpirkėju, jei tik jis manęs pasigailės.

Galimas daiktas, jis ir man yra skyręs kokią nors užduotį, jei Galilėjos jūros pakrantėje stebuklingai išpranašavo mano tėvui mirtį dėl Jo garbės. Tiesa, aš nelabai suvokiu, kaip kraujas gali lietis dėl garbės, kada kalaviju nukertama galva. Bet tai mano tėvo ir Jėzaus Nazariečio tarpusavio reikalas, kurį jiedu jau tikriausiai išsiaiškino, jei tik mano tėvas apie neregimą karalystę sakė tiesą.

Daug galvojau apie švelnų ir geraširdį savo tėvą, kai maitų ir šlapimo smarvės smelkiamas vaikštinėjau apie Jeruzalės mūrus. Galutinai prapuolė apmaudas, kurį širdies gilumoje vis dar jaučiau jam už dėmesio stoką vaikystėje. Geriau supratau jį pagalvojęs, koks sunkus uždavinys manęs laukia auginant tave, kad būtum vertas savo titulo, nors tu patiri tiek tėvo, tiek motinos švelnumą, o dar ir krikštamotės Antonijos palikimą turi. Retas gali susegti vyrišką togą paties dieviškojo Augusto antpetine sege, kurią jis segėjo Akcijaus jūros mūšyje, kai įveikė tavo motinos senelės tėvą Marką Antonijų. Štai ir vėl prisiminiau Antoniją.

Vakarais uoliai gerdavau iš aptrinto motinos medinio puodelio, nes jaučiau, kad man reikia kuo didesnės laimės įgyvendinant tą pavojingą užmačią. Vespasianas tebeturėjo apdaužytą savo senelės sidabrinę taurę. Iš Britanijos laikų jis dar prisiminė mano medinį puodelį ir prisipažino, jog tėviškai buvo pamilęs mane už tai, kad gerbiau savo motinos atminimą ir į karą sidabrinių dubenų bei aukso taurių nesiėmiau, kaip daro daugis turtingų raitelių. Šitokie raiteliai masina priešą, o ir plėšikai juos pasaliai puola. Mudviejų tvirtos draugystės ženklan paeiliui išgėrėme iš šventų šeimos indų, nes man rodės, kad reikia leisti Vespasianui išgerti iš Fortūnos taurės. Jam juk reikėjo kuo didžiausios laimės.

Aš svarsčiau, ar rengtis žydišku drabužiu, kai eisiu į miestą, vis dėlto nusprendžiau, kad persistengčiau, nes stovykloje buvo nukryžiuota daugybė žydų prekiautojų, įspėjant kitus, kurie tamsumoj tykins prie mūrų su žiniomis apie romėnų ketinimus bei naujas karo mašinas.

Ant galvos buvau užsivožęs šalmą, apsivilkęs odinį krūtinšarvį, švininius šarvus ir antblauzdžius, kai skaisčioj dienos šviesoj pagaliau puoliau bėgti prie pasirinktos mūro vietos. Maniau, kad šarvai apsaugos mane nuo pirmų smūgių, jei tik nusigausiu į miestą. Sargybiniai buvo gavę nurodymą tirštai laidyti strėles pavymui ir smarkiu erzeliu atkreipti žydų dėmesį į mane.

Jie tą įsakymą vykdė taip uoliai, kad man į kulną įsmigo strėlė ir nuo tol aš šlubuoju antra koja. Nusprendžiau išsiaiškinti, kas tas pastangusis lankininkas, – jei tik gyvas pargrįšiu į stovyklą, – ir už įsakymo pažeidimą nubausti jį griežčiausia bausme pagal karo įstatymus. Juk jiems buvo įsakyta šaudyti pro šalį, nors iš labai arti. Bet paskui, kai galų gale laimingai grįžau, buvau toks patenkintas, kad neieškojau to nemokšos lankininko. Juk dėl to sužeidimo žydai greičiau manimi patikėjo. Be to, vėliau išsipildė karščiausia mano viltis – šitai buvo priskirta mano nuopelnams.

Išsityčioję iš manęs žydai strėlėmis ir akmenimis atrėmė romėnų karių sargybą, mėginusią mane sugauti. Mano širdgėlai, vykdydami tą užduotį, žuvo du puikūs legionieriai, kurių šeimomis aš vėliau pasirūpinau. Jiedu priklausė 15 legionui, atkakusiam net iš Panonijos, taigi jie daugiau nebeišvydo numylėtų nendrinių Tonavos aukštupio pakrančių, nes per mane krito tūkstantį kartų prakeiktoj žydų žemėj.

Karštai priprašyti žydai galų gale nuleido nuo mūro pintinę ir užsikėlė mane aukštyn. Kylant tuo kabalduojančiu krepšiu mano gyvybei grėsė didžiausias pavojus, tad, apmiręs iš baimės, strėlę iš kulno išsitraukiau be skausmo. Akstinai kulnyje paliko ir vėliau supūliavo, tad, kai sugrįžau stovyklon, man prireikė gydytojo pjūvio. Tuomet, aišku, blioviau visa gerkle. Štai kodėl aš šlubuoju. Per pretorionų gydytoją jau buvau įgijęs nemalonios patirties, tad turėjau numanyti, kuo viskas pasibaigs.

Tačiau tik tie pretorionų gydytojo palikti randai mane išgelbėjo. Nudraskę romėnišką kario apdarą, žydai galų gale leido man šį tą pasakyti, tad suspėjau paaiškinti esąs apipjaustytas atsivertęs žydas. Šituo jie savom akim išsyk įsitikino ir pradėjo šiek tiek geriau su manim elgtis. Bet aš nenoriu prisiminti tos skausmingos apklausos, kai žydišku drabužiu apsitaisęs žvalgų centurionas partas tikrino mano tapatumą ir pasakojimo tikrumą, iki suprato galįs perduoti mane tikriems žydams.

Tik pasakysiu, kad nuplėšti nykščių nagai atauga palyginti greitai. Žinau tai iš savo patirties. Vis dėlto tų nykščių nagų nepriskyrė prie mano karinių nuopelnų. Šiuo požiūriu karo įstatymai neteisingi, nes

dėl benagių nykščių patyriau gerokai daugiau sunkumų, nei vaikštinėdamas prie mūrų lyjant akmenim. O šitai laikoma nuopelnu.

Aklatikių žydų aukščiausiajai tarybai pateikiau Romos Julijaus Cezario sinagogos išduotą pasitikėjimo liudijimą bei slaptą derybų įgaliojimą. Šiuos brangius dokumentus aš buvau pasislėpęs po drabužiais ir, žinoma, nerodžiau jų net Vespasianui, nes jie buvo slapti. Partas jų neįskaitė, nes buvo parašyti šventąja žydų kalba ir užantspauduoti Dovydo žvaigžde.

Sinagogos taryba, kuri tebėra įtakingiausia Romoje, – nors dėl politinių ir visuomeninių priežasčių užgrobta sadukėjų, – laiške pasakojo apie dideles paslaugas, kurias aš padariau Romos žydams, kai šie buvo persekiojami dėl Jeruzalės maišto. Kaip mano nuopelną jie paminėjo ir Pauliaus bei Kefo baudimus, nes žinojo Jeruzalės žydus neapkenčiant tų maro nešiotojų lygiai taip, kaip patys nekentė. Aukščiausiosios tarybos nariai susijaudino ir susmalso, kas įvyko Romoje, nes jau keletą mėnesių tikslių žinių jiems atlakindavo tik egiptietiški balandžiai. Bet ir tuos Titas išgaudydavo mokytais karo sakalais, – jei tik išbadėję Jeruzalės gyventojai nenusukdavo sprandų, nespėjus tiems atlėkti su žiniom ligi balandinės šventyklos kieme.

Kad žydams nekiltų kokia pagunda, saugumo sumetimais, aš nepasisakiau, kad esu Romos senato narys, tik prisipažinau esąs įtakingas Romos raitelis. Juk ir įgaliojime taip buvau liepęs parašyti. Žinoma, aš patvirtinau, kaip naujas atsivertėlis, – o tai neva matyti iš randų, – norįs visas jėgas skirti Jeruzalei ir jos šventyklos labui. Todėl neva, būdamas karo tribūnas, prisidėjau prie Vespasiano kariuomenės ir įtikinau jį galįs iššnipinėti Jeruzalėje naudingų žinių. Strėlės į kulną man pataikė netyčia, bet sargybinių puldinėjimas prie manęs – gudri romėnų apgaulė.

Mano atvirumas žydų aukščiausiąją tarybą taip paveikė, kad palaikė tiesa tai, ką jiems išklojau, ir įtikėjo manimi tiek, kiek galima tikėti karo sąlygomis. Man buvo leista gana laisvai vaikštinėti po miestą, saugomam tik barzdotų sargybinių degančiom akim, nors, tiesą sakant, bijojau jų labiau, negu bado išsekintų miestiečių. Ir šventykloje galėjau lankytis, nes buvau apipjaustytas. Taigi buvau vienas iš paskutiniųjų, regėjusių visą tą tiesiog neįtikimą Jeruzalės šventyklos ištaigą.

Galėjau savom akim įsitikinti, kad auksinė septynšakė žvakidė, aukso indai ir Artumo duona tebėra, – šitoks didžiulis turtas! Ir atrodė, kad niekas nė neketina jų slėpti. Šitaip karštai tie kvaili aklatikiai kliovėsi statinio šventumu ir visagalybe! Protingas žmogus nepatikės, bet vis tiek pasakysiu, jog net didžiulio šventyklos lobio buvo paimta tiktai nedidelė dalis – ginklams įsigyti ir mūrams sutvirtinti. Žydai mieliau savo noru, be atlygio dirbo sunkų darbą, nei lietė šventyklos lobį. Jis buvo paslėptas kalno viduje, už grotom apkaltų durų. Šventyklos kal-

nas su piligrimų būstais ir slaptais koridoriais atrodė tarsi bičių korys. Tačiau žmogus nieko neįmano paslėpti taip gerai, kad kitas nerastų – net uoliai pasistengęs ir numatydamas, jog slėpėjų yra daugiau nei vienas, o slaptavietė jam apytikriai žinoma.

Pats tuo įsitikinau, atradęs paslaptingą Tigelino archyvo slėptuvę. Manau, kad tas archyvas, senatui prisidedant, galėjo gerokai numenkti. Juk iš to archyvo aiškėjo valstybiniai ir asmeniniai daugybės senųjų giminių narių bjauriausi nusikaltimai. Kvaili buvo tie, kurie sukurstė liaudį reikalauti atiduoti žvėrims Tigeliną. Po mirties jis juk kėlė jiems didesnę grėsmę nei gyvas, jeigu tiktai jo archyvas būt pakliuvęs kokiam žiauruoliui į nagus.

Žinoma, Tigelino lobį perdaviau Vespasianui, pats sau pasilikdamas tik keletą bičiulio atminų, tačiau apie slaptus dokumentus neprasitariau nė žodžiu, o Vespasianas apie juos ir neklausė, nes jis juk išmintingesnis ir gudresnis, nei galėtum spręsti iš jo rodomo šiurkštumo. Tiesa, įteikiau lobį sunkia širdimi, nes ten buvo du milijonai visaverčių auksinių sestercijų, kuriuos kaip išpirką išvykdamas iš Romos buvau davęs Tigelinui. Tigelinas buvo vienintelis žmogus, kuris galėjo suabejoti gerais mano tikslais ir man sukliudyti.

Puikiai prisimenu, kaip jis manęs įtariai paklausė:

– Kodėl tu neprašytas duodi man šitokią didelę sumą?

– Kad mudviejų draugystė būtų tvirtesnė, – atsakiau nuoširdžiai. – O dar ir todėl, kad žinau tave gebėsiant panaudoti šiuos pinigus pagal paskirtį, jei ateis juodos dienos. Tesaugo visi Romos dievai mus nuo šito.

Pinigai išliko, nes Tigelinas buvo godūnas. Bet jis, aišku, žinojo, kur dėti pinigus, kai išmuš valanda. Juk kaip tik jis įkalbėjo pretorionus atsimesti nuo Nerono, supratęs, kad ir jo uodega svyla. Daugiau jam niekas pikta nelinkėjo. Galba su juo elgėsi gerai. Tik Otonas jį nugalabijo, pajutęs, kad jo paties laivelis jau per smarkiai siūbuoja ant atsitiktinių liaudies prielankumo bangų. Visada gailestavau dėl bergždžios Tigelino mirties. Po skaudžių jaunystės išgyvenimų jis buvo nusipelnęs geresnių dienų. O paskutiniais Nerono valdymo metais turėjo gyventi nuolatinėje įtampoje, užtat naktimis jį kamavo nemiga ir buvo pasidaręs dar šiurkštesnis.

Bet kodėl čia jį prisimenu? Svarbiausią savo užduotį apgultoje Jeruzalėje atlikau – savom akim įsitikinau, kad lobis tebėra kur buvęs ir prieinamas. Tikėjau, kad mūsų apsiaustis parengta taip, kad iš Jeruzalės net žiurkė nepaspruks su pinigu dantyse.

Turbūt pats supranti, jog dėl tavo ateities aš be apčiuopiamo naudos laido negalėjau Vespasianui skolinti tų dvidešimties Cezarėjoje saugomų geležinių skrynių. Tikėjau jo sąžiningumu, tačiau Romos piniginiai reikalai mano ir kitų piniguočių dėka buvo sujaukti, o dar ir pilie-

tinis karas grėsė. Turėjau būti tikras, kad man bus atlyginta. Tik todėl lindau pavojun ir broviausi į Jeruzalę.

Žinoma, taip pat kaupiau žinias apie miesto gynybą, mūrų tvirtumą, svaidykles, maisto išteklius bei vandens atsargas, nes ir man buvo naudinga, kad šiuos duomenis gautų Vespasianas. Miesto požeminėse saugyklose vandens buvo sočiai. Apsiausties pradžioje Vespasianas su didelėm viltim kaipmat sugadino vandentiekį, kurį prieš kokius keturiasdešimt metų nutiesė prokuratorius Poncijus Pilotas. Žydai kitados nirčiai priešinosi vandentiekio tiesimui, nes nenorėjo, kad vanduo tekėtų iš užmiesčio. Juk tos saugyklos liudijo, kaip ilgai ruoštasi maištui, laukiant palankios progos.

Tačiau maisto atsargų mieste nebuvo. Mačiau sunykusias motinas, kurios, pavirtusios šešėliais, laikė ant rankų kaulėtus vaikelius, bergždžiai spausdamos iš krūtų paskutinius pieno lašus. Ir senelių pagailėjau, nes jie visai negaudavo valgyti. Visą maistą susiglemždavo aklatikiai, kovojantys ginklais ir stiprinantys mūrus.

Miesto turguje mačiau, kad balandis ir žiurkė – brangenybės, sidabru kainavo tiek kiek svėrė. Įtariai pauosčiau saldžiai atsiduodančią mėsą, kurios – bent jau aš – baisiausios bėdos ištiktas neimčiau burnon, nes nujaučiau, kieno ta mėsa. Bet net ji buvo paklausi, jei tik kraujas buvo nuleistas, kaip liepia Įstatymas, iki dvasiai išeinant. Kraujo jie nelietė, nors per kasdienius aukojimus ir labai daug buvo jo pririnkę.

Aplink šventyklą ganėsi bandos avių, kurios buvo saugomos kasdienėms kraugerio Jahvės aukoms, tačiau išbadėjusios minios net ir šiųjų nelietė. Jų bemaž nereikėjo saugoti, nes tai šventi gyviai. O šventikai ir aukščiausiosios tarybos nariai tebebuvo įkūnūs kaip anksčiau.

Žydų tautos kančios gulė man ant širdies, nes ant nesuprantamo Dievo svarstyklių lėkščių net žydo ašara, manding, sveria tiek pat kiek romėno, o už suaugusiųjų ašaras svoringesnės buvo tiktai vaikų ašaros – nesvarbu, kokia kalba jie šneka ir kokia jų odos spalva. Tačiau apsiausties vilkinimas buvo neišvengiamas dėl politinių priežasčių. Savo baisiu atšakumu žydai patys prisišaukė tokią dalią.

Apie ginklų sudėjimą ar bent derybas su romėnais užsiminęs žydas būdavo čia pat nužudomas ir turbūt pakliūdavo į mėsos turgų, – bent aš taip manau. Nūsdamas sužadinti gailestį, tas melagis Juozapas savo istorijoje mini tik vieną moterį, kuri suvalgė savo vaiką. Bet Jeruzalėje šitai nutikdavo taip dažnai, kad jis turėjo šitai paminėti vardan istorinės tiesos.

Vėliau siūliau Juozapui deramą atlygį už tai, kad mano leidykla platintų „Žydų karą", nors mes ir šiaip turėjom juridinę knygos leidimo teisę. Tačiau Juozapas, perimtas didystės, nepanoro tų pinigų, tik kėlė triukšmą kaip tikras rašytojas dėl veikalo sutrumpinimų, kuriuos, mano galva, reikėjo padaryti, kad veikalą greičiau išpirktų. Net aš jo ne-

įtikinau, kad šie sutrumpinimai tik pataisė nepakenčiamai ištęstą knygą. Vis dėlto mūsų pavadinimą „Žydų maištas" liepiau pakeisti į „Žydų karas", nes jis šito primygtinai reikalavo ir grasino skųstis pačiam imperatoriui. Esą triumfas švenčiamas ne sužlugdžius maištą, o laimėjus karą. Štai tokie tušti tie rašytojai!

Ar minėjau, kad ir jaunasis Lukanas, tas savo motinos skundikas, kraujui siurenant iš kūno, taisinėjo tas savo pilietinio karo poemos vietas, kur pasakojama apie nuniokojimus? Aš savo prisiminimais nesiekiu pomirtinės šlovės. Tik viliuosi, kad tu, perskaitęs juos, suprasi, jog nėra už ką niekinti tėvo, ir pamėginsi nors kiek suprasti mane, kai manęs nebebus.

Kai susitarėm, kokias klaidingas žinias apie miesto gynybą perduosiu Vespasianui ir kaip Romos Julijaus Cezario sinagoga, neužsitraukdama bėdos, slapčiom parems žydų maištą, aukščiausioji taryba mane paleido. Bet požeminiu koridoriumi vedė mane iš miesto užrištom akim ir išstūmė į uolynę, kur trešo lavonai. Nusibrozdinau kelius ir alkūnes klydinėdamas uolynėje, o parklupęs netgi įkišau ranką į išpampusio kūno minkštą pilvą, nes žydai man uždraudė nusismaukti raištį nuo akių iki nurodyto meto. Antraip, pagrasino, be gailesčio paleisią strėlę į mane.

Per tą laiką jie suspėjo paslėpti koridoriaus angą taip sumaniai, kad mes vargiai ją suradom. Nors galų gale suradom, nes man pačiam buvo naudinga užkimšti visas koridorių angas, vedančias iš miesto. Tai, kaip aš buvau išvestas, paakino mus ieškoti išėjimų tiesiog neįtikimose vietose. Pasiūliau legionieriams už piniginį atlygį juos atkasti. Tačiau per tuos metus jie rado tik tris tokius išėjimus. O aš sugrįžęs iš Jeruzalės kurį laiką būgštavau prarasiąs tavo ateičiai numatytas lėšas. Bet nevertėjo rūpintis. Kai Titas galų gale užėmė miestą, lobio niekas nebuvo palietęs. Taigi Vespasianas sumokėjo skolą.

Bet dar maždaug metus užtrukau Rytuose, neramus blaškydamasis po Vespasiano stovyklą, kol galų gale atėjo laikas įgyvendinti ketinimus.

KETURIOLIKTOJI KNYGA

Vespasianas

Laukdamas lemtingosios dienos, aš apylankomis vis užsimindavau apie savus ketinimus Vespasianui, kuris, aišku, iš pusės žodžio suprasdavo užuominas, bet buvo atsargus. Neronas mirė kitą pavasarį, – jeigu mirė. Per vienerius metus Romą valdė net trys imperatoriai: Galba, Otonas ir Vitelijus. Netgi keturi, jei dar priskaičiuočiau aštuoniolikmetį Domicianą, kuris begėdiškai užgrobė valdžią ir pasiskelbė imperatorium vietoj tėvo. Bet tas jo valdymas neilgai truko.

Įdomu tai, kad po Galbos imperatoriumi tapo Otonas. Vadinasi, Popėja būtų tapusi imperatoriene, net jei nebūtų išsiskyrusi su Otonu, tad žydų pranašystė buvo tarsi antrąsyk patvirtinta. Aš nesu prietaringas, bet kiekvienas protingas žmogus turi sykiais kreipti dėmesį į visus ženklus ir pranašystes.

Nešneku apie uodeguotąją žvaigždę, apie kurią vis kliedi Klaudija, kuri pirmąsyk pasirodė tavo gimimo naktį ir tą rudenį šiurpu krėtė Romą. Daugybė nesuprantamų ir nuostabių dalykų vyksta danguje. Kartais ugninės žvaigždžių juostos ima ir nusileidžia žemėn – kaip kitados, kai mudu su Klaudija pėsčiavom dūsuojančio Tiberio pakrante, vakariniams debesims virš Romos gaisruojant. Ta žvaigždė kažką reiškė, nors tada šito aš dar nesuvokiau.

Bet kad jau prisiminiau Otoną, tai papasakosiu, jog aš, žinoma, nustėrau išgirdęs, kad jo kariai tyčiomis sudaužė mano neįkainojamas graikiškas vazas Cerėje, nors man rodės, kad Otonas negriežia ant manęs danties.

Paskui Vitelijus, išgirdęs apie Galbos mirtį, paėmė vadeles su Reino legionų parama. Man atrodo, greitą Otono žlugimą lėmė tai, kad jam pakako įžūlumo iš Marso šventyklos pagrobti tavo protėvio Julijaus Cezario šventą kalaviją, į kurį jis neturėjo jokios juridinės nei dorinės teisės. Tą teisę turi tiktai tu, Julijau Antonijau Klaudijau, kuris atsiradai tiek iš Julijų, tiek iš Antonianų per moteriškąją liniją, kaip ir kiti Julijų giminės imperatoriai. Laimė, kalavijas buvo sugrąžintas ir vėl pašventintas Marso šventykloje.

Otono legionai Betriake patyrė nuostolių ir jis nusprendė nusižudyti, nes nenorėjo vilkinti pilietinio karo, nors būtų gebėjęs sutelkti naujų būrių. Paskutinį laišką jis parašė Nerono našlei Statilijai Mesalinai apgailestaudamas, kad negali tesėti pažado ir jos vesti. Savo kūną ir pomirtinę šlovę jis nederamai jausmingu laišku patikėjo Statilijai.

Taigi per trumputį laiko tarpsnį Statilijai teko du imperatorių kapai. Otono kapą Statilija apleido, nes tas norėjo vesti ją tik iš tuštybės, mat meilijo į sutuoktines gauti liaudies mylimo Nerono našlę ir šitaip sustiprinti savo politinę padėtį. Vis dėlto Statilija Mesalina tebėra patraukli moteris. Sako, savo meilės menu ji geba puikiai atlyginti už tai, kad dovanoja tik suvytusį kūną. Aš pats to nepatyriau, bet mane tuo tikino daugis teisingų vyrų.

Apie Aulą Vitelijų gana paminėti, kad ankstyvą jaunystę jis nugyveno Kapryje, būdamas imperatoriaus Tiberijaus palydovas. Jo įžymaus tėvo nuopelnus valstybei aš mielai pripažįstu, tačiau Aulas buvo toks ištvirkęs, kad net jo paties tėvas nedavė jam prokonsulo pareigų. Jis spėjo pelnyti palankumą net trijų valdovų – bet veikiau ydomis nei dorybėmis. Neronas prisiskyrė jį prie draugų, tačiau aš su juo niekados nesusidraugavau. Priešingai, kaip įmanydamas lenkiausi jo draugijos. Apie jo nedorumą pasakysiu tik tiek, kad Betriako mūšio lauke jis patraukė šnervėmis oro ir garsiai išrėkė: „Gardžiai kvepia negyvas priešas, bet kritęs tautietis dar gardžiau!"

Jis atliko tiktai vieną garbingą darbą – nepaisydamas senato nusiteikimo, išdrįso aukoti už mirusį Neroną Marso lauke, dalyvaujant visoms žynių kolegijoms, ir per iškilmingą puotą pareikalavo, kad gabiausias Romos citrinininkas dainuotų tik Nerono dainas, kurios vadinamos imperatoriaus dainomis. Ir pirmas šoko ploti katučių taip karštai, kaip Neronui gyvam esant. Šitaip jis atsiteisė propretoriui Julijui Vindikui už bjaurų laišką Neronui, nuo kurio prasidėjo pilietinis karas. Laiške Vindikas pavadino Neroną prastu citrininku, žinodamas, kad šitai tąjį žeidžia skaudžiausiai.

Vitelijus, manding, padarė nesuvokiamą politinę klaidą, nuostatu paleisdamas pretorionų kohortas ir įsakydamas mirtimi nubausti šimtą dvidešimt vyrų – karo tribūnų bei centurionų, atsakingiausių už Galbos nužudymą. Juk tie kariai buvo nusipelnę veikiau jo atlygio nei bausmės. Nenuostabu, kad tas jo pasišvaistymas kalaviju pakurstė protingų legionų vadų abejones dėl jo gebėjimo būti imperatorium.

Kitų žiaurių žmogžudysčių, kurių aukomis tapo daug kilmingų vyrų, net neminėsiu. Tik pasakysiu, kad jis nesigailėjo net pinigingų, iš kurių būtų pešęs naudos, ir tikėdamasis neva dar lengviau gauti grobį liepė nubausti juos mirtimi ir nusavino jų turtą, nesučiuopęs, kad verčiau karvę melžti, nei skersti.

Mano turto jis irgi gviešėsi, bet bergždžiai, nors mėgino parduoti viešai mano namą Romoje. Mano užpelnytą garbę įrodo tai, kad per viešą pardavimą jis nesulaukė nė vieno priimtino siūlymo. Manau, jog ne dėl baimės, o veikiau dėl Romos bankininkų didelės pagarbos, kurią pelniau savo sandoriais.

Aštuntą Vitelijaus valdymo mėnesį gautos žinios mane įtikino, kad

galų gale atėjo laikas įkalbėti Vespasianą. Už tai, kad paremsiu jį visu savo turtu, aš paprašiau tik tvirtai pažadėti man tam tikrą dalį nuo Jeruzalės šventyklos lobio ir kitokio karo grobio. Sakydamas „savo turtu", aš turiu galvoje tas dvidešimt geležinių skrynių su auksiniais pinigais. Žinoma, tai buvo dar ne visas mano turtas – aš tik norėjau jį įtikinti, kaip tvirtai kliaujuosi jo galimybėmis tapti imperatorium.

Atsargusis Vespasianas spyrėsi taip ilgai, kad galų gale mano patartas Titas turėjo suklastoti laišką, kuriuo pats Galba neva paskyrė Vespasianą savo įpėdiniu. Titas buvo sumaniausias iš visų mano sutiktų klastotojų – gebėjo tiksliai padirbti bet kokią rašyseną. Aš čia nutylėsiu, ką tai byloja apie jo prigimtį.

Nežinau, ar Vespasianas patikėjo, jog Galbos laiškas tikras. Juk jis pažįsta savo sūnų. Šiaip ar taip, dejavo visą naktį savo palapinėje, todėl galiausiai suirzau ir paliepiau išdalyti po keletą sestercijų legionieriams, kad rytui švintant tieji sušuktų Vespasianą esant imperatorių. Jie mielai sutiko ir tikriausiai būtų tai padarę net be užmokesčio, tačiau aš norėjau laimėti laiko.

Mezijos ir Panonijos legionai taip pat paskelbė Vespasianą imperatorium. Paskutinę akimirką Neronas vieną legioną buvo perkėlęs atgal į Panoniją – tiek iš nepatiklumo, tiek dėl karinių priežasčių, nes germanai, išgirdę apie Vindiko maištą, ėmė puldinėti per Tonavą. Mano patarimu legionieriai, kamavęsi Jeruzalės mūrų prieigose, paskleidė po kitus legionus gandą, kad Vespasianas – geras ir supratingas žmogus, talentingas karo vadas ir gailiaširdis paprastam kareiviui.

Savo sestercijus aš lyg ir išmečiau į balą, bet nesu pernelyg šykštus. Juk ne gaudamas ir taupydamas turtėji, o tik pasinaudodamas palankiom progom ir lįsdamas į grėslius pavojus. Reikia suspėt sugauti Fortūną už plaukų, kai ji lekia pro šalį. Jei ilgai kasysies pakaušį, pamatysi tik auksinius jos kulnus.

Tiesa, Mezijos ir Panonijos legionai smarkiai rūpinosi savo atlygiais. Juk kai kurios kohortos, parengtos pilietiniam karui, dabar turėjo pačios išsimaitinti Galijoje, tad jos ir plėšė provinciją, kuri buvo jau pripratusi prie Romos taikos ir saugumo. Dėl susiklosčiusių aplinkybių kariai turėjo patys rasti kaip prasimaitinti; o juk tada, kai nusilpsta drausmė, bergždžias šėlimas tolydžio auga. Šitai įrodo Otono karių elgesys Cerėje.

Tonavos legionų daliniai, pakliuvę į pilietinį karą prieš savo valią, ne veltui baiminosi bausmių. Juos buvo įbauginęs Vitelijus, kuris paleido pretorionų legionus. Širdies gilumoje tikras legionierius trokšta tėviškos drausmės ir nuolankiai tenkinasi nedidele alga, jei tik ta alga mokama tiksliai nustatytą dieną ir jis gali atsidėti santaupų į legiono pinigų skrynią, kurios saugumą laiduoja dalinio erelis ir karo aukuras.

Jeruzalės prieigose Vespasianas jau buvo paskelbtas imperatoriumi, tačiau vos po kelių dienų jį nustebino dar viena skubi žinia, kad ir

Mezijos, ir Panonijos legionai nelauktai taip pat prisiekė jam ištikimybę. Jis turėjo tučtuojau nusiųsti Tonavos legionams nesumokėtus atlyginimus, kurių tie karštai prašė savo skubiname laiške. Taigi mano pinigų skrynios, saugotos Cezarėjoje, buvo panaudotos geram tikslui, nors Vespasianas iš pradžių murmėjo, kad vien už gerą vardą tikrai gautų iš Sirijos ir Egipto turtingųjų paskolą. Jau iš pradžių mudu nesutarėme dėl man priklausančios šventyklos lobio dalies.

Priminiau jam, kad kitados Julijus Cezaris už vardą ir ateitį sugebėjo prisidaryti tokių didžiulių skolų, jog patys skolintojai turėjo politiškai jį paremti, kad už skolas galiausiai jie gautų visą derlingos ir turtingos Galijos grobį. Tačiau Cezaris tuolaik buvo dar jaunas ir toliaregiškas valstybininkas ir nepalyginti gabesnis karo vadas už Vespasianą, kuris jau buvo gerokai įamžėjęs vyras ir garsėjo nenuovokumu. Po atkaklių derybų galų gale pasiekėme protingą susitarimą.

Tačiau Neronui gyvam esant Vespasianas tikrai niekados nebūtų išdavęs kario priesaikos ir imperatoriaus pasitikėjimo, – jis buvo kvailai ištikimas ir apie save bei savo sūnų ateitį negalvojo. Ištikimybė – pagirtinas dalykas, bet politinėms aplinkybėms keičiantis vyro garbė mažai kam rūpi, – kad ir kaip garsiai šaukiama apie garbę ir tėvynę, – per permainas.

Vis dėlto Vespasianas sutiko užsikrauti sunkias imperatoriaus pareigas, bet tik supratęs, kad valstybės reikalai prastėja ir kad be jo įsikišimo pilietinis karas, visų protingų ir gerų žmonių nelaimei, nesiliaus per amžius. Jis įsikišo vien labui tų romiųjų, kurie bet kokiomis aplinkybėmis nūsta tik ramiai dirbti darbą ir mėgautis paprasta šeimynine laime. Tokių žmonių – dauguma ir jie nieko neišmano apie pasaulio reikalų tvarkymą.

Būdamas dievotas ir labai tikintis, Vespasianas dar ir dėl šitaip susiklosčiusių aplinkybių manė privaląs pagaliau išpildyti pranašystę, atkakliai gyvavusią Rytuose, neva ten gimsiąs pasaulio valdovas. Mat imperatorius gimsta tą akimirką, kai viešai juo paskelbiamas, nieku gyvu ne anksčiau. O valdovo naštą Vespasianas, manding, nešė geriau ir tvirtesnėm rankom, nei kuris kitas imperatorius iki jo. Argi jis kaltas, kad buvo kilęs iš prastos giminės ir nelabai nuovokus. Jis bent sutvirtino tą pamatą, ant kurio tu kada nors kursi naują pasaulį, mano sūnau.

Turiu papasakoti tai, ką žinau apie Nerono mirtį, nors aš pats nemačiau, kaip viskas nutiko. Bet būdamas tikras Nerono draugas ir smalsus, kaip visi žmonės, jaučiau pareigą išsiaiškinti, švelniai tariant, tą miglotą istoriją kuo tiksliau, – jei tai įmanu, pasikeitus aplinkybėms.

Statilija Mesalina tvirtai tiki Neroną mirus taip, kaip žmonės pasakoja ir rašo istorikai. Betgi Neronas buvo ją ištrėmęs į Ancijų. Ji nematė, kaip visa kas nutiko. Ir Akte netikiu, nors ji uoliai puošia gėlėm Nerono ka-

pą. Manau, kad tai tik akių dūmimas. Ji – viena iš tos saujelės žmonių, kurie buvo šalia Nerono, kai šis įvykdė garsiąją savižudybę.

Supratęs, kad Vindiko maištas Galijoje darosi grėsmingas, Neronas sugrįžo iš malonaus poilsio Neapolyje į Romą. Iš pat pradžių jis Vindiko priešgyniavimų rimtai nevertino, užtat iš Vindiko gautas įžūlus laiškas jį įžeidė. Romoje Neronas į Aukso rūmus susikvietė slaptai pasitarti įtakingiausius senato ir raitelių luomo vyrus, bet būdamas menininkas greitai pajuto tųjų šaltumą ir išdidumą. Todėl bergždžiai pasitarimo nevilkino, o verčiau šoko svečiams rodyti naujų vandens vargonų, tikindamas, jog tas nepaprastos sandaros instrumentas nustelbs visus kitus triukšmus amfiteatre bei cirke.

Jis norėjo pasakyti, jog gebės nuraminti niurzgančią liaudį per viešus vaidinimus, nes vėl turėjo kelti grūdų kainą ir metams nustatyti netgi turto mokestį, kad valstybės iždas gautų ganėtinai lėšų neišvengiamam pilietiniam karui. Bet po to pasitarimo jis subūgo ne juokais. Išgirdęs, jog prie maištininkų Iberijoje prisidėjo Galba, jis visai neteko nuovokos, supratęs, jog jo siųsti patikėtiniai nespėjo pranešti Galbai, kad dėl valstybės labo šis privaląs nusižudyti.

Kai žinia apie Galbos išdavystę pasklido po Romą, prieš Neroną kilo tokia kvailysčių ir melagysčių banga, kokios turbūt nebuvo nuo Augusto Oktaviano laikų, kai reikėjo kaip nors sužlugdyti Marką Antonijų. Iš dalies pats Neronas kaltas, kad dėl valstybinių priežasčių melavo apie Agripinos ir Oktavijos mirtį, o ką jau kalbėti apie kitus dalykus. Bet jis turėjo didingų pirmavaizdžių! Vis dėlto tos melagystės atsigręžė prieš jį patį. Jis gavo apmaudingai patvirtinti savo teiginį, jog kuo įžūlesnis melas, tuo greičiau liaudis juo patiki.

Nekartosiu tų visų šnekų apie Neroną ir tų šmeižikiškų eilių, kurios buvo rašinėjamos ant jo paminklų. Įžūlumas pasiekė viršūnę senatui paslėpus Kapitolijaus raktus, kai Neronas įsakė abiem luomams atnaujinti ištikimybės priesaikas ir šventus įžadus. Tiesa, raktai kaipmat atsirado, kai ilgai laukusį Neroną ištiko įniršio priepuolis ir jis, nepaisydamas Kapitolijaus šventumo, pagrasino tuometiniams princepsams mirtimi. Bet tą raktų dingimą laukiantys nekantruoliai, žinoma, išaiškino kaip kuo blogiausią ženklą.

Tada dar Neronas galėjo daug ką pakeisti. Tigelinas jau buvo parengęs sieksnio ilgumo proskripcijų sąrašą, kurį vėliau radau jo slaptavietėje ir kurio garbingoje vietoje buvo ir mano vardas. Bet aš jam, kaip draugui, šitai jau atleidau. Labiau nusistebėjau tik tuo, kad įsiliepsnojus maištui Galijoje ir Iberijoje Tigelinas kuo tiksliausiai žinojo, kuriuos valstybės pareigūnus būtina nubausti.

Sąraše buvo abu tuometiniai konsulai ir tokia daugybė senato narių, kad, kai skaičiau, mane purtė šiurpas. Apgailestavau, kad turiu dėl politinių priežasčių tą sąrašą sunaikinti. Vėliau būtų buvę smagu perskai-

tyti iš jo vardus tų svečių, kuriuos aš, kaip pareigūnas, privalėjau kviestis į puotas, nors man pačiam jų draugija nė kiek nepatiko.

Būdamas jautrus ir žmogiškas, Neronas nevaliojo įgyvendinti tų griežčiausių ketinimų, kurie būtų išgelbėję jį kaip valdovą. Juk Tigelino drausminami pretorionai jį dar rėmė. Tačiau tai būtų buvę tartum medžio genėjimas ligi paskutinės šakelės, o jam rodės, kad net gajausią medį žiaurumas numarina.

Po niekingų laimėjimų Graikijoje Neronui vis labiau ėmė gieštis valdovo pareigos. Jei senatas būtų buvęs patikimesnis, tai jis, manau, pamažiukais būtų perleidęs jam didžiąją dalį vykdomosios valdžios priedermių. Betgi žinai ir tu apie senato kivirčnumą, tarpusavio pavydą ir be perstogės rezgamas pinkles. Kultūringiausias patvaldys negali tvirtai kliautis senatu, net Vespasianas. Tikiuosi, turėsi šitai galvoje, nors aš pats esu senatorius ir visaip rūpinuosi jo testamentu bei įtaka.

Juk senatas – daug geresnis valdymo įrankis nei liaudis, kuri neturi atsakomybės. Mat senatoriams keliamos tam tikros sąlygos, o liaudis tik aklai seka paskui tą, kuris pažada ne tik grūdų, bet ir nemokamo aliejaus, rengia geriausius vaidinimus, o naujų švenčių dingstimi paskelbia kuo daugiausia šventadienių. Valstybės raidos požiūriu, liaudis – ypač pavojingas ir nepatikimas veiksnys, ji nepateisina net nuovokiausių skaičiavimų. Todėl liaudį reikia griežtai drausminti ir juolab palaikyti jos gerą nuotaiką.

Neronas nenorėjo karo, juolab pilietinio, kuris visiems tikriesiems Julijų giminės palikuonims kelia apmaudingų prisiminimų ir valdovui yra didžiausia nelaimė. Širdies gilumoje Neronas dygėjosi karu ir užsimojo kariauti su Partija tik senato prispaustas. Jis pats nuoširdžiai džiaugėsi užmezgęs tikrą draugystę su Tiridatu. Kad įsivyrautų taika visų geranoriškų žmonių atžvilgiu, reikėjo pašalinti garbėtrošką Korbulą ir valdžiotrošką Ostorijų, nors Ostorijus už drąsą Britanijoje buvo laimėjęs piliečių vainiką. Bet valdovas turi saugotis pernelyg garsių karo vadų, jeigu nori taikos.

Po teisybei, Neronas niekaip negniaužė maišto vengdamas, jo galva, bergždžio kraujo praliejimo. Pats iš savęs šaipydamasis, jis atsikirto priekaištaujantiesiems, kad turbūt jis vienas turįs pasitikti legionus, smagiai žygiuojančius į Romą, ir daina juos palenkti savo pusėn. Mano manymu, šitai rodo, kad jis turėjo savų slaptų užmačių.

Ne bereik plito šnekos, kad jaunystėje jis mieliau būtų keliavęs į Rodą, nei mokęsis valdymo meno. Rytai jį visuomet traukė, nors niekada nenukako toliau Achajos. Kelionę į Aleksandriją jis turėjo atšaukti dėl žydų ir graikų kruvinų riaušių. Jo troškimą pakeliauti po tolimus kraštus rodo tai, kad jis iš Korinto išsiuntė būrelį mokslininkų su ginkluota apsauga ieškoti Nilo ištakų, ir tai, kad jį visad domino, pavyzdžiui, prekyba su Indija. Jo dėka Roma gavo atramos tašką Raudono-

sios jūros pietuose, Indijos jūron vedančiame sąsiauryje, tad nuo Nerono laikų laivai Indijon plaukiojo Romos prižiūrimi.

Apie Partiją Neronas, matyt, turėjo daugiau žinių nei kariniai žvalgai, kurie žiūri tik kelių, prieplaukų, šaltinių ir brastų, kalnų tarpeklių ir sustiprintų atramos taškų. Neronas net mėgo pašnekėti apie savitą partų kultūrą, nors mes iš jo juokėmės, nes mūsų, romėnų, požiūriu, partai yra ir bus barbarai, kol jų Roma neišprusins.

Po Nerono mirties aš supratau, jog kalbėdamas apie pasirodymą Ekbatanoje jis nejuokavo. Mane pasiekė žinios, kad Partijos aukštuomenėje groti citra ir dainuoti nūnai nepaprastai madinga. Čia tai jie atsilieka nuo laiko. Mes dabar Romoje kenčiame dėl baisiausio Jeruzalės „grobio" – rytietiškos muzikos nepaliaujamo barškesio – kaži kokių sistrų ir tamburinų.

Nuo naujosios jaunimo muzikos kiekvienas įamžėjęs vyras kaip aš tuoj netenka sveikatos. Sykiais prisimenu amžiną Nerono brązginimą citra kaip niekados negrįšiančius aukso laikus, nors esu nemuzikalus ir judu su motina man nuolatos šitai prikišat.

Iš tikrųjų aš nesuvokiu, kodėl tau, kai skaitai ir mokaisi, vergas turi paausy kabalduoti sistru arba daužyti varinius puodų dangčius, o dainininkas – gergždžiai rėkčioti egiptietiškas dainuškas. Iš galvos išeičiau, jei man tektų be perstogės šito klausytis. Bet tu kuo rimčiausiai tvirtini kitaip negalįs įsigilinti į skaitomą dalyką, o tavo motina, žinoma, visada palaiko tavo pusę, sakydama, jog aš nieko nesuprantu. Turbūt ir barzdą užsiaugintum, jei tik šioji augtų penkiolikmečiui. Laimė, Titas vėl skutasi, išsiuntęs Berenikę iš Romos atgal į Tiberiadą, nors man pasirodė, kad jis daug sunkiau atsisakė barzdos nei kad Berenikės.

Taigi, užgautas visų melagysčių bei viešų įžeidimų, Neronas nieko nedarė. Galbos kariauna žygiavo Romos linkui pergalingai ir – Nerono dėka – be jokių kovų. Atėjo pavasarinės Minervos šventės, kai Tigelinas, gelbėdamas savo kailį, nusprendė perduoti pretorionus senatui. Paaušriu slapta sušauktas nepaprastasis posėdis. Pakviesti ne visi senato nariai – tik patikimi, tad, žinoma, Neronas nebuvo pakviestas, nors turėjo teisę dalyvauti. Juk jis buvo tikras senato narys – gal net tikresnis už kitus. Tigelinas pasirūpino, kad vakare pretorionai ir germanai asmens sargybiniai būtų atšaukti iš Aukso rūmų, o kitos sargybos į ten nepasiuntė.

Abu Nerono atleisti konsulai neteisėtai pasiūlė ir senatas visais balsais nusprendė išrinkti imperatoriumi Galbą – pliką ištvirkusį senį, kuris meilužiais laikė tvirčiausius vyrus. Lygiai taip pat visais balsais senatas paskelbė Neroną valstybės priešu ir nuteisė jį pagal protėvių paprotį, vadinasi, užplakti negyvai. Šiuo atžvilgiu senatas prisiminė Neroną esant tikrą senato narį, nes tik senatoriai turėjo teisę bausti senatorius. Visi

manė, jog Neronas nusižudys, išsigandęs tokios nežmoniškos bausmės. Beje, Tigelinas buvo vienas aistriausių balsuotojų.

Neronas pabudo vidurnaktį tuščiame Aukso rūmų miegamajame šalia ištikimos žaidimų žmonos – Sporo. Jam patarnauti atėjo tik keletas vergų ir atleistinių. Jis liepė pakviesti draugų, bet nė vienas iš daugybės kviestųjų net atsakymo neatsiuntė. Nūsdamas iki galo patirti pasaulio nedėkingumą, Neronas pėsčias, vos kelių ištikimųjų lydimas, patraukė pas savo draugus ir ėmė belstis į duris namų, kuriuos kitados dosniai pats jiems padovanojo. Bet visų durys buvo uždaros, o už jų niekas neatsiliepė. Galimas daiktas, jie net savo šunims snukius aprišo, kad tie nė neamtelėtų.

Sugrįžęs į Aukso rūmų miegamąjį, Neronas pastebėjo, kad nebėra šilkinės patalynės, o ką jau kalbėti apie brangenybes. Neapsakomoje paskutinės imperatoriškos nakties vienystėje Neronas šoko ant žirgo ir nulėkė prisidengęs galvą skepeta, bet basas, vienais marškiniais ir vergo apsiaustu į savo atleistinio, vardu Povas, sodybą, kurią šis, kaip pats pasakojo, pasiūlė Neronui. Tas namas stovi nuošaliai nuo *Via Salaria* – netoli Ketvirtojo mylios stulpo. Turbūt prisimeni, kad Seneka paskutinę savo gyvenimo dieną irgi nugyveno name netoli Ketvirtojo mylios stulpo, o dar ir Kefas – tas, Apijaus kely apsisukęs prie Ketvirtojo mylios stulpo, grįžo į Romą.

Neroną lydėjo Sporas, Povas ir – nenustebk – Epafroditas. Ketvirtą palydovą senatas jau buvo nuteisęs myriop, kai tas Forume per daug prišnekėjo. Aktė laukė Povo sodyboje. Mano galva, vaidinimas buvo rūpestingai parengtas ir puikus. Neronas buvo vienas geriausių savo laikų aktorių ir deramai vertino meninį vaidinimo apipavidalinimą, užtat teatre jį ir įsiutindavo kokia nors kolona, pastatyta ne vietoj, arba netinkamas apšvietimas, kai jam dainuojant žmonės išvysdavo kartu dar ir kokį menką aktorių.

Jam jojant sudundėjo sudrebėjo žemė, žaibas trenkė priešais ir arklys atsistojo piestu, pasibaidęs pūvančio lavono dvoko. Neronas buvo užsidengęs galvą, – neužmiršk, – bet arkliui pašokus skepeta nukrito. Vienas atsarginis pretorionas jį atpažino ir pasveikino kaip imperatorių. Užtat Neronas ėmė dar labiau skubėti subūgęs, kad jo užmačia bus atskleista pirm laiko. Šitaip pasakojo ir Povas, ir Epafroditas. Sporas po kurio laiko prapuolė be žinios – net Otonas jo nesurado, o būtų mielai išmėginęs lovoje. Juk ir Statilijai jis pasipiršo tik todėl, kad pasikliovė geru Nerono skoniu.

Nekartosiu, ką tie du vyrai nė nemirktelėję išbėrė apie Nerono sielos kančias, baimę ir skausmus. Kaip Neronas rieškučiom gėrė vandenį iš balos ir pešiojo dyglius iš vergiško apsiausto, kai keturpėsčias per krūmus nuropojo į sodybą. Senato ir istorikų džiaugsmui, jie viską išklojo nė nemirktelėję. Neronas buvo taip rūpestingai iš anksto suruošęs

tą vaidinimą, kad paliko ant stalo netgi parašytą kalbą, kurioje nuoširdžiai prašė atleisti už politinius nusikaltimus ir meldė, kad senatas paliktų jį gyvą, paskyręs kokios nors kuklios Rytų provincijos prokuratoriumi, nes tarė ir gerų darbų nuveikęs Romos senatui bei liaudžiai. Šitaip Neronas vaidino mirtingos baimės ir beprotiško klaiko apimtą. Bet tie du liudytojai neįtikino nė vieno protingo senatoriaus. Tikėjo tik tie, kurie visaip stengėsi sukurstyti Neroną nusižudyti ir pamanė jų viltis virstant tikrove.

Kaip paskutinį atodūsį, Neronas ištarė palikuonims šįjį gražų sakinį: „Koks menininkas žūstu!" Po šiais žodžiais mielai ir aš pasirašyčiau, nes tik dabar man aišku, kokį gyvenimo dailininką ir menininką, net labdarį, Roma prarado, nors sykiais buvo sunku bendrauti su juo, aikštingu ir menininko tuštybės apimtu.

Tačiau septyniolikmečiui nedera duoti neribotos valdžios, – prisimink šitai, sūnau, jei kada dėl tėvo lėtapėdystės imsi nekantrauti. Romos istorija įtikinamai parodė, jog didelė valdžia net brandaus vyro galvą suglumina. Neužmesk Livijaus, nors jis didelis melagis. Bet jį skaityti reikia dėl bendro išsilavinimo, nors tu niekini jo senamadiškumą. Bet palyginimui perskaityk ir graikišką Nikolajaus iš Damasko pasaulio istoriją, nes tėvas tau nupirko visas šimtą keturiasdešimt keturias jos dalis.

Kai kapas buvo paruoštas ir aplinkui sudėtos marmuro atskalos, prikrauta ganėtinai malkų ir vandens į kubilus prisemta kalkėms užpilti, atkako iš Romos pasiuntinys su skubiu laišku Povui. Neronas perskaitė, kad imperatoriumi išrinktas Galba ir kad Neronas bus užplaktas negyvai. Bet vaidinimas turėjo tęstis, kad Sporas gautų progą išraudoti našlės raudas, ir tik vienas nelauktas nutikimas paakino aktorius paskubėti.

Ištikimasis veteranas, kuris kelyje atpažino Neroną, neišdavė savo imperatoriaus, – o šitaip būtų pasielgęs kiekvienas protingas žmogus, – bet priešingai – nuo senatvės drebančiom kojom nuskubėjo tiesiai į pretorionų stovyklą. Ten visi žinojo apie jo randus ir šlovę. Kaip Mitros brolijos narys, jis buvo pelnęs ir centurionų pasitikėjimą. Tai buvo pati palankiausia proga, nes Tigelinas užtruko senate, mat šnekūs vyrai ten tolydžio liejo įniršį ir meilę tėvynei, vienąkart gavę kalbėti netrukdomi.

Tuo laiku seniokas pasakė kalbą savo draugams, primindamas kario priesaiką bei padėką Neronui ir Tigelino lazdos žymes ant nugarų. Abu pretorionų legionai nusprendė, galima sakyti, sutartinai paremti Neroną. Jo dosnumu pretorionai neabejojo, o senis Galba garsėjo šykštumu.

Jie nusprendė nieku gyvu nepasiduoti ir pergale neabejojo, nes tikėjo, jog daugis legionierių, išvydę prieš juos einant rinktinę Romos kariuomenę, atsimes nuo Galbos. Jie kuo skubiausiai nusiuntė sustiprintą raitelių sargybą su centurionu ieškoti Nerono ir parvesti jį į saugią

pretorionų stovyklą. Bet veltui vyrai gaišo ieškodami Nerono slėptuvės. Jiems net į galvą nešovė, kad Neronas slepiasi nuošalioje Povo sodyboje.

O Neronui valdžia jau buvo įsigiežus. Tad šis nusiuntė Povą atkalbėti raitelių, kai įsitikino jų siekiu. Epafroditas suvarė jam į gerklę durklą, nes jis buvo išmokęs Nerono žaidimų, – apie juos aš pasakojau. Gerklę Neronas tikriausiai išsirinko, nūsdamas parodyti senatui, jog iš nevilties jis paaukojo balso stygas, ir šitai patvirtinti savo mirtim. Kai koks nors naujas, galingas balsas pasigirs Rytų kraštuose, niekas nė nepagalvos apie Neroną, nes jis bus persipjovęs gerklę.

Meniškai liedamas kraują Neronas iš paskutiniųjų pasišnekėjo su centurionu, šaižiu balsu padėkojo jam už ištikimybę, paskui išvertė akis ir išleido dvasią taip įtaigiai gargaliuodamas ir tąsydamasis, kad senasis centurionas su ašaromis akyse uždengė jam veidą savo raudonu apsiaustu, idant Neronas mirtų kaip valdovas. Ir Julijus Cezaris užsidengė galvą pagerbdamas dievus, kada žudikų peiliai varpė jo kūną. Tik Vespasianas, – kai apie tuos dalykus sykį sušnekom, – tarstelėjo, kad, jo manymu, imperatorius turėtų mirti stačias. Tačiau Vespasianas – juk ne tikras imperatorius. Todėl ir atleistina jam už tą nedidelę tuštybę.

Povas su Epafroditu liepė centurionui, dėl savęs ir visų ištikimųjų pretorionų, šuoliais lėkti į stovyklą ir pranešti apie Nerono mirtį, idant niekas bereik nekrėstų kvailysčių. Paskui turįs pranešti senatui, kad tikėdamasis atlygio jis sekęs Neroną ketindamas sučiupti jį gyvą ir atiduoti senatui, bet pavėlavęs.

Nerono kūną apklojęs, – krauju sulietas centuriono apsiaustas – ganėtinas įrodymas; bet jis, žinoma, galįs nukirsti Neronui galvą ir nunešti senatui, jei nemaną, kad toks niekingas darbas menkina kario garbę. Ir jis neabejotinai turįs gauti atlygį už tai, kad pirmas atnešė gerą naujieną. Neronas pats norėjęs, kad jo kūną tyliai sudegintų – visut visą.

Centurionas paliko savo apsiaustą ant kūno kaip įrodymą, nes senatas, žinoma, turbūt skubinai nusiuntė į Povo sodybą tyrėjų grupę pažiūrėti, kaip Neronas nusižudė. Kai jis su raiteliais iškeliavo, ištikimieji aktoriai turėjo dar labiau paskubėti. Nerono augų kūną būtų buvę nesunku rasti tais neramiais laikais – juk jau prieš Galbos atvykimą, piliečiams aiškinantis, kas ir kaip, pakelės grioviuose tysojo daugybė negyvėlių. Taigi kūnas buvo kaipmat užmestas ant laužo, malkos uždegtos ir alyvos užpilta. Kur, kaip ir kokius drabužius apsivilkęs Neronas keliavo, aš nesužinojau. Tik esu bemaž tikras, kad jis atsidūrė Rytuose ir, kaip Tiridado draugas, tikriausiai Partijos prieglobstyje. Daugiau nei per tris šimtus metų Aršakidų rūmuose susikaupė tiek paslapčių, kad jie moka saugoti paslaptis geriau nei mes, romėnai. Net senate mes daug plepam. O jie – partai – moka tylėti.

Pripažįstu, kad netikėta citros muzikos mada Partijoje – vienintelis tikras įrodymas, kuriuo galiu paremti savo išvadas. Bet žinau, jog tikrasis Neronas daugiau niekuomet nesiverš į Romos valdovus. Tie, kurie mėgina arba mėgins, – net su durklo randais ties gerklėm, – yra apsišaukę Neronai ir mes juos bemat nukryžiuojame.

Kūną jie bemaž spėjo sudeginti – atvykus tyrėjams, ant marmurinių atskalų jau buvo pilamas vanduo. Tos marmuro atskalos buvo jau sudegusios iki kalkių ir palaikus dengė kiautas, tad iš po jo jau nesimatė tikrųjų bruožų. Neronas neturėjo jokios kūno kliaudos nei kaulo lūžio, iš kurių būtų galima atpažinti mirusįjį. Tik to danties, kurį Neronui ištraukė Graikijoje, neturėjo ir šis – mirusysis.

Šiurpūs palaikai buvo suvynioti į baltą auksu siuvinėtą apsiaustą, kurį Neronas vilkėjo tą pačią žiemą per Saturnalijų šventę. Galbos leidimu laidotuvėms buvo išleista pora šimtų tūkstančių sestercijų. Ir Domicijų mauzoliejuje tos kūno liekanos su kalkių pluta buvo įguldytos į porfyro sarkofagą. Ten apsilankęs keliautojas gali įsitikinti, kad Neronas iš tiesų mirė. Statilija ir Aktė – abi jos sutiko, kad būtų pagerbtas Nerono atminimas.

Tau pasakoju apie Nerono mirtį, kad būtum budrus. Juk Neronas tebuvo vos trisdešimt dvejų, kai pasirinko verčiau mirti, nei pilietinį karą, nūsdamas atpirkti savo nusikaltimus ir pradėti naują gyvenimą. Kur – galime tik spėlioti. Dabar, man šitai rašant, jam sukaktų tik keturiasdešimt treji.

Mano įtarimai pabudo tada, kai susivokiau, kad visa nutiko Agripinos nužudymo dieną ir kad Neronas išjojo iš miesto galvą užsidengęs, basas, dievams pasišventęs. Paslaptingas Sporo dingimas, manding – dar vienas įrodymas. Neronas jau nebegalėjo be jo gyventi, nes Sporas tarytum atvaizdas jam priminė Popėją. Daugis nuovokių senato narių apie Nerono mirtį mano tą patį, nors mes apie tai, žinoma, nesišnekame.

Galba buvo atlaidus Neronui dėl liaudies, kuri nuoširdžiai ir ne veltui liūdėjo valdovo. Galba troško visą pasaulį įtikinti, jog Neronas iš tiesų mirė. Todėl nepaisė senato nutarimo, kad Neronas – valstybės priešas. Galba nepasitikėjo senatu ir ketino apriboti senatoriaus tarnybos laikotarpį iki dvejų metų. Tai buvo beprotiška mintis, nes, pagal paprotį, mes gaunam pareigas visam gyvenimui. Todėl esame pakantūs silpnapročiams seniokams, kurie sykiais pernelyg gaišina laiką, kai ima kalbėti apie senus aukso laikus ir įtikinėja, jog šneka pagauti dieviško įkvėpimo. Tokia liga kiekvieną gali ištikti. Todėl mes pakančiai vertinam senatvę ir tarnybos trukmę, – kitaip, nei šių dienų jaunuoliai, kurie viską perpranta tik tada, kai patys apsiauna senatoriaus batus.

Todėl visai nekeista, kad netrukus aplink Forumą buvo nešama ir Galbos galva. Karys turėjo įsikišti nykštį burnon, kad galėtų tą galvą

nešti, – mat Galba buvo visiškai plikas. Gavęs iš Otono atlygį, karys perdavė galvą kitiems pretorionams, ir šie nešė ją aplink stovyklą juokdamiesi ir stūgaudami: „Kupidonai Galba, mėgaukis savo jaunyste!"

Galba buvo šykštus – tapęs imperatoriumi, nemokėjo pretorionams žmoniškos algos ir šie pyko ant jo, nes, susižavėjęs vienu augiu germanu sargybiniu, išlaikė tą vyrą pernakt visaip vargindamas, o iš ryto nedavė nė dviejų sestercijų vyno šlakeliui, tik pasakė, kad tas turįs būti dėkingas už tokio jaunatviško senioko draugingumą. Tai buvo dar viena jo nuvertimo priežastis. Jau Tigelino laikais pretorionams pakyrėjo visokie vyrjodžiai.

Dabar papasakosiu apie Vespasianą. Buvo gražu žiūrėti, kaip jis apstulbo, kai auštant legionai sušuko jį tapus imperatorium, kaip priešgyniavo, grąžė rankas ir daugybę kartų nušoko nuo skydo, ant kurio jį nešė apie Jeruzalės mūrus. Kiekvienam būtų nepatogu sėdėti ant skydo, o dar karių džiaugsmingai mėtomam aukštyn. Šitaip jie buvo nusikaušę už mano išdalytus sestercijus. Dalį pinigų atgavau naujo savo atleistinio siro dėka. Mat padėjau jam įsigyti išimtinę teisę laikyti vyną stovykloje. Savo pastangomis jis vėliau uždirbo gražaus pinigo pardavinėdamas vyno pilstymo teises žydams stovyklos prekijams.

Išsiuntęs atlyginimus Panonijos bei Mezijos legionams, o dar ir ne vieną švelnų priekaištą Galijos kohortoms už nederamus plėšimus ir smurtą prieš taikius gyventojus, Vespasianas tučtuojau iškeliavo į Egiptą. Jis neėmė į kelionę karių, – visą kariuomenę patikėjo Titui, – o pasiėmė tik garbės sargybą, nes pasikliovė Egipto įgulos būrių ištikimybe. Tačiau nūdo pats įsitikinti Egipto prielankumu. Ne dėl to, kad Egiptas – Romos grūdų aruodas, o todėl, kad tik iš Egipto mes gauname tokius kalnus popieriaus, kad įmanom protingai valdyti pasaulį, o ką jau šnekėti apie renkamus mokesčius.

Vespasianas – tikras apmokestinimo meistras, – mums, turtingiesiems, sykiais atrodo, kad kraujas pasrus iš nosies ir iš ausų nuo jo spustelėjimo, o ką jau kalbėti apie tiesiąją žarną, dėl kurios aš pakliuvau čion, į maudykles. Gydytojai buvo taip susirūpinę dėl mano būklės ir sekinančio kraujoplūdžio, kad pasiūlė man ne gydytis, o verčiau kaipmat surašyti testamentą.

Užtat, gydytojams atsisakius gydyti man skrandį, aš ir šokau šauktis Jėzaus Nazariečio. Išsekęs kone mirtinai, žmogus tampa nuolankus. Tačiau aš nieko Jam nežadėjau. Šitiekos nusikaltimų ir žiaurybių keli geri darbai turbūt neatsvers – juk Jis savo karalystėje skiria ožkas nuo avių. Todėl, mano galva, bergždžia ką nors žadėti.

Mano gydytojas nepatikėjo savo akimis, kai kraujoplūdis liovėsi. Galų gale jie priėjo prie išvados, jog mano negalia net nebuvo pavojinga gyvybei, o ją sukėlė tik sielvartas dėl to, kad Vespasianas nesutiko šiek tiek pertvarkyti mokesčių, kad nepraraisčiau pajamų ir turto.

Sutinku, kad Vespasianas mus spaudžia tik valstybės labui, tačiau viskas turi ribas. Net Titas dygisi variokais, kuriuos Romoje mokam jau ir už apsilankymą viešoje išvietėje, tačiau tų pinigėlių kasdien prikraunama daugybė pintinių. Tiesa, tose naujose išvietėse yra tekantis vanduo, stovi marmuriniai kubilai, jas puošia statulos, bet, deja, nebeliko pilietinės laisvės. Todėl neturtėliai ir toliau rodo priešiškumą šlapindamiesi prie šventyklų mūrų ir prie mūsų, turtingųjų, namų vartų.

Kai atkeliavome į Aleksandriją, Vespasianas pamanė, jog neverta plaukti į uostą, kadangi jo baseinuose tirštai plūduriavo dvokūs žydų ir graikų kūnai. Jis leido miesto gyventojams bent tariamai nurimti, atsiskyrus į savas miesto dalis, nes jam nepatiko bergždžios žudynės. Aleksandrija – pernelyg didelis miestas, tad ten žydai su graikais negali aiškintis santykių taip paprastai, kaip, tarkim, Cezarėjoje. Išlipome į krantą užmiestyje ir aš pirmąkart gyvenime pastačiau koją ant šventos Egipto žemės – taip, kad žliugus purvas aptaškė mano gražiuosius senatoriaus batus.

Kitą rytą mus pasitiko garbingi miesto vyrai visoje egiptietiškoje grožybėje, žydai ir graikai kuo taikiausiai susiėję, ir puolė apgailestauti dėl aklatikių sukeltų riaušių, tikindami, jog miesto tvarkdariai palaiko tvarką. Tarp garbingų asmenų buvo filosofų, mokslininkų ir vyriausiasis bibliotekininkas su savo svarbiausiais valdiniais. Šįjį Vespasianas – pats būdamas nemokytas vyras – labai gerbė.

Sužinojęs, jog mieste Apolonijas Tianietis kaip tik mokosi egiptietiškos išminties ir savo ruožtu moko stebeilyti į bambą egiptiečius taip, kaip stebeilija Indijos gimnosofistai arba tie, kurie siekia išminties lavindami kūną, Vespasianas labai apgailestavo, kad didžiausias mūsų laikų filosofas nepanoro drauge su kitais pasveikinti jį, kaip imperatorių.

Bet šitai buvo Apolonijo gudrybė. Juk jis buvo baisus tuščiagarbis ir savo išmintim didžiavosi taip pat kaip juosmenį siekiančia balta barzda. Imperatoriaus prielankumo jis siekė bet kokia kaina, tad sumanė iš pradžių pakišti Vespasianui negerą mintį, kad jam nepatiko tai, kaip Vespasianas užgrobė valdžią. Kitados Romoje Apolonijas stengėsi visaip nusipelnyti Nerono prielankumo, bet tas jo net nepriėmė, nes pirmenybę teikė menams, o ne filosofijai. Šito Apolonijas neatleido Neronui ir vėliau, kai Neronas keliavo po Graikiją, siuntinėjo išdavikiškus laiškus Vindikui į Germaniją, netiesiogiai drąsindamas šįjį sukilti.

Kitą rytą, dar prieš aušrą, Apolonijas Tianietis išdygo prie Aleksandrijos rūmų vartų ir ėmė veržtis vidun. Sargybiniai jo neįleido, sakydami, jog Vespasianas seniai atsikėlė diktuoti svarbių laiškų. Apolonijas karštai ištarė: „Tas vyras atėjo valdyti", vildamasis, kad jo žodžiai pasieks Vespasiano ausis, – žinoma, taip ir atsitiko.

Saulei pakilus Apolonijas vėl pasirodė prie vartų, reikalaudamas nemokamo užkandžio ir šlakelio vyno. Šįkart jį tuoj pat nuvedė pas Ves-

pasianą su tokia pagarba, kokia rodoma mokyčiausiam žmogui. Tad daugis ligi šiol Apoloniją laiko lygiu dievams.

Man rodos, Apolonijas apstulbo, kai Vespasianas pavaišino jį prasta legionieriaus duona ir rūgščiu vynu, nes buvo pratęs prie geresnių vaišių ir neniekino virimo meno, nors retsykiais švarino suterštą kūną badu. Tačiau jis neišsidavė ir išgyrė paprastą Vespasiano gyvenimo būdą, tikindamas tai juolab liudijant, jog Vespasianas veikęs teisingai ir tik valstybės labui sužlugdęs Neroną.

Vespasianas tada griežtai atkirto:

– Niekuomet nebūčiau sukilęs prieš teisėtą valdovą.

Apolonijas, kuris baudėsi įsiteikti Vespasianui pagyrom už tai, kad tas prisidėjo prie Vindiko maišto, nutilo suglumęs, o paskui paprašė, kad vidun įleistų porą garsių jo palydovų, kurie tebelaukė prie vartų. Juk pats Vespasianas esą dalijasi su savo palydovais ankstyvu užkandžiu. Vespasianas buvo kiek suirzęs, mat nemigom jau nuo pusiaunakčio, diktuodami skubiausius nuostatus ir įsakymus. Vis dėlto jis susitvardė ir nuramino Apoloniją:

– Išmintingiems vyrams mano durys visada atviros, o tau, neprilygstamas Apolonijau, atviros net ir mano širdies durys.

Paskui prie abiejų savo mokinių Apolonijas išrėžė įspūdingą kalbą apie demokratiją ir būtinybę keisti pražūtingą patvaldystę teisinga valdžia – taigi liaudies valdžia. Aš jau buvau pradėjęs nerimauti, tačiau Vespasianas nepaisė mano kumšėjimo ir mirksėjimo. Jis kantriai išklausė iki galo, o tada tarė:

– Labai apgailestauju, kad ligšiolinė patvaldystė, senato visaip ribojama, ištvirkino Romos liaudį. Todėl tavo siūlomą pertvarką nūdienos sąlygomis įgyvendinti ypač sunku. Pirmiausia juk reikia išmokyti liaudį suprasti laisvės teikiamą atsakomybę. Antraip nuolat kils kivirčų, riaušių ir niekad neslops pilietinio karo grėsmė.

Apolonijas atsakė taip greit, kad aš susižavėjau jo guviu protu:

– Man valstybės nauda nerūpi. Aš juk gyvenu tik dėl dievų. Bet nenorėčiau, kad didžiulė žmonių banda pražūtų neturėdama gero ir išmintingo piemens. Gerai pagalvojus, nuovokiai išrinkto senato prižiūrima, išsilavinusi patvaldystė, kuriai kelią taiso dorybė bei teisingumas ir kuriai svarbiausia pasiekti visuotinio labo, tokia patvaldystė yra puikiausia ir tobuliausia demokratijos rūšis.

Apylankom jis ėmė dėstyti trokštąs pažinti Egipto išmintį, apžiūrėti piramides ir, jei tik bus įmanu, atsigerti vandens iš Nilo ištakų. Tačiau neišgalįs išsinuomoti laivo su irklininkais, nes jau esąs pernelyg senas, nusikamavęs žmogus, nuvaręs kojas klajonėse. Vespasianas kaipmat pasinaudojo proga – parodė į mane ir pasakė:

– Aš turiu pinigų tik būtinoms valstybės reikmėms, – tu esi išmintingas ir tikrai tą žinai, brangus Apolonijau. Tačiau šit mano draugas –

Minutas Manilianas – būdamas senatorius, taip pat karštai palaiko demokratiją kaip tu. Jis turtingas ir, mano paprašytas, tikrai padovanos tau laivą su irklininkais ir, žinoma, užmokės už kelionę iki Nilo ištakų. O pavojų kely nesibaimink. Ten link jau keliauja būrys mokslinčių, saugomų pretorionų, kuriuos prieš porą metų išsiuntė Neronas. Prisidėk prie jų, jei tik suspėsi.

Apoloniją nudžiugino pažadas, kuris Vespasianui nekainavo nė varioko, ir jis, dvasios pagautas, sušuko:

– O Kapitolijaus Jupiteri, tu valstybės suirutės malšintojau, saugok šį vyrą – saugok savo labui! Ir tąją šventyklą, kurią bedieviškos rankos šią akimirką užleidžia ugnimi, jis atstatys!

Tada jo regėjimas ir pranašystė nustebino mus visus. Tiesą sakant, aš maniau, kad jis veidmainiauja, tardamas esąs skolingas Vespasianui. Tik už poros savaičių sužinojome apie Vitelijaus žlugimą ir apie Flavijaus Sabino bei Domiciano įsitvirtinimą Kapitolijuje.

Apsuptas Domicianas nešė kudašių kaip bailys – nusiskutęs galvą plikai ir persirengęs Izidės tarnu. Jis prisidėjo prie svetimo tikėjimo tarnų, kai Vitelijaus kariai prieš pabaigtines skerdynes, padegę šventyklą ir karo mašinomis sutrupinę jos mūrus, paleido į spąstus įkliuvusius šventikus. Buvęs mano uošvis Flavijus Sabinas su kalaviju rankoje didvyriškai žuvo už savo brolį Vespasianą, o jau buvo senas žmogus.

Domicianas spruko anapus upės ir pasislėpė pas savo buvusio bendramokslio žydo motiną. Palatino mokykloje visuomet mokosi žydų valdovų giminaičių. Ten mokėsi ir Chalkidės karaliaus sūnus, kurio likimas kitados sukurstė mano sūnų Jukundą prisidėti prie jaunikaičių, susimokiusių sužlugdyti Romą ir perkelti sostinę į Rytus. Papasakosiu ir šitai, nors anksčiau ketinau pasilaikyti sau.

Tigelinas nugirdė Chalkidės princą ir su juo patenkino savo geidulius. Savo bendramokslių akivaizdoje tas berniukas nusižudė, nes jo tikėjimo nuostatos draudė santykiauti su vyrais. Jis jau kaip gyvas nebūtų tapęs tėvo įpėdiniu bei Chalkidės karaliumi. Užtat per gaisrą Romai buvo atkeršyta nauju ugnies židiniu Tigelino soduose, kai mieste ugnies šėlsmas jau tarytum rimo. Jukundas prisidėjo prie to padegimo, taigi ir jo mirtis tuosyk buvo pelnyta. Bet pražuvo Subura, kuri darė gėdą Romai.

Bailus gudreiva Domicianas tarė, kad jo neieškos bent jau tarp žydų, nes žydai nekentė Vespasiano bei visos jo giminės už Jeruzalės apsiaustį ir pražūtingą žnyplinį žygį, per kurį žydai prarado daug vyrų, mat puikybės perimti jie iš pradžių mėgino kautis atvirame lauke.

Kad jau užsiminiau apie prarastus vyrus, tai čia pridursiu, jog prieš išvykdamas Apolonijas Tianietis mėgino padėti išspręsti Aleksandrijos vidaus kivirčą graikų labui. Prieš įlipdamas į laivą, kurį jam nupirkau, jis atsisveikino su Vespasianu ir tarė:

– Ištempiau ausis, kai išgirdau, kad tu viename mūšyje sumušei trisdešimt tūkstančių, o kitame – penkiasdešimt tūkstančių žydų. Jau tada pagalvojau: kas tas vyras, juk jis galėtų nuveikti ir dar geresnių darbų. Žydai seniai atsimetę ne tik nuo Romos, bet ir nuo visos žmonių giminės. Tauta, kuri atsiskiria nuo visos žmonijos, nevalgo ir negeria drauge su kitais, net atsisako įprastų maldų dievams ir smilkomųjų aukų, tokia tauta mums juk tolimesnė nei Sūzai ir Baktrija. Jau verčiau pasaulyje neliktų nė vieno žydo.

Šitaip nepakančiai kalbėjo didžiausias visų laikų išminčius, tad su džiaugsmu užmokėjau už jo kelionę ir karštai troškau, kad jo laivas nuskęstų arba kad Nubijos laukiniai jį patį pamautų ant smaigo. Žinoma, mane labiausiai suerzino jo įkyrios kalbos apie demokratiją. Vespasianas buvo pernelyg teisingas – labiau rūpinosi liaudies geru, nei apčiuopiama savo, kaip imperatoriaus, nauda.

Be abejonės, Apolonijas Tianietis turėjo nežemiškų gebėjimų. Vėliau apskaičiavome, kad jis iš tikrųjų sielos akimis regėjo liepsnojant Kapitolijų kaip tik tuolaik, kai tai vyko. Po kelių dienų Domicianas išrepečkojo iš žydės rūsio ir įžūliai pasiskelbė imperatoriumi. Žinoma, dėl to iš dalies buvo kaltas senatas, kuris numatė turėsiąs didesnės naudos iš aštuoniolikmečio pienburnio, nei iš Vespasiano, pratusio įsakinėti.

Už patirtą baimę ir pažeminimą Domicianas Vitelijui atkeršijo – įsakė liaudžiai pakabinti jį žemyn galva ant Forumo stulpo ir nugaluoti pamažu, negiliais dūriais. Paskui Vitelijaus kūnas buvo kabliu nuvilktas į Tiberį. Bet net dėl šitokio nusikaltimo niekada neleisk liaudžiai smurtauti. Mylėk savo tautą kaip tik nori, bet ir vadžių nepaleisk, sūnau.

Apie visa tai Aleksandrijoje tada dar nežinojome. Vespasianas vis nepajėgė apsispręsti, kaip valdyti valstybę, nors buvo jau paskelbtas imperatoriumi. Jis, kaip visi įamžėję senato nariai, pritarė respublikos idėjoms. Mes apie jas postringaujame dažnai ir aistringai, bet nekrečiam kvailysčių. Apolonijo regėjimu Vespasianas nepatikėjo, nes jo tikrumu negalėjo įsitikinti – mat žinios ėjo lėtai. Tada Aleksandrijos žyniai nusprendė, jog reikia patvirtinti paties Vespasiano dieviškumą, kad pagaliau būtų įgyvendintos visos šimtmečio pranašystės apie Rytuose gimusį valdovą.

Vieną šiltą rytą, Vespasianui posėdžiaujant teisme priešais Sarapido šventyklą, kur iš pagarbos Egipto dievams buvo liepęs pastatyti teisėjo pakylą, pas jį, žynių patarti, atėjo du negalėliai prašyti pagalbos. Vienas buvo neregys, o kitas – luošys. Vespasianas nepanoro net mėginti, nes prie šventyklos buvo susirinkusi didžiulė minia pažiopsoti į imperatorių ir jis bijojo apsijuokti.

Tačiau mane persmelkė jausmas, kad aš visa tai jau išgyvenau daug anksčiau – mačiau šventyklos kolonas, teisėjo pakylą ir žmonių minią.

Rodės, net iš veidų pažįstu tuos du vyrus. Staiga prisiminiau, kad jaunas būdamas brigantų žemėje sapnavau tokį sapną, priminiau jį Vespasianui ir paraginau mėginti gydyti taip, kaip aš sapnavau.

Vespasianas nenoromis atsistojo, smarkiai spjovė aklajam į akis, o paskui spyrė kulnu luošiui į koją. Aklasis praregėjo, o luošio nudžiūvusi koja pagijo taip ūmai, kad mes savom akim negalėjom patikėti. Tada Vespasianas galų gale suvokė gimęs imperatorium, nors po to nutikimo visai nemanė tapęs šventesnis ar dieviškesnis nei anksčiau, o gal rūpestingai tai nuslėpė.

Tikrai žinau, jog jis daugiau niekuomet nemėgino savo galių, nors aš sykį, perširdęs už didelius mokesčius, karštai prašiau jo nors dievišką delną uždėti ant krauju srūvančios mano išangės. Jis, susirūpinęs mano savijauta, buvo atėjęs aplankyti manęs, besigaluojančio mirtim. Griežtai atsisakęs Vespasianas pasiteisino, kad tos nepaprastos įstangos Aleksandrijoje taip išsekino jo sielos galias, kad po viskam jis tąnakt ne juokais subūgo iš galvos išeisiąs.

– Pamišusių imperatorių Roma jau turėjo ganėtinai, – pasakė jis.

O aš turiu pripažinti dėl tavęs negalįs stumti Romos į tokį pavojų, – net savo sveikatos kaina.

Daugis tikinčių tik savom akim, ausim ar nosim, – kad ir kokios apgaulios būna žmogaus juslės, – suabejos ir mano pasakojimu, nes Egipto žyniai garsėja savaisiais techniniais stebuklais. Bet pats galiu patvirtinti, jog bent jau Sarapido žyniai prieš gydymą kuo atidžiausiai apžiūri ligonį ir įsitikina, ar liga tikra. Melagystės ir apsimestų ligų gydymas, jų manymu, paniekintų dievus.

Žinau, kad ir Paulius atidžiai žiūrėjo, ar siunčia prakaituotą skepetą tikrai ligai gydyti. Melagį jis būtų be gailesčio atskyręs nuo krikščionių. Todėl po to, ką mačiau, tvirtinu, jog abu ligonius išgydė Vespasianas, nors negaliu paaiškinti, kaip. Taip pat pripažįstu, jog Vespasianas elgėsi išmintingai, nemėgindamas daugiau savo gebėjimų. Turbūt baisu, kada netenki jėgų per tokį stebuklingą gydymą.

Pasakojama, kad ir Jėzus Nazarietis nepakęsdavo, jeigu kas nors bent slapta paliesdavo jo apsiausto spurgą. Ko gera, ir jo galios tada sekdavo perniek. Ligonius jis gydė ir net mirusiuosius kėlė, bet tik karštai priprašytas ar pats pagailėjęs negalėlių artimųjų. Apskritai jis tikriausiai nelaikė savo stebuklų labai dideliais. Jis visada bardavo tuos, kurie matė ir vis tiek netikėjo, o girdavo kaip palaimintuosius tuos, kurie tikėjo, nors niekuomet neregėjo. Šitaip man pasakojo. Na, per nago juodymą aš tuo tikiu. Tik būgštauju, kad Jam tiek per maža, bet aš bent jau nemeluoju.

Paminėjęs Egipto techninius stebuklus, prisiminiau vieną tenykštį graiką, kuris beprotiškiems bandymams buvo iššvaistęs tėvo palikimą ir žmonos kraitį. Tas kvailelis taip atkakliai veržėsi pas Vespasianą,

kad galų gale turėjome jį priimti. Degančiomis akimis jis pasakojo apie savo išradimus ir ypač gyrė garo jėgą, kuri, jo įsitikinimu, galėjo sukti slėgiausias girnas. Vespasianas paklausė:

– Kur aš dėsiu vergus, kurie gyvena iš girnų sukimo? Paskaičiuok, kiek dykaduonių tada turės išmaitinti valstybė!

Vyras tylomis greitai paskaičiavo ir atvirai prisipažino nė nepagalvojęs apie savo išradimo pražūtingumą ūkiui. Vis dėlto jis džiaugsmingai paaiškino, kad verdančio vandens garų jėga laivuose būtų galima irti irklus, – jei tik jis gautų ganėtinai lėšų savo bandymams. Laivai nepriklausytų nuo vėjo, kaip kad dabartiniai – krovinių ir karo – laivai.

Man pasirodė, jog verta įsikišti į jų kalbą ir paaiškinti, koks baisus gaisro pavojus kiltų brangiuose grūdų laivuose, o ką jau kalbėti apie keleivinius, jeigu ir šiaip degiuose laivuose tektų nuolatos kūrenti ugnį, kad vanduo garuotų. Laivuose puodus kaisti taip pavojinga, kad po menkiausio audros ženklo ugnis, kūrenama ant smėlio, užpučiama išsyk. Visi mieliau pasitenkina šaltu užkandžiu, nei kelia gaisro pavojų jūroje.

Savo ruožtu Vespasianas pabrėžė, jog graikų triera buvo, yra ir bus gudriausias jūrų karo išradimas, nors tikrųjų trieros brėžinių ir mokytų laivų statytojų Romoje atsirado tik Sulos laikais, kai šis užėmė Atėnų laivų statyklą. Ligi tol romėnai nusižiūrėję pasigrobdavo laivus ir tik perdarydavo juos, ir tik Kartaginos karų laikais turėjo sugalvoti nuleidžiamuosius tiltus, kad besikaunantys jūrininkai pereitų ant kietos žemės, kur romėnai neįveikiami. Bet, pripažino jis, Kartaginos prekiniai laivai – patys geriausi pasaulyje ir jų sandaros nėra reikalo keisti.

Išradėjas buvo nusiminęs, tad Vespasianas įsakė sumokėti jam nemenką sumą, kad mestų tas savo kvailystes. Dėl visa ko Vespasianas paliepė sumokėti pinigus ne išradėjui, o jo žmonai, idant anas savavališkai nešvaistytų jų bergždiems bandymams. Lygiai taip pat jis pasielgė vėliau, kai reikėjo perkelti Nerono kolosą toliau nuo naujojo amfiteatro. Vespasiano amfiteatras statomas nuostabaus Aukso rūmų tvenkinio vietoje.

Vienas stropus technikas įrodinėjo galįs naujoviškomis mašinomis atlikti sunkų darbą pigiau ir su mažesne darbo jėga. Visi supranta, kiek pinigų būtų sutaupyta, juk net paprastam egiptietiškam obeliskui perkelti ir perstatyti kiton vieton reikėdavo poros kohortų mokytų vergų ir daug brangios virvės. Vespasianas jam taip pat meilijo sumokėti gerą algą, idant išradėjas sunaikintų mašinų brėžinius, suvokdamas, jog tokios mašinos pridarys neapsakomų ūkio nuostolių, o iš tūkstančių žmonių bus atimtas duonos kąsnis.

O aš, žiūrėdamas į gudrias karo mašinas, ne sykį liūdnai pagalvojau, kad gabus technikas lengvai galėtų išrasti mašinų, pavyzdžiui, žemei dirbti – kad vergai taip nevargtų ir prakaito nelietų. Iš etruskų mes išmokome sausinti žemę grioviais, tad čia tokios mašinos būtų nepa-

mainomos. Taip pat būtų galima grioviuose tiesti degto molio vamzdžius vietoj žagarų ryšulių ir akmenų – panašiai, kaip statomos mūsų kloakos, nors jų mastas didesnis. Bet pats suprantu, kokie pražūtingi tie išradimai ūkiui. Už ką vergai tada gautų duonos ir aliejaus? Valstybei per akis išlaidų už piliečių grūdus. Vergai turi dirbti darbą, geriausia – sunkų. Antraip jiems šauna visokių paikų minčių. Šito moko daugybės žmonių kartų apmaudi patirtis.

Egipto žyniai kadai padarę visus reikalingus techninius išradimus. Pavyzdžiui, jų švento vandens automatas purškia vandenį į akis įdėjus reikiamą pinigėlį. Neįtikima, bet ta mašina net atskiria visavertį pinigą nuo nevisaverčio.

Pasakoju šitai, norėdamas tau įrodyti, jog stebuklingas Vespasiano gydymas nebuvo akių dūmimas. Egipto žyniai, turintys daugybę savų techninių išradimų, yra ypač nepatiklūs. Pavyzdžiui, jie nėmaž netikėjo Apolonijum Tianiečiu, kai šis iš garbėtroškos pasakė regįs vieno prijaukinto ir meduolių prašinėjančio liūto kūnu atgimus senovės Saiso faraoną Amasį.

– Negerai, kad karališkiausiu gyviu atgimęs valdovas prašinėja meduolių, – rimtu veidu tvirtino žyniams Apolonijas.

Nenorėdami užgauti Apolonijo, žyniai uždėjo liūtui auksinę grandinę ir iškilmingai padovanojo tą žvėrį Leontopolio liūtų šventyklai. Manau, kad jie vis dėlto nūdo atsikratyti labiau Apolonijo, nei liūto, nes Apolonijas trikdė įprastas apeigas savo indiškom gudragalvystėm. Šiuo požiūriu mano nuomonė sutampa su Aleksandrijos žynių nuomone.

Aš su palengvėjimu atsidusau, kad Vespasianas po dvasinio sukrėtimo nemigo pernakt įsitikinęs, jog dievai tikrai jam lėmė tapti imperatorium. Būtume pražuvę, jeigu jis, įkvėptas atgyvenusių demokratinių minčių, būtų ėmęsis keisti valstybės sandarą. Įsitikinęs, kad viskas liks kaip buvę, aš atvirumo valandėlę pagaliau išdrįsau patikėti jam savo paslaptį. Papasakojau apie Klaudiją ir tavo, kaip paskutinio vyriškosios lyties Julijų palikuonio, kilmę. Nuo tos valandėlės širdyje vadinu tave Julijum, nors tą vardą gavai tik tada, kai apsivilkai vyro togą ir kai Vespasianas savom rankom ją tau ant peties susegė Augusto sege.

Vespasianas iškart manimi patikėjo – mano pasakojimas jo net nenustebino, nors galėjai pamanyti kitaip. Jis pažinojo tavo motiną Klaudiją iš tų laikų, kai imperatorius Kaligula, erzindamas savo dėdę Klaudijų, ją vadindavo pussesere. Nūsdamas išsiaiškinti tikrąją tavo kilmę, Vespasianas kiek paskaičiavo pirštais ir tarė:

– Tavo sūnus – Klaudijaus dukters sūnus. O Klaudijus buvo imperatoriaus Tiberijaus brolio sūnus. Brolio žmona buvo dieviškojo Augusto sesers Oktavijos ir Marko Antonijaus jaunesnioji duktė Antonija. Oktavija ir dieviškasis Augustas buvo Julijaus Cezario sesers dukters vaikai. Iš tikrųjų imperatorystė eina per moteris. Nerono tėvas buvo

Marko Antonijaus vyresniosios dukters sūnus. Jis turėjo įpėdinystės teisę, kaip ir pats Klaudijus, nors Klaudijus, vedęs savo brolio dukterį, dėl visa ko įsisūnijo Neroną. Be abejonės, juridiškai tavo sūnaus įpėdinystės teisės pagrįstos lygiai kaip ir kitų. Taigi ko tu nori?

Aš atsakiau:

– Noriu, kad mano sūnus užaugtų ir taptų pačiu geriausiu ir tauriausiu Romos imperatorium. Nė trupučio neabejoju, kad tu, teisingasis Vespasianai, palankią valandėlę pripažinsi jį teisėtu imperatoriaus valdžios įpėdiniu.

Suraukęs kaktą ir primerkęs akis Vespasianas ilgai mąstė. Glostinėdamas delnu veidą jis paklausė:

– Kiek metų tavo sūnui?

– Kitą rudenį sukaks penkeri, – išdidžiai pasigyriau.

– Tai tau nėra ko skubėti, – su palengvėjimu atsakė Vespasianas. – Tarkim, dievai skyrė man kokius dešimt metų valdymo naštai nešti ir valstybės reikalams kiek aptvarkyti. Tik tada tavo sūnus apsivilks vyro togą. Titas turi silpnybių, ir dėl Berenikės aš labai susirūpinęs, bet šiaip jau vyras auga kartu su pareigom. Po dešimties metų Titas peržengs ketvirtą dešimtį ir bus subrendęs vyras. Mano galva, jis turi teisę tapti imperatoriumi, jei tik neves Berenikės. O šitai būtų pražūtinga. Romos imperatoriaus sutuoktinė negali būti žydė, – net Herodų giminės. Jeigu Titas elgsis protingai, tikiuosi, draugiškai leisi jam pavaldyti kurį laiką, idant tavo sūnus subręstų ir įgytų patirties tarnyboje. Iš mano sūnaus Domiciano niekuomet nebus imperatoriaus – vien ta mintis man kelia siaubą. Iš tikrųjų aš lig šiol gailiuosi, kad kitados grįžęs Romon netyčia jį girtas pradėjau. Nuo Tito gimimo buvo praėję dešimt metų ir nemaniau, kad mano santuoka dar vaisinga. Vos prisimenu Domicianą, mane tuoj supykina. Negaliu net svajoti apie triumfą, nes turėčiau ir jį kartu imtis.

Aš susijaudinau:

– Kaipgi, tu turi švęsti triumfą – juk Titas užėmė Jeruzalę. Nesurengęs triumfo, skaudžiai įžeisi tuos legionus, kurie daug iškentė žydų kare.

Sunkiai atsidusęs Vespasianas išdaužė:

– Apie tokią tolimą ateitį dar negalvoju. Aš per senas keturpėsčias repečkoti Kapitolijaus laiptais. Britanijoje įgyta sausgėla vis labiau skaudina man kelius.

– Bet aš galėsiu prilaikyti tave iš vieno šono, o Titas – iš kito, – padrąsinau. – Galų gale kopti ne taip sunku, kaip atrodo.

Vespasianas žvilgtelėjo į mane ir gudriai nusišypsojo:

– Ką žmonės pamanys? Herkulavita, bet verčiau tu, nei Domicianas iš kito šono – tas nedorėlis, iškrypėlis ir melagis.

Šitaip jis kalbėjo gerokai anksčiau, nei mes sužinojom apie Kremonos pergalę, Kapitolijaus apsiaustį ir Domiciano niekšingą poelgį. Dėl

senelės atminimo Vespasianas per triumfą vis dėlto leido Domicianui su Titu joti iš paskos, tik Domicianas turėjo joti mulu. Liaudis, aišku, suprato, ką tai reiškia.

Kaip visi išmintingi vyrai, mes taip pat visais atžvilgiais apsvarstėme valdžios perėmimo reikalus ir aš mielai sutikau su Vespasiano nuovokiu siūlymu, kad Titas valdytų po jo, nors nebuvau tokios geros nuomonės apie Titą kaip jis. Gebėjimas klastoti rašyseną man kėlė abejonių jo imperatoriškumu. Betgi tėvai akli. Galop Vespasianas atsargiai pasiūlė:

– Jeigu nori, mielai įsivaikinsiu tavo sūnų, idant jis iš anksto įtvirtintų savo, kaip įpėdinio, padėtį.

Negalėjau jo įžeisti, užsimindamas apie prastesnę jo kilmę. Juk tavo garbė sumenktų, jei per įvaikinimą, – nors tik tariamai, – gautum garbingą Flavijų vardą. Labai mandagiai paaiškinau, kad tavęs įvaikinti, mano galva, nereikia, nes visiškai pasikliauju delnų sumušimu ir imperatoriaus žodžiu. Bet Vespasianas nebuvo toks kvailas, kad nesuprastų mano dvejonės tikrosios priežasties. Jis nusiminė ir tarė:

– Vis dėlto tikiuosi būti pakenčiamas valdovas, nors esu tik paprastas žmogus. Prieš savo mirtį patikėsiu Titui šią paslaptį ir pareikalausiu laikyti tavo sūnų per brolį ir teisėtą valdžios įpėdinį. Kol kas saugokime šitai paslaptyje. Privalai deramai auklėti sūnų, idant jam, pernelyg jaunam, nešautų galvon bergždžių minčių. Neužmiršk, kas nutiko Popėjos vaikui.

Aš drąsinamai patikinau jį:

– Dievai tave išsirinko, Flavijau Vespasianai. Tu tikrai būsi geras valdovas. Prisimink tėvą, kuris troško, kad sūnus taptų geru fleitininku, ir nusiuntė jį mokytis pas pačius prasčiausius fleitininkus. Aplinkiniams tuo nusistebėjus, tėvas tada taip tarė: „Bent jau žinos, kaip groti nevalia". Taip ir tu – iš šalies stebėjai daugybės prastų fleitininkų valdymą, užtat puikiai žinai, ko nedera daryti.

Vespasianui įtvirtinus valdžią Romoje, Titas jo įsakymu užėmė Jeruzalę. Miesto niokojimas buvo toks klaikus, kokį Flavijus Juozapas savo veikale užsidegęs aprašo. Bet ir grobis buvo didžiulis – ir aš nenusivyliau dėl savo užstato. Titas nebūtų griovęs šventyklos. Šitaip lovoje jis buvo prisiekęs Berenikei. Bet mūšiui toliau siaučiant ugnies plitimo jau niekas neįmanė sulaikyti. Išbadėję žydai kovėsi už kiekvieną namą ir kiekvieną rūsį, tad daug legionierių žuvo, o buvo manoma, kad reikės tik miestą užimti.

Netrukus visi galės išvysti mane jojantį iškilo vaizdo paveiksle ant triumfo arkos, kurią nusprendėme pastatyti Forume. Nors, tiesą sakant, Vespasianas iš pradžių dar nesuėmė galvon, kad ir aš nusipelnęs triumfo garbės ženklų, kurių taip uoliai siekiau dėl tavęs, idant jie užgožtų mano praeitį. Turėjau daugybę kartų įrodinėti, kad apsiausties

metu buvau bemaž garbingiausias romėnas šalia jo ir drąsiai nėriau žydų strėlių ir svaidomų akmenų krušon, o per puolimą mūro papėdėj net šlubas palikau.

Tik tada, kai kilniaširdis Titas užtarė mane, – nesvarbu ta jo barzda ir Berenikė, – Vespasianas patvirtino man triumfo garbės ženklus. Jis niekuomet nelaikė manęs tikru kariu, mat aš tiek turto užpelniau per Jeruzalės apsiaustį ir užėmimą. Šiandien senate mus, turinčius triumfo garbės ženklus, gali suskaičiuoti ant vienos rankos pirštų. Teisybę sakant, pora iš jų tuos ženklus gavo nevertai.

Užrepečkojęs Kapitolijaus laiptais triumfatorius Vespasianas prisikrovė pilną pintinę šventyklos gurinių ir ant pečių nunešė į užpilamą slėnį, nūsdamas parodyti savo dievotumą bei nuolankumą, o pirmiausia – deramą pavyzdį liaudžiai. Jis karštai troško, kad mes visi skirtume pinigų Jupiterio šventyklai atstatyti.

Be to, Vespasianas iš viso pasaulio susirinko nuorašus senų įstatymų ir nuostatų, sudarytų sąjungų ir skirtų lengvatų nuo pat miesto įkūrimo. Tų varinių lentelių ligi šiol sukrauta jau kokie trys tūkstančiai ir naujajame valstybės archyve jos sudėtos vietoj tų, kurios susilydė per gaisrą.

Kiek žinau, jis nė viename rašte nieko nepridūrė nuo savęs, nors jam pasitaikė puiki proga nurodyti savo kilmę iš paties Vulkano, tik kad jis šito nepanoro. Jam gana savo senelės apdaužytos sidabrinės taurės. Šiandien, kai aš tai rašau, jau eina bemaž dešimti jo valdymo metai ir mes ruošiamės švęsti jo septyniasdešimtmetį. Man pačiam jau penkiasdešimt metų be dvejų, bet jaučiuosi stebėtinai jaunas, nes mane gydė maudyklėm, mineraliniais vandenim, ir dar nutiko vienas dalykas, dėl kurio aš neskubu iš čia išvykti, o, kaip pastebėjai, vilkinu prisiminimų rašymą.

Gydytojai jau prieš mėnesį leido man grįžti Romon. Bet aš dėkoju Fortūnai už šį pavasarį, nes netikėjau dar galėsiąs tai patirti. Aš taip atjaunėjau, kad prieš kurį laiką paprašiau atgabenti čion mano pamėgtąjį arklį, įsimanęs vėl pradėti jodinėti, nors daugel metų per šventines eitynes vesdavausi jį šalia. Pagal Klaudijaus nuostatą, šitai vis dar leidžiama ir mes, aptukę senstantys vyrai, naudojamės tuo nuostatu.

Kad jau paminėjau Fortūną, tai pridursiu, jog tavo motina visada keistai pavydėjo man motinos palikto medinio puodelio. O gal tas puodelis pernelyg prikišamai jai primena, kad tu turi ketvirtadalį graikiško kraujo, laimė, ji nežino, kokios prastos kilmės. Dėl visa ko pasistačiau ir sau paminklą priešais Myrinos miesto rūmus. Manau turįs teisę, nes man gavus triumfo garbės ženklus Vespasianas dėl tvirtos mudviejų draugystės pastatė mano paminklą prie Palatino rūmų. Atsitiktinai mano statula atsidūrė ant Tigelino ankstesnio paminklo papėdės. Tai jie, Otono pretorionai, nuvertė Tigeliną ir nuvilko į Tiberį. Todėl manau, kad savos

papėdės jis man vis dėlto nepavydi – juk buvome geri bičiuliai, nors dėl politinių priežasčių jis ir mano vardą įrašė pasmerktųjų sąrašan.

Galvą paėdė tavo motinos pavydus zyzimas, tad prieš keletą metų Fortūnos taurę padovanojau Linui, nes vieną persisotinimo valandėlę pamaniau pats žemiškos laimės turįs per daug. Krikščionims, manding, reikia kuo didesnės sėkmės, be to, pats Jėzus Nazarietis prisikėlęs gėrė iš tos taurės. Kad per dažnai naudojamas medinis puodelis nesusinešiotų, aptaisiau jį kaip dailią taurę auksu bei sidabru, vienoje pusėje liepęs iškalti Kefo, o kitoje – Pauliaus veidus.

Jų veidai buvo atkurti gana greit, nes nagingas amatininkas pats ne sykį buvo matęs juodu, be to, pasinaudojo dar ir kitų piešiniais bei viena mozaika. Tiesa, ir Kefas, ir Paulius buvo žydai, – o šie nepakenčia jokių atvaizdų, – betgi Paulius paneigė žydų Įstatymą, tad nemanau jį papiktinsiąs noru per Liną išsaugoti jo veidą ateities kartoms, nors mokymas apie Kristų bemaž neturi ateities, lyginant su kitais, viltingesniais, tikėjimais – nuo gimnosofistų ligi Mitros.

Abu jie buvo geri vyrai ir šiandien aš juodu suprantu labiau negu anksčiau – ypač Paulių. Dažnai nutinka, kad erzinantys būdo bruožai po mirties jau nebetrukdo kurti tikrovišką žmogaus paveikslą. Be to, krikščionys irgi turi Jėzaus Nazariečio atvaizdą, likusį ant skepetos, kurią Jam suklupus po kryžium Jeruzalės gatvėje viena moteris ištiesė sukruvintam veidui nusišluostyti. Ko gera, atvaizdas nebūtų palikęs ant drobės, jeigu Jis pats nebūtų šito meilijęs, tad, mano supratimu, Jis leidžia atkurti žmonių veidus – priešingai nei judėjai.

Mano dovanota taure uoliai naudojamasi, bet, man rodos, aukso ir sidabro kiautas apslopino motinos medinio puodelio galią. Bent jau krikščionių tarpusavio kivirčai dėl mokymo tebėra tokie kiršūs kaip anksčiau. Linas vargsta taikindamas juos, kad nepradėtų tarp savęs smurtauti per šventąsias vakarienes.

Na, o kas vyksta tamsiose gatvėse, kai užrakintos durys atsilapoja ir vakarieniautojai išeina lauk, aš nepasakosiu. Kiršus pavydas, kuris pražudė ir Paulių, ir Kefą, tarp jų tebetvyro. Ir dėl tos nesantaikos jie neturi ateities. Aš tik laukiu, kada vienas krikščionis užmuš kitą vardan Kristaus. Gydytojas Lukas netveria gėda, užtat pametė rašęs trečią savo veikalo knygą, verčiau palikdamas ją nebaigtą.

Jokios naudos, kad prie jų dedasi mokyti ir išprusę vyrai, išpažindami Kristų. Priešingai, man atrodo, dėl to dar blogiau. Sykį, prieš pat savo ligą, aš pavaišinau vakariene du sofistus ir vyliausi, kad tiedu nuovokūs ir išsilavinę vyrai bus parama Linui. Bet jiedu abu susiginčiję taip stipriai susirėmė, kad vos nesudaužė mano brangių Aleksandrijos stiklo indų.

Beje, Aleksandrijoje aš turėjau progą šiek tiek susipažinti su stiklo gamyba, nes pirkau žlugusią stiklo pūtyklą su mokytais vergais. Todėl

liepiau porai savo atleistinių įsteigti stiklo lydyklų tiek Galijoje, tiek Iberijoje, kur yra reikiamos žaliavos ir miškų ganės medžio angliai. Mano stikliniai indai pigesni ir beveik prilygsta Aleksandrijos, nors aš pats, žinoma, naudojuosi aleksandriškais. Nemažai mano stiklo gaminių išgabenama Indijon.

Sofistai pas mane viešėjo medžiagišku reikalu. Pamaniau: tokie žmonės supras, kaip krikščionims naudinga, kad jų vyresnysis nešiotų garbės ženklą – pavyzdžiui, galvos dangalą, nusižiūrėtą į Mitros žynių, o prie paprastos piemens lazdos prisitaisytų augurų dangaus padalinimo įvijos lazdos galą. Tokie dermingi ženklai, man rodės, akintų paprastus piliečius dėtis prie krikščionių.

Užuot protingai pasišnekėję, vyrai nirčiai susibarė. Vienas tvirtino:

– Aš tikiu neregimąja karalyste, angelais ir Kristumi kaip Dievo Sūnumi, nes tai yra vienintelis įtikimas nesuprantamų dalykų ir beprotybės paaiškinimas. Tikiu, idant suprasčiau.

Kitas atsakė:

– Nejau nesuvoki, kad žmogaus protas ir nuovoka niekada nesučiuops Kristaus dieviškumo. Aš tikiu tik todėl, kad Jo mokymas absurdiškas ir beprotiškas. Tikiu, nes jis beprasmis.

Kol jie nesusimušė, aš taikingai įsikišau į kalbą ir pasakiau:

– Aš esu palyginti nemokytas, nors skaičiau filosofus ir poeziją, ir parašiau apie Britaniją knygą, kurią ir šiandien galima rasti viešosiose bibliotekose. Mokslingumu ir gebėjimu ginčytis aš negaliu su jumis varžytis. Nesu labai tikintis ir apskritai niekam nesimeldžiu, nes, manding, kvaila prašinėti to, kas nesuprantamam Dievui puikiausiai žinoma. Aišku, kad jis patenkina mano prašymą, jeigu jam pasirodo, kad reikia jį patenkinti. Jūsų ilgos maldos man pakyri. Mirties valandą aš turbūt norėčiau sušnibždėti: „Jėzau Kristau, Dievo Sūnau, pasigailėk manęs". Nors nemanau, kad keli geri mano darbai Jo akivaizdoje nustelbs piktadarystes ir nusikaltimus. Turtuolis nebūna doras. Jis kaltas bent jau dėl vergų ašarų. Bet man tai nerūpi. Suprantu žmones, kurie išdalija savo turtą skurdžiams, idant galėtų sekti paskui Kristų. Bet pats verčiau trokštu rūpintis savo turtu sūnaus ir bendram labui, nes tas turtas gali atitekti žiauresniam už mane. Ir šitai pakenktų daugiui paprastų žmonių, kuriems aš duodu duonos. Todėl įsiutę nedaužykit mano stiklo indų, nes jie turi ne tik piniginę, bet ir atmintinę vertę.

Mano rangas ir pareigos juos sutramdė, nors gali būti, kad jie kibo vienas kitam į plaukus, kai išėjo iš mano namų, nusikaušę nuo gero vyno. Nors pasakoju šitokius dalykus, nemanyk, sūnau Julijau, kad esu prisiekęs krikščionis. Daug žinau apie Jėzų Nazarietį ir jo karalystę, užtat kaip gyvas negalėsiu įžūliai pasivadinti įpareigojančiu krikščionio vardu. Todėl nemanau turįs teisę priimti jų krikštą, nors tavo motina Klaudija nepaliauja giežusi.

Ganės, kad liksiu toks, koks esu – su savo žmogiškom silpnybėm, klystantis. Iš mano prisiminimų turbūt supratai, kad aš net neteisinu savo piktadaryscių, nors nuodugniai atskleidžiau, kodėl turėjau elgtis apgailėtinai. Bet ir tos piktadarystės – tik tavo labui.

Ir iš doros kelio išklysdavau, betgi nė vienas nėra tobulas – net Dievui pasiskyrę šventieji. Tačiau užtikrinu tave, kad niekados tyčiomis nesinaudojau kitu tiktai kaip malonumo įrankiu. Visuomet rodžiau žmogišką pagarbą kiekvienai lovos bičiulei – tiek vergei, tiek laisvajai.

Juk ne per lovą, manding, žmogus žemiausiai nupuola, – kaip dažnas mano, – blogiausia, kad įdiržta širdis. Neįdiržink širdies, mano sūnau, kad ir kaip aukštai ir didiems sprendimams gyvenimas tave pakels. Šiokia tokia žmogiška tuštybė su protu ir saiku leistina – jei tik pats širdy bergždžiai neaukštinsi savo mokslinių ir poetinių pasiekimų. Nemanyk, kad nežinau tave mėginant eilėmis varžytis su Juvenaliu.

Dabar, kai rašau šiuos žodžius, myliu visą pasaulį, nes man buvo leista dar sykį nugyventi pavėluotą pavasarį. Todėl manau, jog grįžęs Romon sumokėsiu tavo bičiulio Juvenalio skolas, ir barzdą jis gali dėl manęs ramiai augintis. Aš nenoriu užgauti ir atstumti tavęs panieka draugui, kuris tau artimas, nors nesuvokiu kodėl.

Bet mano širdis plūsta žodžiais. Todėl papasakosiu apie pavasarį, kurį čia išgyvenau, nes daugiau neturiu kam išsipasakoti, be to, šiuos prisiminimus tu skaitysi tiktai po mano mirties. Galbūt tada geriau suprasi kvaištelėjusį seną tėvą. Daug lengviau su svetimu vaiku susigyventi ir jį suprasti, nei savą. Bet turbūt toks mūsų, tėvų, prakeiksmas dabar ir per amžius, kad linkime savo vaikams tik to, kas geriausia.

Nežinau, nuo ko pradėti. Užtat tu žinok, jog niekuomet nenorėjau grįžti į Britaniją, nors turiu rūpintis dideliu turtu ten ir tikrai norėčiau pamatyti, kaip Lugundanumas klesti ir virsta į tikrą miestą. Būsimųjų miesto mūrų vietoje dirva suarta pagal šventus papročius, perimtus iš etruskų prieš daugel metų, ir dvi kryžmos pagrindinės gatvės pažymėtos. Ne, neketinu Lugundanumo juosti mūrais. Visa savo politika aš siekiu tiktai išsaugoti taiką ten, Britanijoje.

Nesilpniname nuoširdaus druidų tikėjimo, jog romėnai kada nors bus sumesti jūron, nors jie nė piršto nepajudins, ir viskas puiku. Šiaurės plėšikų gentys ikenių krašto nesiekia, bet ir jų puldinėjimams kada nors bus padarytas galas. Jie nėra tikri britai. Bet gal praturtėję Lugundanumo gyventojai patys įsimanys mūrų, idant toji vieta panėšėtų į miestą.

Bet į Britaniją grįžti nenoriu. Skrandį sutraukia, vos pagalvoju apie trumpą, tačiau neramią kelionę sūriąja jūra nuo Galijos ligi kokio Britanijos pakrantės miesteliūkščio. Aš nebijau keliauti jūra, – manau, įrodžiau tai nukakęs karo laivu iš Ostijos į Cezarėją ir su Vespasianu sugrįžęs iš Aleksandrijos į Brundizijų. Tik būgštauju daugiau nebeiš-

vysiąs Britanijos tokios nuostabios, kaip per jaunystės klajones su Lugunda, kada regėjau ją tyrom akim. O gal aš buvau druidų apkerėtas, kad net Britanija man pasirodė graži. Tokios Britanijos nenoriu užmaršinti šalimi, regima niūkiomis ir blausiomis penkiasdešimtmečio akimis, – juk jau kadai nebetikiu žmonių gerumu.

Vis dėlto šį pavasarį aš išgyvenau tarsi kitados jaunystėje. Aišku, tai buvo tik švelnūs kerai, kurie nušviečia akis šypsniu ir ašaras išspaudžia. Kažin ar tu sutiksi ją, sūnau Julijau, nes po šio pavasario aš pats manau, jog neturėčiau jos daugiau matyti. Tiek dėl jos pačios, tiek dėl savo labo.

Ji palyginti prastos giminės, tačiau jos tėvai skursdami išlaikė senuosius kaimo papročius ir paprastą gyvenseną. Ji stebisi net šilkiniais marškiniais, kuriuos aš vilkiu. Užsidegęs aš išpasakojau jai savo praeitį ir išgyvenimus, pradėdamas nuo liūtukų, kuriuos mano žmona Sabina kitados guldydavosi į mudviejų santuokinį guolį ir versdavo maitinti pienu iš rago. Ji pajėgė kantriai klausytis, o aš tuo metu galėjau stebėti jos nuostabių akių išraiškos kaitą.

Vakarais aš būtinai turėjau pasakotis, sykiais pats rašydamas, sykiais diktuodamas prisiminimus, kuriuos tikiuosi duosiant tau naudos – tu pernelyg netikėsi žmonių gerumu ir jais nenusivilsi. Valdovas nuoširdžiai negali niekuo pasikliauti. Tai pati sunkiausia patvaldystės našta. Per didelis patiklumas visados atsigręžia prieš mus pačius, – neužmiršk šito, sūnau.

Juk myliu tave iš visos širdies ir tik dėl tavęs iš tiesų gyvenu, nors tu šitaip ir nemanai. O su ja aš, rodos, sutikau pavėluotą palaimingą meilę ir dar labiau tave pamilau, ėmiau geriau suprasti tavo motiną bei kai kurias jos silpnybes. Iš širdies atleidžiu jai už kai kuriuos piktus žodžius. Antra vertus, karštai viliuosi ir ją atleisiant man už tai, kad neįstengiau būti kitoks, nei buvau. Bergždžia seną šunį mokyti „tupėti" ir „tylėti".

Tarp mudviejų nenutiko nieko nedora, nors ilgai užtrukau maudyklėse, netoli nuo jos tėvų sodybos. Keletą kartų ją pabučiavau ir gal šituo putniu delnu palytėjau jos rankas. Aš daugiau nieko netroškau, nes nesiekiau padaryti jai žalos nei per anksti sukurstyti joje žmogiškos aistros tuštumą ir kaitringą dagą. Gana, kad nuo mano pasakojimų jos skruostai įkaista ir akys nuskaistėja.

Nenoriu bereik minėti jos vardo. Ir testamente jo nerasi, nes aš kitaip, ir, manding, išmintingai, sutvarkiau, kad jai niekuomet netektų kęsti nepritekliaus ir kad jos kraitis būtų užtenkamas, kai susiras vertą jaunikaitį. Gal aš perdedu sakydamas ją esant nepaprastai nuovokią tik dėl to, kad uoliai ir kantriai klausėsi senstančio vyro ilgų šnekalų, bet manau, kad jos nuojauta ir įgimtas supratingumas pravers jos būsimam vyrui, jeigu tas panūs kopti aukštyn valstybės tarnyboje.

Žinau, kad prastesnio už raitelį ji nepasirinks, nes nepaprastai žavisi

arkliais. Tai dėl jos liepiau atgabenti į čia mano mylimą kumelę ir vėl pradėjau jodinėti. Man rodos, vien jos artumas ir užuojauta padėjo man pagyti ir išėjo į naudą mano sveikatai – juk mudviejų draugystės negadina alinantys geismai. Man tikrai gana jos skaisčių akių.

Numanau, kad nusiminei ir neapkenti savo tėvo, nes iš tavo arklidės nelauktai prapuolė tas baltas kaip sniegas eržilas, kuris juk paties imperatoriaus Gajaus arklio Skrajūno palikuonis. Aš įsigeidžiau jį įsigyti, kad jis man visados primintų, kas iš tikrųjų yra Romos senatoriaus rangas ir kokia jo svarba. Taigi Gajus nusprendė skirti Skrajūną senatorium. Užtat ir buvo taip žiauriai nužudytas. Ir aš pats patyriau, kad senato nariai šiek tiek per aukštai save kelia. O tikrai nėra dėl ko.

Bet aš išgirdau, kad tu, apsivilkęs vyro togą, šventinėje eisenoje jojai tuo baltu kaip sniegas eržilu. Tavo amžiaus jaunikaičiui nedera šitaip elgtis. Paklausyk manęs, Julijau. Todėl, pamaniau, reikia atimti iš tavęs tą eržilą. Verčiau atminimui padovanosiu jį penkiolikmetei – protingai merginai iš tykaus kaimo. Juk aš už tavo arklidę moku pinigus, nors, pagal įstatymą, tos arklidės yra tavo.

Nieko nepadarysi – vienaip ar kitaip Romos gandai pasiekia mane ir čia, maudyklėse. Todėl suprask ir mane, kada šitai skaitysi. Nemanau turėjęs kaip nors tau pasiteisinti ar pasiaiškinti. Gali nekęsti manęs už tai, kad staiga netekai gražiausio savo žirgo. Bet verčiau neapkęsk, jei ligi šiol nesuvokei, kodėl man rodės būtina jį iš tavęs atimti.

Tą arklį ketinau dovanoti jai atsisveikindamas, nes širdis jai neleido paimti net auksinės grandinėlės. Bet manau, kad arklį ji paims. Juk jos tėvai galės gauti papildomų pajamų, panaudoję jį vaisymui. Kartu ir arklių kaime daugės. O jie čia gana prasti. Net mano senoji romi kumelė sukėlė pavydą.

Permąstęs savo gyvenimą norėčiau prisiminti palyginimą, kurį tu tikriausiai žinai iš Lino pasakojimų apie Jėzaus Nazariečio gyvenimą. Vienas žmogus, išvykdamas į kelionę, paliko savo tarnams pinigų. Vienas tarnas užkasė savąjį talentą žemėn, o kitas jį dukart versliai padidino. Apie mane niekas nepasakys, kad buvau užkasęs savąjį talentą į žemę – priešingai, aš padidinau savo tėvo palikimą gal šimtą kartų, nors atrodo, kad giriuosi. Bet perskaitysi tai iš testamento. Tačiau aš turiu galvoje ne vien žemiškus perkamuosius, o dar ir kitokias vertybes. Bent jau prisiminimams geriausio Nilo popieriaus sunaudojau dvigubai daugiau, nei mano tėvas kitados rašydamas laiškus poniai Tulijai. Kada nors jie taip pat paklius tau į rankas.

Šeimininkas pasakė antrajam savo tarnui: „Tu šaunus ir ištikimas tarnas, eik į savo šeimininko džiaugsmą". Manding, gražiai pasakyta, nors aš pats negaliu šito trokšti, nes nebuvau šaunus nei ištikimas. Bet Jėzus Nazarietis turėjo keistą papratimą išsyk rėžti per ausį vyrui, kuris tardavosi ką nors per daug išmanąs. Nepraėjo nė savaitė nuo tol,

kai aš dviem ginčininkams pasigyriau niekada nieko neprašąs, ir, suimtas pilvo skausmų, turėjau karštai melsti, kad Jis sustabdytų kraujoplūdį ir kad suvis nenukraujuočiau, nes nė geriausi Romos gydytojai šito padaryti nesugebėjo. Kraujas liovėsi tekėjęs savaime. Čia, maudyklėse, gėriau mineralinius vandenis ir dabar jaučiuosi stipresnis, sveikesnis ir linksmesnis nei prieš dešimtmetį. Taip pat gerai žinau, kad dar kam nors prireiks manęs – tokio, koks esu, nors aš nieko Jam nežadėjau.

Bet dar papasakosiu apie tą skaisčiaakę mergaitę, kuri palaikė man draugiją ir džiugino taip, kad, vos ją išvysdavau, širdis apsaldavo. Iš pradžių aš nesupratau, kodėl man pasirodė, jog esu sutikęs ją anksčiau. Visa kas joje man buvo pažįstama – net menkiausias krustelėjimas. Iš kvailumo daviau jai gabalėlį „Antonijos muilo" ir buteliuką kvepalų, kuriais kvepinosi Antonija. Tariau, kad ji kaži kuo man primena Antoniją ir tikėjausi, kad pažįstamas muilo ir kvepalų kvapsnis dar labiau sustiprins tą panašumą.

Bet nutiko priešingai. Pastebėjau, kad tie aitrūs kvepalai visiškai netinka tai atgaivingai it pavasaris esybei. Kvapas mane trikdė. Bet kai ją bučiuodavau ir jos akys nujuosdavo, vėl įžvelgdavau jos veide Antoniją, o kartu ir Lugundą, ir – nuostabiausia – tavo motiną Klaudiją – tokią, kokia buvo jaunystėje. Trukią akimirką glėbdamas jos mergišką kūną – be jokių piktų kėslų – keistai pažindavau joje visas tas moteris, kurias labiausiai mylėjau. Žinau, kad po jos mano gyvenime nebebus jokios moters. Mano daliai meilės teko ganėtinai ir net per daug. Daugiau trokšti nedera.

Kai aš sava ranka parašiau šias paskutines eilutes, pati Apvaizda užbaigė mano prisiminimus. Putotu žirgu skubinai atlėkęs pasiuntinys perdavė man žinią, jog Romos imperatorius Vespasianas mirė savo tėvonijoje netoli Reatės. Jis nespėjo atšvęsti savo septyniasdešimtojo gimtadienio, bet, sako, mėgino stotis ant kojų ir mirė stačiomis, glėbiamas tų, kurie jį prilaikė.

Jo mirtis bus laikoma paslaptyje dar dvi dienas, iki Titas atvyks į Reatę. Svarbiausia mūsų, senatorių, užduotis – paskelbti Vespasianą dievišku. Šito jis nusipelnė, nes buvo pats dievočiausias, nesavanaudiškiausias, stropiausias ir teisingiausias iš visų imperatorių. Jis nekaltas, kad buvo tik plebėjų giminės. Tegul jam bus už tai atlyginta dieviškumu. Aš, senas Vespasiano draugas, ketinu tapti jo žynių kolegijos nariu, nes lig šiol dar nėjau žynio pareigų. O tai papildys sąrašą mano nuopelnų, kurių siekiau vardan tavosios ateities, brangus sūnau. Paskubomis sava ranka pasirašo tavo tėvas Minutas Lausas Manilianas.

Po trijų mėnesių, prieš užmūrijant šiuos užrašus. Atrodo, kad Fortūna pradėjo manęs lenktis. Klaikus Vezuvijaus išsiveržimas sunaikino ką tik pastatytą mano dvarą Herkulanėjuje, kur šilumoje ir malonioje drau-

gijoje ketinau leisti senatvę. O gal man pasisekė, kad nenukeliavau pažiūrėti to namo ir kivirčytis su rangovais dėl sąskaitų. Gal būčiau ir pats uždusęs pelenų liūty.

Tik būgštauju, kad tai baisus ženklas Titui, kaip valdovui, nors mudu geri draugai ir jis tik gera linki tau ir man. Laimė, jis dar pačiame žydėjime ir visi jį vadina žmonijos džiaugsmu ir pasigėrėjimu. Nelabai suprantu, kodėl. Juk tą patį sakė ir apie jaunąjį Neroną.

Vis dėlto aš tikiu, jog Titas valdys taip gerai ir gyvens taip ilgai, kad gebės išsipainioti iš Domiciano pinklių ir kada nors patvirtins tave savo įpėdiniu. Tik Domicianu niekuomet nesikliauk. Ko gali sulaukti iš vyro, kuris dykaudamas it koks vaikėzas rašikliu bedžioja gyvas muses!

BAIGIAMASIS ŽODIS

Triumfo garbės ženklais apdovanotas konsulas, dieviškojo Vespasiano žynių kolegijos vyresnysis ir Romos senato narys Minutas Lausas Manilianas mirė imperatoriaus Domiciano laikais, nors ir slogia, užtat nuostabia Kristaus liudytojo mirtimi Flavijų amfiteatre, kurį dėl ten stovėjusio koloso mes vadiname Koliziejumi. Kartu su juo mirė ir jo žydė žmona Klaudija, ir sūnus Klemensas bei konsulas Flavijus Titas – Domiciano pusbrolis ir buvusio Romos miesto prefekto sūnus. Kaip kilmingiems ir aukšto rango žmonėms, jiems buvo suteikta garbė žūti nuo liūtų.

Senatorius Minutas Manilianas tik paskutinę savo gyvenimo naktį Koliziejaus požemyje po arena sutiko priimti krikščionių krikštą iš Dievo malone apdovanoto vergo, turėjusio mirti per tą patį amfiteatro vaidinimą. Tiesa, Manilianas niurzgėjo sakydamas žūsiąs veikiau dėl politinių priežasčių, nei dėl Kristaus garbės.

Paskutinę valandą krikščionys aršiai susikivirčijo, kaip teikti krikštą. Tarp jų buvo manančių, kad žmogų reikia panardinti vandenin, o kiti tarė, jog gana vandens užpilti ant galvos. Kaip visi žino, Flavijų amfiteatre yra puikus vandentiekis, bet jis – tik žvėrims ir gladiatoriams. Manyta, kad nuteistiesiems geriamo vandens ganės tiek, kiek gaus – ir tąkart vanduo buvo dalijamas, mat nuteistųjų buvo daugybė.

Manilianas nuramdė kivirčą pasakęs, jog jam ganės Dievo malone apdovanoto vergo spjūvio ant plikės. Ši užgaulė visiems užčiaupė burnas. Paskui dievotoji žmona Klaudija Manilianą įtikino, kad žengiant pas liūtus jam Kristaus malonės reikią labiau nei kitiems, mat gyvenęs nedorai, buvęs godus ir kietos širdies. Manilianas suburbėjo padaręs gyvenime ir gerų darbų, tačiau juo nepatikėjo nė vienas, kuris jį pažinojo.

Manilianui išėjus į areną, Dievas padarė nesuvokiamą stebuklą. Seniausias liūtas, saviškių vadas, auka išsirinko jį – ar dėl įkūnumo, ar dėl aukštų pareigų, nors apsiausto su plačiu raudonu apvadu jis nevilkėjo, o tik marškinius, kaip ir kiti nuteistieji. Tačiau jį apuostęs liūtas puolė pagarbiai laižyti jam rankų ir kojų ir apgynė jį nuo kitų įniršusių liūtų, užtat žmonės pašoko ir apstulbę ėmė garsiai šaukti, reikalaudami, kad imperatorius pasigailėtų Maniliano. Tiesa, jie vadino jį ne Manilianu, o pravarde, kurios čia minėti neleidžia padorumas.

Bet išvydęs žmoną ir sūnų, draskomus liūtų, ir niekuo negalėdamas jiems pagelbėti senatorius Minutas Manilianas, nukaršusio liūto ištikimai lydimas, žengė prie imperatoriaus ložės, pakėlęs rankas nutildė liaudį ir išrėkė imperatoriui Domicianui tokius baisius kaltinimus, kad šis liepė lankininkams nušauti ir Manilianą, ir liūtą, nesugebėjusį atlikti užduoties. Be kitų dalykų, Manilianas pasakė, jog Domicianas nunuodijęs savo brolį Titą ir tai, kad imperatorius Vespasianas niekuomet nebūtų leidęs Domicianui tapti imperatoriumi.

Manilianui nutikęs Dievo stebuklas sustiprino kitus krikščionis, nuteistus kaip liudytojus, mirti drąsiai ir net mirštant garbinti Dievą, nes kaip tik tas stebuklas įrodė protu nevokiamą Kristaus malonę. Juk niekas net nenujautė senatorių Manilianą esant skirtą Dievui, mažų mažiausiai – jo maldingoji žmona.

Maniliano patarimu, jo sūnaus geriausias draugas poetas Decimus Junijus Juvenalis spėjo pabėgti į Britaniją. Manilianas pirm padėjo jam tapti raitelių luomo nariu ir įstoti tarnybon. Gimtajame mieste jis kurį laiką ėjo cenzoriaus pareigas, nes, Maniliano manymu, lengvabūdiškumu garsėjęs vyras iš savo patirties geriausiai geba įvertinti kitų trūkumus bei silpnybes. Manilianas taip pat sumokėjo ir už tą Juvenalio mokslinę kelionę į Egiptą, kurion šis leidosi su jo sūnum, nors niekas nesuprato, kodėl.

Waltari, Mika

Va234 Žmonijos priešai : Romos senatoriaus Minuto Lauso Maniliano atsiminimai apie 46–79 Kr. m. / Mika Waltari ; iš suomių k. vertė Aida Krilavičienė. – Vilnius : Tyto alba, 2003. – 553[3] p. – (Klasika)

ISBN 9986-16-281-5

Garsiausio ir produktyviausio suomių rašytojo M. Waltari'o (1908–1979), lietuvių skaitytojams pažįstamo iš romanų „Sinuhė egiptietis", „Turmsas nemirtingasis", „Mirties angelas", knygoje „Žmonijos priešai" pasakojama apie krikščionybės radimąsi Romoje – sudėtingą laiką po Kristaus mirties. Romane nuodugniai aprašomas Romos imperijos kraštų gyvenimas, nes knygos veikėjų keliai nusidriekia iki Galijos, Britanijos, Graikijos, Egipto.

UDK 894.541-3

MIKA WALTARI

ŽMONIJOS PRIEŠAI

Romos senatoriaus Minuto Lauso Maniliano
atsiminimai apie 46–79 Kr. m.

Iš suomių kalbos vertė *Aida Krilavičienė*

Viršelio dailininkai *Daumantas Každailis, Ilona Kukenytė*

Fotografas *Gintaras Janavičius*

SL 1686. 2003 01 21. 36,15 apsk. l. l. Tiražas 4000 egz. Užsakymas 66

Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio 10, 2600 Vilnius

Spausdino AB „Spaudos kontūrai", Viršuliškių skg. 80, 2065 Vilnius

Mika Waltari (1908–1979) – garsiausias, universaliausias ir produktyviausias suomių rašytojas, jo kūryba aprėpia visus literatūros žanrus. M. Waltari parašė 38 romanus, iš kurių garsiausi istoriniai „Sinuhė egiptietis“, „Turmsas nemirtingasis“, „Mirties angelas“. Bemaž visi jie – skirtingos stilistikos kūriniai, atspindintys skirtingas epochas ir civilizacijas.
Romane „Žmonijos priešai“ pasakojama apie krikščionybės radimąsi Romoje – permainingą laiko tarpsnį netrukus po Kristaus mirties, kai buvo garbinami ne tik savieji dievai, bet ir mielai priimami svetimi, kai žydiška krikščionių bendruomenė ėmė virsti visuotine.
Autentiški įvykiai romane vaizduojami įžvelgiant ir supinant įvairiausias gyvenimo sritis: religijas ir tradicijas, ekonomiką, imperijos vidaus ir užsienio politiką, meną ir literatūrą. Jame nuodugniai aprašomas Romos imperijos kraštų gyvenimas, nes knygos veikėjų keliai nusidriekia iki Galijos, Britanijos, Graikijos, Jeruzalės ir Egipto.

ISBN 9986-16-281-5
9 789986 162810
TYTO ALBA
www.tytoalba.lt